

unicef
for every child

รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทน
การดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม
ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UNICEF)

บทสรุปผู้บริหาร

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกตามมาตรา 86 และมาตรา 132 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 โดยใช้การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นจากเด็กและเยาวชนที่เคยใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำนวน 216 คน ร่วมกับการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ผู้เสียหาย ผู้แทนชุมชน พนักงานคุมประพฤติ และพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 86 จำนวน 67 คน และสัมภาษณ์เชิงลึกกับเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรม ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว และผู้บริหารของกรมพินิจฯ ที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 132 วรรคสอง จำนวน 57 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา t-test และ F-test ส่วนวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์จำแนกชนิดข้อมูล (Typological analysis)

ผลการศึกษากระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1) **ระดับความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง** ตามมาตรา 86 พบว่า เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมากในทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ รองลงมาคือ ด้านขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน และด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ ตามลำดับ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจครอบคลุมถึงแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และขั้นตอนและวิธีดำเนินการตามมาตรการพิเศษ) กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน อันแสดงถึงประสิทธิภาพในการติดต่อประสานงานและการสื่อสารทำความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จนทำให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวสูงและครอบคลุมสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

2) **ระดับความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง**ตามมาตรา 86 พบว่า เด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจใน

ภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า เด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากในทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ กำกับติดตามและประเมินผล รองลงมาคือด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งถือว่าเด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจครอบคลุมถึงแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และขั้นตอนและวิธีดำเนินการตามมาตรการพิเศษ) กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, อันแสดงถึงประสิทธิภาพการทำงานและการชี้แจงทำความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จนทำให้เด็กและเยาวชนมีพึงพอใจในเรื่องดังกล่าวสูง

3) ระดับความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 พบว่า เด็กและเยาวชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองได้รับจากกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า เด็กและเยาวชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองได้รับจากกระบวนการฯ รายข้อในระดับมากขึ้นไป ทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ ความตั้งใจว่าจะไม่กระทำความผิดอีก รองลงมาคือ การสำนึกในการกระทำความผิด การได้โอกาสแก้ไขสิ่งที่ตนเองกระทำ การได้รับหยิบบั้นโอกาสจากสังคมให้กลับตัวเป็นคนดีและ การได้เรียนรู้ความรับผิดชอบจากผลการกระทำของตนเอง

4) ระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 เป็นข้อค้นพบจากการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของการดำเนินการตามมาตรา 86 โดยพบว่า เด็กและเยาวชนรวมถึงครอบครัว ค่อนข้างมีความพึงพอใจต่อกระบวนการทุกขั้นตอน โดยเฉพาะการได้รับการชี้แจงข้อมูล และการได้รับการแนะนำช่วยเหลือในการปฏิบัติ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณ ที่ส่วนใหญ่เด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจต่อกระบวนการตามขั้นตอนต่าง ๆ ในระดับมาก และพบว่า เด็กและเยาวชนค่อนข้างมีความเห็นสอดคล้องกันว่าไม่จำเป็นต้องมีการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ เพราะเห็นว่าสามารถรับผิดชอบตัวเองได้ ในขณะที่ครอบครัวมองว่าการมีกระบวนการติดตามจะช่วยครอบครัวในการควบคุมดูแลพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนไม่ให้กระทำความผิดซ้ำ และยังสามารถให้คำแนะนำกับครอบครัวอย่างต่อเนื่องต่อไปได้ ส่วนกลุ่มผู้เสียหายนั้น มีข้อสังเกตสำคัญว่า ผู้เสียหายบางส่วนมองว่ากระบวนการดังกล่าว อาจไม่ได้ช่วยให้เด็กหรือเยาวชนบางรายสำนึกผิดจริง และกิจกรรมบางอย่างตามแผน ไม่เหมาะสมกับความผิดที่เด็กหรือเยาวชนได้กระทำความผิดไป ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับความเห็นของพนักงานสอบสวน นั้นแสดงว่า ยังมีเด็กและเยาวชนบางส่วนที่ผ่านกระบวนการตามมาตรานี้ อาจไม่ได้สำนึกผิดจริง จึงอาจต้องทบทวนกระบวนการและเครื่องมือในการประเมิน

ความสำนึกผิด รวมทั้งการทบทวนกิจกรรมตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เหมาะสมกับความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง

ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการก่อนจัดทำแผน และกระบวนการประชุมจัดทำแผน พบว่า เกือบทุกกลุ่มค่อนข้างพึงพอใจต่อการประสานงาน การสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผน ยกเว้นในกลุ่มพนักงานสอบสวนบางส่วนที่มองว่า อาจต้องปรับปรุงการประสานงานให้มีรายละเอียดในการปฏิบัติมากขึ้นและไม่กระชั้นชิดจนเกินไป รวมไปถึงพนักงานสอบสวนยังมีส่วนร่วมไม่มากนักในกระบวนการประชุมจัดทำแผน ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของพนักงานสอบสวนที่ชัดเจนขึ้น น่าจะช่วยให้การจัดทำแผนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากตำรวจ เป็นเจ้าหน้าที่ที่เข้าใจถึงพฤติกรรมแห่งคดี และเข้าใจสภาพปัญหาและบริบทของชุมชน ซึ่งน่าจะช่วยให้การจัดทำแผนได้สอดคล้องกับการกระทำผิดและเหมาะสมกับสภาพบริบทแวดล้อมของเด็กหรือเยาวชนมากขึ้น ในส่วนของการกำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนของเด็กและเยาวชนนั้น กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มองว่า เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ ควรกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดมากขึ้นโดยการลงพื้นที่ เพื่อกำกับติดตามการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชน ส่วนการติดตามผลภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษนั้น ทุกกลุ่มยกเว้นกลุ่มเด็กและเยาวชน มองว่ามีความสำคัญ โดยอาจแสวงหาความร่วมมือจากเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันติดตามผล ประเด็นนี้ ค่อนข้างสอดคล้องกับแนวทางตามพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ.2561 ที่ให้ความสำคัญกับการติดตามประเมินผลเด็กและเยาวชนภายหลังได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและปล่อยตัวแล้ว ซึ่งกำหนดรายละเอียดสำหรับกระบวนการติดตามผลที่ค่อนข้างชัดเจนเป็นรูปธรรม และครอบคลุมการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ โดยกำหนดให้มีการวางแผนการติดตามที่ชัดเจน และการใช้เครือข่ายความร่วมมือจากทั้งครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งในขั้นการร่วมวางแผน และการติดตามเพื่อการสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็ก)พระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ.2561, 2561)

5) ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 เป็นข้อค้นพบเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของการดำเนินการตามมาตรา 86 ในด้านต่าง ๆ ได้แก่

(1) ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ มีข้อคิดเห็นว่าทำให้เข้าใจเจตนารมณ์ของกฎหมายและบทบาทที่ผู้เกี่ยวข้องแต่ละคนต้องปฏิบัติ โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับเมื่อเข้าสู่มาตรการดังกล่าว ประสิทธิภาพด้านนี้ อาจเป็นเพราะกฎหมายได้กำหนดเงื่อนไขในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษ ที่ต้องให้เด็กหรือเยาวชนสำนึกผิดและยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู รวมไปถึงผู้เสียหายที่ต้องให้ความยินยอมด้วย ดังนั้น การให้ข้อมูลอย่าง

ชัดเจนเกี่ยวกับเจตนารมณ์และกระบวนการตามมาตรการพิเศษนี้ จึงจะทำให้บรรลุตามเงื่อนไข เพื่อที่จะเข้าสู่มาตรการพิเศษดังกล่าวนี้ได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า ความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงอาจยังเข้าใจได้ไม่ครอบคลุมทั้งหมด

(2) ด้านการสำนึกในการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน มีบางส่วนที่มองว่า เด็กและเยาวชนบางส่วนไม่ได้มีความสำนึกผิดที่แท้จริง เป็นเพียงการยินยอมเข้าสู่มาตรการเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษที่รุนแรงและการเสียประวัติ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า เด็กและเยาวชนมองที่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตัวเองเป็นสำคัญ โดยยังให้ความสำคัญกับการเสียผู้เสียหายไม่ชัดเจน ทำให้เกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับความสมดุลของสิทธิของเด็กและเยาวชนกับสิทธิของผู้เสียหายพึงได้รับ

(3) ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชน บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด สะท้อนว่า เด็กและเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ส่วนหนึ่งของการใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 นี้ ที่มุ่งเน้นการแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน แต่การจะปรับเปลี่ยนได้อย่างถาวรหรือไม่นั้น ยังเป็นเรื่องที่ต้องติดตามต่อเนื่อง เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ เด็กและเยาวชนทั้งหมดยังอยู่ในระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งส่วนใหญ่มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขให้สำเร็จเพื่อที่จะยุติคดีได้ ประกอบกับการชี้แจงและการให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ ถึงแนวทางปฏิบัติและประโยชน์ที่จะได้รับหากปฏิบัติตามเงื่อนไขสำเร็จ และการกำกับติดตามเป็นระยะ จึงอาจมีผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ค่อนข้างชัดเจน

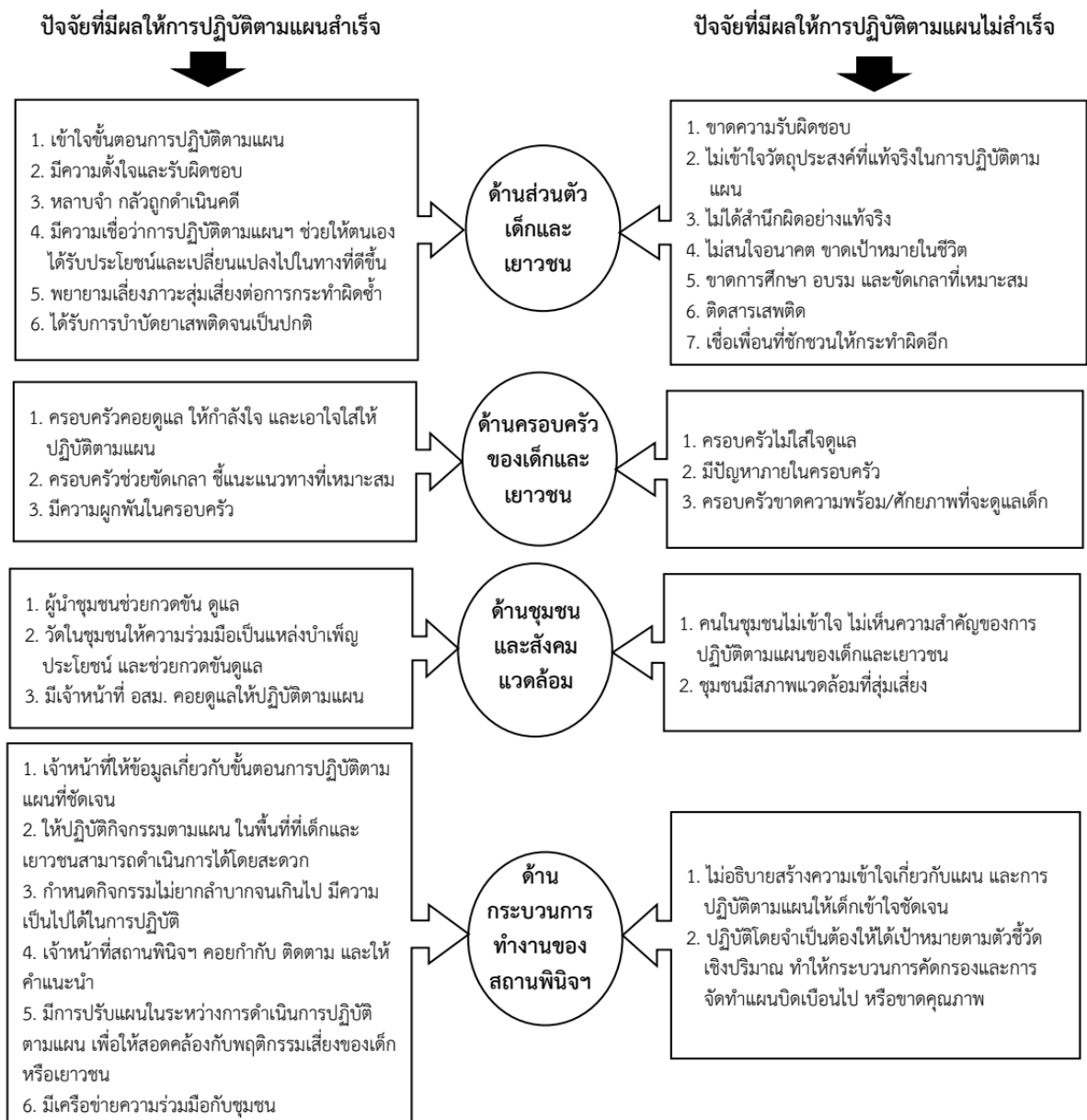
(4) ด้านประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มองว่า การเข้าสู่มาตรการพิเศษนี้ ช่วยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนไปในทางที่ดีขึ้น อันเป็นการคืนคนคนดีให้กับครอบครัว และช่วยทำให้ชุมชนและสังคมสงบสุข นอกจากนั้นยังเป็นการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย และปรับความเข้าใจระหว่างกัน ช่วยลดความขัดแย้งในชุมชนและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการใช้มาตรา 86 ที่นอกจากมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมขึ้นแล้ว ยังมุ่งประโยชน์ไปที่การช่วยให้เกิดความสมานฉันท์หรือลดความขัดแย้งในสังคม รวมถึงลดความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างความปลอดภัยในชุมชนและสังคม

(4) ด้านการชดเชย เยียวยาผู้เสียหาย พบว่ามีทั้งที่เห็นว่าเหมาะสมและไม่เหมาะสม และเน้นไปทางการชดเชยเยียวยาด้วยทรัพย์สิน ซึ่งสำหรับผู้เสียหายเองแล้ว อาจมองว่าไม่เหมาะสมกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นไปแล้ว เพียงแต่มองผ่านไปเพราะเห็นว่าเป็นการให้โอกาสแก่เด็กหรือเยาวชนส่วนการชดเชย เยียवाद้านจิตใจนั้น พบว่ายังขาดความชัดเจน

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน

จากการศึกษาวิจัย พบปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน แสดงตามภาพที่ 1

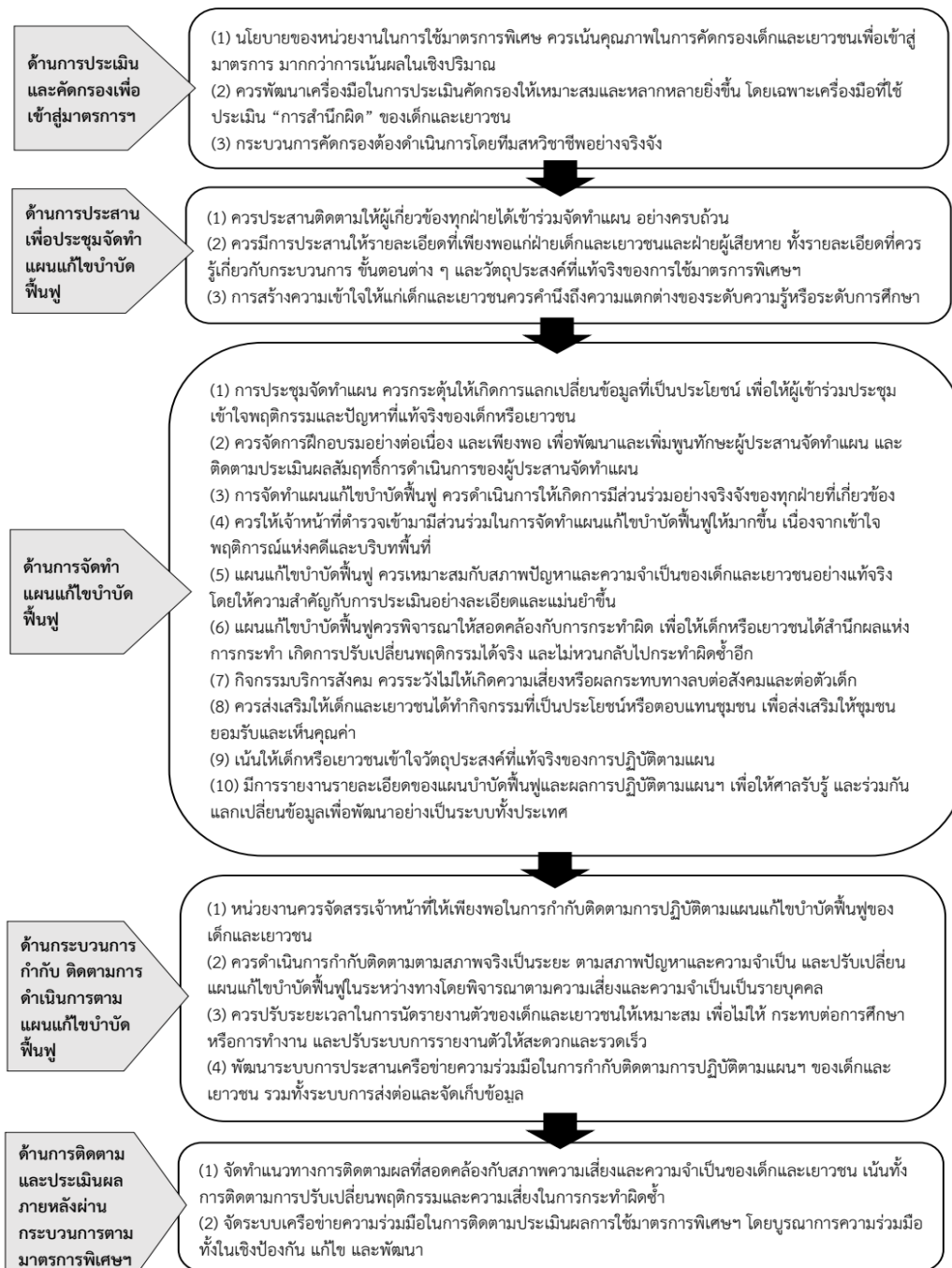
ภาพที่ 1 ภาพแสดงข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1) ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ผลการศึกษาวิจัยแบ่งข้อเสนอ ออกเป็น 5 ด้าน ที่สอดคล้องกับกระบวนการสำคัญของการใช้มาตรการพิเศษฯ ตามแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 ภาพแสดงข้อเสนอแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 จากการศึกษาวิจัย

2) แนวทางในการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ตามมาตรการพิเศษ
 แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ข้อเสนอในการพัฒนาเพื่อการชดเชย
 เยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย สรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

(1) ผู้ประสานการประชุม ควรมีทักษะในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ และ
 ทักษะในการวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริงของผู้เสียหาย ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการ
 ชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด ตามปณิญาสาเกล้าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของ
 ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค .ศ.1985 ซึ่งเน้นการบรรเทา
 ความเสียหายให้กับผู้เสียหายควบคู่ไปกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยให้ผู้กระทำความผิดได้
 สำนึกถึงการกระทำผิดของตนเอง และรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

(2) ผู้ประสานการประชุม ควรได้รับการเพิ่มพูนทักษะและความเชี่ยวชาญในการ
 เจรจาไกล่เกลี่ย โดยเน้นให้เกิดความสมดุลระหว่างสิทธิของเด็กและเยาวชนและสิทธิที่ผู้เสียหาย
 พึงได้รับ

(3) มีกรอบมาตรฐานเพื่อให้เกิดการชดเชยเยียวยาที่สมเหตุสมผล โดยความร่วมมือ
 ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่าย

(4) ควรมีการติดตามผลการเยียวยาผู้เสียหาย และให้ความสำคัญกับการเยียวยาทาง
 จิตใจให้มากขึ้น โดยเฉพาะการให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความสำนึกผิดและขอโทษอย่างจริงใจ อันจะทำให้
 ผู้เสียหายรู้สึกได้รับการเยียวยาทางจิตใจมากขึ้น

(5) มีการสื่อสารเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้เสียหายว่าผู้กระทำผิดพร้อมที่จะ
 ปรับปรุงตัวจริง และมั่นใจได้ว่าเด็กหรือเยาวชนที่เข้าสู่มาตรการพิเศษฯ นี้ มีคุณสมบัติที่เหมาะสม
 เพียงพอ เนื่องจากข้อค้นพบแสดงว่าผู้เสียหายจำนวนไม่น้อย ไม่มั่นใจว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้
 ช่วยให้เด็กหรือเยาวชนสำนึกผิดจริงและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

(6) ในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรมีการเตรียมผู้เสียหายให้มีความ
 พร้อม และกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นมากขึ้นในการจัดทำแผน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมใน
 การแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน และเพิ่มความมั่นใจว่า เด็กหรือเยาวชนนั้น ๆ น่าจะเกิด
 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่เหมาะสมขึ้นตามที่ตนเห็นสมควรหรือยอมรับได้

(7) ทบทวนระเบียบเกี่ยวกับการชดเชยค่าเดินทางเพื่อร่วมกิจกรรมตามขั้นตอน
 ต่าง ๆ และค่าตอบแทนจากการสูญเสียเวลาและรายได้ ซึ่งตามระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและ
 เยาวชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ .ศ.2554 ข้อ 11
 กำหนดให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่น
 ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด (.กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป)แต่ผลการ

ศึกษาวิจัยพบว่า ผู้เสียหายได้รับเพียงค่าเดินทางในการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งอาจยังไม่สามารถชดเชยได้กับการสูญเสียเวลาในการดำเนินการที่ทำให้สูญเสียรายได้จากการประกอบอาชีพ

(8) ควรมีการรายงานผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนต่อผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับทราบผลสัมฤทธิ์จากการใช้มาตรการพิเศษ อันจะช่วยให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นในการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดตามแผนที่ได้ร่วมจัดทำ

(9) พัฒนาระบบการติดตามผลความพึงพอใจผู้เสียหายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผลการศึกษากระบวนการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

ผลการศึกษากระบวนการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จากระบบสารสนเทศ

ผลการวิเคราะห์ในช่วงปี 2558-2563 พบว่าเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง เป็นเพศชายในสัดส่วนที่สูง ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 16 – 18 ปี และมีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ฐานความผิดส่วนใหญ่ที่พบ คือฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ข้อค้นพบนี้ แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่เป็นเพศชายในสัดส่วนที่สูงกว่าเพศหญิงมาก นอกจากนั้นแล้วยังเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในช่วงอายุ 16 – 18 ปี ซึ่งถือว่าเป็นวัยรุ่นที่มีอารมณ์รุนแรงและแปรเปลี่ยนได้ง่าย ส่วนผลการประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการฯ พบว่า ระดับความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนโดยภาพรวม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 82.92 และเมื่อจำแนกความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำเป็นรายด้าน ด้านที่มีความเสี่ยงอยู่ในระดับสูง คือ ด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 76.49 ส่วนระดับความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความจำเป็นในระดับสูง คือ ด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 76.49

ส่วนที่ 2 สถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค จากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

ข้อค้นพบในส่วนนี้ได้จากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปลงและอภิปรายผลในแต่ละประเด็นเป็นดังนี้

1) แนวโน้มที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี

สถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในหลาย ๆ พื้นที่ เหตุผลส่วนใหญ่เนื่องมาจากเห็นถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้มีโอกาสในการปรับปรุงแก้ไขตนเอง ได้รับการบำบัดฟื้นฟู และเตรียมความพร้อมทั้งตัวเด็กเองและครอบครัวก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัวเพื่อกลับคืนสู่สังคม อย่างไรก็ตาม แนวโน้มที่เพิ่มขึ้นก็ไม่ได้มากจนเกินไปเนื่องจากระบบการบริหารจัดการเพื่อรองรับเด็กและเยาวชนตามมาตราดังกล่าวนี้ ยังคงมีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดหลายประการ ส่วนการใช้ดุลยพินิจของศาลในการเลือกใช้มาตรา 132 ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองนั้น ในส่วนของการเลือกใช้มาตรการตามวรรคหนึ่ง ศาลจะมองถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นกับเด็กหากถูกจำกัดเสรีภาพ และมองว่าครอบครัวที่มีความพร้อมจะดูแลเด็กในปกครอง จะสามารถร่วมกันกับศาลในการปรับพฤติกรรมเด็กให้เหมาะสมขึ้นได้ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปรับพฤติกรรมของเด็ก ส่วนการเลือกใช้มาตรการตามวรรคสอง ศาลจะให้ความสำคัญกับความเสี่ยงที่เด็กหรือเยาวชนจะกลับไปกระทำผิดซ้ำจากการขาดการดูแลเอาใจใส่หรือขาดคุณภาพในการดูแลจากครอบครัวที่เด็กอาศัยอยู่ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่อาจเป็นตัวเร่งให้เด็กกลับไปกระทำผิดซ้ำ และพิจารณาถึงความจำเป็นที่เด็กต้องได้รับการบำบัดและฟื้นฟูในสถานที่ที่ศาลเห็นสมควร รวมถึงผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนหรือสังคมจากพฤติกรรมของเด็กหากปล่อยตัวกลับไปอยู่ในสภาพที่เด็กยังมีพฤติกรรมที่สุ่มเสี่ยงอยู่

การเลือกสถานที่ควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนนั้น ศาลจะมีดุลยพินิจให้ส่งเด็กและเยาวชนไปควบคุมตัวไว้ที่สถานพินิจฯ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดการใช้มาตรการดังกล่าว ที่เน้นส่งเสริมการปรับทัศนคติ พฤติกรรม และบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมที่บกพร่องให้มีความเหมาะสมขึ้น และให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสกลับไปเริ่มชีวิตที่ดี และเป็นการแยกเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ออกจากกลุ่มเด็กและเยาวชนกลุ่มที่ศาลมีคำสั่งพิพากษาให้ฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อจำกัดบางประการของสถานพินิจฯ ทำให้ศาลในบางพื้นที่ส่งเด็กและเยาวชนไปฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ แทน โดยเฉพาะในกรณีที่มีอัตราโทษค่อนข้างสูง หรือต้องถูกควบคุมตัวเป็นระยะเวลานาน

2) ปัญหาอุปสรรคในการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

(1) ปัญหาอุปสรรคด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ปัญหาของสถานพินิจฯ จะเกี่ยวข้องกับการขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด เช่น โปรแกรมบำบัดฟื้นฟูที่ไม่เพียงพอ หลักสูตรอาชีพระยะสั้นที่มีจำนวนไม่มาก เป็นต้น ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงกับปัญหาการบริหารจัดการของสถานพินิจฯ ที่มีข้อจำกัดในการรองรับการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสอง และเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจของศาลในการมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ โดยอาจไม่สอดคล้องกับศักยภาพหรือความพร้อมของสถานพินิจฯ ส่วนปัญหาของศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะเป็นเรื่องของการดูแลที่อาจไม่สามารถดูแลเด็ก

และเยาวชนได้อย่างใกล้ชิด เนื่องจากสถานที่ที่กว้างขวางและมีเด็กเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ การดูแลเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองปะปนกับเด็กที่ถูกพิพากษาแล้ว อาจทำให้เกิด การเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษาวิจัยคือ แม้จะมีการฝึก หลักสูตรอาชีพที่เป็นรูปธรรม แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการฝึกอาชีพขั้นพื้นฐาน และมีข้อจำกัดในการ ต่อ ยอดการฝึกวิชาชีพไปสู่การประกอบอาชีพในตลาดแรงงานภายหลังการปล่อยตัว ซึ่งควรต้อง แสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ตลอดจนตลาดแรงงานที่มีอยู่ในชุมชน

(2) ปัญหาอุปสรรคด้านการบริหารจัดการ ปัญหาที่กล่าวถึงกันมากคือเรื่องสิทธิ ประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองควรได้รับ เมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนที่ถูก พิพากษาคดีแล้ว เนื่องจากพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและ ครอบครัว พ.ศ.2553 (2553) ในหมวด 5 การฝึกอบรม ตามมาตรา 59 กำหนดถึงสิทธิประโยชน์ที่ เด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ฝึกอบรมจะได้รับ ได้แก่ 1) เลื่อนชั้น 2) ลาเยี่ยมบ้าน 3) ลดวันฝึกอบรม และ 4) พักการฝึกอบรม ซึ่งเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่มาตรา 132 วรรคสอง ไม่ได้รับสิทธิตามมาตรา นี้ ส่วนอีกปัญหาที่สำคัญที่เป็นปัญหาในภาพรวมคือ การจัดระบบและกลไกในการกำกับติดตามภายหลัง การปล่อยตัวที่ยังขาดความชัดเจน ซึ่งอาจมีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนภายหลังยุติคดี ตามมาตรานี้ ซึ่งการกำกับติดตามภายหลังการปล่อยตัวนี้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดระบบและ กลไกที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและ เยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ.2561 (2561) ตามมาตรา 56 ที่กำหนดให้สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและ อบรม ต้องจัดให้มีการติดตามผลการปฏิบัติตัวของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาคือข้อขัดข้อง ในการกลับไปดำรงชีวิตในสังคม และการให้คำแนะนำหรือประสานกับหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบให้ การช่วยเหลือต่อไป

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการแทน การพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง

ข้อเสนอเชิงนโยบายนี้ มุ่งเน้นทั้งการพัฒนาแนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ กระทำผิด ควบคู่ไปกับการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการเพื่อให้การดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสองเกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยควรดำเนินการร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สรุปเป็น ข้อเสนอ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ภาพแสดงข้อเสนอในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินงานตามมาตรการทางเลือกจากการศึกษาวิจัยนี้ เป็นประโยชน์ทั้งต่อเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด และผู้เสียหาย รวมไปถึงชุมชนและสังคม หน่วยงานระดับนโยบาย ได้แก่ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตลอดจนศาลเยาวชนและครอบครัวควรกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการตามข้อเสนอที่ได้จากการศึกษาวิจัย โดยควรวางระบบและกลไกในการส่งต่อนโยบายให้กับภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อให้รับทราบกันอย่างทั่วถึง และการส่งต่อข้อมูลป้อนกลับจากพื้นที่สู่ส่วนกลาง รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานขับเคลื่อนนโยบายและการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ ข้อเสนอหลายประการจากการศึกษาวิจัย เกี่ยวข้องกับการทบทวนข้อจำกัดของระเบียบข้อบังคับ รวมถึงแนวปฏิบัติที่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น สิทธิประโยชน์ของเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง การจัดตั้งสถานที่ควบคุมสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง การจัดตั้งบ้านกึ่งวิถี เป็นต้น ดังนั้น จึงควรมีการทบทวน แก้ไข หรือตีความกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติ สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยเชิงประเมินผล เพื่อติดตามผล เด็กและเยาวชนภายหลังเข้าร่วมมาตรการฯ เพื่อทราบถึงประสิทธิผลที่ต่อเนื่อง และแนวทางการปรับปรุงแก้ไข และอาจมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างการใช้มาตรการทางเลือกของไทยกับของต่างประเทศที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน รวมถึงควรมีการวิจัยเชิงพัฒนา โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัยที่ผ่านมา และพัฒนาเป็นรูปแบบการดำเนินการเกี่ยวกับการใช้มาตรการทางเลือกสำหรับเด็กและเยาวชนที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

คำนำ

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมที่มีภารกิจในการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม รวมทั้งมีการส่งเสริมให้เกิดการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกและมาตรการอื่น ๆ แทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง โดยได้มีการดำเนินโครงการการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ระยะที่ 1 - 3 ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UNICEF) ตั้งแต่ปี 2559 - 2562 เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอาญาได้รับการเห็นเหตติเพิ่มมากขึ้น โดยใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 นอกจากนั้นยังตระหนักถึงการกำหนดมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนก่อนมีคำพิพากษา โดยการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี โดยใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นเป็นมาตรการที่ศาลนำมาใช้แทนการพิพากษาคดีเด็กและเยาวชน กรณีที่ศาลเห็นว่าเด็กและเยาวชนมีพฤติการณ์ในการกระทำผิดไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร และมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร.....	i
คำนำ.....	ก
สารบัญ.....	ข
สารบัญตาราง.....	จ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 สมมติฐานการวิจัย/คำถามการวิจัย.....	5
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	9
1.6 ขอบเขตของการศึกษา.....	10
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	15
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	17
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดและการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน ที่กระทำผิด.....	18
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา.....	42
2.3 กฎหมายของประเทศไทยที่รองรับมาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชน.....	74
2.4 แนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อน ฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดี เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553.....	91
2.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและ วิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553.....	107
2.6 แนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 แห่ง พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553.....	111
2.7 แนวคิดเกี่ยวกับการสำนึกผิดและการประเมินการสำนึกผิด.....	116
2.8 แนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายตามมาตรการทางเลือกอื่น แทนการดำเนินคดีอาญา.....	124

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
2.9 แนวคิดเกี่ยวกับการวัดความพึงพอใจ และการรับรู้ความยุติธรรม.....	135
2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	144
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	161
3.1 การกำหนดระเบียบวิธีวิจัย.....	161
3.2 พื้นที่ในการศึกษาวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง.....	164
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	168
3.4 ขั้นตอนดำเนินการศึกษาวิจัย.....	178
3.5 แผนการดำเนินการศึกษาวิจัย.....	179
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล.....	181
3.7 จริยธรรมและจรรยาบรรณในการวิจัย.....	183
บทที่ 4 ผลการศึกษากระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86.....	185
ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนิน คดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86.....	185
ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็ก และเยาวชน.....	253
ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนิน คดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86.....	271
บทที่ 5 ผลการศึกษาการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง.....	296
ส่วนที่ 1 รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จากกระบบสารสนเทศ.....	296
ส่วนที่ 2 สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และผลกระทบจากการใช้มาตรการแทน การพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง.....	312
ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการแทน การพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง.....	368
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	396
บทสรุปและอภิปรายผล.....	396
ข้อเสนอแนะ.....	453
บรรณานุกรม.....	458
ภาคผนวก.....	471

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม.....	472
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview guidelines) สำหรับการศึกษาการใช้มาตราพิเศษ ตามมาตรา 86.....	480
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview guidelines) สำหรับการศึกษาการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง.....	499
ภาคผนวก ง หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย.....	507
ภาคผนวก จ เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย.....	509
ภาคผนวก ฉ ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่การดำเนินงาน.....	515
ภาคผนวก ช จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (IRB).....	519
ภาคผนวก ซ แบบประเมินความพึงพอใจผู้เสียหายตามมาตรา 86	521
ภาคผนวก ฌ รายงานการประชุมวิพากษ์ผลการศึกษา	523

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ จำแนกตามกลุ่มอายุ ขณะกระทำผิด ปีงบประมาณ 2554 – 2558 (ก่อนดำเนินโครงการ “การเพิ่มมาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม).....	1
ตารางที่ 2 จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ จำแนกตามอายุขณะ กระทำผิด ปีงบประมาณ 2559 - 2562 (ภายหลังมีการดำเนินโครงการ “การเพิ่มมาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม).....	2
ตารางที่ 3 แสดงกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แยกตามประเด็นที่ศึกษาและพื้นที่ในการศึกษาวิจัย....	13
ตารางที่ 4 แสดงกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการแทนคำพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แยกตามประเด็นที่ศึกษาและพื้นที่ในการศึกษาวิจัย.....	14
ตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักกับกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	48
ตารางที่ 6 แสดงความถี่และร้อยละของข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง.....	186
ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ภาพรวม.....	190
ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านเป้าหมายของมาตรการ พิเศษ.....	191
ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ของมาตรการพิเศษ.....	192
ตารางที่ 10 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านขั้นตอนการดำเนินการ เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน.....	193
ตารางที่ 11 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ภาพรวม.....	194
ตารางที่ 12 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่.	194
ตารางที่ 13 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการประเมินและ คัดกรอง.....	195

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 14 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู.....	196
ตารางที่ 15 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการกำกับ ติดตาม และ ประเมินผล.....	197
ตารางที่ 16 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86.....	198
ตารางที่ 17 ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามการศึกษา.....	200
ตารางที่ 18 ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษจำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่.....	201
ตารางที่ 19 ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่.....	202
ตารางที่ 20 ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับ เด็กหรือเยาวชน จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่.....	203
ตารางที่ 21 ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 โดยภาพรวม จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่.....	204
ตารางที่ 22 ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามภูมิลำเนา.....	205
ตารางที่ 23 ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษจำแนกตามภูมิลำเนาเป็นรายคู่.....	206
ตารางที่ 24 ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 โดยภาพรวม จำแนกตามภูมิลำเนา เป็นรายคู่.....	207

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 25 ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามคดี.....	208
ตารางที่ 26 ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษจำแนกตามคดี เป็นรายคู่.....	209
ตารางที่ 27 ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ จำแนกตามคดี เป็นรายคู่.....	210
ตารางที่ 28 ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 โดยภาพรวม จำแนกตามคดี เป็นรายคู่.....	211
ตารางที่ 29 ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามการศึกษา.....	213
ตารางที่ 30 ผลการทดสอบความแตกต่างของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่.....	214
ตารางที่ 31 ผลการทดสอบความแตกต่างของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการประเมินและคัดกรอง จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่.....	215
ตารางที่ 32 ผลการทดสอบความแตกต่างของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผน จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่.....	216
ตารางที่ 33 ผลการทดสอบความแตกต่างของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านกำกับ ติดตาม และประเมินผลจำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่.....	217
ตารางที่ 34 ผลการทดสอบความแตกต่างของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 โดยภาพรวม จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่.....	218
ตารางที่ 35 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามการศึกษา.....	220

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 36 ผลการทดสอบความแตกต่างของความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่.....	220
ตารางที่ 37 แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามเพศ.....	297
ตารางที่ 38 แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามสัญชาติ.....	298
ตารางที่ 39 แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามอายุ.....	299
ตารางที่ 40 แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามภูมิลำเนา.....	300
ตารางที่ 41 แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามฐานความผิด.....	301
ตารางที่ 42 แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามระดับความเสี่ยงและความจำเป็น ภาพรวม.....	303
ตารางที่ 43 ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านครอบครัวของเด็กและเยาวชน.....	304
ตารางที่ 44 ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม.....	304
ตารางที่ 45 ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพ และสังคม.....	305
ตารางที่ 46 ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด.....	306
ตารางที่ 47 ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านประวัติการเกี่ยวข้องกับยา/สารเสพติด.....	306
ตารางที่ 48 ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านประวัติการกระทำผิด.....	306
ตารางที่ 49 ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านปัญหาพฤติกรรม.....	307
ตารางที่ 50 ระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านครอบครัว.....	308

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 51 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม.....	308
ตารางที่ 52 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด.....	309
ตารางที่ 53 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพและสังคม.....	309
ตารางที่ 54 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านประวัติการเกี่ยวข้องกับยา/สารเสพติด.....	310
ตารางที่ 55 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านสภาวะทางกายและจิต.....	310
ตารางที่ 56 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านปัญหาพฤติกรรม.....	311
ตารางที่ 57 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก.....	311
ตารางที่ 58 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านการค้ามนุษย์.....	312
ตารางที่ 59 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ของผู้เกี่ยวข้อง 8 กลุ่ม.....	409
ตารางที่ 60 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86.....	413
ตารางที่ 61 เปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ของสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรม.....	437

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย.....	9
ภาพที่ 2 แสดงผังขั้นตอนและกระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553	93
ภาพที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการสำนึกผิดของผู้กระทำผิดและการให้อภัยของผู้เสียหาย.....	123
ภาพที่ 4 กราฟแสดงข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม.....	398
ภาพที่ 5 กราฟแสดงความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86.....	399
ภาพที่ 6 กราฟแสดงระดับความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86.....	403
ภาพที่ 7 กราฟแสดงระดับความความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86.....	406
ภาพที่ 8 แสดงข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน.....	419
ภาพที่ 9 แสดงข้อเสนอแนะทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 จากการศึกษาวิจัย.....	424
ภาพที่ 10 แสดงผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง.....	442
ภาพที่ 11 แสดงข้อเสนอในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีมาตรา 132 วรรคสอง.....	446

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนไทยยังคงปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย โดยเฉพาะพบว่ามีกระทำความผิดในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่อายุน้อยลงเรื่อย ๆ เห็นได้จากจำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในช่วงปีงบประมาณ 2554 – 2558 ตามตารางที่ 1 พบว่า ในระหว่างปี 2554 – 2557 จำนวนเด็กที่อายุไม่เกิน 15 ปี มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น รวมไปถึงจำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยรวมแม้จะมีแนวโน้มลดน้อยลงบ้าง แต่ยังคงลดลงไม่มาก (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2558) ทำให้กลายเป็นภารกิจของกระบวนการยุติธรรม ที่จะต้องดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา และหาแนวทางในบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ โดยต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็กและเยาวชน จึงเป็นที่มาของการสรรหายุติธรรมทางเลือกหรือมาตรการอื่น ๆ แทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับโอกาสในการปรับพฤติกรรมโดยไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม อันจะกลายเป็นตราบาป (Stigma) และมีความเสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบจากการถูกดำเนินคดี รวมไปถึงการสูญเสียอิสรภาพ และเพื่อลดปัญหาการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

ตารางที่ 1

จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ จำแนกตามกลุ่มอายุ ขณะกระทำความผิด ปีงบประมาณ 2554 – 2558 (ก่อนดำเนินโครงการ “การเพิ่มมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม”)

อายุ (ปี)	ปีงบประมาณ				
	2554	2555	2556	2557	2558
อายุเกิน 10 ปี แต่ไม่เกิน 15 ปี	5,082	6,108	10,672	10,776	4,383
อายุเกิน 15 ปี แต่ไม่ถึง 18 ปี	29,967	28,168	26,091	25,761	28,738
รวม	35,049	34,276	36,763	36,537	33,121

หมายเหตุ. จาก “จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ จำแนกตามกลุ่มอายุ” โดย ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2558, สืบค้นจาก <http://www.djop.go.th>.

จากสถิติการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนตามตารางที่ 1 ชี้ให้เห็นถึงสถิติการดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชนที่ยังคงมีจำนวนไม่ลดน้อยลงเท่าไร ซึ่งกลายเป็นปัญหาอุปสรรคในการบำบัดฟื้นฟู

และเตรียมความพร้อมเพื่อส่งเด็กและเยาวชนให้ออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรม ที่มีภารกิจในการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จึงเห็นความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกและมาตรการอื่น ๆ แทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน โดยได้มีการ ดำเนินโครงการ “การเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม” อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ระยะที่ 1 จนถึงระยะที่ 3 ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติประจำ ประเทศไทย (UNICEF) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 – 2562 เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอาญาได้รับการหันเหคดีเพิ่มมากขึ้น โดยใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จากผลการดำเนินโครงการพบว่า ผู้ปฏิบัติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงานมากขึ้น และมีการเสนอใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยในปี พ.ศ. 2562 ได้มีการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสูงถึงร้อยละ 46.76 จากจำนวนคดีทั้งหมดที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ที่มีอัตราโทษสูงตามที่กฎหมายกำหนดให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ซึ่งผลการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องนี้ สัมพันธ์กับสถิติจำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2559 – 2562 ที่พบว่ามีแนวโน้มลดน้อยลงในทุกช่วงอายุ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2559; 2560; 2561; 2562) ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2

จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ จำแนกตามอายุขณะกระทำความผิด ปีงบประมาณ 2559 - 2562 (ภายหลังมีการดำเนินโครงการ “การเพิ่มมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม”)

อายุ (ปี)	ปีงบประมาณ			
	2559	2560	2561	2562
อายุเกิน 10 ปี แต่ไม่เกิน 15 ปี	4,092	3,445	3,013	2,889
อายุเกิน 15 ปี แต่ไม่ถึง 18 ปี	26,264	22,670	19,596	17,953
รวม	30,356	26,115	22,609	20,842

หมายเหตุ จาก “รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี” โดย กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2559; 2560; 2561; และ 2562, กรุงเทพฯ: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.

จากการดำเนินโครงการ “การเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม” ระยะที่ 1 และ 2 ในปี 2559 – 2561 เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้รับการหันเหคดีเพิ่มมากขึ้นตามมาตราพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แม้จะพบว่า เด็กและเยาวชนที่ได้รับโอกาสในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และผู้ปฏิบัติงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจในกระบวนการเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงพบปัญหาอุปสรรคในหลาย ๆ ประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการ เช่น ผู้เสียหายไม่ยินยอมในการจัดทำแผน ความยุ่งยากของกระบวนการและขั้นตอนการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของศาลเยาวชนและครอบครัวงบประมาณในการดำเนินการ การจัดทำแผนที่ไม่สอดคล้อง และการติดตามผลตามแผน เป็นต้น (สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2563) ในการนี้ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ได้ตระหนักถึงปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินโครงการที่ผ่านมา และคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนและการเยียวยาผู้เสียหาย จึงเห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนและผู้เสียหาย ต่อการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในการหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องคดี ตลอดจนการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 เพื่อจะได้นำผลการศึกษามาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนากระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนยังตระหนักถึงการกำหนดมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนก่อนมีคำพิพากษา โดยการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี โดยใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นมาตรการที่ศาลนำมาใช้แทนการพิพากษาคดีเด็กและเยาวชน กรณีที่ศาลเห็นว่าเด็กและเยาวชนมีพฤติการณ์ในการกระทำความผิดไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร และมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งหากเด็กและเยาวชนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขมาตรการและระยะเวลาที่ศาลกำหนดครบถ้วนแล้ว ศาลจะสั่งยุติคดีโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ซึ่งทำให้เด็กและเยาวชนไม่มีประวัติติดตัว สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ โดยการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีอาญาตามมาตรา 132 ให้อำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวมีคำสั่งให้ดำเนินการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีได้สองส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง มาตรการแทนการพิพากษาคดีตาม มาตรา 132 วรรคหนึ่ง ศาลจะพิจารณาสั่งให้ใช้ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนมีบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ที่สามารถดูแลบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนได้ หรือในกรณีที่เด็กหรือ

เยาวชนอยู่ในวิสัยที่สามารถแก้ไขดูแลเยียวยาตนเองไม่มีความเสี่ยงที่จะไปกระทำความผิด หรือก่อให้เกิดอันตรายอื่นในระหว่างการปล่อยตัว และส่วนที่สอง มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง เป็นกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่มีบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวไม่สามารถดูแลเด็กหรือเยาวชนได้ ศาลมีอำนาจส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปยังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย และตามที่ศาลจะเห็นสมควรที่ยินยอมรับตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ดูแลชั่วคราว หรือจะให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชนไปพลางก่อนได้ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.)

จากสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวพิจารณาใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยส่งตัวเด็กและเยาวชนให้มาอยู่ในความควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีระยะเวลาควบคุมดูแลเกินกว่า 1 ปี ซึ่งพบว่าสถานแรกรับของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อม หรือไม่มีหลักสูตรที่จะรองรับสำหรับการดูแลเด็กและเยาวชนในระยะที่ยาวกว่า 6 เดือน ซึ่งอาจเป็นการลดทอนสิทธิประโยชน์ของเด็กและเยาวชน เพราะในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษา เด็กและเยาวชนจะได้รับสิทธิประโยชน์ในการลดหย่อนเวลาการฝึกอบรมตามวาระสำคัญต่าง ๆ ได้รับการฝึกอาชีพตามหลักสูตรที่เหมาะสม และเด็กและเยาวชนสามารถกลับไปเยี่ยมบ้านได้ในบางโอกาส แต่กรณีส่งตัวเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนยังไม่สามารถกำหนดหลักเกณฑ์การลดหย่อนเวลาอบรมและการเยี่ยมบ้านแก่เด็กและเยาวชนที่ศาลส่งตัวมายังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (สุกานดา กิจหารักษ์, 2556) ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของเด็กและเยาวชน จึงมีความจำเป็นต้องมีการศึกษาสถานการณ์ปัญหาและอุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง ที่มีผลต่อการดูแลแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่จะใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาโปรแกรมการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู และเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากสถานการณ์การดำเนินงานและสภาพปัญหาอุปสรรคที่ผ่านมาจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จึงเห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อให้การดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และในชั้นพิจารณาคดีก่อนมีคำพิพากษาคดีเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน ให้สามารถช่วยในการบำบัดฟื้นฟูและปรับพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่

กระทำผิดให้กลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข และเพิ่มประสิทธิภาพในการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ตลอดจนการชดเชย เยียวยาผู้เสียหายได้อย่างเหมาะสม อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างสังคมสมานฉันท์และสร้างสังคมที่ปลอดภัยต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้แก่ เด็กและเยาวชน บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชน ผู้เสียหาย บิดามารดาหรือผู้ปกครองของผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน ผู้แทนชุมชน พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว

2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

3) เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหาและอุปสรรคและให้ข้อเสนอแนะ ในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ. 2553

3. คำถามการวิจัย

1) ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ทั้งในเชิงประสิทธิภาพของกระบวนการ และประสิทธิผลที่เกิดขึ้น เป็นอย่างไร

2) มีปัจจัยหรือเงื่อนไขอะไรบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

3) สถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ตามที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรเกิดขึ้นบ้างจากการใช้มาตรการนี้ และมีข้อเสนอแนะหรือแนวทางอย่างไรในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินการตามมาตรการนี้

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

การใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา หมายถึง การนำมาตรการทางเลือกอื่นมาใช้ในชั้นก่อนฟ้องคดี โดยใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เพื่อหันเหคดีเด็กหรือเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมอาญาตามรูปแบบปกติตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และการนำมาตรการพิเศษมาใช้ในชั้นหลังฟ้อง (หลังพิจารณาคดีแล้ว) แต่ยังไม่มีการพิพากษา ในกรณีที่ศาลเห็นว่าเด็กและเยาวชนมีพฤติการณ์ในการกระทำผิดไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร และมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น โดยใช้มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ทั้งนี้มาตรการที่กำหนดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือสนับสนุนเด็กหรือเยาวชนให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัว ชุมชน และสังคมได้โดยปกติสุข

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 หมายถึง มาตรการที่นำมาใช้แทนการดำเนินคดีอาญา โดยคดีต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด และผู้อำนวยการสถานพินิจฯ พิจารณาข้อเท็จจริงแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตัวเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และได้มีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ โดยหากเด็กหรือเยาวชนสามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ครบถ้วน และอัยการเห็นชอบมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้ว ถือว่าการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนได้สำเร็จ

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หมายถึง แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่จัดทำขึ้นตามระเบียบที่อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกำหนด เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และอาจกำหนดให้บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลหรือองค์กรที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ปฏิบัติด้วยก็ได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชน บรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม

มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ. 2553 หมายถึง มาตรการหลังฟ้องคดีที่กำหนดให้นำมาใช้ก่อนมีคำพิพากษาคดีอาญา ในกรณีที่ศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนมีพฤติการณ์ในการกระทำผิดไม่เป็นภัยร้ายแรงและมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ด้วยเหตุผลเพื่อการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน โดยคดีต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด เป็นการใช่วิธีการคุ้มครองดูแล แก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนแบบจำกัดอิสรภาพ (ควบคุมในระบบปิด)

เนื่องจากเด็กหรือเยาวชนไม่มีคนดูแลหรือไม่มีการปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งศาลจะส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปยังสถานพินิจหรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามที่ศาลเห็นสมควรที่ยินยอมรับตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ดูแลชั่วคราว แต่ต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชนมีอายุครบ 24 ปีบริบูรณ์ ซึ่งการที่ศาลเลือกใช้มาตรการนี้ เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนไม่มีประวัติการกระทำผิดติดตัว สามารถกลับไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

เด็กและเยาวชน หมายถึง เด็กหรือเยาวชนที่ผ่านการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 รวมถึงเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างหรือผ่านการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ. 2553

ความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อการใช้มาตรการพิเศษ หมายถึง ความรู้ ความพึงพอใจ และความคิดเห็น ต่อการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับมาตรการพิเศษ คือ ความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนที่มีต่อการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ในประเด็นต่อไปนี้

1.1 เป้าหมายของการดำเนินมาตรการพิเศษ ประกอบด้วย การทราบถึงเป้าหมายการใช้มาตรการพิเศษที่มุ่งแก้ไขผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นคนดีโดยไม่ต้องฟ้อง และให้ผู้เสียหาย ครอบครัว และชุมชน ร่วมกันปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำผิด โดยมาตรการพิเศษจะช่วยทำให้ผู้กระทำผิดสำนึกในการกระทำผิด และปรับปรุงแก้ไขตนเอง รวมทั้งเน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทนการฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด ซึ่งจะเป็นการสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นกับผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายและชุมชน และลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาล

1.2 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา คือ ผู้กระทำผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ไม่เคยได้รับโทษจำคุก ยกเว้นคดีกระทำโดยประมาทหรือลหุโทษ สำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี ผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่ากลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องเมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิตใจ อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำผิดแล้ว เห็นควรให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ผู้กระทำผิดปฏิบัติ และการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหว่ากระทำผิดและผู้เสียหาย (ในคดีที่มีผู้เสียหาย)

1.3 ขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิด ประกอบด้วย การทราบถึงกระบวนการคัดกรองร่วมกันจากพนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ ก่อนเข้าร่วมมาตรการพิเศษของผู้กระทำผิด และทราบว่า การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษจะสำเร็จ หากไม่ได้รับคำยินยอมจากผู้เสียหาย และผู้กระทำผิด โดยแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษต้องมีระยะเวลาปฏิบัติตามแผนไม่เกินหนึ่งปี และผู้กระทำผิดที่เข้าร่วมแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมาตรการพิเศษ จะต้องมีการรายงานตัว และถูกกำกับติดตามจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งหากไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมาตรการพิเศษได้ ผู้กระทำผิดจะต้องถูกฟ้องดำเนินคดี

2. ความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ คือ ระดับความรู้สึกในเชิงประเมินค่าทั้งบวกและลบที่มีต่อการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ในประเด็นต่อไปนี้

2.1 ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ประกอบด้วย ความพึงพอใจเกี่ยวกับการชี้แจงทำความเข้าใจของเจ้าหน้าที่กับผู้กระทำผิดเกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ รวมทั้งการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ให้กับผู้กระทำผิดในการเข้าร่วมมาตรการพิเศษ และการให้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติตัว ตลอดจนการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิที่ควรจะได้รับ และการปกปิดข้อมูลเพื่อป้องกันความเสียหายหรือการละเมิดสิทธิของผู้เข้าร่วมมาตรการ

2.2 ด้านการประเมินและคัดกรอง ประกอบด้วย ความพึงพอใจเกี่ยวกับกระบวนการประเมินและคัดกรองผู้กระทำผิดเข้าร่วมมาตรการพิเศษ ในเรื่องความโปร่งใส ความยุติธรรมในการพิจารณาคดีเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และความเหมาะสมในการใช้ดุลยพินิจของผู้เกี่ยวข้องในการพิจารณา เกี่ยวกับคุณสมบัติ ความเสี่ยง และความจำเป็นต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินและคัดกรองคดีเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษที่มีความรวดเร็วทันตามเวลาที่กำหนด

2.3 ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู ประกอบด้วย ความพึงพอใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมมาตรการพิเศษและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนการแก้ไขฟื้นฟู ความเหมาะสมของกิจกรรมและระยะเวลาของแผนการแก้ไขฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษที่จัดทำขึ้น รวมทั้งบทบาทของหน่วยงานต่าง ๆ ที่สนับสนุนกิจกรรมของแผนการแก้ไขฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ และการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

2.4 ด้านการกำกับ ติดตาม และประเมินผล ประกอบด้วย ความพึงพอใจเกี่ยวกับกระบวนการรายงานตัวเพื่อติดตามผล เงื่อนไขของการประเมินผล คำแนะนำในการปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟูให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของเจ้าหน้าที่ การช่วยแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ รวมทั้งการออกติดตามพบปะ

พูดคุย เยี่ยมเยียน ผู้กระทำผิดที่เข้าร่วมกระบวนการใช้มาตรการพิเศษตามเงื่อนไขที่กำหนด เพื่อการจัดทำข้อสรุปผลการประเมินที่ถูกต้องเหมาะสม

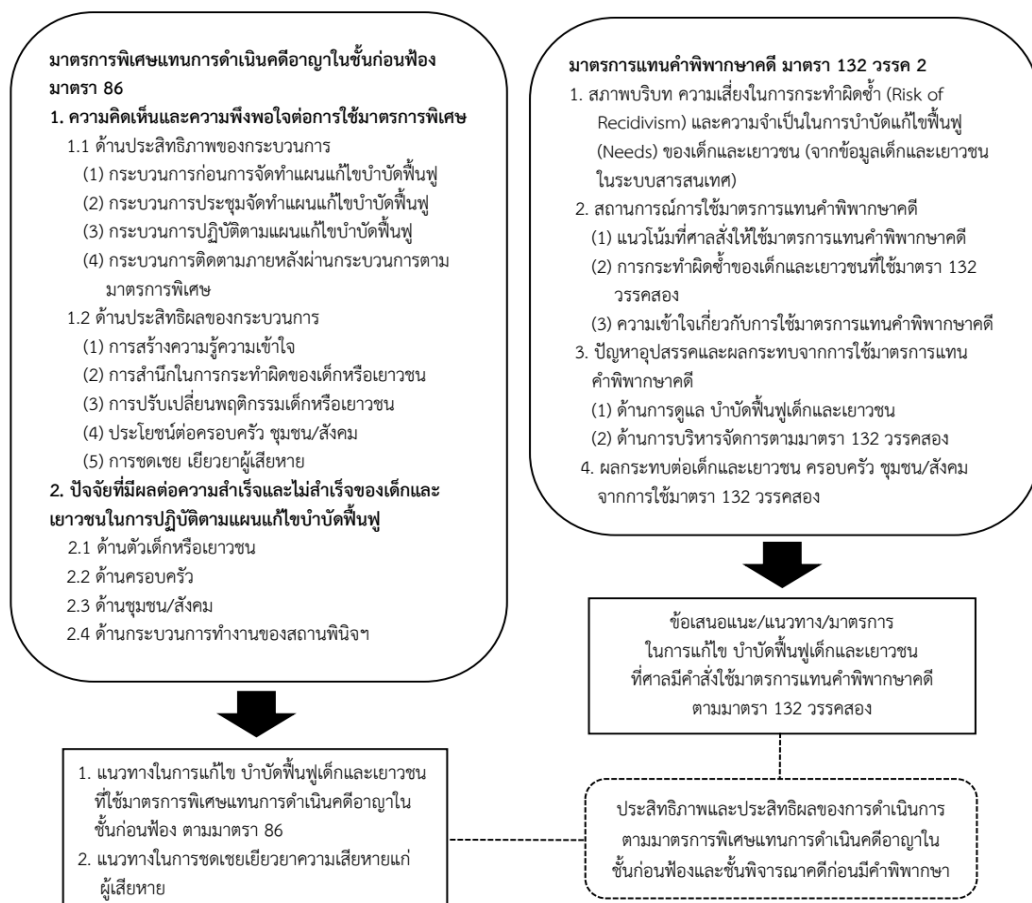
3. ความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ คือ ระดับความรู้สึกในเชิงประเมินค่าทั้งบวกและลบที่มีต่อการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ในประเด็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับ หรือการบรรลุผลตามเป้าหมายของการใช้มาตรการพิเศษ ทั้งการมีจิตสำนึกและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้าร่วม การได้มีโอกาสชดเชยเยียวยาให้กับผู้เสียหายและในการชดเชยทางสังคม การปลูกจิตสำนึกเพื่อลดการกระทำความผิดซ้ำ โดยมีหลายฝ่ายในสังคมช่วยกันแก้ปัญหา รวมทั้งการช่วยให้ผู้กระทำผิดเรียนรู้ความรับผิดชอบจากผลการกระทำของตนเอง จากการที่ได้รับการหยิบบ้นโอกาสจากสังคมให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดี เป็นต้น

5. กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการศึกษาวิจัยไว้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

6. ขอบเขตของการศึกษา

6.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

6.1.1 ศึกษาเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

1) ศึกษาโครงการการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ระยะที่ 1 - 3 คู่มือ ระเบียบ และแนวทางการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 รวมทั้งการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและในต่างประเทศ

2) ศึกษาการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนปัจจัยที่ส่งผลที่ทำให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ทั้งกรณีที่ทำสำเร็จและไม่สำเร็จ และประเด็นที่เกี่ยวข้องการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย ศึกษาเปรียบเทียบของประเทศไทยและในต่างประเทศ โดยการศึกษาด้วยวิธีการทบทวนวรรณกรรมทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 รวมไปถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่น เช่น การชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย และประเด็นอื่นที่คาดว่าจะมีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จเพิ่มเติม เป็นต้น

3) ศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 โดยขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้

(1) ศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชนต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษและการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ ตั้งแต่กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู กระบวนการจัดประชุมจัดทำแผนฯ กระบวนการปฏิบัติตามแผนฯ ไปจนถึงกระบวนการติดตามภายหลังจากผ่านกระบวนการ

(2) ศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจเกี่ยวกับประสิทธิผลที่เกิดขึ้น ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน และผู้เสียหายเกี่ยวกับกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ การสำนึกในการกระทำผิดและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน การได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้เสียหาย รวมถึงประโยชน์และผลกระทบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากการใช้มาตรการพิเศษ

(3) ศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการใช้มาตรการพิเศษของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษ โดยศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อนโยบายและแนวทางในการดำเนินงานตามมาตรการพิเศษ ตั้งแต่กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กระบวนการจัดประชุมจัดทำแผนฯ กระบวนการปฏิบัติตามแผนฯ ไปจนถึงกระบวนการติดตามภายหลังจากผ่านกระบวนการ

4) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 ครอบคลุมปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การปฏิบัติตามแผนฯ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมภายหลังปฏิบัติตามแผนฯ ตลอดจนค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองในการดำเนินการตั้งแต่กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู กระบวนการจัดประชุมจัดทำแผนฯ และกระบวนการปฏิบัติตามแผนฯ จนสำเร็จ

6.1.2 ศึกษาเกี่ยวกับมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

1) ศึกษาสถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง ครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้

(1) สถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสนอให้ศาลพิจารณาใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี รวมไปถึงหลักเกณฑ์ของศาลในการสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

(2) สถานการณ์ ปัญหา และอุปสรรคในการดูแลเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

(3) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรค 2 ทั้งผลกระทบต่อตัวเด็กและเยาวชน ผลกระทบต่อครอบครัว ผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผลกระทบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 ในระบบสารสนเทศของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เพื่อนำมากำหนดมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้ถูกต้องครบถ้วนและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็น และระยะเวลาการควบคุมตัวของเด็กและเยาวชน

6.2 ขอบเขตด้านวิธีวิทยาและวิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ตามขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

6.2.1 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

ขอบเขตด้านวิธีวิทยาและวิธีการศึกษา แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1) การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยการสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจ และใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

2) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์จำแนกชนิดข้อมูล (Typological analysis) ในประเด็นหลัก 2 ประเด็น ได้แก่

(1) ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณา คดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

(2) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติ ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

6.2.2 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 แบ่งเป็น

1) การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยวิเคราะห์ข้อมูลของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 ในระบบสารสนเทศของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ใช้การเลือกและจัดกลุ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย และใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

2) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ศึกษา สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค ผลกระทบ และข้อเสนอแนะ ในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์จำแนกชนิดข้อมูล (Typological analysis)

6.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในพื้นที่ 5 ภูมิภาค ได้แก่ พื้นที่ในเขตปริมณฑล ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ พื้นที่ในเขตภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดลำปาง พื้นที่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี พื้นที่ในเขตภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดชลบุรี และพื้นที่ในเขตภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสงขลา และ

เพิ่มเติมการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในส่วนกลาง ส่วนการกำหนดขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเชิงปริมาณ และการศึกษาเชิงคุณภาพแบ่งเป็น 2 ส่วน ตามขอบเขตด้านเนื้อหาและขอบเขตด้านวิธีวิทยาและเทคนิควิจัย ดังนี้

6.3.1 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำแนกตามเทคนิควิจัย และพื้นที่ในการศึกษาวิจัย แสดงรายละเอียดตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3

แสดงกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แยกตามประเด็นที่ศึกษาและพื้นที่ในการศึกษาวิจัย

ประเด็นในการศึกษาวิจัย	กลุ่มตัวอย่าง/ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน /พื้นที่	พื้นที่ในการ ศึกษาวิจัย	รวม (คน)
การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research)				
การสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนที่ใช้แบบสอบถาม	เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86	200 คน	ทั่วประเทศ	200
การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research)				
1. การศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษ ตามมาตรา 86 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	1. เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86	3 คน	5 ภูมิภาค	15
	2. บิดามารดา/ผู้ปกครอง	3 คน	5 ภูมิภาค	15
	3. ผู้เสียหาย/บิดามารดาหรือผู้ปกครองของผู้เสียหาย	3 คน	5 ภูมิภาค	15
	4. ผู้แทนชุมชน	1 คน	5 ภูมิภาค	5
	5. พนักงานสอบสวน	1 คน	5 ภูมิภาค	5
	6. พนักงานอัยการ	1 คน	ส่วนกลาง	1
	7. ผู้บริหารและผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง	2 คน	ส่วนกลาง	2
	8. พนักงานคุมประพฤติ	1 คน	5 ภูมิภาค	5
2. การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการ	1. เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษ ตามมาตรา 86 *	3 คน	5 ภูมิภาค	15

ประเด็นในการศึกษาวิจัย	กลุ่มตัวอย่าง/ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน /พื้นที่	พื้นที่ในการ ศึกษาวิจัย	รวม (คน)
พิเศษ ตามมาตรา 86 โดยใช้การ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	2. บิดามารดา/ผู้ปกครอง *	3 คน	5 ภูมิภาค	15
	3. ผู้ประสานการประชุมจัดทำ แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู/ผู้กำกับ ติดตามการปฏิบัติตามแผนฯ	1 คน	5 ภูมิภาค	5

* ใช้กลุ่มเดียวกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามข้อ 1.

จากตารางที่ 3 สรุปจำนวนกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ รวมทั้งสิ้น 200 คน
และกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ รวมทั้งสิ้น 68 คน

**6.3.2 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง
แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.
2553** โดยผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำแนกตามเทคนิควิธีวิจัยและพื้นที่ในการ
ศึกษาวิจัย แสดงรายละเอียดตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4

แสดงกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการแทนคำพิพากษาคดี ตามมาตรา
132 วรรคสอง แยกตามประเด็นที่ศึกษาและพื้นที่ในการศึกษาวิจัย

ประเด็นในการศึกษาวิจัย	กลุ่มตัวอย่าง/ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน /พื้นที่	พื้นที่ในการ ศึกษาวิจัย	รวม (คน)
การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research)				
การศึกษาสถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการใช้มาตรการแทน การพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	1. เด็กและเยาวชนที่ใช้ มาตรการแทนการพิพากษาคดี	3 คน	5 ภูมิภาค	15
	ตามมาตรา 132 วรรคสอง			
	2. บิดามารดา/ผู้ปกครอง	3 คน	5 ภูมิภาค	15
	3. ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ หรือผู้แทน	1 คน	5 ภูมิภาค	5
	4. พนักงานคุมประพฤติ	1 คน	5 ภูมิภาค	5
	5. นักจิตวิทยา/นักสังคม สงเคราะห์	1 คน	5 ภูมิภาค	5
	6. นักวิชาการอบรมและฝึก	1 คน	5 ภูมิภาค	5

ประเด็นในการศึกษาวิจัย	กลุ่มตัวอย่าง/ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน /พื้นที่	พื้นที่ในการ ศึกษาวิจัย	รวม (คน)
	อาชีพ			
	7. ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและ ครอบครัวกลาง	1 คน	5 ภูมิภาค	5
	8. ผู้บริหารกรมพินิจฯ หรือ ผู้แทน	1 คน	ส่วนกลาง	1
	9. ผู้อำนวยการกองพัฒนา ระบบงานยุติธรรมเด็กและ เยาวชนหรือผู้แทน	1 คน	ส่วนกลาง	1

จากตารางที่ 4 สรุปจำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ
รวมทั้งสิ้น 57 คน

จากตารางที่ 3 และ 4 รวมกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยทั้ง 2 ส่วน ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับ
มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และการศึกษาเกี่ยวกับ
มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและ
ครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเชิง
ปริมาณจำนวนรวมทั้งสิ้น 200 คน และกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาเชิงคุณภาพ
จำนวนรวมทั้งสิ้น 120 คน

6.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการศึกษาวิจัย ระหว่าง ตุลาคม 2563 – มิถุนายน 2564 รวมระยะเวลาในการ
ดำเนินการ 9 เดือน

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทราบถึงข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้
มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาล
เยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณา คดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

2) ทราบถึงข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน
ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตาม

มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

3) ได้ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชน และแนวทางในการชดเชยเยียวยาความเสียหายต่อผู้เสียหาย

4) ทราบถึงสถานการณ์ ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ. 2553

5) ได้แนวทางหรือโปรแกรมการบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณา คดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่สอดคล้องกับสภาพบริบทและสถานการณ์ในปัจจุบัน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มุ่งให้ได้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และมาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา รวมถึงเพื่อศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษนี้ ตลอดจนการศึกษาสถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค ผลกระทบ และข้อเสนอแนะในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ทั้งนี้เพื่อให้มีทิศทางในการแสวงหาข้อค้นพบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และหาคำตอบที่ครอบคลุมคำถามวิจัยได้อย่างครบถ้วน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีสาระสำคัญตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดและการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด
2. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา
3. กฎหมายของประเทศไทยที่รองรับมาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชน
4. แนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553
5. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553
6. แนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553
7. แนวคิดเกี่ยวกับการสำนึกผิดและการประเมินการสำนึกผิด
8. แนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายตามมาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา
9. แนวคิดเกี่ยวกับการวัดความพึงพอใจ และการรับรู้ความยุติธรรม
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดและการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ให้ความหมาย “เด็ก” ว่าหมายถึง “บุคคลที่มีอายุยังไม่เกิน 15 ปีบริบูรณ์” ส่วน “เยาวชน” หมายความว่า “บุคคลที่มีอายุเกิน 15 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์” (ส่วนส่งเสริมและวิชาการ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2560) คำนิยามตามกฎหมายนี้จึงถือได้ว่า “เด็กและเยาวชน (Juvenile)” คือ บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ซึ่งการบัญญัติความหมายไว้นี้เพื่อเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาคดีและการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนตามกฎหมาย และการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมโดยยึดคำนึงถึงสาระสำคัญตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม นอกจากสาระสำคัญของกฎหมายที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามกฎหมายต่อเด็กและเยาวชนแล้ว ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของเด็กและเยาวชนแต่ละคน ทั้งนี้ การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้อย่างเข้าใจนั้น จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจถึงที่มาหรือเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เด็กและเยาวชนกระทำผิด ซึ่งอธิบายได้ด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับสภาพอารมณ์ของเด็กและวัยรุ่น

สภาพอารมณ์ของเด็กและวัยรุ่นจะมีความแตกต่างกันในช่วงวัยที่แม้จะแตกต่างกันเพียงไม่กี่ปี เนื่องจากตัวเด็กเองและบริบทแวดล้อมของเด็กเอง เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน จึงแยกทำความเข้าใจเฉพาะ 2 ช่วงวัย ได้แก่ วัยเด็กและวัยรุ่น ดังนี้ (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2556; วารุณี ภูวสรกุล, 2552)

1) **วัยเด็ก** แบ่งออกเป็นเด็กในวัยก่อนเรียนและเด็กในวัยเรียน โดยสภาพอารมณ์และสังคมของเด็กก่อนวัยเรียนโดยทั่ว ๆ ไป มักเป็นคนเจ้าอารมณ์ หงุดหงิด โมโหร้ายอย่างไม่มีเหตุผล มักดื้อรั้นต่อพ่อแม่ และแสดงอารมณ์โกรธด้วยการร้องไห้ ทบตีสิ่งกีดขวาง ทั้งตัวลงนอน ถ้ารู้สึกตัวก็จะวิ่งหนี หลบซ่อนตัว เด็กบางคนที่มีน้องใหม่อาจอิจฉาน้องก็จะแสดงออกคล้ายๆ กับเวลาเด็กโกรธหรืออาจมีพฤติกรรมถอยกลับไปเหมือนตอนยังเล็กอยู่ เช่น ปัสสาวะรดที่นอน เป็นต้น ซึ่งขึ้นอยู่กับกระบวนการเลี้ยงดูของพ่อแม่เป็นสำคัญ โดยเด็กที่ได้รับการตอบสนองความต้องการอย่างเหมาะสมและสม่ำเสมอจะเป็นเด็กอารมณ์ดี ร่าเริงแจ่มใส หัวเราะและยิ้มง่าย ส่วน เด็กวัยเรียน จะมีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์มาก เพราะต้องปรับตัวจากสภาพแวดล้อมที่บ้านไปสู่สภาพแวดล้อมใหม่ที่โรงเรียน อารมณ์กลัวจะเปลี่ยนไปจากการกลัวสิ่งที่ไม่มีความกลัว สัตว์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ มากลัวสิ่งที่เกิดขึ้นได้จริง เช่น กลัวความอดอยาก กลัวไม่มีเพื่อน กลัวเรียนไม่ดี เป็นต้น นอกจากนี้ เด็กวัยนี้ยังต้องการเป็นที่หนึ่ง ต้องการแสดงตนให้เป็นที่ชื่นชมของหมู่คณะ จะรู้จักเห็นอกเห็นใจคนอื่นในช่วงปลายของวัยนี้ คือช่วงอายุประมาณ 10-12 ปี เด็กจะเปลี่ยนวิธีแสดงอารมณ์โกรธจากการต่อสู้

เป็นการโต้ตอบด้วยคำพูด สิ่งที่ได้ก๊วญนี้กลัวมากที่สุดคือ กลัวการไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม เด็กจะมีการเปลี่ยนแปลงทางความรู้สึกเร็วและง่าย จนบางครั้งทำให้รู้สึกขัดแย้งทางอารมณ์ขึ้น

2) **วัยรุ่น** เป็นช่วงที่มีอารมณ์รุนแรงและแปรเปลี่ยนได้ง่าย (A time of great stress and change) มีอารมณ์สับสนอลหม่านได้ง่าย (a period of great turmoil) โดยปกติวัยนี้มักจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตนเองสนใจ แต่ถ้าเมื่อใดไม่มีอิสระที่จะทำอะไรได้ตามใจก็มักเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย วัยรุ่นจะมีความคิดเป็นของตนเอง และรู้สึกว่าตนเองโตเป็นผู้ใหญ่แล้วจึงอยากทำอะไรตามความต้องการของตนเอง ทำให้มักเกิดความขัดแย้งกับผู้อื่นได้บ่อย ๆ และมักแสดงอาการก้าวร้าว (David, 2008) อาจเรียกอารมณ์ของวัยรุ่นได้ว่าเป็นไปแบบ พายุบุแคม (Storm and Stress) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและฮอร์โมน จะกระทบต่อแบบแผนทางอารมณ์ของวัยรุ่นอย่างมาก เช่น ลักษณะทางเพศที่ปรากฏชัดขึ้น ทำให้วัยรุ่นสนใจเพศตรงข้าม หากโดนขัดขวางก็จะเกิดความเครียด อารมณ์ไม่มั่นคง อีกทั้ง กฎระเบียบที่บ้าน อาจทำให้วัยรุ่นเกิดความคับข้องใจ ทำให้มักเก็บตัวไม่ยอมให้ใครรบกวนเวลาอยู่กับครอบครัว รวมถึงโรงเรียนและเพื่อน ทำให้วัยรุ่นต้องปรับตัวอย่างมาก อาจทำให้เกิดความไม่มั่นใจ เด็กวัยนี้มักหนีไปหาเพื่อน เพราะเข้าใจว่าเพื่อนเข้าใจเขาได้ดีกว่า นอกจากนี้ ระยะนี้เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ต้องค้นหาตัวตนของตัวเองและเผชิญกับปัญหาสังคม อาจทำให้เกิดความลังเล สับสน ซึ่งหากก้าวผ่านไปได้ พัฒนาการทางอารมณ์จะเป็นไปในทางบวก

จะเห็นว่า ลักษณะหรือสภาพอารมณ์ทั้งในวัยเด็กและวัยรุ่น โดยเฉพาะในวัยรุ่น เป็นสภาพอารมณ์ที่เปราะบางและอาจแตกสลายได้ง่ายหากไม่ได้รับการประคับประคองอย่างดีและการตอบสนองที่เหมาะสมจากผู้ใกล้ชิด และสังคมแวดล้อม ซึ่งการทำความเข้าใจสภาพอารมณ์ของเด็กและวัยรุ่น จะช่วยให้เข้าใจมูลเหตุของการกระทำความผิดของเด็กและวัยรุ่นได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะทำให้ไม่ด่วนตัดสินและตีตราเด็กและเยาวชนเหล่านี้ รวมไปถึงเข้าใจวิถีปฏิบัติที่เหมาะสมกับวัยของเด็กและเยาวชนในกรณีที่กระทำความผิด เนื่องจากยังเป็นวัยที่ต้องอาศัยการขัดเกลาและอบรม ให้พวกเขาได้กลับไปใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข และไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

1.2 การประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางจิตวิทยาเพื่ออธิบายการกระทำผิดและวิถีปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

1.2.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis theory) ของฟรอยด์

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เสนอทฤษฎีสำคัญคือ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis theory) ซึ่งเน้นเกี่ยวกับตัวกำหนดทางจิตใจ (The principle of psychic determinism) ที่เป็นสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviance behavior) ที่อาจนำไปสู่การกระทำผิด โดยเกิดจากความขัดแย้งภายในจิตใจของบุคคล (Intrapsychic conflicts) ทั้งในส่วนจิตสำนึก (Conscious) และจิตไร้สำนึก (Unconscious) มีผล

ต่อสภาพจิตใจ ทำให้บุคคลเกิดความตึงเครียดหรือทุกข์ทรมาน ฟรอยด์เสนอแนวคิดโครงสร้างของจิตใจ (Structure of psyche) โดยเสนอว่า จิตใจของคนเราแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ Id, Ego และ Superego โดย Id เป็นส่วนของจิตใจที่ติดตัวคนเรามาตั้งแต่กำเนิด ที่เรียกว่า “สัญชาตญาณ” (Instinct) เมื่อเติบโต Id จะถูกกดเก็บ (Repression) เอาไว้ในจิตไร้สำนึก แต่มีโอกาที่จะปรากฏออกมาในรูปแบบอื่น ๆ ส่วน Superego หรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นจิตอีกส่วนที่เกิดขึ้นในระยะหลัง เมื่อเด็กเริ่มรู้เรื่อง หรือเป็น “จิตสำนึกทางสังคม” (Social conscious) โดยเกิดจากการรับรู้กฎบรรทัดฐาน ประเพณีของสังคม จากการได้รับการอบรมสั่งสอนและเลียนแบบ เมื่อประพฤติด้อย ๆ ก็จะเป็นนิสัยได้ ส่วน Ego เป็นจิตส่วนที่เกิดขึ้นในระยะแรกของชีวิตพร้อม ๆ กับที่ Id ถูกผลักดันลงสู่ในระดับจิตไร้สำนึก Ego มีหน้าที่ตอบสนองสถานการณ์ภายนอกหรือภายในร่างกายจาก Id โดยเป็นไปตามหลักการความเป็นจริง อนึ่ง การทำงานของ Ego จะมีประสิทธิภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ถ้าเด็กคลอดออกมาสมบูรณ์ ไม่มีความบกพร่องทางกาย Ego ก็จะสามารถทำงานได้ดี ในขณะที่สิ่งแวดล้อมที่ดีจะช่วยให้ Ego มีพัฒนาการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (เดิมศักดิ์ คทวนิช, 2553 และ ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2561) เช่น ถ้าความต้องการไม่ได้รับการตอบสนองไม่รุนแรง Ego จะทนต่อความกระทบกระเทือนนั้นได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องรุนแรงก็จะทำให้เป็นอุปสรรคในการทำงานของ Ego และก่อให้เกิดพยาธิสภาพของจิตใจ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของพฤติกรรมเบี่ยงเบนและการกระทำผิดได้

ตามแนวคิดทฤษฎีของฟรอยด์ เด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและกระทำผิด มีผลมาจาก Ego ไม่สามารถควบคุมดุลยภาพระหว่าง Id และ Superego ได้ ทำให้แสดงพฤติกรรมตามสัญชาตญาณดิบเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตนเองโดยขาดการพิจารณาเหตุผลตามความเป็นจริง หรือเหตุผลตามความเหมาะสม นอกจากนั้นพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือการกระทำผิดยังเกิดขึ้นได้จากความขัดแย้งภายในจิตใจของบุคคล (Intrapsychic conflicts) ทั้งในส่วนจิตสำนึก (Conscious) และจิตไร้สำนึก (Unconscious) การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดตามแนวคิดทฤษฎีนี้ จึงต้องอาศัยการบำบัดฟื้นฟู และอบรมขัดเกลา ให้ Ego มีความแข็งแรงเพียงพอที่จะควบคุมสมดุลทางจิตใจ ไม่ให้ Id กระโจนออกมามีบทบาท โดยส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเคยชินกับการใช้เหตุผลผลในการพิจารณาการกระทำอย่างรอบคอบ คำนึงถึงความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม และสามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมตามสภาพความเป็นจริง รวมไปถึงปลูกฝังให้ใช้จิตส่วน Superego อย่างสมดุล คือให้รู้สึกถึงความผิดชอบชั่วดี หรือเกิดจิตสำนึกทางสังคมที่สอดคล้องกับบรรทัดฐาน และกฎระเบียบของสังคม จากมุมมองของแนวคิดทฤษฎีนี้ ทำให้ได้ข้อสังเกตที่สำคัญว่า การกักขังลงโทษ มิใช่หนทางในการแก้ปัญหาหรือปรับพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชนได้

1.2.2 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์แนวใหม่ (Neo-Freudians) ของแอลเลอร์ (Alfred Adler) อัลเฟรด แอลเลอร์ เดิมเป็นศิษย์ของฟรอยด์ เขาประกาศทฤษฎีใหม่ที่แตกต่างไปจากฟรอยด์

โดยในขณะที่พรอยด์มีความเห็นว่าพฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์ถูกกระตุ้นจากสัญชาตญาณที่มีมาแต่กำเนิด โดยเฉพาะแรงกระตุ้นทางเพศและความก้าวร้าว แต่แอดเลอร์มีความเห็นว่า พฤติกรรมของมนุษย์ได้รับการเร่งเร้าจากลักษณะสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันหรือพฤติกรรมทางสังคม แนวคิดที่สำคัญของแอดเลอร์ มีดังนี้ (Davis & Palladino, 2002 และ ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2561)

1) ปมเด่นและปมด้อย (Superiority and Inferiority) แอดเลอร์เชื่อว่า มนุษย์มีแรงจูงใจที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ “ความปรารถนามีปมเด่น (Striving for superiority)” เพื่อดิ้นรนไปสู่ความสมบูรณ์ (Perfection) และเป็นแรงผลักดันในการไปสู่เป้าหมายสูงสุดในชีวิต (Self actualization) และมนุษย์แต่ละคนจะมีความเด่นสักอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างต่างกันไปในแต่ละคน รวมไปถึงความปรารถนาที่จะมีปมเด่นภายในคนคนเดียวกันยังอาจต่างกันได้ตามช่วงอายุและพัฒนาการของชีวิต คนทุกคนไม่ว่าคนปกติหรือผิดปกติทางจิต ปรารถนาที่จะมีปมเด่นเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แตต่างกันไปตามความเข้มข้นของความปรารถนา อย่างไรก็ตาม บุคคลที่ต้องการความเด่นแต่ไปไม่ถึงเป้าหมายที่ตนต้องการ หรือเป็นการตั้งเป้าหมายของชีวิตที่ผิดพลาด ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง จึงรู้สึกว่ตนเองไม่บรรลุเป้าหมาย และนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือความผิดปกติทางจิต โดยเฉพาะในคนที่รักตัวเองมากอาจเกิดอาการโรคประสาท (Neurosis) เห็นแก่ตัว และไม่คำนึงถึงความสมบูรณ์และเป้าหมายของสังคม

ความปรารถนาที่จะมีปมเด่น สัมพันธ์กับความรู้สึกต่ำต้อยและการแสวงหาสิ่งชดเชย โดยแอดเลอร์เชื่อว่า มนุษย์มีจุดอ่อนทั้งทางกาย ทางอารมณ์ จิตใจ และทางสังคม การมีจุดอ่อนเช่นนี้ทำให้มนุษย์ “รู้สึกมีปมด้อย (Inferiority feelings)” โดยมนุษย์จะพยายามหาทางชดเชยปมด้อยของตนเองด้วยการสร้างปมเด่นขึ้นมา ในขณะที่ บุคคลที่ต้องการปมเด่น แต่เมื่อดิ้นรนแล้วไม่สามารถจะบรรลุเป้าหมายได้ ก็จะเกิดความรู้สึกมีปมด้อยขึ้นมาเช่นกัน ซึ่งความรู้สึกด้อยหรือลักษณะด้อย (Inferiority complex) นี้ ทำให้บุคคลขาดกำลังใจ ผิดหวัง โดยอาจชดเชยปมด้อยหรือความพร่องของตนเองโดยสิ่งชดเชยที่มากเกินไป (Overcompensate) ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ ขึ้นได้

2) ความสนใจสังคม (Social interest) แอดเลอร์เชื่อว่า มนุษย์มีความปรารถนาที่จะผูกสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ตั้งแต่แรกเกิด โดยเขากล่าวว่า “ความสนใจสังคมเป็นสัญชาตญาณ” และความพึงพอใจและไม่พึงพอใจที่ได้รับจากสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นในสังคม เป็นสิ่งกำหนดสุข ทุกข์ ความสำเร็จ และความล้มเหลวของบุคคล เขาอธิบายว่า การที่บุคคลให้ความสนใจต่อสังคมในแง่ใดแง่หนึ่งเป็นการชดเชยปมด้อยในทางใดทางหนึ่ง ซึ่งการแสดงออกของสัญชาตญาณทางสังคมที่มีประสิทธิภาพนั้น ขึ้นอยู่กับการแนะนำ ฝึกฝน อบรมตั้งแต่ในวัยเด็ก จะเห็นได้ว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในบางกรณีเกิดจากการได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน เนื่องจากสัญชาตญาณทางสังคมและความพึงพอใจที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มที่มองว่าการกระทำผิดเป็นเรื่องท้าทายหรือเป็นการ

แสดงสัญลักษณ์ของความสำเร็จประการหนึ่ง ซึ่งความพึงพอใจดังกล่าวนี้สามารถชดเชยปมด้อยที่มีอยู่ก่อนจากอิทธิพลทางใดทางหนึ่งได้

3) ประสบการณ์วัยเด็ก แอดเลอร์เชื่อว่า ประสบการณ์ในวัยเด็กมีอิทธิพลต่อลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ ปมเด่น ปมด้อย ความสนใจสังคม และวิถีชีวิตของเด็กแต่ละคน โดยเขากล่าวถึงเด็ก 3 ประเภทไว้ว่า

- เด็กที่มีปมด้อย จะเติบโตด้วยความฝังใจว่าตนเองเป็นผู้ประสบความโชคร้าย ต้องพบแต่ความล้มเหลว เด็กประเภทนี้ ถ้ามีผู้ใหญ่คอยดูแล ปรคับประคอง ให้กำลังใจ ก็จะสามารถปรับปรุงตนเอง เอาชนะปมด้อย และสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตต่อไปได้ แต่หากไม่ได้รับการปรคับประคองอย่างเหมาะสม ก็จะเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ตามมา

- เด็กที่ถูกเอาใจจนเสียเด็ก มักเติบโตไปพร้อม ๆ กับการเห็นแก่ตัว เผด็จการ อยากรับเป็นนายอยู่เหนือทุกคน เรียกร้องความสนใจ คอยเป็นผู้รับมากกว่าเป็นผู้ให้ เด็กพวกนี้อาจใช้กำลังหรือความรุนแรงเพื่อบังการหรือบังคับผู้อื่นให้ทำตาม

- เด็กที่ถูกทอดทิ้ง มักเติบโตควบคู่ไปกับการรู้สึกฝังใจว่าตนเป็นที่น่ารังเกียจ ขาดความรักและไม่สามารถรักใครได้อย่างสนิทใจ ไม่ว่าจะเป็นความรักในรูปแบบใด ๆ มีความรู้สึกอยากแก้แค้นสังคมและผู้อื่นฝังอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ เด็กประเภทนี้สามารถที่จะเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนและกระทำผิดได้ง่าย เนื่องจากความต้องการทำลาย ต่อต้าน และแก้แค้นสังคม

หากพิจารณาแนวคิดของแอดเลอร์ การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในแง่ของทฤษฎีนี้ จำเป็นต้องเข้าใจที่มาของพฤติกรรมอันเนื่องมาจากความต้องการชดเชยปมด้อย การแสวงหาปมเด่นที่เกินกว่าเหตุ รวมไปถึงการแสดงสัญชาตญาณทางสังคมที่ไร้ประสิทธิภาพและประสบการณ์ในวัยเด็ก ซึ่งเป็นมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนรวมถึงพฤติกรรมการกระทำผิด ดังนั้น การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนจึงต้องเริ่มจากความเข้าใจที่มาของพฤติกรรมกระทำผิดนี้ และแสวงหาแนวทางเพื่อที่จะให้พวกเขาได้ชดเชยปมด้อยอย่างเหมาะสม การแนะนำ การฝึกฝน ตลอดจนการฝึกอบรม เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้พวกเขาได้ขัดเกลาก่อนตนเองให้มีสัญชาตญาณทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ การช่วยชดเชยปมเด่นที่มีอยู่หรือสร้างปมเด่นให้กับพวกเขา เช่น การฝึกทักษะอาชีพ การสร้างโอกาสให้พวกเขาได้แสดงความสามารถตามความถนัดและทักษะที่มีอยู่ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างปมเด่นเพื่อให้เขารู้สึกมีจุดยืนที่หนักแน่นที่จะใช้ชีวิตในสังคมเยี่ยงคนปกติทั่วไปได้

1.2.3 ทฤษฎีความต้องการ (Theory of needs)

อับราฮัม มาสโลว์ เป็นนักคิดกลุ่มมนุษยนิยม ที่มีทัศนะในการมองธรรมชาติของมนุษย์ด้านดีงาม โดยมองว่ามนุษย์มีธรรมชาติใฝ่ดี บรรณาความเจริญแห่งตน บรรณาที่จะรู้จักตนและความสามารถเฉพาะตัวของตน เพื่อใช้พลังความสามารถอย่างเต็มที่ให้ดีที่สุด มาสโลว์ได้สร้างแนวคิดทฤษฎีความต้องการ (Theory of needs) หรือทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจ (Hierarchical theory

of motivation) เขาอธิบายว่า แรงจูงใจของมนุษย์มีลำดับขั้นตอน ซึ่งลำดับขั้นแรงจูงใจของมนุษย์นั้น แบ่งได้เป็น 5 ขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูง ซึ่งแรงจูงใจขั้นต้นต้องได้รับการตอบสนองก่อน แรงจูงใจลำดับสูงจึงพัฒนาตามมาตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (Costa & McCrae, 1994 และ ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2561)

แรงจูงใจลำดับที่หนึ่ง ซึ่งเป็นลำดับต่ำสุด เป็นความต้องการทางสรีรวิทยาหรือความต้องการด้านร่างกาย (Physiological needs) โดยมาสโลว์อธิบายว่า มนุษย์ต้องได้รับการตอบสนองทางสรีรวิทยาเป็นพื้นฐานก่อน จึงจะพัฒนาความต้องการประเภทอื่น ๆ ตามมาได้ เช่น มีอาหารรับประทาน มีที่อยู่อาศัย มียารักษาโรค มีเครื่องนุ่งห่มกันร้อนกันหนาว ได้รับตอบสนองความต้องการทางเพศ การนอนหลับ เป็นต้น ถ้าความต้องการลำดับแรกยังไม่ได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียง แรงจูงใจลำดับถัดไป ก็ยากที่จะบังเกิดขึ้นได้

แรงจูงใจลำดับที่สอง เป็นแรงจูงใจเพื่อความมั่นคงปลอดภัย (Safety needs) แห่งตนเองและทรัพย์สิน โดยมนุษย์ต้องการที่จะรักษาชีวิตและทรัพย์สินของตนให้ปลอดภัย ไม่เกิดความตึงเครียดและความกระวนกระวายใจ มาสโลว์เชื่อว่า ความกลัวหลาย ๆ อย่างตั้งแต่ระดับสามัญจนถึงระดับผิดปกติ นั้น เกิดจากการไม่ได้รับการตอบสนองความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยที่เพียงพอ

แรงจูงใจลำดับที่สาม เป็นแรงจูงใจเพื่อความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs) เป็นความปรารถนาที่จะได้รับความรักจากครอบครัว มีเพื่อนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เพื่อหลีกเลี่ยงความโดดเดี่ยว และรู้สึกได้ถึงความเป็นเจ้าของสิ่งที่ตนเองต้องการ เช่น ความรู้สึกว่าตนมีชาติตระกูล มีครอบครัว มีที่ทำงาน เป็นต้น

แรงจูงใจลำดับที่สี่ คือแรงจูงใจแสวงหาและรักษาเกียรติยศศักดิ์ศรี (Esteem needs) ทั้งโดยที่ตนเองสำนึกรู้ และโดยผู้อื่นยกย่องเชิดชู รวมถึงความต้องการเป็นที่เคารพและเชื่อมั่นในตนเอง เช่น ความต้องการมีหน้ามีตา มีเกียรติ มีชื่อเสียง ความรู้สึกนับถือตนเอง เป็นต้น โดยมาสโลว์กล่าวว่า ความรู้สึกนับถือและเคารพตนเอง และการได้รับการนับถือจากผู้อื่นอย่างจริงจัง จะนำมาซึ่งสุขภาพจิตที่ดี และความต้องการนี้สามารถที่จะได้รับการตอบสนองผ่านความสัมฤทธิ์ผลในด้านต่าง ๆ ของชีวิต เช่น เป็นคนเก่ง สำเร็จในอาชีพการงาน เป็นต้น

แรงจูงใจลำดับที่ห้า เป็นแรงจูงใจในการพัฒนาศักยภาพแห่งตน (Self actualization) เพื่อตระหนักรู้ความสามารถของตนกับประพฤติปฏิบัติตนตามความสามารถและสุดความสามารถ โดยมุ่งประโยชน์ของบุคคลอื่นและของสังคมเป็นสำคัญ มาสโลว์เชื่อว่า คนทุกคนมีความมุ่งหมายในชีวิต เพื่อจะบรรลุถึงความต้องการในลำดับสูงสุดนี้ เพื่อเป็นคนเต็มโดยสมบูรณ์ (Self actualized person หรือ Fully human) แต่การที่บุคคลจะบรรลุถึงความสมปรารถนาในระดับนี้ ต้องบรรลุความต้องการในลำดับขั้นต่าง ๆ ทั้ง 4 ลำดับเบื้องต้นมาก่อน อย่างไรก็ตาม มาสโลว์ยอมรับว่า แนวคิดนี้ของเขามีข้อบกพร่องอยู่บ้าง โดยบุคคลที่มีบุคลิกภาพเข้มแข็ง มีคุณสมบัติ

สร้างสรรค์สูงและไฝ่ความเป็นคนเต็มโดยสมบูรณ์ บุคคลเหล่านี้ แม้ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการในลำดับต้นๆ ก็อาจมี Self actualization ได้อย่างสูงส่ง เช่น ท่านมหาत्मคานธี ประธานาธิบดีลินคอล์น เป็นต้น

มาสโลว์ เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีธรรมชาติไฝ่ดี ต้องการพัฒนาด้านตัวเองไปถึงภาวะของการเป็นคนเต็มโดยสมบูรณ์ เขาอธิบายว่า มนุษย์ที่ไม่สามารถบรรลุถึงจุดหมายนี้ได้ นั้น เพราะความรู้สึกบีบคั้นอันเกิดจากความอยุติธรรมของสังคม มนุษย์ที่สูญเสียธรรมชาติไฝ่ดี และธรรมชาติสรรค์สร้าง เพราะอิทธิพลของสังคม และการศึกษาที่มีรูปแบบเบ็ดเสร็จ และสาเหตุดังกล่าวนี้ ความไฝ่ดีจึงถูกบิดเบือนหรือถูกปฏิเสธ อาจโดยเจ้าตัวหรือโดยผู้อื่น เช่น บิดามารดาที่คอยประณามลูก ทำให้ความไฝ่ดีของเด็กเลือนหายไป เป็นต้น ดังนั้น ตามแนวคิดทฤษฎีนี้ พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนรวมไปถึงพยาธิสภาพทางจิตของมนุษย์ มีสาเหตุจากสิ่งแวดล้อมอันเลวร้ายในสังคม มากกว่าสาเหตุจากธรรมชาติ เลวร้ายของมนุษย์ เด็กและเยาวชนที่ประพฤติเลวร้าย จึงมิได้เกิดจากความเลวร้ายที่ติดตัวมา แต่เนื่องจากสิ่งแวดล้อมพวกเขาเหล่านั้น ที่ทำให้แรงจูงใจในแต่ละขั้นชะงักงัน ซึ่งสำหรับทารกและเด็กเล็กนั้น ความต้องการเกือบทั้งหมดเป็นแรงจูงใจในลำดับขั้นความต้องการทางสรีระขั้นพื้นฐาน เมื่อเด็กเจริญวัยขึ้น ความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ความต้องการต่าง ๆ ก็พัฒนาเรียงลำดับขึ้นไปเป็นขั้นๆ ซึ่งหากไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการอย่างเพียงพอในแต่ละขั้น ก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความเป็นคนที่สมบูรณ์ในขั้นสุดท้ายของแรงจูงใจได้

การประยุกต์ใช้แนวคิดของมาสโลว์เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการปฏิบัติหรือบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ควรเริ่มจากการทำความเข้าใจก่อนว่า เด็กและเยาวชนแต่ละคนนั้น ขาดแรงจูงใจหรือไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการแห่งตนในขั้นใด แล้วจึงเลือกที่จะหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อให้เขาได้บรรลุถึงแรงจูงใจในขั้นนั้น และเพิ่มขึ้นตามลำดับขั้น เพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในขั้นสุดท้าย เช่น เด็กหรือเยาวชนบางคนที่ลักทรัพย์หรือจี้ปล้น เพราะความต้องการในลำดับขั้นแรกไม่ได้รับการตอบสนอง ในแง่นี้ นักสังคมสงเคราะห์อาจเข้ามาช่วยในเรื่องการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว รวมไปถึงการอบรมขัดเกลาให้เด็กหรือเยาวชนเหล่านั้น ปรับกระบวนการคิดในการตอบสนองความต้องการของตนเองโดยใช้วิธีการที่ไม่ขัดต่อกฎหมายหรือบรรทัดฐานของสังคม รวมไปถึงนักจิตวิทยาหรือผู้ฝึกอบรมอาจช่วยกระตุ้นหรือสร้างแรงจูงใจในแต่ละลำดับขั้นของเด็กและเยาวชนให้ค่อยๆ เกิดขึ้น เช่น ช่วยให้เราตระหนักถึงคุณค่าของตนเองที่สามารถพัฒนาให้เป็นที่รักและที่ยอมรับของสังคมได้โดยแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ แทนพฤติกรรมที่กระทำความผิด หรือการฝึกทักษะเพิ่มพูนความสามารถเพื่อให้เขาได้มองเห็นถึงคุณค่าที่ตนเองสามารถสร้างขึ้นได้ เป็นต้น

1.2.4 ทฤษฎีตัวตนของคาร์ล โรเจอร์ส (Roger's Self Theory)

คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers) เป็นนักจิตวิทยามานุษยนิยมที่สำคัญ เขาได้นำหลักจิตวิทยาไปใช้ช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหา และได้สร้างทฤษฎีการให้คำปรึกษาเน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง

(Person-centered counseling) โดยเชื่อว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่ดีและมีแรงจูงใจในด้านบวก เป็นผู้ มีเหตุผล (Rational) เป็นผู้ที่สามารถได้รับการขัดเกลา (Socialized) สามารถตัดสินใจเลือกวิถีชีวิต ของตนเองได้ ถ้ามีอิสระเพียงพอ และมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่าง เต็มศักยภาพ (Full potential) อันจะนำไปสู่การตระหนักรู้ในตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization) (Coon & Mitterer, 2008)

โรเจอร์ กล่าวถึง โครงสร้างบุคลิกภาพของมนุษย์ ประกอบไปด้วย 2 ส่วนที่สำคัญคือ จุตรวมของประสบการณ์ (Organism) และ ตัวตน (Self) (Fortinash & Patricia, 2008)

1) จุตรวมของประสบการณ์ (Organism) หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น ในแต่ละบุคคลในห้วงเวลาหนึ่ง (Totally of experience going on in the whole individual at a particular time) ซึ่งประสบการณ์นี้เป็นสิ่งที่บุคคลรู้เฉพาะตนเท่านั้น เรียกว่า Phenomenology field ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลรับรู้ประสบการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มพูนอยู่ตลอดเวลา โดย มนุษย์มีตนเอง (Self) เป็นศูนย์กลางประสบการณ์เหล่านั้น ที่อาจเกิดจากสิ่งเร้าภายนอกและภายใน ตัวบุคคล สามารถแบ่งออกเป็นประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึก และ จิตใต้สำนึกของบุคคล ซึ่งเป็นพลังกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ประสบการณ์บางอย่าง บุคคลอาจเก็บและซ่อนไว้ภายในใจ กลายเป็นบมที่ฝังอยู่ในจิตใจ เช่น วัยรุ่นที่ก่อเหตุทำร้ายร่างกาย ผู้อื่น เพราะเคยมีประสบการณ์ถูกทารุณกรรมมาตั้งแต่วัยเด็กเล็ก เป็นต้น ทั้งนี้ หากบุคคลสามารถ สื่อสารประสบการณ์เฉพาะตนให้ผู้อื่นรับรู้และเข้าใจ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การเข้าใจ ตนเอง แต่หากเป็นบมในใจที่ไม่สามารถสื่อสารให้คนอื่นเข้าใจได้ หรือแม้แต่ตนเองก็ไม่เข้าใจ จะ นำไปสู่ความแปรปรวนทางอารมณ์และบุคลิกภาพ ดังนั้น ประสบการณ์ขมขื่นที่ได้รับในวัยเด็กเล็ก ที่ เด็กไม่สามารถสื่อให้ผู้รับรู้และเข้าใจได้ และแม้แต่เขาก็ไม่เข้าใจบมนั้น จะนำไปสู่การแปรปรวนทาง อารมณ์ต่อเนื่องต่อไป

2) ตัวตน (Self) ตัวตนเป็นศูนย์กลางในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ Organism และ Self จะมีความสัมพันธ์กัน โดยบุคคลที่มีการปรับตัวที่ดี ประสบการณ์ที่มีหรือเกิดขึ้นต่อ Self จะเป็นเช่นเดียวกับประสบการณ์ของ Organism ด้วย ถ้า 2 ส่วนนี้ไม่สอดคล้องกัน บุคคลจะเกิดความ วิตกกังวลขึ้น และเกิดกลไกป้องกันตนเอง ได้แก่ การปฏิเสธหรือต่อต้านการรับรู้ นั้น ทำให้การรับรู้ ตนเองผิดไปและมีผลต่อความสัมพันธ์ของคนนั้น ๆ กับคนอื่น และหากความแตกต่างระหว่าง Organism และ Self มีมากขึ้นเท่าใด การใช้กลไกป้องกันตนเองอาจไม่ได้ผล บุคคลจะควบคุมตนเอง ไม่ได้มีผลทำให้เกิดพฤติกรรมผิดปกติ โรเจอร์ แบ่งตัวตนของบุคคลออกเป็น 3 ลักษณะ (McLeod, 2014) ได้แก่

- ตัวตนตามที่เป็นจริง (Real self) เป็นลักษณะของบุคคลที่เป็นไปตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งบุคคลอาจรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวตนตามจริงนี้ได้ เช่น “เป็นคนเก่ง” “เป็นคนนิสัยดี” เป็นต้น

- ตัวตนตามที่มองเห็นหรือมีภาพแห่งตน (Self concept) เป็นส่วนที่บุคคลมองเห็นภาพของตนเอง ซึ่งบุคคลมีการรับรู้และมองเห็นตนเองในหลายแง่หลายมุม และสิ่งที่บุคคลเห็นตนเองนี้อาจไม่ตรงกับที่คนอื่นมองเห็นหรือรับรู้ก็ได้ เช่น “มองว่าตนเองเป็นคนแย่มาก ไม่เอาไหน” “ที่ความเป็นจริงอาจไม่ได้เป็นเช่นนั้นเลย” เป็นต้น การสร้างมีภาพแห่งตนสัมพันธ์กับประสบการณ์เฉพาะตนที่บุคคลรับรู้ด้วย ซึ่งหากเป็นประสบการณ์ที่ช่วยยืนยันมีภาพแห่งตนที่เป็นอยู่ บุคคลจะรับรู้และผสมผสานประสบการณ์นั้นเข้ามาสู่ตนเองได้อย่างไม่มีความคับข้องใจ แต่หากประสบการณ์นั้นทำให้มีภาพแห่งตนที่เป็นอยู่เปี่ยงเบนไป จะทำให้เกิดความคับข้องใจที่ยอมรับประสบการณ์นั้น

- ตัวตนตามอุดมคติ (Ideal self) หมายถึง ภาพตัวตนที่บุคคลอยากจะเป็น ซึ่งบุคคลยังไม่สามารถเป็นได้สภาวะปัจจุบัน เช่น “อยากเป็นคนเก่งเหมือนนายคนนั้น” เป็นต้น

การทำงานสอดคล้องกันของตัวตนในลักษณะต่าง ๆ นี้ ถ้าเป็นไปอย่างสอดคล้องเหมาะสมกัน กล่าวคือ มีมีภาพแห่งตนสอดคล้องกับตัวตนตามความเป็นจริง และมีตัวตนตามอุดมคติอย่างสมเหตุสมผล ไม่ขัดแย้งกับตัวตนตามความเป็นจริงและตัวตนตามที่ตนมองเห็น บุคคลจะเป็นผู้มีสุขภาพจิตที่ดี ยอมรับตนเอง ยอมรับการเปลี่ยนแปลง และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่การรู้จักตัวเองอย่างแท้จริง โดยปกติ บุคคลมีมีภาพแห่งตนเช่นไร จะแสดงพฤติกรรมไปในทิศทางของมีภาพที่เขามีอยู่ ซึ่งหากบุคคลมีประสบการณ์ทำให้มีภาพแห่งตนที่เขามีอยู่ไม่ตรงกับความเป็นจริงหรือมีภาพแห่งตนขัดแย้งและไม่สอดคล้อง (Incongruence) กับตนตามความเป็นจริง บุคคลจะเกิดความวิตกกังวลหรือคับข้องใจ และเกิดการป้องกันตนเอง นำไปสู่ปัญหาทางอารมณ์ จิตใจ โดยบุคคลที่ไม่ยอมรับตนเอง หรือไม่สามารปรับตัวให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้ อาจสร้างภาพตัวตนที่ต้องการขึ้นมา บุคคลเช่นนี้มักมีการรับรู้ต่อสภาวะแวดล้อมที่บิดเบือน อาจไม่กล้าเปิดตนเองหรือยอมรับประสบการณ์ใหม่ๆ ไม่เข้าใจค่านิยมหรือตัวตนของตนเอง ตลอดจนไม่เข้าใจหรือยอมรับผู้อื่นหรือสังคม และไม่ยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในขณะที่บุคคลที่สร้างภาพของตนตามอุดมคติห่างไกลตนตามความเป็นจริง มักประสบความผิดหวังในตนเองและผู้อื่นอยู่เรื่อยไป ทำให้มองตนเองและผู้อื่นในแง่ลบ มีเพื่อนน้อย คบหาใครยาก บุคคลประเภทนี้มักมีความสับสนและขัดแย้งในตนเองและกับผู้อื่นอยู่เป็นนิจ

นอกจากนี้ โรเจอร์ ยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญ ที่ทำให้เกิดการก่อรูปของพฤติกรรมและบุคลิกภาพของบุคคลนั้น ได้แก่ (Coon & Mitterer, 2008 และ ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2561)

1) กระบวนการพัฒนาค่านิยม (Organizing valuing process) โรเจอร์เชื่อว่าบุคคลเกิดมาพร้อมพลังและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองไปสู่สภาวะที่รู้จักตนเองอย่างแท้จริง รวมถึงเข้าใจสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์เฉพาะตัวของตนเองด้วย (Internal frame of reference) ซึ่งบุคคลจะเลือกรับรู้และให้ความหมายต่อประสบการณ์ในลักษณะต่าง ๆ เช่น เด็กที่ถูกนำไปอยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่ อาจเกิดความกลัวโดยเกิดจากการรับรู้ที่อาจไม่เป็นสภาพความเป็นจริงของสภาพแวดล้อมนั้นเสมอไป และเมื่อเด็กเริ่มมีประสบการณ์เพิ่มเติมที่ทำให้เชื่อได้ว่าสภาพแวดล้อมนั้นปลอดภัย ไม่น่ากลัวอย่างที่เคยรับรู้ เด็กก็จะเกิดการรับรู้ใหม่ขึ้น ดังนั้น หากเด็กอยู่ท่ามกลางสภาวะแวดล้อมที่ปลอดภัย อบอุน เต็มไปด้วยความรักและเอาใจใส่ เด็กจะรับรู้และให้ความหมายต่อประสบการณ์นั้นในทางบวก และเกิดค่านิยมในทางบวกจากประสบการณ์นั้น ในทางตรงข้าม หากเด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่มั่นคง ขาดความรักความเอาใจใส่ เด็กจะเกิดค่านิยมในทางลบจากประสบการณ์นั้น ดังนั้น ประสบการณ์แวดล้อมจึงมีผลต่อการพัฒนาค่านิยมของบุคคล

2) การยอมรับจากผู้อื่น (Positive regard from others) เนื่องจากตัวตน (Self) ของบุคคลพัฒนามาจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมรอบตัว โดยจะรับรู้และให้ความหมายต่อสภาวะแวดล้อมนั้นจนเกิดเป็นประสบการณ์แห่งตน (Self experience) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับบุคคลสำคัญในสภาวะแวดล้อม จะนำไปสู่การรับรู้เกี่ยวกับตนเองและพัฒนาเป็นมโนภาพแห่งตน (Self concept) ในช่วงแรกของชีวิต ทารกจะยังไม่สามารถแยกตนเองออกจากสิ่งแวดล้อม ทำให้เด็กติดพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูหลัก ในระยะนี้เด็กมักจะแสวงหาความพึงพอใจเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง จึงเรียนรู้ที่จะเรียกร้องความสนใจและการยอมรับจากผู้อื่น เมื่อโตขึ้นเด็กเริ่มเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใดของตนจะทำให้ผู้อื่นยอมรับและตอบสนองความต้องการของตนเอง และพฤติกรรมใดที่จะทำให้ผู้อื่นไม่พอใจ หรือไม่ยอมรับ เด็กจึงเลือกแสดงพฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นพอใจ และหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นไม่พอใจ ทำให้เกิดการประเมินตนเองจากพฤติกรรมที่ผู้อื่นยอมรับหรือไม่ยอมรับ นำไปสู่การรับเอาค่านิยมของผู้อื่นมาไว้ในตนเองเพื่อแสวงหาการยอมรับนั่นเอง

3) การยอมรับตนเอง (Self regard) บุคคลจะเริ่มเรียนรู้ที่จะยอมรับตนเองจากการที่เขารับรู้ว่ามีผู้อื่นแสดงการยอมรับในตัวเขาหรือไม่ อย่างไร โดยไม่คำนึงถึงความต้องการของตนเอง แต่จะรับเอาค่านิยมของผู้อื่นที่มีต่อตัวเขามาเป็นเกณฑ์ในการประเมินพฤติกรรมของตนว่า ดี ไม่ดี เหมาะสม หรือไม่เหมาะสม หรือเป็นการยอมรับตนเองจากการประเมินถึงการยอมรับของผู้อื่นที่มีต่อตน ในแง่นี้ เด็กที่รับรู้ว่ามีผู้อื่นไม่ยอมรับเขา หรือรับรู้ว่ามีผู้อื่นมองว่าเขาล้มเหลวหรือเลวร้าย เด็กจะประเมินพฤติกรรมของตนว่าเลวร้าย หรือคงไม่ประสบความสำเร็จ ตามไปด้วย

4) ภาวะของการมีคุณค่า (Condition of worth) เป็นภาวะที่บุคคลรู้สึกว่าคุณค่า เพราะเขาสามารถยอมรับตนเองได้ โดยมีมโนภาพแห่งตนที่เขารับรู้สอดคล้องกับความเป็นจริง เมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น แต่หากมโนภาพแห่งตนของเขาแตกต่างไปจากความเป็นจริง จะทำให้เกิด

ความวิตกกังวลและปฏิเสธ ไม่ยอมรับตนเองตามความเป็นจริง นำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่สมเหตุสมผล ไม่สามารถปรับตัวได้ และหากบุคคลรับเอาค่านิยมของผู้อื่นหรือบรรทัดฐานของสังคมเอาไว้ในตนเองมากเกินไป จะทำให้ไม่สามารถยอมรับตนเองได้ เกิดความรู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า และเกิดความคับข้องใจขึ้น ต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนนำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนและการกระทำผิดได้ไม่มากนักน้อย

จะเห็นว่า การที่เด็กและเยาวชนจะมีพฤติกรรมที่เหมาะสมหรือไม่ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เด็กได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเด็กได้รับความรักจากครอบครัวโดยปราศจากเงื่อนไข (Unconditional positive regard) จะช่วยให้เด็กรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย เนื่องจากได้รับการยอมรับโดยปราศจากเงื่อนไข แม้พฤติกรรมบางอย่างของเขาจะไม่ใช่ที่ยอมรับ แต่พ่อแม่ก็ยังให้ความรักและยอมรับเขาอยู่ ทำให้เขาไม่เกิดความรู้สึกว่าตนเองไร้ค่า ยอมรับตนเอง และสามารถมองตัวเองในทางบวก (Positive self regard) บุคคลเช่นนี้ จะรับผิดชอบต่อการกระทำต่อตนเองแม้จะทำผิดพลาด สามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่เหมาะสมได้ กล้าที่จะเผชิญกับประสบการณ์ใหม่ๆ สามารถใช้พลังที่มีอยู่ในตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือพัฒนาตนเองให้อยู่อย่างมีประสิทธิภาพ (Fully functioning person) ส่วนบุคคลที่ได้รับการตอบสนองจากครอบครัวอย่างมีเงื่อนไข (Conditional positive regard) กล่าวคือ พ่อแม่หรือบุคคลสำคัญในชีวิตให้ความรัก ความสนใจ และยอมรับ เฉพาะถ้าเด็กมีการรับรู้ตนเอง และแสดงพฤติกรรมตามแบบที่พวกเขาต้องการ ซึ่งเด็กจะเสี่ยงต่อการไม่ได้รับการยอมรับจากบุคคลเหล่านี้ แต่สำหรับเด็กแล้ว ความต้องการที่จะได้รับการยอมรับเป็นสิ่งสำคัญมาก เด็กจึงเลือกที่จะทำตามความคาดหวังของคนเหล่านี้ และนำมาสร้างเป็นมโนภาพแห่งตน (Self concept) ขึ้น กลายเป็นคนที่กระทำการต่าง ๆ โดยขึ้นอยู่กับ การยอมรับหรือไม่ยอมรับจากผู้อื่น ซึ่งหากไม่สอดคล้องกับตัวตนตามจริงของเขา เด็กจะเกิดความคับข้องใจ หรือเก็บกด สุดท้ายอาจแสดงออกหรือตอบโต้ด้วยการต่อต้าน หรือทำลายคนรอบข้างหรือสังคม ด้วยพฤติกรรมเบี่ยงเบนในลักษณะต่าง ๆ รวมไปถึงการกระทำผิดด้วย

การประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีนี้ในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดนั้น ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดูแล หรือบำบัดฟื้นฟู ควรสร้างสภาพแวดล้อมที่ไม่กดดัน เปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดได้มีโอกาสสื่อสารให้คนอื่นเข้าใจถึงประสบการณ์ที่ผ่านมาที่อาจมีส่วนทำให้พวกเขาสร้างตัวตนในลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ออกมา อาจใช้การให้การปรึกษาเพื่อให้เขาได้เข้าใจและยอมรับตนเองตามความเป็นจริง ตระหนักถึงสิ่งที่กระทำผิด เพื่อให้เขาได้เข้าใจตนเองมากขึ้น ลดความสับสนและความขัดแย้งในตนเองที่จะนำไปสู่ความคับข้องใจและความขัดแย้งกับคนอื่น ๆ นอกจากนั้น ควรสร้างสภาพแวดล้อมให้เด็กหรือเยาวชนรู้สึกมั่นคงปลอดภัย เพื่อให้พวกเขาเกิดค่านิยมในทางบวกจากประสบการณ์ การลงโทษหรือใช้อำนาจกดขี่บังคับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด จึงอาจกลายเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่สั่นคลอนความรู้สึกปลอดภัย และความรู้สึกว่าไม่ได้รับการยอมรับ รู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า ซึ่งอาจทำให้เด็กหรือเยาวชนเหล่านั้นเกิดค่านิยมในทางลบหรือความ

คับข้องใจ เช่น การใช้การลงโทษ หรือการตีตรา ส่งผลให้เด็กหรือเยาวชนรับรู้ว่ามีคนอื่นมองว่าพวกเขาเลวร้าย และอาจพัฒนาไปสู่การต่อต้าน ทำลาย กระบวนการยุติธรรมอย่างต่อเนื่องต่อไปได้

1.2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ (Operant learning theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบลงมือกระทำของ Burrhus Frederic Skinner นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เน้นผลการตอบสนองจากการแสดงพฤติกรรม ซึ่งจะเป็นผลต่อเหตุให้บุคคลแสดงพฤติกรรมหรือไม่แสดงพฤติกรรมนั้นต่อ ถ้าพฤติกรรมนั้นได้รับการตอบสนองเป็นที่น่าพอใจ บุคคลก็จะแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก การตอบสนองเช่นนี้เรียกว่า “การเสริมแรง” (Reinforcement) ซึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมเช่นนั้นต่อ ในทางตรงข้าม หากพฤติกรรมนั้นให้ผลตอบสนองในทางกลับกัน บุคคลจะลดความถี่หรือไม่แสดงพฤติกรรมนั้นต่อ เรียกการตอบสนองเช่นนี้ว่า “การลงโทษ” (Punishment) (Skinner, 1938, 1953; as cited in Palmer, 2003) การเรียนรู้ตามกระบวนการเช่นนี้จึงมีองค์ประกอบ 3 อย่างที่สำคัญ ประกอบด้วย A-B-C ดังนี้

- 1) Antecedent คือ เงื่อนไขหรือสิ่งเร้าที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม
- 2) Behavior คือ พฤติกรรมที่แสดงออกมา
- 3) Consequences หรือผลของการกระทำหรือผลกรรม ที่เกิดขึ้นหลังแสดงพฤติกรรม ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดว่าเราจะแสดงพฤติกรรมนั้นต่อหรือไม่

เช่น นายเอ อยู่ในกลุ่มเพื่อนเกร วันหนึ่งเพื่อนชวนให้ไปหาเรื่องวัยรุ่นต่างถิ่น (A : Antecedent) เขาจึงไปร่วมวงทะเลาะวิวาทพร้อมกับเพื่อนๆ (B : Behavior) หลังจากเหตุการณ์นั้น เขาได้รับการยอมรับจากเพื่อนในกลุ่มแก๊งนั้นว่าเป็นคนใจถึง พึงได้ (C : Consequences) ซึ่งการตอบสนองจากเพื่อนลักษณะนั้น เป็นสิ่งกระตุ้นให้นายเอแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นต่อ เพราะเขาเชื่อว่า ถ้าทำเช่นนั้นเพื่อนๆ จะยอมรับและให้ความสำคัญกับเขา

สกินเนอร์ กล่าวถึงประเภทของ “การเสริมแรง” โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) การเสริมแรงทางบวก (Positive reinforcement) เป็นการให้สิ่งเสริมแรงที่บุคคลพึงพอใจเมื่อเขาแสดงพฤติกรรม ซึ่งมีผลทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมนั้นต่อหรือถี่ขึ้น เช่น พ่อแม่ชมเชยและให้รางวัลเมื่อลูกช่วยเหลือคนอื่น ทำให้ลูกภูมิใจและชอบที่จะช่วยเหลือคนอื่นต่อไป (สิ่งที่พึงพอใจคือ พ่อแม่ชมเชยและให้รางวัล)

2) การเสริมแรงทางลบ (Negative reinforcement) เป็นการนำสิ่งที่บุคคลไม่พึงพอใจออกไปเมื่อบุคคลแสดงพฤติกรรม ซึ่งมีผลทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมนั้นต่อหรือถี่ขึ้น เช่น เมื่อนักเรียนมาโรงเรียนตรงเวลา จึงไม่โดนครูทำโทษ ทำให้เขามาโรงเรียนตรงเวลาเสมอ (สิ่งที่ไม่พึงพอใจคือการถูกครูลงโทษ)

หากอธิบายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน จะพบว่า การกระทำผิดหลายอย่างที่เกิดจากการได้รับการเสริมแรง กรณีของการได้รับแรงเสริมทางบวก เช่น การขโมยทำให้ได้เงิน

ตอบแทนมา หรือการเข้าร่วมกับเพื่อนยกพวกตีกับนักเรียนต่างสถาบัน ทำให้ได้รับการยอมรับจากเพื่อนๆ ในกลุ่มแก๊ง เป็นต้น รวมไปถึงกรณีการข่มขืน ก่อนที่จะลงมือข่มขืน พวกเขาจะกดดันไปด้วยความต้องการทางเพศ และพยายามจะระบายความกดดันออกมา การข่มขืนจึงเป็นการสนองความใคร่ แล้วทำให้รู้สึกดีขึ้น คนเหล่านี้จึงเลือกที่จะกระทำพฤติกรรมนี้ซ้ำ ๆ หรือตัวอย่างของการกระทำผิดจากการได้รับแรงเสริมทางลบ เช่น เขาขโมยของเพราะถ้าขโมยก็ไม่ต้องเสียเงินซื้อ หรือการเข้าร่วมพวกตีกันเพื่อจะได้ไม่สูญเสียความนิยมชมชอบจากเพื่อนๆ ในกลุ่มแก๊ง เป็นต้น ซึ่งต่างเป็นตัวอย่างของการเสริมแรงที่มีแนวโน้มทำให้บุคคลมีพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำ ๆ ได้

ส่วน “การลงโทษ” แบ่งเป็น 2 ประเภท เช่นกัน ได้แก่

1) การลงโทษทางบวก (Positive punishment) เป็นการให้สิ่งที่ไม่พึงพอใจเมื่อเขาแสดงพฤติกรรม เพื่อให้บุคคลแสดงพฤติกรรมนั้นน้อยลงหรือหยุดพฤติกรรม เช่น นักเรียนที่มาสาย ถูกครูตีหน้าเสาธง เพื่อไม่ให้มาสายอีก (การถูกตีเป็นสิ่งที่ไม่พึงพอใจ)

2) การลงโทษทางลบ (Negative punishment) เป็นการนำสิ่งที่บุคคลต้องการหรือพึงพอใจออกไปเมื่อบุคคลแสดงพฤติกรรม เพื่อให้บุคคลแสดงพฤติกรรมนั้นน้อยลงหรือหยุดแสดงพฤติกรรม เช่น วัยรุ่นที่ขับรถฝ่าฝืนกฎจราจร ถูกตำรวจจับปรับ ทำให้เขาไม่กล้าที่จะขับรถฝ่าฝืนกฎจราจรต่อไปอีก (คะแนน เป็นสิ่งที่พึงพอใจ)

แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า การใช้การลงโทษจะช่วยในการปรับพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้จริงหรือไม่ เช่น ในกรณีของการลงโทษทางบวก โดยการเขียนตีเด็กที่กระทำผิดบ่อย ๆ เพื่อหวังให้เด็กหยุดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ จะพบว่า ในบางกรณี นอกจากเด็กจะไม่หยุดพฤติกรรมนั้นแล้ว ยังอาจทำทนาย หรือซึมซับเอาพฤติกรรมรุนแรงนั้นเก็บไว้ และแสดงพฤติกรรมรุนแรงตอบโต้หรือไปกระทำกับบุคคลอื่น ๆ แทน หรือการลงโทษทางลบ เช่น การตัดสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยการจำกัดอิสรภาพ หรือนำเอาความเป็นอิสระออกไปจากเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด โดยไม่ได้ให้การบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมอย่างเพียงพอ ซึ่งจะพบว่า เด็กหรือเยาวชนหลายรายที่ออกมาแล้วก็กระทำผิดซ้ำ การลงโทษเพียงอย่างเดียวจึงอาจยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องใช้ร่วมกับวิธีปรับพฤติกรรมต่าง ๆ ในขณะที่ถูกควบคุมดูแลอยู่ เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนได้เรียนรู้และให้โอกาสได้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์และแสดงความชื่นชมหรือให้รางวัลในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่อย่างถาวร

1.2.6 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social cognitive learning theory)

แบนดูรา (Bandura, 1986) ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้โดยการสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรม เนื่องจากบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวอยู่เสมอ โดยแบนดูราเชื่อว่ามนุษย์เราเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านตัวบุคคล ซึ่งมีทั้งความคิด

ความเชื่อ และความคาดหวังของบุคคล 2) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม และ 3) องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมหรือบุคคลรอบตัว ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยจะเห็นว่าพฤติกรรมของบุคคล เกี่ยวข้องทั้งสังคมที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วย และความคิดหรือความคาดหวังของบุคคล ดังนั้น การเรียนรู้ตามกระบวนการของแบนดูรา จึงเป็นการเรียนรู้ที่อาศัยกระบวนการทางปัญญาของบุคคล (Cognitive process) โดยเขาได้อธิบายกระบวนการทางปัญญาในการเรียนรู้ทางสังคมของบุคคล ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) บุคคลมีความสนใจ ใส่ใจ (Attention) ตัวแบบที่สังเกตเห็น
 - 2) บุคคลเกิดการจดจำ (Retention) ตัวแบบนั้น
 - 3) บุคคลแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ (Reproduction) และ
 - 4) บุคคลเกิดแรงจูงใจ (Motivation) ที่จะแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบนั้นซ้ำอีก
- เนื่องจากคาดหวังว่าการเลียนแบบจะนำประโยชน์มาให้ ดังนั้น ความคาดหวังของบุคคลที่จะได้รับประโยชน์หรือได้รับรางวัลจากการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ จะเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบนั้น

จะเห็นว่า พฤติกรรมการเรียนรู้ของบุคคลเกิดจากกระบวนการภายในตัวบุคคล และสภาพแวดล้อมหรือตัวแบบที่เขาเลือกจะเลียนแบบ ซึ่งตามหลักการของแบนดูรา บุคคลจะใช้ปัญญาพิจารณาพฤติกรรมของตัวแบบที่เขารู้สึกประทับใจ และคิดว่ามีประโยชน์ต่อตนเอง และเมื่อได้ลองปฏิบัติตามพฤติกรรมของตัวแบบแล้ว รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ดี หรือเหมาะสมกับตัวเอง ก็จะปฏิบัติซ้ำจนเกิดเป็นนิสัยหรือกลายเป็นบุคลิกภาพของตน ตัวแบบที่มีอิทธิพลของบุคคล มีทั้งตัวแบบในชีวิตจริง ตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ และตัวแบบที่เป็นคำสั่งสอน ดังนั้น พฤติกรรมของผู้ใหญ่ในครอบครัว สถาบันการศึกษา ศิลปินดารา ผู้นำในสังคม จึงต้องตระหนักถึงการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพราะมีผลต่อพฤติกรรมของเยาวชนในสังคมนั้น ๆ ซึ่งจากการศึกษาการเลียนแบบของเด็กพบว่า การเลียนแบบมักเกิดขึ้นได้ง่าย เมื่อตัวแบบเป็นเพศเดียวกับเด็ก มีคุณลักษณะที่ดึงดูดใจ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง มีอิทธิพลต่อความคิดความรู้สึก หรือมีอำนาจที่จะให้รางวัลหรือลงโทษ (Bandura, 1986) นอกจากนั้น ยังเกิดกับตัวแบบที่น่าเชื่อถือ หรือตัวแบบที่ประสบความสำเร็จในพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะเป็นตัวแบบที่มีประสิทธิภาพที่บุคคลต้องการเลียนแบบ และหากเขาเลียนแบบแล้วได้ผลที่พึงพอใจ พฤติกรรมนั้นจะคงทนอยู่นานขึ้น

จากแนวคิดนี้ ทำให้เชื่อได้ว่า พฤติกรรมกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน อาจเกิดได้จากการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ ซึ่งเด็กสังเกตเห็นและจดจำได้ หรือเด็กอาจแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ตามกลุ่มเพื่อนที่เด็กรู้สึกอยากเป็นพวกด้วย และเมื่อแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นแล้วได้รับการยอมรับหรือยกย่องจากเพื่อน ยิ่งทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำได้อีก ในขณะที่ เด็กบางคนที่มีพฤติกรรมกระทำความผิด อาจด้วยความสนใจหรือเป็นความชอบ ในแง่นี้ การบำบัดฟื้นฟูเด็ก

หรือเยาวชนที่กระทำผิด จึงต้องคำนึงถึงการมีตัวแบบหรือแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมให้เด็กหรือเยาวชนได้เรียนรู้ และกำหนดให้ได้สิทธิประโยชน์เมื่อแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมจากการเรียนรู้นั้น เพื่อส่งเสริมให้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อไป รวมถึงหลีกเลี่ยงให้เด็กหรือเยาวชนรวมกลุ่มหรือแก๊งที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เพื่อไม่ให้เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ต่อไปเรื่อย ๆ

1.3 การประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางสังคมวิทยาเพื่ออธิบายการกระทำผิดและวิธีปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

1.3.1 ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization theory)

“การขัดเกลาทางสังคม (Socialization)” ตามนิยามของนักสังคมวิทยา หมายถึง การปลูกฝังให้ปัจเจกบุคคลเกิดการเรียนรู้แนวทางประเพณีปฏิบัติ การมีทัศนคติ และการแสดงความรู้สึกในเรื่องต่าง ๆ ไปตามที่กลุ่มต้องการ และสิ่งที่คุณค่าของการเรียนรู้จนเกิดความเข้าใจถึงแก่น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพไปในที่สุด รวมไปถึงการถ่ายทอดแบบแผนทางค่านิยมและวัฒนธรรม โดยมุ่งหวังให้บุคคลมีคุณสมบัติที่จะดำเนินชีวิตไปตามวิถีทางที่ได้ขัดเกลาหรือจัดระเบียบไว้ โดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมนี้ จะเริ่มต้นตั้งแต่วัยแรกของชีวิต ซึ่งเด็กจะเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกลุ่มสังคม พร้อมทั้งรับเอาค่านิยมของสังคมและของกลุ่มที่ตนอยู่ไว้บางส่วน ซึ่งกระบวนการเช่นนี้จะดำเนินไปเรื่อย ๆ จนเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ โดยเป็นกระบวนการขัดเกลาจากทั้งสถาบันครอบครัวที่เด็กมีชีวิตอยู่ในระยะเริ่มแรก ไปจนถึงสถาบันสำคัญอื่น ๆ ที่บุคคลมีประสบการณ์ร่วมด้วย ด้วยเหตุนี้ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม จึงมีบทบาทสำคัญในการจัดระเบียบความประพฤติให้กับบุคคลในสังคมนั้น ๆ (เสรีณ ปุณณะหิตานนท์, 2558)

ในแง่ของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน อาจเกิดขึ้นได้ แม้จะผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมมาแล้วเป็นอย่างดี ทั้งนี้เป็นเพราะบรรทัดฐานที่กลุ่มที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่ไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคมโดยรวมหรือไม่สอดคล้องกับกฎหมายที่กำหนดขึ้น อย่างไรก็ตาม นักสังคมวิทยาในกลุ่มนี้ เชื่อว่า ผู้ที่กระทำผิดตั้งแต่วัยเด็กไม่ว่าจะต้องเริ่มต้นชีวิตด้วยการเรียนรู้แต่ความเกรงโดยตรง ตามความเป็นจริงแล้ว ได้รับการอบรมสั่งสอนทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ให้ประพฤติปฏิบัติตามพฤติกรรมของกลุ่มที่ล้อมรอบตัวเขาอยู่ และสังคมในปัจจุบันมีองค์ประกอบที่สลับซับซ้อน และมักจะมีหลายกลุ่มที่เบี่ยงเบนออกไปจากบรรทัดฐานและค่านิยมของการเป็นพลเมืองดี ทั้งนี้กลุ่มสังคมที่ความเกรงกลายเป็นวัฒนธรรมของกลุ่ม ความเกรงนี้จะถูกถ่ายทอดผ่านการติดต่อระหว่างกลุ่ม และตัวการสำคัญในการถ่ายทอดพฤติกรรมเกรง คือ กลุ่มเพื่อนเล่นและแก๊ง (เสรีณ ปุณณะหิตานนท์, 2558) ดังนั้น คนเรามีโอกาสเรียนรู้ และรับการปลูกฝังแบบแผนความประพฤติ ทัศนคติ และค่านิยมหลายๆ แบบและในหลายๆ ทางด้วยกัน โดยที่บางอย่างอาจเป็น

พฤติกรรมกระทำผิด อย่างไรก็ตาม การที่เด็กจะกลายเป็นผู้กระทำผิด ขึ้นอยู่กับว่า เด็กมีความสัมพันธ์กับแบบอย่างในทางที่ผิดแน่นแฟ้นกว่าแบบอย่างที่ดีต่อต้านแบบแผนความผิดเหล่านั้น

นอกจากนั้น ในทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม ยังอธิบายสาเหตุของการกระทำผิดว่าเกิดจากความบกพร่องในการขัดเกลาทางสังคม หรือการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่ไร้ประสิทธิภาพ จากกรณีต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของระบบสังคม หรือสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน หรือกรณีเป็นช่วงวิกฤตซึ่งบุคคลไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นได้ เช่น พ่อแม่หย่าร้าง การตายหรือการแยกจากพ่อหรือแม่ หรือบุคคลสำคัญครอบครัวล้มละลาย เป็นต้น หรืออาจเกิดจากกระบวนการขัดเกลาที่ไร้ประสิทธิภาพโดยผู้ที่มีหน้าที่ในการขัดเกลา เช่น พ่อแม่ที่ประณามการกระทำผิดอย่างเปิดเผย หรือได้ตอบอย่างรุนแรงกลับไป ในขณะที่เดียวกันกับให้แรงเสริมพฤติกรรมกระทำผิดโดยไม่ตั้งใจหรือโดยไม่รู้สึกรู้ส และท้ายสุดคือ ลักษณะหรือบุคลิกภาพของผู้ได้รับการขัดเกลาที่ไม่สามารถปรับเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ อันเนื่องมาจากชีวิตในวัยเด็ก ประสบการณ์ครอบครัวที่ไม่มั่นคงปลอดภัย ในวัย 2-3 ขวบปีแรก สภาพจิตใจหรือสติปัญญาที่บกพร่อง หรือความผิดปกติของพัฒนาการตามวัย เป็นต้น ในระดับจุลภาค จะพบว่า การขัดเกลาทางสังคม ช่วยให้นุชนัยค้นพบวิธีการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมและสิ่งที่บุคคลอื่นคาดหวังว่าเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น การปฏิบัติตามคุณค่าและบรรทัดฐานของสังคม แต่ในระดับมหภาค จะพบความสำคัญของการขัดเกลาทางสังคมในลักษณะเป็นสิ่งที่มีส่วนทำให้นุชนัยสามารถส่งผ่านวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นได้ (Schaefer & Lamn, 1998)

การประยุกต์ใช้แนวคิดการขัดเกลาทางสังคมเพื่อการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดนั้น จำเป็นต้องมีความเชื่อก่อนว่า เด็กหรือเยาวชนเหล่านี้สามารถขัดเกลาให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากที่ไม่พึงประสงค์เป็นผู้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ รวมถึงหาปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขจากการขัดเกลาทางสังคมที่มีผลให้เด็กหรือเยาวชนเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือกระทำผิดขึ้น อันจะเป็นการช่วยแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ อย่างไรก็ตาม ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม จำเป็นต้องช่วยเสริมสร้างประสบการณ์หรือสภาพแวดล้อมใหม่ให้กับเด็ก สร้างกระบวนการและผู้ที่มีหน้าที่ขัดเกลาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้พวกเขาตระหนักรู้ถึงวิธีการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม และเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ดีงามให้แก่เด็กหรือเยาวชนเหล่านี้แทนที่วัฒนธรรมที่ไร้ประสิทธิภาพ

1.3.2 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic interaction theory)

Cooley และ Mead (Chalres Horton Cooley และ George Herbert Mead) เป็นผู้วางรากฐานทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขัดเกลาทางสังคม โดยเน้นย้ำไปที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านสัญลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัญลักษณ์ในรูปแบบของภาษา Cooley และ Mead ปฏิเสธแนวคิดที่ว่า มนุษย์ถูกกำหนดโดยลักษณะทางชีวภาพ แต่ทั้งคู่เชื่อว่า

มนุษย์เป็นผลผลิตทางสังคม โดยถูกบ่มเพาะขัดเกลาจากสังคมนรอบข้างของเขา สารสำคัญของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ มีอยู่ว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มีลักษณะที่เด่นชัดคือ ต่างฝ่ายต่างแปลความหมายการกระทำที่เกิดขึ้น แต่แทนที่จะแสดงแต่เพียงปฏิกิริยาตอบสนองซึ่งกันและกัน แต่จะกระทำไปบนพื้นฐานของความหมายที่ตนกำหนดให้แก่การกระทำของฝ่ายนั้น

Cooley ได้อธิบายว่า ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีผลต่อการพัฒนาการของมนุษย์ โดยการพัฒนาตัวตนของบุคคลเกิดจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ เขาได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับมโนภาพแห่งตน (Self-concept) โดยค้นพบว่า เด็กเรียนรู้ที่จะได้รับความสนใจ โดยการตีความปฏิกิริยาที่ผู้อื่นมีต่อตน เช่น เด็กเรียนรู้ว่าจะทำอย่างไร เพื่อให้พ่อแม่หันมาสนใจเขา ดังนั้น เด็กเรียนรู้ที่จะตัดสินใจเอง โดยใช้การจินตนาการว่าบุคคลอื่นจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อตนอย่างไร สิ่งนี้ทำให้บุคคลอื่นทำหน้าที่คล้ายกระจกในการพัฒนาความเป็นตัวตนของเขา ซึ่ง Cooley เรียกสิ่งนี้ว่า กระจกเงาสท้อนตัวตน (Looking-glass self) ดังนั้นมโนภาพแห่งตน จึงมีรากฐานมาจากการรับรู้ของเราเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้อื่นที่มีต่อเรา กล่าวคือ เราใช้ผู้อื่นเป็นกระจกสะท้อนปฏิกิริยาของเขาให้เราเห็น โดยกระจกสะท้อนแห่งตนนี้มีกระบวนการ 3 ขั้นตอน (Henslin, 2013) ได้แก่ 1) เราจินตนาการการปรากฏตัวของเรตต่อสายตาผู้อื่น (How we look to others) 2) เราจินตนาการปฏิกิริยาตอบกลับของบุคคลอื่นต่อภาพปรากฏของเรา (How the evaluate us) และ 3) เราประเมินตัวเองตามที่เรจินตนาการว่าบุคคลอื่นจะตัดสินใจตัวเราอย่างไร (Develop a self-concept) ทั้งนี้ ผลที่ได้รับอาจเป็นบวกหรือลบก็ได้ (Shepard, 1987)

อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งคนเราอาจสร้างความเป็นตัวตนของตัวเอง จากจินตนาการที่ผิดพลาดจากการตีความว่าผู้อื่นมองเราอย่างไร เช่น เมื่อเด็กไม่ทำการบ้าน ถูกแม่ตำหนิ อาจคิดว่าแม่มคงคิดว่าเขาเป็นเด็กไม่ดี เลยประเมินตนเองว่าตัวเองเป็นคนไม่ดี ซึ่งความเป็นจริง เด็กอาจไม่ใช่คนไม่ดี จะเห็นได้ว่า หากบุคคลประเมินจากที่ผู้อื่นมองตนเองเป็นผลในเชิงลบ จะทำให้บุคคลมีมโนภาพแห่งตนในเชิงลบ (Negative self-concept) และหากบุคคลประเมินจากที่ผู้อื่นมองตนเองเป็นผลในเชิงบวก บุคคลผู้นั้นมักมีมโนภาพแห่งตนในเชิงบวก (Positive self-concept) อีกนัยหนึ่งคือ หากบุคคลที่ตัดสินใจปฏิกิริยาตอบสนองของผู้อื่นผิดพลาดไป (Misjudge) การตัดสินใจหรือการตีความที่ผิดพลาดนั้นจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของมโนภาพแห่งตนที่บุคคลสร้างขึ้น (Henslin, 2013)

Mead มีแนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมเช่นเดียวกับ Cooley แต่เขาได้เพิ่มเติมในเรื่องบทบาทของตัวตน โดย Mead กล่าวถึง การสร้างตัวตนของเด็กตั้งแต่แรกเริ่มของชีวิต โดยการส่งผ่านหรือซึมซับมาจากบุคคลสำคัญในชีวิต ที่เรียกว่า “Significant others” เช่น พ่อแม่ หรือพี่น้อง ฯลฯ ได้แก่ บรรทัดฐาน ค่านิยม หรือความคาดหวัง โดย Mead จำแนกตัวตน (Self) ของมนุษย์ออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ “I” กับ “Me” โดย “I” คือส่วนที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของตนเองที่บุคคลแสดงออกมาโดยที่ไม่ใช่ความต้องการของสังคม ส่วน “Me” คือส่วนที่เป็นตัวเองที่เกิดขึ้นจาก

การมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม เกี่ยวข้องกับการรับเอาทัศนคติ ความต้องการ กฎเกณฑ์ ระเบียบประเพณี รอบข้างมาเป็นของตน หรือเป็นส่วนที่ตนเองยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม (Henslin, 2013) ตัวอย่างเช่น วัยรุ่นชายคนหนึ่งถูกแฟนบอกเลิกเพราะคบผู้ชายคนใหม่ เขาเลยบันดาลโทสะ และทำร้ายแฟนโดยทั้งเตะและต่อยจนแฟนสลบไป หลังจากนั้นเขาเริ่มรู้สึกตัว และตกใจว่าตนเองได้ทำอะไรลงไป Mead ระบุว่า ตัวตนที่เกิดขึ้นในช่วงแรกก่อนที่จะแสดงการกระทำบางอย่างลงไป โดยยังมิได้นึกว่าเป็นสิ่งที่ผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคม เรียกว่า “I” ส่วนตัวตนที่มีการกลั่นกรองโดยบรรทัดฐานของสังคมเรียกว่า “Me” ซึ่ง “I” และ “Me” มักจะอยู่ควบคู่กันไปก่อนที่จะแสดงการกระทำออกไป อย่างไรก็ตาม “Me” ก็ไม่อาจควบคุมการกระทำของบุคคลได้เสมอไป (Shepard, 1987)

Mead ได้ชี้ให้เห็นว่า มโนทัศน์แห่งตน ไม่ใช่สิ่งที่ได้รับผลกระทบจากบุคคลอื่นเท่านั้น ทุกคน ในหลายกรณีที่คนบางคนมีความสำคัญต่อเรามากกว่าบุคคลอื่น และผู้ที่เราใช้ในการตัดสินใจ พฤติกรรมของเราซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อเรามากที่สุด (Significant others) กล่าวคือ แม้บุคคลสองคนสองคนจะมีปฏิริยาตอบสนองต่อเราเหมือนกัน แต่จะมีผลต่อพฤติกรรมที่เราแสดงออกแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าเราให้ความสำคัญกับปฏิริยาตอบสนองของใคร หรือใครสำคัญกว่า (Henslin, 2013) เช่น เด็กเล็กจะแสดงพฤติกรรมต่อแม่และพี่เลี้ยงคนใหม่ต่างกัน แม้ว่าแม่และพี่เลี้ยงจะมีปฏิริยาตอบสนองต่อเด็กเหมือนกัน ก็มักตาม นอกจากนี้ บุคคลยังใช้กลุ่มคนบางกลุ่มในการประเมินตัวเอง ทั้งด้านทัศนคติ คุณค่า และความเชื่อ ฯลฯ กลุ่มคนเช่นนี้เรียกว่า “กลุ่มอ้างอิง” (Reference groups) (Shepard, 1987) เช่น เด็กวัยรุ่นอาจเลียนแบบพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงระหว่างสถาบันของเพื่อนรุ่นพี่ เนื่องจากมองว่าเป็นพฤติกรรมที่เด็กกลุ่มเดียวกันพึงกระทำ

โดยสรุป ทั้ง Cooley และ Mead ต่างเชื่อว่า เราใช้บุคคลอื่นเป็นกระจกสะท้อนความเป็นตัวตนของเรา ซึ่งเป็นการขัดเกลาทางสังคมผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งบุคคลอื่นที่ว่านี้ถือเป็น “ตัวแทน” (Agents) ในการขัดเกลาทางสังคม โดย Shepard (1987) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของตัวแทนนี้ และพบว่า ตัวแทนที่มีอิทธิพลต่อเด็กและวัยรุ่นในแต่ละช่วงของการเจริญเติบโต ซึ่งถือเป็นตัวแทนที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและวัยรุ่นมาก ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน ฯลฯ และยังชี้ให้เห็นว่า ครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่ทำให้การขัดเกลาบุคคลในช่วงต้นของชีวิต การขัดเกลาได้ส่งผลกระทบและจบลงเมื่อมีอายุเพียง 5 ปี หากแต่การขัดเกลาในช่วงวัยดังกล่าว ยังเป็นรากฐานสำคัญต่อการแสดงออกในช่วงวัยอื่น ๆ เป็นอย่างมาก ส่วนโรงเรียน จะมีความสำคัญอย่างมากในการผูกเด็ก ๆ เข้ากับสังคมที่กว้างขึ้น

ในแง่ของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนซึ่งถือว่าเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้น ตามแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์อธิบายถึงพฤติกรรมเช่นนี้ของเด็กเกิดขึ้นเนื่องจาก การปฏิบัติและทัศนคติของผู้อื่นที่มีต่อเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ การยอมรับหรือไม่

ยอมรับ ความสนใจหรือความเฉยเมย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เด็กจะประเมินและรับเอามาสู่การคิดเกี่ยวกับตนเองและนำไปสู่ความประพฤติหรือบุคลิกภาพ ผลของปฏิสัมพันธ์ในเชิงลบ เช่น การไม่ยอมรับการเฉยเมย หรือการแสดงความรังเกียจ จะสร้างจินตภาพที่เป็นพิษเป็นภัยแก่ตัวเด็ก โดยมักจะทำให้เด็กมองตัวเองในแง่ลบ และยังเป็นกรณีที่น่าเศร้าจริง ๆ เด็กอาจจะสร้างความรู้สึกเกลียดตัวเองขึ้นมาได้ เช่น กรณีเด็กชกตอยเพื่อน แล้วถูกคนอื่นประณามว่าเป็นเด็กเลวหรือเกเร ผลที่ตามมาก็คือเด็กจะมองตัวเองเป็นเช่นนั้นจริง ๆ และเด็กจะมีแนวโน้มที่จะมองหาเด็กเกเรคนอื่น ๆ ว่าเป็นเพื่อน เพื่อที่จะได้มีการยอมรับจินตภาพของตัวเองแบบนั้น หรือกรณีเด็กถูกจับดำเนินคดี ทำให้มีประวัติเสียในระบบยุติธรรม เด็กจะรับเอาระบบการจำแนกประเภทที่ถูกกำหนดว่าตนเองเป็นเด็กเลวนั้นไว้ แล้วจะเพิ่มความจงรักภักดีต่อกลุ่มที่เป็นคนเลวเหมือนกัน ซึ่ง Tannenbaum เรียกกระบวนการนี้ว่า “นาฏกรรมที่สร้างความเลวร้าย” กล่าวได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเชิงสัญลักษณ์เช่นนี้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการสร้าง “บุคลิกภาพที่เลวร้าย” (เสรีณ ปุณณะหิตานนท์, 2558) ดังนั้น การปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดในลักษณะสร้างความหมายที่บ่งชี้ถึงตัวตนที่เลวร้าย หรือการตีตรา อาจทำให้พวกเขา รู้สึกว่าตนและพวกเขาคือคนที่เลวร้าย ในแง่นี้ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา จึงน่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่อาจช่วยให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดสลัดจินตภาพที่เลวร้ายของตนเองออกไปได้ และหันกลับมาสร้างมโนทัศน์แห่งตนที่ดีงามทดแทน จากแรงสนับสนุนทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ที่มั่นคงภายในสังคมที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่

1.3.3 ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (Social control theory)

ทฤษฎีควบคุมทางสังคม เป็นทฤษฎีที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคม ผู้เสนอทฤษฎีนี้คือ ริชาร์ด ที ลาปีเอร์ (LaPiere, 1954) แนวคิดนี้เสนอถึงการควบคุมทางสังคมที่มีไว้เพื่อป้องกันไม่ให้สมาชิกละเมิดบรรทัดฐานของสังคมหรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ ซึ่งการควบคุมทางสังคมมี 2 ลักษณะ คือ การควบคุมภายในใจ (Internal control) และการควบคุมบังคับจากภายนอก (External control) โดยการควบคุมภายในใจ เกิดจากการที่มนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้และมีความคิด และการได้รับการอบรมในสังคมทำให้มนุษย์เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม และปฏิบัติจนเป็นความเคยชินจนกลายเป็นนิสัย หรือจนบรรทัดฐานบางอย่างได้เข้าไปมีอิทธิพลอยู่ภายในใจ (Internalization) และกลายเป็นเครื่องควบคุมภายในใจ ที่เรียกว่า ความรู้สึกผิดชอบหรือมีศีลธรรม ส่วนการควบคุมภายนอก จำเป็นต้องมีผู้ควบคุมดูแล โดยใช้วิธีต่าง ๆ เช่น การให้รางวัล (Reward) เมื่อสมาชิกปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม และการลงโทษ (Punishment) เมื่อสมาชิกละเมิดบรรทัดฐานของสังคม รวมไปถึงการให้การศึกษาอบรม และการจูงใจด้วยวิธีต่าง ๆ การควบคุมทางสังคมที่ได้ผลดีที่สุด คือการควบคุมจากภายในใจ กล่าวคือ การปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม ไม่กระทำการละเมิด โดยความรู้สึกผิดชอบในใจ เป็นการควบคุมทางสังคมที่สร้างอุดมคติของสังคมให้ดีขึ้นภายในใจของบุคคล ซึ่งการควบคุมจากภายนอก มีผลบังคับสมาชิกใน

สังคมผู้การควบคุมภายในใจไม่ได้ เพราะในชีวิตจริง ผู้ดูแลรักษากฎเกณฑ์ ไม่อาจเข้าไปควบคุมดูแลสมาชิกได้ทุกแง่มุมและตลอดเวลา เนื่องจากสภาพสังคมมีความสลับซับซ้อน และมนุษย์มีความแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงจิตใจของสมาชิกทุกคนได้อย่างถ่องแท้ทุกคน

แนวความคิดการควบคุมทางสังคม มีหลายประการ ประการแรก เป็นวิธีที่ใช้ในการป้องกันพฤติกรรมเบี่ยงเบน ประการที่สอง เป็นการจัดการกับความตึงเครียดภายหลังที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเกิดขึ้นแล้ว ประการที่สาม เป็นการตรวจสอบและเปลี่ยนแปลงสาเหตุของพฤติกรรมเบี่ยงเบน และประการสุดท้าย เป็นการควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ของกลุ่ม เพื่อควบคุมให้สมาชิกของสังคมกระทำตามวิธีเหล่านี้ เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้ โดยการควบคุมทางสังคมมีวิธีการ 2 ลักษณะ (Olsen, 1968; อ้างถึงใน ธาตุกร จันประเสริฐ, 2553) ได้แก่

1) การควบคุมทางสังคมจากภายใน (Internal social control) ซึ่งเป็นการควบคุมโดยให้บุคคลแต่ละคนเรียนรู้ด้วยตนเองเกี่ยวกับมาตรฐานทางสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม ด้วยการเรียนรู้จากวัฒนธรรมขององค์กร ซึ่งเป็นการกระทำด้วยความสมัครใจหรือเป็นการอาสาสมัคร

2) การควบคุมทางสังคมจากภายนอก (External social control) ซึ่งมีทั้งการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการและการควบคุมอย่างเป็นทางการ

- การควบคุมอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการควบคุมที่ทำให้บุคคลแต่ละคนเรียนรู้โดยการจัดระเบียบบรรทัดฐานทางสังคม และทำให้เข้าไปถึงตัวคนแต่ละคน เสมือนกับเป็นตัวแทนขององค์กร การควบคุมแบบนี้จะมีพลังเหนือการกระทำของบุคคล ซึ่งไม่ใช่การควบคุมแบบอาสาสมัคร เริ่มตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ของสังคมให้รับเอาบรรทัดฐาน กฎเกณฑ์ ค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ เข้าไว้ในตนเอง เพื่อให้ปฏิบัติสอดคล้องกับสมาชิกคนอื่นในสังคมนั้น ๆ การยกย่อง ชมเชย การตักเตือน ห้ามปราม จากเพื่อนบ้าน หรือการลงโทษผู้ที่ละเมิดจารีตประเพณีในสังคมชนบทที่ได้มีการกำหนดไว้เป็นกฎเกณฑ์ตายตัว ซึ่งการควบคุมทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการนี้ มักเป็นรูปแบบของสังคมที่มีลักษณะความสัมพันธ์แบบปฐมนิ

- การควบคุมอย่างเป็นทางการ เป็นการควบคุมที่มีการกำหนดบทลงโทษไว้อย่างเป็นทางการในกรณีมีการล่วงละเมิดบรรทัดฐาน เช่น การทำผิดกฎหมาย ระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสถาบันหรือสังคม การควบคุมเช่นนี้เป็นการควบคุมที่มีบุคคล มีสถาบัน หรือหน่วยงานทำหน้าที่ควบคุมให้เป็นไปตามระเบียบ กฎเกณฑ์ และตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น การมีตำรวจคอยจับกุมผู้กระทำความผิด การนำคดีให้ศาลพิจารณาเพื่อตัดสินลงโทษ เป็นต้น

จากแนวคิดทฤษฎีการควบคุมทางสังคม ทำให้ได้ข้อสังเกตที่สำคัญว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดโดยใช้การควบคุมทางสังคมนี้ สามารถดำเนินการได้ทั้งในลักษณะอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานี้ เป็นการจัดให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดกลับไปสู่การควบคุมทางสังคมตามธรรมชาติ ในขณะที่

อาจมีการควบคุมอย่างเป็นทางการทำหน้าที่ส่งเสริมให้เป็นไปตามกติกา ดังนั้น ครอบครัว ชุมชนและสังคมแวดล้อมเด็กหรือเยาวชนจึงเป็นบริบทที่สำคัญต่อการควบคุมทางสังคม อันมีผลต่อพฤติกรรม การแสดงออกของเด็ก รวมทั้งยังเป็นบริบทที่จะมีส่วนกำกับดูแลและควบคุม ให้พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนออกไปนี้ เข้ารูปเข้ารอยขึ้นหรือให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ช่วยให้เด็กหรือเยาวชนสามารถจัดการกับความตึงเครียดภายหลังที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเช่นนั้น เพื่อที่จะควบคุมและป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนเช่นนี้เกิดขึ้นอีกต่อไป

1.4 การประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางอาชญวิทยาเพื่ออธิบายการกระทำผิดและวิธีปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

1.4.1 ทฤษฎีวัฒนธรรมรอง (Sub-Culture theory)

ทฤษฎีวัฒนธรรมรองหรือวัฒนธรรมย่อยนี้ ของ อัลเบิร์ต โคเฮน (Cohen, 1955) มีแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรมย่อยของบุคคลที่กระทำผิดนั้นเกิดขึ้นภายในวัฒนธรรมของสังคม และวัฒนธรรมรองเป็นลักษณะของแนวความเชื่อ ค่านิยม หรือแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างไปจากกลุ่มคนทั่วไปในสังคม และสิ่งเหล่านี้เป็นที่ยอมรับและยึดถือปฏิบัติเป็นอย่างเดียวกันของสมาชิกในกลุ่ม (Ried, 1997) กล่าวคือ วัฒนธรรมย่อยหรือวัฒนธรรมรองเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมใหญ่ ส่วนมากผู้กระทำผิดมักยึดถือว่าวัฒนธรรมย่อยของตนเองเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แม้วัฒนธรรมนั้นจะมีลักษณะมุ่งร้าย ผิดกฎหมาย และปฏิเสธวัฒนธรรมใหญ่ เช่น วัฒนธรรมย่อยของพวกนักเรียนวัยรุ่นที่ชอบยกพวกตีกันระหว่างโรงเรียน หรือวัฒนธรรมย่อยของพวกแก๊งรถซิ่งมอเตอร์ไซด์ที่เสี่ยงดัง เป็นต้น กลุ่มวัฒนธรรมย่อยลักษณะนี้จะไม่สนใจว่าพฤติกรรมตามวัฒนธรรมย่อยของตนนั้นจะเป็นการทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคม เพราะกลุ่มวัฒนธรรมลักษณะนี้จะไม่ยอมรับ กฎ ระเบียบ และกฎหมายของสังคมส่วนร่วม

โคเฮน เชื่อว่า ความกดดันทางสังคมไม่ได้เกิดจากความต้องการร่ำรวยเงินทอง แต่เป็นความต้องการสถานะทางสังคมและการยอมรับการยกย่องจากคนในสังคม (Akers, 1997; อ้างถึงใน เสกสัน เครือคำ, 2558) ซึ่งสำหรับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะเพศชาย การที่จะบรรลุถึงสถานะทางสังคม และการยอมรับจากคนในสังคมคือการปฏิบัติตามมาตรฐานทางสังคม เช่น การตั้งใจเรียน การมีความประพฤติที่เหมาะสม เป็นต้น หากแต่โคเฮนเชื่อว่า คนที่จะเข้าถึงสถานะทางสังคมเช่นนี้ได้คือเด็กหรือเยาวชนในชนชั้นกลางที่มีความพร้อมทางสังคม ส่วนผู้ที่อยู่ในชนชั้นต่ำส่วนใหญ่จะขาดความพร้อม ขาดทักษะและความสามารถในการบรรลุมาตรฐานทางสังคมดังกล่าว ทำให้พวกเขาเกิดความคับข้องใจ (Status-frustration) จากการถูกแยกออกจากสถานะทางสังคมตามที่ตนต้องการ (Status deprivation) นำไปสู่การเข้าร่วมกลุ่มแก๊ง เพื่อที่จะชดเชยความผิดหวังจากการที่สังคมหลักไม่ยอมรับ โดยกลุ่มแก๊งนั้น จัดเป็นวัฒนธรรมรองที่ให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนที่ล้มเหลวมีโอกาสที่จะบรรลุถึงสถานะทางสังคมที่ได้รับการยอมรับ ซึ่งพวกเขาไม่สามารถได้รับสิ่งเหล่านี้จากสังคมหลัก

โคเฮน ยังกล่าวอีกว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นการตอบสนองปัญหาของแต่ละคน โดยเขามองว่าแต่ละคนย่อมมีปัญหาด้วยกันทั้งนั้น ถ้าครอบครัวเข้มงวดกวดขันกับเด็กและเยาวชนมากเกินไป พวกเขาจะหาทางออกโดยการไปคบกับเพื่อนฝูงนอกบ้าน แล้วช่วยกันสร้างแบบแผนพฤติกรรมใหม่ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง และแบบแผนพฤติกรรมเช่นนี้จะถ่ายทอดสืบทอดกันไปจากเด็กคนหนึ่งสู่อีกคนที่เขามารวมอยู่ในกลุ่ม โดยเด็กและเยาวชนที่มีปัญหามักพอใจที่จะฝ่าฝืนกฎระเบียบของสังคม ดังนั้นในวัฒนธรรมย่อยของเด็กและเยาวชน พฤติกรรมของพวกเขาจึงมีแนวโน้มที่จะต่อต้านระเบียบแบบแผนของสังคม (Cohen, 1955) จากแนวคิดดังกล่าว การที่จะควบคุมและเฝ้าระวังไม่ให้เด็กกระทำผิดหรือกระทำผิดซ้ำอีก ควรแยกเด็กและเยาวชนออกจากกลุ่มแก๊งที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมการกระทำผิด และส่งเสริมให้พวกเขาเลือกที่จะอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมรองที่ไม่ต่อต้านวัฒนธรรมที่ดำรงของสังคมหรือบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งครอบครัว ชุมชนและสภาพสังคมแวดล้อมที่เด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ ล้วนมีอิทธิพลต่อการก่อตัวของกลุ่มวัฒนธรรมรองลักษณะต่าง ๆ รวมถึงมีอิทธิพลต่อการผลักดันเด็กหรือเยาวชนเข้าไปอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมรองแบบใดแบบหนึ่ง และในด้านกระบวนการยุติธรรม การผลักดันเด็กเข้าไปอยู่ในที่จองจำ อันเป็นที่รวมกลุ่มก้อนของวัฒนธรรมรองแห่งการกระทำผิด โดยไม่มีระบบการจัดการหรือการบำบัดฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำให้เด็กหรือเยาวชนยังคงติดอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการกระทำผิด และเมื่อได้รับการปล่อยตัวเด็กอาจกลับออกไปสู่กลุ่มก้อนวัฒนธรรมเช่นเดิมได้ง่าย ซึ่งทำให้ยากกลับไปกระทำผิดซ้ำได้อีก

1.4.2 ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Differential association theory)

ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง โดยเอ็ดวิน เอช. ซัตเทอร์แลนด์ (Edvin H. Sutherland) (Sutherland, 1993, 1947, Sutherland and Cressey, 1970, 1974; as citing in Palmer, 2003) เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่อธิบายถึงพฤติกรรมการกระทำผิดของมนุษย์ที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม การประยุกต์ใช้แนวคิดของทฤษฎีนี้ในการอธิบายการใช้ความรุนแรงของบุคคลซึ่งถือเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนอย่างหนึ่งที่สามารถก้าวไปสู่การกระทำผิดในเชิงอาชญาวิทยาได้ ซัตเทอร์แลนด์เชื่อว่า การกระทำผิดไม่ได้เป็นผลโดยตรงจากพันธุกรรม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม หากแต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมนั้น ๆ จากบุคคลใกล้ชิด ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยมีหลักการสำคัญดังนี้

- 1) พฤติกรรมกระทำผิดต่าง ๆ เกิดจากการเรียนรู้
- 2) การเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม
- 3) กระบวนการหลักในการเรียนรู้เกิดขึ้นในกลุ่มบุคคลที่สนิทสนมใกล้ชิดกัน
- 4) การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับกระบวนการที่หลากหลาย ได้แก่ ทศนคติและความเชื่อเกี่ยวกับการกระทำความผิด แรงจูงใจหรือแรงผลักดันให้กระทำผิด รวมไปถึงทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการก่อเหตุต่าง ๆ

5) ทศคติและความเชื่อเกี่ยวกับการกระทำผิด และแรงจูงใจในการกระทำผิด ล้วนเรียนรู้ผ่านการรับรู้ว่าการกระทำตามกฎข้อบังคับเป็นสิ่งที่ดีหรือเป็นสิ่งที่ไม่เอื้อประโยชน์ กล่าวคือ หากรับรู้ว่าการกระทำตามกฎข้อบังคับเป็นสิ่งไร้สาระ ไม่เอื้อประโยชน์ต่อตัวเอง หรือไม่เกรงกลัว ก็มีโอกาสที่เขาจะกระทำผิดได้

6) บุคคลที่มีแนวโน้มในการกระทำผิด คือคนที่รับเอาทศคติและความเชื่อที่เห็นด้วยการละเมิดกฎหมายหรือกฎระเบียบมากกว่าการเห็นด้วยการเคารพกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และมีแรงจูงใจที่จะกระทำความผิด

7) ประสบการณ์การเรียนรู้หรือการคบหาสมาคมที่แตกต่าง จะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะเป็น ความถี่หรือความเข้มข้นในการเรียนรู้ รวมไปถึงการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้นั้น ซึ่งจะมีผลทำให้บุคคลกลายเป็นหรือไม่กลายเป็นผู้กระทำผิด

8) กระบวนการเรียนรู้การกระทำความผิด มีกระบวนการที่ไม่แตกต่างไปจากกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมทั่ว ๆ ไป

9) ค่านิยมและความต้องการไม่ได้เป็นสาเหตุโดยตรงของพฤติกรรมกระทำผิดหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ แต่พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ในการใช้วิธีผิดๆ ที่จะตอบสนองค่านิยมและความต้องการนั้นต่างหากที่ส่งผลให้บุคคลเลือกที่จะกระทำผิด

ข้อสังเกตที่สำคัญอย่างหนึ่งของแนวคิดการคบหาสมาคมที่แตกต่างอย่างหนึ่งคือ การนำแนวคิดนี้มาอธิบายพฤติกรรมกระทำผิด เน้นให้พิจารณาทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน กล่าวคือ การสมาคมใกล้ชิดกับคนที่มีพฤติกรรมกระทำผิดไม่ได้เป็นตัวการสำคัญที่จะทำให้บุคคลกลายเป็นผู้ที่กระทำผิดเสมอไป ขึ้นอยู่กับว่าความเชื่อหรือค่านิยมรวมไปถึงพฤติกรรมของบุคคลที่เขาคบหาสมาคมอย่างใกล้ชิดด้วยนั้นถูกต้องตรงใจเขาหรือเปล่า หรือเขาเห็นด้วยกับค่านิยมความเชื่อ และการกระทำนั้น ๆ หรือไม่ ตัวอย่างเช่น แม่พร่ำอบรมสั่งสอนลูกเสมอว่าไม่ควรรังแกคนอื่น แต่เราพบว่าลูกอาจไม่เรียนรู้ที่จะซึมซับเอาคำสั่งสอนนั้นมาปฏิบัติก็เป็นได้ (Hollin, 1989; as cited in Palmer, 2003) ปัจจัยแวดล้อมเพียงอย่างเดียวจึงอาจไม่สามารถใช้อธิบายพฤติกรรมกระทำผิดได้เสมอไป แต่ต้องพิจารณาว่าบุคคลนั้น ๆ เห็นด้วยกับค่านิยมหรือพฤติกรรมของคนที่เขาใกล้ชิดนั้นด้วยหรือเปล่า อย่างไรก็ตาม ชัทเทอร์แลนด์ ให้ความสำคัญกับการคบหาสมาคมกับกลุ่มแก๊งเพื่อน ด้วยเหตุผลที่ว่า ความรู้สึกผูกพันกับเพื่อน จะสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้เกิดทศคติที่คล้อยตามกับพฤติกรรมดังกล่าวและกระทำตามพฤติกรรมนั้น ๆ ได้ง่าย ดังนั้น หากเด็กหรือเยาวชนมีความผูกพันกับกลุ่มเพื่อนที่ดี ก็มีแนวโน้มจะมีพฤติกรรมที่ดีในทางตรงข้าม หากมีความผูกพันกับกลุ่มเพื่อนที่เกเร จะมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเกเรและเห็นด้วยกับพฤติกรรมเช่นนั้น

จะเห็นว่า แนวคิดนี้มีหลักการไม่ต่างจากทฤษฎีการเรียนรู้ทั่ว ๆ ไป ที่เน้นอิทธิพลของปัจจัยแวดล้อม และผลต่อเนื่องจากการได้รับแรงเสริมที่ทำให้พฤติกรรมนั้น ๆ ยังคงอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ หลักการสำคัญในการปรับพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด คือการตั้งเงื่อนไขการเรียนรู้ที่เหมาะสม และขัดขวางหรือจำกัดสภาพแวดล้อมที่จะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมกระทำผิดขึ้นอีก ทั้งนี้ ต้องอาศัยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งในกรณีของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา แม้เด็กและเยาวชนจะถูกกำหนดให้ปฏิบัติตามแผนบำบัดฟื้นฟู แต่หน่วยงานสังคมที่สำคัญที่จะช่วยให้การบำบัดฟื้นฟูบรรลุผล ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน และสังคมแวดล้อม โดยเฉพาะบุคคลใกล้ชิดเด็กและเยาวชน ที่จะมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนมากที่สุด การส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การปลูกฝังทัศนคติและความเชื่อในการเคารพกติกา หรือการดูแลไม่ให้เด็กหรือเยาวชนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้วิธีการกระทำความผิดได้ เป็นต้น

1.4.3 ทฤษฎีการประทับตรา (Labeling theory)

ทฤษฎีการประทับตราโดยฮาวาร์ด เบ็คเกอร์ (Becker, 1963) อธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมกระทำผิดเกิดจากการที่สังคมประทับตราว่าพฤติกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ดี ทำให้คนที่ถูกประทับตราว่ามีพฤติกรรมนั้น มีพฤติกรรมเช่นนั้นจริงหรือกระทำเช่นนั้นต่อไป ซึ่งส่งผลให้กลายเป็นคนนอกสังคม (Outsiders) ที่แตกต่างไปจากคนทั่วไปในสังคม หรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากคนทั่วไปในสังคม (Deviant behavior) ทำให้บุคคลที่ถูกประทับตราวนเวียนอยู่ในวงจรพฤติกรรมที่ถูกประทับตราไว้นั้น ดังนั้น ตราบาปและการประทับตราจึงมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล (เสกสรรค์ เครือคำ, 2558) นอกจากนี้คนในสังคมไม่ว่าในเวลาใดก็อาจถูกประทับตราว่าเป็นผู้เบี่ยงเบนได้ (Becker, 1963; Shure 1971 อ้างถึงใน ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, 2554)

พฤติกรรมเบี่ยงเบนเกิดจากการที่กลุ่มทางสังคมสร้างกฎเกณฑ์ (Rule) ขึ้นมา ทำให้ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์นั้นต้องกลายเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Becker, 1963) โดยพฤติกรรมเบี่ยงเบนแบ่งออกเป็น 2 ส่วน (Lemert, 1951) ได้แก่ 1) การเบี่ยงเบนแบบปฐมภูมิ และการเบี่ยงเบนแบบทุติยภูมิ การเบี่ยงเบนแบบปฐมภูมิ (Primary Deviance) หมายถึง ประสพการณ์ที่แสดงออกให้เห็นได้โดยเปิดเผยชัดเจน เป็นพฤติกรรมการเบี่ยงเบนทั่ว ๆ ไป ที่มีอยู่ก่อนที่พฤติกรรมนั้นจะถูกประทับตรา เช่น การติดยาเสพติด เป็นต้น และ 2) การเบี่ยงเบนแบบทุติยภูมิ (Secondary Deviance) หมายถึง บทบาทของบุคคลที่ได้ถูกสร้างขึ้นมานั้น อันเป็นผลมาจากการประณามของสังคมที่มีต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้น กล่าวคือ เป็นการกระทำที่เป็นการแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบ เพื่อที่จะแสดงอัตลักษณ์ของบุคคลที่ถูกตัดสินว่ามีพฤติกรรมเบี่ยงเบน

ระดับการประทับตราแบ่งออกเป็น 3 ระดับ แบ่ง ได้แก่ 1) ระดับกลุ่มผู้สร้างกฎหมาย 2) ระดับกระบวนการยุติธรรม และ 3) ระดับตัวบุคคล โดยการประทับตราระดับตัวบุคคลสำคัญที่สุด นอกจากนี้ การตอบสนองต่อการประทับตราแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ประเภทฝังไว้ใน

โดยสรุป เด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมกระทำผิด เกิดจากปฏิกริยาของคนในสังคมที่มีต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเหล่านั้น โดยการประหัตประพาญ ประณามว่าเด็กหรือเยาวชนนั้น ๆ เป็นคนเลว คนไม่ดี อาจเป็นการผลักดันให้พวกเขาที่กระทำผิดเพียงครั้งเดียว ต้องกลายเป็นคนที่สังคมไม่ยอมรับตลอดไป ไม่เชื่อใจว่าจะกลับเป็นคนดีได้ ไม่เปิดโอกาสให้กลับตัว ทำให้กลับไปกระทำผิดซ้ำได้อีก ในแง่ของการลงโทษเด็กและเยาวชนโดยนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ตามแนวคิดนี้ มองว่า การนำผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เป็นการสร้างตราบาปให้กับคนเหล่านั้น ซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำ เนื่องจากเมื่อเด็กหรือเยาวชนถูกปล่อยตัวกลับสู่สังคม ในฐานะผู้ที่เคยถูกดำเนินคดีมาก่อน จะเกิดการตีตราจากสังคมว่าเป็นคนนอกสังคม ทำให้พวกเขาไม่สามารถที่จะกลับเข้าสู่สังคมปกติได้ จึงต้องกลับมาสู่วงจรของการกระทำผิดอีก แนวคิดนี้จึงเชื่อว่าการลงโทษ เป็นสาเหตุของการเพิ่มจำนวนพฤติกรรมกระทำผิดมากกว่าการลดพฤติกรรมดังกล่าว

แนวคิดในการปฏิรูประบบโทษทางอาญาในประเทศไทย มองว่าการลงโทษทางอาญา เป็นการลงโทษที่รุนแรงและกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด เนื่องจากการลงโทษทางอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อให้สาสมกับความร้ายแรงของการกระทำ (Retribution) เพื่อดัดนิสัยผู้กระทำความผิด (Reformation) เพื่อป้องปรามมิให้ผู้อื่นเอาเป็น

เยี่ยงอย่าง (Deterrent) และเพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมเป็นการชั่วคราวหรือถาวร จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า โทษทางอาญาควรใช้กับการกระทำที่มีผลต่อการสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรงเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การลงโทษทางอาญาไม่ว่าจะเป็นการประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ หรือริบทรัพย์สินก็ตาม ล้วนก่อให้เกิดความสูญเสียมากมายหลายประการ ตั้งแต่การนำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ความสูญเสียทางเศรษฐกิจและสังคม ภาระค่าใช้จ่ายของรัฐ รวมถึงความบอบช้ำทางจิตใจ นอกจากนี้ บางกรณียังเป็นการผลักดันภาระในการพิจารณาคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลเกินความจำเป็น วัตถุประสงค์สำคัญของการลงโทษทางอาญาที่แท้จริง คือ การให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดีคืนสู่สังคม และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีก (บรรหาร กาลา และศศิพรณ พวงพันธ์, 2548) ในแง่นี้ กระบวนการยุติธรรมทางเลือก จึงเป็นอีกแนวทางที่สำคัญที่จะช่วยปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไทยให้บรรลุถึงเป้าหมายคือ คืนคนดีสู่สังคมให้มากขึ้น

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative justice)

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative justice) หรือบางครั้งอาจจะใช้คำว่า การแก้ปัญหาข้อพิพาทแบบทางเลือก (Alternative Dispute Resolution) ซึ่งอาจจะมีคามเหมือนหรือแตกต่างกันบ้างขึ้นอยู่กับแต่ละสังคมจะให้ขอบเขตในการนิยาม แต่สิ่งที่เหมือนกันคือความเป็นกระบวนการที่ถูกนำมาใช้เป็นทางเลือกนอกจากการพิจารณาตัดสินคดีโดยผู้พิพากษาในศาล ซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาแบบดั้งเดิมที่เป็นทางการ กล่าวโดยสรุป กระบวนการยุติธรรมทางเลือก เป็นกระบวนการที่ไม่ใช่วิธีการฟ้องร้องคดีต่อศาลตามระบบการดำเนินคดีอาญาอย่างเป็นทางการ แต่อาจจะให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดโทษ หรือหามาตรการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น

กระบวนการยุติธรรมทางเลือกนี้เป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาข้อพิพาทผ่านความยินยอมร่วมกันระหว่างคู่กรณี ด้วยการกระตุ้นให้เกิดการเจรจาซึ่งจะนำไปสู่การยุติข้อพิพาทได้ทันที โดยใช้รูปแบบวิธีการที่แตกต่างจากระบบยุติธรรมกระแสหลัก เพื่อไม่ให้ความยุติธรรมมาถึงล่าช้าจากการพิจารณาในกระบวนการพิพากษาของศาล รวมถึงเพื่อเปิดทางเลือกให้กับการยุติข้อพิพาทด้วยแนวทางอื่น ๆ ที่ไม่ต้องจบลงด้วยการทำร้ายกัน และเปิดโอกาสให้คู่กรณีสามารถหาทางออกร่วมกันได้ โดยทั่วไปกระบวนการยุติธรรมทางเลือกสามารถแบ่งประเภทตามรูปแบบกระบวนการได้เป็นสามรูปแบบกว้างๆ โดยกระบวนการทุกรูปแบบจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อทั้งฝ่ายตกลงใจที่จะเข้าสู่กระบวนการ ดังนี้

1) การเจรจา (Negotiation) หมายถึงการที่คู่กรณีสองฝ่ายเจรจาดำเนินการเพื่อหาข้อยุติข้อพิพาทกันเอง โดยไม่มีบุคคลที่สาม

2) การไกล่เกลี่ย (Mediation) หมายถึงการเจรจาต่อรองที่มีบุคคลที่สาม (Mediator) เข้ามาเป็นตัวกลางในการดำเนินการและให้คำแนะนำ โดยตัวกลางนี้ไม่มีอำนาจในการตัดสินข้อพิพาท โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความให้จากความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่าย เป็นสำคัญ

3) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) หมายถึง การตั้งบุคคล หรือคณะบุคคลเข้ามาทำหน้าที่ในการพิจารณาชี้ขาดข้อพิพาท ในประเด็นตามที่คู่กรณีตกลงกันไว้ในสัญญาอนุญาโตตุลาการ โดยเปิดโอกาสให้คู่กรณีมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการพิจารณาตัดสินร่วมกัน

สำหรับกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มีวิธีดำเนินการแตกต่างไปจากกระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิมอีกอย่างหนึ่งที่เริ่มมีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบันคือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) หมายถึง กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ใช้กระบวนการสมานฉันท์ (restorative process) อันมีผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมหรือสมาชิกชุมชน (ถ้ามี) มาเข้าร่วมในการหาทางออกหรือแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมที่เป็นผลลัพธ์แบบสมานฉันท์ (restorative outcomes) ซึ่งข้อตกลงกันที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสมานฉันท์ อาจจะเป็นในรูปแบบการตอบสนอง โครงการต่าง ๆ เช่น การซ่อมแซม การชดเชย การชดใช้ การบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ให้กับสังคมตามความต้องการของบุคคลและสังคม และความรับผิดชอบของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการบรรลุเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของเหยื่อและผู้กระทำความผิด และโดยทั่วไปจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้ประสานงาน/ผู้ไกล่เกลี่ย (UNODC, 2005) โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นวิธีการที่แก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุที่มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งนำผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด เครือข่ายทางสังคม หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และชุมชน เข้ามาเจอกัน โดยอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่ว่า อาชญากรรมไม่ใช่แค่เป็นการกระทำฝ่าฝืนกฎหมายแต่ยังมีการก่อให้เกิดความเสียหายหรือทำร้ายเหยื่อและชุมชนด้วย ดังนั้นจึงควรมีการพูดคุยถึงผลที่เกิดขึ้นตามมาด้วย โดยผู้กระทำความผิดและผู้ได้รับความเสียหายมาคุยกัน และมีการให้ความช่วยเหลือหากคู่กรณีร้องขอ กระบวนการสมานฉันท์เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เน้นไปที่การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่อ ให้ผู้ที่กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้กระทำไป และนำชุมชนมาร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเป็นส่วนที่สำคัญของกระบวนการที่จะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ การเจรจาไกล่เกลี่ยการแสวงหาข้อตกลงเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการของทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด เป็นการทำให้ทุกฝ่ายมีความรู้สึกในการควบคุมกระบวนการบางส่วนได้ (UNODC, 2005)

2.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice)

กระบวนการทัศนของความยุติธรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งเรียกว่า “กระบวนการทัศนแบบแก้แค้นทดแทน (Retributive justice)” ซึ่งมองว่า เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ต้องหาคำตอบว่าทำผิดกฎหมาย

ข้อใด ใครเป็นคนทำผิดกฎหมาย และจะลงโทษผู้กระทำผิดอย่างไร ทั้งนี้ ความเชื่อตามกระบวนทัศน์นี้ มองว่าการกระทำผิดนั้นจำเป็นต้องได้รับการทดแทน หรือผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบการกระทำด้วยตนเอง โดยการทดแทนการกระทำผิดนั้น ทำได้โดยการทำให้เกิดความทุกข์หรือความเจ็บป่วย จึงจะถือว่าเป็นการยุติธรรม ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ โดยการเปลี่ยนความคิด ความเชื่อใหม่ เนื่องจากยังพบว่าผู้กระทำผิดที่การกระทำผิดซ้ำ ภายใต้กระบวนยุติธรรมตามกระบวนทัศน์เดิม จึงเกิดการตั้งคำถามต่อกระบวนทัศน์อาญาที่มุ่งเน้นการแก้แค้นทดแทนว่า การกระทำผิดเกิดขึ้นเพราะคน ๆ นั้น เลือกที่จะกระทำผิดเองเช่นนั้นหรือ ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และอื่น ๆ ไม่ได้มีส่วนผลักดันให้คนกระทำผิดจริงหรือไม่ รวมไปถึงคำถามเกี่ยวกับเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และวิธีการของการลงโทษที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงเกิดกระบวนทัศน์ใหม่ที่เรียกว่า “กระบวนทัศน์แบบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice)” ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ที่มุ่งการยอมรับอย่างให้เกียรติ (Respect) กับความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยกระบวนทัศน์นี้ มองว่า แต่ละคนให้ความหมายคำว่า “ความยุติธรรม” ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับมุมมองและจุดยืน (Stand point) ของแต่ละคน ซึ่งความหมายสำหรับกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือกระบวนที่ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายเป็นอันดับแรก ผู้เสียหายจึงมีอำนาจในการกำหนดความหมายของความยุติธรรม และบอกได้ว่าความยุติธรรมที่ตนเองต้องการเป็นอย่างไร ดังนั้น กระบวนทัศน์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงมองว่า ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของผู้เสียหายได้รับการตอบสนอง และ โฮวาร์ด เซอร์ (Howard Zehr) ที่ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แตกต่างไปจากกระบวนทัศน์เพื่อการแก้แค้นทดแทน คือ ในขณะที่ มาตราการเพื่อการแก้แค้นทดแทนให้ความสำคัญกับการลงโทษ แต่กระบวนทัศน์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบ (Accountability) การปรองดอง (Healing) และการยุติข้อขัดแย้ง (Closure) (อังคณา บุญสิทธิ์, 2548)

แนวคิดเรื่องกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เริ่มเข้ามาสู่วงการอาชญาวิทยาและงานยุติธรรมในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2538 ภายหลังจากการประชุม UN Crime Congress ครั้งที่ 9 เมื่อ ค.ศ. 1995 อย่างไรก็ตามกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ปรากฏอย่างเป็นทางการครั้งแรกในสังคมไทยในปี พ.ศ. 2545 ในการสัมมนาเรื่องกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนยุติธรรมไทย ต่อมาไทยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม UN Crime Congress ครั้งที่ 11 ในปี พ.ศ. 2548 โดยมีประเด็นของการอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานว่าด้วยกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นพัฒนาการของกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมไทยร่วมสมัย แนวคิดกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้เวลาเพียงไม่นานในการขยายผลทำให้เป็นที่รู้จักในวงการกฎหมายและงานยุติธรรมในสังคมไทย และมีอิทธิพลในการปรับเปลี่ยนกรอบทัศน์ของกระบวนยุติธรรมทางอาญา (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2547)

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหลายประเทศมีที่มาจากความไม่ค่อยพอใจกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมได้ จึงเกิดกระบวนการทางเลือกขึ้นมา โดยส่วนใหญ่มาตรการทางเลือกที่นำมาใช้จะให้โอกาสคู่กรณีและชุมชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและเยียวยาความเสียหายจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้ง/อาชญากรรม ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างความสมานฉันท์และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม ซึ่งวิธีการนี้เป็นการกระตุ้นให้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งด้วยวิธีการสันติ เป็นการส่งเสริมความอดทนและความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เป็นการสร้างความเคารพต่อความแตกต่าง และส่งเสริมให้มีการร่วมรับผิดชอบของชุมชน (UNODC, 2005)

ในมุมมองด้านอาชญาวิทยากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) เกิดจากทฤษฎีเชิงการสร้างสันติภาพ (Peace-making theory) ซึ่งเป็นแนวคิดด้านการบริหารงานยุติธรรมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นมาจากการที่กระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิมไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Pepinsky & Quinney, 1991) แนวคิดทฤษฎีนี้ได้เสนอว่า แม้จะมีการตรากฎหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด หรือใช้วิธีการต่าง ๆ ในการตอบสนองต่อปัญหาอาชญากรรม แต่อาชญากรรมก็ไม่ลดลงแม้แต่น้อยในทางตรงกันข้ามปัญหาอาชญากรรมทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จากปัญหาดังกล่าว ทฤษฎีเชิงสมานฉันท์มองว่า สิ่งที่เป็นสาเหตุของปัญหาอาชญากรรมคือ ความทุกข์ (Suffering) ซึ่งประกอบด้วย ความยากจน การเหยียดผิว การกดขี่ข่มเหง การแบ่งแยก หรือ ความทุกข์ในรูปแบบอื่น ๆ ดังนั้นการที่จะแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคมให้มีประสิทธิภาพต้องจัดการกับความทุกข์เหล่านี้ให้หมดไปก่อน นอกจากนี้ทฤษฎีเชิงสมานฉันท์ยังมองว่า รัฐ ก็เป็นอาชญากรเช่นกัน โดยการใช้นโยบายที่โหดร้ายทารุณต่อผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยการลงโทษประหารชีวิต การจำคุกเป็นระยะเวลานาน ซึ่งเป็นการทำร้ายสังคมและประชาชน ดังนั้นทฤษฎีเชิงสมานฉันท์จึงเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาอาชญากรรม ด้วยการเปลี่ยนจากแนวทางที่เป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice) ไปสู่การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) เป็นแนวคิดที่เปลี่ยนหลักการบริหารงานยุติธรรมจากการลงโทษทางอาญาไปสู่การเยียวยา สร้างความสมัครสมานสามัคคีระหว่างเหยื่ออาชญากรรมผู้กระทำความผิดและชุมชน โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการมองอาชญากรรมในมิติที่ว่า อาชญากรรมเป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นการมองในอีกมิติหนึ่งที่แตกต่างไปจากแนวคิดเดิมที่มองว่า อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบซึ่งรัฐกำหนดไว้ภายใต้อำนาจอันชอบธรรมเพียงมิติเดียว แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีเชิงสมานฉันท์เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเดิมยังคงต้องมีอยู่เพื่อใช้ในการควบคุมอาชญากรรมที่รุนแรง เช่น การฆาตกรรม การข่มขืน

การชิงทรัพย์ และการทำร้ายร่างกาย ส่วนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้กับอาชญากรรมที่ความรุนแรงน้อยเช่น คดีเกี่ยวกับทรัพย์ ยาเสพติด ความผิดของเด็ก และคดีเล็กน้อยอื่นๆ แนวคิดนี้สอดคล้องกับการอำนวยความยุติธรรมโดยชุมชน (Community justice) ที่ใช้อยู่ในระบบวัฒนธรรมต่างๆ เช่น นิวซีแลนด์ ที่มีการอำนวยความยุติธรรมแบบเมารี (Maori justice) วิธีการดั้งเดิมเหล่านี้ทำให้เกิดการพัฒนาต่อมาเป็น การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือ การประชุมกลุ่มชุมชน (จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, 2547)

2.2.2 หลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) มีหลักการสำคัญด้วยกัน 3 ประการ ดังนี้ (Van Ness & Strong, 2002)

- 1) กระบวนการยุติธรรมควรสามารถที่จะเยียวยาทั้งผู้ที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม สังคม รวมทั้งผู้กระทำความผิดด้วย
- 2) ผู้ที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมควรมีโอกาสที่จะเข้าร่วมในการหาทางออกร่วมกัน
- 3) รัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนให้เกิดหรือรักษากระบวนการที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมอย่างสมานฉันท์

เบรทเวท (Braithwaite, 1998) มองว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการการบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมให้กลับสู่สภาพดีดังเดิม ทำให้เหยื่ออาชญากรรมเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม ขณะเดียวกันก็บูรณาการผู้กระทำความผิดและสังคมเข้าด้วยกัน โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นประการแรก คือการบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม อันได้แก่ การบรรเทาความเสียหายด้วยการเยียวยาอาการบาดเจ็บ การบรรเทาความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่สูญหายไป การบรรเทาความเสียหายแก่เกียรติยศศักดิ์ศรี การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยและได้รับความเป็นธรรมที่แท้จริง เป็นต้น นอกจากนี้วิธีการที่ใช้ในการจัดการกับอาชญากรรมนั้นเป็นวิธีการที่ทำให้เหยื่ออาชญากรรมมีความรู้สึกสูญเสีย ซึ่งครั้งแรกก็มีความรู้สึกสูญเสียกับการกระทำผู้กระทำความผิด และต่อมาก็รู้สึกสูญเสียให้กับเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมโดยพวกเหยื่ออาชญากรรมต้องเก็บความรู้สึกเหล่านี้ไว้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นการยังให้เกิดความยุติธรรมที่แท้จริง เป็นวิธีการที่ใช้ความสุ่มนวลจัดการกับผลที่เกิดตามมาจากอาชญากรรม และสามารถป้องกันตนเองจากอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วย

2.2.3 เปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับยุติธรรมกระแสหลัก

จากหลักการและแนวคิดที่เปลี่ยนไปจากแนวคิดแบบเดิมทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมแบบเดิมหลายประการ ดังนี้

ตารางที่ 5

แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักกับกระบวนการยุติธรรมเชิง
สมานฉันท์

ประเด็น	กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
1	มุ่งไปที่การแบ่งกฎ	มุ่งไปที่อันตรายที่จะเกิดขึ้น
2	ใช้การลงโทษเป็นเกณฑ์/แก้ปัญหา	การแก้ปัญหาคือการเยียวยาความเสียหาย
3	สนใจสิ่งที่ผ่านมาแล้ว (อดีต)	สนใจสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น (อนาคต)
4	มุ่งไปที่ตัวผู้กระทำความผิด (อาชญากร)	มุ่งไปที่สังคมโดยรวม
5	มองที่เฉพาะอาชญากรรมที่เกิดขึ้น	มองภาพรวมในการก่ออาชญากรรม
6	กระบวนการยุติธรรมมุ่งหาการกระทำความผิด/ บริสุทธิ์	กระบวนการยุติธรรมมุ่งหาการรับผิดชอบ ต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด
7	พฤติกรรมทั้งหมดถูกกระตุ้นโดยการ ลงโทษและการให้รางวัล	พฤติกรรมทั้งหมดถูกกระตุ้นโดยความ ต้องการพื้นฐานของมนุษย์
8	พฤติกรรมที่ทำทลายแสดงออกมาเพื่อการ หลบหลีก	เบื้องหลังพฤติกรรมทำทลายต่าง ๆ มาจาก ปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไข
9	พฤติกรรมที่แสดงออกมาจากเจตจำนงใน วัยเด็ก	พฤติกรรมเป็นเรื่องของทักษะ ความชำนาญ
10	สนใจในสิ่งที่เป็น	สนใจว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร
11	ให้บุคคลภายนอกเข้ามาจัดการ (ศาล ตำรวจ)	ให้ชุมชนเข้ามาจัดการ (ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ)
12	มุ่งไปที่การควบคุม/การบังคับ	มุ่งไปที่การเชื่อมโยง/ผลกระทบ/ความ ชำนาญ
13	สนใจเรื่องพฤติกรรมที่เกิดขึ้น	มุ่งไปที่การแก้ปัญหา
14	การมีอำนาจที่อยู่เหนือ/ภายใต้	การมีอำนาจที่ไปด้วยกัน

ประเด็น	กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
15	ใช้กฎหมายในการตัดสิน	ใช้คุณค่าในการตัดสิน
16	การกระตุ้นจากภายนอก	การกระตุ้นจากภายใน

หมายเหตุ จาก การบริหารตามสถานการณ์ในมิติกระบวนการยุติธรรม เอกสารประกอบการบรรยาย การฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 8 ณ วิทยาลัยกิจการยุติธรรม สำนัก กิจการยุติธรรม วันที่ 5 มกราคม 2560 โดย รองศาสตราจารย์ ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์ (2560)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมได้มีสิทธิ มีโอกาส แสดงความรู้สึกต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น รวมทั้งอาจพัฒนาสู่การแสดงความเมตตาให้อภัยแก่ผู้กระทำ ผิด อันเป็นการนำพาสังคมสู่ดุลยภาพที่มีความเอื้ออาทรต่อกันในที่สุด ส่วนผู้กระทำผิดก็ได้มีเวทีและ โอกาสแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน รวมทั้งได้แสดงความสำนึกผิดอันเป็นการเยียวยา ประสานรอยร้าวทางอารมณ์ความรู้สึกระหว่างสมาชิกสังคมที่บาดหมางโกรธเคืองกันเข้าด้วยกันอีก ครั้ง โดยมีผู้แทนชุมชนเข้าร่วมเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยและบูรณาการ และเรียนรู้ที่จะป้องกัน ตนเองและสังคมจากอาชญากรรม ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งของ สังคมจะเป็นตัวกำหนดหน้าที่ให้การทำงานร่วมกันเกิดขึ้นในสังคม ระหว่างคู่กรณีและผู้เกี่ยวข้อง นั้นคือ เหยื่อ ผู้กระทำผิด ชุมชน รวมถึงผู้สนับสนุนของแต่ละฝ่าย เพื่อให้ทุกฝ่ายในสังคมหรือชุมชน ยอมรับว่ามีความขัดแย้ง เอาเปรียบ หรือล่วงละเมิดกันเกิดขึ้นจริง และจัดการกับความขัดแย้งนั้น ร่วมกันอย่างจริงจัง เพื่อทำให้ความขัดแย้งนั้นยุติลง มีผู้รับผิดชอบ มีการชดเชยเยียวยาและส่งผลให้ เกิดความสมานฉันท์ในชุมชนนั้น (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2547)

2.2.4 รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รู้จักกันในหลายชื่อ (term) เช่น communitarian justice, making amends, positive justice, relational justice, reparative justice, community justice และ restorative justice เป็นต้น (UNODC, 2005) และรูปแบบของ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็มีด้วยกันหลายรูปแบบ (UNODC, 2005) ดังนี้เช่น

1) การไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำผิด (Victim-offender mediation/victim-offender reconciliation: VOM) เป็นรูปแบบแรกๆ ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ถูก นำมาใช้ โดยให้ความสำคัญกับความต้องการของเหยื่อและให้ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบต่อ การกระทำ สามารถดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐและองค์กรไม่หวังผลประโยชน์ และมักใช้กับคดี อาชญากรรมที่มีความร้ายแรงไม่มากนัก คดีสามารถส่งมาจากตำรวจ อัยการ ศาล และเจ้าหน้าที่คุม ประพฤติ โปรแกรมเหล่านี้สามารถจัดขึ้นในช่วงก่อนตั้งข้อหา ช่วงหลังแจ้งข้อกล่าวหา และหลังฟ้อง

คดี โดยความสมัครใจของเหยื่อและผู้ต้องหา เมื่อมีการนำโปรแกรมมาใช้ก่อนมีการลงโทษ ผลลัพธ์จากการเจรจาไกล่เกลี่ยมักจะถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการฟ้องคดีหรือการพิจารณาของศาล โปรแกรมสามารถนำมาใช้ในช่วงการคุมขังผู้ต้องหาและสามารถเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟูแม้ผู้ต้องหาจะต้องโทษจำคุกระยะยาว ที่ผ่านมาการไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่จะประสบความสำเร็จเมื่อมีการพบหน้ากัน ได้แสดงความรู้สึกของแต่ละฝ่ายและพัฒนาความเข้าใจใหม่ในสถานการณ์เมื่อมีการพูดคุยกัน โดยมีผู้ประสานงานเป็นคนช่วยให้บรรลุข้อตกลงระหว่างกัน ซึ่งมักจะไปพบแต่ละฝ่ายก่อนการมาพบคุยกัน เพื่อให้ความช่วยเหลือในการเตรียมตัวสำหรับการมาพบกัน เพื่อให้เหยื่อไม่เป็นเหยื่อซ้ำเมื่อเจอกัน ให้แน่ใจว่าผู้กระทำผิดรู้สึกรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและอยากเจอกับเหยื่อจริง ๆ บางครั้งการเจรจาไกล่เกลี่ยอาจจะไม่ต้องมาพบกันโดยตรง แต่จะให้ผู้ประสานงานพบแต่ละฝ่ายแยกกันเพื่อหาข้อตกลงที่พอใจทั้งสองฝ่าย

เงื่อนไขในการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดมี 3 ประการคือ

- (1) ผู้กระทำผิดต้องยอมรับผิดชอบต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น
- (2) ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำผิดต้องสมัครใจที่จะเข้าร่วม
- (3) ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำผิดต้องพิจารณาความปลอดภัยในการเข้าร่วม

กระบวนการ

ในกระบวนการเจรจามักจะให้ผู้เสียหายเป็นคนเริ่มพูดก่อนเพราะถือว่าเป็นฝ่ายที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยอาจจะกล่าวถึงผลกระทบที่ได้รับจากอาชญากรรมและสิ่งที่ต้องการจากผู้กระทำผิดหรือบทลงโทษ โดยความช่วยเหลือของผู้เจรจาไกล่เกลี่ย กระบวนการนี้จะนำไปสู่การชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่ทั้งสองฝ่ายเห็นด้วย รูปแบบของการไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำผิดนี้ เป็นที่แพร่หลายในทวีปยุโรป เช่น ฝรั่งเศสเยอรมัน และอังกฤษ รวมทั้งทวีปอเมริกาเหนือและออสเตรเลีย

2) การประชุมกลุ่มชุมชนและกลุ่มครอบครัว (Community and family group conferencing) รูปแบบนี้ถูกนำมาใช้ในนิวซีแลนด์สำหรับกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชน เมื่อปี ค.ศ.1989 คดีส่วนใหญ่ถูกดำเนินการโดยตำรวจ หลักการอยู่บนพื้นฐานของการลงโทษแบบดั้งเดิมของชนพื้นเมืองเผ่าเมารี รูปแบบนี้ถูกใช้แพร่หลายในหน่วยงานตำรวจในออสเตรเลียใต้ แอฟริกาใต้ ไอร์แลนด์ และในเมืองมินเนโซตา เพนซิลวาเนีย และมอนทานา สหรัฐอเมริกา โดยในการจัดประชุมกลุ่มจะมีผู้อำนวยความสะดวกให้ จุดมุ่งหมายของการประชุมกลุ่มจะกว้างกว่าการเจรจาไกล่เกลี่ย เนื่องจากจะมีการนำญาติและเพื่อนของผู้เสียหายและผู้กระทำผิด รวมทั้งสมาชิกบางคนในชุมชนมาร่วมในการประชุมกลุ่มเพื่อแสวงหาทางออกของปัญหาร่วมกัน ผลกระทบที่เกิด และแนวทางในการป้องกันไม่ให้เหตุการณ์เกิดขึ้นอีกครั้ง โดยในคดีที่ร้ายแรงอาจจะมีการพิจารณาวิธีการ

ควบคุมพฤติกรรมหรือความเป็นในการกักขังด้วย เนื่องจากมีคนเกี่ยวข้องมากจึงเป็นข้อดีในการที่จะมีคนช่วยทำให้มั่นใจว่าผู้กระทำผิดจะทำตามข้อตกลงและช่วยสอดส่องพฤติกรรมของผู้ที่กระทำผิดด้วย

3) การพิจารณาโทษแบบล้อมวง (Circle sentencing) รูปแบบนี้มักใช้ในชุมชนท้องถิ่นในแคนาดา โดยประกอบด้วยผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ตำรวจ เหยื่อ ผู้ต้องหา และญาติทั้งสองฝ่าย และสมาชิกในชุมชน มานั่งเผชิญหน้าพูดคุยกัน ซึ่งจะใช้ในกรณีที่ผู้ต้องหายอมรับสารภาพเท่านั้น การพูดคุยกันเป็นการหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับคดี โดยคำนึงถึงการคุ้มครองชุมชน ความต้องการของเหยื่อ และการเยียวยาฟื้นฟูผู้ต้องหา โดยรูปแบบนี้ทั่วไปจะเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมหลัก สำหรับหลักการในการดำเนินการคือ การลงโทษมีความสำคัญน้อยกว่ากระบวนการที่ได้มาซึ่งบทสรุปในการลงโทษ ดังนั้นรูปแบบนี้เป็นตัวอย่างการนำกระบวนการสมานฉันท์เข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่มีการกระจายอำนาจหน้าที่ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์หลายประการ เช่น

- การนำบุคคลให้กลับมาสู่ครอบครัวและชุมชนและสามารถใช้ชีวิตร่วมกันได้
- การสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมใหม่
- การเสริมสร้างความตระหนักและเคารพคุณค่าและชีวิตของผู้อื่น
- การได้ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย โดยเฉพาะเหยื่อ
- การมุ่งเน้นไปที่สาเหตุมากกว่าแค่ลักษณะของปัญหา
- การรู้จักใช้แหล่งทรัพยากรในการรักษาที่มีอยู่และสร้างแหล่งใหม่
- การมีส่วนร่วมหน่วยงานของท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐ
- การสร้างมาตรการป้องกันชุมชนขึ้นมาใหม่

4) คณะกรรมการชุมชน (Community justice committee/board/panel) รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนที่เป็นคณะกรรมการชุมชน ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มองค์กรในชุมชน กลุ่มที่มีผลประโยชน์ในชุมชน และหน่วยงานยุติธรรม จะทำหน้าที่ในการพิจารณาว่าคดีไหนเหมาะสมที่จะนำเข้ามาสู่วงล้อมพิจารณา เตรียมความพร้อมให้คู่กรณี แสวงหาข้อตกลงที่ทุกฝ่ายเห็นด้วย และคอยตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงของผู้กระทำผิด โดยผลของการพิจารณาโดยคณะกรรมการในวงล้อมนี้จะถูกส่งไปยังศาลยุติธรรม ซึ่งอาจจะนำไปใช้ในการพิจารณาลงโทษทั้งหมดหรือไม่ก็ได้แล้วแต่ดุลพินิจ

5) กระบวนการยุติธรรมตามแบบพื้นเมืองและประเพณี (Indigenous and customary justice forums) เป็นรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นแบบไม่เป็นทางการโดยยึดหลักขนบธรรมเนียมประเพณีประจำท้องถิ่นเป็นหลักในการพิจารณาและดำเนินการ มักจะพบในแถบชนบทของออสเตรเลียและแคนาดา ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมในการพิจารณาจะประกอบด้วยคน

ในชนเผ่า ผู้อาวุโส คนในครอบครัว และญาติพี่น้อง แต่อย่างไรก็ผลลัพธ์ที่ได้ไม่ใช่ได้มาจากความยินยอมของผู้ต้องหาเสมอไป

6) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในโรงเรียน มีหลากหลายรูปแบบ เช่น peer mediation/conflict resolution circles เพื่อตอบสนองต่อปัญหาอาชญากรรมหรือความขัดแย้งในโรงเรียน เช่น การทะเลาะวิวาท การประจาน การลักเล็กขโมยน้อย การทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน เป็นต้น

2.2.5 ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่สามารถใช้แนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมาตรการที่สามารถใช้ได้ในทุกขั้นตอนทั้งก่อนพิจารณาคดี ระหว่างการพิจารณา และภายหลังการพิจารณาคดี โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548)

1) ขั้นตอนก่อนคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มีการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์โดยชุมชนสำหรับคดีความอาญาบางประเภทที่ไม่ร้ายแรง ก่อนมีการร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานสอบสวน เช่น ประเทศฝรั่งเศส จะใช้รูปแบบที่เรียกว่าคณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community reparative boards)

2) ขั้นตอนเมื่อคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและก่อนพิพากษาคดี มีการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ในชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ กรณีมีความเห็นสมควรสั่งฟ้อง (อาจใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลยพินิจ การชะลอการฟ้อง ฯลฯ)

3) ขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาล ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอย่างหนึ่งอย่างใด โดยในประเทศตะวันตกส่วนใหญ่ใช้พนักงานคุมประพฤติ หรือนักสังคมสงเคราะห์ ดำเนินกระบวนการสมานฉันท์ โดยใช้รูปแบบการพิจารณาแบบล้อมวง (Sentencing circles) สำหรับกรณีผู้กระทำความผิดเป็นชนพื้นเมืองในประเทศแคนาดา และสหรัฐอเมริกาบางมลรัฐ และใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำความผิด (Victim-offenders mediation หรือ VOM) อย่างกว้างขวางสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ส่วนขั้นตอนหลังการพิจารณาคดีในยุโรป ทวีปอเมริกาเหนือ และทวีปออสเตรเลีย มีการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ในชั้นราชทัณฑ์อย่างกว้างขวางเช่นกัน โดยเมื่อมีการจำคุกผู้กระทำความผิดไประยะหนึ่งแล้ว เมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการพักการลงโทษ และในช่วงที่ผู้กระทำความผิดจะสิ้นสุดการรับโทษจำคุกกลับคืนสู่ชุมชน โดยใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำความผิด (Victim-offenders mediation หรือ VOM) เช่นกัน

2.2.6 ตัวอย่างการใช้กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ในต่างประเทศ

ในหลายประเทศจะให้ความสำคัญกับขั้นตอนการฟื้นฟูความยุติธรรม (Restorative justice) มากกว่ากระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่จะไม่ให้นำคดีขึ้นสู่ศาลเสียเลย กระบวนการฟื้นฟูความยุติธรรมนี้ จะมีหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะต้องให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด

สมัครใจและเต็มใจที่จะเข้ากระบวนการนี้ โดยมีชุมชนของผู้เสียหายและผู้ต้องหาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดโทษผู้กระทำผิดในขั้นตอนหลังจากมีคำพิพากษาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริง ทั้งนี้ผู้กระทำผิดได้เข้าใจและรู้สำนึกผิด ทั้งยังพร้อมที่จะกระทำการใด ๆ เพื่อชดเชยให้กับผู้เสียหายด้วย

1) ประเทศแคนาดา

แคนาดาได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างกว้างขวางอีกประเทศหนึ่ง โดยมีการนำการพิจารณาลงโทษแบบล้อมวง (Circle sentencing) มาใช้ในช่วงปี ค.ศ.1980 เป็นการนำเอาผู้ต้องหา เหยื่อ ญาติของแต่ละฝ่าย และสมาชิกในชุมชนมาร่วมในการพูดคุยถึงสถานการณ์และสาเหตุของความขัดแย้ง (Strang, 2001) นอกจากนี้ในปี ค.ศ.1996 ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาเพื่อให้สามารถนำการลงโทษเชิงชุมชนและสร้างความสมานฉันท์ ส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เสียหายและชุมชนจากการกระทำของเขาเอง หลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีรากฐาน มาจากความเชื่อทางศาสนาและประเพณีของประชาชนในท้องถิ่น ที่เชื่อว่าความยุติธรรมมีความเกี่ยวข้องกับการเยียวยา รักษา และการทำทุกอย่างให้ถูกต้องระหว่างกัน การให้อภัยและการฟื้นฟูเป็นพื้นฐานในการตอบสนองต่อการกระทำผิดของมนุษย์ ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สร้างมาจากความเชื่อ ที่ต้องการทำให้ทุกอย่างถูกต้องการฟื้นฟูความสมดุล และความสมานฉันท์ ซึ่งทำให้ประชาชนส่วนใหญ่พึงพอใจมากกว่ากระบวนการยุติธรรมหลักที่เน้นการลงโทษเพื่อการแก้แค้น

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแคนาดามีการดำเนินการในพื้นที่ต่าง ๆ โดยพบมากที่สุดในเมือง British Columbia จำนวน 30 โปรแกรม รองลงมาเป็นเมืองออนตาริโอ จำนวน 15 โปรแกรม เมืองอัลเบอร์ตา จำนวน 8 โปรแกรม เมืองควิเบคและโนวาสโกเชีย จำนวน 4 โปรแกรม เมืองยูคอน จำนวน 3 โปรแกรม และโปรแกรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ระดับชาติ จำนวน 4 โปรแกรม สำหรับรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแคนาดามีหลายรูปแบบ สามารถนำมาใช้ทั้งในช่วงก่อนการมีคำพิพากษาคัดสินและช่วงหลังที่มีการพิพากษาคัดสิน (Canadian Resource Centre for Victims of Crime, 2011) เช่น

- Circles of Support and Accountability เป็นกลุ่มอาสาสมัครคอยให้คำปรึกษาช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ต้องหาที่กระทำความผิดในคดีเกี่ยวกับเพศหลังจากพ้นโทษแล้ว

- Peacemaking Circles เป็นกลุ่มที่มีรากฐานมาจากประเพณีของชนเผ่าพื้นเมืองที่มีความเชื่อว่า ความรับผิดชอบในการจัดการปัญหาอาชญากรรมเป็นหน้าที่ของชุมชนไม่ใช่เพียงแค่ผู้เสียหายและครอบครัวเท่านั้น กลุ่มมีหน้าที่ในการหาวิธีการเยียวยา สร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชน และลงโทษผู้ที่กระทำความผิด โดยมุ่งเน้นไปที่การหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาอาชญากรรมและหาวิธีการป้องกันอาชญากรรมไม่ให้เกิดขึ้นอีก

- Community-assisted healing/healing circles เป็นคณะกรรมการคุมประพฤติที่ทำหน้าที่ในการรับฟังความเห็นจากกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังชนเผ่าพื้นเมืองที่จะถูกปล่อยตัว โดยผู้เข้าร่วมพูดคุยประกอบด้วยกรรมการ ผู้ต้องหา เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ ผู้ค้าประกัน ผู้ต้องหาผู้อาวุโสชนเผ่าพื้นเมือง ผู้ช่วยในการพูดคุย และเหยื่อ ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนพบได้ที่ British Columbia

- Healing Circles เป็นพิธีการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขความขัดแย้งโดยการให้ผู้ร่วมพูดคุยได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของแต่ละฝ่าย โดยเน้นให้ผู้กระทำผิดได้เข้าใจและสำนึกผิด และพร้อมที่จะกระทำการใด ๆ เพื่อชดเชยให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยารักษาอย่างแท้จริง

- Sentencing Circles เป็นกระบวนการที่นำเหยื่อ ผู้ต้องหา ครอบครัว และสมาชิกในชุมชน เข้ามาประชุมกับผู้พิพากษา ทนายความ ตำรวจ และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อพูดคุยเสนอแนะแนวทางการลงโทษผู้ต้องหาต่อผู้พิพากษา เหยื่อและสมาชิกในชุมชนมีโอกาสดูแลการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการของตนเองในการลงโทษผู้ต้องหา

- Community conferencing เป็นรูปแบบที่รับมาจากเผ่าเมารีของนิวซีแลนด์ มุ่งเน้นไปที่การให้ผู้ต้องหาและครอบครัวรับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดขึ้น และทำการซ่อมแซมความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม รวมทั้งป้องกันไม่ให้อาชญากรรมเกิดขึ้นอีกในชุมชน

- Community Justice Forums เป็นรูปแบบการจัดการปัญหาอาชญากรรมที่ใช้ผู้ประสานงานในการช่วยผู้ที่กระทำผิดและครอบครัวมาพูดคุยกับเหยื่อ ผู้ติดตาม ตำรวจ และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อพูดคุยหาทางออกของปัญหา ในแคนาดาได้มีการฝึกอบรมตำรวจและสมาชิกในชุมชนเพื่อให้สามารถนำรูปแบบนี้ไปใช้ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ในคดีที่เยาวชนกระทำผิด เป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับประเพณีของชนเผ่าพื้นเมืองอะบอริจิน ที่สนับสนุนการใช้เครือข่ายในชุมชนในการช่วยเหลือผู้เสียหายและฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

- Victim-Offender Mediating Programs มีการเริ่มใช้ในแคนาดามานานกว่า 25 ปี ซึ่งประสบความสำเร็จในการนำมาใช้ในการจัดการกับความขัดแย้งในชุมชนได้ดี และในปัจจุบันได้มีการนำมาใช้ในคดีที่มีความร้ายแรง โดยการเข้าร่วมของคู่กรณีจะต้องเป็นด้วยความสมัครใจและมีผู้ประสานงานเป็นผู้ช่วยในการไกล่เกลี่ย ซึ่งการเจรจาไกล่เกลี่ยอาจเกิดขึ้นในช่วงใดก็ได้ระหว่าง การไต่สวนจนถึงในช่วงที่ผู้ต้องหาอยู่ในเรือนจำ ข้อตกลงจากการเจรจาไกล่เกลี่ยจะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร อาจจะมีตารางนัดหมายการจ่ายเงินชดเชยและการตรวจสอบผลการปฏิบัติตามข้อตกลงของผู้กระทำผิด

- Healing Lodges เป็นแนวทางใหม่ของราชทัณฑ์ในการจัดการกับผู้ต้องขังชนเผ่าพื้นเมืองที่อยู่ในเรือนจำรัฐบาลกลาง เป็นการสร้างพื้นที่จำลองชุมชนของชนเผ่าพื้นเมือง โดยมีการ

จัดการสอน พิธีกรรมพื้นเมือง และมีผู้อาวุโสจากชนเผ่าพื้นเมืองมาให้ความรู้และพูดคุย เพื่อเป็นการเตรียมกลับไปใช้ชีวิตอย่างปกติในสังคมก่อนมีการปล่อยตัว

- Surrogate Victim/Offender Restorative Justice Dialogue เป็นการจัดการพบปะพูดคุยระหว่างผู้ต้องหาหรือเหยื่อที่มีความต้องการพบปะพูดคุยกับผู้ต้องหาหรือเหยื่อในคดีอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน เพื่อเป็นการเตรียมตัวก่อนเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ย

2) ประเทศสหรัฐอเมริกา

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา หลายมลรัฐได้พัฒนารูปแบบการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานเกี่ยวกับการกำหนดโทษผู้กระทำผิดร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานเกี่ยวกับการกำหนดโทษผู้กระทำผิดร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความผิดที่เกิดขึ้นทุกฝ่าย โดยมีการดำเนินการตามโครงการนำร่องที่มลรัฐมินิโซตา (Minnesota) และขยายไปหลายมลรัฐตั้งแต่ปี ค.ศ. 1996 เป็นต้นมา กระบวนการที่สหรัฐอเมริกานำมาปรับใช้ ได้รับวิธีการที่เรียกว่า Healing circle จากประเทศแคนาดา และวิธีการที่คล้ายคลึงกันนี้ก็ได้มีการนำไปปฏิบัติในประเทศออสเตรเลียด้วย

3) ประเทศออสเตรเลีย

ออสเตรเลียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างแพร่หลายในช่วงหลังปี ค.ศ.2001 (Larsen, 2014) โดยรูปแบบที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะเป็น victim-offender mediation, conferencing, และ circle sentencing ในปี ค.ศ.2013 รูปแบบ conferencing สำหรับเยาวชนมีดำเนินการในทุกเขตพื้นที่ในออสเตรเลีย ในขณะที่ conferencing สำหรับผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ มีการดำเนินการในเขตนิวเซาท์เวลส์ และออสเตรเลียใต้ ส่วน circle sentencing มีการดำเนินการในเขตนิวเซาท์เวลส์ และออสเตรเลียตะวันตก และ victim-offender mediation มีการนำมาใช้ในทุกเขต ยกเว้นเมืองวิกตอเรียและเขตเมืองหลวงออสเตรเลีย

4) สหราชอาณาจักร

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชน (Juvenile court) ของ สหราชอาณาจักร ได้นำเอารูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งมีรูปแบบมาจากประเทศนิวซีแลนด์ ซึ่งเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จมาที่สุดในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชน โดยได้รับการพัฒนามาจากการประชุมกลุ่มครอบครัวของชนเผ่าเมารี และจากแนวคิดของการตกลงกันระหว่างผู้เสียหาย กับผู้กระทำความผิด (Victim – Offender mediation) และครอบครัวของทั้งสองฝ่ายมีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขในการดำเนินการกับผู้กระทำความผิด และเสนอให้ศาลพิจารณาปรับปรุงก่อนทำการพิพากษาได้ นอกจากนี้ ในกฎหมายของสหราชอาณาจักร ได้กำหนดให้มี Youth offending team ซึ่งเป็นกลุ่มสหวิชาชีพ ประกอบด้วย ตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่

สาธารณสุข เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา เจ้าพนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดหรือการดื่มสุรา เจ้าหน้าที่การเคหะแห่งชาติและจัดตั้งในท้องถิ่น โดยมีการประสานการทำงานเพื่อคุ้มครองการดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชน โดยคณะกรรมการชุดนี้ จะค้นหาปัจจัยที่ก่อให้เกิดเยาวชนกระทำความผิด และกำหนดมาตรการในการป้องกันมิให้เยาวชนกระทำความผิดซ้ำ (ณรงค์ ใจหาญ, 2522; อ้างถึงใน พชรวรรณ ขำตุ้ม, 2560)

เป้าหมายของการประชุมกลุ่มครอบครัว เป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการดำเนินการแก่ผู้กระทำความผิด และแสวงหาแนวทางให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทั้งนี้ มีหลักการที่สำคัญคือ ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนจะต้องขอโทษต่อการกระทำความผิดที่ตน ก่อให้เกิดขึ้น ในส่วนผู้เสียหาย ได้มีโอกาสอธิบายถึงผลกระทบที่ตนได้รับจากการกระทำความผิด และ ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนและครอบครัวใช้แผนดำเนินการของครอบครัวในการดำเนินการเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด

มาตรการที่กำหนดไว้ในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวในสหราชอาณาจักร ต้องพิจารณาจากรายงานผลกระทบของผู้เสียหายจากการกระทำความผิดในกระบวนการพิจารณาของ ศาล และในการพิจารณาของคณะกรรมการของเยาวชน ต้องคำนึงถึงการชดเชยความเสียหายให้แก่ ผู้เสียหายด้วย นอกจากนี้ สมาชิกในครอบครัวของผู้กระทำผิดและผู้เสียหายรวมถึงตัวแทนชุมชน จะต้องได้รับการเชิญเข้าร่วมในการพิจารณาด้วย และในการจัดทำข้อตกลง จะต้องมีการกำหนดในเรื่องเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย อย่างไรก็ตาม การที่จะสร้างความร่วมมือในระดับชุมชนนั้นอาจเป็นไปได้ยาก เพราะการเข้าร่วมของครอบครัวและชุมชนมีน้อย ส่วนใหญ่จึงใช้อำนาจการเตือนโดยตำรวจ นอกจากนี้ การปรับตัวของเยาวชนที่กระทำความผิดให้เข้ากับสังคมและ ชุมชนนั้นทำได้ยาก เนื่องจากบุคลิกภาพส่วนตัวและปัญหาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนเอง การประชุมกลุ่มครอบครัวในสหราชอาณาจักร ทำให้เยาวชนที่กระทำความผิดมีความมั่นใจในตนเอง ว่ายังเป็นบุคคลที่มีค่าในสังคม เพราะหากนำเยาวชนไปอบรมตามมาตรการทั่วไป อาจทำให้เยาวชน นั้น มีความรู้สึกว่าเขาตนมีพฤติกรรมที่แปลกแยก และไม่เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น แต่การที่มีครอบครัว หรือชุมชนเข้ามามีส่วนในการกำหนดมาตรการและกำกับปฏิบัติตามแผน ทำให้เยาวชนมีความรู้ สึกว่าเขาตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม นอกจากนี้ ควรเปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม ในการประชุมอย่างแท้จริง และควรจัดให้มีการประสานงาน เพื่อดำเนินการตามแผนการประชุมกลุ่ม เพื่อทำให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (ณรงค์ ใจหาญ, 2522; อ้างถึงใน พชรวรรณ ขำตุ้ม, 2560)

5) ประเทศอังกฤษและเวลส์

อังกฤษและเวลส์มีการนำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้สำหรับ กระบวนการยุติธรรมเด็กในรูปแบบ Youth Offenders Panels ซึ่งจะใช้ในกรณีของเด็กและเยาวชน

อายุระหว่าง 10-17 ปี กระทำความผิดไม่ร้ายแรงเป็นครั้งแรก โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณาส่งคดีเหล่านี้ไปที่คณะพิจารณาดังกล่าว ซึ่งประกอบไปด้วย สมาชิกในชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรมมาแล้ว 2 คน ในกระบวนการพิจารณาจะมีเด็กที่กระทำความผิดและผู้ปกครอง ผู้เสียหาย (ถ้ามี) และบุคคลที่เด็กเคารพนับถือ 1 คน คณะกรรมการนี้จะพิจารณาวิธีการที่จะให้เด็กที่กระทำความผิดชดเชยเยียวยาและพูดคุยถึงปัญหาของเด็กที่กระทำความผิด และจะมีการประชุม อีกครั้งในช่วงท้ายของคำสั่งเพื่อประเมินผลการปฏิบัติของเด็ก แต่อย่างไรก็ตามในกระบวนการนี้ระดับการมีส่วนร่วมของเหยื่อค่อนข้างมีน้อย (UNODC, 2005) นอกจากนี้ยังมีรูปแบบของ Youth Offending Team (YOT) ที่มุ่งเน้นในการให้ความช่วยเหลือเหยื่อในการที่จะพูดคุยกับผู้กระทำความผิด หรือแสดงความต้องการให้ผู้กระทำความผิดทราบและชดเชย สำหรับผู้เสียหายที่ไม่ต้องการจะเข้าร่วมพูดคุยสามารถที่จะเลือกวิธีการที่จะให้ผู้กระทำความผิดทำในชุมชนเพื่อเป็นการชดเชยได้ เจ้าหน้าที่ในทีมจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับเด็กที่กระทำความผิดเพื่อช่วยในการตรวจสอบควบคุมในระหว่างการถูกลงโทษ จุดเด่นของการทำงานของทีมนี้คือการมุ่งเน้นไปที่การชดเชยเยียวยาที่สาธารณชนทั่วไปสามารถรับรู้ได้ มีการประชาสัมพันธ์ในชุมชนให้รับรู้และร่วมมือในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษเด็กที่กระทำความผิด (Chavez, Cinco, & Drennan, 2015)

6) ประเทศไอร์แลนด์

ไอร์แลนด์ได้เริ่มนำหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้สำหรับเยาวชนในช่วงปี ค.ศ.2001 โดยได้นำหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แทรกไว้ในกฎหมาย Children Act of 2001 ซึ่งบัญญัติให้มีการนำ restorative conference มาใช้ในการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เป็นที่รู้จักในชื่อ Garda Diversion Programme นอกจากนี้ยังมีโปรแกรมที่นำหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้โดยศาลผ่านทางหน่วยงานคุมประพฤติ โดยเหยื่อสามารถพูดคุยกับเด็กที่กระทำความผิดถึงผลกระทบที่ได้รับจากอาชญากรรม บางกรณีมีการทำข้อตกลงในการชดเชยค่าเสียหายระหว่างคู่กรณี และบางกรณีมีการให้เด็กที่กระทำความผิดทำงานบริการชุมชนโดยวิธีการหนึ่งในการขอโทษเหยื่อ (Chavez, Cinco, & Drennan, 2015)

7) สาธารณรัฐเช็ก

สาธารณรัฐเช็กมีการนำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบของการเจรจาไกล่เกลี่ยในขั้นตอนก่อนการไต่สวนและในระหว่างการศึกษาของศาล โดยจัดตั้งเป็นศูนย์ Probation Mediation Service Centre เพื่อช่วยหาทางออกให้กับความขัดแย้งที่เกิดจากอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพและประโยชน์ต่อสังคม การเจรจาไกล่เกลี่ยจะเกิดขึ้นเมื่อได้รับการยินยอมจากทั้งสองฝ่าย โดยมีผู้ประสานงานเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทั้งสองฝ่ายในการหาทางออกร่วมกัน โดยไม่มีการประเมินความขัดแย้งหรือตัดสินใจในรูปแบบของทางออก นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่คุมประพฤติที่จะเข้าร่วมในกระบวนการเริ่มต้นของกระบวนการไกล่เกลี่ย โดยการจัดทำรายงานเกี่ยวกับประวัติ สถานการณ์ แรงจูงใจของฝ่ายที่กระทำความผิดในการเข้าร่วมกระบวนการไกล่

เกลี่ย (pre-sentence report) ให้กับเจ้าหน้าที่ของศูนย์ไกล่เกลี่ย รวมทั้งอัยการและผู้พิพากษาด้วย ซึ่งจะมีประโยชน์ในการกำหนดรูปแบบในการดำเนินการกับผู้กระทำผิดต่อไป ในการเจรจากับฝ่ายผู้กระทำผิดเจ้าหน้าที่ศูนย์จะพูดคุยในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขผลกระทบ ที่เกิดจากการกระทำผิดเพื่อให้ผู้กระทำผิดเข้าใจและพร้อมที่จะยอมรับสิ่งที่ต้องเจอ รวมทั้งการหาทางแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้กระทำผิดที่ต้นเหตุ (UNODC, 2005)

8) ประเทศนอร์เวย์

นอร์เวย์เป็นอีกประเทศที่มีการนำหลักการสมานฉันท์มาใช้ในการจัดการปัญหาอาชญากรรม โดยรูปแบบที่นำมาใช้จะเป็นการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้ต้องหา (Victim-Offender Mediation) แม้ว่าจะมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้บริการจัดการไกล่เกลี่ย/ประชุม แต่มีเพียงศูนย์ Norwegian Mediation Service เท่านั้นที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายในการจัดการไกล่เกลี่ย เนื่องจาก ถูกจัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายการไกล่เกลี่ย (The National Mediation Service Act of 1991) และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรม โดยมีผู้ประสานงานและผู้ไกล่เกลี่ยประมาณ 600 คน ศูนย์การไกล่เกลี่ยมีที่ทำการใน 22 เขตได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาล ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยทั้งคดีอาญาและคดีแพ่ง (Chavez, Cinco, & Drennan, 2015) นอกจากนี้สภากาชาदनอร์เวย์ได้จัด Street Mediation สำหรับเยาวชนที่มีความเสี่ยง ซึ่งเป็นการทำงานเชิงรุกเพื่อช่วยในการลดปัญหาอาชญากรรม สำหรับการไกล่เกลี่ยในเรือนจำในนอร์เวย์ยังอยู่ในระหว่างดำเนินการและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ ในกระบวนการไกล่เกลี่ยจะมีผู้ประสานงานหรือ ผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นประชาชนธรรมดาที่ทำงานเป็นอาสาสมัครในช่วงเวลาว่างในการมาทำหน้าที่ดังกล่าว โดยคุณสมบัติของผู้ประสานงานต้องมีอายุเกิน 18 ปี ไม่เคยต้องโทษอาญาในช่วง 5 ปี มีทักษะในการเป็นผู้ฟังที่ดี มีความเป็นกลาง และมีความน่าเชื่อถือ ผู้ประสานงานจะได้รับการแต่งตั้งเป็นเวลา 4 ปีโดยคณะกรรมการของแต่ละเขต โดยทั่วไปในการเป็นผู้ประสานงานใหม่จะได้รับการฝึกอบรม 2 ครั้งๆ ละ 2 วันรวมจำนวน 4 วัน แต่ละครั้งห่างกัน 8 สัปดาห์

9) ประเทศสวีเดน

สวีเดนมีการบัญญัติกฎหมายการไกล่เกลี่ยในปี ค.ศ.2002 (Mediation Act of 2002) ซึ่งได้สร้างกรอบในการนำหลักการยุติธรรมสมานฉันท์ในรูปแบบของการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้ต้องหามาใช้ ส่วนใหญ่จะมุ่งเป้าหมายไปที่กลุ่มผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชน ในการจัดการเจรจาไกล่เกลี่ยต้องเป็นความสมัครใจของคู่กรณี โดยผู้ต้องหาต้องยอมรับผิด เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของการไกล่เกลี่ยคือ การให้ผู้ต้องหาได้เข้าใจถึงผลกระทบของอาชญากรรมที่เขาทำ และให้เหยื่อได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นและได้รับการชดเชย โดยการจัดการไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่จะจัดโดยตำรวจและหน่วยงานบริการสังคม (Rytterbro, 2003) ในแต่ละปีมีจำนวนคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยประมาณ 400 คดี และมีศูนย์การไกล่เกลี่ยทั่วประเทศจำนวน 50 แห่งในปี

ค.ศ.2000 คดีส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยในสวีเดนจะเป็นคดีที่เกี่ยวกับการลักเล็กขโมยน้อย (shoplifting) และเป็นเยาวชนร้อยละ 85 ของผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยทั้งหมด

10) นิวซีแลนด์

นิวซีแลนด์เป็นประเทศที่มีการนำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างแพร่หลายและเป็นรูปธรรมมากที่สุด เนื่องจากมีการนำรูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในทุกเขตพื้นที่ทั่วประเทศและเป็นเพียงประเทศเดียวที่มีการใช้รูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทุกเขตอำนาจ (Center for Restorative Justice & Peacemaking, 2000) โดยมีการตรากฎหมายออกมาโดยเฉพาะสำหรับกระบวนการยุติธรรมของเยาวชน Children, Young Persons and Their Families Act ซึ่งจะมีการนำเอาวิธีการจัดการความขัดแย้งของชนเผ่าเมารีซึ่งเป็นพื้นเมืองของนิวซีแลนด์ โดยรูปแบบดังกล่าวเป็นการจัดการความขัดแย้งแบบ Family Group Conference (พงษ์ธร ธีญญสิริ, 2559; Strang, 2001) ชนเผ่าเมารีมีวัฒนธรรมประเพณีในการจัดการความขัดแย้งในรูปแบบดังกล่าวข้างต้น โดยเริ่มต้นจากการพบกับสมาชิกในชุมชน (Hui) ซึ่งจะเป็นผู้ช่วยในการแก้ไขความขัดแย้ง โดยวิธีการจัดการความขัดแย้งจะใช้การสั่งสอนจากผู้ใหญ่ในชุมชน (Kaumatua) ที่มีทักษะในการพูดคุยและรับฟัง รวบรวมความคิดเห็นจากสมาชิกในชุมชนและตัดสินใจ โดยเรียกกระบวนการนี้ว่า การประชุม “Hui whakatika” โดยมีกระบวนการดังนี้

1) พิธีการสวดมนต์และการทักทายเพื่อเป็นการยอมรับในพิธีกรรมและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

2) การเขียนหรือพูดคุยเกี่ยวกับปัญหา แต่ไม่เกี่ยวกับเรื่องของบุคคล

3) บุคคลแต่ละฝ่ายได้รับโอกาสในการพูดคุยเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการจากสมาชิกชุมชน

4) บุคคลแต่ละฝ่ายกล่าวถึงปัญหาของแต่ละฝ่ายในหลายๆ ลักษณะ

5) บุคคลแต่ละฝ่ายพูดคุยกันถึงผลกระทบของปัญหาที่จะได้รับ

6) กลุ่มจะพิจารณาถึงระยะเวลาที่จะทำให้ปัญหาคเล็ดหายไป

7) กลุ่มจะอธิบายถึงภาพอนาคตที่จะเกิดขึ้น เมื่อปัญหานี้คลี่คลาย

8) กลุ่มจะพูดถึงแนวทางการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากปัญหา

9) กลุ่มจะระดมความคิดเห็นและระดมทรัพยากรที่จะช่วยในการแก้ไขปัญห

10) กลุ่มจะกำหนดแผนการที่จะพบปะพูดคุยกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหา

11) กลุ่มจะกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการปัญหาและติดตามการ

ดำเนินการ

12) พิธีการสวดมนต์และกล่าวความยินดีและขอบคุณผู้เข้าร่วมดำเนินการ

11) ประเทศแอฟริกาใต้

แอฟริกาใต้ได้นำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบของ คณะกรรมการการสร้างสันติชุมชนมาใช้ในปี 1997 (UNODC, 2005) โดยนำมาใช้ในเมือง Zwelethemba เพื่อนำเอาความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการข้อขัดแย้งและสร้างความสามัคคีของชุมชน คณะกรรมการชุมชนนี้จะประกอบด้วยสมาชิกในชุมชนที่จะทำหน้าที่จัดการความขัดแย้งทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา (peacemaking) และทำหน้าที่สร้างสันติภาพในชุมชนโดยการขจัดที่ต้นเหตุของปัญหา เช่น ความยากจน หรือการขาดการเข้าถึงบริการ (peacebuilding) ในช่วงแรก คณะกรรมการไม่ได้รับคดีจากตำรวจหรือศาล แต่จะได้รับคดี/ข้อขัดแย้งจากชุมชนเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีการพัฒนามากขึ้นและได้รับคดีมากขึ้นจากหน่วยงานตำรวจ ในกระบวนการทำงานจะไม่มีกฎระเบียบตายตัวแต่มีเพียงขั้นตอนที่กำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทางเท่านั้น คณะกรรมการได้สร้างแบบแผนในการแก้ไขปัญหามาเอง แต่ก็อยู่ภายใต้กรอบกฎหมาย กระบวนการจัดการข้อขัดแย้งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี แต่จะมุ่งเน้นไปที่การค้นหาทางออกที่สามารถทำได้เพื่อลดหรือขจัดปัญหาให้หมดไป ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมการจัดการความขัดแย้ง (peacemaking) จะมีลักษณะเป็นรูปแบบสมานฉันท์อยู่แล้ว เช่น การขอโทษ การชดใช้ และการชดเชย สำหรับกระบวนการสร้างสันติสุข (peacebuilding) จะมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในมุมกว้างเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งเกิดขึ้นอีก

12) ประเทศบราซิล

บราซิลได้นำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบของ กระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน โดยการจัดตั้งศูนย์เจรจาไกล่เกลี่ยสำหรับเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมาย Children and Adolescent Act of 1990 ที่อนุญาตให้ผู้พิพากษาสามารถนำวิธีการลงโทษอื่นมาลงโทษได้ เช่น การบริการชุมชน และการชดเชยเยียวยาสำหรับเด็กที่กระทำความผิดในคดีที่มีโทษไม่ร้ายแรงเฉพาะผู้ที่กระทำความผิดครั้งแรก (UNODC, 2005)

13) ประเทศญี่ปุ่น

สำหรับสังคมในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ในอดีต ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมในชุมชนของตนเอง เนื่องจากสังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมแบบที่สมาชิกในสังคมค่อนข้างมีความคล้ายคลึงกันทางด้านสังคมและวัฒนธรรม (Homogeneous) ซึ่งยึดถือความเป็นพวกพ้องหรือชาตินิยม และมีเครือข่ายในการแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมที่ไม่เป็นทางการอย่างมากมายและหลากหลาย (Parker, 2001; อ้างถึงใน ศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ, 2553) เช่น การใช้ตำรวจชุมชน (Community policing) และเพื่อนบ้านสัมพันธ์ (Neighborhood association) ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากประเทศจีน โดยเฉพาะความเชื่อตามลัทธิขงจื้อ ที่สร้างสังคมญี่ปุ่นให้คนในสังคมตระหนักถึงหน้าที่ที่ตนพึงกระทำต่อสังคมและบุคคลอื่นอย่างเคร่งครัด ประชาชน

ญี่ปุ่นจึงไม่ค่อยมีแนวคิดในเรื่องการเคารพและเรียกร้องสิทธิของตนเองตามกฎหมาย แต่จะเน้นการปฏิบัติหน้าที่ต่อกัน เน้นการประนีประนอม และหลีกเลี่ยงการฟ้องร้องคดีต่อกัน เมื่อเกิดข้อขัดแย้งหรือกรณีพิพาท จึงมักเลือกใช้การระงับข้อพิพาทแบบที่ไม่ใช่วิธีการอย่างเป็นทางการหรือทางศาล โดยเฉพาะข้อพิพาทในทางแพ่ง (Pardieck, 1997; อ้างถึงใน ศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ, 2553)

กระบวนการทำงานของตำรวจกับประชาชนชาวญี่ปุ่นในอดีต ตำรวจของญี่ปุ่นจะถูกจัดตั้งไปประจำตามพื้นที่ต่าง ๆ เรียกว่า Koban หรือ Chuzaisho อันทำให้ประชาชนกับตำรวจมีความใกล้ชิดกันและทำงานร่วมกันในการป้องกันอาชญากรรมในสังคมมาจนถึงปัจจุบัน ภาพรวมของตำรวจจึงเป็นเหมือนเพื่อนบ้านที่ดี นำเคารพนับถือของชุมชน ในส่วนของกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาของประเทศญี่ปุ่นนั้น การนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้นอกจากการจับกุมผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีและฟ้องร้องกฎหมายอย่างเป็นทางการแล้ว พนักงานอัยการญี่ปุ่นยังได้นำวิธีการชะลอการฟ้อง (Suspend prosecution) และการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการมาใช้อย่างกว้างขวางโดยถือเป็นดุลยพินิจค่อนข้างเบ็ดเสร็จ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1880 ทั้งนี้ เนื่องจากพนักงานอัยการญี่ปุ่นถือว่าเป็นผู้ทรงอิทธิพลทางกฎหมายมาช้านาน ในปัจจุบัน พนักงานอัยการและเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงร่วมกันสอบสวนคดีอาญา แต่เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก คือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น ปรากฏว่าสิทธิของผู้ต้องหายังไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร โดยทั้งตำรวจและพนักงานอัยการสามารถควบคุมตัวผู้กระทำความผิดและใช้วิธีการทุกทางเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพ ทั้งนี้ ผู้ต้องหาจะมีสิทธิมิหนายได้ด้วยความเมตตาปราณีของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการเท่านั้น และหากผู้กระทำความผิดสำนึกผิด และครอบครัวพร้อมที่จะรับสมาชิกกลับไปดูแล โทษที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับจะเบาลง แต่หากไม่มีการยอมรับผิด โทษที่ได้รับก็จะหนักมากเช่นเดียวกัน (Clack, 2004; อ้างถึงใน ศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ, 2553)

2.2.7 การนำกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์มาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนของไทย

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต้องประสบกับปัญหาการมีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดถูกส่งเข้าสู่และคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นจำนวนมาก จนมีสภาพแออัดเกิดภาวะคดีล้นสถานพินิจฯ ไม่ต่างไปจากปัญหาที่เรือนจำสำหรับผู้ใหญ่ประสบอยู่ กล่าวคือ มีเด็กและเยาวชนจำนวนมากที่ต้องเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในสถานฝึกอบรมของสถานพินิจฯ จนเกินกว่าจะแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจึงได้เริ่มนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพื่อลดปัญหาดังกล่าวนี้อย่างจริงจังแล้ว การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของประเทศไทยนั้น มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่ดั้งเดิมจนถึงปัจจุบัน

จากหลักฐานการสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับร่องรอยของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนพบว่า ปรากฏร่องรอยของกระบวนการยุติธรรม

ดังกล่าว เห็นได้จาก “พระอัยการลักษณะวิวาท่าตักกัน” ซึ่งเป็นกฎหมายตราสามดวง ที่บัญญัติเกี่ยวกับ การวิวาท่าตักกัน การทำร้ายซึ่งกันและกัน การหมิ่นประมาท เป็นต้น ซึ่งตราขึ้นในปี พ.ศ. 1992 โดยในบทที่ 10 หรืออาจเรียกว่ามาตรา 10 ระบุว่า การวิวาทหรือต่อสู้กันระหว่างเด็ก ๆ ให้บิดาหรือมารดาห้ามปราม เนื่องจากยังเป็นเด็กที่ไม่รู้ผิดชอบ ส่วนความรับผิดชอบในทางอาญานั้น เด็กที่มีอายุ 7 ปี หรือคนชราที่มีอายุ 70 ปี ที่กระทำความผิด จะได้รับการลงความเห็นว่ามีจิตใจที่อ่อนแอ เด็กและคนชราเหล่านั้นจะไม่ถูกดำเนินคดีจนประณาม ไม่ถูกตี ไม่ถูกปรับ หรือไม่ถูกลงโทษ ซึ่งต่อมาประมวลกฎหมายอาญามาตรา 73 บัญญัติไว้สอดคล้องกันว่า “เด็กอายุไม่เกินเจ็ดปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติ เป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ” ซึ่งการที่กฎหมายยกเว้นโทษแก่เด็กอายุไม่เกิน 7 ปีนี้ เนื่องจากเด็กเป็นผู้ที่ยังไม่สามารถแยกแยะการกระทำผิดได้ ยังไม่มีความรู้ผิดชอบเพียงพอ หรือถือเป็นผู้ที่ขาดความสามารถในการกระทำชั่ว จึงยกเว้นโทษให้ ทั้งนี้ ตามพระอัยการลักษณะวิวาท่าตักกัน ยกเว้นโทษให้เด็กอายุ 7 ขวบและคนชราอายุ 70 ปีขึ้นไป แต่เฉพาะการทะเลาะวิวาทต่อกันระหว่างเด็ก หรือเด็กกับผู้ใหญ่เท่านั้น หรือคนชราอายุ 70 ปีขึ้นไปต่อสู้ผู้อื่นเท่านั้น มิได้ยกเว้นโทษในทุกเรื่อง หากแต่ตามประมวลกฎหมายอาญา ได้ยกเว้นโทษเด็กไว้ทุกความผิด และยกเว้นโทษเฉพาะเด็กอายุไม่เกิน 7 ปีเท่านั้น ส่วนคนชรา นั้น ในประมวลกฎหมายอาญามีได้ยกเว้นโทษให้ จึงอาจยกมาตร 65 มาปรับใช้หากพิสูจน์ได้ว่า คนชรากระทำความผิดเพราะจิตบกพร่องหรือจิตฟั่นเฟือน (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายกลาง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2547)

จากนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนเริ่มเลือนหายไปจากสังคมไทยนับตั้งแต่ภายหลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม โดยรัฐจะเข้ามามีความสำคัญมากขึ้นและเข้ามารับภาระหน้าที่ทั้งหมดในการแทรกแซง เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และเพื่อฟื้นฟูให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นพลเมืองดี มีการตั้งอำนาจการตัดสินคดีจากทุกภาคส่วนมารวมศูนย์ที่ศาลสถิตยุติธรรม รูปแบบดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดการตัดขาดครอบครัวและชุมชนออกจากกระบวนการในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู หรือให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาน้อยมาก ทำให้ความรู้สึกลูกพี่ลูกน้องของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนเสื่อมสลายลง การเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางสังคมมาใช้กฎหมายที่ให้อำนาจรัฐในการควบคุมการกระทำของบุคคลในสังคมอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม โดยละทิ้งกฎธรรมชาติดั้งเดิม จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งการรับเอาอุดมการณ์ตะวันตกเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมที่เน้นสิทธิ เสรีภาพ ความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ซึ่งเป็นวิถีแห่งความยุติธรรมที่เน้นตัวบุคคล อันแตกต่างจากสังคมตะวันออกหรือสังคมไทยโบราณที่เน้นภาระหน้าที่ของบุคคลและความสัมพันธ์ของสังคมทุกส่วน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีรากแก้วหรือจิตวิญญาณ เพราะคนไทยยังติดอยู่กับวิถีทางสังคมและวัฒนธรรมแบบเดิม ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมไทยนับแต่การปฏิรูปเป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ใหญ่หรือกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก

หรือเยาวชนจึงมีรูปแบบเดียวกัน เพราะในขณะนั้นยังไม่มีแยกระบบการยุติธรรมเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตาม ได้มีการตรากฎหมายเฉพาะขึ้นมาใช้กับเด็กและเยาวชนเช่นกัน เช่น บทบัญญัติเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในกฎหมายลักษณะอาญา รศ. 127 การกำหนดวิธีการพิเศษที่ใช้กับการกระทำความผิดของเด็กตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 พระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติควบคุมเด็กและนักเรียน พ.ศ. 2481 ซึ่งภายใต้พระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ มิได้ปรากฏร่องรอยของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่นำมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแต่อย่างใด (นงลักษณ์ และคณะ, 2551)

ต่อมา ได้มีการจัดตั้งกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามแนวคิดตะวันตก หรือตามแบบสากลขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยแยกออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ใหญ่ เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง สังกัดกระทรวงยุติธรรมขึ้นในกรุงเทพมหานคร นับแต่นั้น ประเทศไทยจึงมีกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนอย่างเป็นทางการเป็นการเฉพาะ แต่จากการสืบค้นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ มิได้ปรากฏร่องรอยของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนอีกเลย แม้จะมีกฎหมายรองรับก็ตาม รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนหลายครั้ง รวมทั้งหน่วยงานตำรวจ อัยการ ซึ่งแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ คือการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 274 ให้แยกกระทรวงยุติธรรมออกจาก “ศาลยุติธรรม” ทำให้ “สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน” แยกออกจาก “ศาลเยาวชนและครอบครัว” โดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน อยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรม และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลางยกฐานะเป็น “กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน” เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 (นงลักษณ์ และคณะ, 2551)

ส่วนการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น เริ่มจากการที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้นำโครงการ การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Family, community group conferencing) มาใช้กับเด็กและเยาวชนกระทำความผิดในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปีเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2546 ทั้งนี้เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระคดีออกจากกระบวนการงานยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ที่มีภาวะคดีล้นสถานพินิจฯ เช่นเดียวกับเรือนจำสำหรับผู้ใหญ่ เนื่องจากก่อนหน้านี้ กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนมุ่งเน้นในการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยเน้นการควบคุมตัวไว้ในสถานแรกรับ และกักตัวไว้ฝึกอบรมเพื่อลงโทษให้เช็ดหลาบ และคิดว่าการลงโทษโดยการฝึกอบรมคือการบำบัด แก้ไข พื้นฟูเด็กและเยาวชน ส่งผลให้เกิดปัญหาแออัดยัดเยียดของเด็กและเยาวชนในสถานแรก

รับและสถานฝึกและอบรม มีเด็กและเยาวชนจำนวนมากที่ต้องเข้ารับการอบรมในสถานฝึกอบรมของสถานพินิจเกินกว่าที่จะสามารถแก้ไขฟื้นฟูได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เด็กและเยาวชนไม่สามารถกลับตนเป็นคนดี และได้หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกภายหลังปล่อย ซึ่งนับวันปัญหาดังกล่าวจะทวีความรุนแรงมากขึ้น จากปัญหาดังกล่าว รัฐบาลและกระทรวงการยุติธรรม จึงได้มีนโยบายและแนวความคิดที่จะหามาตรการที่เหมาะสม ที่จะนำมาใช้ในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเพื่อหามาตรการทางเลือกหรือกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เพื่อใช้เป็นมาตรการแบ่งเบาภาระคดี (Diversion) ออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยยึดหลักการการให้โอกาสแก่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดโดยการสั่งไม่ฟ้องไม่ใช่เพียงการให้อภัยแก่ความผิดพลาดเพียงอย่างเดียวยังมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกและเพื่อประคับประคองช่วยเหลือให้เด็กหรือเยาวชนที่มีปัญหาได้ผ่านพ้นภาวะวิกฤตชีวิตไปได้

ในส่วนนโยบายของกระทรวงยุติธรรม ระบุให้มีการนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางเลือกใหม่แทนมาตรการหรือวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนแบบดั้งเดิมหรือกระแสหลัก ภายหลังการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” เป็นครั้งแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2545 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล ผลจากการสัมมนา ทำให้เกิดมีแนวคิดและหลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนไทย โดยแนวคิดและหลักการดังกล่าวได้ถูกนำไปขยายผลจนกระทั่งแนวคิดและหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไทยเริ่มเป็นที่รู้จัก กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีนโยบายที่จะนำเอามาตรการหันเหคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Family and Community group conference) มาใช้เป็นมาตรการทางเลือกสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยมุ่งให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา ฟื้นฟู และชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น อีกทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนของผู้กระทำความผิดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัดแก้ไขด้วย ส่วนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด มุ่งหวังให้สำนึกผิดและได้รับการแก้ไข เยียวยา โดยมีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 63 เป็นกฎหมายรองรับ (นงลักษณ์ และคณะ, 2551)

ในช่วงที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน โดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ตามมาตรา 63 มีขั้นตอนในการดำเนินการเริ่มจากเมื่อพนักงานคุมประพฤติสอบปากคำแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนยอมรับว่าตนกระทำความผิดจริง ซึ่งความผิดนั้นมีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปีโดยเด็กหรือเยาวชนมีความประพฤติยังไม่เสียหายหรือ

เสียหายอยู่บ้างแต่ยังพอแก้ไขได้ จะจัดให้มีการตรวจทางจิตวิทยาเพื่อวิเคราะห์ความเสี่ยง ที่อาจกระทำผิดซ้ำ หากพบว่าไม่อยู่ในภาวะเสี่ยงหรือเสี่ยงอยู่บ้างแต่ไม่มากจะจัดให้มี “การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน” โดยผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย เด็กหรือเยาวชน บิดามารดาหรือ ผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชน ผู้เสียหาย บิดามารดาหรือผู้ปกครองของผู้เสียหายกรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ ครู อาจารย์หรือนายจ้างของเด็กหรือเยาวชน ผู้นำชุมชนที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าร่วมประชุม ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ ผู้ประสานการประชุม พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน รวมทั้งอาจเชิญบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการประชุมและมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชน เข้าร่วมประชุมด้วย โดยในการประชุมนั้นจะต้องให้เด็กหรือเยาวชนรับสารภาพด้วยความสมัครใจขอโทษต่อผู้เสียหายอย่างจริงใจ และขอใช้ความเสียหายที่ตนได้ก่อขึ้นหรือยอมกระทำการใดเพื่อเป็นการชดเชยความผิดนั้น รวมทั้งยอมกระทำการเพื่อแก้ไขตามที่กำหนดโดยผลการประชุม ตลอดจนต้องอยู่ในความดูแลของสถานพินิจฯ เพื่อติดตามความประพฤติอีกเป็นเวลาไม่เกิน 2 ปี (เพลินตา ตันรังสรรค์, 2553)

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน มาใช้กับการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชนเพื่อพิจารณาคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม ที่ผ่านมานั้นได้ปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรม เห็นได้จากข้อมูลจำนวนคดีที่พนักงานอัยการได้เห็นชอบด้วยกับผู้อำนวยการสถานพินิจฯสั่งไม่ฟ้องคดีอาญามีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และจากการติดตามเพื่อประเมินผลเด็กและเยาวชนที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง พบว่ามีเด็กและเยาวชนหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำเป็นจำนวนที่ลดน้อยลง จากข้อมูลดังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีที่มีผู้กระทำความผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน ซึ่งเห็นสมควรที่จะสนับสนุนให้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้มาใช้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นต่อไป ทั้งนี้เพราะ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นสามารถนำมาใช้เพื่อเสริมกระบวนการยุติธรรมเดิมหรือ กระบวนการยุติธรรมหลักให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นแนวทางที่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหรือบรรเทาปัญหาพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมได้ เช่น การลดบทบาทของรัฐและเพิ่มบทบาทของชุมชน หรือการลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ระบบยุติธรรมกระแสหลัก เป็นต้น นอกจากนี้หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมิใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นเรื่องที่สอดคล้องและมีอยู่แล้วในขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย อีกทั้งยังไม่มีรูปแบบตายตัว ดังนั้น จึงสามารถที่จะพัฒนารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยได้โดยง่าย (เพลินตา ตันรังสรรค์, 2553) ซึ่งต่อมาได้มีการปรับปรุงรวมถึงบัญญัติกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับเพิ่มเติมเพื่อรองรับมาตรการนี้ เพื่อให้การดำเนินการตามมาตรการทางเลือกโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความรัดกุมและเพิ่มประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3 การเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม (Diversion)

การเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม (Diversion) หมายถึง กระบวนการที่หลักการในการนำผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมตามปกติ โดยการนำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการปรับปรุงแก้ไข เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดบุคคลเหล่านี้ถูกตีตรา หรือประจานจากสังคมว่าเป็นคนไม่ดีหรือคนเลว แนวคิดเรื่องการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมนี้คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและแนวทางแก้ไขผู้กระทำความผิด เช่น การบำบัดฟื้นฟู การฝึกวิชาชีพ การหางาน การส่งเสริมให้ประกอบอาชีพ ซึ่งหากผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ก็จะไม่มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดต่อไป (พรชัย ชันดี, 2553)

วัตถุประสงค์หลักของแนวคิดการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมคือการนำตัวผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมให้เร็วที่สุด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะการทำให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติ ในปัจจุบัน การเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมมีรูปแบบหลายประการ เริ่มตั้งแต่การเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดตั้งแต่อยู่ในชั้นก่อนฟ้องคดี คือเมื่อนำผู้กระทำความผิดมาส่งพนักงานสอบสวน จนถึงชั้นพนักงานอัยการ และในชั้นการพิจารณาคดีของศาล ไปจนถึงก่อนมีคำพิพากษา รวมไปถึงหลังจากศาลมีคำพิพากษา และส่งตัวผู้กระทำความผิดไปเรือนจำ ซึ่งในแต่ละชั้นหรือขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมนี้ สามารถนำหลักการการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมมาใช้ได้ รวมไปถึงการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนด้วย เช่น การว่ากล่าวตักเตือนผู้กระทำความผิด การเจรจาหรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย การยอมความ การต่อรองข้อกล่าวหา การต่อรองคำรับสารภาพ การลงโทษปรับ หรือการรอลงโทษ หรือการรอลงอาญา การให้ทำงานชดเชยสังคมแทนการลงโทษกักขัง หรือการเปรียบเทียบปรับ การกำหนดให้มีการชดเชยค่าเสียหาย เป็นต้น รูปแบบเหล่านี้ เป็นการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยไม่ต้องได้รับโทษจำคุก ช่วยให้ไม่ถูกตีตราหรือมีตราบาปว่าเป็นผู้กระทำความผิด ไม่ถูกสังคมประณามหรือถูกกีดกันให้เข้าสู่สังคมปกติ สามารถกลับมาใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคมได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวผู้กระทำความผิดและต่อสังคมส่วนรวม

2.3.1 การเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม (Juvenile diversion)

การเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม มีความหมายเช่นเดียวกันกับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ กล่าวคือ เป็นการหันเหคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการพิจารณาคดี เป็นการนำเด็กออกจากกระบวนการลงโทษทางอาญา เพื่อนำเข้าสู่โปรแกรมการดูแล บำบัด ฟื้นฟู เพื่อที่จะไม่ให้เกิดการตีตราหรือเพิ่มตราบาปให้กับเด็กและเยาวชน และลดโอกาสที่เด็กจะกลับไปกระทำความผิดซ้ำ โดยอาศัยการฝึกให้เด็กและเยาวชนมีความสามารถที่จะ

ปรับตัวทางสังคมได้ (Social adjustment) โปรแกรมที่ใช้ เช่น การเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว การเพิ่มคุณค่าในตนเอง การฝึกทักษะการตัดสินใจ เป็นต้น (Russell & Wood, 1998) นอกจากนี้ การเปี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม ยังช่วยลดงบประมาณที่ต้องใช้ในกระบวนการยุติธรรม

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้การเปี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม พบประโยชน์จากการใช้โปรแกรมการดูแล บำบัด ฟื้นฟูตามแนวคิดนี้ ได้แก่ (Russell & Wood, 1998)

1) เปิดโอกาสให้มีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว พ่อแม่หรือผู้ปกครองที่เข้าร่วมโปรแกรม ได้มีโอกาสฝึกทักษะและพัฒนาในเรื่องการสื่อสารกับเด็กหรือเยาวชนในปกครอง ทำให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น รวมถึงได้ฝึกทักษะการแสดงพฤติกรรมเชิงบวก เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน

2) ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อความสำเร็จของการใช้โปรแกรมการเปี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม คือการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการร่วมกันให้เกิดการปฏิบัติตามแผนอย่างสมบูรณ์ครบถ้วน ตั้งแต่การร่วมวางแผน บริหารจัดการ และการนำไปปฏิบัติ โดยตัวชี้วัดที่สำคัญคือ ระดับการมีส่วนร่วมในโปรแกรมนี้นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

3) อีกปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญในการทำให้โปรแกรมประสบความสำเร็จคือ กระบวนการดำเนินงานที่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ที่จะช่วยกันส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินการในแต่ละขั้นตอน รวมถึงผลักดันให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการนี้

2.3.2 หลักการและรูปแบบการเปี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมในต่างประเทศ

การเปี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมมีหลากหลายรูปแบบและถูกนำไปใช้ในหลาย ๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ตัวอย่างของประเทศที่นำแนวคิดนี้ไปใช้ ได้แก่

1) ประเทศอังกฤษ

จุดมุ่งหมายของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศอังกฤษคือการป้องกันการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน จึงจำเป็นต้องป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนเข้าไปในสถานที่ที่อาจทำให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น จึงมีการจัดตั้งหน่วยงานของท้องถิ่นที่เรียกว่า “Youth Offending Teams” ซึ่งค่อนข้างมีขอบข่ายการทำงานที่กว้าง โดยการป้องกันมิให้เด็กและเยาวชนกระทำผิด รวมถึงการดูแลความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้จากการกระทำความผิด ซึ่งสิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ การทำให้สังคมปลอดภัย นอกจากนี้ ปัญหาในการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ได้แก่ การขาดการศึกษา ปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การมีสมาชิกครอบครัวที่กระทำความผิด จึงจำเป็นต้องจัดให้มีโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาก็ก่อให้เกิดความเสี่ยงในการกระทำความผิด เช่น การเสริมสร้างความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน เป็นต้น ซึ่ง Youth Offending Teams เป็นหน่วยงานที่เข้ามาดูแลรับผิดชอบในเรื่องนี้ (ศรีธญา เลิศศาสตร์วัฒนา, 2560)

ในปี ค.ศ. 1900 เริ่มมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศอังกฤษและเวลส์ โดยได้มีการนำโครงการการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในศาลเยาวชน และได้ดำเนินโครงการตลอดมา โดยได้ผลตอบรับที่ดีจากผู้เสียหาย และมีผลในการลดอาชญากรรม และในการป้องกันมิให้เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งจากการนำโครงการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวดังกล่าวมาใช้และประสบผล ทำให้มีการบัญญัติกฎหมายสองฉบับโดยมีการนำหลักเกณฑ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาบัญญัติไว้คือ The Crime and Disorder Act 1998 (CDA) และ The Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 (YJCEA)

The Crime and Disorder Act 1998 (CDA) ที่สอดคล้องกับแนวคิดการเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม คือมาตรา 65 และ 66 ที่ใช้หลักเกณฑ์ในเรื่องการเตือนผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน เป็นกระบวนการที่เรียกว่า Reprimand and Final warning (Davies, Croall, & Tyrer, 2005) โดยกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องการเตือน (Reprimand) สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแทนการเตือนแบบเดิม (Caution) และกำหนดให้มีคณะกรรมการเพื่อดูแลเด็กและเยาวชน Youth Offender Teams (YOTs) ซึ่งเป็นกลุ่มสหวิชาชีพ ประกอบด้วย เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา เจ้าพนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดหรือการดื่มสุรา เจ้าหน้าที่การเคหะแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น ทำหน้าที่ในการลดความเสี่ยงในการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน การให้คำปรึกษา การแก้ไข บำบัด พื้นฟูผู้กระทำความผิดเพื่อมิให้กลับไปกระทำความผิดซ้ำ และกระบวนการในการแยกเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังแต่ต้นทาง

นอกจากนี้ ยังกำหนดให้มีมาตรการแบบใหม่ที่ใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในชั้นศาลที่เรียกว่า “Referral order” ในมาตรา 1 ของ The Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 (YJCEA) ซึ่งกำหนดไว้ว่า ในครั้งแรก หากเด็กและเยาวชนกระทำความผิดในความผิดร้ายแรง ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ ให้ศาลส่งตัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ให้กับคณะกรรมการที่เรียกว่า “A Young Offender Panel” ซึ่งตั้งโดย คณะทำงานเพื่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยจะทำการตกลงกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดภายใต้เงื่อนไขที่ว่า เด็กและเยาวชนจะต้องปฏิบัติตามอะไรบางอย่าง เช่น การเยียวยาผู้เสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม การประณอมข้อพิพาทกับผู้เสียหาย การร่วมกิจกรรมที่กำหนดไว้บางประการ สำหรับการเตือนตามหลักเกณฑ์ของ The Crime and Disorder Act 1998 (CDA) ที่มีจุดประสงค์ในการเยียวยาผู้เสียหาย โดยให้

ผู้กระทำ ความผิดแสดงความรับผิดชอบ และให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่ชุมชนได้ (ณัฐวสา นัตรไพฑูรย์, 2550)

ในการพิจารณาออกคำสั่งของศาลเยาวชนของประเทศอังกฤษ ศาลเยาวชนมีอำนาจออกคำสั่งให้ฝึกอบรม (Referral order) ตามที่กำหนดไว้ใน The Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 (YJCEA) ซึ่งจะเป็นการออกคำสั่ง หลังจากที่เยาวชนถูกฟ้องว่ากระทำความผิดเป็นครั้งที่สาม โดยในสองครั้งแรกศาลเยาวชนจะออกคำสั่งเตือนก่อน ตามมาตรา 65 ถึง 66 ของกฎหมายดังกล่าว ซึ่งออกมาแทนการ caution ตามกฎหมายเดิมเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ยกเว้นคดีร้ายแรงศาล Magistrate จะออกคำสั่งให้ฝึกอบรม (Referral order) ให้เยาวชนไป Youth Offender Board และนัดเยาวชนที่กระทำความผิดเพื่อกำหนดให้มีมาตรการในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ คณะกรรมการชุดนี้จะมีคนภายนอกสองคน และเจ้าพนักงานหนึ่งคนจาก YOTs และในกระบวนการกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำนั้น คณะกรรมการชุดนี้จะเสนอให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัว เพื่อกำหนดข้อตกลงดังกล่าว ข้อตกลงที่ดำเนินการภายใต้ Referral order นี้จะมีระยะเวลาประมาณ 3 เดือน ถึง 12 เดือน และมีข้อที่ต้องปฏิบัติ เช่น การเข้าอบรมในการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด การชดเชยความเสียหายอันเกิดจากการกระทำของผู้กระทำความผิด การทำงานบริการสังคม ซึ่งหากผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วน จะไม่มีการบันทึกประวัติว่าได้กระทำความผิด ในการที่ศาลจะออกคำสั่ง ต้องเป็นไปตามความประสงค์ของผู้เสียหาย และเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสขอปรับแก้ไขข้อเสนอจากผู้เสียหายได้ เป้าหมายในการเยียวยาความเสียหายตามคำสั่งนี้ ผู้กระทำความผิดจะต้องชดเชยให้แก่ผู้เสียหายและสังคม ในผลจากการที่ตนได้กระทำ ซึ่งอาจเป็นการขอโทษต่อผู้เสียหายโดยทำเป็นหนังสือหรือด้วยวาจา การซ่อมแซมทรัพย์สินที่เสียหายให้กลับคืนดีดังเดิม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคำสั่งให้เยียวยาความรู้สึกของผู้เสียหายด้านจิตใจมากกว่าการจะเป็นคำสั่งให้ชดเชยค่าเสียหายเป็นตัวเงิน (Compensation order) และเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นผู้ติดตามผลการปฏิบัติตามคำสั่งนี้ (ศรีธญา เลิศศาสตร์วัฒนา, 2560)

2) ประเทศสหรัฐอเมริกา

กระบวนการพิจารณาคดีสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับแนวคิดพื้นฐานมาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งในปัจจุบันหลักการในการดำเนินกระบวนการพิจารณากับเด็กและเยาวชน สหรัฐอเมริกาได้มีการจัดตั้ง Youth Court โดยเมื่อมีการตั้งข้อหาแก่เด็กหรือเยาวชนในขั้นตอนนี้มีการนำหลักการในเรื่องการเบี่ยงเบนคดี (Diversion) มาใช้ซึ่งสามารถ กระทำได้ใน 3 รูปแบบ คือ

(1) Police diversion การเบี่ยงเบนคดีโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่น ตักเตือน และปล่อยตัว หรือปล่อยตัวชั่วคราว ฯลฯ

(2) School or other social agency diversion การเบี่ยงเบนคดีโดยโรงเรียน หรือหน่วยงานทางสังคมอื่น ๆ เช่น ให้รับการศึกษา ให้บริการสังคม ฯลฯ

(3) Court diversion เป็นการเบี่ยงเบนคดีโดยผู้พิพากษา เช่น มีคำสั่งให้เข้ารับการรักษา ปรับชดเชยความเสียหาย ทำกิจกรรมบริการสังคม สั่งให้ห้ามออกนอกบ้าน หรือเข้าโครงการที่ศาลจัด เช่น การส่งเข้าค่ายทหาร เป็นต้น

การเบี่ยงเบนคดี (Diversion) นี้เป็นกระบวนการซึ่งเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดจะไม่ต้องถูกตั้งข้อหา โดยการเข้าสู่กระบวนการทางเลือกและเข้าสู่ศาล Youth Court แทนที่จะถูกส่งไปที่ Juvenile Court ซึ่งจะทำให้ไม่มีการบันทึกประวัติว่าเด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด ส่วนการนำหลักการเบี่ยงเบนคดี (Diversion) ไปใช้นั้น ตัวอย่างของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย สำนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะส่งเด็กหรือเยาวชนเข้าในโปรแกรมการเบี่ยงเบนคดี หรือเลือกที่จะส่งเด็กหรือเยาวชนไปดำเนินคดีแบบไม่เป็นทางการอย่างอื่น ซึ่งกฎหมายวางหลักเกณฑ์ในเรื่องการเบี่ยงเบนคดีไว้ว่า การเบี่ยงเบนคดีจะนำมาใช้ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดครั้งแรก ซึ่งเป็นการกระทำความผิดที่ไม่รุนแรง ในกรณีที่พนักงานคุมประพฤติพนักงานอัยการมีความเห็นให้ใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดี อาจเป็นกรณีการให้เด็กหรือเยาวชนทำกิจกรรมบริการสังคม หรือเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย การดำเนินคดีอย่างไม่เป็นทางการจะต้องมีกำหนดไม่เกิน 6 เดือน ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิบัติตาม หรือไม่ยอมเข้าโครงการที่กำหนดภายใน 60 วัน ก็จะมีการตั้งข้อหาเด็กหรือเยาวชน และส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปที่ศาลเยาวชน (ศรีธญา เลิศศาสตร์วัฒนา, 2560)

ในเมืองลอสแอนเจลิส พนักงานอัยการจะเข้ามาดูแลโปรแกรมที่จะนำมาใช้กับเด็กหรือเยาวชน ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดครั้งแรก และเป็นการกระทำความผิดที่ไม่รุนแรง ซึ่งผู้ปกครองต้องให้ความยินยอมที่จะทำสัญญาว่าเด็กหรือเยาวชนตกลงที่จะแสดงความรับผิดชอบในการกระทำของตน มีความประสงค์ที่จะชดเชยหรือเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ยินยอมที่จะให้เด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการให้การการศึกษา หรือการทำกิจกรรมบริการสังคม ให้เข้ารับการรักษา รวมถึงเข้าสู่กระบวนการให้คำปรึกษากับครอบครัวหรือผู้ปกครองด้วย โดยสำนักงานคุมประพฤติจะทำหน้าที่สืบเสาะเกี่ยวกับภูมิหลังของเด็กหรือเยาวชน รายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิด คำให้การของเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหาย และจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงในการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน ทำข้อเสนอแนะ คำแนะนำ และจัดทำรายงานพร้อมความเห็นเสนอศาล ทั้งนี้ พนักงานคุมประพฤติจะมีอำนาจในการจับกุม ตรวจค้น และตรวจยึด ซึ่งผู้ที่มีอำนาจในการแต่งตั้งผู้อำนวยการคุมประพฤติ (The chief probation officer administers) คือ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลสูง (The presiding judge for the superior court หรือ The board

of supervisors) ของแต่ละเมือง ทำให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการควบคุมและดูแลการปฏิบัติงานของสำนักงานคุมประพฤติ (ศรีธญา เลิศศาสตร์วัฒนา, 2560)

3) ประเทศนิวซีแลนด์

ประเทศนิวซีแลนด์มีการนำมาตรการในการเปี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมทั้งในชั้นตำรวจและในชั้นศาล โดยการเปี่ยงเบนคดีในชั้นตำรวจ มีรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้ (ศรีธญา เลิศศาสตร์วัฒนา, 2560)

(1) การเตือน (Warnings) ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดครั้งแรก และในความผิดที่ไม่ร้ายแรง ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีคำเตือนทันทีไปที่เด็กหรือเยาวชน การเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาจจะมีลักษณะไม่เป็นทางการ หรือการมีคำเตือนในลักษณะที่เป็นทางการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาจจะมีลักษณะไม่เป็นการบังคับหรือไม่ก็ได้ โดยกฎหมายของนิวซีแลนด์ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจพิจารณาว่าจะทำการเตือนเด็กและเยาวชนหรือไม่ โดยพิจารณาว่าการเตือนจะมีประสิทธิภาพต่อเด็กและเยาวชนหรือไม่ ซึ่งถ้าเห็นว่าการเตือนไม่เหมาะสม และไม่สมควร ก็อาจจะไม่ใช้วิธีการนี้ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะพิจารณาจากความร้ายแรงของความผิดของเด็กหรือเยาวชน ธรรมชาติและจำนวนของผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนที่เคย

(2) การใช้มาตรการทางเลือก (Alternative Action) ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าการเตือนจะไม่เป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชน หรือในกรณีที่เด็กและเยาวชนเคยได้รับการเตือนมาก่อนแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจในการพิจารณาที่จะใช้มาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชน โดยสำนักงานตำรวจของประเทศนิวซีแลนด์จะมีแผนกพิเศษที่คอยดูแลช่วยเหลือเด็ก (Youth Aid Division) ซึ่งจะมีหน้าที่ในการดูแลเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติงานของแผนกพิเศษนี้จะมีจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกับองค์กร เครือข่ายอื่น ๆ ชุมชน และครอบครัวโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานนี้จะใช้เวลาและความพยายามในการพิจารณาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน โดยมีจุดมุ่งหมายในการป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสในการกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติ ส่วนในการพิจารณากำหนดแผนที่จะให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติ จะต้องอาศัยครอบครัว ชุมชนที่เด็กและเยาวชนพักอาศัย และสมาชิกในชุมชนเป็นกำลังสำคัญในการ ช่วยดูแลเด็กและเยาวชน

มาตรการทางเลือกนี้ หมายความว่ารวมถึงการพบกันอย่างไม่เป็นทางการระหว่างเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกับครอบครัวหรือผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด เพื่อให้มีการปรับความเข้าใจ ปรีกษากันเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และในเรื่องต่าง ๆ ภายในครอบครัว เพื่อช่วยกันหาหนทางในการแก้ไขปัญหา รวมไปถึงการให้เด็กหรือเยาวชนมีโอกาสพบกับผู้เสียหาย เพื่อให้เด็กและเยาวชนรวมทั้งครอบครัวมีโอกาสขอโทษผู้เสียหายด้วยวาจา หรือทำเป็น

หนังสือ รวมไปถึงการจ่ายค่าทดแทน หรือการเยียวยาในความเสียหายที่เกิดขึ้น และการกำหนดแผน หรือข้อตกลงให้เด็กและเยาวชนกระทำ เช่น การทำกิจกรรมบริการสังคม หรือสาธารณะประโยชน์ซึ่ง หากมีการปฏิบัติตามแผนหรือข้อตกลงต่าง ๆ ครบถ้วน เจ้าหน้าที่ตำรวจก็จะไม่แจ้งข้อหาและไม่ได้ดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด หรือถอนการแจ้งข้อหา และยุติคดี มาตรฐานที่เป็นแนวทางของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการพิจารณาว่าเด็กหรือเยาวชนได้มีการทำตามข้อตกลง เช่น การให้เด็กและเยาวชนทำจดหมายขอโทษผู้เสียหาย การให้เด็กและเยาวชนชดเชยเงินให้แก่ผู้เสียหาย การให้เด็กหรือเยาวชนบริจาคเงินให้แก่มูลนิธิการกุศล การให้เด็กหรือเยาวชน ทำงานบริการสังคม หรือสาธารณะประโยชน์เป็นเวลา 20 ถึง 40 ชั่วโมง การให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมโครงการหรือโปรแกรมต่าง ๆ ตามที่กำหนด การกำหนดให้เด็กและเยาวชน รวมถึงครอบครัวมารับคำปรึกษา การให้เด็กและเยาวชนศึกษา หรือฝึกอาชีพตามเวลาที่กำหนด การกำหนดให้เด็กและเยาวชนเข้ารับการรักษายาเสพติด การกำหนดห้ามมิให้เด็กและเยาวชนออกจากบ้านตามเวลาที่กำหนด หรือห้ามไม่ให้เด็กและเยาวชนติดต่อกับบุคคลที่มีพฤติกรรมที่ไม่ดี รวมถึงข้อกำหนดไม่ให้เด็กและเยาวชนขับรถ เป็นต้น

(3) การส่งเรื่องไปให้ผู้ประสานงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน (Referral to youth justice co-ordinator) ในกรณีที่ผ่านขั้นตอนการเตือน หรือใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกแล้ว แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีความประสงค์จะแจ้งข้อหาเด็กหรือเยาวชน ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนยังไม่ถูกจับ หรือถูกควบคุม หรือถูกจับแล้วแต่ได้รับการปล่อยชั่วคราว เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องส่งเด็กหรือเยาวชน ไปให้ผู้ประสานงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก (Youth justice co-ordinator) เพื่อจัดให้มีการประชุมร่วมกัน และจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัว ในการประชุมกลุ่มครอบครัวจะพิจารณาว่าสมควรที่จะมีการตั้งข้อหาเด็กหรือเยาวชนหรือไม่ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าจำเป็นต้องมีการตั้งข้อหา กับเด็กหรือเยาวชน หรือในกรณีที่เด็กหรือเยาวชน ปฏิเสธว่าไม่ได้กระทำความผิด ก็ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปที่ศาลเด็กและเยาวชน (Youth Court) แต่หากในการประชุมกลุ่มครอบครัว เด็กหรือเยาวชนตกลงที่จะปฏิบัติตามแผน และเด็กหรือเยาวชนสามารถปฏิบัติตามแผนได้ ก็จะไม่มีการตั้งข้อหา กับเด็กหรือเยาวชน อาจปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชน หรือส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปที่ศูนย์ช่วยเหลือเด็กและเยาวชน (Youth Aid) แต่กรณีเด็กหรือเยาวชน ไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไข

การเบี่ยงเบนคดีในชั้นศาลของประเทศนิวซีแลนด์ จะเกิดขึ้นในกรณีผ่านขั้นตอน และกระบวนการของตำรวจ เมื่อเด็กและเยาวชนมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลเด็กและเยาวชน (Youth court) ผู้พิพากษาจะถามเด็กและเยาวชนว่าจะยินยอมเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผนหรือไม่ หากเด็กหรือเยาวชนยอมรับและสามารถปฏิบัติตามแผนได้ ศาลอาจมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด หรืออาจมีคำสั่งเพิ่มเติมจากข้อเสนอที่มีการเสนอแผนแก้ไข บำบัด พันพู่เด็ก หรือเยาวชน เช่น มีคำสั่งให้ทำกิจกรรมบริการสังคมเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าจากข้อตกลงตามที่มีการ

ประชุมกลุ่มครอบครัว หรือมีข้อกำหนดห้ามเด็กหรือเยาวชนออกนอกบ้าน โดยผู้พิพากษาจะแจ้งให้มีการปฏิบัติตามแผน หรือศาลยอมรับแผนแต่มีข้อสังเกตให้มีการกำหนดข้อห้ามบางอย่างเพิ่มเติม หรืออาจมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนอยู่ในความดูแลของ The Department of Child, Youth and Family Services ถ้าเด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิบัติตามแผน จะส่งตัวเด็กและเยาวชนไปฟ้องที่ District court เพื่อให้ผู้พิพากษาพิจารณาว่าจะดำเนินการต่ออย่างไร

ส่วนในกรณีเจ้าพนักงานตำรวจเห็นควรมีการตั้งข้อหา เจ้าพนักงานตำรวจจะนำตัวเด็กมาส่งศาลเด็กและเยาวชน (Youth court) เมื่อเด็กหรือเยาวชนมาปรากฏอยู่หน้าศาล ขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาล คือ ศาลจะสอบคำให้การของเด็กหรือเยาวชน ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนให้การรับสารภาพ ศาลจะส่งตัวเด็กหรือเยาวชนเข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว หากเด็กหรือเยาวชนให้การปฏิเสธ หรือกรณีการประชุมกลุ่มครอบครัวลงความเห็นให้เด็กกระทำการหรือไม่กระทำการใด ๆ แล้วเด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิบัติตามแผนหรือตามข้อตกลงในการประชุมกลุ่มครอบครัว หรือจากการประชุมกลุ่มครอบครัวเห็นควรส่งเด็กหรือเยาวชนมาให้ศาลเด็กและเยาวชนพิจารณา ศาลก็จะดำเนินการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนต่อไป แต่หากเด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนหรือตามข้อตกลงครบถ้วน เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถยกเลิกการตั้งข้อหา และสามารถยุติคดีได้โดยไม่ต้องส่งเด็กหรือเยาวชนมาที่ศาลเด็กและเยาวชน (Becroft, 2015; และ ศรีณยา เลิศศาสตร์วัฒนา, 2560)

ในการดำเนินการตามขั้นตอนของเจ้าพนักงานตำรวจ หรือในกรณีที่มีการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว จนได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนแล้ว เจ้าหน้าที่จะรายงานมาที่ศาลเด็กและเยาวชน เพื่อให้พิจารณาแผนหรือข้อตกลงในการประชุมกลุ่มครอบครัว เมื่อเด็กและเยาวชนถูกส่งตัวมาที่ศาลเด็กและเยาวชน ศาลจะตรวจสอบแผน หรือข้อตกลงที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัว ในกรณีที่ศาลเห็นชอบกับแผนหรือข้อตกลงตามที่ได้มีการตกลงกันในที่ประชุมกลุ่มครอบครัว ศาลอาจมีคำสั่งยุติคดีและจำหน่ายคดีจากสารบบความ หรือมีคำสั่งหรือคำพิพากษาต่อไป ส่วนในกรณีที่ศาลเด็กและเยาวชนไม่เห็นชอบกับแผน หรือมีคำสั่งอย่างอื่นเพิ่มเติม หรือเด็กและเยาวชนยังปฏิบัติตามแผนไม่ครบถ้วน ศาลเด็กและเยาวชนจะส่งตัวเด็กและเยาวชนกลับไปเพื่อให้ที่ประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อดำเนินการตามข้อตกลงที่ที่ประชุมกลุ่มครอบครัวตกลงไว้ หรือปฏิบัติตามคำสั่งศาลต่อไป ซึ่งคดีส่วนใหญ่ในศาลเด็กและเยาวชนจะสามารถแก้ไขได้โดยการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยไม่จำเป็นต้องมีการนำเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการอย่างเป็นทางการของศาลเด็กและเยาวชน (Becroft, 2015)

3. กฎหมายของประเทศไทยที่รองรับมาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชน

ประเทศไทยมีกฎหมายรองรับมาตรการทางเลือกสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เริ่มตั้งแต่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ตามมาตรา 63 จนถึงปัจจุบัน มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยมีมาตราที่เกี่ยวข้องได้แก่ มาตรา 86 มาตรา 90 และมาตรา 132 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

มาตรา 63 ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 กำหนดไว้ดังนี้

“ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจฯ พิจารณาโดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติ ปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนและพฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดีแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตามเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และเด็กหรือเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจฯ ด้วยแล้ว ให้ผู้อำนวยการ สถานพินิจฯ แจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วย ให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็ก หรือเยาวชนนั้นได้คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นให้เป็นที่สุด

การควบคุมเด็กหรือเยาวชนในสถานพินิจฯ ตามวรรคหนึ่ง ให้มีกำหนดเวลาตามที่ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ เห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินสองปี

บทบัญญัติมาตรานี้ มิให้ใช้บังคับแก่การกระทำความผิดอาญา ที่มีอัตราโทษ อย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกเกินกว่าห้าปีขึ้นไป”

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา มาตรา 63 นี้ ถือเป็นหลักกฎหมายในเรื่องการหันเหคดีที่เป็นความผิดเล็กน้อยออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยการให้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ เสนอความเห็นไปยังพนักงานอัยการ กรณีเห็นว่าเด็กสามารถกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง

3.2 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 นี้ เป็นมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนในชั้นก่อนฟ้อง โดยมีเนื้อหาดังนี้ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.)

“ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้

กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี เมื่อ คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจฯ พิจารณาเห็นว่าเด็กหรือเยาวชน นั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนอาจกำหนดให้ บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติตามด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยน ความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม แล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อ พนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจาก ผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย

เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ ตามวรรคหนึ่งแล้ว หากมีข้อสงสัยอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจฯ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อ ประกอบการพิจารณาได้ ถ้าผู้พนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ส่งแก้ไข แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือสั่งดำเนินคดีต่อไปและให้ผู้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ แจ้งคำสั่งของพนักงาน อัยการให้พนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานอัยการเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนแล้ว เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้พนักงาน อัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าว และให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันที พร้อมทั้งให้รายงานให้ศาลทราบ

ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงแก่ศาลว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นไม่ชอบด้วย กฎหมายให้ศาลพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร

ศาลต้องมีคำสั่งตามวรรคสามภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับรายงาน ทั้งนี้ ให้ประธานศาล ฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาออกข้อกำหนดเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินการ ของศาลด้วย

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรานี้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชน ด้วย

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา มาตรา 86 นี้ ได้ให้อำนาจผู้อำนวยการสถานพินิจฯ ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้องคดี เพื่อเสนอความคิดเห็นต่อพนักงานอัยการ เห็นชอบกับแผน หากพนักงานเห็นชอบก็ให้ปฏิบัติตามแผน และเมื่อแผนประสบความสำเร็จ พนักงานอัยการจะมีคำสั่งไม่ฟ้องและทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไป

3.3 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณา ตามมาตรา 90 แห่ง พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณา ตามมาตรา 90 นี้ เป็นมาตรการภายหลังมีการฟ้องคดีต่อศาล โดยมีเนื้อหา ดังนี้ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.)

“เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินยี่สิบปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ก่อนมีคำพิพากษา หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำและผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าพฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร และศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตัวเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร หากนำวิธีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการพิจารณาพิพากษา ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนดังกล่าว โดยมีเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติ แล้วเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่ที่ศาลมีคำสั่ง หากศาลเห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ดำเนินการตามนั้น และให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว หากศาลไม่เห็นชอบ ให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป”

ทั้งนี้การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 นี้ ผู้อำนวยการสถานพินิจ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจะเป็นผู้ประสานการประชุม โดยอาจให้พนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้ โดยเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 นี้ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

3.4 มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553

มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 นี้ เป็นมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนก่อนมีคำพิพากษา แบ่งเป็น 2 วรค ตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ดังนี้ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.)

เนื้อหาตามวรรคหนึ่ง “กรณีที่ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษาหรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยร้องขอ เมื่อศาลสอบถามผู้เสียหายแล้วศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราว แล้วมอบตัวจำเลยให้บุคคลดังกล่าว โดยไม่มีการประกันหรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้ โดยกำหนดเงื่อนไข เช่น ให้จำเลยรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าพนักงานอื่น หรือบุคคลใดหรือองค์กรด้านเด็ก เข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู รับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัดหรือกิจกรรมทางเลือก หรือให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย ภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินกว่าจำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

ในการนี้ ศาลมีอำนาจสั่งให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมกิจกรรม หรือรับคำปรึกษาแนะนำด้วยก็ได้”

ในส่วนวรรคสอง “กรณีศาลเห็นว่าจำเลยไม่สมควรใช้วิธีการตามวรรคหนึ่ง ศาลจะส่งตัว จำเลยไปยังสถานพินิจฯ หรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย และตามที่ศาลเห็นสมควรที่ยินยอม รับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราว หรือจะให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปพลางก่อนก็ได้ แต่ต้องไม่ เกินกว่าจำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์”

ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขตามสั่งการตามวรรคหนึ่ง ตลอดจนวิธีการประเมินสภาพ ปัญหาการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การเตรียมความพร้อมเพื่อมอบตัวจำเลยให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ซึ่งในการ ศึกษาวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะมาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามวรรคสองเท่านั้น ซึ่งในส่วนของการ จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องมีการศึกษาข้อบังคับของประธานศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องต่อไป

โดยสรุป มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติของศาลเยาวชนและ ครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่นำหลักการของกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ได้แก่ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเมื่อเด็กหรือเยาวชนเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นการถูกจับกุมหรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง แบ่งเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงแรกคือ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และช่วงที่ สองคือ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณา ตามมาตรา 90 ส่วนอีกมาตรการหนึ่ง คือ มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 ซึ่งเป็นมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือ เยาวชนก่อนมีคำพิพากษา

สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะในส่วนของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และ มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาระเบียบและข้อบังคับอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

3.5 ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และ เงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554

ตามระเบียบนี้ ในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องมีผู้ประสานการประชุม ซึ่งเป็น ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานการประชุมกลุ่มเพื่อทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟู โดยการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องเป็นคดีที่อยู่ในหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่ให้นำ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 86 มาใช้ โดยมีระเบียบในข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.)

ข้อ 5 ให้พนักงานคุมประพฤติเสนอผู้อำนวยการ เห็นสมควรนำคดีเข้าสู่การจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นสถานพินิจฯ เพื่อมีคำสั่งให้บุคคลที่ได้รับ แต่งตั้งหรือมอบหมายทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยให้จัดในวัน เวลา และสถานที่ที่เหมาะสม สะดวกแก่ทุกฝ่าย

ให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งเจ้าพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบว่าคดีอยู่ในระหว่างการจัดทำ และปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู กรณีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ประสบความสำเร็จ ให้ผู้ ประสานการประชุม รายงานผู้อำนวยการสถานพินิจฯทราบ เพื่อให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งพนักงาน สอบสวนดำเนินคดีต่อไป

ข้อ 6 ให้ผู้ประสานการประชุม เชิญผู้เข้าร่วมประชุมดังต่อไปนี้

- (1) ฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือ ผู้แทนองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ
- (2) ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหาย ในกรณีที่ ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ
- (3) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์
- (4) พนักงานคุมประพฤติ
- (5) พนักงานอัยการ

หากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบ จากการกระทำผิดด้วยก็ได้

ข้อ 7 การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่าย มี ส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และการกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการในแผนต้องสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย ทั้งนี้แผนดังกล่าว ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชน

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจกำหนดอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนี้

- (1) ว่ากล่าวตักเตือน
- (2) กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการ คุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือ เยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติ
- (3) ชดใช้เยียวยาความเสียหาย

(4) ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกินสามสิบชั่วโมง หรือ

(5) กำหนดมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน

ทั้งนี้ ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกินหนึ่งปี

ข้อ 8 ให้ผู้ประสานการประชุมบันทึกแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่จัดทำขึ้น แล้วอ่านให้ที่ประชุมฟังอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ที่ประชุมยืนยันความถูกต้องของแผนดังกล่าว โดยจัดทำเป็นสองฉบับ มีข้อความตรงกัน ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

ภายหลังจากที่พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันที พร้อมทั้งรายงานให้ศาลทราบ

ข้อ 9 หากผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ปฏิบัติตามแผน ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการทราบ และแจ้งพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป

เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วน ให้ผู้อำนวยการรายงานให้พนักงานอัยการทราบ หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้น ให้ผู้อำนวยการรายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ

ข้อ 10 การทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องจัดทำให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

ข้อ 11 ให้ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่นตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

รายละเอียดตามระเบียบที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นระเบียบในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ที่ถูกกำหนดให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ซึ่งดำเนินการโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ส่วนกรณีการใช้มาตรการอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 90 และมาตรา 132 นั้น การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจะดำเนินการภายใต้ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

3.6 ข้อบังคับและข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เกี่ยวข้องกับมาตรการแทนคำพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 ซึ่งกำหนดให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดต้องเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ซึ่งมีข้อบังคับและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องดังนี้

3.6.1 ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชั้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2561

ในข้อกำหนดทั้ง 2 ฉบับนี้ “เด็ก” หมายถึง บุคคลที่อายุยังไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์ ส่วน “เยาวชน” หมายถึง บุคคลที่อายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ โดยข้อกำหนด พ.ศ. 2557 แบ่งเป็น 2 หมวดส่วน พ.ศ. 2561 มีการแก้ไขปรับปรุงข้อความในบางข้อ โดยมีรายละเอียดที่เป็นปัจจุบัน ดังนี้ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.)

หมวด 1 การพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในหมวดนี้ เริ่มจาก

ข้อ 4 เมื่อพนักงานอัยการให้ความเห็นชอบต่อแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ผู้อำนวยการสถานพินิจเสนอแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงาน พร้อมเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อศาลที่มีเขตอำนาจเพื่อทราบโดยเร็ว

ข้อ 5 เมื่อศาลได้รับรายงานแล้ว ให้พิจารณาว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ภายใต้หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

(1) คดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับหรือไม่ก็ตาม ในกรณีที่เป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน หรือกรรมเดียวแต่ผิดต่อกฎหมายหลายบท ให้ถือข้อหาที่มีอัตราโทษสูงสุดเป็นเกณฑ์

(2) เด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(3) เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

(4) มีการนำ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนมาพิจารณาแล้ว

(5) ผู้เสียหายทุกคนหากคดีนั้นเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย และเด็กหรือเยาวชนเป็นรายบุคคลต้องให้ความยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว และในกรณีที่ผู้เสียหายมีวุฒิภาวะพอที่จะให้ความยินยอมได้เอง บุคคลอื่นผู้มีอำนาจจัดการแทนจะให้ความยินยอมโดยขัดต่อความประสงค์ของผู้เสียหายไม่ได้

(6) ในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างน้อยต้องมีฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย หากคดีนั้นเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุมด้วย

(7) มีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่จัดทำแล้วเสร็จต่อพนักงานอัยการภายในสามสิบวัน แต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

(8) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และต้องไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

(9) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่กำหนดให้ทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณประโยชน์ ต้องกำหนดเวลาการทำงานไม่เกินสามสัปดาห์

(10) กำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องมีความเหมาะสม แต่ทั้งนี้ ต้องไม่เกินหนึ่งปี

(11) ผู้เสียหายทุกคน หากคดีนั้นเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย และเด็กหรือเยาวชนเป็นรายบุคคล ต้องให้ความยินยอมที่จะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว

(12) ไม่มีกระบวนการหรือพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงอื่นใดที่จะเป็นเหตุทำให้กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย

หมวด 2 การพิจารณาและไต่สวนเพื่อมีคำสั่ง

ข้อ 6 ในการพิจารณาตามข้อ 5 ให้ศาลเรียกเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหายที่เกี่ยวข้องทุกคน หากคดีนั้นเป็นคดีที่มีผู้เสียหายมาสอบถาม โดยศาลอาจเรียกผู้อำนวยการสถานพินิจฯ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องมาสอบถาม หรือมีคำสั่งให้ส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องต่อศาล เพื่อประกอบการพิจารณาด้วยก็ได้

ข้อ 7 เมื่อศาลพิจารณาแล้วไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้แจ้งผู้อำนวยการสถานพินิจฯทราบ ในกรณีที่มีคำร้องขอหรือศาลเห็นเองว่ามีเหตุอันควรสงสัยว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลหมายเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาสอบถามหรือไต่สวนได้

ข้อ 8 ในการพิจารณาหรือไต่สวน หากได้ความว่า กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งตามข้อ 5 ให้ศาลมีคำสั่งว่า กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย แล้วแจ้งคำสั่งดังกล่าวพร้อมเหตุผลให้ผู้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ เพื่อส่งคดีเข้าสู่การดำเนินคดีตามปกติต่อไป

หากเหตุแห่งการไม่ชอบด้วยกฎหมายของกระบวนการนั้นอยู่ในวิสัยที่อาจแก้ไขได้ ทั้งเป็นประโยชน์แก่เด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหาย ก็ให้ศาลสั่งตามที่เห็นสมควร แล้วแจ้งคำสั่งดังกล่าวพร้อมเหตุผลให้ผู้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯทราบและดำเนินการ และเมื่อศาลมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ให้แจ้งคำสั่งให้พนักงานอัยการและผู้อำนวยการสถานพินิจฯทราบและดำเนินการโดยเร็ว

3.6.2 ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556

ในข้อบังคับนี้ “แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” หมายถึง มาตรการ แนวทาง ขั้นตอน และวิธีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ที่กำหนดโดยที่ประชุมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อให้เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ปฏิบัติ รวมทั้งการชดเชย

เยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยข้อบังคับแบ่งออกเป็น 4 หมวด ดังนี้ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.)

หมวด 1 หลักเกณฑ์ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในหมวดนี้ เริ่มจาก

ข้อ 5 ในคดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ศาลอาจมีคำสั่งให้นำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้ได้ ภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) คดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 20 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับหรือไม่ก็ตาม ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดหลายกรรมต่างกัน หรือกรรมเดียวแต่ผิดต่อกฎหมายหลายบท ให้ถือข้อหาที่มีอัตราโทษสูงสุดเป็นเกณฑ์

(2) เด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(3) เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

(4) ผู้เสียหายยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(5) โจทก์ไม่คัดค้าน

(6) พฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร

(7) เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนความประพฤติ อาจกลับตัวเป็นคนดีได้

(8) มีแนวโน้มว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายตามสมควร

ในกรณีที่มีเด็กหรือเยาวชนหลายคนถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีเดียวกัน ให้พิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นรายบุคคล

ข้อ 6 การนำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้มาใช้แก่เด็กหรือเยาวชนสามารถกระทำได้ไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนมีคำพิพากษา

ข้อ 7 เด็กหรือเยาวชนที่เคยเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 มาแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ หากต่อมามีการฟ้องคดีต่อศาล และศาลที่พิจารณาคดีนั้นเห็นว่าควรนำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้มาใช้ก็ได้

ข้อ 8 ให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลอื่นที่ศาลเห็นสมควร เป็นผู้ประสานการประชุม

ข้อ 9 บุคคลที่ศาลเห็นสมควรให้เป็นผู้ประสานการประชุม ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(1) เป็นผู้ผ่านการอบรมตามหลักสูตรผู้ประสานการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

(2) ได้จัดแจ้งเป็นผู้ประสานการประชุมในบัญชีผู้ประสานการประชุม ของศาลเยาวชนและครอบครัวแห่งท้องถิ่นนั้น ๆ

ความในวรรคหนึ่ง ไม่ให้นำมาใช้กับผู้อำนวยความสะดวกสถานพินิจฯ ที่ศาลตั้งให้เป็นผู้ประสานการประชุม

ข้อ 10 ให้ผู้ประสานการประชุมเชิญบุคคลต่อไปนี้เข้าร่วมการประชุมเพื่อพิจารณาจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(1) เด็กหรือเยาวชนผู้ถูกฟ้อง บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย

(2) ผู้เสียหาย บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่ทำหน้าที่ปกครองดูแล ในกรณีผู้เสียหายยังเป็นผู้เยาว์หรือผู้เยาว์ยังไม่เพียงพอแก่การเข้าร่วมการประชุมตามลำพัง

(3) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์

ข้อ 11 ในกรณีมีเหตุสมควร ผู้ประสานการประชุมอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน หรือพนักงานอัยการ เข้าร่วมประชุมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยก็ได้

ข้อ 12 ผู้ประสานการประชุมต้องดำเนินการประชุมภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) ให้เด็กหรือเยาวชนได้แสดงออกถึงความรู้สึกสำนึกในการกระทำและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน

(2) ให้เด็กหรือเยาวชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เข้าใจความรู้สึกและผลที่ผู้เสียหายได้รับ เพื่อให้ผู้เสียหายมีความรู้สึกที่ดีและตระหนักว่าทุกคนมิได้เพิกเฉย ละเลยต่อความรู้สึก และความเสียหายที่ผู้เสียหายประสบ

(3) แสวงหาแนวทางในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนตลอดจนกำหนดมาตรการในการป้องกันมิให้เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอีก จากผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่าย โดยให้คำนึงถึงความรู้สึกและจิตใจของผู้เสียหาย รวมทั้งการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยไม่ต้องคำนึงถึงตัวเงินเป็นสำคัญ

หมวด 2 วิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ 13 ในวันที่ศาลสอบคำให้การจำเลย หากข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาลว่า คดีอยู่ในหลักเกณฑ์ตามข้อ 5 และการนำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้จะเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการพิจารณาพิพากษา ให้ศาลนัดพร้อมเพื่อสอบถามผู้เสียหายและโจทก์ หากผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน ให้ศาลมีคำสั่งให้นาคดีดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

หากข้อเท็จจริงตามวรรคหนึ่ง ปรากฏภายหลังวันสอบคำให้การจำเลย ให้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งโดยไม่ชักช้า

ให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกลุ่มมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา จัดทำข้อมูลเบื้องต้นและตั้งสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เสนอผู้รับผิดชอบราชการศาล และในระหว่างการดำเนินการดังกล่าว กรณีมีเหตุจำเป็นและสมควรต้องสืบพยานหลักฐานไว้ก่อน ให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ

ข้อ 14 ให้ผู้รับผิดชอบราชการศาลพิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจฯ หรือผู้ประสานการประชุมจากบัญชีรายชื่อผู้ประสานการประชุมของศาลเยาวชนและครอบครัวแห่งท้องที่นั้น ๆ เพื่อดำเนินการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู แล้วแจ้งคำสั่งให้ผู้ได้รับการแต่งตั้งทราบทันที

ข้อ 15 เมื่อผู้ประสานการประชุมได้รับแจ้งคำสั่งแล้ว จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และตามคำสั่งศาล โดยคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายโดยรอบด้าน โดยให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ตรวจสอบสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา และศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหาย เพื่อเตรียมจัดการประชุม โดยการรวบรวมศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่จะใช้สำหรับการประชมนั้น ผู้ประสานการประชุมอาจเชิญเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหาย รวมทั้งบิดามารดาหรือผู้ปกครองมาพบเพื่อสอบถามเบื้องต้น หรือรวบรวมข้อมูลอื่นเพิ่มเติมด้วยก็ได้

(2) กำหนดตัวบุคคลที่จำเป็นต้องเชิญเข้าร่วมประชุมตามข้อ 10 และ 11 กำหนดวัน เวลา และสถานที่ประชุม โดยบันทึกรายละเอียดรวมไว้ในสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยกำหนดการประชุมภายใน 10 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งเป็นผู้ประสานการประชุม และสถานที่ประชุมให้อยู่ในบริเวณศาลและไม่ปะปนกับการพิจารณาคดีธรรมดา หากมีเหตุจำเป็น และเพื่อความสะดวกของทุกฝ่าย ผู้ประสานการประชุมอาจกำหนดการประชุม ณ สถานที่อื่นอันสมควรก็ได้ โดยขอความเห็นชอบจากศาล

(3) แจ้งให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ติดต่อประสานงานกับบุคคล องค์กร หน่วยงาน ที่กำหนดให้เข้าร่วมประชุม ทั้งนี้ ให้ดำเนินการจนแน่ใจว่าทุกคนทราบกำหนดวันเวลาและสถานที่ประชุม

(4) ก่อนร่วมการประชุม ให้ผู้ประสานการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจกับผู้ร่วมการประชุมให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย กระบวนการของการประชุม รวมถึงขั้นตอนการ

ประชุม การรักษาความลับที่ได้ล่วงรู้จากการประชุม และบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลในระหว่างการประชุมและหลังการประชุม

(5) เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการประชุมพูด หรือแสดงความคิดเห็นโดยอิสระและเป็นกันเอง ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ให้เกิดผลดังต่อไปนี้

(ก) ความรู้สึกที่ดีระหว่างเด็กหรือเยาวชนกับผู้เสียหาย

(ข) ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่าย ตระหนักในความสำคัญของตนที่มีต่อที่ประชุม เพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(ค) ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายยอมรับและตระหนักในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหาย

(ง) ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่าย รู้สึกว่ามีความเป็นธรรม โปร่งใส ไว้วางใจได้ในกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

(6) ให้เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้เล่าเรื่องก่อนผู้เสียหาย เกี่ยวกับข้อเท็จจริงเบื้องต้นในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมได้รับรู้ เข้าใจ และแสดงความคิดเห็นถึงผลกระทบอันเนื่องมาจากเหตุการณ์นั้น

(7) การประชุมต้องได้ข้อมูลเกี่ยวกับมูลเหตุจูงใจของเด็กหรือเยาวชน พฤติเหตุแวดล้อม ผลกระทบที่เกิดขึ้น ตลอดจนแนวทางในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยระหว่างการประชุม ผู้ประสานการประชุมต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนอย่างทั่วถึง และให้เด็กหรือเยาวชนได้แสดงความรู้สึกถึงความต้องการที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขพฤติกรรมของตนอย่างแท้จริง อีกทั้งต้องเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการหรือแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(8) จัดแจ้งรายละเอียดของการประชุมและสรุปผลการประชุมทุกครั้ง รวมไว้ในสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหนึ่งฉบับ และเสนอต่อศาลหนึ่งฉบับ ส่วนในการดำเนินการประชุม ให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นผู้ช่วยผู้ประสานการประชุม

ข้อ 16 เพื่อให้การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ผู้ประสานการประชุมอาจเชิญบุคคลหนึ่งบุคคลใดออกจากที่ประชุม และเมื่อเชิญบุคคลนั้นกลับเข้ามาประชุมหรือประชุมเสร็จแล้ว ผู้ประสานการประชุมต้องแจ้งถึงเรื่องที่มีการประชุมลับหลังให้บุคคลดังกล่าวทราบ กรณีมีเหตุจำเป็นให้เลื่อนการประชุมได้

ข้อ 17 ผู้ประสานการประชุมต้องยกเลิกการประชุมและรายงานศาลเพื่อพิจารณาสั่งเมื่อที่ประชุมเห็นว่าการดำเนินการประชุมไม่อาจบรรลุผลสำเร็จ

ข้อ 18 เมื่อได้ผลสรุปจากการประชุม ให้ผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และอ่านให้ผู้เข้าร่วมประชุมฟัง หากไม่มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือโต้แย้ง ให้กำหนดผู้บริหารแผนตามมติที่ประชุม และให้ผู้ที่ต้องปฏิบัติตามแผน รวมทั้งผู้เข้าร่วมประชุมลงลายมือชื่อไว้ แล้วเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพร้อมสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาต่อศาลเพื่อพิจารณา เมื่อศาลมีคำสั่งตามข้อ 20 (1) แล้วแจ้งคำสั่งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ เพื่อดำเนินการต่อไป

ให้ที่ประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกำหนดผู้สมัครใจเป็นผู้บริหารแผนจากผู้มีอัธยาศัยและความประพฤติเหมาะสมที่จะอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน เช่น ครู ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร ที่ปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่

ข้อ 19 ผู้ประสานการประชุมต้องเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อศาลภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ที่มีคำสั่งแต่งตั้งผู้ประสานการประชุม กรณีไม่สามารถจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จภายในกำหนด ให้ผู้ประสานการประชุมรายงานเหตุดังกล่าวให้ศาลทราบภายในเวลา หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า มีเหตุจำเป็นสมควรขยายเวลา ก็ให้มีคำสั่งขยายเวลาทำแผนตามที่เห็นสมควร

ข้อ 20 เมื่อศาลพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว ให้มีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) กรณีเห็นชอบ ให้มีคำสั่งให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู แจ้งคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมทราบ นัดพร้อมเพื่อฟังผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีชั่วคราว

(2) กรณีศาลเห็นว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชน ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุม นำแผนดังกล่าวเข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อแก้ไขปรับปรุงใหม่ ให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด กรณีศาลเห็นว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีข้อผิดพลาด สามารถแก้ไขได้โดยไม่ต้องจัดให้มีการประชุมใหม่ ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมดำเนินการแก้ไข แล้วเสนอศาลพิจารณาต่อไป

(3) กรณีไม่เห็นชอบ ให้มีคำสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป และแจ้งคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมทราบ

หมวด 3 เงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ 21 แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

- (1) เกิดจากข้อเสนอแนะและความเห็นร่วมกันของผู้เข้าร่วมประชุมและคำสั่งศาล
- (2) มาตรการต่าง ๆ ของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหา และปัจจัยแวดล้อมเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว
- (3) มาตรการของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเอื้อต่อการฟื้นฟู เยียวยา ผู้เสียหาย
- (4) ต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหายแล้ว

(5) ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชนมีอายุครบ 24 ปีบริบูรณ์

(6) ต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และมีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

ข้อ 22 แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจมีมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้

- (1) กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ เช่น รายงานตัว รับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัด กิจกรรมทางเลือก รับการบำบัดรักษา เข้ารับการศึกษา หรือการฝึกอาชีพหรือวิชาชีพ
- (2) กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย
- (3) กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณ ประโยชน์ไม่เกิน 30 ชั่วโมง

เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ตกลงด้วยก็ได้

หมวด 4 การบริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและรายงานผล

ข้อ 23 ให้ผู้บริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดำเนินการดังต่อไปนี้

- (1) ศึกษาทำความเข้าใจวัตถุประสงค์และมาตรการต่าง ๆ ของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- (2) ให้คำแนะนำแก่เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- (3) ติดตามประสานงานกับบุคคล หรือหน่วยงาน หรือองค์การที่เกี่ยวข้อง เพื่อปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- (4) แก้ไขปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้น ไม่ว่าก่อนหรือระหว่างการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อให้แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสามารถดำเนินไปได้โดยราบรื่น
- (5) รายงานผลการบริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ผู้ประสานการประชุมทราบตามระยะเวลาที่เห็นสมควร หากปรากฏว่าบุคคลใดหรือองค์การใดที่เกี่ยวข้องไม่ปฏิบัติตาม หรือไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือมีเหตุจำเป็นอันไม่อาจกล่าวล่วงได้ เป็นเหตุให้ไม่สามารถดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ให้ผู้บริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายงานให้ผู้ประสานการประชุมทราบ เพื่อรายงานศาล

ข้อ 24 เมื่อศาลได้รับรายงานตามข้อ 23 หรือในกรณีที่การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่อยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้ ให้ศาลพิจารณาสั่งแก้ไข เปลี่ยนแปลงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อได้ตามที่เห็นสมควร ในกรณีที่ไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป

ข้อ 25 เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วนแล้ว ให้ผู้ประสานการประชุมจัดทำรายงานผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู รวมไว้ในสำนวน แล้วรายงานให้ศาลทราบ พร้อมเสนอสำนวนมาตรวจการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา หากศาลพิจารณาแล้วเห็นชอบด้วย ก็ให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความและมีคำสั่งในเรื่องของกลาง ในกรณีศาลเห็นว่าการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่ครบถ้วน หากมีเหตุจำเป็น ให้ศาลมีคำสั่งขยายระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร แล้วแจ้งโจทก์ เด็กหรือเยาวชน ผู้เสียหาย ผู้ประสานการประชุม และผู้บริหารแผนทราบ

3.6.3 ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน พ.ศ. 2554

ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2554 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2554 มีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

ข้อ 3 ในระเบียบนี้ “สถานพินิจฯ” หมายความว่า สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน “ผู้อำนวยการ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ “การสืบเสาะและพินิจ” หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต นิสัย อาชีพ และฐานะของเด็กหรือเยาวชน ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด และของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทั้งปวงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนนั้น และสาเหตุแห่งการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน

ข้อ 4 การสืบเสาะข้อเท็จจริงในแต่ละด้าน ดำเนินการโดยบุคลากร ดังนี้

- (1) ข้อเท็จจริงด้านสภาพร่างกาย ดำเนินการโดยแพทย์ หรือบุคลากรทางการแพทย์
- (2) ข้อเท็จจริงด้านสังคมหรือสิ่งแวดล้อม ดำเนินการโดยพนักงานคุมประพฤติ
- (3) ข้อเท็จจริงด้านสติปัญญา นิสัย บุคลิกภาพ ดำเนินการโดยนักจิตวิทยา
- (4) ข้อเท็จจริงด้านสภาพจิต ดำเนินการโดยจิตแพทย์

รายงานแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน อาจประกอบไปด้วยรายงานทุกด้าน หรือเพียงบางด้านตามความเหมาะสมตามสภาพปัญหา หรือความจำเป็นของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย

ข้อ 5 เด็กหรือเยาวชนทุกรายต้องได้รับการตรวจสภาพร่างกายโดยแพทย์ เพื่อประกอบรายงานการสืบเสาะและพินิจ เว้นแต่ไม่อาจตรวจโดยแพทย์ได้ด้วยมีเหตุอันสมควร ให้สถานพินิจฯจัดให้บุคลากรทางการแพทย์อื่นเป็นผู้ประเมินสภาวะสุขภาพ และจัดทำรายงานประกอบตามแบบที่กำหนด

กรณีเด็กหรือเยาวชนที่ได้รับการปล่อยชั่วคราว ให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็ก หรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยนำเด็กหรือเยาวชนไปตรวจสภาพร่างกายที่โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลของรัฐ

ข้อ 6 ให้พนักงานคุมประพฤติสอบถามปากคำเด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชนตลอดจนผู้เสียหาย ถ้าหากมี รวมทั้งบิดามารดาผู้ปกครองของผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และให้สืบเสาะสภาพแวดล้อมของเด็กหรือเยาวชน สถานศึกษา สถานที่ทำงาน หรือสถานที่อื่นที่เด็กหรือเยาวชนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เข้าไปในสถานที่อยู่อาศัยของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งให้การศึกษา ให้ทำงาน หรือมีความเกี่ยวข้อง ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก และสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในที่นั้นเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน

การดำเนินการข้างต้น ต้องระมัดระวังมิให้ส่งผลกระทบต่อเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และในการปฏิบัติหน้าที่ ให้ผู้อำนวยการพนักงานคุมประพฤติ ผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติ และนักสังคมสงเคราะห์ แล้วแต่กรณี แสดงบัตรประจำตัวต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 7 การสอบถามปากคำเด็กหรือเยาวชน ให้กระทำในสถานที่ที่เหมาะสมโดยไม่เลือกปฏิบัติและไม่ปะปนกับเด็กหรือเยาวชนอื่น หรือมีบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องอยู่ในสถานที่นั้น อันมีลักษณะเป็นการประจานเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงอายุ เพศ สภาพของเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญ และต้องใช้ภาษาและถ้อยคำที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนสามารถเข้าใจได้ง่าย โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถ้าเด็กหรือเยาวชนไม่สามารถสื่อสารหรือไม่เข้าใจภาษาไทย ให้จัดหาล่ามให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือจัดหาเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกหรือความช่วยเหลืออื่นใดให้ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

ห้ามทำหรือจัดให้ทำการใดๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใดๆ ในเรื่องที่ต้องหาขึ้น

ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง ให้พนักงานคุมประพฤติซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้สอบถามปากคำ เว้นแต่ผู้เสียหายนั้นยินยอม หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น และให้บันทึก ความยินยอมหรือเหตุนั้นไว้ ทั้งนี้ผู้เสียหายจะขอให้บุคคลใดอยู่ร่วมในการถามปากค่านั้นด้วยก็ได้

การถามปากคำ ต้องไม่มีลักษณะเป็นการคุกคามเหยียดหยามหรือสร้างความอับอาย และให้แยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสม

ข้อ 8 ในกรณีพนักงานคุมประพฤติพิจารณาเห็นว่า เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดซ้ำ หรือมีสภาพปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการประเมินเฉพาะทาง ให้ส่งต่อนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์แล้วแต่กรณีเพื่อดำเนินการต่อไป

หากมีความจำเป็นต้องได้รับการตรวจสภาพจิตโดยจิตแพทย์ ให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการส่งต่อ

ข้อ 9 เมื่อพนักงานคุมประพฤติสอบถามปากคำและพิจารณาตามข้อเท็จจริงที่ได้จากการ สืบเสาะและพินิจแล้ว ให้ส่งรายงานสรุปผลความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุแห่งการกระทำความผิดของเด็ก หรือเยาวชนไปยังพนักงานสอบสวน และให้พิจารณาดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มกลับตนเป็นคนดี ให้พิจารณาได้รับการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 86 หากมีอัตราโทษให้จำคุกเกินกว่าห้าปีแต่ไม่เกินยี่สิบปี ให้เสนอความเห็นต่อศาลให้พิจารณาได้รับการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 90 ในชั้นศาล

(2) เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มกลับตนเป็นคนดี แต่ไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 86 ให้พิจารณานำเข้าที่ประชุมคณะกรรมการสหวิชาชีพเพื่อให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้อำนวยการ เพื่อเสนอต่อศาลแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยยังไม่สมควรจะมีคำพิพากษาตามมาตรา 132 หรือให้ศาลมีคำพิพากษา กำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติตามมาตรา 138 แล้วแต่กรณี

(3) เด็กหรือเยาวชนสมควรได้รับการดูแลแก้ไขโดยครอบครัวหรือชุมชน ให้พิจารณานำเข้าที่ประชุมคณะกรรมการสหวิชาชีพ เพื่อให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้อำนวยการเสนอต่อศาลให้ได้รับโอกาสแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามสภาพปัญหาความจำเป็น

(4) เด็กหรือเยาวชนสมควรได้รับการดูแลแก้ไขเป็นพิเศษ ให้ส่งคณะกรรมการนักวิชาชีพ เพื่อประเมินทางวิชาชีพ และนำผลการประเมินเข้าที่ประชุมคณะกรรมการสหวิชาชีพ เพื่อให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้อำนวยการเสนอต่อศาลให้ได้รับการฝึกอบรมหรือวิธีการอื่นตามที่เห็นสมควร

(5) เด็กหรือเยาวชนตาม (1) (2) และ (3) หากมีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลแก้ไขเป็นพิเศษเฉพาะด้านให้ดำเนินการตาม (4)

ข้อ 10 ให้พนักงานคุมประพฤตรวบรวมรายงานข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบเสาะ ได้แก่ รายงานสิ่งแวดล้อม รายงานตรวจพิจารณาทางกายหรือจิต รายงานตรวจทางจิตวิทยา รายงานทางสังคมสงเคราะห์ รายงานประเมินสภาวะสุขภาพกายแล้วแต่กรณี แล้วประมวลสรุปสาเหตุแห่งการกระทำความผิด ของเด็กหรือเยาวชนเพื่อเสนอรายงานและความเห็นต่อศาลพร้อมทั้งความเห็นเกี่ยวกับการลงโทษ หรือการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนตามข้อ 9 ด้วย

ข้อ 11 ให้อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนรักษาการตามระเบียบนี้

4. แนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

4.1 โครงการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ระยะที่ 1 – 3

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีภารกิจสำคัญในการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพเด็ก เยาวชน ผู้เยาว์ และครอบครัวที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกและมาตรการอื่น ๆ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ถือเป็น การลดรอยมลทินและเป็นการให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนได้กลับตัวเป็นคนดีสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีกครั้ง

การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและการหันเหคดี (Diversion) เป็นการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) มีจุดมุ่งหมายไปที่การผันเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ชั้นสอบสวนตลอดจนชั้นก่อนฟ้อง มีกรอบแนวทางปฏิบัติสำคัญ 2 ประการ คือ

- 1) ข้อกำหนดทางกฎหมาย ได้แก่ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553
- 2) ข้อกำหนดในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของสหประชาชาติ (United Nations Convention on the Rights of the Child: UNCRC) ซึ่งเป็นอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันแล้วในปี พ.ศ. 2535

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแนวคิดที่มองว่าการกระทำผิดอาญาก่อให้เกิดผลกระทบความเสียหาย ทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม จึงจำเป็นต้องมีการเยียวยาฟื้นฟูด้วยการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้รับการชดเชยเยียวยาจากผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้กระทำผิดได้มองเห็นมูลเหตุและผลกระทบอันเกิดจากการกระทำของตนเอง และได้แสดงความรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น และยังเป็น การสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนในสาเหตุเบื้องหลังของอาชญากรรม อันจะช่วยส่งเสริมให้เกิดสวัสดิภาพของชุมชนและการป้องกันอาชญากรรมอีกด้วย

หลังจากที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จัดทำโครงการ การเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ซึ่งได้ดำเนินการในช่วงเดือนมิถุนายน – ธันวาคม 2559 มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

(ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2559 มาตรา 86 ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขและให้ความสำคัญต่อการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และคืนสู่สังคมโดยไม่ถูกดำเนินคดี นับเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนและการคุ้มครองเหยี่ยวผู้เสียหายจากการดำเนินมาตรการดังกล่าว ทำให้เกิดเครือข่ายในการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ อัยการฝ่ายคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลเยาวชนและครอบครัว และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งแต่ละหน่วยงานจะต้องสร้างความเข้าใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษที่แตกต่างกัน โดยการจัดประชุมเพื่อสร้างการรับรู้และแนวทาง รวมไปถึงการหาแนวทางปฏิบัติที่ดีเพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จึงเป็นที่มาของการดำเนินโครงการดังกล่าว

ปัจจุบัน โครงการ การเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชน ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ดำเนินการระยะที่ 3 โดยมีแนวทางในการปฏิบัติงานตามคู่มือการปฏิบัติงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ฉบับปรับปรุงแก้ไข (ครั้งที่ 2) พ.ศ. 2563 มีเนื้อหาครอบคลุมหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา และขั้นตอนวิธีการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2563) นอกจากนั้น กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ยังได้บูรณาการการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้สร้างความเข้าใจที่ตรงกัน รวมถึงสร้างการรับรู้ถึงกระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องให้กับสาธารณชน มีการประเมินผลจากการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องไปใช้และการหาแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best practice) ร่วมกัน ในการประสานความร่วมมือในการจัดทำแผนตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

นอกจากการดำเนินการตามโครงการ การเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ระยะที่ 3 แล้ว กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ยังได้ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำหลักการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และมีการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมากขึ้น เพื่อลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล และคาดหวังถึงการมีแนวทางปฏิบัติที่ดีในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวไปใช้ รวมทั้งให้สาธารณชนรับรู้ถึงกระบวนการดังกล่าว โดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนคาดหวังว่า เด็กและเยาวชนจะได้รับโอกาสในการกลับตนเป็นคนดี และไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก เพื่อลดความเสี่ยงที่เด็กและเยาวชนจะได้รับผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

4.2 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

1) คดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ซึ่งมีอัตราโทษสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม

กรณีเป็นความผิดหลายกรรมต่างกันหรือกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท ให้ถือข้อหาที่มีอัตราโทษสูงสุดเป็นเกณฑ์

2) เด็กหรือเยาวชนที่ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

3) เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำความผิดก่อนฟ้อง

4) เด็กหรือเยาวชนให้ความยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

5) ในกรณีที่มีผู้เสียหาย ผู้เสียหายให้ความยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

6) ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้น อาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สุขภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้วให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ

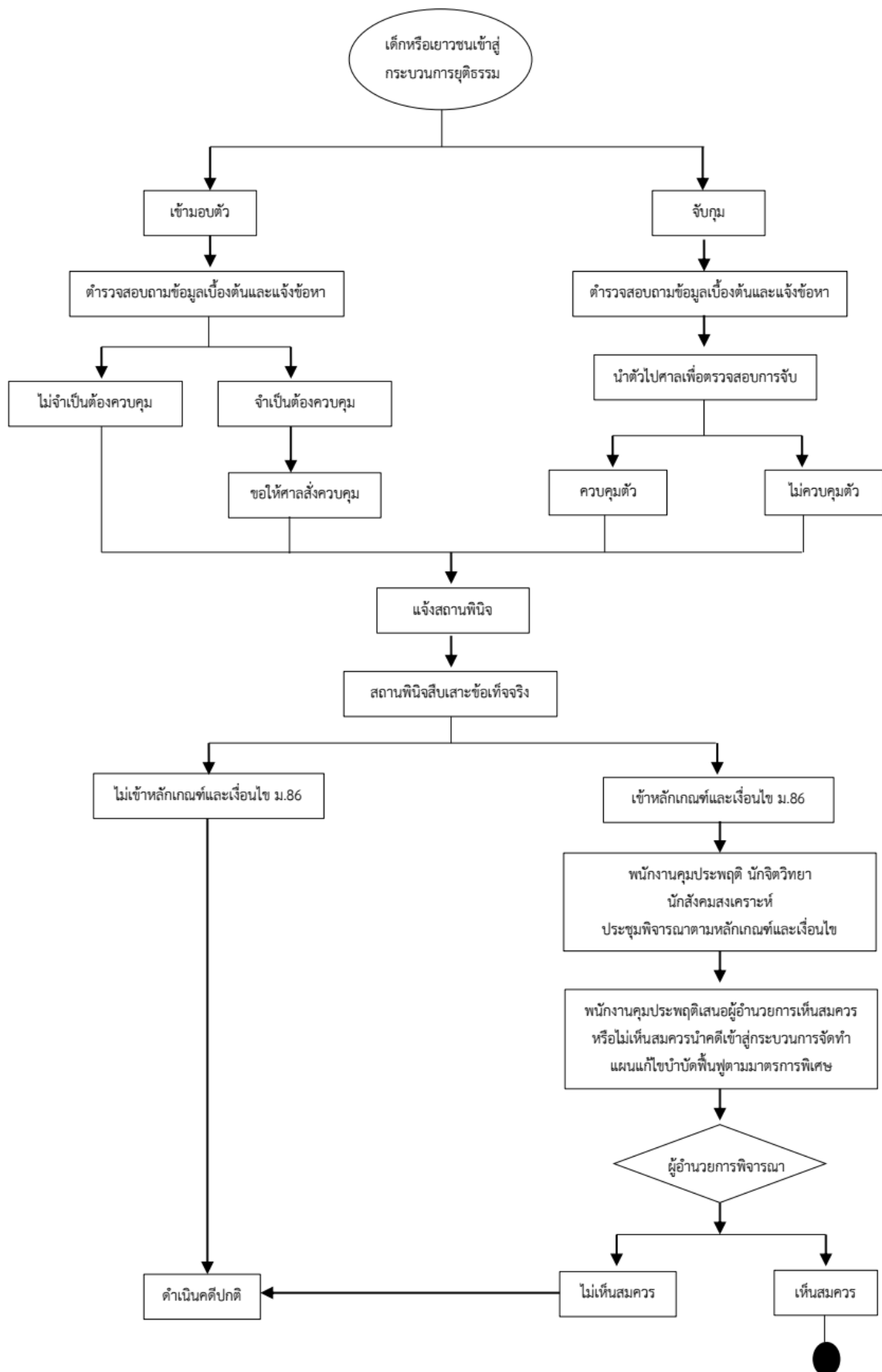
ทั้งนี้ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนมีผลแห่งการประเมินตามแบบประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นอยู่ในเกณฑ์ต่ำ/ปานกลาง และมีแนวโน้มกลับตนเป็นคนดีได้ ให้ดำเนินการตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2554 ข้อ 9 (1)

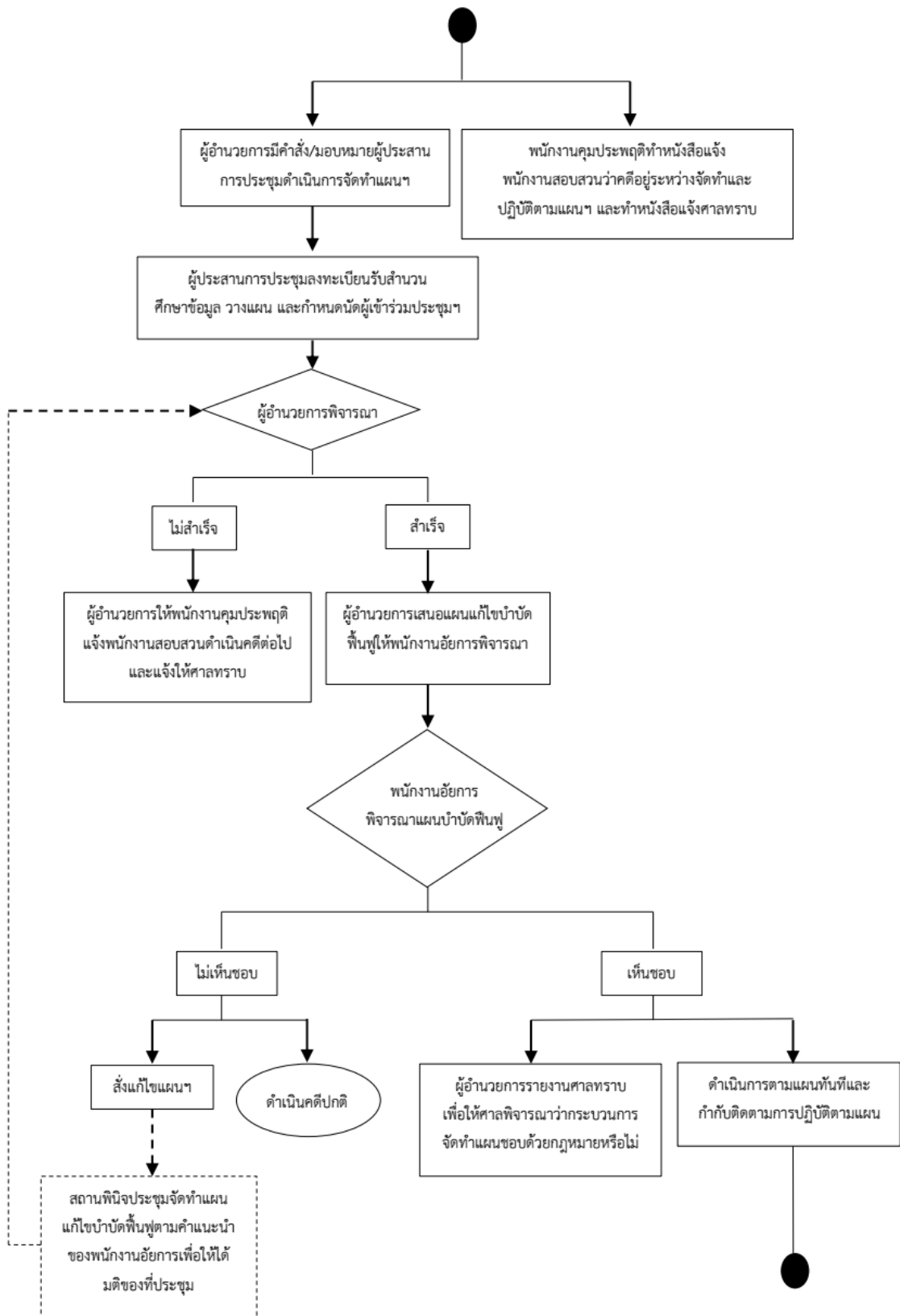
4.3 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

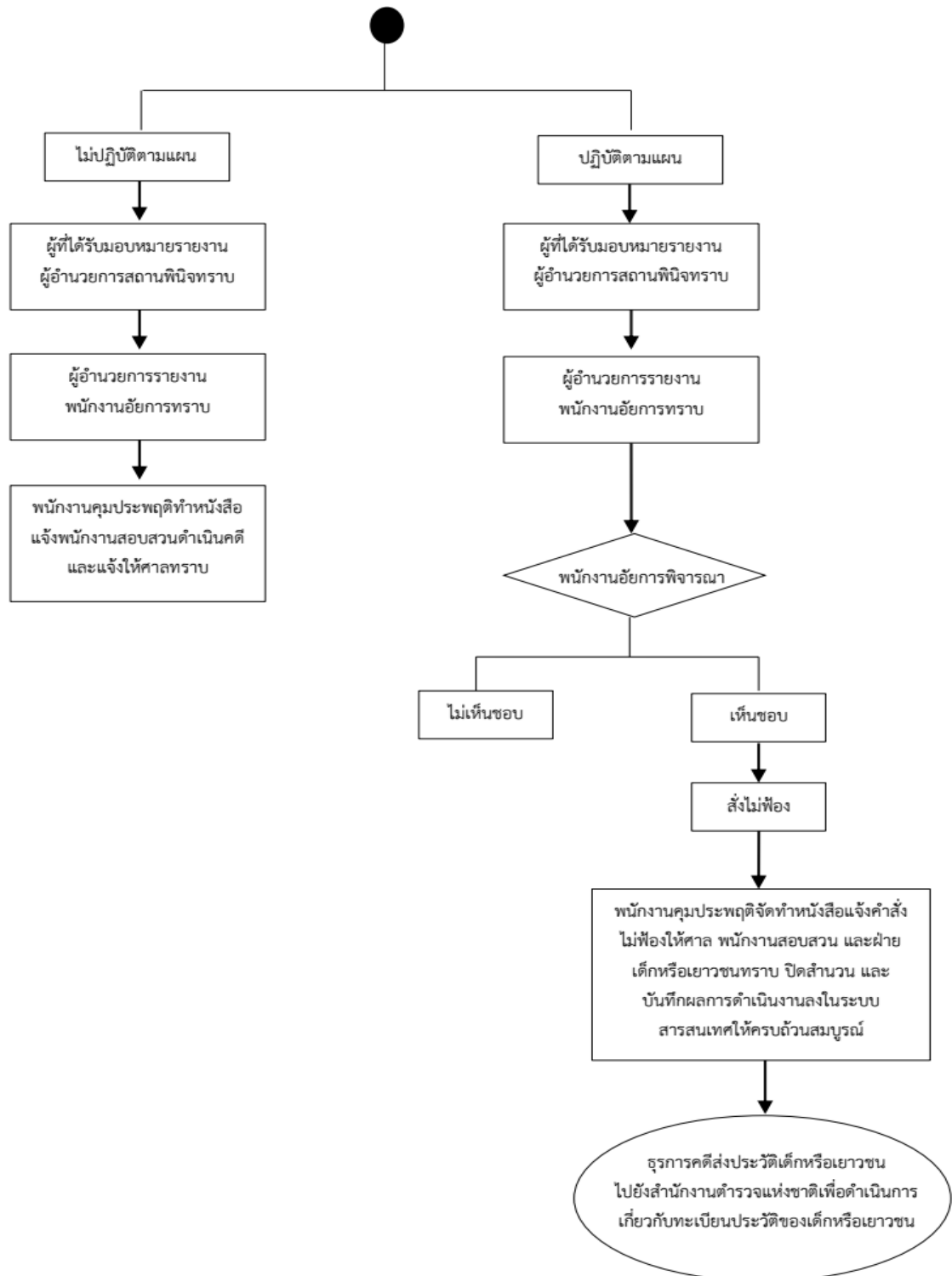
4.3.1 พังขั้นตอนและกระบวนการงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

ภาพที่ 2

ภาพแสดงผังขั้นตอนและกระบวนการงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

ที่มา : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2563 : 4-6

4.3.2 ขั้นตอนและวิธีการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

ขั้นตอนและวิธีการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ประกอบด้วย กระบวนการประเมินและคัดกรอง กระบวนการเตรียมการประชุม การจัดทำแผนฟื้นฟู และการกำกับ ติดตามแผนฟื้นฟู กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2563)

1) **กระบวนการประเมินและคัดกรอง** พนักงานคุมประพฤติ จะประเมินความเสี่ยง ความจำเป็น และการเข้าหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ และประชุมร่วมกับนักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อร่วมเสนอความเห็นว่าจะสมควรนำคดีเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหรือไม่ จากนั้นพนักงานคุมประพฤติจะเสนอผู้อำนวยการเพื่อพิจารณา “กรณีเห็นสมควร” ให้ผู้อำนวยการมีคำสั่งแต่งตั้งบุคคลจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยต้องจัดทำให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำ และให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งพนักงานสอบสวนและศาลทราบ “หากไม่สมควร” ให้ผู้อำนวยการมีคำสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินคดีตามปกติต่อไป

2) **กระบวนการเตรียมการประชุม** ผู้ประสานการประชุม จะประชุมรับสำนวนและดำเนินการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟู โดยนับระยะเวลาในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู นับตั้งแต่วันที่เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำ และจัดประชุมผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ฝ่ายเด็กและเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ พนักงานคุมประพฤติ พนักงานอัยการ ผู้อำนวยการ ผู้ประสานการประชุม และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้แทนชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้แทนหน่วยงานที่ได้รับผลกระทบ เป็นต้น

3) **กระบวนการประชุมและจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู** ผู้ประสานการประชุม จะจัดประชุมเพื่อจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูด้วยการเชิญผู้เกี่ยวข้องต่างๆ เข้าร่วม โดยผู้ประสานการประชุม มีบทบาทหน้าที่ดังนี้

(1) พิจารณาเชิญผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่ม คือ “กลุ่มที่กฎหมายกำหนดให้ผู้อำนวยการเชิญ” ได้แก่ ฝ่ายเด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิด (เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กและเยาวชนร้องขอ) ฝ่ายผู้เสียหาย ในกรณีที่มีผู้เสียหาย (ผู้เสียหายเอง รวมทั้งบิดามารดา ผู้ปกครองของผู้เสียหาย กรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ) และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ พนักงานคุมประพฤติ และพนักงานอัยการ และ “กลุ่มที่ผู้อำนวยการเห็นสมควรเชิญ” ได้แก่ ผู้แทนชุมชน หรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด พนักงานสอบสวน หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดนั้น เช่น โรงเรียน สถาน

ประกอบการ องค์การด้านเด็ก สถานสงเคราะห์ บ้านพักเด็กและครอบครัว พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

(2) เตรียมการประชุม

ผู้ประสานการประชุมต้องเตรียมตัวให้พร้อมเป็นผู้ประสานการประชุม มีการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับคดีและข้อมูลต่าง ๆ จากผู้เกี่ยวข้อง และเตรียมการในส่วนที่เป็นบุคลิกภาพของผู้ประสานการประชุมให้มีความพร้อมและน่าเชื่อถือ

(3) ดำเนินการประชุมตามแผน

การจัดประชุม มีกระบวนการที่ต่อเนื่องเป็นลำดับ 4 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 การต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และข้อปฏิบัติต่าง ๆ รวมทั้งข้อตกลงเกี่ยวกับการรักษาความลับ

ช่วงที่ 2 การแลกเปลี่ยนข้อมูลจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในช่วงนี้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานคุมประพฤติเล่าถึงพฤติการณ์คดี พนักงานคุมประพฤติแจ้งข้อมูลจากการสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน ตามแต่ละด้านของแบบประเมินความเสี่ยงและความจำเป็น ให้เด็กและเยาวชนเล่าเหตุการณ์และผลของการกระทำที่เกิดขึ้น โดยผู้ประสานการประชุมอาจช่วยซักถามเพื่อให้ที่ประชุมได้ทราบว่ามิอะไรเกิดขึ้นบ้าง ตลอดจนความคิดและความรู้สึกของเด็กและเยาวชนที่ได้กระทำผิดนั้น ให้ผู้เสียหาย (ถ้ามี) ได้พูดถึงความเสียหายที่ตนเองได้รับ รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของเด็กและเยาวชน และสิ่งที่ต้องการให้ชดใช้หรือชดเชยความเสียหายนั้น และให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนได้มีโอกาสพูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้น

ช่วงที่ 3 การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนได้ร่วมกันจัดทำแผนฟื้นฟู โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กและเยาวชนให้กลับตนเป็นคนดี หรือบรรเทาทดแทนหรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย กรณีเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย สร้างความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม และพัฒนาตนให้เป็นที่เชื่อว่าจะไม่กระทำผิดอีก

ช่วงที่ 4 การสรุปผลการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้ประสานการประชุมผ่านแผนให้ที่ประชุมฟัง หากเป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องตามที่ตกลง ให้ผู้ประสานการประชุมสรุปแผนและสอบถามความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหาย (หากมี) และให้ทุกฝ่ายลงลายมือชื่อ

(4) จัดทำบันทึกเสนอแผน พร้อมรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนและความเห็นของผู้อำนวยการ เมื่อการประชุมบรรลุผลได้แผนตามความประสงค์ ผู้ประสานการประชุมต้องจัดทำบันทึกเพื่อเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู รายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนของพนักงานคุมประพฤติ และความเห็นเพื่อให้ผู้อำนวยการพิจารณาลงนามถึงพนักงานอัยการ

สำหรับผลการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(1) กรณีไม่สำเร็จ กรณีแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชน ให้ผู้ประสานการประชุมรายงานผลการประชุมต่อผู้อำนวยการทราบ เพื่อส่งสำนวนกลับไปยังพนักงานคุมประพฤติ เจ้าของสำนวนทำหนังสือแจ้งพนักงานสอบสวน ดำเนินคดีตามปกติโดยเร็วและแจ้งให้ศาลทราบ โดยให้ถือว่าวันที่ผู้อำนวยการลงนามเป็นวันยุติการจัดทำแผน

(2) กรณีสำเร็จ กรณีแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชน ให้ผู้ประสานการประชุมจัดทำรายงานผลการประชุมเสนอต่อผู้อำนวยการทำความเข้าใจประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ ทั้งนี้ แผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจะต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กและเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อาจกำหนดให้ว่ากล่าวตักเตือน กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติตามด้วยก็ได้ กำหนดให้ชดใช้เยียวยาความเสียหาย กำหนดให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกิน 30 ชั่วโมง หรือกำหนดให้นำมาตรวจการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมาใช้ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกิน 1 ปี

การพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของพนักงานอัยการ ดังนี้

(1) กรณีไม่เห็นชอบตามแผน พนักงานอัยการสั่งให้ดำเนินคดีตามปกติ ให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวน ศาล และผู้เกี่ยวข้องทราบ โดยให้ถือว่าวันที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่เห็นชอบตามแผนเป็นวันเริ่มนับต่อจากวันที่สะดุดหยุดลง หากพนักงานอัยการสั่งให้แก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ผู้ประสานการประชุมดำเนินการจัดประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูใหม่ เพื่อทบทวนแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยเร็ว โดยได้ดำเนินการตามกระบวนการประชุมและจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(2) กรณีเห็นชอบตามแผน ให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวทันที ผู้ประสานการประชุมจัดทำรายงานให้ศาลทราบ ศาลจะพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ทั้งนี้ ศาลต้องมีคำสั่งภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงาน

4) กระบวนการกำกับติดตามการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เมื่อพนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ทำหนังสือขอความร่วมมือหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการให้มีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และกำหนดบุคคลในการติดตาม สอดส่องว่าเด็กและเยาวชนได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างครบถ้วนหรือไม่ แล้วรายงานให้ผู้อำนวยการทราบ ทั้งนี้ วิธีการกำกับติดตามให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผน มีดังนี้

ข้อ	วิธีการกำกับติดตามให้ปฏิบัติตามแผน
1	ติดตามโดยการออกเยี่ยมบ้าน / สถานที่ทำงาน / สถานที่เด็กหรือเยาวชนไปบำเพ็ญประโยชน์ตามแผนที่กำหนด หรืออื่นๆ ตามความเหมาะสม
2	ให้มารายงานที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก เพื่อรับคำแนะนำตามเงื่อนไขที่กำหนดในแผน
3	ติดตามทางโทรศัพท์ หรือช่องทางการติดต่อสื่อสารรูปแบบอื่นๆ เช่น Application Line Facebook

ทั้งนี้ ผู้กำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนของเด็กและเยาวชน จะต้องจัดทำรายงาน หาก “ไม่เป็นไปตามแผน” ให้ยุติการดำเนินการ และรายงานให้ผู้อำนวยการ และพนักงานอัยการทราบ และแจ้งให้ศาลทราบเป็นลำดับต่อไป หาก “เป็นไปตามแผน” ให้รายงานการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้พนักงานอัยการทราบ

พนักงานอัยการ จะเป็นผู้พิจารณา หาก “เห็นชอบและมีคำสั่งไม่ฟ้อง” พนักงานคุมประพฤติจะทำหนังสือแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาล พนักงานสอบสวน และฝ่ายเด็กและเยาวชนทราบ ปิดสำนวน และบันทึกผลการดำเนินงานลงในระบบสารสนเทศให้ครบถ้วนสมบูรณ์ และธุรการคดีดำเนินการจัดส่งประวัติเด็กและเยาวชนไปยังสำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับทะเบียนประวัติของเด็กและเยาวชน หาก “ไม่เห็นชอบ” ให้ดำเนินคดีตามปกติ

4.4 แนวทางการจัดกิจกรรมสำหรับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำหรับมาตรการพิเศษ

4.4.1 แนวทางการจัดกิจกรรมสำหรับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

แนวทางการจัดกิจกรรมสำหรับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จะประกอบไปด้วยกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนควรได้รับในเบื้องต้น และกิจกรรมตามสภาพปัญหา ดังนี้

1) กิจกรรมที่เด็กและเยาวชนควรได้รับในเบื้องต้น

กิจกรรมที่ควรได้รับในเบื้องต้น	แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
เด็กหรือเยาวชนและผู้ปกครองควรได้รับกิจกรรมขั้นพื้นฐาน	1. กฎหมายที่ควรทราบเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำหรือให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายใกล้ตัว 1 ชั่วโมง 2. ธรรมชาติของวัยรุ่น ปัญหาพัฒนาการตามวัยที่พบบ่อยในวัยรุ่น ตลอดจนแนวทางในการอยู่ร่วมกับวัยรุ่นอย่างมีความสุข 3. การอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสม 4. เสริมทักษะของผู้ปกครองในการดูแลเด็กหรือเยาวชน (กิจกรรมที่ 2 – 4 ใช้เวลา 1-2 ชั่วโมง)

2) กิจกรรมตามสภาพปัญหา

ข้อ	กลุ่มเด็ก/เยาวชน	แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
1	กลุ่มเด็กและเยาวชนที่ไม่มีปัญหาทางด้านพฤติกรรมเสี่ยง และไม่มีปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัว	- การทำงานบริการสังคม - ให้คำปรึกษา
2	กลุ่มเด็กและเยาวชน ไม่มีปัญหา ด้านพฤติกรรมเสี่ยง แต่มีปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัว	- การทำงานบริการสังคม - ให้คำปรึกษาครอบครัว/ครอบครัวบำบัด (รายบุคคล) - ทำกิจกรรมร่วมกันกับครอบครัว
3	เด็กและเยาวชนมีปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด 3.1 ไม่ได้ประกอบอาชีพ/ว่างงาน/ไม่ได้ศึกษา	- ทำงานบริการสังคม - เข้าร่วมโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูแบบไป – กลับ - ให้เข้ารับการฝึกวิชาชีพระยะสั้นจากหน่วยงานภายนอก - ให้เข้ารับการแนะแนวการศึกษาและอาชีพจากเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กหรือหน่วยงานภายนอก

ข้อ	กลุ่มเด็ก/เยาวชน	แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
	3.2 ประกอบอาชีพ/ ศึกษาต่อ	- ให้ประกอบอาชีพที่สุจริตและเป็นกิจจะลักษณะหรือเข้ารับการศึกษาคต่อ - ทำงานบริการสังคม - ให้เข้ารับการฝึกวิชาชีพระยะสั้นจากหน่วยงานภายนอก - ให้เข้ารับการแนะแนวการศึกษาและอาชีพจากเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กหรือหน่วยงานภายนอก - ให้ศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาเดิมหรือระบบการศึกษานอกโรงเรียน - ให้ทางโรงเรียนร่วมกันกำกับติดตามดูแลพฤติกรรมและวางแผนการดูแลเด็กหรือเยาวชนและให้รายงานความประพฤติให้ทางสถานพินิจและคุ้มครองเด็กทราบ
	3.3 มีปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัว	- การให้คำปรึกษาทางจิตวิทยา/ จิตบำบัด (รายบุคคล) - การให้คำปรึกษาครอบครัว / ครอบครัวบำบัด (รายบุคคล) - ทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว - ผู้ปกครองลดพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขหรือสิ่งเสพติด
4	เด็กและเยาวชนที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจยากจน	- ให้การสงเคราะห์ในเบื้องต้น/สงเคราะห์ครอบครัว - ส่งต่อไปยังองค์กรสงเคราะห์เพื่อการช่วยเหลือ
5	เด็กและเยาวชนที่มีปัญหาด้านกาย-จิต	- ส่งต่อไปบำบัดยังสถานพยาบาลตามความเหมาะสม
6	เด็กและเยาวชนที่มีปัญหาด้านการคบเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด และด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม	- ห้ามคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเสียหาย - ให้คำปรึกษาทั้งเด็กหรือเยาวชนและผู้ปกครอง - บำบัดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือโปรแกรมปรับพฤติกรรมรุนแรงโดยนักจิตวิทยา

ข้อ	กลุ่มเด็ก/เยาวชน	แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
7	เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเกเร	- โปรแกรมเสริมทักษะชีวิต - ให้คำปรึกษาทั้งเด็กหรือเยาวชนและผู้ปกครอง - บำบัดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือโปรแกรมปรับพฤติกรรมรุนแรงโดยนักจิตวิทยา
8	เด็กและเยาวชนมีประวัติเกี่ยวข้องกับยาเสพติด	- ให้คำปรึกษา - เข้ารับการบำบัดที่สถานพยาบาลที่ใกล้บ้านโดยนำผลการบำบัดมาแสดง - เข้าโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูแบบไป-กลับ - ห้ามดื่มสุรา ลดละเลิกการดื่มสุรา

4.4.2 แนวทางการทำงานบริการสังคม

การทำงานบริการสังคมไม่ได้เป็นมาตรการลงโทษ แต่เป็นการชดเชยค่าเสียหายแก่ชุมชนที่ เป็นผู้ได้รับผลกระทบหรือเป็นผู้เสียหายทางอ้อม งานบริการสังคมที่กำหนดมานั้นต้องตรงกับความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อผลของการกระทำของเด็กและเยาวชนโดยตรง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในการรับผิดชอบต่อหลัก ดังนั้นจึงต้องจัดสัดส่วนจำนวนชั่วโมงให้สอดคล้องกัน การทำงานบริการสังคมจึงให้น้ำหนักต่อความสนใจของเด็กและเยาวชนน้อยกว่าการเรียนรู้ความรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตัวเอง

ข้อ	กลุ่มเด็ก/เยาวชน	การทำงานบริการสังคม
1	คดีขับรถประมาท	- ช่วยตำรวจจราจรพานักเรียนข้ามถนน จูงคนชรา คนตาบอดข้ามถนน - ดูแลเด็กพิการข้ามถนน - พยาบาลคนป่วย - เข้ารับการอบรมกฎจราจร 2 ชั่วโมง
2	คดีลักทรัพย์	- ชดเชยค่าเสียหายเป็นทรัพย์สิน - ทำงานให้ผู้เสียหาย เช่น ทำความสะอาด ปลุกต้นไม้ ตัดหญ้า ฯลฯ - ทำงานตามที่ถูกผู้เสียหายหรือผู้นำชุมชนจัดให้ เช่น ทำความสะอาดวัด ชุมชน สถานที่ต่างๆ ในชุมชน
3	คดีทำร้ายร่างกาย	- ชดเชยค่าเสียหายเป็นทรัพย์สิน

ข้อ	กลุ่มเด็ก/เยาวชน	การทำงานบริการสังคม
		- ทำงานให้ผู้เสียหาย เช่น ทำความสะอาด ปลูกต้นไม้ ตัดหญ้า ฯลฯ - ดูแลเด็กพิการซ้ำซ้อน - พยาบาลคนป่วย
4	คดีทำลายทรัพย์สิน	- ชดใช้ค่าเสียหายเป็นทรัพย์สิน - ทาสีกำแพง - ให้ซ่อมแซมทรัพย์สินของผู้เสียหายที่เด็กและเยาวชนทำลาย - ทำงานในห้องสมุด ทำงานบริการสังคมตามที่จัดให้ เช่น กวาดถนน ทำงานวัด เก็บขยะ ทำความสะอาดที่ทำการชุมชน โรงเรียน สถานีตำรวจ - ดูแลคนชรา - ปลูกต้นไม้ ตัดหญ้า
5	คดีเกี่ยวกับเพศ	- ทำงานตามที่ถูกผู้เสียหายและผู้นำชุมชนกำหนดให้ทำ เช่น ทำความสะอาดวัด ปลูกต้นไม้ ตัดหญ้า เก็บขยะ - ช่วยงานที่โรงพยาบาล

ทั้งนี้ การทำงานบริการสังคมดังกล่าว สามารถเลือกได้ตามความเหมาะสม โดยดูบริบทของเด็กหรือเยาวชน และความพร้อมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

4.5 ตัวอย่างมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของแต่ละประเทศ

นิศรา รัตนเกียรติกานต์ (2558) ได้ศึกษามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้อง และได้เสนอตัวอย่างของประเทศแคนาดา ญี่ปุ่นและนิวซีแลนด์ เกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ดังนี้

ตัวอย่างของประเทศแคนาดา

ประเทศแคนาดา ได้นำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีดำเนินการโดยตำรวจและพนักงานอัยการทำงานร่วมกัน ส่วนกระทรวงยุติธรรมของประเทศแคนาดาได้จัดทำแนวทาง Restorative Justice Programs Guidelines ออกเผยแพร่ เพื่อส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญาและ

กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดหลายแนวทาง เนื่องจากแต่ละรัฐแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน สามารถเลือกปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และยังได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ดำเนินโครงการหรือผู้ประสานงานโครงการที่จะต้องผ่านการฝึกอบรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องเรียนรู้การเตรียมโครงการประชุมที่ดี เช่น สถานประชุม การอำนวยความสะดวก การบันทึกการประชุม และการประเมินผลโครงการ สำหรับการให้ความรู้ การฝึกอบรม และการทำวิจัย เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามรัฐต่าง ๆ นั้นมีหน่วยหน่วยงานเฉพาะ มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ สำหรับผู้ประสานดำเนินโครงการ ได้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ แต่เนื่องจากประเทศแคนาดา เป็นประเทศที่ประกอบด้วยหลายมลรัฐ แต่ละมลรัฐใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แตกต่างกันไป เช่น

รัฐ Manitoba มีโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ศาลสามารถใช้เป็นทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่แทนการจำคุกได้ ผู้เสียหายจะได้พบกับผู้กระทำผิดเพื่อรับคำขอโทษ รับค่าเสียหาย ช่วยผู้กระทำผิดหาวิธีการกำจัดความโกรธ ฝึกทักษะการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น หรือรักษาอาการติดสุรา โดย The John Howard Society ของรัฐ Manitoba เป็นผู้ดำเนินการและเป็นแหล่งทุนสำคัญ ส่วนที่เมือง Hollow Water มีโครงการ Community Holistic Circle Healing Program ที่ใช้กับคดีความผิดทางเพศและในคดีความรุนแรงในครอบครัวของชุมชนพื้นเมือง Aboriginal People ซึ่งผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชนจะได้พบกัน โทษของผู้กระทำผิดคือการกล่าวคำขอโทษผู้เสียหายและคนในชุมชน รวมถึงมีการลงนามในสัญญาในการปรับปรุงพฤติกรรมในอนาคต

ส่วน รัฐ Alberta มีโครงการประชุมของชุมชน (Community Conferencing Program) ที่เยาวชนผู้กระทำผิดจะไม่ถูกดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม แต่จะมีบุคลากรที่ผ่านการอบรมช่วยไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท และมีทักษะการสื่อสารเป็นอย่างดี ช่วยโน้มน้าวให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้แสดงความรู้สึกในสิ่งที่เกิดขึ้น หาข้อสรุปเพื่อชดใช้และเยียวยาผลจากการทำความผิดนั้น และจะกำหนดโทษโดยการกล่าวคำขอโทษ รวมถึงการลงนามในสัญญาที่กำหนดกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการช่วยเหลือชุมชนและผู้เสียหาย ซึ่งจะมีหลายฝ่ายเกี่ยวข้องกับโครงการประชุม ตั้งแต่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ครอบครัว เจ้าหน้าที่ตำรวจ และองค์กรต่างๆ ในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ยังมีโครงการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดย The Mediation and Restorative Justice Centre เป็นการประชุมคดีการกระทำผิดเด็กและความรุนแรงในครอบครัวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ซึ่งค่อนข้างใช้เวลาในการเตรียมการประชุม การประชุมมักจะจัดขึ้นมากกว่า 1 ครั้ง (5-7 ครั้งโดยเฉลี่ย) และความสามารถของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการดำเนินโครงการในช่วงประชุมเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นจากความสมัครใจและความเสียสละผ่านการฝึกอบรมด้าน Restorative Justice เป็นอย่างดี มีความพร้อมและประสบการณ์

ต้องเตรียมข้อมูลครบถ้วน ต้องสร้างความเชื่อมั่น ลดความกดดัน และความหวาดกลัวแก่ทุกฝ่าย สำหรับงบประมาณการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของรัฐ Alberta จะมี Alberta Community Restorative Justice (ACRJ) Grant Program ร่วมกับองค์กรต่างๆ เป็นแหล่งทุนให้การสนับสนุนโครงการต่างๆ ประมาณปีละ 350,000 ดอลลาร์

ตัวอย่างของประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นมีการจัดการตั้งศูนย์ประชุมกลุ่มครอบครัวสำหรับความผิดที่ผู้กระทำเป็นเด็กและเยาวชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาวัฒนธรรมขอโทษและให้อภัยดั้งเดิมที่ตัดผู้เสียหายจากกระบวนการประชุมเชิงสมานฉันท์ เพื่อหาข้อตกลงระงับข้อพิพาททางอาญา กระบวนการดังกล่าวเริ่มต้นจากการที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนจะต้องยอมรับความผิด ผู้ประสานงานประชุมจะพบคู่กรณีแต่ละฝ่าย เพื่อยืนยันว่าทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องการที่จะเจรจาระงับข้อพิพาทและผลเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา การประชุมจะเปิดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายเข้าร่วมด้วย เช่น ครู ผู้ร่วมงาน สมาชิกในครอบครัว ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด

การประชุมผู้เข้าร่วมประชุมจะร่วมกันกำหนดข้อตกลงในการเยียวยาความเสียหาย เช่น ให้ผู้กระทำความผิดไปฝึกอบรม ทำงานบริการสาธารณะ รวมทั้งการชดเชยค่าสินไหมทดแทน การประชุมสามารถจัดขึ้นได้ก่อนการดำเนินคดีในชั้นศาลหรือระหว่างรอการลงโทษก็ได้ ผลของข้อตกลงเชิงสมานฉันท์จะถูกส่งไปยังศาลหรือศูนย์ควบคุมตัว เพื่อที่จะใช้มาตรการที่กำหนดโดยข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดต่อไป

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชนในประเทศญี่ปุ่น การประชุมกลุ่มครอบครัวแบบไม่เป็นทางการ ตัวอย่างเขตจังหวัด Chiba มีกระบวนการประชุมกลุ่มดังกล่าวเริ่มต้นจากการที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชนจะต้องยอมรับความผิด ผู้ประสานงานประชุมจะพบคู่กรณีแต่ละฝ่ายเพื่อยืนยันว่าทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องการที่จะเจรจาระงับข้อพิพาทและผลเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา การประชุมจะเปิดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายเข้าร่วมด้วย เช่น ครู ผู้ร่วมงาน สมาชิกในครอบครัว ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด โดยมีเทคนิคการดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถทำได้ทันทีและเป็นกระบวนการที่คำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้เข้ามาร่วมหาทางออกที่เหมาะสมกับผลที่เกิดจากการกระทำความผิด จึงเห็นได้ว่ามาตรการการประชุมดังกล่าวได้สร้างสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายและสิทธิของผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่ากระบวนการขอโทษและการให้อภัยแบบเดิม

ตัวอย่างของประเทศนิวซีแลนด์

ประเทศนิวซีแลนด์นั้นหากเป็นการกระทำความผิดที่เยาวชนกระทำผิดและเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง จะได้รับการดำเนินการโดยอาศัยอำนาจของ Police Youth Aid แต่ถ้าเป็นการกระทำ

ความผิดที่มีความร้ายแรงในระดับกลางหรือร้ายแรง เช่น ความผิดถือว่าเป็นการใช้กำลัง การชิงทรัพย์ วางเพลิง ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา หรือความผิดเกี่ยวกับเพศอื่นๆ ยกเว้นความผิดฐานฆ่าคน จะดำเนินการเป็นเอกเทศโดยอาศัยอำนาจตาม The Children and Young Persons and Their Family Act 1989 ทั้งนี้ มาตรการในการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนซึ่งได้กระทำความผิดที่ไม่ร้ายแรงได้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาและให้การสนับสนุน เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้เข้ามามีส่วนในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตน และผลการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นจะก้าวล่วงไปถึงการนำเสนอเพื่อให้ศาลมีแนวทางที่เหมาะสมในการลงโทษผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชนด้วย

The Children and Young Persons and Their Family Act 1989 มาตรา 5 และมาตรา 208 กำหนดหลักการและกระบวนการที่ศาลจะต้องพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับเยาวชนที่กระทำความผิดมิให้กระทำความผิดซ้ำ และเปี่ยมเบนไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ในแต่ละประเทศต่างดำเนินกระบวนการภายใต้แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มิได้มุ่งที่จะลงโทษเด็กหรือเยาวชน แต่ต้องการให้เด็กและเยาวชนแก้ไขความผิด ตลอดจนเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ต้องการให้เด็กหรือเยาวชนกลับคืนสู่สังคม โดยมาเป็นทรัพยากรที่ดีเพื่อพัฒนาประเทศต่อไป

5. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

เมื่อเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดและถูกเสนอให้ใช้มาตรการพิเศษ ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จครบถ้วนตามแผนแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ จะมีหน้าที่รายงานให้พนักงานอัยการทราบ และหากพนักงานอัยการเห็นชอบ จะมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ทำให้สิทธิที่จะนำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไป แต่ไม่เป็นการตัดสิทธิผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่จะดำเนินคดีแพ่ง โดยผู้อำนวยการสถานพินิจฯ ต้องรายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ แต่หากเป็นกรณีที่ผู้มีส่วนได้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ปฏิบัติตามแผนฯ ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ จะต้องรายงานให้พนักงานอัยการทราบ และแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไปตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 88 วรรคหนึ่ง เนื่องจากในระหว่างที่จัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ กฎหมายห้ามไม่ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการสอบปากคำหรือดำเนินการใด ๆ เฉพาะกับเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ก่อน ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 89 แต่ในส่วนอื่นเช่น การสอบปากคำพยานปากอื่น การตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์

นี้ว่ามี การตรวจสอบประวัติอาชญากรรม ตรวจที่เกิดเหตุ ทำแผนที่สังเขปแสดงสถานที่เกิดเหตุ เป็นต้น เหล่านี้ พนักงานสอบสวนสามารถดำเนินการต่อไปได้ (ประทักษ์ชัย ธนฉายสวัสดิ์, 2555)

ดังนั้น ผลของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จ คือ เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดนั้น จะไม่ถูกส่งฟ้องในคดีอาญา แต่หากไม่ปฏิบัติตามแผนหรือปฏิบัติไม่สำเร็จ จะต้องมีการดำเนินคดีต่อไป ซึ่งสภาพการณ์จริงในปัจจุบัน พบว่าส่วนใหญ่เด็กหรือเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 นี้ สามารถปฏิบัติตามแผนฯ ได้สำเร็จ มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่สามารถสำเร็จได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

5.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ

การนำมาตรการพิเศษ มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาใช้ เป็นไปตามหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีเป้าหมายสำคัญคือ การแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่ไม่ได้กระทำความผิดร้ายแรง และสมควรได้รับโอกาส โดยมีการเยียวยาความเสียหายด้วยกระบวนการทางเลือกแทนกระบวนการยุติธรรมปกติ หลักการสำคัญคือ เป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้กลับตัวและแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนโดยไม่ต้องมีตราบาปติดตัว อันจะเป็นผลร้ายต่ออนาคตของเด็ก ซึ่งการนำมาตรการพิเศษนี้มาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการใช้มาตรการพิเศษและการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษของเด็กและเยาวชน ได้แก่ (ประทักษ์ชัย ธนฉายสวัสดิ์, 2555; วันชัย รุจนวงศ์, 2546; อ้างถึงใน สุกานดา กิจหารักษ์, 2556) โดยแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ตามผู้เกี่ยวข้องกับการกระบวนการจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ดังนี้

5.1.2 ด้านผู้เสียหาย

- 1) ผู้เสียหายจะต้องมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลความทุกข์ หรือความเสียหายที่ได้รับ และพูดคุยกับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด เข้าใจถึงสิทธิของตนเองที่ควรได้รับอย่างเหมาะสม
- 2) การชดเชยเยียวยาความเสียหายหรือกระทำการประการอื่นแก่ผู้เสียหายต้องเป็นไปด้วยความเหมาะสม และมีการกำกับติดตามให้การชดเชยเยียวยาสมบูรณ์ตามที่ตกลง

5.1.1 ด้านตัวเด็กหรือเยาวชน

- 1) เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดต้องเข้าใจถึงผลกระทบหรือผลร้ายในสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไป และรับสารภาพด้วยความสมัครใจ
- 2) เด็กหรือเยาวชนต้องเต็มใจและพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำผิดของตน โดยต้องพยายามที่จะแก้ไขผลร้ายจากการกระทำผิดของตนที่เกิดกับผู้เสียหายหรือผู้อื่นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และมีการขอโทษอย่างจริงใจที่กระทำความผิดต่อผู้เสียหาย

5.1.3 ด้านครอบครัวและชุมชน

1) ครอบครัวต้องร่วมกันกำหนดโทษและมาตรการที่จะแก้ไขเยียวยาเด็กหรือเยาวชนในปกครองของตนเอง ภายใต้หลักการที่ว่า “ไม่มีใครหวังดีเกินกว่าพ่อแม่หรือครอบครัวของเด็กเอง” เด็กจะรู้สึกว่าคุณกลั่นโทษโดยพ่อแม่ ไม่ใช่คนแปลกหน้า และโทษที่กำหนดไม่ควรจะทำลายชีวิตปกติในครอบครัวและสังคม ซึ่งจะเป็นการผลักดันให้เด็กกลับมากระทำผิดซ้ำได้อีก

2) ชุมชนมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน บอกถึงความต้องการที่แท้จริงของคนในสังคม และร่วมแก้ปัญหาเพื่อความสุขของคนในชุมชนและสังคม

3) ครอบครัวและชุมชนต้องร่วมกันกำกับดูแลความประพฤติของเด็กและเยาวชน โดยนอกจากจะเอาใจใส่ดูแลบุตรหลานในครอบครัวของตนเองแล้ว ยังต้องคอยสอดส่องดูแลบุตรหลานในครอบครัวของผู้อื่นด้วย ในลักษณะต่างคนต่างช่วยกัน

5.1.4 ด้านผู้ประสานการประชุมและกระบวนการจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

1) มีการประสานให้ข้อมูล เพื่อเตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วมจัดทำแผนบำบัดแก้ไขฟื้นฟู ให้เข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อให้เข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริง และเข้าใจกระบวนการตามมาตรการพิเศษ

2) ผู้ประสานการประชุมต้องมีความยุติธรรม เป็นกลาง มีทักษะในการสื่อสาร และเข้าใจอย่างถูกต้องถึงกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ โดยต้องดำเนินการประชุมให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายรู้สึกปลอดภัย กล่าวพูดในสิ่งที่คิด และต้องสามารถควบคุมการประชุมได้

3) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับการยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนอย่างจริงใจ โดยแผนจะต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน ไม่มีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชนแม้จะเป็นผู้ที่กระทำผิด โดยต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชน และเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ

4) หน่วยงานยุติธรรมควรมีกระบวนการและกลไกในการกำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

5) มีการรายงานผลให้กับผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยเฉพาะกับผู้เสียหาย เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการแก้ไขการกระทำของผู้กระทำผิด และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันหรือเกิดความสมานฉันท์ในสังคม

6) มีระยะเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินการทุกขั้นตอน โดยเฉพาะการให้เวลาผู้เสียหายได้ปรับสภาพจิตใจและอารมณ์ก่อนที่จะพบกับผู้กระทำผิด

5.2 ปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาอุปสรรคส่วนใหญ่จากการใช้มาตรการพิเศษคือ เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด มิได้เกิดความสำนึกอย่างจริงจัง เพียงแต่ต้องการให้ตนเองหลุดพ้นจากคดีเท่านั้น ปัญหาอีกประการหนึ่งคือผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายในรูปตัวเงินที่เกินจริง (สุกานดา กิจหารักษ์, 2556) ในส่วนของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดตามมาตรการพิเศษนั้น พบว่า ปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรคที่อาจส่งผลให้การปฏิบัติตามแผนฯ ไม่สำเร็จ โดยแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ได้แก่ (ศรุตฯ สมพอง และคณะ, 2551; ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา และพรประภา แก้วกล้า, 2553)

5.2.1 ด้านนโยบาย

ปัญหาสำคัญในด้านนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษ คือการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายที่เน้นผลในเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพที่เกิดขึ้นจากการใช้มาตรการพิเศษ กล่าวคือ มีความพยายามที่จะเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากระบบการยุติธรรมตามปกติให้มากขึ้น โดยยังไม่มีมาตรการที่รองรับที่เพียงพอ จึงอาจทำให้คุณภาพในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็ก ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คาดหวังไว้

5.2.2 ด้านกระบวนการจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู

เป็นปัญหาอุปสรรคในทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และเกี่ยวข้องกับการประสานงานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการ ดังนี้

1) ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนฯ ขาดความเข้าใจในเป้าหมายสำคัญของการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจเนื่องมาจากขาดการประชาสัมพันธ์และการสร้างความเข้าใจให้ผู้มีส่วนร่วม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ผู้เสียหาย และครอบครัว ได้รู้ถึงหลักการ วิธีคิด ข้อดี และข้อเสียของการใช้มาตรการพิเศษ ตามแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2) ขาดการกำกับติดตามประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนฯ ที่กำหนดไว้ รวมไปถึงการชดเชยทดแทนค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย

3) เด็กหรือเยาวชนและครอบครัวต้องเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางภายหลังจากการประชุมจัดทำแผนฯ แล้ว โดยจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เสียเวลา และรายได้จากการขาดงาน เพื่อรายงานตัวต่อสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

4) ปัญหาด้านกฎหมายจากมาตรการพิเศษในเรื่องผู้เสียหาย ในกรณีที่เป็นคดีเล็กน้อย เช่น เมาแล้วขับ หรือขับรถประมาทโดยไม่มีผู้ใดได้รับอันตราย หรือทรัพย์สินเสียหายซึ่งรัฐเป็นผู้เสียหาย เมื่อไม่มีผู้เสียหาย เด็กและเยาวชนจึงขาดโอกาสในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

5) ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เนื่องจากยังขาดการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ จึงอาจทำให้การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กหรือเยาวชนยังไม่เพียงพอ และขาดความเข้าใจในการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด

6) เจ้าหน้าที่ประสานการประชุม ตลอดจนเจ้าหน้าที่อื่นในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในแนวปฏิบัติและหลักการประชุมจัดทำแผนอย่างเพียงพอ

7) การขาดนโยบายจากหน่วยงานอื่นในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ที่สอดคล้องกับนโยบายของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การเบิกจ่ายงบประมาณ เป็นต้น

8) ผู้เสียหายได้รับการดูแลเอาใจใส่น้อยเกินไป โดยเฉพาะเกี่ยวกับการขอใช้ทดแทนความเสียหาย และการฟื้นฟูผู้เสียหาย อีกทั้งมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อยกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและไม่สำเร็จในการปฏิบัติตามแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่จะช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึก และรอบด้านขึ้น จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนี้ ซึ่งข้อค้นพบจะนำมาซึ่งแนวปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพขึ้น และลดข้อจำกัดหรือปัญหาอุปสรรคในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการให้ลดน้อยลง

6. แนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

6.1 ขั้นตอนการปฏิบัติของศาลตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132

มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 นี้ให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวาง โดยเมื่อศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่ควรมีคำพิพากษา ซึ่งศาลอาจจะเห็นเอง หรือเห็นโดยบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือโดยบุคคลอื่นซึ่งจำเลยอยู่ด้วยร้องขอ เช่น ศาลอาจเห็นว่าความผิดที่จำเลยกระทำ ไม่ถึงกับเป็นภัยร้ายแรงต่อสังคม หรือไม่กระทบกระเทือนต่อความสงบสุขของประชาชน จำเลยเป็นผู้มีความประพฤติดีมาก่อน กำลังศึกษาอยู่กำลังจะมีอนาคตที่ดี อยู่ในครอบครัวที่ดูแลเอาใจใส่พร้อมที่จะช่วยเหลือให้การสนับสนุนให้จำเลยกลับตัวเป็นคนดี หรือจำเลยและครอบครัวยินดีบรรเทาผลร้าย ขอใช้ค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งแก่ผู้เสียหาย เป็นต้น ซึ่งตัวอย่างของพฤติการณ์แห่งคดีเหล่านี้ เป็นพฤติการณ์ที่ศาลใช้เป็นหลักในการสั่งตามมาตรา 132 โดยเห็นว่าจำเป็นต้องเลื่อนคดีออกไปเพื่อให้จำเลยได้กระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้จำเลยกลับตัวเป็นคนดี ได้

เยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น และแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในสิ่งที่ตนได้กระทำลงไป ทั้งนี้ ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา ๓๖ กฎหมายกำหนดให้ศาลสอบถามถึงความยินยอมของผู้เสียหายก่อน เพราะผลของการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดตามมาตรา ๓๖ จะทำให้สิทธิที่จะนำคดีอาญามาฟ้องของผู้เสียหายต้องระงับ ดังนั้น ความยินยอมของผู้เสียหาย จึงเป็นสิ่งที่ศาลควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เว้นแต่ ผู้เสียหายไม่ยินยอมโดยปราศจากเหตุอันสมควร เช่น ใช้ความยินยอมเป็นข้อต่อรองเพื่อเรียกค่าเสียหายที่เกินความเป็นจริงมาก (ประทักษ์ชัย ธนฉายสวัสดิ์, 2555)

ภายหลังสอบถามความยินยอมของผู้เสียหายแล้ว เมื่อศาลเห็นว่าพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรมีคำพิพากษา ศาลอาจมีคำสั่ง ดังนี้ (ประทักษ์ชัย ธนฉายสวัสดิ์, 2555)

1) ให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราว แล้วมอบตัวจำเลยให้บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยโดยไม่มีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันก็ได้

2) ส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจหรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย ที่ยินยอมรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราว

3) ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปก่อน เช่น ส่งฝึกและอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรมของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายชั่วคราวก่อนก็ได้

4) กำหนดเงื่อนไขให้จำเลยปฏิบัติตาม เช่น

- ให้งานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่พนักงานอื่นหรือบุคคลใด หรือองค์การด้านเด็ก ทั้งนี้ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของจำเลย ระหว่างที่ศาลรอดูความประพฤติก่อนคำพิพากษา

- ให้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยนำหลักการกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์มาใช้ ซึ่งรายละเอียดการดำเนินการคล้ายกันกับการจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 หรือ 90

- ให้รับคำปรึกษาแนะนำจากบุคคลใดก็ได้ ที่ศาลเห็นว่าสามารถให้คำแนะนำ สั่งสอน ให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตในวิถีทางที่ถูกต้องแก่จำเลยได้ ซึ่งในปัจจุบัน อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง มีคำสั่งให้ศาลและเยาวชนและครอบครัวทุกจังหวัดจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำ และประสานการประชุมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ซึ่งศูนย์ฯ จะมีนักจิตวิทยาประจำศาลร่วมในการทำงาน ดังนั้น ศาลสามารถที่จะส่งจำเลยเข้ารับคำปรึกษาแนะนำจากศูนย์ดังกล่าวได้

- ให้ร่วมกิจกรรมบำบัดหรือกิจกรรมทางเลือก ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมที่กำหนดตามโครงการของศาลเยาวชนและครอบครัว โครงการของผู้พิพากษาสมทบ หรือโครงการของหน่วยงานอื่น ที่ศาลเห็นว่ามิใช่ประโยชน์ในการแก้ไขและฟื้นฟูให้จำเลยสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ ทั้งนี้ ตามปกติแล้ว ในทุกปีศาลจะได้รับงบประมาณในการจัดทำโครงการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

และหากบางศาลที่มีผู้พิพากษาสมทบที่สมัครเข้ามาด้วยความเต็มใจที่จะช่วยเหลือสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อย จะยิ่งช่วยให้การดำเนินการโครงการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ส่วนโครงการอื่นที่ขอให้ศาลส่งเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเข้าร่วมเพื่อแก้ไขฟื้นฟู เช่น โครงการค่ายยุติธรรม ของกรมศาสนา โครงการลักษณะเช่นนี้ ศาลย่อมกำหนดให้จำเลยเข้าร่วมได้ทั้งสิ้น

- สำหรับการกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยเข้าร่วมกิจกรรม หรือรับคำปรึกษาแนะนำ ดังกล่าวข้างต้น ศาลอาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย เข้าร่วมกิจกรรมและรับคำปรึกษาแนะนำด้วยก็ได้ เพื่อรับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับวิธีการที่จะแก้ไขกลุ่มเกลาจำเลย

- ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น ห้ามจำเลยเข้าเขตที่กำหนด ซึ่งอาจทำให้วนกลับไปกระทำความผิดซ้ำได้อีก เป็นต้น

เงื่อนไขที่กล่าวข้างต้น เป็นเพียงตัวอย่างของการกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดปฏิบัติตามที่ศาลเห็นสมควร ซึ่งนอกจากจะเป็นเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแล้ว ยังมีการกำหนดเงื่อนไขในการเยียวยาผู้เสียหาย และกระทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์เพื่อเป็นการชดเชยแก่สังคม เช่น ให้ศึกษาเล่าเรียน เข้ารับการฝึกอบรม อาชีพให้เป็นหลักแหล่ง ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณะประโยชน์ หรือชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเป็นรายเดือน เป็นต้น ซึ่งการกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ให้จำเลยปฏิบัตินี้ ศาลสามารถกำหนดเวลาได้ตามที่เห็นควร แต่ทั้งนี้ ต้องไม่เกินกว่าจำเลยมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์ (ประทักษ์ชัย ธนฉายสวัสดิ์, 2555; กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.)

หากพิจารณาเปรียบเทียบกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 90 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จะเห็นว่า ตามมาตรา 90 กำหนดใช้กับเด็กหรือเยาวชนที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 20 ปีและพฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรง ส่วนมาตรา 132 ให้อำนาจศาลไว้กว้างขวางกว่า โดยไม่ได้กำหนดประเภทของคดีไว้ว่าจะต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษเท่าใด เพียงแต่กำหนดว่า พฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา นอกจากนี้ แม้มาตรา 132 จะกำหนดให้มีการสอบถามถึงความยินยอมของผู้เสียหาย แต่ไม่ได้ระบุชัดว่า ผู้เสียหายต้องยินยอมด้วยหรือไม่ จึงดูเหมือนว่าศาลสามารถใช้อำนาจตามมาตรานี้ได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด อย่างไรก็ตาม ต่อมา มีการออกข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556 และข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 ทำให้มีขอบเขตของเงื่อนไขเพื่อประกอบการใช้ดุลยพินิจของศาลที่ชัดเจนขึ้น เช่น เงื่อนไขให้ใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่ง กรณีพฤติการณ์ของเด็กหรือเยาวชนในการกระทำความผิดไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร หรือเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ที่มีหลักเกณฑ์

เฉพาะคดีเด็กหรือเยาวชนที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 20 ปี และเด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำความผิด ผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และโจทก์ไม่คัดค้าน เป็นต้น (ประทักษ์ชัย ธนฉายสวัสดิ์, 2555; กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.)

กรณีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการแทนคำพิพากษาคดี มาตรา 132 นั้น เป็นการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นหลังฟ้อง ซึ่งศาลจะเป็นผู้กำหนดผู้ประสานการประชุมจัดทำแผน โดยอาจให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรซึ่งจะเป็นบุคคลใดก็ได้ที่ศาลเห็นว่ามีความสามารถในการประสานการประชุม ซึ่งต่างจากการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้อง ที่กฎหมายกำหนดให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นผู้ประสานการประชุม ส่วนขั้นตอนต่อไปของการปฏิบัติตามมาตรา 132 เมื่อเด็กหรือเยาวชนหรือผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามเงื่อนไข ได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาลครบถ้วนแล้ว ให้ศาลส่งยุติคดี แม้มีการพิจารณาคดีมาบ้างแล้วหรือเสร็จแล้วก็ตามก็ต้องยุติ โดยศาลไม่ต้องมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย นอกจากนั้น กฎหมายยังให้ถือว่า สิทธิภาคีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ แม้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 132 จะไม่อยู่ในหมวดว่าด้วยเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา แต่ก็ต้องถือว่าเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกัน เพราะมีผลเป็นการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเช่นเดียวกัน (ประทักษ์ชัย ธนฉายสวัสดิ์, 2555) ส่วนในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาลตามมาตรา 132 ได้ ศาลต้องยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาต่อไปตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 133 วรรคสอง (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.)

6.2 กระบวนการดำเนินการของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ตามมาตรา 132

บทบัญญัติของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ตามมาตรา 132 วรรคสอง กำหนดไว้กรณีศาลเห็นว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไม่สมควรใช้วิธีการตามวรรคหนึ่ง คือการปล่อยตัวจำเลยชั่วคราวแล้วมอบตัวจำเลยให้บุคคลที่ศาลสั่งให้ควบคุมดูแล โดยกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติ ซึ่งในกรณีศาลเห็นไม่สมควรปฏิบัติตามวรรคหนึ่งนี้ ศาลจะส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจฯ หรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายตามที่ศาลเห็นสมควร (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.) ในแง่นี้ จึงถือเป็นการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแบบควบคุมตัว ซึ่งส่วนใหญ่ในปัจจุบัน เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งตามมาตรา 132 วรรคสอง จะถูกส่งตัวไปที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งตามแนวคิดและหลักการที่ถูกต้องแล้ว ศูนย์ฝึกและอบรมนี้ ไม่ใช่เป็นการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด หากแต่เป็นการบำบัดฟื้นฟูแก้ไขเด็กและเยาวชน ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการจัดการของศูนย์ฝึกและอบรมให้เป็นไปตามหลักการเช่นนั้น

การทำงานของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษแบบควบคุมนี้ ทางศูนย์ฝึกและอบรมต้องแยกเด็กที่มีการใช้มาตรการพิเศษแบบควบคุมออกจากเด็กอื่น ๆ โดยทำเช่นเดียวกับการแยกเด็กที่อยู่ระหว่างดำเนินคดีไปอยู่สถานแรกรับ ทั้งนี้ วิธีการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด นอกจากต้องอบรมสั่งสอนในเรื่องของความประพฤติ ทศนคติที่ดี และสำนึกแล้ว ยังต้องทำให้เด็กหรือเยาวชน มีความรู้สึกว่าเขาสามารถเริ่มชีวิตใหม่และมีชีวิตที่ดีได้ ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายสำคัญของการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนคือ เพื่อมุ่งให้เด็กและเยาวชนได้รับการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ความประพฤติที่บกพร่องเสียหาย และให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนหรือฝึกอาชีพอันเหมาะสมตาม อัตรภาพ ภายใต้การเลี้ยงดูอย่างปกติ โดยการควบคุมตัวไว้ ตามระยะเวลาอันเหมาะสม วิธีการ ดำเนินงานควรใช้ระบบบ้านหรือโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้สำนึกผิด และพัฒนาเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดีขึ้น จนเป็นที่ประจักษ์ว่าเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดนั้น จะปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีต่อไป

ส่วนจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน (The Central Juvenile and Family Court , 1996, อ้างถึงใน ศรุตฯ สมพงษ์ และคณะ, 2551) มีดังนี้

- 1) เพื่อรองรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดประเภทต่าง ๆ ที่ถูกตัดอิสรภาพ และถูกแยกออกจากสังคมเพื่อความสงบและปลอดภัยของสังคม
- 2) เพื่อช่วยในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาเด็กและเยาวชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมเป็นรายบุคคล ตามความแตกต่างของเด็กหรือเยาวชนแต่ละคน หรือแต่ละกลุ่ม และเพื่อความสะดวกในการกำหนดแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยคำนึงถึงความมั่นคงปลอดภัยในการจัดกิจกรรม ในด้านต่าง ๆ
- 3) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดและเยาวชนที่กระทำความผิดร้ายแรงและเป็นภัยคุกคามต่อสังคม กระทำผิดซ้ำได้อีก
- 4) เพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชนให้ได้สำนึกและตระหนักถึงความผิดที่ได้กระทำไป รวมถึงปรับเปลี่ยนนิสัย ความประพฤติ ตลอดจนทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น
- 5) เพื่อสนับสนุนส่งเสริมความสามารถของเด็กและเยาวชนและเพื่อให้รู้จัก ใฝ่หาความรู้ โดยการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ตนเองให้เหมาะสม
- 6) เพื่อให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนได้รับทักษะทางด้านอาชีพ และทักษะทางสังคม
- 7) เพื่ออำนวยความสะดวกในการยุติคดีของศาลและเป็นการบูรณาการกับครอบครัว และชุมชน

จากจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า คำนึงถึงความแตกต่างของเด็กและเยาวชน โดยสถานฝึกและอบรม จะต้องจัดกิจกรรมให้ สอดคล้องกับประเภท สาเหตุและความรุนแรงของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เพื่อให้

เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนแต่ละรายไป อันจะนำไปสู่การสำนึกถึงการกระทำผิด และตระหนักถึงการแก้ไขสิ่งที่ผิดพลาด รวมถึงการพัฒนาตนเองทั้งในด้านการศึกษาและทักษะอาชีพ รวมไปถึงทักษะทางสังคม เพื่อที่จะสามารถกลับคืนสู่สังคมและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งหากพิจารณาการดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสอง แนวคิดดังกล่าวข้างต้นจึงยิ่งทำให้เห็นถึงความจำเป็นในการแยกเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ออกจากเด็กและเยาวชนที่ถูกพิพากษาให้ดำเนินคดี เพื่อที่จะดำเนินการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ให้เหมาะสมกับเด็กกลุ่มนี้อย่างแท้จริง

7. แนวคิดเกี่ยวกับการสำนึกผิดและการประเมินความสำนึกผิด

7.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสำนึกผิด

ความหมายสำคัญของการสำนึกผิด (Remorse) คือ การที่ผู้กระทำผิดตระหนักได้ถึงความเจ็บปวดหรือความสูญเสียของเหยื่อและผู้เสียหาย ซึ่งเป็นสิ่งที่เขาต้องรับผิดชอบที่ทำให้เกิดความสูญเสียหรือความทุกข์ทรมานเช่นนั้น การสำนึกผิด จึงเป็นความรู้สึกไม่สบายใจหรือกังวลใจ อันเกิดจากความตระหนักหรือระลึกถึงการกระทำของตนเองที่ทำให้บุคคลอื่นเสียหาย ซึ่งถือว่าเป็นความรู้สึกในเชิงมโนธรรม (Moral emotion) เป็นที่มาของการต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้กระทำลงไป (Gracyalny, 2011; as cited in Kroll & Egan, 2004) ความหมายในแง่นี้ จึงอธิบายต่อได้ว่า การที่ผู้กระทำผิดจะสำนึกผิดหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการคือ ความรู้สึกเจ็บปวดหรือสูญเสียของเหยื่อหรือผู้เสียหายว่ามีมากน้อยเพียงไร กับความรู้สึกรับผิดชอบต่อการกระทำที่สร้างความเจ็บปวดหรือสูญเสียนั้นมีมากหรือน้อยเพียงใดเช่นกัน กล่าวคือ ถ้าผู้กระทำผิดไม่ได้รับรู้ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่อหรือผู้เสียหาย หรือรับรู้ว่าเป็นเพียงเล็กน้อย ก็อาจไม่รู้สึกผิดกับการกระทำของตนเองก็เป็นได้ ส่วนการประเมินว่าผู้กระทำผิดรู้สึกสำนึกผิดจริงหรือไม่นั้น จะต้องประเมินได้ว่า เขารู้สึกว่าตนเองต้องรับผิดชอบต่อการกระทำผิดนั้นด้วย ซึ่งหากไม่ได้รับรู้ถึงความรู้สึกว่าตนเองต้องรับผิดชอบต่อเช่นนั้นแล้ว อาจเป็นเพียงแค่ความรู้สึกเสียใจ (Regret) หรือความลำอายใจ (Guilt) เท่านั้นเอง

การสำนึกในการกระทำในคดีอาญา คำรับสารภาพถือได้ว่าเป็นราชินีแห่งพยานหลักฐาน (Queen of evidence) มีวิวัฒนาการมานานก่อนยุคอียิปต์และบาบิโลเนียน ปรากฏชัดในรูปแบบของศาสนาโดยคำรับสารภาพเป็นคำให้การที่ทำให้ตนเองเสียประโยชน์ และต่อมาจนพัฒนาให้กลายเป็นเรื่องสิทธิ (Right) ปรากฏชัดในคดีของประเทศอังกฤษในคดี R.V Warickshall ค.ศ 1973 โดยในคดีนี้ศาลของประเทศอังกฤษได้วางหลักในเรื่องคำรับสารภาพต้องมาจากความสมัครใจ (Voluntariness of the confession) และหลักกฎหมายไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้บัญญัติถึงการได้มาซึ่งคำรับสารภาพที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายให้เป็นบทตัดพยาน (Exclusionary rule)

คำรับสารภาพนี้ ถือเป็นพยานหลักฐานชนิดหนึ่งที่ผู้กระทำความผิดแสดงออกมา เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่ต้องพิสูจน์ ส่วนจะรับฟังลงโทษได้หรือไม่นั้นต้องพิจารณาจากคุณภาพของคำสารภาพนั้นว่ามีคุณภาพน่าเชื่อถือเพียงใดด้วย โดยกฎหมายฉบับเดิมได้แก่ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 63 มีการใช้ถ้อยคำว่า “เด็กหรือเยาวชนต้องให้การรับสารภาพ” ในประเด็นนี้การให้การรับสารภาพนั้นผู้กระทำ ความผิดควรจะต้องเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว อีกทั้งต้องมีใช้เด็กเยาวชนซึ่งมิได้มีสำนึกละอายใจในการกระทำความผิดจนเป็นอาชญากร เนื่องจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Juvenile Delinquency ซึ่งคำว่า Delinquency มีความหมายในทำนองว่าความเหลวไหลหรือไม่มีความรับผิดชอบ

บริบทของสังคมประเพณีไทยนั้น ยังต้องอาศัยหลักฐานความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเพื่อมาปรับบทความผิดของผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นเด็กอยู่ ดังนั้น การใช้ถ้อยคำว่าเด็กหรือเยาวชนต้องให้การรับสารภาพจึงน่าจะไม่ใช่สอดคล้องและเหมาะสมนัก แต่บทบัญญัติตามมาตรา 86 ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งมีเจตนารมณ์คล้ายกับมาตรา 63 ใช้ถ้อยคำว่า “เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี” การใช้ถ้อยคำดังกล่าวนี้ เป็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ ซึ่งสุดท้ายแล้วการสำนึกผิดในการกระทำ ก็คือการยอมรับสารภาพว่าตนเองได้กระทำความผิด และยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไป และพร้อมที่จะแก้ไขผลที่จะเกิดจากการกระทำของตน การสำนึกในการกระทำจึงเป็นสาระสำคัญในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ทั้งในชั้นก่อนฟ้องและชั้นพิจารณา ส่วนการสำนึกในการกระทำเป็นถ้อยคำใหม่ที่ปรากฏขึ้นในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 หมวด 7 ว่าด้วยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาทั้งในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 และชั้นพิจารณาคดีตามมาตรา 90 โดยในถ้อยคำเดิมของร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ยังคงใช้ถ้อยคำว่า “เด็กหรือเยาวชนรับสารภาพก่อนฟ้องคดี”

การสำนึกผิดในการกระทำเป็นวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งของการลงโทษ โดยต้องการให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีของสังคมและสำนึกในสิ่งที่ตนเองได้กระทำไป หากเป็นมาตรการที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด ก็จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกผิดเพื่อปรับปรุงตัวเอง และคือวิธีการที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด อีกทั้งยังต้องมีเวลาให้ปรับปรุงแก้ไขด้วย โดยต้องพิจารณาถึงลักษณะความผิดเพื่อการลงโทษนั้นเป็นไปอย่างเหมาะสม เพื่อให้การสำนึกในการกระทำนั้นเกิดผลสำเร็จ และมาตรการที่จะบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดนั้นต้องยืดหยุ่นได้เป็นเรื่อง ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการสำนึกผิด ได้กล่าวถึงทฤษฎีการสำนึกผิดในทางกฎหมาย (Remorse in legal theory) ตามแนวคิดนี้ การสำนึกผิดเป็นไปเพื่อบรรเทาความรุนแรงระหว่างการพิจารณาคดี

ทางอาญา โดยพัฒนาจากอดีตที่การสำนึกผิดเกิดจากกิจกรรมทางศีลธรรมของคริสต์ศาสนา อันเป็นผลมาจากคำเทศนาทางศาสนาของผู้ต้อหาที่ต้องโทษประหารชีวิต ปัจจุบันการสำนึกผิดกลายเป็นมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดโทษ มีจุดมุ่งหมาย 2 ลักษณะ คือ การป้องปราม ระวังยับยั้งผู้กระทำความผิดไม่ให้มีการกระทำความผิดซ้ำ และการให้โอกาสผู้กระทำความผิดได้แก้ไขตนเอง หรือได้รับการบำบัดฟื้นฟูจิตใจ โดยมีโปรแกรมการฝึกอบรมหรืออื่น ๆ เข้ามาช่วย (Rocksheng Zhong, 2013 : 4-7)

7.2 การประเมินความสำนึกผิด

การประเมินความสำนึกผิด สามารถพิจารณาได้จากความละเอียดใจจากการกระทำความผิด ซึ่งทฤษฎีความละเอียดใจบูรณาการ (Theory of reintegrate shaming) ระบุว่า เด็กหรือเยาวชนที่สำนึกผิดจะเกิดความละเอียดใจจากการที่ตนได้กระทำความผิด และความละเอียดใจนี้สามารถเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น ให้เด็กหรือเยาวชนนั้นถ่ายทอดกับพ่อแม่หรือกับเพื่อน ซึ่งจะมาพร้อมกับการเยียวยาต่อผู้เสียหาย ซึ่งทฤษฎีความละเอียดใจบูรณาการได้อธิบายว่าการยับยั้งชั่งใจที่จะลงมือประกอบอาชญากรรม เกิดจากการถูกสังคมควบคุมอย่างไม่เป็นทางการ 2 วิธีการด้วยกัน คือ

- 1) ความกลัวสังคมจะไม่ยอมรับ
- 2) ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี (Conscience)

โดยการถูกรวบรวเพื่อนฝูงหรือบุคคลรอบข้างผู้กระทำความผิดรับรู้ถึงสิ่งที่ผู้กระทำความผิดได้ทำลงไป ซึ่งมีความสำคัญและผลกระทบทางจิตใจต่อผู้กระทำความผิดมากกว่าการลงโทษ โดยผลของกฎหมายเนื่องจากความกลัวที่จะละเอียดใจต่อผู้รัก ซึ่งเป็นการยับยั้งการกระทำความผิดของผู้กระทำนั้น ในขณะเดียวกันผู้กระทำมีโอกาสได้ตระหนักถึงพฤติกรรมของตน เกิดจากความรับผิดชอบ เกิดความละเอียดใจ และนำไปสู่การสำนึกรับผิดชอบ โดยผลต่อมานั้นทำให้ผู้ถูกระทำความผิดพร้อมที่จะแก้ไขสิ่งที่ตนเองกระทำไป

Rocksheng Zhong (2013) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการขอโทษและการสำนึกผิดของผู้ต้อหา คดีอาญาจากมุมมองของผู้พิพากษา โดยมีคำจัดความของคำว่าสำนึกผิด จากมุมมองของผู้พิพากษา คือ การผสมผสานระหว่างอารมณ์และความเชื่อหรือเหตุผล การมีความเสียใจและการกล่าวโทษตนเอง ด้วยการสำนึกถึงสิ่งที่เกิดผลกระทบต่อผู้เสียหาย ครอบครัว และสังคม และต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันนี้ในอนาคต Rocksheng Zhong ยังได้อธิบายถึงการสำนึกผิดว่ามีความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

- 1) กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (Legal relevance) เพราะการสำนึกผิดเป็นปัจจัยพื้นฐานและศูนย์กลางของกระบวนการทางอาญา การสำนึกผิดจะต้องกำหนดเป็นหลักการทางกฎหมาย เพื่อจะได้มีบทบาทในช่วงเวลาพิจารณาคดีโดยเฉพาะการลดโทษ

2) ห้วงเวลาและสถานที่ (Time and place) การสำนึกผิดมักจะเกิดขึ้นภายหลังได้รับโทษ หรือภายหลังจากที่ได้โต้แย้งอย่างเต็มที่ในศาลแล้วถูกพิพากษาว่ากระทำความผิด

3) การแสดงออกถึงความสำนึกผิด (Expressions) การสำนึกผิดเป็นศิลปะมากกว่าวิทยาศาสตร์ เพราะการสำนึกผิดเป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งที่ประเมินได้ยาก หรือไม่อาจประเมินได้จากเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ การประเมินการสำนึกผิดจึงอาจต้องใช้สามัญสำนึกในการแยกแยะระหว่างการสำนึกผิดจริง ๆ กับการสำนึกผิดแบบไม่จริงใจ ด้วยการประเมินจากทัศนคติ กิริยาท่าทางการสื่อสารเพื่อสารภาพผิด และการแสดงพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงอื่น ๆ ที่บ่งบอกถึงความสำนึกผิด เช่น การแสดงออกทางสีหน้า การร้องไห้ การสบตา เป็นต้น

4) การสำนึกผิดและความเจ็บป่วยทางจิต (Mental illness) การสำนึกผิดจะมีความซับซ้อนและเป็นไปได้ยากขึ้นเมื่อผู้กระทำความผิดมีความผิดปกติหรือเจ็บป่วยทางจิตใจ เพราะพฤติกรรมการแสดงออกอาจไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

นอกจากนั้น การประเมินความสำนึกผิดของผู้กระทำความผิด สามารถพิจารณาตามผลการศึกษาของ Monica Gracyalny (2011) ที่ได้ศึกษาในบุคคลที่กระทำความผิดด้วยการทำร้ายและการให้อภัยของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด จากกลุ่มตัวอย่างที่นักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งของรัฐออริกอน ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเครื่องมือในการประเมินการสำนึกผิดคือแบบสอบถามที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์การถูกทำร้าย การตอบสนอง การสำนึกผิด และการรับรู้ถึงการให้อภัย เมื่อพิจารณาเฉพาะเกี่ยวกับการประเมินการสำนึกผิดของผู้กระทำ พบว่า เป็นการใช้แบบสอบถามแบบ Rating scale ของ Likert-type items แบ่งเป็น 7 ระดับ ใน 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบเกี่ยวกับผู้ถูกกระทำ (Other-oriented experience) องค์ประกอบเกี่ยวกับความผูกพัน (Affiliation) และองค์ประกอบเกี่ยวกับผู้กระทำ (Self-focused experience) โดยแต่ละองค์ประกอบจะสัมพันธ์กับการแสดงถึงความรู้สึกสำนึกผิด (Remorse) ดังนี้

1) องค์ประกอบเกี่ยวกับผู้ถูกกระทำหรือผู้เสียหาย (Other-oriented experience) เป็นการแสดงถึงความรู้สึกสำนึกผิด ซึ่งผู้กระทำความผิดจะกังวลหรือให้ความสนใจกับเหยื่อหรือผู้เสียหาย (Concern for the Victim) กล่าวคือ จะรู้สึกที่ตนเองต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหาย (Accepting Responsibility) โดยรู้สึกถึงความเจ็บปวดหรือสูญเสียของอีกฝ่าย และต้องการที่จะรับผิดชอบต่อความเจ็บปวดหรือความสูญเสียนั้น อีกประการหนึ่งคือ ผู้กระทำความผิดรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้เสียหาย (Empathic Concern) โดยอาจแสดงออกได้ทั้งคำพูด เช่น พูดว่าเขารู้สึกเสียใจที่ทำให้อีกฝ่ายเจ็บปวด หรือการแสดงสีหน้าท่าทาง เช่น การแสดงสีหน้าเศร้าเสียใจ เป็นต้น

สำหรับประเด็นในการประเมินการสำนึกผิดในองค์ประกอบนี้ มี 9 ข้อ ได้แก่

- (1) รับรู้ได้ว่าอีกฝ่ายรู้สึกเจ็บปวด
- (2) รู้สึกว่าต้องรับผิดชอบที่ได้ทำร้ายอีกฝ่ายไป

- (3) ยอมรับได้ว่าอีกฝ่ายรู้สึกสะเทือนใจ
- (4) รู้สึกเป็นห่วงอีกฝ่าย
- (5) รู้สึกกังวลแทนอีกฝ่าย
- (6) ใส่ใจความเป็นอยู่ของอีกฝ่าย
- (7) รู้สึกทุกข์ร้อนกับความเจ็บปวดหรือความสะเทือนใจของอีกฝ่าย
- (8) รู้สึกแย่ไปดวยกับการที่อีกฝ่ายรู้สึกแย่
- (9) รู้สึกผิดหรือละอายใจ

2) องค์ประกอบเกี่ยวกับความผูกพัน (Affiliation) เป็นการแสดงถึงความต้องการที่จะแก้ไขให้ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันกลับคืนมาหรือแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งระหว่างกัน (Concern for the Relationship) โดยผู้กระทำผิดจะแสดงถึงความต้องการที่จะรื้อฟื้นความสัมพันธ์ที่มีคุณค่ากลับคืนมา เช่น ต้องการมีอารมณ์ใกล้ชิดกับอีกฝ่าย รู้สึกอยากผูกพันกับอีกฝ่าย รู้สึกเห็นคุณค่าของความสัมพันธ์ ต้องการสัมผัสหรือกอดอีกฝ่าย เป็นต้น

สำหรับประเด็นในการประเมินการสำนึกผิดในองค์ประกอบนี้ มี 5 ข้อ ได้แก่

- (1) รู้สึกอยากใกล้ชิดกับอีกฝ่าย
- (2) รู้สึกอยากผูกมัดอีกฝ่าย
- (3) เห็นถึงคุณค่าความสัมพันธ์ของอีกฝ่าย
- (4) อยากสัมผัสหรือกอดอีกฝ่าย
- (5) อยากทำอะไรเพื่อให้อีกฝ่ายรู้สึกดีขึ้นหรือทุกข์ร้อนน้อยลง

3) องค์ประกอบเกี่ยวกับผู้กระทำผิด (Self-focused experience) เป็นการสำนึกผิดโดยแสดงออกถึงความกังวลกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนหรือสิ่งที่ตนจะได้รับจากอีกฝ่าย (Concern for Self) ซึ่งมักเกิดในกรณีที่ผู้เสียหายแสดงถึงความไม่พอใจออกมา เช่น แสดงความโกรธ ใช้คำพูดคุกคาม หรืออาจแสดงท่าที่ไม่อยากเข้าใกล้ ในแง่นี้ ผู้กระทำผิดที่สำนึกผิดจะแสดงออกใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ การแสดงท่าทีหลีกเลี่ยงหรือกลัวการถูกลงโทษหรือแก้แค้นจากอีกฝ่าย (Avoiding or reducing punishment/revenge) เช่น ไม่กล้าสบตา คอดก หรือทำตัวสลับ เป็นต้น อีกลักษณะหนึ่งคือ การพยายามชดเชยหรือทำให้อีกฝ่ายรู้สึกดีขึ้นกับตน (Appeasement/compensation) เช่น การพยายามสร้างความประทับใจเพื่อให้อีกฝ่ายพอใจ หรือการให้ของขวัญหรือเงินชดเชย เป็นต้น

สำหรับประเด็นในการประเมินการสำนึกผิดในองค์ประกอบนี้ มี 6 ข้อ ได้แก่

- (1) กลัวจะถูกอีกฝ่ายลงโทษ
- (2) กังวลเกี่ยวกับชื่อเสียงของตนเอง
- (3) กลัวถูกอีกฝ่ายประณาม
- (4) กังวลว่าอีกฝ่ายจะแก้แค้นเอาคืนตนเอง

(5) รู้สึกระแวงระวังเมื่ออยู่ใกล้อีกฝ่าย

(6) รู้สึกแย่กับตัวเอง

นอกจากนี้ งานวิจัยเรื่องนี้ ยังมีการประเมินเกี่ยวกับการแสดงออกถึงความรู้สึกสำนึกผิด (Remorse Expression) จากการศึกษาในบุคคลที่กระทำผิดด้วยการทำร้ายบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ไว้ดังนี้

1) การกล่าวขอโทษ/กล่าวถึงความรู้สึกกังวลใจ (Apology/Concern) ได้แก่

- (1) “ฉันเสียใจกับสิ่งที่ได้ทำลงไป”
- (2) “ฉันขอโทษกับสิ่งที่ได้กระทำไป”
- (3) “ฉันรู้สึกแย่ที่ทำร้ายคุณ”
- (4) “ฉันยอมรับว่าฉันได้ทำผิดไปแล้ว”
- (5) “ฉันเข้าใจถึงความไม่พอใจหรือความทุกข์ร้อนของคุณ”
- (6) “ฉันรู้ว่าคุณเจ็บปวดและ/หรือโกรธเพียงใด”
- (7) ขอให้อีกฝ่ายให้อภัยหรือยกโทษให้ตนเอง
- (8) พยายามอธิบายให้อีกฝ่ายเข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง
- (9) “ฉันเข้าใจและยอมรับที่คุณรู้สึกเช่นนี้”

2) แสดงออกถึงการอยู่ในสถานะที่ย่ำแย่กว่า (Low Status Communication) ได้แก่

- (1) มีอาการตัวสั่น หรือมือสั่น
- (2) พูดด้วยเสียงสั่นเครือ
- (3) บอกว่าตนเองไม่ดีพอสำหรับอีกฝ่าย

3) การพยายามชดเชยสิ่งที่กระทำลงไป (Compensation) ได้แก่

- (1) พยายามแสดงความปรารถนาดีต่ออีกฝ่าย
- (2) ทำสิ่งพิเศษเพื่อให้อีกฝ่ายมีความสุข
- (3) ปฏิบัติต่ออีกฝ่ายดีเป็นพิเศษหรือมากกว่าปกติ
- (4) สัญญาว่าจะชดเชยค่าเสียหายหรือชดเชยอื่นใดให้แก่อีกฝ่าย
- (5) ทำงานชดเชยให้อีกฝ่าย

4) การพยายามที่จะสานสัมพันธ์ (Connection) ได้แก่

- (1) พยายามสัมผัสเพื่อปลอบใจอีกฝ่าย
- (2) ขยับเข้าใกล้หรือพยายามใกล้ชิดอีกฝ่าย
- (3) พยายามกอดปลอบอีกฝ่าย
- (4) บอกว่า “ฉันรักเธอ” หรือกล่าวคำในลักษณะใกล้เคียงกัน

(5) บอกอีกฝ่ายว่าตนเองไม่ต้องการให้อีกฝ่ายไปจากชีวิต

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการกระทำผิดของนักศึกษาต่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด การเอาไปประยุกต์ในการประเมินการสำนึกผิดของผู้กระทำผิด จึงต้องมีการปรับให้เหมาะสมต่อไป

สำหรับการสำนึกผิดในชั้นการไต่สวนทางคดีในศาลยุติธรรม หรือการศึกษาเรื่องความสำนึกผิดในห้องพิจารณาคดี การสำนึกผิดของผู้ต้องหาประเมินได้จากการสังเกตพฤติกรรมในห้องพิจารณาคดีของคณะลูกขุน และการสำนึกผิดมีผลต่อการประเมินความผิดและการลงโทษในบริบทของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การขาดความสำนึกผิดสามารถนำไปสู่การลงโทษลงโทษมากขึ้น มีเงื่อนไขการคุมขังที่เข้มงวดมากขึ้น และมีผลต่อการปฏิเสธทัณฑ์บน หรือการอภัยโทษ หรือการผ่อนผัน หรือในบริบทของเยาวชน การไม่สำนึกผิดอาจนำไปสู่การถ่ายโอนจากศาลอาชญากรจากเยาวชนไปยังศาลผู้ใหญ่ได้ ทั้งนี้ การแสดงความสำนึกผิดที่มีต่อการตัดสินใจของคณะลูกขุน หรือการตัดสินใจของคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้น สามารถประเมินจากเครื่องมือที่เป็นการสัมภาษณ์ และการทดสอบที่มีโครงสร้าง (Structured interviews and testing) โดยประเมินจากการตอบคำถาม การแสดงออก และภาษากาย จากสถานการณ์การสำนึกผิดเมื่อผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายมาเผชิญหน้ากัน โดยเป้าหมายหลักของการประเมินการสำนึกผิด ได้แก่ (Susan A., 2013)

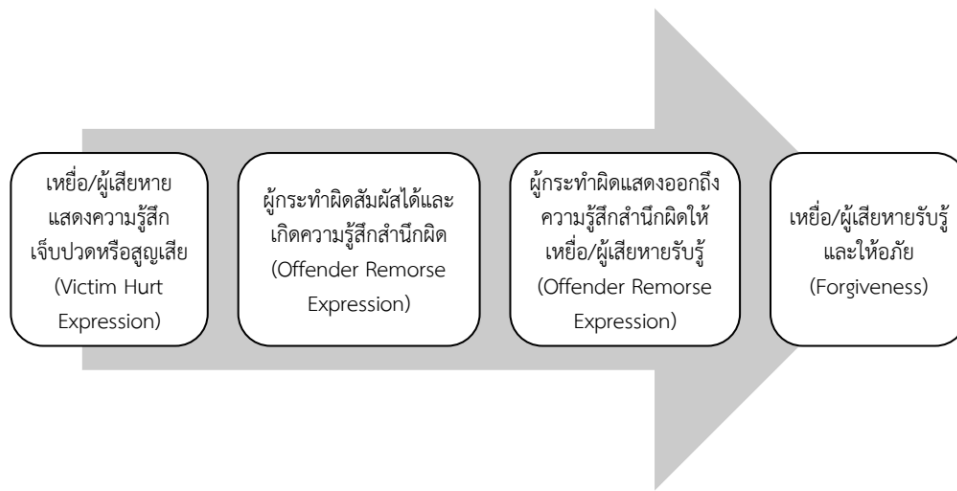
- 1) ผู้กระทำความผิดมีแนวโน้มการสำนึกผิดจริงหรือไม่
- 2) ในอนาคตผู้กระทำความผิดมีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำหรือไม่
- 3) ความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายหรือความเสียหายจากสิ่งที่กระทำในอนาคตเป็นอย่างไร
- 4) ในอนาคตผู้กระทำความผิดจะเป็นภัยคุกคามต่อสังคมหรือไม่

อย่างไรก็ตาม ประเมินจากการตอบคำถาม การแสดงออก และภาษากาย จากสถานการณ์การสำนึกผิดนี้เป็นสิ่งที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญที่สูง และต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบด้วยการแยกแยะความสำนึกผิดออกจากความอับอาย (Shame)

7.3 กระบวนการสำนึกผิดที่นำไปสู่การให้อภัยของผู้เสียหาย

การใช้มาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดี หรือการเปี่ยงเบนคดีในเด็กและเยาวชนนั้น การสำนึกผิดและการให้อภัยของผู้เสียหายซึ่งจะนำมาซึ่งการยอมรับซึ่งกันและกัน และนำไปสู่สมดุลสำหรับสิทธิของเด็กและเยาวชนและผู้เสียหาย ทั้งนี้ กระบวนการที่จะทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความรู้สึกสำนึกผิดจนนำไปสู่ความรู้สึกยินยอมที่จะให้อภัยของผู้เสียหายนั้น มีการศึกษาวิจัยที่ได้กำหนดเป็นกระบวนการ ตามแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3

ภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการสำนึกผิดของผู้กระทำผิดและการให้อภัยของผู้เสียหาย

ที่มา: Gracyalny, 2011

จากภาพที่ 3 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกของผู้กระทำผิดและผู้เสียหายที่มีต่อการแสดงออกของอีกฝ่าย เป็นการทำงานของกระบวนการคิดและความรู้สึกที่มีต่อกัน (Cognitive and Affective) โดยเริ่มจากการที่เหยื่อหรือผู้เสียหาย ได้แสดงความรู้สึกเจ็บปวดหรือสูญเสียจากการกระทำของผู้กระทำผิดให้อีกฝ่ายรับรู้ ซึ่งเมื่อผู้กระทำผิดรับรู้ได้ถึงความเจ็บปวดหรือสูญเสีย นั้น จึงเกิดความรู้สึกสำนึกผิดขึ้น (Remorse) แต่หากไม่ได้แสดงท่าทีหรือแสดงออกไปให้ใครรับรู้ ก็อาจไม่ทำให้อีกฝ่ายรู้สึกดีขึ้น ดังนั้น หากผู้กระทำผิดได้มีโอกาสแสดงถึงความรู้สึกผิด อาจด้วยการกล่าวขอโทษด้วยท่าทีที่แสดงความจริงใจ และเป็นท่าทีจากการสำนึกผิดอย่างแท้จริง ซึ่งเหยื่อหรือผู้เสียหายได้รับรู้ ก็อาจทำให้ยกโทษหรือให้อภัยได้ (Gracyalny, 2011) หลักการตามโมเดลนี้ สอดคล้องกับแนวทางในการดำเนินการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยผู้ประสานการประชุมควรเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดได้เล่าเหตุการณ์และผลแห่งการกระทำของตนเอง จากนั้นจึงให้ผู้เสียหายได้กล่าวถึงความเสียหายที่ตนเองได้รับ รวมถึงผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของเด็กและเยาวชน ซึ่งหากพิจารณาตามโมเดลดังกล่าวนี้ ผู้ประสานการประชุมควรเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออกถึงความรู้สึกสำนึกผิด และกล่าวคำขอโทษออกไปด้วยความจริงใจ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เสียหายรู้สึกได้ถึงความรู้สึกผิดนั้นและให้อภัย ซึ่งนอกจากจะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ระหว่างกันให้เกิดขึ้นแล้ว ยังเป็นการเยียวยาทางจิตใจอีกทางหนึ่งให้กับผู้เสียหาย รวมไปถึงช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการร่วมกันจัดทำแผนเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนรายนั้น ๆ

โดยสรุป การสำนึกในการกระทำในคดีอาญา มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาความอาญา โดยถือเป็นหลักฐานในการกระทำผิด และเป็นเหตุแห่งการบรรเทาโทษหรือพ้นโทษ ตามแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ถือว่าผู้กระทำผิดได้สำนึกนึกเพื่อกลับตัวเป็นคนดีของสังคมและสำนึกในสิ่งที่ตนเองกระทำ สามารถมีมาตรการบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดนั้นอย่างยืดหยุ่นเป็นเรื่องๆ ไป ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการสำนึกผิดในทางกฎหมาย (Remorse in legal theory) ที่กล่าวถึงมาตรการทางกฎหมายและจุดมุ่งหมายของการกำหนดโทษ 2 ลักษณะ คือ การมุ่งป้องปรามระงับยับยั้งผู้กระทำความผิดไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ และการให้โอกาสผู้กระทำผิดได้แก้ไขตนเอง หรือได้รับการบำบัดฟื้นฟูจิตใจ โดยมีโปรแกรมการฝึกอบรมหรืออื่น ๆ เข้ามาช่วยมากกว่าการลงโทษแต่เพียงอย่างเดียว

สำหรับการประเมินความสำนึกผิด สามารถพิจารณาได้จากความละเอียดใจจากการกระทำ ความผิดของผู้กระทำความผิดที่แสดงความรู้สึกผิดชอบชั่วดี พร้อมกับการปรับปรุงแก้ไขตนเองและการเยียวยาต่อผู้เสียหาย โดยการพิจารณาของบุคคลที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินความสำนึกผิดของผู้กระทำความผิด สามารถพิจารณาจากการวัดด้วยแบบประเมินที่สร้างขึ้น โดยมีองค์ประกอบด้านต่าง ๆ เช่น องค์ประกอบเกี่ยวกับผู้ถูกกระทำ (Other-oriented experience) ที่ผู้กระทำผิดสะท้อนถึงความรู้สึกอยากรับผิดชอบต่อความเจ็บปวดหรือสูญเสียของผู้เสียหาย องค์ประกอบเกี่ยวกับผู้กระทำ (Self-focused experience) มีผู้กระทำผิดสะท้อนความรู้สึกถึงการรับรู้และสำนึกเสียใจต่อผลกระทบด้านลบของเหตุการณ์ที่กระทำ รวมทั้งองค์ประกอบเกี่ยวกับความผูกพัน (Affiliation) ที่ผู้กระทำผิดแสดงความสามารถที่จะรักษาหรือฟื้นฟูความสัมพันธ์หรือการกระทำบางอย่างเพื่อเป็นการชดเชยการกระทำผิดต่อผู้เสียหาย เป็นต้น นอกจากนี้ ความการสำนึกผิดในชั้นการไต่สวนทางคดีในศาลยุติธรรม ยังประเมินได้จากการสังเกตพฤติกรรมในห้องพิจารณาคดีของผู้พิพากษา คณะลูกขุน หรือผู้เชี่ยวชาญพิเศษ จากการตอบคำถาม การแสดงออก และภาษากายของผู้กระทำผิด โดยประเด็นที่ได้จากการประเมินสามารถสะท้อนถึงการที่ผู้กระทำความผิดมีแนวโน้มการสำนึกผิดจริงหรือไม่ ในอนาคตผู้กระทำความผิดมีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำหรือไม่ มีความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายหรือความเสียหายจากสิ่งที่กระทำในอนาคตอย่างไร และในอนาคตผู้กระทำความผิดจะเป็นภัยคุกคามต่อสังคมหรือไม่ เป็นต้น

8. แนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายตามมาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา

การชดเชยหรือเยียวยาผู้เสียหายตามกระบวนการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญานั้น ยึดหลักแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่ง Braithwaite (1988) อธิบายว่า หมายถึง การบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมให้กลับสู่สภาพดีดังเดิม ทำให้เหยื่อเป็นศูนย์กลางของกระบวนการ

ยุติธรรม โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นประการแรกคือ การบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่อ ซึ่งหมายถึง การที่เหยื่อได้รับการชดเชยทดแทนมูลค่าของทรัพย์สินที่เสียหาย รวมทั้งความเสียหายส่วนบุคคลอื่น ๆ ได้แก่

- การบรรเทาความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่สูญหายไป
- การบรรเทาความเสียหายด้วยการเยียวยาอาการบาดเจ็บ
- การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย
- การบรรเทาความเสียหายแก่เกียรติยศศักดิ์ศรี
- การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกมีพลังอำนาจกลับคืนมา
- การบรรเทาความเสียหายด้วยวิธีการแบบประชาธิปไตยที่รอบคอบ (Deliberative democracy)
- การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกว่าได้บรรลุถึงความยุติธรรมแล้ว
- การบรรเทาความเสียหายด้วยแรงส่งเสริมสนับสนุนจากสังคม

ในมุมมองของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มองว่า ผู้เสียหายควรเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจะมุ่งไปที่ความผิด (Guilty) มิใช่การเยียวยาซึ่งเป็นเรื่องของความรับผิดชอบ (Responsibility) ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจึงมีเจตนารมณ์เพียงแค่ต้องการให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution) และยับยั้งไม่ให้กลับมากระทำผิดอีก (Incapacitation) ในขณะที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งเน้นให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพสังคมเดิมให้มากที่สุด (Restoration) โดยให้ความสำคัญกับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ผู้เสียหายซึ่งตกเป็นเหยื่อของการกระทำจึงกลายเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม ที่จะกำหนดว่าผลกระทบที่ตนได้รับ ตลอดจนความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมีอะไรบ้าง และควรชดเชยอย่างไรจึงจะเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มองว่า สิทธิของเหยื่อในการเรียกค่าเสียหายนั้นควรต้องเป็นสิทธิที่เรียกได้ตามความเป็นจริง

การพุ่งเป้าไปที่ความต้องการของผู้เสียหาย โดยต้องการให้เผชิญหน้ากับสิ่งที่ผู้กระทำผิดได้กระทำลงไปและทำให้เกิดการรับผิดชอบอย่างแท้จริงของผู้กระทำผิด จึงเป็นการเปลี่ยนจากกระบวนการที่ใช้การเผชิญหน้ากันในลักษณะคู่ต่อสู้ (Adversarial approach) ให้กลายเป็นกระบวนการเจรจาหรือหรือทำความเข้าใจกัน (Dialogue approach) เพื่อลดความบาดหมางต่อกัน ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์จะเกิดขึ้นต่อเมื่อ ผู้เสียหายหรือเหยื่อนั้น ต้องการให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำ (Accountability) มิใช่เพียงแค่กล่าวขอโทษ หรือขอภัยในสิ่งที่ทำลงไป กล่าวคือ ผู้กระทำผิดต้องเข้าใจถึงผลกระทบหรือผลร้ายในสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไป และพร้อมที่จะแก้ไขผลร้ายนั้นให้ดีขึ้นมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยอาจเป็นการชดเชยผู้เสียหายด้วย

เงิน การทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหาย หรือทำงานบริการสังคม ซึ่งจะเป็นการบูรณาการผู้กระทำความผิดและสังคมเข้าด้วยกัน (ประทักษ์ชัย ธนฉยสวัสดิ์, 2555)

สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชน ซึ่งดำเนินรอยตามแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายในการศึกษาวิจัยนี้ จะกล่าวถึงเฉพาะแนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อย่างไรก็ตาม ควรทำความเข้าใจหลักการพื้นฐานในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ผู้เสียหายที่มีความเป็นสากลก่อนดังนี้

8.1 การชดเชยเยียวยาผู้เสียหายตามปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985

แนวคิดด้านเหยื่ออาชญากรรมและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา เริ่มมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมในการประชุมว่าด้วยการลงโทษและการราชทัณฑ์นานาชาติ ณ กรุงปารีส เมื่อปี ค.ศ. 1895 และการประชุม ณ กรุงบรัสเซลส์ เมื่อปี ค.ศ. 1900 แต่จากการประชุมทั้ง 2 ครั้ง ยังไม่ได้ข้อสรุปอย่างเป็นรูปธรรมในการดำเนินการ ต่อมาเมื่อปี ค.ศ. 1940-1950 สังคมโลกเริ่มให้ความสนใจผู้เสียหายมากขึ้นโดยได้รับอิทธิพลของ Han Von Hentig ในหนังสือเรื่อง “The Criminal and His Victim” จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยเยล ในปี ค.ศ. 1948 ทำให้นักอาชญาวิทยา เริ่มเล็งเห็นบทบาทความสำคัญของผู้เสียหาย และได้เกิดวิชาที่เรียกว่า “ศาสตร์ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม” (Science of Victim or Victimology) นอกจากนี้ นักอาชญาวิทยาในสมัยนั้น มีแนวคิดว่าการชดเชยเป็นการแก้แค้นอย่างมีเหตุผลที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับผิชอบต่อการกระทำของตน อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมในสมัยนั้น ยังไม่ได้ให้ความยุติธรรมแก่ผู้เสียหายเท่าที่ควร ซึ่งต่อมาได้มีมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่ที่ 40/34 ของการประชุมใหญ่สหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 7 ในปี ค.ศ. 1985 ได้รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principal of Justice for Victim of Crime and Abuse of Power) โดยมีปรัชญาพื้นฐานให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา ต้องได้รับการยอมรับและได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กล่าวโดยสรุปปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักการพื้นฐานในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 ได้บัญญัติหลักการเกี่ยวกับการได้รับค่าชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดไว้ในมาตรา 8 ถึงมาตรา 11 ไว้โดยสรุปดังนี้ (วุฒิสกดิ์ เอเมะสุวรรณ, 2555)

มาตรา 8 ผู้กระทำความผิดหรือบุคคลที่สามซึ่งต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน ควรดำเนินการ เพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ครอบครัว หรือทายาท

นอกจากนั้น การชดเชยค่าเสียหายดังกล่าวควรรวมถึงการคืนทรัพย์สิน การชดเชยความเสียหายหรือการสูญเสียที่เกิดขึ้น รวมถึงการชดเชยค่าใช้จ่ายที่เสียไปเนื่องจากการตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม การจัดให้มีการช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรืออาชญากรรม และการชดเชยสิทธิที่เสียไป (มาตรา 8)

มาตรา 9 รัฐต้องทบทวนแนวปฏิบัติ กฎระเบียบ และกฎหมายต่าง ๆ เพื่อพิจารณาให้การชดเชยโดยให้การชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดเป็นทางเลือกในการลงโทษที่เป็นไปได้ในคดีอาญา เพิ่มเติมไปจากบทลงโทษทางอาญาประการอื่น (มาตรา 9)

มาตรา 10 ในคดีที่เป็นการกระทำความเสียหายอย่างมีนัยสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม การชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด ควรรวมถึงการทำให้สภาวะแวดล้อมกลับคืนสู่สภาพเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้ การสร้างสิ่งที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานขึ้นมาใหม่ทดแทนสิ่งอันวญความสะดวกที่ชุมชนต้องเสียไป และการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดหาที่อยู่ใหม่เมื่อความเสียหายนั้นเป็นเหตุให้ชุมชนต้องเคลื่อนย้ายออกจากที่อยู่เดิม

มาตรา 11 หากว่าเจ้าพนักงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ซึ่งกระทำการในฐานะเจ้าพนักงาน หรือกึ่งเจ้าพนักงานได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาและสร้างความเสียหายให้แก่บุคคล ผู้เสียหายหรือเหยื่อ อาชญากรรมในกรณีนี้จะต้องได้รับการชดเชยจากรัฐ

ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ของการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ (วุฒิสกต์ดี เอเมะสุวรรณ, 2555)

- 1) เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด
- 2) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้รับการบรรเทาลดหย่อนผ่อนโทษหรือใช้มาตรการผ่อนปรนอื่น ๆ เมื่อผู้กระทำความผิดทำการชดเชยเยียวยาค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่กรณี

การชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดที่กล่าวมาข้างต้นนี้มีใช่เป็นมาตรการเพื่อตอบโต้ แก่แค่ผู้กระทำความผิด แต่ถือได้ว่าเป็นมาตรการบรรเทาความเสียหายให้กับผู้เสียหายและเหยื่ออาชญากรรมควบคู่ไปกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยเป็นไปเพื่อสมานความเข้าใจ ยุติหรือลดความบาดหมางระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย ดังนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรพิจารณาใช้มาตรการในการให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายเพื่อส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดได้รู้สำนึกผิด เปลี่ยนแปลงความประพฤติ และทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยความเสียหาย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ที่ให้ความสำคัญกับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution) ซึ่งถือเป็นการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกถึงการกระทำผิดของตนเอง และรับผิดชอบต่อการ

กระทำของตนเอง โดยวิธีการหนึ่งคือการได้รับรู้ถึงความเสียหายและความต้องการของผู้เสียหาย และดำเนินการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายตามความเหมาะสม

8.2 การชดเชยเยียวยาผู้เสียหายตามแนวคิดกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ของไทย

สำหรับประเทศไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “ผู้เสียหาย” หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาฐานใดฐานหนึ่ง อีกทั้งในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ยังได้รับรองสิทธิของผู้เสียหายไว้เป็นจำนวนมาก เช่น สามารถร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้ สามารถเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญา สามารถยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ หรือในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ผู้เสียหายสามารถที่จะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้ สามารถถอนคำร้องทุกข์ถอนฟ้อง ยอมความได้ เป็นต้น ผู้เสียหายจึงมีความสำคัญมากในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ก่อนที่จะมีการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในฐานะกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กระบวนการยุติธรรมของไทยใช้นโยบายอาญาแบบแก้แค้นทดแทนโดยตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม โดยไม่ได้ตระหนักถึงการเยียวยาความเสียหายผู้เสียหายที่ได้รับความสูญเสียจากอาชญากรรม หรือแม้บางครั้งผู้เสียหายอาจได้รับการเยียวยาจากรัฐ แต่นั่นก็ไม่ได้ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายกลับคืนมา สภาพจิตใจที่เสียไปของผู้เสียหายอาจยังคงเสียอยู่และอาจจะต้องเผชิญกับความกลัว ดังนั้น การเยียวยาความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดจึงเป็นวิธีที่สุດอย่างหนึ่ง เพราะก่อนที่จะมีการชดเชยเยียวยาความเสียหาย จะต้องผ่านขั้นตอนการเผชิญหน้าระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ในขั้นตอนของการประชุมตามหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งผู้เสียหายย่อมมีโอกาสที่จะพูดถึงความเสียหาย ความสูญเสีย และความรู้สึกให้ผู้กระทำความผิดได้รับรู้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับรู้ และตระหนักถึงผลของการกระทำของตน ซึ่งอาจช่วยนำไปสู่ความสำนึกอย่างแท้จริง แล้วจึงเข้าสู่ความคิดที่จะบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นของผู้กระทำความผิด การให้อภัยของผู้เสียหาย

ในประเทศไทยมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน (จิตรา วีรบุรินทร์ และคณะ, 2548; อ่างถึงใน อ่างถึงใน ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา และพรวิภา แก้วกล้า, 2553) โดยผลสัมฤทธิ์ด้านหนึ่งที่ศึกษา คือผลสัมฤทธิ์ด้านผู้เสียหาย ซึ่งพบว่า ผู้เสียหายยังได้รับการเอาใจใส่ไม่น้อยเกินไป โดยเฉพาะเกี่ยวกับการชดเชยทดแทนความเสียหาย และการฟื้นฟูผู้เสียหาย อีกทั้งยังพบว่า ผู้เสียหายยังมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อยกับการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด นอกจากนั้น จากรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการควบคุมประพฤติ ประจำปีงบประมาณ 2550 (กรมคุมประพฤติ, 2551) ผลการศึกษาจากคดีที่จัดประชุมประสานสัมพันธ์ภาพ

ในข้อตกลงจากการจัดประชุมเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการชดใช้เยียวยาผู้เสียหายนั้น พบว่า จะเป็นการชดใช้เงินมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมาคือการขอโทษ/ขอขมา คิดเป็นร้อยละ 28.8 ปรับพฤติกรรม คิดเป็นร้อยละ 26.7 การทำงานชดใช้ให้แก่ผู้เสียหายคิดเป็นร้อยละ 5.6 การทำงานบริการสังคม คิดเป็นร้อยละ 2.1 และการชดใช้สิ่งของ คิดเป็นร้อยละ 1.5

ส่วนงานวิจัยเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในวิถีทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (กรมคุมประพฤติ, 2550) ในส่วนของสิทธิผู้เสียหาย งานวิจัยพบว่า ผู้เสียหายมีการรับรู้และเข้าใจเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ถึงความหมาย วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้กระบวนการนี้ก่อนประชุม โดยคนกลางแจ้งและอธิบายให้ทราบ อย่างไรก็ตาม พบว่ายังมีผู้เสียหายที่รับรู้ข้อมูลไม่ถูกต้อง ทั้งนี้เนื่องจากคนกลางยังไม่เข้าใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างถ่องแท้ ส่วนการตัดสินใจในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ผู้เสียหายได้รับสิทธินี้ สิทธิในการเลือกวัน เวลา และสถานที่ในการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพส่วนใหญ่ผู้เสียหายไม่ได้สิทธินี้ โดยคนกลางเป็นผู้ใช้สิทธินี้เสียเอง และในส่วนสิทธิในการเลือกเครือข่ายผู้เสียหาย พบว่าผู้เสียหายส่วนหนึ่งได้ใช้สิทธินี้ ส่วนผู้ที่ไม่ได้ใช้สิทธิ เนื่องจากคนกลางไม่ได้แจ้งให้ทราบ และมีกรณีที่คนกลางละเมิดสิทธิของผู้เสียหาย โดยเป็นผู้กำหนดเครือข่ายผู้เสียหายเสียเอง และผู้เสียหายไม่ได้รับสิทธิในการรับรู้ว่าเครือข่ายผู้กระทำผิดมีใครบ้าง ส่วนสิทธิในการยกเลิกการประชุมได้ทุกเมื่อ มีกรณีที่คนกลางแจ้งให้ผู้เสียหายทราบตั้งแต่ขั้นการเตรียมความพร้อม แต่มีผู้เสียหายส่วนใหญ่ไม่ได้รับแจ้งสิทธินี้ และในขั้นการประชุม ผู้เสียหายไม่ค่อยได้รับโอกาสในการบรรยายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้ที่มักได้ใช้สิทธินี้มักเป็นผู้กระทำผิด และคนกลางไม่ได้พิทักษ์สิทธินี้ให้กับผู้เสียหาย ส่วนสิทธิในการบอกความต้องการเยียวยาความเสียหาย พบว่า ผู้เสียหายได้รับสิทธิที่จะบอก/เรียกร้องเพื่อเยียวยาความเสียหายที่ตนได้รับ อย่างไรก็ตาม มีกรณีที่ผู้เสียหายถูกละเมิดสิทธินี้โดยคนกลางได้แทรกแซง โดยการพูดจาหว่านล้อม ซึ่งแม้ว่าผู้เสียหายจะพึงพอใจ แต่ก็ไม่ควรทำในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

สำหรับขั้นการเยียวยาความเสียหายตามข้อตกลงนั้น ผลการวิจัยพบว่า นอกจากผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายตามข้อตกลงแล้ว ยังได้รับการเยียวยาทางจิตใจจากผู้กระทำผิด โดยการกล่าวขอโทษอีกด้วย ประเด็นสำคัญคือ หลังจากการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพแล้ว ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดยังเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แม้บางกรณีจะไม่สามารถทำข้อตกลงร่วมกันได้ เพราะผู้กระทำผิดไม่สามารถชดใช้ค่าเสียหายได้ แต่ก็ยังเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน ทั้งนี้ เพราะได้รับฟังเรื่องราวของอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน ผลการวิจัยยังพบว่า ในบางกรณีที่สามารถทำข้อตกลงกันได้ แม้ผู้เสียหายไม่รู้สึกโกรธเคืองหรืออาฆาตแค้น แต่ก็ไม่ได้มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน หรือไม่ได้อยากคบหาสมาคมกันอีก เป็นเพราะในการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพ ไม่ได้มีกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจกัน

ผลการศึกษาวิจัยในส่วนของคนกลาง ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย พบว่า คนกลางส่วนหนึ่งยังเข้าใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ถูกต้อง ทำให้ไม่สามารถอธิบายเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้กับผู้เสียหายได้อย่างถูกต้องครบถ้วน ทำให้ผู้เสียหาย และเครือข่ายผู้เสียหาย ได้รับข้อมูลที่ผิดพลาด ทำให้เกิดความคาดหวังในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ไม่ถูกต้อง และในส่วนการทำหน้าที่ของคนกลางในการเสริมพลังผู้เสียหายและเครือข่าย เพื่อให้ตระหนักรู้ สามารถพิทักษ์สิทธิและรู้หน้าที่ของตนเอง พบว่ายังดำเนินการได้ไม่ครบถ้วนนัก ด้วยข้อจำกัดของเวลา ผลการวิจัยเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของคนกลางที่ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิของผู้เสียหายและเครือข่าย เกิดจากสาเหตุ 2 ประการคือ ประการแรก การที่คนกลางไม่รู้และไม่เข้าใจกระบวนการทัศน์ และแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างถ่องแท้ และอีกประการหนึ่งคือ การกำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงานในเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ หรือคำนึงถึงประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีต่อผู้เสียหายและผู้กระทำผิด ในแง่ การดำเนินการขอใช้เยียวยาผู้เสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินการโดยคนกลางที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ และมีจิตวิญญาณของหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประกอบกับการกำหนดนโยบายที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงผลลัพธ์ของกระบวนการเป็นสำคัญ จะช่วยให้ผู้เสียหายและเครือข่าย ได้รับสิทธิที่พึงมีพึงได้อย่างถูกต้องครบถ้วน จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า เมื่อมีการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างถูกต้องครบถ้วนแล้ว ประโยชน์ที่ผู้เสียหายได้รับ ก็จะเป็นไปตามเป้าหมายสูงสุด นั่นคือ การฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้ และช่วยให้ผู้กระทำผิดสามารถสำนึกผิดได้อย่างแท้จริงและพร้อมที่จะกลับเนื้อกลับตัว รวมทั้งจริงใจที่จะขอใช้เยียวยาแก่ผู้เสียหาย

8.3 การขอชดเชยเยียวยาผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ

8.3.1 เหตุผลในการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จากการศึกษาถึงเหตุผลในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ พบว่า มีเหตุผลที่ผู้เสียหายตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เนื่องจาก ผู้เสียหายเห็นว่าได้มีโอกาสแสดงความรู้สึกต่อผู้กระทำผิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ตนตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และผู้เสียหายรู้สึกว่าการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความยุติธรรมและตนได้รับการเยียวยาและชดเชยมากกว่ากระบวนการยุติธรรมแบบปกติหรือกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (McCold, 2003; Strang and Sherman, 2003)

จากการศึกษาวิจัยในโครงการ RISE (Reintegrative Shaming Experiments) ของ Sherman, Strang และ Woods (2000) ในประเทศออสเตรเลีย ซึ่งเป็นโครงการที่ศึกษาเปรียบเทียบการกระทำผิดซ้ำระหว่างผู้กระทำผิดที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และกระบวนการยุติธรรมแบบปกติ ซึ่งการศึกษาในส่วนผู้เสียหายนั้น พบว่า ผู้เสียหายที่เข้าร่วม

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เนื่องจากคาดหวังว่าตนจะได้รับการเยียวยาด้วยทรัพย์สินหรือเงินชดเชยจากความเสียหายที่เกิดขึ้นกับตน ส่วนการศึกษาวิจัยในโครงการ Police-Based ของสถาบันวิจัยและพัฒนากรมประพาส Restorative Justice ในรัฐเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา พบเหตุผลเช่นเดียวกันว่า ผู้เสียหายที่เข้าร่วมโครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เนื่องจากต้องการเงินสำหรับชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น (McCold, 2003) นอกจากนั้นยังพบว่ามีเหตุผลประการอื่นคือ ต้องการทราบข้อมูล ความเคลื่อนไหวในคดีของตนเองว่าอยู่ในขั้นตอนใด และได้รับการดำเนินการอย่างไรบ้าง (Shapland, et al, 2007) ส่วนอีกเหตุผลที่สำคัญคือ ผู้เสียหายต้องการคำขอโทษ (Coates and Gehm, 1989; Sawyer, 2000; Strang, 2002) เพราะมองว่าคำขอโทษซึ่งเป็นการเยียวยาทางจิตใจนั้น มีค่ายิ่งกว่าทรัพย์สินเงินทอง

นอกจากการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว ยังมีผู้เสียหายบางกลุ่มที่อาจปฏิเสธการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยจากงานวิจัยของ Hill (2002) พบว่าประมาณครึ่งหนึ่งของผู้เสียหายที่ถูกเชิญให้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เนื่องจาก ผู้เสียหายตื่นตระหนกและรู้สึกหวาดกลัวที่จะต้องเผชิญหน้ากับผู้กระทำผิดในการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่เป็นคดีรุนแรงเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกาย (Strang and Sherman, 2003) ส่วนเหตุผลอื่น ๆ เช่น มองว่าเป็นการเสียเวลา ไม่มีเวลาเข้าร่วม หรือประสงค์ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจในการจัดการกับคดี (Hill, 2002; อ้างถึงใน ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา และพรวิภา แก้วกล้า, 2553) ทั้งนี้ จากการศึกษาความสนใจในการเข้าร่วมยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของผู้เสียหายแบบประชุมของ McCold (2003) พบว่าผู้เสียหายตัดสินใจเองที่จะเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยตนเองถึงร้อยละ 96 โดยมีเพียงร้อยละ 4 ที่รู้สึกว่าถูกบังคับให้เข้าสู่กระบวนการ ส่วนการประเมินผลสำเร็จของโครงการ RISE ในภาพรวมพบว่าผู้เสียหายส่วนมากถึงร้อยละ 80 สนใจเข้าร่วมโครงการ (Strang, 2002)

8.3.2 ความพึงพอใจของผู้เสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้เสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ งานวิจัยส่วนใหญ่ พบว่า ผู้เสียหายมีความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในระดับที่ค่อนข้างสูงในทุกประเภทคดี รวมถึงคดีที่ผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนด้วย และเมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักแล้ว พบว่า ระดับความพึงพอใจของผู้เสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สูงกว่ากระบวนการยุติธรรมแบบปกติ และยังพบว่า ผู้เสียหายที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยอมรับว่า ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการดังกล่าว (Coates and Gehm, 1985; Evje & Cushman, 2000; Marshall, 1999; Strode, 1997; Umbreit, 1995)

และจากการศึกษาของ Umbreit, Coates และ Vos (2001) ที่ทำการสังเคราะห์งานวิจัยกว่า 2 ทศวรรษจากประเทศต่าง ๆ ได้แก่ โคลัมเบีย แคนาดา อังกฤษ สกอตแลนด์ และนิวซีแลนด์ โดยรวบรวมการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามโปรแกรม ตามโปรแกรม Victim Offender Mediation (VOM) ในด้านความพึงพอใจ ความรู้สึกว่าได้ได้รับความยุติธรรม การลดการกระทำผิดซ้ำ การชดใช้เยียวยาผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมถึงการศึกษาเปรียบเทียบงานวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรมแบบปกติ พบว่า ผู้เสียหายมีความพึงพอใจและรู้สึกว่าได้ความเป็นธรรมในทุกประเภทคดีและทุกวัฒนธรรม รวมถึงในคดีเด็กและเยาวชนด้วย รวมไปถึงโปรแกรกดังกล่าวยังมีประสิทธิภาพเพียงพอในการหันเหคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และสามารถช่วยลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ และการศึกษาของ

การศึกษาของ Boriboonthana (2006) ที่ศึกษาผลกระทบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่อผู้เสียหาย พบว่า ผู้เสียหายที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีความพึงพอใจต่อการดำเนินคดีและผลของคดีสูงกว่าผู้เสียหายในกลุ่มเปรียบเทียบที่เป็นผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมตามปกติถึง 2.6 เท่า และมีความพึงพอใจและรู้สึกว่าได้ความเป็นธรรมสูงกว่าผู้เสียหายในกลุ่มเปรียบเทียบถึง 2.4 เท่า ผลเกี่ยวกับความพึงพอใจในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของผู้เสียหายนี้ Erez, (1994; อ้างถึงใน ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา และพรวิภา แก้วกล้า, 2553) อภิปรายว่า โดยส่วนใหญ่แล้ว เรามักคิดว่าผู้เสียหายจะได้รับความพึงพอใจและรู้สึกได้ว่าเป็นธรรมก็ต่อเมื่อ คดีมีการตัดสินและมีทิศทางไปในทางที่ผู้เสียหายต้องการ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ผลของคดีเป็นไปตามที่ผู้เสียหายคาดหวังไว้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว มีการศึกษาและพบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้เสียหายเกิดความพึงพอใจมากที่สุดคือ ความรู้สึกว่าได้ความเป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดี การได้รับความเคลื่อนไหวของคดีว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง และมีข้อมูลที่ช่วยให้ตนเองได้ทราบว่าต้องปฏิบัติอย่างไร ทั้งนี้ สาเหตุที่ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกพึงพอใจและได้ความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจเป็นเพราะกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้แสดงความรู้สึกและทำให้รู้สึกได้ว่าปัญหาของตนได้รับความสนใจและเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และสามารถร่วมตัดสินใจกับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในขณะที่ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมแบบปกติไม่มีโอกาสดังกล่าว (Boriboonthana, 2006)

การศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจและไม่พึงพอใจของการชดใช้เยียวยาผู้เสียหาย Trankle (2007) ได้ศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีการ Victim Offender Mediation (VOM) ในประเทศฝรั่งเศสและเยอรมัน พบว่า คนกลางและการดำเนินการสมานฉันท์ของคนกลางเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการมีความพึงพอใจน้อยลง และนำไปสู่การลดทอนประสิทธิภาพของกระบวนการสมานฉันท์ โดยเกิดจากการดำเนินการ

ไปตรงตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เนื่องจากคนกลางไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมในการให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับผู้เสียหายและผู้กระทำผิดว่าการสมานฉันท์ที่แท้จริงมีวัตถุประสงค์เช่นไร และมีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไร รวมไปถึงการใช้คำพูดที่มีความซับซ้อนเข้าใจได้ยากสำหรับชาวบ้านธรรมดาทั่วไป เช่น ใช้ภาษาทางกฎหมาย ทำให้ผู้เข้าร่วมไม่เข้าใจในการปฏิบัติระหว่างการประชุมเชิงสมานฉันท์ และทำให้คนกลางต้องใช้เวลามากในการอธิบายกฎกติการะหว่างการดำเนินการ แทนที่จะใช้เวลาในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง หรือกำหนดวิธีการชดเชยค่าเสียหาย ในแง่นี้ Wright (2009) ได้ให้ความเห็นว่า ผู้ที่จะเป็นคนกลางในงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและรู้จักชุมชน ควรเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมมาอย่างดีในการทำหน้าที่ โดยไม่จำเป็นต้องมีวุฒิการศึกษาทางด้านจิตวิทยาหรือสังคมสงเคราะห์ แต่ที่สำคัญคือคนกลางจะต้องมีความยุติธรรมและมีทักษะในการสื่อสารที่ดี รวมถึงควรเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพและทัศนคติที่สอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในการแก้ปัญหานี้ Wright เสนอให้รัฐบาลให้การสนับสนุนหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไร (NGOs) เพื่อเป็นคนกลาง เนื่องจาก NGOs มีความยืดหยุ่นมากกว่าหน่วยงานรัฐบาล และที่สำคัญ เป็นการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดจากความกดดันภายในหน่วยงานหรือการเมืองในหน่วยงานของรัฐเอง (Political pressure) นอกจากนี้คนกลางจะต้องไม่แสดงทัศนคติหรือแสดงพฤติกรรมในการเป็นผู้ตัดสินปัญหาหรือข้อขัดแย้ง แต่ควรดำเนินการให้เกิดบรรยากาศที่เป็นกันเอง ไม่เป็นทางการมากเกินไป

เงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่อาจทำให้ผู้เสียหายไม่พึงพอใจต่อการได้รับการชดเชยเยียวยาตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือการที่ผู้เสียหายไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ จึงอาจทำให้รู้สึกผิดหวัง และนำไปสู่ความรู้สึกว่าไม่ได้รับความยุติธรรมจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Morris, Maxwell, & Robertson., 1993) เช่น ผู้เสียหายคาดหวังว่าตนจะได้รับชดเชยด้วยเงิน แต่ภายหลังไม่ได้รับการชดเชยจึงทำให้รู้สึกไม่พอใจ ความรู้สึกเช่นนี้มีมากพบมากในกลุ่มผู้เสียหายในคดีที่มีความรุนแรงเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกาย (Strang, 2002) ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวเกิดขึ้นได้เนื่องจาก การเตรียมความพร้อมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังไม่ดีพอ หรือผู้เสียหายได้รับทราบข้อมูลที่คลาดเคลื่อนในขณะที่ได้รับเชิญเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Morris, Maxwell, & Robertson., 1993) แนวทางแก้ปัญหาที่สำคัญคือ การประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้มีโอกาสทราบและแจ้งความประสงค์ได้ และยังเป็นการสร้างพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้กับผู้เสียหายผู้กระทำผิด และชุมชน ทำให้การชี้แจงและประสานงานทำได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ การประชาสัมพันธ์อาจเป็นการบอกเล่าตัวอย่างความสำเร็จ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และวิธีการ โดยอาจนำเสนอผ่านสิ่งพิมพ์หรือวิทยุ โทรทัศน์ ในรูปแบบที่น่าสนใจ โดยไม่ใช่ลักษณะของวิชาการจนเกินไป เพื่อ

ดึงดูดความสนใจของสังคมให้รับรู้ถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา และ พรวิภา แก้วกล้า, 2553)

8.3.3 ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดในการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่างจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักตรงที่ เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาหรือชดเชยความเสียหายหรือแม้กระทั่งได้รับรู้ความสำนึกผิดหรือคำขอโทษอย่างจริงจังจากผู้กระทำผิด และยังเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบและชดเชยต่อสิ่งที่ได้กระทำกับผู้เสียหาย ซึ่งผู้กระทำผิดอาจใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการกำหนดหรือต่อรองการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายได้ ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่ในต่างประเทศ พบว่า ผู้กระทำผิดที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มักชดเชยและเยียวยาค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายด้วยเงิน สิ่งของ ทำงานชดเชยกับผู้เสียหาย และการทำงานบริการสังคม (Strang, 2002)

การศึกษาวิจัยในประเทศต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้กระทำผิดจะปฏิบัติตามข้อตกลงในการชดเชยเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ McCold (2003) เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีการประนอมข้อพิพาท ที่จัดขึ้นในเมือง Bethlehem, Pennsylvania ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าผู้กระทำผิดเป็นจำนวนมาก ถึงร้อยละ 94 ปฏิบัติตามข้อตกลงในการชดเชยค่าเสียหาย โดยพบว่า ผู้กระทำผิดประมาณร้อยละ 90 ได้ทำงานชดเชยให้กับผู้เสียหาย และประมาณร้อยละ 80 ของผู้กระทำผิดชดเชยเงินให้กับผู้เสียหาย นอกจากนั้นจากการศึกษาวิจัยของ McCold และ Wachtel (1998) เกี่ยวกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยการประชุมกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ประมาณร้อยละ 27-42 ของคดีที่เข้าร่วมประชุมกลุ่ม มีการชดเชยเงินให้แก่ผู้เสียหาย และประมาณร้อยละ 36 ของผู้กระทำผิดได้ชดเชยด้วยการทำงานให้กับผู้เสียหาย ซึ่งการที่ผู้กระทำผิดชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย มีส่วนช่วยให้ผู้เสียหายมีทัศนคติที่ดีขึ้นต่อผู้กระทำผิด และอาจส่งผลไปถึงการให้อภัย ในขณะเดียวกันผู้เสียหายเห็นว่า การได้รับการชดเชยเยียวยา ไม่ว่าจะด้วยสิ่งของหรือการขอโทษ มีความสำคัญพอ ๆ กับการได้รับการชดเชยเป็นเงิน (Umbreit, Coates, & Vos, 2001) ผู้เสียหายหลายรายเห็นว่า การขอโทษจากผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นการเยียวยาทางจิตใจนั้น มีค่ายิ่งกว่าการชดเชยด้วยทรัพย์สินเงินทอง (Strang and Sherman, 2003) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้เสียหายบางส่วนรู้สึกว่าการขอโทษนั้นไม่ได้มาจากใจจริง ซึ่งการศึกษาวิจัยของ Venables (2000) พบว่า ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบประชุมกลุ่ม รู้สึกว่าการขอโทษของผู้กระทำผิดนั้น เป็นการถูกบังคับให้ทำร้อยละ 25 และรู้สึกว่าผู้กระทำผิดต้องการเพียงแค่ทำให้แล้วเสร็จไป ร้อยละ 30 และมีผู้เสียหายถึงร้อยละ 61 ในงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบการประชุมกลุ่มของประเทศนิวซีแลนด์ ที่ไม่รู้สึกว่าการขอโทษของผู้กระทำผิดนั้นเป็นการขอโทษด้วยความจริงใจ (Maxwell and Morris, 1993) ผลการวิจัยลักษณะเช่นนี้ ทำให้ตีความได้ 2 ลักษณะคือ ผู้กระทำผิดอาจไม่ได้สำนึกต่อการ

กระทำผิดด้วยใจจริง หรือแม้ผู้กระทำผิดจะมีความสำนึกต่อความผิด หรือเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก็อาจไม่สามารถเยียวยาความรู้สึกของผู้เสียหายได้

9. แนวคิดเกี่ยวกับการวัดความพึงพอใจ และการรับรู้ความยุติธรรม

9.1 ความหมายของความพึงพอใจ

สมพงษ์ เกษมสิน (2525 : 92) ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจไว้ว่า บุคคลจะเกิดความพึงพอใจจะต้องมีการพอใจ และได้กล่าวถึงการพอใจว่า การพอใจเป็นการชักจูงให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม โดยมีมูลเหตุ 2 ประการ คือ ความต้องการทางร่างกาย และความต้องการทางจิตใจ

วิลลิสท์ ทรยางกูร (2549 : 261) ได้กล่าวถึงความหมายของความพึงพอใจว่า เป็นการให้ค่าความรู้สึกของคนที่มีสัมผัสกับโลกทัศน์เกี่ยวกับการจัดการสภาพแวดล้อมค่าความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการจัดการจัดสภาพแวดล้อมจะแตกต่างกัน เช่น ความรู้สึกดี เลว พอใจ ไม่พอใจ สนใจ ไม่สนใจ

Vroom (1964: 29) ได้กล่าวถึงความพึงพอใจว่า ทศนคติและความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งนั้นสามารถใช้แทนกันได้ เพราะทั้งสองคำนี้ต่างหมายถึงผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยที่ทศนคติด้านบวกจะชี้ให้เห็นถึงความพึงพอใจในสิ่งนั้น ส่วนทศนคติด้านลบจะสะท้อนให้เห็นถึงความไม่ความพึงพอใจต่อสิ่งนั้น

Good (1973) ได้กล่าวถึงความหมายของความพึงพอใจว่า เป็นสภาพ คุณภาพ หรือระดับความพึงพอใจ ซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจต่าง ๆ และทศนคติที่บุคคลนั้นมีต่อสิ่งนั้น

Oliver (1997) ได้กล่าวถึงความหมายของความพึงพอใจว่า เป็นการตอบสนองที่แสดงถึงความประสงค์ของบุคคลอย่างมีวิจารณ์ญาณ ที่มีต่อสินค้า บริการ และอื่น ๆ โดยความพึงพอใจมีมุมมองที่แตกต่างกันตามแต่ละบุคคล

จากความหมายที่มีผู้กล่าวมาในข้างต้น สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ คือทศนคติของบุคคลประเภทหนึ่งที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทั้งด้านบวกและลบ โดยความพึงพอใจจะเกิดจากการพอใจ การประเมินค่าเมื่อเข้าไปร่วมในสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือการตอบสนองต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในมุมมองที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละบุคคลนั่นเอง

9.2 ลักษณะของความพึงพอใจต่อการให้บริการตามมาตรการของหน่วยงานรัฐ

Weber (1966 : 340) ได้กล่าวถึงลักษณะของความพึงพอใจที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น การได้รับการปฏิบัติตนหรือการได้รับบริการไว้ว่า การดำเนินการดังกล่าวโดยไม่คำนึงถึงตัวบุคคลคือการให้บริการโดยไม่ใช้อารมณ์ ไม่มีความชอบพอใคร ย่อมทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ได้รับบริการทุกระดับ ความพึงพอใจจึงมีความสัมพันธ์กับการบริการหรือมาตรการที่กำหนดโดยหน่วยงานรัฐเช่นกัน และมีความสำคัญในลักษณะของการส่งเสริมให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตาม

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน หรือตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (สิริกัญญา พัฒนภูทอง, 2546 : 9 - 10) ดังนั้น การให้บริการหรือการดำเนินการตามมาตรการที่กำหนดโดยหน่วยงานรัฐ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงความพึงพอใจต่อเรื่องดังกล่าว เพื่อให้การบริหารราชการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งการบริหารหรือการดำเนินการตามมาตรการของหน่วยงานรัฐเช่นนี้ มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในเรื่องต่างๆ ตามหลักการ ดังนี้

1) ความพึงพอใจในการแสดงออกทางอารมณ์ และความรู้สึกในทางบวกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่ง ซึ่งบุคคลจำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมรอบตัว การตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลด้วยการ ได้ตอบกับบุคคลอื่น ๆ และสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ทำให้แต่ละบุคคลมีประสบการณ์การเรียนรู้เรียนรู้สิ่งที่จะได้รับตอบสนองแตกต่างกันออกไป ในสถานการณ์บริการก็เช่นเดียวกัน บุคคลรับรู้สิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริการไม่ว่าจะเป็นประเภทของการบริการ หรือคุณภาพของการบริการ ซึ่งประสบการณ์ที่ได้รับจากการ สัมผัสบริการต่าง ๆ หากเป็นไปตามความต้องการของผู้รับบริการ ได้รับสิ่งที่คาดหวังทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี และพึงพอใจในบริการที่ได้รับ

2) ความพึงพอใจ เกิดจากการประเมินความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริง ในสถานการณ์หนึ่ง ในสถานการณ์ก่อนที่ผู้ใช้บริการจะมารับบริการก็ตาม มักจะมีมาตรฐานการบริการนั้นอยู่ ในใจอยู่แล้ว ซึ่งอาจเป็นแหล่งอ้างอิงคุณค่าหรือเจตคติที่ยึดถือต่อการบริการ ประสบการณ์ดั้งเดิมที่เคยใช้ บริการ การบอกเล่าจากผู้อื่น การรับทราบการประกันข้อมูลจากที่ต่าง ๆ การให้คำมั่นสัญญาของผู้ให้บริการ ความคาดหวังที่จะได้รับสิ่งตอบสนองความพยายาม การรับรู้ความสามารถและลักษณะเฉพาะบางอย่าง ได้รับสิ่งตอบสนองที่ยุติธรรม โอกาสที่จะได้ใช้ความพยายามและโอกาสที่จะได้รับสิ่งตอบสนองการทำงาน สิ่งตอบสนอง ความพึงพอใจ ผลการทำงานทำให้เกิดความพึงพอใจเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ผู้รับบริการใช้เปรียบเทียบกับบริการที่ได้รับในวงจรการให้บริการตลอดช่วงเวลาเผชิญความจริง สิ่งที่ผู้รับบริการได้รับรู้เกี่ยวกับบริการก่อนมาใช้บริการ หรือความคาดหวังในสิ่งที่ควรจะได้รับนี้มีอิทธิพลต่อช่วงเวลาเผชิญความจริง หรือพบปะระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการเป็นอย่างมาก เพราะผู้รับบริการจะเปรียบเทียบกับสิ่งที่ได้รับจริงในกระบวนการที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่คาดหวัง หากสิ่งที่รับเป็นไปตามที่คาดหวัง ถือว่าเป็นการยืนยันที่ถูกต้องกับความคาดหวังที่มีอยู่ ผู้รับบริการย่อมพอใจต่อการบริการดังกล่าว แต่ถ้าไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง อาจจะสูงกว่าหรือต่ำกว่า นับเป็นการยืนยันที่คลาดเคลื่อนจากความหวังดังกล่าว ทั้งนี้ช่วงความแตกต่างที่เกิดขึ้นจะชี้ให้เห็นถึงระดับความพึงพอใจหรือความไม่พึงพอใจมากน้อยได้ ถ้าข้อยืนยันเบี่ยงเบนไปในทางบวกแสดงถึงความพึงพอใจ ถ้าไปในทางลบแสดงถึงความไม่พึงพอใจ

3) ความพึงพอใจ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามปัจจัยแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกชอบสิ่งหนึ่งที่ผันแปรได้ตามปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์

คาดหวังไว้ของ บุคคล ในแต่ละสถานการณ์ช่วงเวลาหนึ่งที่บุคคลอาจไม่พอใจต่อสิ่งหนึ่งเพราะไม่
เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ แต่อีกช่วงหนึ่งหากสิ่งที่คาดหวังไว้ได้รับการตอบสนองอย่างถูกต้อง บุคคล
สามารถเปลี่ยนความรู้สึกเดิมต่อสิ่งนั้นได้อย่างทันทีทันใด แม้ว่าจะเป็นความรู้สึกที่ตรงกันข้ามก็ตาม
นอกจากนี้ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่สามารถแสดงออกในระดับมากน้อยได้ขึ้นอยู่กับความ
แตกต่างของการประเมินสิ่งที่ได้รับจริงกับสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้รับบริการจะใช้เวลาเป็น
มาตรฐานในการเปรียบเทียบความคาดหวังจากบริการต่าง ๆ

9.3 การวัดความพึงพอใจ

โยธิน แสงวดี (2551 : 9) ได้กล่าวถึงการวัดความพึงพอใจไว้ว่า สามารถกระทำได้หลายวิธี
ได้แก่

1) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยผู้ตอบแบบสอบถามจะออกแบบสอบถาม
เพื่อต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งทำได้ในลักษณะการกำหนดคำตอบให้เลือก หรือตอบคำถามอิสระ
คำถามดังกล่าวอาจถามความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหาร การควบคุมงาน ปัญหาต่าง ๆ
 เป็นต้น

2) การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีวัดความพึงพอใจทางตรงทางหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัย
เทคนิคและวิธีการที่ดีจึงจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงได้

3) การสังเกต (Observe) เป็นการวัดพฤติกรรมความพึงพอใจของบุคคลเป้าหมาย ไม่ว่าจะ
จะแสดงออกจากการพูด กิริยาท่าทาง วิธีนี้จะต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจัง และการสังเกตอย่างมี
ระเบียบแบบแผนที่ถูกต้องเหมาะสม

9.3.1 การวัดความพึงพอใจด้วยแบบสอบถาม

การวัดความพึงพอใจด้วยแบบสอบถามนี้ สมชัย ชินะตระกูล (2553 : 23) กล่าวว่า
การใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่มีความถูกต้อง สามารถนำไปวิเคราะห์และแปลผลได้
อย่างแม่นยำ ต้องคำนึงในหลักการหลายอย่าง โดยแบบสอบถามคือรูปแบบของคำถามเป็นชุด ๆ ที่ได้
ถูกรวบรวมไว้อย่างมีหลักเกณฑ์และเป็นระบบ เพื่อใช้วัดสิ่งที่ต้องการจะวัด เช่น ความพึงพอใจ ความ
คาดหวัง หรือคุณลักษณะต่าง ๆ แบบสอบถามประกอบด้วยรายการคำถามที่สร้างอย่างประณีต เพื่อ
รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นหรือข้อเท็จจริง โดยส่งให้กลุ่มตัวอย่างตามความสมัครใจ สำหรับ
โครงสร้างของแบบสอบถาม ประกอบไปด้วย 3 ส่วนสำคัญ คือ

- 1) คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม
- 2) สถานภาพทั่วไป ในส่วนนี้เป็นรายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบ
- 3) ข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นหรือพฤติกรรมที่ต้องการจะถาม

ทั้งนี้ รูปแบบของแบบสอบถาม แบ่งได้ 2 แบบ คือ แบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open-ended form) เป็นแบบสอบถามที่ไม่ได้กำหนดคำตอบไว้ ผู้ตอบสามารถเขียนตอบหรือแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ด้วยคำพูดของตนเอง และแบบสอบถามแบบปลายปิด (Closed-ended form) เป็นแบบสอบถามแบบที่ประกอบด้วยข้อคำถามและตัวเลือก ซึ่งตัวเลือกนี้สร้างขึ้นโดยคาดว่าผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้ตามต้องการ และมีอย่างเพียงพอเหมาะสม แบบสอบถามที่นิยมใช้ในการสำรวจความพึงพอใจ คือแบบสอบถามปลายปิดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 3 – 10 ระดับนอกจากนั้น มาตรวัดแบบนี้ยังสามารถประเมินผลผลิต เจตคติ หรือบุคลิกลักษณะของบุคคลอื่น ๆ ด้วย (Good, 1973 : 469) และโดยทั่วไปแล้ว การวัดความพึงพอใจด้วยแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่านี้ สามารถใช้สเกลแบบตัวเลข (Numerical scale) พร้อมคำนิยามหรือคำอธิบาย โดยการสร้างมาตรวัดประมาณค่าความพึงพอใจ สามารถประยุกต์จากแนวคิดของ Likert ที่ในระยะแรกมีคำตอบ 5 ระดับ หรือ 5 ช่วงคำตอบ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง (Strongly agree) เห็นด้วย (Agree) ไม่แน่ใจ (Uncertain, Not sure) ไม่เห็นด้วย (Disagree) และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (Strongly disagree) โดยถือว่าแต่ละระดับหรือคำตอบมีช่วงระยะห่างเท่ากัน (Tuckman, 1972 : 157) และต่อมาได้มีการพัฒนาคำตอบตามแนวคิดของ Likert ให้ลดความคลาดเคลื่อน โดยดัดแปลงคำตอบให้มีหลายระดับมากขึ้น ซึ่งคำตอบที่เหมาะสมและนิยมใช้ คือ 3 ช่วงคำตอบ ถึง 7 ช่วงคำตอบ ขึ้นอยู่กับอายุและระดับการศึกษาของผู้ตอบเป็นสำคัญ กล่าวคือ หากผู้ตอบมีอายุน้อย และมีการศึกษาค่ำ ควรใช้จำนวนช่องน้อยๆ และเมื่อผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุมากขึ้น และมีระดับการศึกษาสูงขึ้น สามารถเพิ่มช่วงคำตอบตามความเหมาะสมเพื่อลดความแปรปรวนของคะแนนและทำให้ความคงที่ภายในเพิ่มขึ้น (Anderson, 1988 : 427)

9.3.2 การวัดความพึงพอใจด้วยการสัมภาษณ์

สำหรับแนวทางการวัดความพึงพอใจด้วยการสัมภาษณ์ พวงรัตน์ มณีรัตน์ (2543 : 67) ได้เสนอหลักการและวิธีการสัมภาษณ์ไว้ว่า การสัมภาษณ์ ถือเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีลักษณะเหมือนการสอบปากเปล่า ต้องอาศัยการตอบโต้ด้วยวาจาเป็นหลัก ใช้ได้ดีกับการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความรู้สึก ความสนใจ ความคิดเห็น และทัศนคติ ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลด้านจิตอารมณ์ (Affective domain) และบางโอกาสอาจใช้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ความคิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลทางพุทธิปัญญา (Cognitive domain) ได้ด้วย โดยหลักของการสัมภาษณ์ มีดังนี้

- 1) การสัมภาษณ์ต้องมีจุดมุ่งหมายแน่นอน ผู้สัมภาษณ์ครั้งนั้น ๆ ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง
- 2) ผู้สัมภาษณ์ต้องเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า และเรียงลำดับคำถามไว้อย่างเป็นระบบ ไม่ให้เกิดความสับสน
- 3) มีการฝึกหรือทดลองสัมภาษณ์ก่อนสัมภาษณ์จริงเพื่อให้เกิดความชำนาญ

4) ในการสัมภาษณ์ต้องมีการสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง ผู้ถูกสัมภาษณ์จะได้สบายใจและได้ข้อมูลตามความเป็นจริงมากที่สุด

5) ผู้สัมภาษณ์ต้องมีพื้นความรู้ในเรื่องที่จะสัมภาษณ์เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้การสนทนาเป็นที่เข้าใจกัน สามารถแปลและสรุปคำตอบได้ถูกต้อง

6) ผู้สัมภาษณ์ควรใช้วาจาสุภาพ ชัดเจน เข้าใจง่าย

7) การสัมภาษณ์ที่ดี ต้องมีการช่วยเหลือหรือช่วยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อยากให้คำตอบ อยากแสดงความคิดเห็น โดยไม่มีการแนะนำคำตอบ

8) การสัมภาษณ์ต้องมีการจดบันทึกผลการสัมภาษณ์ การจดบันทึกต้องกระทำอย่างรอบคอบ ระวังอย่าให้เกิดความคลาดเคลื่อน อาจใช้เครื่องมืออื่นช่วย เช่น เทป โดยต้องขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วย

9) ผู้สัมภาษณ์ต้องมีมารยาทที่ดีในการสัมภาษณ์ อย่าให้ผู้ถูกสัมภาษณ์คิดว่าคำตอบไม่ได้รับความสนใจ

ทั้งนี้ ในการสัมภาษณ์ ควรใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ที่ละคำถาม ควรเริ่มจากคำถามง่ายๆ มีการใช้ถ้อยคำที่เข้าใจง่าย คำถามชัดเจน มีการทบทวนคำถามถ้าจำเป็น ฟังคำตอบจากผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วยความตั้งใจเพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้อง ให้ความเวลาให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ในการตอบคำถามอย่างเพียงพอ แต่ก็ไม่ปล่อยให้การสัมภาษณ์หยุดชะงัก และพยายามให้เสร็จในเวลาที่กำหนด หลีกเลี่ยงการแนะนำคำตอบ และถามออกนอกเรื่อง ใช้กลวิธีและทักษะควบคุมไม่ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบนอกเรื่อง อย่าใช้คำพูดที่แสดงว่าเป็นการสอนผู้ถูกสัมภาษณ์ เมื่อการสัมภาษณ์ได้สิ้นสุดลงผู้สัมภาษณ์ควรตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบ ถ้าข้อใดยังได้คำตอบไม่ชัดก็ถามใหม่ให้ทราบแน่ชัด หรือข้อใดยังไม่ได้ถามก็ถามเสียให้ครบถ้วน ควรหลีกเลี่ยงคำถามที่กระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของผู้ถูกสัมภาษณ์ และทุกครั้งที่จบการสัมภาษณ์ ควรแสดงความขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งในการสัมภาษณ์ จะต้องทำการจดบันทึกคำตอบไว้อย่างชัดเจน ไม่ควรใช้คำย่อ อาจใช้เครื่องมืออื่นช่วย เช่น เทปบันทึกเสียง เป็นต้น

9.3.3 การวัดความพึงพอใจด้วยการสังเกต

ในส่วนของการวัดความพึงพอใจด้วยการสังเกตนั้น สุกงศ์ จันทวานิช (2549 : 45) ได้กล่าวถึงการสังเกตไว้ว่า คือการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างใส่ใจและมีระเบียบวิธี เพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกับสิ่งอื่น ซึ่งการสังเกตนี้ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการทำกิจกรรมร่วมกัน จนผู้ถูกศึกษายอมรับว่าผู้สังเกตมีสถานภาพบทบาทเช่นเดียวกับตน ผู้สังเกตจะต้องปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มคนที่ศึกษา โดยอาจเข้าไปฝังตัวอยู่ในเหตุการณ์ เข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานาน จนคนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่มีผู้

สังเกตมาอาศัยอยู่ ข้อดีของวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้ คือการทำให้ผู้สังเกตได้รับการยอมรับและสนิทสนมกับกลุ่มที่จะศึกษา โดยที่ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัวว่าถูกสังเกตหรือเฝ้าดู จึงมีพฤติกรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติ ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง อีกทั้งยังทำให้เห็นภาพรวมของเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมชาติมากที่สุด ทำให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย สามารถตรวจสอบข้อมูลได้ซ้ำ ๆ แต่ก็มีข้อจำกัดคือ มักใช้ได้กับการศึกษากลุ่มเล็ก ๆ ผู้สังเกตต้องระวังมิให้ตนเองเข้าไปมีความรู้สึกร่วมและผูกพันทางอารมณ์จนขาดความเที่ยงตรง อาจเป็นเหตุให้มีอคติ หรือเข้าข้างกลุ่มที่กำลังศึกษาได้ ข้อมูลก็จะขาดความเที่ยงตรง และการจดบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ทำให้ลำบากขณะอยู่ร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตเฝ้าสังเกตอยู่ภายนอก ไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ทำอยู่ ข้อดีของวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมคือมักใช้ในการเริ่มต้นเก็บข้อมูลทำได้ง่าย ไม่ต้องเสียเวลาให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มศึกษา เพราะมีบทบาทเป็นคนนอก ทำให้มีโอกาสเกิดอารมณ์ร่วมน้อย เก็บข้อมูลในระยะเวลาสั้นและสั้นเปลี่ยนค่าใช้จ่ายน้อยกว่าวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม แต่มีข้อจำกัดคือถ้าผู้สังเกตรู้ว่าถูกสังเกต อาจทำให้ไม่แสดงพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติออกมา และข้อมูลที่ได้อาจจะไม่ละเอียดหรือสมบูรณ์เท่าวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

การสังเกตเพื่อประเมินความพึงพอใจนี้ ถือเป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ในลักษณะข้อมูลเชิงคุณภาพปฐมภูมิ (Primary qualitative data) ที่ต้องมีการบันทึกภาคสนามจากการสังเกต ในรูปแบบบันทึกพรรณนาหรือบันทึกบรรยาย และควรมีการตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูลจากหลายๆแหล่ง ข้อมูลการสังเกตนี้มักนำมาเสริมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ หรือการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบอื่น ๆ (เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2563 : 3)

9.4 การรับรู้ความยุติธรรม

9.4.1 ความหมายของการรับรู้ความยุติธรรม

ความยุติธรรม หมายถึง ความเหมาะสม ความถูกต้อง ชอบธรรม และตรงไปตรงมา (Colquitt; Lepine; & Wesson, 2011 : 425) สำหรับการรับรู้ความยุติธรรม มักจะกล่าวถึงกันในองค์การต่าง ๆ มีความหมายเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานทางสังคมที่ใช้ในการจัดสรรผลตอบแทน ทั้งในการให้รางวัลและการลงโทษที่พนักงานควรจะได้รับ รวมถึงกระบวนการในการตัดสินใจเพื่อจัดสรรผลตอบแทนและการตัดสินใจในด้านอื่น ๆ รวมทั้งวิธีการปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลด้วย (Folger and Cropanzano, 1998) หรือเป็นกระบวนการตีความหรือแปลความหมายของบุคลากรที่พิจารณาและตัดสินใจจัดสรรผลตอบแทน กระบวนการ จัดสรรผลตอบแทน และวิธีปฏิบัติภายในองค์การว่ามีความยุติธรรม (เกษราภรณ์ กุณรักษ์, 2561 : 38)

กล่าวได้ว่า การรับรู้ความยุติธรรม เป็นการรับรู้ถึงความเหมาะสม ความถูกต้อง ชอบธรรม และตรงไปตรงมาเกี่ยวกับกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานด้านผลตอบแทน ด้านกระบวนการ ด้าน

สัมพันธภาพและการปฏิบัติต่อกัน หรือด้านอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการรับรู้ความยุติธรรมในองค์การเป็นหลักนั่นเอง

9.4.2 องค์ประกอบของการรับรู้ความยุติธรรม

วราพร เจริญสมบูรณ์นิติ (2558 : 13 – 14) ได้จำแนกองค์ประกอบของการรับรู้ความยุติธรรม ที่เกิดขึ้นในองค์การ ออกเป็น 4 ด้าน คือ

1) การรับรู้ความยุติธรรมด้านผลตอบแทน (Distributive justice) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ว่าได้ผลตอบแทนที่เหมาะสม และคุ้มค่าต่อสิ่งที่เขาทุ่มเทให้กับองค์การ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ระยะเวลา รวมทั้งร่างกายแรงใจ โดยที่ผลตอบแทนนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นผลตอบแทนที่เป็นเงินเสมอไป อาจจะเป็นสวัสดิการด้านอื่น ๆ เช่น ค่าชมเชย หรือแม้กระทั่งความสบายใจในการทำงาน เป็นต้น

2) การรับรู้ความยุติธรรมด้านกระบวนการในการกำหนดผลตอบแทน (Procedural justice) หมายถึง การรับรู้ของพนักงานว่าวิธีการที่องค์การนำมาใช้ในการกำหนดผลตอบแทนนั้น สมเหตุสมผล เสมอต้นเสมอปลาย และมีความแม่นยำ ปราศจากความมีอคติใด ๆ ตลอดจนสามารถตรวจสอบได้อย่างโปร่งใส

3) การรับรู้ความยุติธรรมด้านการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา (Interactional justice) หมายถึง การรับรู้ของพนักงานว่าตนได้รับการปฏิบัติจากผู้บังคับบัญชาอย่างเหมาะสม เสมอภาค และผู้บังคับบัญชามีข้อมูลและเหตุผลเพียงพอที่จะอธิบายให้ผู้ใต้บังคับบัญชารับและเข้าใจการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ

4) การรับรู้ความยุติธรรมด้านข้อมูล (Informational justice) หมายถึง การที่พนักงานรับรู้ว่าการบริหารต่าง ๆ ภายในองค์การ มีความเสมอภาค โปร่งใส ปราศจากอคติหรือพวกพ้อง พนักงานทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการที่จะรับรู้ข้อมูล หรือดำเนินการใด ๆ ที่อยู่ภายใต้กฎระเบียบขององค์การ ภายใต้กรอบประเพณีอันดีงาม เช่น ระบบการบังคับบัญชา ระบบการประเมินผลปฏิบัติงาน และระบบข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

สำหรับ เกษราภรณ์ กุณรักษ์ (2561 : 38 - 39) ได้จำแนกองค์ประกอบของการรับรู้ความยุติธรรมที่เกิดขึ้นในองค์การ ออกเป็น 3 ด้าน คือ

1) ด้านผลตอบแทน (Distributive justice) หมายถึง การตีความหรือแปลความหมายของบุคลากรที่ใช้ประเมินค่า หรือคำนวณระดับผลตอบแทนของตนเองว่ามีความยุติธรรม โดยเปรียบเทียบจากสิ่งที่ตนเองทุ่มเทให้องค์การกับผลตอบแทนที่ได้รับ และเปรียบเทียบจากผลตอบแทนของตนเองกับ ผลตอบแทนของผู้อื่น

2) ด้านกระบวนการ (Procedure justice) หมายถึง การตีความหรือแปลความหมายของบุคลากรเกี่ยวกับวิธีการ ที่องค์การใช้จัดสรรผลตอบแทนและการพิจารณาตัดสิน เพื่อให้ได้ผลตอบแทนว่าต้องมีความยุติธรรม

3) ด้านปฏิสัมพันธ์ (Interactional justice) หมายถึง การตีความหรือแปลความหมายของบุคลากรเกี่ยวกับการปฏิบัติจากองค์การ ที่ต้องแสดงออกด้วยความสุภาพ ให้เกียรติ ให้ความเคารพ และต้องมีการอธิบายข้อมูลอย่างเพียงพอและทั่วถึง แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ

(1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal justice) เป็นการตีความหรือแปลความหมายของบุคลากรเกี่ยวกับสิ่งที่องค์การปฏิบัติต่อพนักงานด้วยความ สุภาพ ให้เกียรติ และเคารพ ทั้งจากการดำเนินการกระบวนการต่าง ๆ

(2) การจัดสรรผลตอบแทนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information justice) หมายถึง การตีความหรือแปลความหมายของบุคลากร เกี่ยวกับการอธิบายข้อมูลที่เพียงพอแก่บุคลากร โดยให้ข้อมูลหรือความรู้อย่างทั่วถึงเกี่ยวกับกระบวนการขององค์การ ที่ใช้ในการจัดสรรผลตอบแทนและเหตุผลของการจัดสรรผลตอบแทนนั้น

จากองค์ประกอบของการรับรู้ความยุติธรรมข้างต้น แม้ว่าจะเป็นแนวคิดของการรับรู้ความยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับพนักงานในองค์การ แต่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับผู้รับบริการในหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรมได้เช่นกัน โดยความยุติธรรมที่บุคคลรับรู้และคาดหวังจะมีทั้งความยุติธรรมด้านผลตอบแทนจากความทุ่มเทพยายามในการทำงานหรือการปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนด กระบวนการในการกำหนดผลตอบแทนที่เหมาะสมเป็นธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาหรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต้องแสดงออกด้วยความสุภาพ ให้เกียรติ ให้ความเคารพ และการจัดสรรผลตอบแทนด้านข้อมูลข่าวสารต้องมีการอธิบายข้อมูลอย่างเพียงพอและทั่วถึง เป็นต้น

9.4.3 เป้าหมายของความยุติธรรม

Shappard; Lewicki; & Minton (1992 : 17-18) กล่าวว่า พนักงานและองค์การทั้งหลายที่ได้ปฏิบัติภารกิจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้านความยุติธรรมที่แตกต่างกัน โดยเป้าหมายของความยุติธรรมแบ่งได้ 3 ประการ ดังนี้

1) เป้าหมายด้านความมีประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน (Performance effectiveness) ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สะท้อนความเกี่ยวข้องกับความสำเเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำเเร็จส่วนบุคคล เป้าหมายทางด้านประสิทธิภาพในการทำงานมุ่งเน้นที่คุณภาพและปริมาณสูงสุดของผลงานที่แต่ละบุคคล กลุ่ม ส่วนงาน และองค์การ ที่จะสามารถทำได้ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์คลาสสิก (Classical economic theories)

2) เป้าหมายด้านการบรรลุผลและการคงไว้ซึ่งความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Sense of community) กล่าวคือ บุคคลจะพยายามสร้างให้ตนเองเป็นสมาชิกของกลุ่ม หรือสังคม ไม่ว่าจะเป็นระดับส่วนงาน ฝ่าย แผนก หรือองค์การ และเป้าหมายนี้ถ้าจะให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นจะต้องเกิดจากกลยุทธ์พื้นฐานในด้านการปฏิบัติงาน

3) เป้าหมายด้านความมีศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคลและความเป็นมนุษย์ (Individual dignity and humanness) หมายถึงผลตอบแทน กระบวนการ และระบบงานต่าง ๆ ควรที่จะปฏิบัติในแนวทางความเป็นอยู่ที่ดี ความมีศักดิ์ศรีของตนเองและคุณค่าของความเป็นคน อย่างไรก็ตาม เป้าหมายของความยุติธรรมสามารถเกิดความขัดแย้งได้เสมอ เช่น ถ้าเราให้ความสำคัญกับเรื่องปฏิบัติงานโดยมีการใช้รางวัลก็อาจทำให้เกิดความขัดแย้งของกลุ่ม เนื่องจากแต่ละคนรับรู้ความยุติธรรมนั้นไม่เท่ากัน อีกทั้งยังทำให้สมาชิกบางคนของกลุ่มรู้สึกด้อยค่าด้วย เป็นต้น

เป้าหมายของความยุติธรรมดังกล่าวข้างต้น สะท้อนถึงผลลัพธ์ของความยุติธรรมที่จะส่งผลถึงความมีประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานขององค์การ และความร่วมมือร่วมใจทำงานจนมีเอกภาพและส่งผลต่อประสิทธิภาพ ภายใต้การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกบุคคล ที่จะต้องพึงระวังถึงความเสมอภาคและความเท่าเทียมต่าง ๆ

9.4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความยุติธรรมกับการวัดความพึงพอใจ

ในการประเมินทัศนคติของบุคคล สามารถพิจารณาถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบด้านความรู้ (The cognitive component) และองค์ประกอบด้านความรู้สึก (The affective component) องค์ประกอบด้านความรู้ เป็นส่วนของความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทั่วไป ทั้งที่ชอบและไม่ชอบ หากบุคคลมีความรู้หรือคิดว่าสิ่งใดดี มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น แต่หากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดี ก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น ซึ่งความรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับรับรู้ในเรื่องต่าง ๆ นั้นเอง ส่วนองค์ประกอบด้านความรู้สึก เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของคนนั้น เป็นลักษณะที่เป็นค่านิยมของแต่ละบุคคลที่สะท้อนออกมาในลักษณะของการประเมินค่า เช่น ความพึงพอใจ เป็นต้น (Zimbardo & Ebbesen, 1970)

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความยุติธรรมกับความพึงพอใจ คือ องค์ประกอบของทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด กล่าวคือ บุคคลจะมีความคิดเห็นต่อการรับรู้ความยุติธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านผลตอบแทน ด้านกระบวนการ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือด้านข้อมูลข่าวสาร และสะท้อนออกมาในลักษณะของความพึงพอใจ ทั้งด้านบวกและลบ โดยเกิดจากการประเมินค่า หรือการตอบสนองต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในมุมมองที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละบุคคลนั่นเอง

โดยสรุป ความพึงพอใจคือทัศนคติของบุคคลประเภทหนึ่งที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทั้งด้านบวกและลบ โดยความพึงพอใจจะเกิดจากการพอใจ การประเมินค่าเมื่อเข้าไปรวมในสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือการตอบสนองต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในมุมมองที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละบุคคล ทั้งนี้ ลักษณะของความพึงพอใจต่อการให้บริการตามมาตรการของหน่วยงานรัฐ จะเกี่ยวข้องกับหลักการที่ว่า ความพึงพอใจในการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกในทางบวกหรือลบของบุคคลต่อการให้บริการตามมาตรการของหน่วยงานรัฐ โดยความพึงพอใจจะเกิดจากการประเมินความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริง หรือการประเมินค่าจากการรับรู้และประสบการณ์ของผู้รับบริการ ความพึงพอใจสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามปัจจัยแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สำหรับการวัดความพึงพอใจ สามารถกระทำได้หลายวิธี ได้แก่ การสำรวจด้วยเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต หรือวิธีการอื่น ๆ หรืออาจใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีรวมกัน เพื่อให้ได้ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีความสมบูรณ์และตรงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด

สำหรับการรับรู้ความยุติธรรม เป็นการรับรู้ถึงความเหมาะสม ความถูกต้อง ชอบธรรม และตรงไปตรงมาเกี่ยวกับกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานด้านผลตอบแทน ด้านกระบวนการ ด้านสัมพันธภาพ และการปฏิบัติต่อกัน หรือด้านอื่นๆ โดยความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความยุติธรรมกับความพึงพอใจของบุคคล คือ บุคคลจะมีความคิดเห็นต่อการรับรู้ความยุติธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านผลตอบแทน ด้านกระบวนการ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือด้านข้อมูลข่าวสาร และสะท้อนออกมาในลักษณะของความพึงพอใจ ทั้งด้านบวกและลบ โดยเกิดจากการประเมินค่า หรือการตอบสนองต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในมุมมองที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละบุคคลนั่นเอง ซึ่งส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการรับรู้ความยุติธรรมในองค์การเป็นหลัก แต่แนวคิดของการรับรู้ความยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับพนักงานในองค์การ สามารถประยุกต์ใช้ได้กับผู้รับบริการในหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรมได้เช่นกัน

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

10.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

บุฟฟาร์ด คูเปอร์ และเบอร์กเซท (Bouffard, Cooper, & Bergseth, 2016) ทำการศึกษาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบต่างๆ เช่น การเจรจาไกล่เกลี่ยเผชิญหน้าโดยตรง การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยไม่มีการเผชิญหน้า การใช้คณะกรรมการชุมชน และคณะทำงานที่ไม่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่สมานฉันท์ ที่นำมาใช้สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในสหรัฐอเมริกาจำนวน 551 คดีในการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ ผลการวิเคราะห์

ความสัมพันธ์พบว่า ผู้ที่กระทำผิดที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ในรูปแบบของการเจรจาไกล่เกลี่ยเผชิญหน้าโดยตรง การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยไม่มีการเผชิญหน้า และคณะทำงานที่ไม่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่สมานฉันท์ มีระยะเวลาในการกระทำผิดซ้ำเฉลี่ยน้อยกว่าผู้ต้องหาเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชน นั่นคือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบต่างๆ มีประสิทธิภาพในการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำได้มากกว่าการดำเนินการในศาลเยาวชนตามปกติ

แมกซ์เวลล์และมอริส (Maxwell & Morris, 2002) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์กับอัตราการถูกพิพากษาลงโทษซ้ำ ผลการวิจัยพบว่า การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการลดอัตราการถูกพิพากษาลงโทษซ้ำและผู้ต้องหาที่เข้าร่วมกลุ่มคณะชุมชนมีประวัติการถูกพิพากษาลงโทษน้อยกว่ากลุ่มผู้ต้องหาที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมปกติ นอกจากนี้ความผิดที่มีการถูกลงโทษซ้ำก็จะมี ความรุนแรงน้อยกว่าด้วย

ฮิปเปิล กรูเนวอลด์ และแมคคาร์เรล (Hipple, Gruenewald, & McGarrell, 2014) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family group conference) กับการกระทำผิดซ้ำ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ต้องหาเด็กที่เข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัวมีอัตราการกระทำผิดซ้ำน้อยกว่ากลุ่มผู้ต้องหาเด็กที่ถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชน และความเสียใจในการกระทำผิดมีผลทำให้อัตราการกระทำผิดซ้ำลดลง

แนนซี โรดริเกวส (Rodriguez, 2007) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่อการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนในรัฐอริโซนา ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีอัตราการกระทำผิดซ้ำต่ำกว่ากลุ่มเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชนตามปกติในช่วงหลังจากผ่านการเข้าโปรแกรมทางเลือกสองปี และเยาวชนที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีการกระทำผิดซ้ำในคดีที่มีความรุนแรงน้อยกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพในการลดการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนที่เป็นผู้กระทำผิดเป็นนิสัย (Chronic offenders)

มิลเลอร์และไอโอวานนี (Miller & Iovanni, 2013) ได้ศึกษาความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้หลังจากมีการพิพากษาคัดสินคดีในคดีความผิดเกี่ยวกับการกระทำ ความรุนแรงทางเพศ ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้หลักการตัดสินคดีเป็นเหมือนยาที่คอยรักษาความบอบซ้ำของเหยื่อที่ถูกทำร้าย โดยมีเวลาเป็นปัจจัยที่สำคัญในกระบวนการเยียวยา

ออบรามส์ อัมเบรท และกอร์ดอน (Abrams, Umbreit, & Gordon, 2006) ศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และพบว่า มีเหตุผลหลายประการที่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ ผู้กระทำผิดบางรายเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพราะเชื่อว่า จะช่วยประสานสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้

ในกรณีที่คู่กรณีรู้จักกัน แต่บางรายได้รับแรงกดดันจากศาลให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บางรายเข้าร่วมเนื่องจากต้องการให้ศาลเห็นว่าตนเองมีความรับผิดชอบต่อความผิดที่เกิดขึ้นและยินดีร่วมประสานสัมพันธ์ภาพ บางรายเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยไม่มีเหตุผลใดเลย นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้กระทำผิดประสงค์ให้คดีจบลงด้วยดี และได้รับโทษน้อยที่สุด ส่วนเหตุผลที่ผู้เสียหายตัดสินใจเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เนื่องจาก ผู้เสียหายได้มีโอกาสแสดงความรู้สึกต่อผู้กระทำผิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ตนตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้เสียหายรู้สึกว่าการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความยุติธรรม และตนได้รับการเยียวยาและชดใช้มากกว่ากระบวนการยุติธรรมแบบปกติ

แมกซ์เวลล์และมอริส (Maxwell & Morris, 2002) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์กับอัตราการถูกพิพากษาลงโทษซ้ำ ผลการวิจัยพบว่า การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการลดอัตราการถูกพิพากษาลงโทษซ้ำและผู้ต้องหาที่เข้าร่วมกลุ่มคณะชุมชนมีประวัติการถูกพิพากษาลงโทษน้อยกว่ากลุ่มผู้ต้องหาที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมปกติ นอกจากนี้ความผิดที่มีการถูกลงโทษซ้ำก็จะมีความรุนแรงน้อยกว่าด้วย

กมลชนก คงเจริญ (2556) ได้ศึกษาการยอมรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่นำมาจัดการความขัดแย้งของชุมชน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า อาชีพ ภูมิสำเนา และความเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชน มีความสัมพันธ์กับการยอมรับต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำ มาจัดการความขัดแย้งของชุมชน ในจังหวัดฉะเชิงเทราในทุกด้าน และพบว่า ด้านกระบวนการมีความเหมาะสมในด้านการชดใช้เยียวยาเหมาะสมกับความเสียหายที่คู่กรณีได้รับเป็นบางกรณี ถ้าหากเป็นความเสียหายเรื่องทรัพย์สินก็จะชดใช้เป็นตัวเงิน แต่หากเป็นความเสียหายทางด้านจิตใจอาจจัดเป็นรูปธรรมได้ยากกว่า ในด้านความสงบสุขภายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการ การปรับความสัมพันธ์ให้กลับมาดีดังเดิมเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่ก็สามารถเป็นไปได้ ในกรณีที่เกิดจากความยินยอมของคู่กรณี และได้รับประโยชน์ร่วมกัน ก็อาจจะสามารถทำกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกันต่อไปได้

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2553) ได้ศึกษากระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม ผลการวิจัยพบว่า 1) นโยบาย ศาลยุติธรรมควรมีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรม โดยควรมีคณะกรรมการในระดับศาลฎีกาหรือในสำนักงานศาลยุติธรรมขึ้นมาคณะหนึ่งร่วมกับกระทรวงยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่พัฒนาและส่งเสริมการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมก่อนและหลังกระบวนการพิจารณาคดี 2) แผนงานการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หากจะนำมาใช้ต้องเกิดจากความพร้อมของบุคลากรทั้งฝ่าย ผู้มีหน้าที่ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมและผู้เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดในชุมชน อีกทั้งต้อง

ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญาและคดีเยาวชนและครอบครัวได้ 3) กลไกการพัฒนา ควรจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม ควรมีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ในการประชุมเยี่ยวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ จัดทำคู่มือปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นคู่มือในการดำเนินการหลังได้รับการอบรม จัดทำวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินการเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้และประสิทธิผลในการลดจำนวนอาชญากรรม และสร้างความเข้าใจและผลของการนำแนวทางการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด เนื่องจากหลักการนี้เป็นหลักการใหม่

ภูวน อุ่นจันทร์, สุมิตร สุวรรณ, และ สันติ ศรีสวนแดง (2561) ได้ศึกษากระบวนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมชุมชน: ข้อเสนอจากประเด็นวิพากษ์และกรณีศึกษาเชิงประจักษ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวคิดและกระบวนการยุติธรรมชุมชนของประเทศไทยมีกระบวนการรวมพลังชุมชน โดยเมื่อชุมชนประสบปัญหา ภาครัฐถึงจะเข้ามาช่วยเหลือ จึงถือเป็นการรวมตัวกันในลักษณะเฉพาะกิจ ซึ่งหากสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ความต่อเนื่องจะลดลง ในขณะที่การรวมตัวกันของชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกามีความต่อเนื่องและยังคงอยู่ในลักษณะของศูนย์ยุติธรรมชุมชน 2) กระบวนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมชุมชนของชุมชนที่ศึกษา ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการตนเองในรูปแบบของการใกล้เคียง เพื่อลดปัญหาข้อขัดแย้งในพื้นที่ ภาครัฐจะมีส่วนในการเข้ามาสนับสนุนกิจกรรม องค์ความรู้ด้านกฎหมาย กฎ ระเบียบ รวมถึงขั้นตอนต่าง ๆ และภาคเอกชนจะมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน โดยการช่วยส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนมีการวางแผนในการดูแลชุมชนร่วมกัน และตระหนักถึงความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการคุ้มครอง ป้องกัน และฟื้นฟูทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน 3) แนวทางการพัฒนากระบวนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมชุมชนสำหรับชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย ได้แก่ ก่อนขึ้นศาล คือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลและป้องกันปัญหาดังกล่าว ที่เกิดขึ้นในชุมชน ในชั้นศาล คือ ภาครัฐและชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการช่วยเหลือกรณีเกิดข้อพิพาทที่เป็นคดีความ และหลังขึ้นศาล คือ ภาครัฐ ชุมชนและภาคเอกชนทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนการฟื้นฟูให้กับผู้กระทำความผิดให้กลับสู่สังคม และการเยี่ยวยาให้กับเหยื่อหรือผู้เสียหาย โดยการพัฒนากระบวนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรอิสระ และภาคเอกชน ในการทำหน้าที่เป็นผู้ป้องกันผู้อำนวยความสะดวกและผู้สนับสนุน

นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ (2562) ได้ศึกษายุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การจัดการความขัดแย้ง เพื่อสร้างความยุติธรรมของชุมชนพหุวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า 1) ฐานสำคัญของกระบวนการจัดการความขัดแย้งของชุมชนที่นำมาซึ่งความสมานฉันท์ คือ การสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน ที่มาของความขัดแย้งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรของชุมชน ทั้งในเรื่อง

ของการใช้ประโยชน์ที่ดิน การทำประมง และการใช้ทรัพยากรจากป่าพรุ การเห็นความจำเป็นและประโยชน์ร่วมกันในการจัดการปัญหา ทำให้มีการร่วมกันสร้างกติกาชุมชน โดยหยิบยกปัญหามาพูดคุยกันให้ตระหนักรู้ว่าเป็นปัญหาที่ควรแก้ไขหรือป้องกัน 2) รูปแบบและกระบวนการในการจัดการความขัดแย้งเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีวิธีที่ถูกนำมาใช้อย่างผสมผสานกัน ได้แก่ การเจรจาต่อรองโดยอาศัยระบบเครือญาติ การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่เป็นที่เคารพและน่าเชื่อถือ ซึ่งมีทั้งคนเดียวและทำเป็นกลุ่ม หากมีการประหลาดผิดไปจากกติกาชุมชนก็กำหนดให้มีการชดใช้ เยียวยาความเสียหาย บูรณาการให้เกิดการฟื้นฟูสัมพันธภาพและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการที่ศรัทธาความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ข้อค้นพบดังกล่าวนำเสนอแนะให้ภาครัฐนำเอาความสามารถของชุมชน ในการแก้ไขปัญหาและจัดการความขัดแย้งของตนเองในแนวทางเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ใช้ ซึ่งมีข้อดีที่ว่าเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเคารพค่านิยมของท้องถิ่น ตลอดจนสร้างเสริมให้ชุมชนมีการพัฒนาการจัดการความขัดแย้งในท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สิทธิโชค ลางกุลานนท์, อรรถพจน์ บัวงาม, และ นลินา ไชยะ (2563) ได้ศึกษาการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ภายใต้แนวคิดยุติธรรมชุมชน: กรณีศึกษาเครือข่ายยุติธรรมชุมชน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการในการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย การรับข้อร้องเรียนหรือการเสนอปัญหา การหาข้อมูลและข้อเท็จจริงของความขัดแย้ง การหาความต้องการที่แท้จริงของคู่ขัดแย้ง การให้แต่ละฝ่ายได้เสนอมุมมองความคิดเห็นและความต้องการของตนต่อคู่ขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้งโดยการเจรจาต่อรองและการไกล่เกลี่ย การยินยอมและทำบันทึกข้อตกลงและการติดตามผลการจัดการความขัดแย้ง โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ประกอบด้วย 1) ด้านเครือข่ายศูนย์ยุติธรรม ชุมชนที่มีที่ตั้งในชุมชนสะดวกแก่การบริการ การดำเนินงานไม่มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่าย การดำเนินงานมีลักษณะเป็นเครือข่าย และได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงยุติธรรม 2) ด้านบุคลากร มีบุคลากรที่ได้รับความน่าเชื่อถือในความเป็นกลาง มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดการความขัดแย้ง ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีความเต็มใจในการปฏิบัติหน้าที่เข้าใจในสภาพแวดล้อมของชุมชน มีประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านการจัดการความขัดแย้ง รวมทั้งมีการทำงานเป็นทีมในรูปแบบของคณะทำงาน 3) ด้านคู่ขัดแย้ง เข้าร่วมกระบวนการด้วยความยินยอม ยอมรับการดำเนินการและให้ความเชื่อถือต่อการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน และให้ความสำคัญกับการรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน 4) ด้านกระบวนการจัดการความขัดแย้ง เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีหลากหลายวิธีการสามารถปรับใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ การดำเนินงานมีความโปร่งใสและมีการสื่อสารทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการนำไปสู่ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกระบวนการของคู่ขัดแย้ง ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการ

ความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ พบว่า เครือข่ายยุติธรรมชุมชนดำเนินการโดยไม่ได้รับงบประมาณจากภาครัฐ ส่งผลต่อการขาดแคลนงบประมาณ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และการพัฒนา การดำเนินงานไม่มีกฎหมายรองรับ ทำให้บางครั้งขาดอำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง การดำเนินงานมีลักษณะการอาศัยบารมีของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย อาจมีการนำความสัมพันธ์ส่วนตัวมาเป็นปัจจัยในการจัดการความขัดแย้ง มีบุคคลที่สามหรือหน่วยงานภายนอกเข้ามาแทรกแซงทำให้การดำเนินงานไม่สามารถทำให้ความขัดแย้งยุติลงได้ บุคลากรขาดแรงจูงใจในรูปแบบของค่าตอบแทน และขาดความมั่นคงในการทำงาน รวมทั้งบางกรณีคู่ขัดแย้งมาจากภายนอกชุมชน ไม่มีความผูกพันกับชุมชน ทำให้ไม่เกิดความรู้สึกที่จะสมานฉันท์กับเพื่อนชุมชน แต่กลับมุ่งแพ้ชนะไม่ยอมกัน แนวทางการพัฒนาการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ภายใต้แนวคิดยุติธรรมชุมชน เช่น การออกกฎหมายสนับสนุนและรองรับการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน การสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐหรือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ทั้งจากส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงาน การพัฒนาการประสานงานทั้งในระดับนโยบาย แผนงาน และปฏิบัติงาน การพัฒนาและสร้างระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาบุคลากรที่เป็นคณะทำงาน พัฒนาเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลหรือการดำเนินงานของเครือข่าย และพัฒนาการทำงานเชิงรุกในการเข้าถึงและประสานระหว่างคนในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันและป้องกันการเกิดความขัดแย้งในชุมชน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่กล่าวมาในข้างต้น จากการศึกษางานวิจัยในต่างประเทศ พบว่างานวิจัยที่ได้ศึกษาถึงเหตุผลที่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายยอมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1) เหตุผลที่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายยอมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในส่วนของผู้กระทำผิดมีเหตุผลต่างๆ กันไป เช่น เชื่อว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะช่วยประสานสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้ การได้รับแรงกดดันจากศาลให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การแสดงความรับผิดชอบต่อความผิดที่เกิดขึ้น หรือการประสงค์ให้คดีจบลงด้วยดีและได้รับโทษน้อยที่สุด เป็นต้น ส่วนเหตุผลที่ผู้เสียหายตัดสินใจเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เนื่องจากเห็นว่าผู้เสียหายได้มีโอกาสแสดงความรู้สึกต่อผู้กระทำผิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ตนตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และผู้เสียหายรู้สึกว่าการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความยุติธรรม และตนได้รับการเยียวยาและชดใช้มากกว่ากระบวนการยุติธรรมแบบปกติ เป็นต้น

2) รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประกอบด้วย การประชุมกลุ่มเป็นครอบครัว การเจรจาไกล่เกลี่ยแบบเผชิญหน้าโดยตรง การเจรจาไกล่เกลี่ยแบบไม่เผชิญหน้า การใช้

คณะกรรมการของชุมชน การใช้คณะทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่สมานฉันท์ การใช้คณะทำงานที่ไม่มี การติดต่อกับเจ้าหน้าที่สมานฉันท์ การใช้โปรแกรมทางเลือก และการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์อื่นๆ มาใช้เป็นหลักในการตัดสินคดี ทั้งนี้ ผลการวิจัยชี้ว่า การประชุมกลุ่มเป็นครอบครัว ค่อนข้างมีประสิทธิภาพสูงในการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำผิด

3) ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผลการวิจัยบ่งชี้ว่า กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบต่างๆ มีประสิทธิภาพในการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำได้มากกว่าการ ดำเนินการในศาลเยาวชนตามปกติ รวมทั้งความผิดที่มีการถูกลงโทษซ้ำก็มีความรุนแรงน้อยลง กว่าเดิม และผู้กระทำผิดยังมีความสำนึกเสียดใจในสิ่งที่ได้กระทำลงไป ยกเว้นผู้กระทำผิดที่เป็นนิสัย (Chronic offenders) นอกจากนี้ ในคดีเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ ผลการวิจัยยังชี้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เปรียบเสมือนยาที่คอยรักษาความบอบช้ำของเหยื่อที่ถูกทำร้าย โดยมีเวลาเป็นปัจจัยในกระบวนการเยียวยา เป็นต้น

งานวิจัยในต่างประเทศยังชี้ว่า รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีหลาย ลักษณะ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบริบทของชุมชน และ การสร้างกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งผู้เสียหาย ครอบครัว ชุมชน เจ้าหน้าที่สมานฉันท์ โดยดำเนินการในลักษณะความร่วมมือในรูปแบบคณะกรรมการเป็นหลัก

สำหรับงานวิจัยในประเทศไทย พบว่างานวิจัยมุ่งศึกษาถึงเป้าหมายสำคัญของกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอสำหรับการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้บรรลุผลสำเร็จ กล่าวโดย สรุปได้ดังนี้

1) เป้าหมายสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ งานวิจัยบ่งชี้ถึงเป้าหมาย สำคัญของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างสอดคล้องกัน คือ การมุ่งจัดการลด ความขัดแย้งในชุมชน และการเปิดโอกาสให้ชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลและป้องกันปัญหาต่างๆ ที่ เกิดขึ้นในชุมชนเป็นหลัก งานวิจัยยังได้ระบุถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย คือ การสร้าง การมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบของเครือข่าย

2) รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประกอบด้วย กระบวนการอำนวย ความยุติธรรมชุมชนของชุมชนเพื่อให้ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการตนเองในรูปแบบของการไกล่เกลี่ย เพื่อลดปัญหาข้อขัดแย้งในพื้นที่ กระบวนการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย การเจรจาต่อรองโดยอาศัย ระบบเครือญาติ การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่เป็นที่เคารพและน่าเชื่อถือซึ่งมีทั้งคนเดียวและทำเป็น กลุ่ม และการมีเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมในการรับข้อร้องเรียนหรือการเสนอปัญหา การหาข้อมูลและ ข้อเท็จจริงของความขัดแย้ง การหาความต้องการที่แท้จริงของคู่ขัดแย้ง และการจัดเวลาให้มีการไกล่ เกลี่ยข้อพิพาท เป็นต้น

3) ข้อเสนอสำหรับการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้สำเร็จ เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย แม้ว่าจะมีการดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้วก็ตาม งานวิจัยของไทยส่วนหนึ่งจึงมุ่งศึกษาเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอสำหรับการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้บรรลุผลสำเร็จ โดยงานวิจัยระบุให้มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ให้มีแผนงานการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีความพร้อมของบุคลากร ให้มีกลไกการพัฒนาในรูปแบบคณะกรรมการส่งเสริมและสนับสนุน ให้มีคู่มือปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องใช้ ให้เน้นกระบวนการรวมพลังชุมชน และให้อำนาจชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการตนเอง

งานวิจัยของไทยยังชี้ว่า การมีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเชิงพื้นที่ สามารถจัดการกับปัญหาข้อพิพาทได้ แต่ต้องมีรูปแบบกระบวนการที่เหมาะสม และมีการบูรณาการของหลายภาคส่วน รวมทั้งใช้วิธีการอย่างผสมผสานให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยมีปัจจัยในความสำเร็จคือการมีเครือข่ายความร่วมมือ การมีบุคลากรมาช่วยสนับสนุน การมีความน่าเชื่อถือของกระบวนการและบุคลากร และการมีวิธีการปฏิบัติที่หลากหลายตามสถานการณ์

10.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

Lauren Margaret Iona Lacey (2012) ได้ศึกษาเรื่อง “Youth Justice in England and Wales: Exploring Young Offenders’ Perceptions of Restorative and Procedural Justice in the Referral Order Process” ผลการวิจัยพบว่า จากการสำรวจเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเกี่ยวกับประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เปรียบเทียบกับประสบการณ์ของเด็กในการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างเป็นทางการในศาลแล้ว พบว่า เด็กและเยาวชนมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน เปรียบเทียบกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน คือการนำรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการดำเนินการที่จะทำให้เด็กหรือเยาวชนยอมรับกฎหมาย การให้เด็กหรือเยาวชน ยอมรับว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด โดยมุ่งเน้นถึงการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้เด็กและเยาวชนกลับสู่สภาพปกติ และเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมีความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นขั้นตอนของคำสั่ง Reference Order เพื่อให้มีการประชุมกลุ่มร่วมกัน การทำให้เด็กหรือเยาวชนมีความกล้าหาญที่จะแสดงความรับผิดชอบในการกระทำความผิดของตน การให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเข้าร่วมกิจกรรมและแสดงออกถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้น การให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับการประชุมกลุ่ม Panel Meeting หากไม่มีผู้เสียหายจากการกระทำความผิดมาเข้าร่วมในการประชุม จะไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเต็มรูปแบบตามทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำความผิด ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการ

กระทำความผิด ซึ่งประกอบไปด้วยผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ครอบครัว และสังคมต้องร่วมกัน ตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไรกับความผิดนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งเน้นในเรื่อง การแก้ไขเยียวยาความรับผิดชอบของเด็กและเยาวชนจากการกระทำความผิด โดยอาศัยอยู่ในรูปของ การจ่ายค่าชดเชยให้แก่สังคม การเผชิญกับปัญหา และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กหรือ เยาวชนและครอบครัวของเด็กหรือเยาวชนมีความรับผิดชอบ และเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำ ความผิดซ้ำอีก

Kaye McLaren (2011) ได้ศึกษาเรื่อง Alternative Action that Work: A Review of the Research on the Police Warnings and Alternative Action เป็นการวิจัยเกี่ยวกับ กระบวนการเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการพิจารณาที่เป็นทางการของศาล ซึ่งเป็น จุดมุ่งหมายของระบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศตะวันตก ภายใต้ กระบวนการของระหว่างประเทศ หน้าที่พิเศษของเจ้าหน้าที่ที่ดูแลด้านเด็กและเจ้าหน้าที่ของ กระทรวงพัฒนาการในประเทศนิวซีแลนด์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามบทบัญญัติเกี่ยวกับการเบี่ยงเบน คดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการใช้กระบวนการเบี่ยงเบนคดีเด็ก โดย เจ้าหน้าที่ตำรวจของประเทศนิวซีแลนด์ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญหรือชำนาญงานในการใช้วิธีการ ทางเลือก เพื่อเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมในศาลสำหรับเด็กและ เยาวชนที่กระทำความผิด มีทีมงานที่เข้มแข็งที่จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างดีที่สุด ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเบี่ยงเบนคดีเป็นพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรม การเตือน หรือคำสั่งเตือนของ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และการเบี่ยงเบนคดีจะใช้ในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดทุกประเภท แม้ว่า เด็กหรือเยาวชนนั้นจะมีความเสี่ยงสูงที่จะกระทำความผิดซ้ำ และกระบวนการยุติธรรมทางเลือก สามารถที่จะพัฒนาการดำเนินการโดยมีพื้นฐานบนความรู้สึกดีต่อเด็กหรือเยาวชน การใช้กระบวนการ ยุติธรรมทางเลือกโดยหน่วยงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะมุ่งเน้นไปที่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่จะ แก้ปัญหาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน งานวิจัยนี้จัดทำขึ้นภายใต้หลักการของ กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก โดยผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงาน และเป็นเอกสารเกี่ยวกับทางปฏิบัติเฉพาะบุคคลและเฉพาะกลุ่ม ซึ่งสามารถที่จะเข้าถึงได้เพื่อให้ สามารถนำไปพัฒนาและปรับปรุงต่อกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศ และเป็น แนวทางให้กับประเทศอื่น ๆ นำไปพัฒนา โดยเชื่อว่าการนำหลักการนี้ไปใช้จะทำให้เป็นสิ่งที่ เป็น ประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

สถาบันวิจัยและพัฒนา (2561) ได้รายงานผลโครงการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการ ดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมระยะที่ 2 ซึ่งโครงการมีเป้าหมายเพื่อ ศึกษาการสร้างการรับรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีความเข้าใจตรงกัน อันจะ นำไปสู่การมีประสิทธิภาพในการดำเนินการเพิ่มมากขึ้น สร้างการรับรู้ถึงกระบวนการมาตรการพิเศษ

แผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องให้กับสาธารณชน และกำกับติดตามและประเมินผลจากการนำมาตราการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องไปใช้และหาแนวทางการปฏิบัติที่ดี (Best practice) ร่วมกัน ผลการดำเนินงานพบว่า ได้มีการทบทวนแนวคิดด้วยเรื่องการใช้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญา มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อประสานความร่วมมือในการจัดทำแผนตามมาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญา ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ผู้ประสานการประชุมแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญา มีการจัดประชุมทบทวนการใช้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และนิเทศติดตามในจังหวัดน่าน มีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ต่อกระบวนการมาตราการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญา และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของผู้เกี่ยวข้อง ผลการดำเนินงานที่สำคัญ คือ จำนวนเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการการใช้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาและเด็กและเยาวชนไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

สถาบันวิจัยและพัฒนา (2560) ได้รายงานผลโครงการการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม 2 ซึ่งโครงการมีเป้าหมายเพื่อสร้างคู่มือและแนวทางการปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง สร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน ในการใช้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ และปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับการใช้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ผลการดำเนินโครงการที่สำคัญ คือมีการทบทวนแนวคิดหลักการว่าด้วยการใช้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการหั่นคดีและมาตรการทางเลือกอื่นแผนการดำเนินคดีอาญา มาตราฐานแนะแนวของสหประชาชาติ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก กฎแห่งปักกิ่ง กฎแห่งกรุงฮาวาน่า ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด กฎแห่งกรุงโตเกียว ข้อเสนอแนะแห่งกรุงเวียนนา และยุทธศาสตร์ต้นแบบ และอื่นๆ รวมทั้งได้จัดทำคู่มือแนวทางการใช้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมผู้ประสานงาน การพัฒนาบทบาทผู้ประสานงานด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ศรุตฯ สมพงษ์ และคณะ (2551) ศึกษาเรื่อง การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนในชั้นศาล ผลการศึกษาพบว่า 1. รูปแบบและวิธีดำเนินการจัดประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในชั้นศาลรับฟ้องที่เหมาะสมกับประเทศไทย ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญในการขับเคลื่อนผลสำเร็จ 6 ประการคือ (1) การกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นประโยชน์สำหรับเด็กและเยาวชน (2) ประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเพื่อหาแนวทางบำบัดแก้ไขให้เด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีและ

ป้องกันไม่ให้กลับมากระทำซ้ำอีก (3) การพิจารณาสรุปลงนามในหนังสือข้อตกลงในศาล (4) การดำเนินการตามข้อตกลง (5) การติดตามและประเมินผลในรูปคณะกรรมการติดตามประเมินผล (6) การลบบรรทัดอาชญากรรม เมื่อเด็กและเยาวชนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแล้ว 2. ปัญหาอุปสรรคที่ทำให้การจัดประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในชั้นศาลรับฟ้องไม่สำเร็จ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย การเน้นการปริมาณมากเกินไป ขาดการติดตามประเมินผล ขาดความเข้าใจในเป้าหมายสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนในชั้นศาล ข้อตกลงไม่ศักดิ์สิทธิ์ และขาดการประชาสัมพันธ์ 3. ส่วนใหญ่เห็นด้วยในการนำกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเชิงสมานฉันท์มาใช้ในชั้นศาล เนื่องจากเห็นว่าการให้โอกาสและให้อภัยที่ทำให้สามารถคืนคนดีสู่สังคม นอกจากนี้ยังเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดีที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน โดยประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้น ควรมีการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ความรู้ถึงหลักการ วิธีคิด ข้อดี และข้อเสีย ของการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ ภาคชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และต้องมีกฎระเบียบให้องค์กรที่เกี่ยวข้อง

นันทน์ภัส ศิริชวลลวงค์ ศิวะ จงจิตต์ และ อัจฉรวรรณ อิสโร (2559) ศึกษาและวิเคราะห์วัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ผลการวิจัยสรุปได้ว่า มาตรการแทนการพิพากษาคดีนั้นได้บัญญัติไว้กว้าง ๆ ทำให้ศาลมีอำนาจในการกำหนดมาตรการใด ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาได้หลากหลาย ซึ่งการเปลี่ยนทัศนคติของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นต้องอาศัยความเข้าใจของบุคลากรทุกฝ่าย รวมทั้งต้องให้บุคลากร ได้มีการประสานงาน กับหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน และหากไม่เข้าใจมาตรการดังกล่าวอย่างแท้จริง จะไม่สามารถหาทางออกให้แก่เด็กและเยาวชนได้ตรงจุด และหากไม่มีการติดตามเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด หลังเสร็จสิ้นมาตรการแทนการพิพากษาคดี ผู้ปฏิบัติงานก็จะไม่สามารถทราบผลได้ว่าเด็กและเยาวชนจะกลับตัวเป็นคนดีของสังคมได้หรือไม่อย่างไร และจะทราบผลการปฏิบัติ ตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีได้ก็ต่อเมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำเท่านั้น จากผลการวิจัยยังพบว่า มาตรการตามกฎหมายนั้นมีความสมบูรณ์ แต่ส่วนที่ควรปรับปรุง คือ การนำกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการดังกล่าวมาใช้ให้เกิดผลสูงสุด กล่าวโดยสรุปคือ ส่วนที่ควรปรับปรุงได้แก่ ตัวบุคลากร และระบบราชการที่จะเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่บุคลากรทุกฝ่ายอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง รวมทั้งการสร้างเครือข่ายในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และการส่งเสริมการทำงานเชิงรุกเพื่อป้องกันปัญหาแทนที่จะแก้ไขเมื่อปัญหาเกิด ที่สำคัญคือ ควรมีการพัฒนาแบบติดตามเด็กและเยาวชนหลังผ่านมาตรการแทนการพิพากษา และการกำหนดบทลงโทษกรณีกลับไปกระทำความผิดซ้ำ จะสามารถลดจำนวนหรือป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนวนกลับไปกระทำความผิดทางอาญาซ้ำได้

สุกานดา กิจหารักษ์ (2556) ศึกษาถึงผลการนำหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น โดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน พนักงานคุมประพฤติ เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและผู้ปกครอง จำนวนรวม 31 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการดำเนินการบรรลุเป้าหมายอย่างมาก ทุกฝ่ายได้รับความเป็นธรรมและมีความเหมาะสมที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในสถานพินิจและ คุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่นต่อไป แต่มีเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วน มีความเห็นว่า ผลที่ได้รับไม่มีความแตกต่างไปจากการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมปกติทั่วไป และผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการเดินทางของเด็กและเยาวชน และผู้ปกครองเด็กและเยาวชน ที่ต้องไปรายงานตัวเจ้าหน้าที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น ส่วนกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เห็นว่า มีปัญหาและอุปสรรคในด้านกฎหมาย ระเบียบวิธีปฏิบัติที่ยังไม่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถดำเนินการสมเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชน

บุญยวัจน์ ไตรจุฑากาญจน์ (2562) ได้ศึกษามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมของไทย ผลการศึกษา พบว่า มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องและชั้นการพิจารณาคดี มีการดำเนินการผ่านรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน โดยมีเป้าหมายคือ การฟื้นคืนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดซึ่งเป็นเด็กและเยาวชน ได้รับการคุ้มครองและพัฒนาทางด้านจิตสังคมอย่างต่อเนื่องแทนการดำเนินคดีอาญา เพื่อนำไปสู่การสำนึกในการกระทำ และผู้เสียหายได้รับการเยียวยาชดใช้ความเสียหายตามสิทธิและความเหมาะสม ต่างฝ่ายต่างสามารถกลับไปดำเนินชีวิตในชุมชนและสังคมได้อย่างปกติสุข โดยผู้กระทำความผิดไม่หวนไปกระทำผิดซ้ำ รวมถึงสังคมและชุมชนมีความสงบและปลอดภัย ส่วนแนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด รวมถึงการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาตรฐานสากลนั้น พบว่า กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เป็นกระบวนการทำงานในลักษณะเป็นรายกรณี ซึ่งต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของทีมสหวิชาชีพ ที่เกี่ยวข้องกับแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดในแต่ละราย ตามแนวทางการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ในทิศทางที่เน้นรูปแบบการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกกระบวนการยุติธรรม โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นหลัก

เชวง ชูศิริ, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, และ อุดลย์ ชันทอง (2563) ได้ศึกษากระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญา ที่เด็กและเยาวชนกระทำผิดโดยพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัย พบว่า 1) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนมุ่งเน้นคุ้มครองไปที่เด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ โดยมีได้ให้ความสำคัญกับการเยียวยาผู้เสียหายเท่าที่ควร ทำให้เกิดความไม่สมดุลและไม่เป็นธรรมระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด ที่หากเด็กและเยาวชนยินยอมอยู่ภายใต้เงื่อนไขและระยะเวลาที่กำหนด จะได้รับสิทธิไม่ถูกฟ้องคดีในชั้นก่อนฟ้อง หรือให้ยุติคดีโดยไม่มีการพิพากษาในชั้นระหว่างการพิจารณาของศาล ผลจากการนี้ทำให้การส่งไม่ฟ้องคดีผู้เสียหายต้องนำคดีส่วนแบ่งในส่วนค่าเสียหายไปฟ้องเป็นคดีใหม่ และการส่งให้ยุติคดี ผู้เสียหายก็ต้องนำคดีส่วนแบ่งไปฟ้องคดีใหม่เช่นกัน เป็นการโยนบาปเคราะห์ให้ผู้เสียหายต้องหาทางเยียวยาให้แก่ตนเองทั้งด้านทรัพย์สินและจิตใจ 2) การสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหายเพื่อให้เกิดสมดุล จำเป็นต้องกระทำ 2 ด้านกล่าวคือ (1) การสร้างกระบวนการเยียวยาทางด้านจิตใจซึ่งต้องกระทำโดยเร็ว โดยนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในกระบวนการเยียวยาจิตใจผู้เสียหายให้หลุดพ้นจากความเกลียดชังซึ่งต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดต่อตน คือ “สติ เมตตา อภัยทาน” หากนำมาบูรณาการร่วมกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยการพัฒนาจิตของผู้เสียหายให้เกิดสติในเบื้องต้น กำหนดวิธีการให้เกิดความรู้สึกที่ดี และเกิดเมตตาแก่ผู้กระทำผิด จนกระทั่งเกิดการให้อภัยในที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็ต้องอบรมสั่งสอนให้เด็กและเยาวชนผู้กระทำ ผิดให้รู้สำนึกในการกระทำผิดของตนและยอมขอโทษผู้เสียหายจากใจจริงและจริงจัง (2) การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนแบ่งต่อไปได้ แม้ว่าคดีนั้นจะมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีหรือมีคำสั่งให้ยุติคดีก็ตาม 3) ในเชิงนโยบาย การจะสร้างความสมดุลแก่ผู้เสียหายในด้านการเยียวยาจำเป็นต้องมีหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์คุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เพื่อกำหนดขั้นตอนการช่วยเหลือ และเพื่อให้ความคุ้มครองติดตามเรียกค่าเสียหายและช่วยเหลือเยียวยาจิตใจเชิงลึกแก่ผู้เสียหาย

ไพฑูรย์ อ๋ยมมาก (2555) ได้ศึกษาการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา และกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 : ศึกษากรณีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดตาก ผลการวิจัย พบว่า พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 เป็นฉบับที่แก้ไขปรับปรุงจากฉบับเดิม ส่วนใหญ่ยังคงไว้ตามหลักการเดิม ส่วนที่แก้ไขเพิ่มเติมมุ่งเน้นในการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดสากลและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งมีบทบัญญัติรองรับสิทธิของเด็กและเยาวชนไว้ก่อนแล้ว มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นพิจารณาเป็นมาตรการหนึ่งที่ถูกออกแบบขึ้นใหม่ เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกจากแนวความคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือของศาลในการคัดกรองและผันเด็กที่ยังมีแนวโน้มว่าจะ

กลับตัวเป็นคนดีได้ออกจากกระบวนการยุติธรรมทางตุลาการโดยเร็วที่สุด และให้สามารถกลับคืนสู่สังคมใช้ชีวิตอย่างมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ แต่ไม่ว่าเด็กและเยาวชนจะมีความพร้อมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากเพียงใด การที่เด็กและเยาวชนจะมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ ก็ต่อเมื่อศาลใช้ดุลพินิจว่าเด็กและเยาวชนที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยมีภาวะและพฤติการณ์แห่งคดีสมควรที่จะให้เลือกใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณาหรือไม่ ดังนั้น หากศาลใช้ดุลพินิจแบบเปิดกว้างก็จะทำให้เด็กและเยาวชนที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยมีโอกาเข้าสู่กระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามากยิ่งขึ้น ในทางกลับกัน หากศาลใช้ดุลพินิจแบบเคร่งครัดหรือยึดติดกับกระบวนการทศน์แบบเดิม ๆ มากเกินไป ก็จะทำให้เด็กและเยาวชนจำนวนมากที่ต้องการปรับเปลี่ยนตัวเองสูญเสียโอกาสจากการคัดกรอง และผันออกจากกระบวนการยุติธรรม ส่วนปัญหาในเรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น น่าจะเป็นปัญหากับศาลในเรื่องการเลือกใช้และแนวทางในการปฏิบัติในระยะแรกที่เริ่มใช้บังคับเท่านั้น หากมีข้อบังคับของประธานศาลฎีกาในเรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูประกาศใช้บังคับเมื่อใด ปัญหาดังกล่าวก็น่าจะคลี่คลายไป สำหรับข้อเสนอแนะ คือ 1) ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางควรจัดให้มีการสัมมนาผู้พิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศ ให้ปรับเปลี่ยนแนวความคิดให้คล้อยตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่ให้มุ่งเน้นคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ 2) สำนักงานศาลยุติธรรมหรือศาลเยาวชนและครอบครัวกลางควรประชาสัมพันธ์ให้ศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศให้ทราบเป็นที่แจ้งชัดว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวไม่มุ่งเน้นสถิติการพิจารณาพิพากษาคดีด้านความรวดเร็ว เพื่อมิให้ศาลเยาวชนและครอบครัวห่วงในเรื่องความล่าช้าของการพิจารณาคดี 3) ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ควรแจ้งให้ชัดเจนให้ศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศทราบว่า ในขณะนี้ยังไม่มีข้อบังคับของประธานศาลฎีกาเรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูประกาศใช้บังคับ ศาลเยาวชนและครอบครัวสามารถใช้กระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยไปพลางก่อนได้หรือไม่ 4) สำนักงานศาลยุติธรรมควรเร่งรัดให้มีข้อบังคับของประธานศาลฎีกาเรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูประกาศใช้บังคับโดยเร็ว 5) กรณีที่มีศาลเยาวชนและครอบครัวได้เลือกใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณากับเด็กและเยาวชนที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยไปแล้ว และกระบวนการพิจารณายังไม่ถึงชั้นพิจารณาสั่งในเรื่องการยุติคดี หากจำเลยปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วนแล้ว ศาลนั้นควรที่จะเลื่อนคดีใน ส่วนของการพิจารณาสั่งการยุติคดีออกไป เพื่อรอให้มีข้อบังคับของประธานศาลฎีกาในเรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูประกาศใช้บังคับก่อน

ก็จะทำให้หมดปัญหาข้อขัดข้องในข้อที่ว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณาที่ใช้บังคับกับเด็กและเยาวชนขัดกับข้อบังคับของประธานศาลฎีกาหรือไม่

ศรัณยา เลิศศาสตรวัฒนา (2560) ได้ศึกษากระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นกระบวนการสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดหลักเกณฑ์ให้อำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนไว้ตั้งแต่เด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจนำตัวเด็กและเยาวชนมาส่งศาลเพื่อตรวจสอบการจับ ตามมาตรา 73 วรรคท้าย ในชั้นก่อนฟ้องคดีตาม มาตรา 86 เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นควรให้มีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชั้นก่อนฟ้องคดี และรายงานแผนให้ศาลเยาวชนและครอบครัวพิจารณา และในชั้นพิจารณาคดี หากศาลเยาวชนและครอบครัวเห็นว่า ควรมีการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา และมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ตามมาตรา 90, 132 มาใช้ในกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน แทนการดำเนินคดีและแทนการพิพากษา และศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงคำพิพากษา หรือคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษหรือวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 137 นอกจากนั้น ประธานศาลฎีกาได้มีการออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชั้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557 ข้อบังคับของประธาน ศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนคำพิพากษา พ.ศ. 2556 และข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 แต่เนื่องจากหลักเกณฑ์เกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นเรื่องใหม่ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาว่ากระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ดำเนินการในศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศมีมาตรฐานเดียวกัน หรือมีแนวทางในการดำเนินการเป็นไปตามหลักการและเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกันหรือไม่ จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานใกล้เคียงกัน และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายสากล เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และเปรียบเทียบกับหลักการในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศนิวซีแลนด์ เพื่อนำกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมมาปรับใช้ ข้อเสนอแนะ เห็นว่าจำเป็นต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กฎหมาย ข้อบังคับ หรือระเบียบที่เกี่ยวข้อง ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับโอกาสในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เท่าเทียมกัน โดยใช้กระบวนการ

แก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชน ทำให้เด็กและเยาวชนสามารถกลับคืนสู่ครอบครัวและสังคมเพื่อใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติสุขได้โดยเร็ว

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ที่กล่าวมาในข้างต้น จากการศึกษางานวิจัยในต่างประเทศ พบว่างานวิจัยที่ได้ศึกษาถึงจุดเน้นของการนำมาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมาใช้คือรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่จะทำให้เด็กหรือเยาวชนยอมรับกฎหมาย เด็กหรือเยาวชนยอมรับกระทำความผิด และให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมีความกล้าหาญที่จะรับผิดชอบต่อความผิดนั้น ทั้งนี้ จะต้องมีส่วนที่กระทำความผิด ผู้เสียหาย ครอบครัว และสังคมเข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยนอกจากนั้น จุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการ คือ การมุ่งเน้นในเรื่องการแก้ไขเยียวยาความรับผิดชอบของเด็กและเยาวชนจากการกระทำความผิด โดยอาจอยู่ในรูปของ การจ่ายค่าชดเชยให้แก่สังคม การเผชิญกับปัญหา และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กหรือ เยาวชนและครอบครัวของเด็กหรือเยาวชนมีความรับผิดชอบ และเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีกนอกจากนั้น

นอกจากนั้น งานวิจัยในต่างประเทศยังได้ระบุถึงความสำเร็จมาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด คือการเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะต้องมีบุคลากรของระบบงานยุติธรรมที่มีความเข้มแข็ง และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างดีที่สุด เพื่อลดความเสี่ยงจากการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

สำหรับงานวิจัยในประเทศไทย พบว่างานวิจัยมุ่งศึกษาถึงรูปแบบของมาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินมาตรการทางเลือกอื่น กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1) รูปแบบของมาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด งานวิจัยบ่งชี้ถึงรูปแบบที่สอดคล้องกันในวิธีปฏิบัติของมาตรการทางเลือกที่สำคัญ เช่น การจัดประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน การกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นประโยชน์สำหรับเด็กและเยาวชน และการติดตามและประเมินผลในรูปคณะกรรมการติดตามประเมินผล โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของทีมสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดในแต่ละราย ตามแนวทางการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ในทิศทางที่เน้นรูปแบบการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกกระบวนการยุติธรรม โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นหลัก

2) ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินมาตรการทางเลือกอื่น ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย การเน้นการปริมาณมากเกินไป ความไม่ชัดเจนในการปฏิบัติเมื่อมีการบังคับใช้กฎหมายในระยะเริ่มแรก การขาดการติดตามประเมินผล การขาดความเข้าใจในเป้าหมาย

สำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนในชั้นศาล ข้อตกลงไม่คัดค้านสิทธิการขาดการประชาสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะของงานวิจัยในประเทศไทย ยังได้ระบุถึงข้อห่วงใยเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินการที่อาจไม่เป็นไปตามหลักการและมาตรฐานเดียวกัน รวมทั้งข้อห่วงใยเกี่ยวกับโอกาสของเด็กและเยาวชนที่จะได้รับโอกาสในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเรื่องนี้ หากพิจารณาจากรายงานโครงการของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จะพบว่า ได้มีการศึกษาเพื่อปรับปรุงโครงการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีทั้งการสร้างการรับรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสาธารณชนให้มีความเข้าใจตรงกัน เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินการเพิ่มมากขึ้น มีการกำกับติดตามและประเมินผลจากการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องไปใช้และหาแนวทางการปฏิบัติที่ดี (Best practice) ร่วมกัน มีการสร้างคู่มือและแนวทางการปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มีการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน ในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อน และได้ปรับโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง เพื่อให้การใช้มาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ร่วมกับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนที่สำคัญ โดยส่วนแรก เป็นการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการใช้เกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษนี้ และส่วนที่สอง เป็นการศึกษาสถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งรายละเอียดทั้งหมดในการดำเนินการวิจัย มีดังนี้

1. การกำหนดระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งการศึกษาวิจัยออกเป็น 2 ส่วน โดยมีรายละเอียดของการกำหนดระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1.1 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 การกำหนดระเบียบวิธีวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1.1.1 การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยการสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นและผลสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจ และใช้สถิติอ้างอิง t-test, F-test เพื่อตรวจสอบสมมติฐานที่กำหนด โดยตั้งสมมติฐานการวิจัยในส่วนนี้ไว้ดังนี้

1) การเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

สมมติฐานที่ 2 การศึกษามีผลต่อความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

สมมติฐานที่ 3 อายุมีผลต่อความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

สมมติฐานที่ 4 ภูมิลำเนา มีผลต่อความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

สมมติฐานที่ 5 ลักษณะคดีมีผลต่อความพึงพอใจต่อความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

สมมติฐานที่ 6 การมีผู้เสียหายในคดีมีผลต่อความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

1.1.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์จำแนกชนิดข้อมูล (Typological analysis) ในประเด็นหลัก 2 ประเด็น ได้แก่

1) ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณา คดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

2) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

1.2 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 แบ่งเป็น

1.2.1 การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยวิเคราะห์ข้อมูลของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 ในระบบสารสนเทศของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เพื่อนำมากำหนดมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้ถูกต้องครบถ้วนและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็น รวมทั้งระยะเวลาการควบคุมตัวของเด็กและเยาวชน ใช้การเลือกและจัดกลุ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษาวิจัย และใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.2.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ศึกษา สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค ผลกระทบ และข้อเสนอแนะ ในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรค

สอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์จำแนกชนิดข้อมูล (Typological analysis)

2. พื้นที่ในการศึกษาวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ 5 ภูมิภาคของประเทศไทย โดยการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกได้มีการกำหนดพื้นที่การศึกษาดังนี้

พื้นที่ศึกษา/มาตราที่ศึกษา	มาตรา 86	มาตรา 132
1. พื้นที่ในเขตปริมณฑล	สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดสมุทรปราการ	
2. พื้นที่ในเขตภาคเหนือ	สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดลำปาง	
3. พื้นที่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี	ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี
4. พื้นที่ในเขตภาคตะวันออก	สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดชลบุรี	ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
5. พื้นที่ในเขตภาคใต้	สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดสงขลา	

นอกจากนี้ในส่วนของการศึกษาเชิงปริมาณเป็นการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้ดำเนินการสำรวจกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ

2.2 กลุ่มตัวอย่างและเกณฑ์การคัดเลือก การกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยและเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.2.1 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 แบ่งเป็น

2.2.1.1 การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) เพื่อสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาใน

ชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) จากเด็กและเยาวชนทั่วประเทศที่กระทำความผิดและเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างไว้ทั้งสิ้น 200 คน

2.2.1.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จำนวนทั้งสิ้น 63 คน ได้แก่

1) กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informants) ในการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกและกำหนดจำนวน ดังนี้

(1) เด็กหรือเยาวชนที่ผ่านการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ทั้งที่ปฏิบัติสำเร็จและไม่สำเร็จตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เลือกโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 3 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 15 คน

(2) บิดา หรือมารดา หรือผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่ผ่านการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ทั้งที่ปฏิบัติสำเร็จและไม่สำเร็จตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เลือกโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 3 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 15 คน

(3) ผู้เสียหาย หรือบิดามารดา/ผู้ปกครองของผู้เสียหาย ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน ที่เป็นผู้เสียหายตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 เลือกโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 3 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 15 คน

(4) ผู้แทนชุมชนที่เคยเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 เลือกโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 1 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 5 คน

(5) พนักงานสอบสวนที่เคยเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 เลือกโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 1 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 5 คน

(6) อัยการสูงสุดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย หรือพนักงานอัยการผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนและครอบครัว ในส่วนกลาง จำนวน 1 ท่าน

(7) ผู้พิพากษา ได้แก่ ผู้บริหารของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง (อาจเป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย) จำนวน 1 ท่าน และผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวที่พิจารณาไต่สวนกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ อีก 1 ท่าน

(8) พนักงานคุมประพฤติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามมาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 เลือกโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 1 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 5 คน

2) กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informants) ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกและกำหนดจำนวน ดังนี้

(1) เด็กหรือเยาวชนที่ผ่านการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ทั้งที่ปฏิบัติสำเร็จและไม่สำเร็จตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เลือกโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 3 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 15 คน (ใช้กลุ่มเดียวกันกับข้อ 2.1.2.1)

(2) บิดา หรือมารดา หรือผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่ผ่านการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ทั้งที่ปฏิบัติสำเร็จและไม่สำเร็จตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เลือกโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 3 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 15 คน (ใช้กลุ่มเดียวกันกับข้อ 2.1.2.1)

(3) ผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู/ผู้กำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนฯ เลือกโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 1 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 5 คน (กรณีผู้ประสานฯ และผู้กำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนฯ ไม่ใช่คนเดียวกัน จะดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก เพิ่มเติมเป็น 2 คน ต่อ 1 ภูมิภาค)

2.2.2 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

เป็นการศึกษาสถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค ผลกระทบ และข้อเสนอแนะในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวนทั้งสิ้น 57 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกและกำหนดจำนวน ดังนี้

(1) เด็กหรือเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง เลือกโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 3 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 15 คน

(2) บิดา หรือมารดา หรือผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง เลือกโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 3 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 15 คน

(3) ผู้อำนวยการของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือรักษาการผู้อำนวยการฯ ของสถานพินิจฯ ที่มีมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จากทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 1 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 5 คน

(4) พนักงานคุมประพฤติ ของสถานพินิจฯ ที่มีมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จากทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 1 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 5 คน

(5) นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ของสถานพินิจฯ ที่มีมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จากทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 1 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 5 คน

(6) นักวิชาการอบรมและฝึกอาชีพ ของสถานพินิจฯ ที่มีมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จากทั้ง 5 ภูมิภาค จำนวน 1 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 5 คน

(7) ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีคำสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง จากศาลเยาวชนและครอบครัวกลางและศาลเยาวชนและครอบครัวในพื้นที่อีก 4 ภูมิภาค จำนวน 1 คนต่อ 1 ภูมิภาค รวม 5 คน

(8) ผู้บริหารกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ได้แก่ อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนหรือผู้ได้รับมอบหมาย 1 ท่าน และผู้อำนวยการกองพัฒนาระบบงาน ยุติธรรมเด็กและเยาวชนหรือผู้ได้รับมอบหมายอีก 1 ท่าน รวม 2 ท่าน

จากข้อ 2.2.1 และ 2.2.2 รวมตัวอย่างในการศึกษาวิจัยทั้ง 2 ส่วน ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยมีกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณจำนวนรวมทั้งสิ้น 200 คน และกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวนรวมทั้งสิ้น 120 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

3.1 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจ ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นใหม่จากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีจำนวน 6 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบเลือกตอบ และการเติมคำในช่องว่าง ดังตัวอย่าง

(1) เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

(2) ลักษณะการต้องหว่ากระทำความผิด

☐ คดีขับรถโดยประมาท ☐ คดีลักทรัพย์
☐ คดีทำร้ายร่างกาย ☐ คดีทำลายทรัพย์สิน
☐ คดีคดีเกี่ยวกับเพศ ☐ คดีอื่นๆ (ระบุ)

ตอนที่ 2 ถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 มีจำนวน 15 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็น Rating scale ตามแนวคิดของ Likert 5 ระดับ หรือ 5 ช่วงคำตอบ (Tuckman, 1972 : 157) ดังตัวอย่าง

ข้อความ	ระดับความเป็นจริง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ (1) ท่านทราบว่าเป้าหมายการใช้มาตรการพิเศษ คือมุ่งแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดี					

โดยมีเกณฑ์ในการตีความดังนี้

คะแนนเท่ากับ 1 หมายถึง มีระดับความเป็นจริงตรงน้อยที่สุด

คะแนนเท่ากับ 2 หมายถึง มีระดับความเป็นจริงตรงน้อย

คะแนนเท่ากับ 3 หมายถึง มีระดับความเป็นจริงปานกลาง

คะแนนเท่ากับ 4 หมายถึง มีระดับความเป็นจริงมาก

คะแนนเท่ากับ 5 หมายถึง มีระดับความเป็นจริงมากที่สุด

ตอนที่ 3 ถ้ามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 มีจำนวน 23 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็น Rating scale ตามแนวคิดของ Likert 5 ระดับ หรือ 5 ช่วงคำตอบ ดังตัวอย่าง

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ (1) การชี้แจงทำความเข้าใจของเจ้าหน้าที่กับผู้กระทำผิด เกี่ยวกับกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ					

โดยมีเกณฑ์ในการตีความดังนี้

คะแนนเท่ากับ 1 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

คะแนนเท่ากับ 2 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจน้อย

คะแนนเท่ากับ 3 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจปานกลาง

คะแนนเท่ากับ 4 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจมาก

คะแนนเท่ากับ 5 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด

ตอนที่ 4 ถ้ามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 มีจำนวน 10 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็น Rating scale ตามแนวคิดของ Likert 5 ระดับ หรือ 5 ช่วงคำตอบ ดังตัวอย่าง

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
(1) การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ ทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความสำนึกในการกระทำความผิด					

โดยมีเกณฑ์ในการตีความดังนี้

คะแนนเท่ากับ 1 หมายถึง มีระดับความเห็นด้วยน้อยที่สุด

คะแนนเท่ากับ 2 หมายถึง มีระดับความเห็นด้วยน้อย

คะแนนเท่ากับ 3 หมายถึง มีระดับความเห็นด้วยปานกลาง

คะแนนเท่ากับ 4 หมายถึง มีระดับความเห็นด้วยมาก

คะแนนเท่ากับ 5 หมายถึง มีระดับความเห็นด้วยมากที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม คณะผู้วิจัยทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของแบบสอบถามโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนอย่างน้อย 3 ท่าน เพื่อดูค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item-objective congruence: IOC) ใช้เกณฑ์การตัดสิน IOC โดยเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่า 0.5 ขึ้นไป และทำการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้ว ทดลองใช้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและไม่ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน โดยวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) จากการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) โดยกำหนดค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาคมากกว่า 0.70 จึงจะถือว่าแบบสอบถามมีคุณภาพและมีความเชื่อมั่นเพียงพอตามหลักวิชาการ (Hagan, 2005) โดยผลการวิเคราะห์ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98

3.2 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview guideline) ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ และในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informants) กลุ่มต่าง ๆ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.2.1 แบบสัมภาษณ์ในประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 แบ่งเป็น

3.2.1.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษ

ตามมาตรา 86 ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด เช่น ฐานความผิด อายุขณะกระทำความผิด ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด (ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปัจจัยทางสังคม)

- กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ และการดำเนินการก่อนจัดประชุมจัดทำแผนฯ

- กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนฯ ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการและการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ

- กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความเห็นและความพึงพอใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามแผนฯ

- ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือไม่สำเร็จในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ ได้แก่ ความเห็นและความพึงพอใจต่อแนวทางหรือวิธีการในการกำกับติดตาม รวมถึงความต้องการการดูแล ช่วยเหลือภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ ประโยชน์ที่ได้รับ ความสำนึกผิด การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความเหมาะสมในการชดเชย เยียวยา ผู้เสียหาย การลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี ตลอดจนผลกระทบต่อครอบครัว ผู้เสียหาย ชุมชน และสังคม

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

3.2.1.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับกลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ของเด็ก

และเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน เช่น ฐานความผิด อายุขณะกระทำความผิด ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด (ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปัจจัยทางสังคม)

- กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ และการดำเนินการก่อนจัดประชุมจัดทำแผนฯ

- กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผน ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการและการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ

- กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ ความเห็นและความพึงพอใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และปัญหาอุปสรรคของเด็กหรือเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนฯ

- ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือไม่สำเร็จในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชน

- กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ ได้แก่ ความเห็นและความพึงพอใจต่อแนวทางหรือวิธีการในการกำกับติดตาม รวมถึงความต้องการการดูแล ช่วยเหลือภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ ประโยชน์ที่ได้รับ ความสำนึกผิด การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความเหมาะสมในการชดเชย เยียวยา ผู้เสียหาย การลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี ตลอดจนผลกระทบต่อครอบครัว ผู้เสียหาย ชุมชน และสังคม

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

3.2.1.3 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับกลุ่มผู้เสียหาย หรือบิดามารดา/ผู้ปกครองของผู้เสียหายที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องความเสียหายที่ได้รับจากการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน

- กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ และการดำเนินการ/การประสานงานก่อนจัดประชุมจัดทำแผนฯ

- กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผน ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการและการมีส่วนร่วม

- กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำหรับเด็กหรือเยาวชน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนฯ

- กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ ได้แก่ ความเห็นหรือข้อเสนอในการติดตามผลภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมด

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ ประโยชน์ที่ได้รับ ความเห็นต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนจากการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ความเหมาะสมจากการได้รับการชดเชยเยียวยา การลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

3.2.1.4 แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างสำหรับผู้แทนชุมชนที่เคยเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับ อาชีพ บทบาทในชุมชน ที่มาในการเข้าร่วม และผลกระทบต่อชุมชนจากการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน

- กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ และการดำเนินการ/การประสานงานก่อนจัดประชุมจัดทำแผนฯ

- กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผน ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการและการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ

- กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำหรับเด็กหรือเยาวชน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการสนับสนุนของชุมชนเพื่อช่วยให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนฯ ได้สำเร็จ

- กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ ได้แก่ ความเห็นหรือข้อเสนอในการติดตามผลภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมด

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ ความเห็นต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนจากการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ความเหมาะสมในการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย การลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

3.2.1.5 แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างสำหรับพนักงานสอบสวนที่เคยเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 โดยประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับประสบการณ์การร่วมดำเนินการตามมาตรการพิเศษ

- กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการดำเนินการ/การประสานงานก่อนจัดประชุมจัดทำแผนฯ

- กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการและการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ

- กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำหรับเด็กหรือเยาวชน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนฯ

- กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ ได้แก่ ความเห็นหรือข้อเสนอในการติดตามผลภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมด

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ ความเห็นต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนจากการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ความเหมาะสมในการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย การลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

3.2.1.6 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับพนักงานอัยการ ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับประสบการณ์การร่วมดำเนินการตามมาตรการพิเศษ

- กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ข้อจำกัดในกระบวนการคัดกรองและเสนอใช้มาตรการพิเศษ และข้อเสนอเกี่ยวกับการบริหารจัดการกระบวนการดังกล่าว

- กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ รวมถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนฯ ที่ได้รับการเห็นชอบและไม่เห็นชอบ

- กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ ได้แก่ ความเห็นหรือข้อเสนอในการติดตามผลภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมด

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ ความเห็นต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนจากการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ความเหมาะสมในการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย การลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี ตลอดจนผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษ

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

3.2.1.7 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับผู้บริหารและผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับประสบการณ์การพิจารณาได้ส่วนกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการกระบวนการคัดกรองและเสนอใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา

- กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนฯ ที่ได้รับการเห็นชอบและไม่เห็นชอบ

- กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ ได้แก่ ความเห็นหรือข้อเสนอในการติดตามผลภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมด

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ ความเห็นต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนจากการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ความเหมาะสมในการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย การลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี ตลอดจนผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษ

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

3.2.1.8 แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างสำหรับผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู/ผู้กำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนฯ ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับประสบการณ์การประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ การดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการประสานการดำเนินงานและการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ การดำเนินการประชุมจัดทำแผน และปัญหาอุปสรรค

- กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ การดำเนินการดูแลเด็กและเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กหรือเยาวชน

- กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ ได้แก่ การดำเนินการติดตามผลของสถานพินิจฯ และข้อเสนอในการติดตามผลภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมด

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ ความเห็นต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนจากการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี และผลกระทบอื่น ๆ จากการใช้มาตรการพิเศษ

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

3.2.1.9 แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างสำหรับพนักงานคุมประพฤติ ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับประสบการณ์การดำเนินงานตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- มุมมองและความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ ความเห็นต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนจากการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี และผลกระทบอื่น ๆ จากการใช้มาตรการพิเศษ

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

3.2.2 แบบสัมภาษณ์ในประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 แบ่งเป็น

3.2.2.1 แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้ มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด เช่น ฐานความผิด อายุขณะกระทำความผิด ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด (ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปัจจัยทางสังคม)

- สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการ ความเห็นเกี่ยวกับการให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ การดูแลและการบำบัดฟื้นฟูที่ได้รับ ตลอดจนข้อจำกัดและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ จากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ได้แก่ การสำนึกผิด การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และผลกระทบอื่น ๆ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนหรือสังคม

- ข้อเสนอแนะในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

3.2.2.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและ
 เยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ประเด็นสำคัญใน
 การสัมภาษณ์ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน เช่น ฐานะ
 ความผิด อายุขณะกระทำความผิด ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด (ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล
 ครอบครัว ชุมชน และปัจจัยทางสังคม)

- สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ได้แก่
 ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการ ความเห็นเกี่ยวกับการให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ การดูแลและการบำบัด
 ฟื้นฟูที่เด็กหรือเยาวชนในปกครองได้รับ ตลอดจนข้อจำกัดและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ จากการใช้
 มาตรการแทนการพิพากษาคดี

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ได้แก่ การสำนึกผิดและ
 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชน และผลกระทบอื่น ๆ ทั้งต่อตัวเด็กหรือเยาวชน ต่อ
 ครอบครัว และต่อชุมชนหรือสังคม

- ข้อเสนอแนะในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี ตาม
 มาตรา 132 วรรคสอง

3.2.2.3 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ในสถานพินิจฯ
 (ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และ
 นักวิชาการอบรมและฝึกอาชีพ) ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ได้แก่
 สถานการณ์การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ประโยชน์/ความคาดหวังของการใช้มาตรการแทนการ
 พิพากษาคดี ปัญหาอุปสรรคในการดูแลเด็กและเยาวชนตามมาตรการนี้ และข้อจำกัดหรือปัญหา
 อุปสรรคอื่น ๆ รวมทั้งข้อเสนอแนะในการจัดการแก้ไขปัญหา

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี ได้แก่ การสำนึกผิด
 และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน และผลกระทบอื่น ๆ ทั้งต่อตัวเด็กและเยาวชน ต่อ
 ครอบครัว และต่อชุมชนหรือสังคม

- ข้อเสนอแนะในการดำเนินการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา
 132 วรรคสอง

3.2.2.4 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวที่มี
 คำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ได้แก่
 สถานการณ์การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน แนวโน้มการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี

ประโยชน์ของการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี หลักเกณฑ์ในการมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ความคิดเห็นในการดูแล แก้ไข บำบัด พื้นฟู เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการนี้ และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ได้แก่ การสำนึกผิดและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน และผลกระทบอื่น ๆ ทั้งต่อตัวเด็กและเยาวชน ต่อครอบครัว และต่อชุมชนหรือสังคม

- ข้อเสนอแนะในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

3.2.2.5 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับผู้บริหารกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (ได้แก่ อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนหรือผู้แทน และผู้อำนวยการกองพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชนหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย) ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ได้แก่ สถานการณ์การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน แนวโน้มการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ประโยชน์ของการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ความคิดเห็นในการดูแล แก้ไข บำบัด พื้นฟู เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการนี้ และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

- ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ได้แก่ การสำนึกผิดและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน และผลกระทบอื่น ๆ ทั้งต่อตัวเด็กและเยาวชน ต่อครอบครัว และต่อชุมชนหรือสังคม

- ข้อเสนอแนะในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนอย่างน้อย 3 ท่าน โดยทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) เพื่อดูค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item-objective congruence: IOC) ใช้เกณฑ์การตัดสิน IOC โดยเลือกเฉพาะข้อคำถามในการสัมภาษณ์และประเด็นการสังเกตที่มีค่า 0.5 ขึ้นไป และทำการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิก่อนการนำไปใช้จริง

4. ขั้นตอนดำเนินการศึกษาวิจัย

กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

4.1 ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นต่อไปนี้

4.1.1 ศึกษาโครงการการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ระยะที่ 1 - 3 คู่มือ ระเบียบ และแนวทางการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 รวมทั้งการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและในต่างประเทศ

4.1.2 ศึกษาการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน ปัจจัยที่ส่งผลที่ทำให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ทั้งกรณีที่ดำเนินการสำเร็จและไม่สำเร็จ และประเด็นที่เกี่ยวข้องการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย ศึกษาเปรียบเทียบของประเทศไทยและในต่างประเทศ โดยการศึกษาด้วยวิธีการทบทวนวรรณกรรมทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 รวมไปถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่น เช่น การชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย และประเด็นอื่นที่คาดว่าจะมีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จเพิ่มเติม เป็นต้น

4.2 สร้างเครื่องมือในการศึกษาวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจ และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview guideline) และดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย รวมทั้งหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

4.3 ยื่นขอพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และดำเนินการขออนุญาตเพื่อเข้าเก็บข้อมูลจากกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

4.4 ทำหนังสือชี้แจงข้อมูลการวิจัย (Information Sheet) และหนังสือยินยอมเข้าร่วมวิจัย (Consent form) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรับทราบและลงนามก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

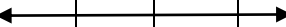
4.5 ประสานงานผู้เข้าร่วมวิจัยที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือวิจัยที่กำหนด ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และจากข้อมูลในระบบสารสนเทศของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

4.6 จัดประชุมวิพากษ์ผลการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนต่อผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องและรวบรวมข้อเสนอแนะจากการประชุมเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

4.7 ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล และเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

5. แผนการดำเนินการศึกษาวิจัย

ระยะดำเนินการวิจัย 9 เดือน ระหว่าง ตุลาคม 2563 – มิถุนายน 2564 โดยมีแผนการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินงาน	พ.ศ.2563			พ.ศ.2564					
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.
งานงวดที่ 1									
1.จัดทำเค้าโครงการวิจัย 3 บท									
2. สร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์									
3. จัดประชุมนำเสนอแผนการดำเนินงานและร่างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เพื่อตรวจสอบคุณภาพ									
4. ยื่นขอพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (IRB) และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ									
5. ส่งมอบผลการดำเนินงานงวดที่ 1 ประกอบด้วย 5.1 เค้าโครงการวิจัย 3 บท 5.2 เครื่องมือวิจัย (แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์) 5.3 หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์									
									
งานงวดที่ 2									
1. เก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม									
2. เก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกใน 5 ภูมิภาคและส่วนกลาง									
3. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและวิเคราะห์ข้อมูลจากระบบสารสนเทศของกรมพินิจฯ									
4. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ									
5. ส่งมอบผลการดำเนินงานงวดที่ 2 ประกอบด้วย 5.1 รายงานความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 และปัจจัยที่ส่งผล									

ขั้นตอนการดำเนินงาน	พ.ศ.2563			พ.ศ.2564					
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.
ต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จและไม่สำเร็จ รวมถึงแนวทางในการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย 5.2 รายงานการศึกษาศถานการณ์ปัญหา อุปสรรค ผลกระทบ จากการดูแลเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 พร้อมข้อเสนอแนะและแนวทางเชิงนโยบาย								▶	
งานงวดที่ 3									
1.จัดประชุมวิพากษ์ผลการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนต่อผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง								▶	↔
2.จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์								↔	↔
3.จัดทำบทความวิชาการภาษาไทยและภาษาอังกฤษสำหรับตีพิมพ์								↔	↔
4.ส่งมอบผลการดำเนินงานงวดที่ 3 ประกอบด้วย 4.1 รายงานฉบับสมบูรณ์ 4.2 บทความวิชาการฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ									▶

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนสถิติอ้างอิง

ใช้ t-test เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม และ F-test เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มขึ้นไป

6.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 รวมถึงการศึกษาสถานการณ์ ปัญหาและอุปสรรคและให้ข้อเสนอแนะ ในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ. 2553 ใช้การวิเคราะห์จำแนกชนิดข้อมูล (Typological analysis) โดยทำการวิเคราะห์ทั้งในระหว่างและภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล จนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (Saturation)

6.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 ในระบบสารสนเทศของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ จำนวน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีการจัดจำแนกประเด็นในการวิเคราะห์ เช่น สถิติของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 จำแนกตามกลุ่มอายุ เพศ ประเภทของฐานความผิด และอื่น ๆ

6.2 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

6.2.1 ใช้การตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- การตรวจสอบด้านผู้วิจัย โดยให้ผู้วิจัยทั้งหมดร่วมตรวจสอบการดำเนินการวิจัย และผลการวิเคราะห์ข้อมูล
- การตรวจสอบด้านแหล่งข้อมูล โดยใช้ข้อมูลจากแหล่งอื่นมาวิเคราะห์เรื่องเดียวกัน เพื่อตรวจสอบผลสรุปของข้อมูลว่าตรงกันหรือไม่ โดยใช้แหล่งข้อมูลจากทั้งเด็กและเยาวชน บิดามารดา/ผู้ปกครอง รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องจากหลากหลายหน่วยงาน
- การตรวจสอบด้านแนวคิดทฤษฎี โดยตรวจสอบข้อมูลเดียวกันจากมุมมองหลายทฤษฎี เน้นแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ทั้งด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา และอาชญาวิทยา
- การตรวจสอบด้านการเก็บข้อมูล โดยใช้ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลแบบต่าง ๆ ได้แก่ การใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก

6.2.2 การตรวจสอบผลการศึกษาวิจัยด้วยการฟังเสียงสะท้อนจากผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย (Playback method) โดยการจัดประชุมวิพากษ์ผลการศึกษาเพื่อการตรวจสอบและปรับปรุง

7. จริยธรรมและจรรยาบรรณในการวิจัย

คณะผู้วิจัยให้ความสำคัญกับความเคารพสิทธิ ความปลอดภัยของแหล่งข้อมูล และการรักษาความลับของข้อมูล รวมถึงความถูกต้องและน่าเชื่อถือของผลการวิจัย โดยดำเนินการเพื่อรักษาจริยธรรมและจรรยาบรรณในการวิจัย ดังนี้

7.1 ขั้นตอนการวิจัย เน้นการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งจะต้องได้รับการยินยอมในการเข้าร่วมการศึกษาวิจัย และการรักษาความลับ ตลอดจนการป้องกันมิให้เกิดผลกระทบอันเนื่องมาจากการให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยมีวิธีการดังนี้

7.1.1 ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้รับทราบข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาวิจัย โดยแสดงในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมวิจัย (Participant information sheet) และยินยอมในการเข้าร่วมวิจัย โดยแสดงในหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย (Informed consent form)

7.1.2 ผ่านกระบวนการพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัยหรือผู้ให้ข้อมูล โดยผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน (Institutional Review Board : IRB) ของคณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

7.2 ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยตระหนักถึงผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลอันเนื่องมาจากการศึกษาวิจัย โดยตระหนักถึงสภาพอารมณ์ และความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน บิดามารดาหรือผู้ปกครอง และผู้เสียหาย หลีกเลี่ยงผลกระทบทางลบต่อจิตใจของผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนใช้วิธีการเข้าถึงแหล่งข้อมูลอย่างเหมาะสม หลีกเลี่ยงการรบกวนการทำงานตามปกติของผู้ให้ข้อมูล หรือรบกวนน้อยที่สุด และหลีกเลี่ยงการใช้คำพูดและการกระทำที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและความวิตกกังวล รวมถึงการเกิดอคติในการศึกษาวิจัย

7.3 ขั้นการจัดบันทึกและการถอดเทปข้อมูลสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยคำนึงถึงการเก็บรักษาความลับของข้อมูล เคารพผู้ให้ข้อมูลโดยไม่ใส่สิ่งที่ไม่ใช่คำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลในบทบันทึกและข้อมูลจากการถอดเทป และตระหนักถึงเสมอว่า เรื่องส่วนตัวหรือความลับเฉพาะของผู้ให้ข้อมูลเป็นเรื่องที่พึงรักษาไว้เป็นความลับอย่างดีที่สุด โดยการปกปิดชื่อและลักษณะส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลโดยใช้ชื่อสมมติ

7.4 ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ยึดความถูกต้องและเที่ยงตรง ไม่บิดเบือนผลการวิเคราะห์ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยตระหนักถึงละเอียดลึกซึ้ง และความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยมีวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลอย่างเหมาะสม ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว

7.5 ขั้นการรายงานผล คณะผู้วิจัยคำนึงถึงการเปิดเผยข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ และคำนึงถึงการนำเสนอข้อมูลเฉพาะข้อมูลที่มีได้เป็นความลับหรือเป็นเรื่องที่จะทำให้

ผู้อ่านทราบว่าผู้ให้ข้อมูลเป็นใคร ทั้งนี้ผู้วิจัยยึดผลประโยชน์ของผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ และคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการรายงานผลการวิจัย โดยเฉพาะการมุ่งให้ได้แนวทางที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษในชั้นก่อนฟ้อง และแนวทางในการดูแลเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีอย่างเหมาะสม

บทที่ 4

ผลการศึกษากระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

การศึกษากระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 นี้ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) ร่วมกับการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผลการศึกษาเชิงปริมาณ เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดต่อการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ส่วนผลการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นการนำเสนอความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการดังกล่าวนี้ การนำเสนอประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86
- ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน
- ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

การนำเสนอความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ในส่วนนี้ เป็นการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยแยกการนำเสนอออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

- 1.1 ผลการศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดต่อการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1.2 ผลการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1.1 ผลการศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดต่อการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ผลการศึกษาในตอนนี้ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อสำรวจระดับความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนที่มีต่อการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยผลการวิจัยแยกเป็นประเด็นดังนี้

1.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย

1.1.2 ผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

1.1.3 ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

1.1.4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

1.1.5 ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

1.1.6 ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

1.1.7 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

1.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย

ตารางที่ 6

แสดงความถี่และร้อยละของข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n = 216)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	188	87.04
หญิง	28	12.96

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n = 216)	ร้อยละ
รวม	216	100.00
2. การศึกษา		
ไม่มีวุฒิการศึกษา	8	3.70
ประถมศึกษา	53	24.54
มัธยมศึกษาตอนต้น	91	42.13
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	62	28.70
อนุปริญญา/ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	2	0.93
รวม	216	100.00
3. อายุ		
11 ปี	1	0.46
13 ปี	1	0.46
14 ปี	13	6.02
15 ปี	19	8.80
16 ปี	31	14.35
17 ปี	88	40.74
18 ปี	52	24.07
19 ปี	6	2.78
20 ปี	4	1.85
21 ปี	1	0.46
รวม	216	100.00
4. ภูมิลำเนา		
ภาคเหนือ	40	18.52
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	59	27.31
ภาคตะวันตก	3	1.39
ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล)	45	20.83
ภาคตะวันออก	17	7.87

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n = 216)	ร้อยละ
ภาคใต้	42	19.44
กรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล	10	4.63
รวม	216	100.00
5. ถูกจับกุมในคดี		
คดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย	19	8.80
คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน	2	0.93
คดีเกี่ยวกับยาเสพติด (เสพ/ครอบครอง)	74	34.26
คดีเกี่ยวกับอาวุธปืน/ระเบิด	2	0.93
คดีอื่นๆ	119	
(1) เมาแล้วขับ	25	11.57
(2) สนับสนุนขับรถโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัย	7	3.24
(3) ความผิดเกี่ยวกับ พ.ร.บ.ทางบก	2	0.93
(4) ความผิดเกี่ยวกับ พ.ร.บ.จราจร	9	4.17
(5) แข่งรถ/สนับสนุนการแข่งขันแข่งรถ	17	7.87
(6) ความผิดเกี่ยวกับ พ.ร.บ.ฉุกเฉิน/ออกนอกเคหะสถาน	33	15.28
(7) ความผิดเกี่ยวกับการพนัน	16	7.41
(8) ความผิดเกี่ยวกับรถจักรยานยนต์	3	1.39
(9) ความผิดเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์	1	0.46
(10) ความผิดเกี่ยวกับ พ.ร.บ.ประมง	1	0.46
(11) ความผิดเกี่ยวกับ พ.ร.บ.ฉ้อโกง/คอมพิวเตอร์	1	0.46
(12) ความผิดเกี่ยวกับ พ.ร.บ.ศุลกากร	1	0.46
(13) ความผิดเกี่ยวกับน้ำดื่มพิษกระท่อม	2	0.93
(14) ความผิดฐานหมิ่นประมาทเจ้าพนักงาน	1	0.46
รวม	216	100.00

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n = 216)	ร้อยละ
6. คติที่กระทำผิดมีผู้เสียหาย		
มี	35	16.20
ไม่มี	181	83.80
รวม	216	100.00

จากตารางที่ 6 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 188 คน คิดเป็นร้อยละ 87.04 และเป็นเพศหญิง จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 12.96

เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 42.13 รองลงมา คือ มีการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 28.70 มีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา จำนวน 53 คน 24.54 ไม่มีวุฒิการศึกษา จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 3.70 และมีการศึกษาระดับชั้นอนุปริญญา/ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.93 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ส่วนใหญ่มีอายุ 17 ปี จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 40.74 รองลงมา คือ มีอายุ 18 ปี จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 24.07 มีอายุ 16 ปี จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 14.35 มีอายุ 15 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 8.80 มีอายุ 14 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 6.02 มีอายุ 19 ปี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 2.78 มีอายุ 20 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.85 และมีอายุ 11 ปี , 13 ปี , 21 ปี มีจำนวนอย่างละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.46 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกตามภูมิลำเนา พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 27.31 รองลงมา คือ มีภูมิลำเนาอยู่ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล) จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 20.83 มีภูมิลำเนาอยู่ภาคใต้ จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 19.44 มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือ จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 18.52 มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออก จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 7.87 มีภูมิลำเนาอยู่กรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 4.63 และมีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันตก จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.39 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกตามคดี พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ส่วนใหญ่ถูกจับกุมในคดีอื่นๆ จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 27.31 ส่วนใหญ่ถูกจับกุมคดีความผิดเกี่ยวกับ พ.ร.บ. ฉุกเฉิน/ออกนอกเคหสถานมากที่สุด จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 15.28 รองลงมา คือ ถูกจับกุมในคดีเกี่ยวกับยาเสพติด (เสพ/ครอบครอง) จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 34.26 ถูกจับกุมในคดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 8.80 และถูกจับกุมในคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน คดีเกี่ยวกับอาวุธปืน/ระเบิด มีจำนวนอย่างละ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.93 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกตามคดีที่กระทำผิดมีผู้เสียหาย พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ส่วนใหญ่ไม่มีผู้เสียหาย จำนวน 181 คน คิดเป็นร้อยละ 83.80 และมีผู้เสียหาย จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 16.20

1.1.2 ผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

ตารางที่ 7

แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ภาพรวม

ความรู้ความเข้าใจ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ	4.33	0.62	มาก
ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ	4.28	0.59	มาก
ด้านขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน	4.29	0.63	มาก
รวมเฉลี่ย	4.30	0.56	มาก

จากตารางที่ 7 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 โดยภาพรวมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.30$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ เป้าหมายของมาตรการพิเศษ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.33$) รองลงมา คือ ขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.29$) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.28$)

ตารางที่ 8

แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ

เป้าหมายของมาตรการพิเศษ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ท่านทราบว่าเป้าหมายการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 คือมุ่งแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีโดยไม่ต้องฟ้องคดี	4.34	0.76	มาก
2. ท่านทราบว่าเป้าหมายของมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 คือ เด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำของตนเอง และได้แสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน	4.52	0.63	มากที่สุด
3. ท่านทราบว่ามาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู แทนการฟ้องร้องดำเนินคดีผู้กระทำความผิด	4.38	0.73	มาก
4. ท่านทราบว่ามาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เป็นการสร้างความปรองดอง หรือขจัดความขัดแย้งระหว่างเด็กและเยาวชนกับผู้เสียหายและชุมชน	4.07	0.90	มาก
รวมเฉลี่ย	4.33	0.62	มาก

จากตารางที่ 8 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.33$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ เป้าหมายของมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 คือ เด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำของตนเอง และได้แสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.52$) รองลงมา คือ มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู แทนการฟ้องร้องดำเนินคดีผู้กระทำความผิด มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เป็นการสร้างความปรองดองหรือขจัดความขัดแย้งระหว่างเด็กและเยาวชนกับผู้เสียหายและชุมชน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.07$)

ตารางที่ 9

แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ

หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ท่านทราบว่าผู้มีสิทธิเสนอใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด เช่น คดีที่มีอัตราโทษไม่เกิน 5 ปี	4.16	0.83	มาก
2. ท่านทราบว่าการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เด็กและเยาวชนจะต้องให้ความยินยอมที่จะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู	4.46	0.71	มาก
3. ท่านทราบว่าเด็กและเยาวชนที่จะใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุก ยกเว้นคดีกระทำโดยประมาทหรือลหุโทษ	4.18	0.85	มาก
4. ท่านทราบว่าเด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำของตนก่อนได้ใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86	4.44	0.67	มาก
5. ท่านทราบว่าผู้เสียหายในคดี จะต้องให้การยินยอมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแก่เด็กและเยาวชน	4.14	0.89	มาก
รวมเฉลี่ย	4.28	0.59	มาก

จากตารางที่ 9 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.28$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เด็กและเยาวชนจะต้องให้ความยินยอมที่จะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.46$) รองลงมา คือ เด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำของตนก่อนได้ใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.44$) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้มีสิทธิเสนอใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด เช่น คดีที่มีอัตราโทษไม่เกิน 5 ปี และผู้เสียหายในคดี จะต้องให้การยินยอมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแก่เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.14$)

ตารางที่ 10

แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านขั้นตอนการดำเนินการ เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน

ขั้นตอนการดำเนินการเกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ท่านทราบว่าผู้เข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 จะต้องได้รับคัดกรองร่วมกันจากพนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์	4.26	0.81	มาก
2. ท่านทราบว่ากรจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 จะไม่สำเร็จ หากไม่ได้รับคำยินยอมจากเด็กและเยาวชนและผู้เสียหาย (ถ้ามี)	4.16	0.83	มาก
3. ท่านทราบว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ต้องมีระยะเวลาปฏิบัติตามแผนไม่เกินหนึ่งปี	4.13	0.88	มาก
4. ท่านทราบว่ากรปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 อาจจะต้องมีการรายงานตัว ทำงานบริการสังคม และกำกับติดตามจากเจ้าหน้าที่	4.50	0.70	มากที่สุด
5. ท่านทราบว่าหากท่านไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ได้ ท่านจะถูกดำเนินคดีตามปกติ	4.40	0.80	มาก
รวมเฉลี่ย	4.29	0.63	มาก

จากตารางที่ 10 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ด้านขั้นตอนการดำเนินการเกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.29$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 อาจจะต้องมีการรายงานตัว ทำงานบริการสังคม และกำกับติดตามจากเจ้าหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.50$) รองลงมา คือ ไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ได้ จะถูกดำเนินคดีตามปกติ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.40$) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ต้องมีระยะเวลาปฏิบัติตามแผนไม่เกินหนึ่งปี มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.13$)

1.1.3 ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

ตารางที่ 11

แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ภาพรวม

ความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่	4.43	0.57	มาก
ด้านการประเมินและคัดกรอง	4.39	0.57	มาก
ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู	4.42	0.54	มาก
ด้านกำกับ ติดตาม และประเมินผล	4.45	0.58	มาก
รวมเฉลี่ย	4.43	0.58	มาก

จากตารางที่ 11 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 โดยภาพรวมมีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.43$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีความพึงพอใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ กำกับ ติดตาม และประเมินผล อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.45$) รองลงมา คือ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.43$) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การประเมินและคัดกรอง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.39$)

ตารางที่ 12

แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. การชี้แจงทำความเข้าใจของเจ้าหน้าที่กับท่านเกี่ยวกับกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86	4.39	0.71	มาก
2. การอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการติดต่อประสานงานของเจ้าหน้าที่ให้กับท่าน ในการเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา 86	4.43	0.69	มาก

การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
3. การให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติตัวของท่าน เกี่ยวกับกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86	4.44	0.71	มาก
4. การให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสิทธิของท่าน ในการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86	4.45	0.64	มาก
5. การรักษาความลับของข้อมูลท่านในการใช้ มาตรการพิเศษ/มาตรา 86	4.44	0.73	มาก
รวมเฉลี่ย	4.43	0.58	มาก

จากตารางที่ 12 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.43$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีความพึงพอใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสิทธิของท่าน ในการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.45$) รองลงมา คือ การให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติตัวของท่านเกี่ยวกับกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 และการรักษาความลับของข้อมูลท่าน ในการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.44$) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การชี้แจงทำความเข้าใจของเจ้าหน้าที่กับท่าน เกี่ยวกับกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.39$)

ตารางที่ 13

แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการประเมินและคัดกรอง

การประเมินและคัดกรอง	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ความถูกต้องชัดเจนของการประเมินและคัดกรองท่านในการใช้ มาตรการพิเศษ/มาตรา 86	4.36	0.69	มาก
2. การให้ความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีของท่านเข้าสู่ กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู	4.47	0.63	มาก
3. ความเหมาะสมในการพิจารณาของพนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ ในการคัดกรองท่าน เพื่อใช้	4.44	0.69	มาก

การประเมินและคัดกรอง	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
มาตรการพิเศษ/มาตรา 86			
4. ความรวดเร็วในการพิจารณาคดีของท่านเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู	4.30	0.72	มาก
รวมเฉลี่ย	4.39	0.57	มาก

จากตารางที่ 13 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ด้านการประเมินและคัดกรอง มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.39$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีความพึงพอใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การให้ความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีของท่านเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.47$) รองลงมา คือ ความเหมาะสมในการพิจารณาของพนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ ในการคัดกรองท่าน เพื่อใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.44$) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความรวดเร็วในการพิจารณาคดีของท่านเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.30$)

ตารางที่ 14

แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู

การจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. การเตรียมความพร้อมให้กับท่านของเจ้าหน้าที่ ก่อนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู	4.40	0.72	มาก
2. การมีส่วนร่วมของท่านและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู	4.38	0.70	มาก
3. บรรยากาศของการพูดคุยระหว่างการประชุมระหว่างท่านกับบุคคลอื่นๆ	4.45	0.70	มาก
4. ผู้ประสานการประชุมมีความเป็นกลาง และสามารถดำเนินการประชุมได้อย่างราบรื่น	4.51	0.62	มากที่สุด
5. ความเหมาะสมในเงื่อนไขของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกับความผิดในคดีของท่าน	4.43	0.71	มาก
6. ความเหมาะสมของกิจกรรมและเงื่อนไขตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษที่ท่านทำขึ้น	4.39	0.69	มาก

การจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
7. ความเหมาะสมของระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ	4.25	0.77	มาก
8. ความสอดคล้องของกิจกรรมตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกับความผิดในคดีของท่าน	4.35	0.73	มาก
9. การช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้ท่านปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ	4.37	0.73	มาก
10. ท่านได้รับการดูแลที่ต่อเนื่องระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ	4.50	0.66	มากที่สุด
11. ท่านปฏิบัติตามเงื่อนไขของแผนฯ ได้สำเร็จครบถ้วน	4.62	0.61	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.42	0.54	มาก

จากตารางที่ 14 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.42$) เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีความพึงพอใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ปฏิบัติตามเงื่อนไขของแผนฯ ได้สำเร็จครบถ้วน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.62$) รองลงมา คือ ผู้ประสานการประชุมมีความเป็นกลาง และสามารถดำเนินการประชุมได้อย่างราบรื่น มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.51$) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความเหมาะสมของระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.25$)

ตารางที่ 15

แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการกำกับ ติดตาม และประเมินผล

กำกับ ติดตาม และประเมินผล	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ความสะดวกในการรายงานตัวตามระยะเวลาที่กำหนดในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ	4.34	0.74	มาก
2. การให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่ ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามมาตรการพิเศษให้บรรลุผลสำเร็จ	4.56	0.64	มากที่สุด
3. การช่วยแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ	4.44	0.70	มาก

4. การติดตาม พบปะ พูดคุย เยี่ยมเยียน ของเจ้าหน้าที่กับท่าน ระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู	4.47	0.70	มาก
รวมเฉลี่ย	4.45	0.58	มาก

จากตารางที่ 15 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ด้านกำกับติดตาม และประเมินผล มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.45$) เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีความพึงพอใจด้านการกำกับ ติดตาม และประเมินผล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่ ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษให้บรรลุผลสำเร็จอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.56$) รองลงมา คือ การติดตาม พบปะ พูดคุย เยี่ยมเยียน ของเจ้าหน้าที่กับท่าน ระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.47$) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความสะดวกในการรายงานตัวตามระยะเวลาที่กำหนดในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.34$)

1.1.4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

ตารางที่ 16

แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

ความคิดเห็นต่อกระบวนการฯ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่านเกิดความ สำนึกในการกระทำความผิด	4.63	0.56	มากที่สุด
2. การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่านตระหนักว่าสิ่งที่ ทำเป็นการละเมิดสิทธิหรือไม่สมควรทำ	4.45	0.81	มาก
3. การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่านเห็นว่าการ กระทำผิดของท่านก่อให้เกิดผลเสียต่อคนอื่น	4.35	0.91	มาก
4. การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่านรู้สึกอยากแก้ไข เสียวยา ชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของท่าน	4.46	0.73	มาก
5. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่านสามารถ ชดเชยเสียวยาให้กับผู้เสียหายและสังคม	4.20	0.87	มาก

ความคิดเห็นต่อกระบวนการฯ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
6. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ทำให้ท่านมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี	4.51	0.70	มากที่สุด
7. การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ทำให้ท่านมีความตั้งใจว่าจะไม่กระทำความผิดอีก	4.67	0.59	มากที่สุด
8. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เป็นการให้โอกาสท่านได้แก้ไขสิ่งที่ตนเองกระทำ	4.63	0.59	มากที่สุด
9. การมีมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เปิดโอกาสให้หลายฝ่ายในสังคมช่วยกันแก้ไขปัญหาให้กับท่านที่มีโทษไม่รุนแรง	4.49	0.65	มาก
10. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ช่วยให้คุณได้เรียนรู้ทักษะชีวิตเพื่อปรับใช้ในชีวิตประจำวัน	4.47	0.67	มาก
11. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ช่วยให้คุณได้เรียนรู้การตั้งเป้าหมายในชีวิต	4.48	0.67	มาก
12. การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ช่วยให้คุณเรียนรู้ความรับผิดชอบจากผลการกระทำของตนเอง	4.56	0.61	มากที่สุด
13. การใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เป็นการหยิบยื่นโอกาสจากสังคมให้ท่านกลับตัวเป็นคนดี	4.63	0.63	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.50	0.51	มาก

จากตารางที่ 16 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีความคิดเห็นต่อกระบวนการฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.50$) เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีความคิดเห็นต่อกระบวนการฯ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ทำให้มีความตั้งใจว่าจะไม่กระทำความผิดอีก อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.67$) รองลงมา คือ การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ทำให้เกิดความสำนึกในการกระทำความผิด และเป็นการให้โอกาสได้แก้ไขสิ่งที่ตนเองกระทำ นอกจากนี้เป็นการหยิบยื่นโอกาสจากสังคมให้กลับตัวเป็นคนดี มีความคิดเห็นต่อกระบวนการฯ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.63$) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ทำให้สามารถชดเชยเยียวยาให้กับผู้เสียหายและสังคม มีความคิดเห็นต่อกระบวนการฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.20$)

1.1.5 ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

การเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 เด็กและเยาวชนที่มีเพศต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 เด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 เด็กและเยาวชนที่มีอายุต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 เด็กและเยาวชนที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 5 เด็กและเยาวชนที่มีลักษณะคดีต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 6 เด็กและเยาวชนที่มีผู้เสียหายในคดีต่างกัน มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

ผลการตรวจสอบสมมติฐานทั้ง 6 ข้อ พบว่า ความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนจำแนกตามเพศ อายุ และการมีผู้เสียหายในคดี ตามสมมติฐานที่ 1, 3 และ 6 โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนจำแนกตามการศึกษา ภูมิลำเนา และลักษณะคดี ตามสมมติฐานที่ 2, 4 และ 5 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยแสดงผลตามตารางที่ 17 – 28

ตารางที่ 17

ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามการศึกษา

ความรู้ความเข้าใจ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-Value
ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ	ระหว่างกลุ่ม	5.023	4	1.256	3.401	.010*
	ภายในกลุ่ม	77.911	211	.369		
	รวม	82.935	215			

ความรู้ความเข้าใจ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-Value
ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ	ระหว่างกลุ่ม	6.912	4	1.728	5.393	.000*
	ภายในกลุ่ม	67.612	211	.320		
	รวม	74.524	215			
ด้านขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน	ระหว่างกลุ่ม	4.384	4	1.096	2.888	.023*
	ภายในกลุ่ม	80.077	211	.380		
	รวม	84.461	215			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	5.085	4	1.271	4.254	.002*
	ภายในกลุ่ม	63.058	211	.299		
	รวม	68.143	215			

$p \leq .05$

จากตารางที่ 17 ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามการศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ ด้านขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน และโดยภาพรวม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD (least significant difference) ดังตารางที่ 18 – 21

ตารางที่ 18

ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษจำแนกตามระดับการศึกษาเป็นรายคู่

การศึกษา	$\bar{X}$	ไม่มีวุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	อนุปริญญา/ปวส.
ไม่มีวุฒิการศึกษา	3.84	-				
ประถมศึกษา	4.19	n.s.	-			
มัธยมศึกษาตอนต้น	4.32	.480*	n.s.	-		
มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	4.51	.664*	.315*	n.s.	-	

การศึกษา	$\bar{X}$	ไม่มีวุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	อนุปริญญา/ปวส.
อนุปริญญา/ปวส.	4.63	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 18 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษากับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายฯ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้านเป้าหมายของการใช้มาตรการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้านเป้าหมายของการใช้มาตรการ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้านเป้าหมายของการใช้มาตรการ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการศึกษารายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 19

ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่

การศึกษา	$\bar{X}$	ไม่มีวุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	อนุปริญญา/ปวส.
ไม่มีวุฒิการศึกษา	3.85	-				
ประถมศึกษา	4.11	n.s.	-			
มัธยมศึกษาตอนต้น	4.25	n.s.	n.s.	-		
มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	4.51	.656*	.260*	n.s.	-	
อนุปริญญา/ปวส.	4.80	.950*	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 19 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา กับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ อนุปริญญา/ปวส. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้านขั้นตอนและเงื่อนไขของการใช้มาตรการ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ และการศึกษา อนุปริญญา/ปวส.

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้านขั้นตอนและเงื่อนไขของการใช้มาตรการ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการศึกษารายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 20

ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่

การศึกษา	$\bar{X}$	ไม่มีวุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	อนุปริญญา/ปวส.
ไม่มีวุฒิการศึกษา	4.20	-				
ประถมศึกษา	4.14	n.s.	-			
มัธยมศึกษาตอนต้น	4.24	n.s.	n.s.	-		
มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	4.50	n.s.	.360*	.268*	-	
อนุปริญญา/ปวส.	4.50	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 20 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้านขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาประถมศึกษา กับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ และมัธยมศึกษาตอนต้น กับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้านขั้นตอนการดำเนินการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้านขั้นตอนการดำเนินการ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้านขั้นตอนการดำเนินการ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการศึกษารายคู่อื่น ๆ แตกต่างอย่างไม่มีความนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 21

ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 โดยภาพรวม จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่

การศึกษา	$\bar{X}$	ไม่มีวุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	อนุปริญา/ปวส.
ไม่มีวุฒิการศึกษา	3.96	-				
ประถมศึกษา	4.15	n.s.	-			
มัธยมศึกษาตอนต้น	4.27	n.s.	n.s.	-		
มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	4.51	.541*	.358*	.237*	-	
อนุปริญา/ปวส.	4.64	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 21 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ โดยภาพรวม พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษากับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ ประถมศึกษากับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ และมัธยมศึกษาตอนต้นกับมัธยมศึกษาตอนปลาย

มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้านขั้นตอนการดำเนินการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ในภาพรวม น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ในภาพรวม น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ในภาพรวม น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการศึกษารายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 22

ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามภูมิสำเนา

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-Value
ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ	ระหว่างกลุ่ม	4.845	6	.808	2.161	.048*
	ภายในกลุ่ม	78.090	209	.374		
	รวม	82.935	215			
ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ	ระหว่างกลุ่ม	4.226	6	.704	2.094	.055
	ภายในกลุ่ม	70.298	209	.336		
	รวม	74.524	215			
ด้านขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน	ระหว่างกลุ่ม	4.266	6	.711	1.853	.090
	ภายในกลุ่ม	80.195	209	.384		
	รวม	84.461	215			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	4.215	6	.702	2.297	.036*
	ภายในกลุ่ม	63.928	209	.306		
	รวม	68.143	215			

$p \leq .05$

จากตารางที่ 22 ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามภูมิภาค โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ และโดยภาพรวม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD (least significant difference) ดังตารางที่ 23 - 24

ตารางที่ 23

ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษจำแนกตามภูมิภาคเป็นรายคู่

ภูมิภาค	$\bar{X}$	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคตะวันตก	ภาคกลาง	ภาคตะวันออก	ภาคใต้	กรุงเทพ/ปริมณฑล
ภาคเหนือ	4.48	-						
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	4.31	n.s.	-					
ภาคตะวันตก	4.58	n.s.	n.s.	-				
ภาคกลาง	4.37	n.s.	n.s.	n.s.	-			
ภาคตะวันออก	3.93	.555*	.387*	n.s.	.440*	-		
ภาคใต้	4.38	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	.454*	-	
กรุงเทพ/ปริมณฑล	4.05	.431*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 23 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือกับภาคตะวันออก กรุงเทพ/ปริมณฑล และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กับภาคตะวันออก ภาคกลางกับภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษ มากกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออก และกรุงเทพ/ปริมณฑล

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาที่อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ มากกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่กรุงเทพ/ปริมณฑล

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาที่อยู่ภาคกลาง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ มากกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออก

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาที่อยู่ภาคตะวันออก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคใต้

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยภูมิลำเนารายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 24

ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 โดยภาพรวม จำแนกตามภูมิลำเนาเป็นรายคู่

ภูมิลำเนา	$\bar{X}$	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคตะวันตก	ภาคกลาง	ภาคตะวันออก	ภาคใต้	กรุงเทพ/ปริมณฑล
ภาคเหนือ	4.41	-						
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	4.28	n.s.	-					
ภาคตะวันตก	4.44	n.s.	n.s.	-				
ภาคกลาง	4.35	n.s.	n.s.	n.s.	-			
ภาคตะวันออก	3.90	.504*	.381*	n.s.	.452*	-		
ภาคใต้	4.37	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	.474*	-	
กรุงเทพ/ปริมณฑล	4.05	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 24 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ โดยภาพรวมของมาตรการพิเศษ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคตะวันออก ภาคกลางกับภาคตะวันออก และภาคใต้กับ

ภาคตะวันออก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ มากกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออก

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ มากกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออก

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาที่อยู่ภาคใต้ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ มากกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออก

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยภูมิลำเนารายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 25

ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามคดี

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฯ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-Value
ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ	ระหว่างกลุ่ม	6.097	4	1.524	4.186	.003*
	ภายในกลุ่ม	76.838	211	.364		
	รวม	82.935	215			
ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ	ระหว่างกลุ่ม	4.100	4	1.025	3.071	.017*
	ภายในกลุ่ม	70.425	211	.334		
	รวม	74.524	215			
ด้านขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน	ระหว่างกลุ่ม	1.447	4	.362	.920	.453
	ภายในกลุ่ม	83.014	211	.393		
	รวม	84.461	215			

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-Value
	ระหว่างกลุ่ม	3.567	4	.892	2.914	.022*
รวม	ภายในกลุ่ม	64.576	211	.306		
	รวม	68.143	215			

$p \leq .05$

จากตารางที่ 25 ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามคดี โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ และด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD (least significant difference) ดังตารางที่ 26 – 28

ตารางที่ 26

ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษจำแนกตามคดี เป็นรายคู่

คดี	$\bar{X}$	คดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย	คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน	คดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ	คดีเกี่ยวกับอาวุธปืนฯ	คดีอื่นๆ
คดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย	4.32	-				
คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน	2.63	1.699*	-			
คดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ	4.38	n.s.	1.757*	-		
คดีเกี่ยวกับอาวุธปืนฯ	4.13	n.s.	n.s.	n.s.	-	
คดีอื่นๆ	4.33	n.s.	1.706*	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 26 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกายกับคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน และคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน กับคดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ และคดีอื่นๆ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ มากกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ และคดีอื่นๆ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคดีรายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 27

ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ จำแนกตามคดีเป็นรายคู่

คดี	$\bar{X}$	คดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย	คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน	คดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ	คดีเกี่ยวกับอาวุธปืนฯ	คดีอื่นๆ
คดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย	4.25	-				
คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน	2.90	1.347*	-			
คดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ	4.33	n.s.	1.432*	-		
คดีเกี่ยวกับอาวุธปืนฯ	4.10	n.s.	1.200*	n.s.	-	
คดีอื่นๆ	4.27	n.s.	1.373*	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 27 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกายกับคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน และคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน กับคดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ คดีเกี่ยวกับอาวุธปืนฯ และคดีอื่นๆ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ มากกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ คดีเกี่ยวกับอาวุธปืนฯ และคดีอื่นๆ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคดีรายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 28

ผลการทดสอบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 โดยภาพรวม จำแนกตามคดี เป็นรายคู่

คดี	$\bar{X}$	คดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย	คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน	คดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ	คดีเกี่ยวกับอาวุธปืนฯ	คดีอื่นๆ
คดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย	4.29	-				
คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน	3.01	1.280*	-			
คดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ	4.35	n.s.	1.342*	-		
คดีเกี่ยวกับอาวุธปืนฯ	4.18	n.s.	1.167*	n.s.	-	
คดีอื่นๆ	4.29	n.s.	1.284*	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 28 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ในภาพรวม พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินกับคดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินกับคดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินกับคดีเกี่ยวกับอาวุธปืนฯ และคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินกับคดีอื่นๆ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับยาเสพติดฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับอาวุธปืนฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีคดีเกี่ยวกับคดีอื่นๆ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคดีรายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.1.6 ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

การเปรียบเทียบความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 เด็กและเยาวชนที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 เด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 เด็กและเยาวชนที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 เด็กและเยาวชนที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 5 เด็กและเยาวชนที่มีลักษณะคดีต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 6 เด็กและเยาวชนที่มีผู้เสียหายในคดีต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

ผลการตรวจสอบสมมติฐานทั้ง 6 ข้อ พบว่า ความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนจำแนกตามเพศ อายุ และการมีผู้เสียหายในคดี ตามสมมติฐานที่ 1, 3, 4, 5 และ 6 โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่าง

ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของเด็กและเยาวชน
จำแนกตามการศึกษา ตามสมมติฐานที่ 2 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
โดยแสดงผลตามตารางที่ 29 - 34

ตารางที่ 29

ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้น
ก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามการศึกษา

ความพึงพอใจต่อกระบวนการ ใช้มาตรการพิเศษฯ	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	p-Value
ด้านการปฏิบัติงานของ เจ้าหน้าที่	ระหว่างกลุ่ม	3.571	4	.893	2.821	.026*
	ภายในกลุ่ม	66.775	211	.316		
	รวม	70.346	215			
ด้านการประเมินและคัดกรอง	ระหว่างกลุ่ม	5.690	4	1.423	4.745	.001*
	ภายในกลุ่ม	63.261	211	.300		
	รวม	68.951	215			
ด้านการจัดทำแผนและ ปฏิบัติตาม	ระหว่างกลุ่ม	4.919	4	1.230	4.470	.002*
	ภายในกลุ่ม	58.053	211	.275		
	รวม	62.972	215			
ด้านกำกับ ติดตาม และ ประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	4.549	4	1.137	3.571	.008*
	ภายในกลุ่ม	67.198	211	.318		
	รวม	71.747	215			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	4.549	4	1.137	4.533	.002*
	ภายในกลุ่ม	52.932	211	.251		
	รวม	57.480	215			

$p \leq .05$

จากตารางที่ 29 ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามการศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ด้านการประเมินและคัดกรอง ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตาม และด้านกำกับ ติดตาม และ ประเมินผล มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD (least significant difference) ดังตารางที่ 30 - 34

ตารางที่ 30

ผลการทดสอบความแตกต่างของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่

การศึกษา	$\bar{X}$	ไม่มีวุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	อนุปริญญา/ปวส.
ไม่มีวุฒิการศึกษา	4.25	-				
ประถมศึกษา	4.37	n.s.	-			
มัธยมศึกษาตอนต้น	4.35	n.s.	n.s.	-		
มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	4.62	n.s.	.250*	.272*	-	
อนุปริญญา/ปวส.	4.80	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 30 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาประถมศึกษา กับ การศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ และมัธยมศึกษาตอนต้น กับ การศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการศึกษารายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 31

ผลการทดสอบความแตกต่างของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการประเมินและคัดกรอง จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่

การศึกษา	$\bar{X}$	ไม่มีวุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	อนุสัญญา/ปวส.
ไม่มีวุฒิการศึกษา	4.19	-				
ประถมศึกษา	4.35	n.s.	-			
มัธยมศึกษาตอนต้น	4.26	n.s.	n.s.	-		
มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	4.62	.433*	.267*	.360*	-	
อนุสัญญา/ปวส.	4.88	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 31 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้านการประเมินและคัดกรอง พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา กับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลายฯ และประถมศึกษา กับ การศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ และการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น กับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ ด้านการประเมินและคัดกรอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ ด้านการประเมินและคัดกรอง น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ ด้านการประเมินและคัดกรอง น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ ด้านการประเมินและคัดกรอง น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการศึกษารายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 32

ผลการทดสอบความแตกต่างของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผนจำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่

การศึกษา	$\bar{X}$	ไม่มีวุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	อนุปริญญา/ปวส.
ไม่มีวุฒิการศึกษา	4.14	-				
ประถมศึกษา	4.40	n.s.	-			
มัธยมศึกษาตอนต้น	4.31	n.s.	n.s.	-		
มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	4.65	.509*	.244*	.334*	-	
อนุปริญญา/ปวส.	4.55	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 32 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตาม พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา กับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลายฯ และประถมศึกษา กับ การศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ และการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น กับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ ด้านการจัดทำแผนและการปฏิบัติตามแผน ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผน น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผน น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการศึกษารายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 33

ผลการทดสอบความแตกต่างของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้านกำกับ ติดตาม และประเมินผลจำแนกตามระดับการศึกษาเป็นรายคู่

การศึกษา	$\bar{X}$	ไม่มีวุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	อนุปริญญา/ปวส.
ไม่มีวุฒิการศึกษา	4.09	-				
ประถมศึกษา	4.43	n.s.	-			
มัธยมศึกษาตอนต้น	4.36	n.s.	n.s.	-		
มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	4.65	.559*	.219*	.296*	-	
อนุปริญญา/ปวส.	4.75	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 33 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้านกำกับ ติดตาม และประเมินผล พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา กับ การศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ และประถมศึกษา กับ การศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ และ การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น กับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการศึกษารายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 34

ผลการทดสอบความแตกต่างของความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 โดยภาพรวม จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่

การศึกษา	$\bar{X}$	ไม่มีวุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	อนุปริญญา/ปวส.
ไม่มีวุฒิการศึกษา	4.17	-				
ประถมศึกษา	4.39	n.s.	-			
มัธยมศึกษาตอนต้น	4.32	n.s.	n.s.	-		
มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	4.63	.468*	.245*	.316*	-	
อนุปริญญา/ปวส.	4.74	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 34 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่โดยภาพรวม พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษากับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ ประถมศึกษากับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ และการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นกับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการศึกษารายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.1.7 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 เด็กและเยาวชนที่มีเพศต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 เด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 เด็กและเยาวชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 เด็กและเยาวชนที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 5 เด็กและเยาวชนที่มีลักษณะคดีต่างกัน มีความพึงพอใจต่อความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

สมมติฐานที่ 6 เด็กและเยาวชนที่มีผู้เสียหายในคดีต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 แตกต่างกัน

ผลการตรวจสอบสมมติฐานทั้ง 6 ข้อ พบว่า ความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนจำแนกตามเพศ อายุ ภูมิลำเนา ลักษณะคดี และการมีผู้เสียหายในคดี ตามสมมติฐานที่ 1, 3, 4, 5 และ 6 โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนจำแนกตามการศึกษา ตามสมมติฐานที่ 2 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยแสดงผลตามตารางที่ 35 - 36

ตารางที่ 35

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามการศึกษา

ประเด็น	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-Value
ความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86	ระหว่างกลุ่ม	3.141	4	.785	3.171	.015*
	ภายในกลุ่ม	52.254	211	.248		
	รวม	55.395	215			

$p \leq .05$

จากตารางที่ 35 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามการศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD (least significant difference) ดังตารางที่ 36

ตารางที่ 36

ผลการทดสอบความแตกต่างของความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่

การศึกษา	$\bar{X}$	ไม่มีวุฒิกการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	อนุปริญญา/ปวส.
ไม่มีวุฒิกการศึกษา	4.27	-				
ประถมศึกษา	4.40	n.s.	-			
มัธยมศึกษาตอนต้น	4.46	n.s.	n.s.	-		
มัธยมศึกษาตอนปลายฯ	4.68	.408*	.272*	.222*	-	
อนุปริญญา/ปวส.	4.73	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

n.s. (not significant)

จากตารางที่ 36 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ของความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ พบว่า เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิกการศึกษากับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ และการศึกษาประถมศึกษากับการศึกษา

มัธยมศึกษาตอนปลายฯ และมัธยมศึกษาตอนต้นกับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายฯ มีความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ น้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฯ

ส่วนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการศึกษารายคู่อื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.2 ผลการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ผลการศึกษาในตอนนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 8 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด 2) กลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด 3) กลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีและผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) 4) กลุ่มผู้แทนชุมชน 5) กลุ่มพนักงานคุมประพฤติ 6) กลุ่มพนักงานสอบสวน 7) กลุ่มพนักงานอัยการ และ 8) กลุ่มผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว โดยในตอนนี้จะนำเสนอผลใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่

1.2.1 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1.2.2 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1.2.1 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

การนำเสนอความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 นี้ จะเน้นความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู 2) ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู 3) ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และ 4) ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ โดยแยกการนำเสนอเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้ง 8 กลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1.1 ความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ที่มีต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1) ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจที่เจ้าหน้าที่ได้ชี้แจงรายละเอียดประโยชน์ที่ได้รับ และการปฏิบัติของกระบวนการบำบัดฟื้นฟูในแต่ละขั้นตอน โดยที่ก่อนหน้าการกระทำผิดนั้น เด็กและเยาวชนเห็นสอดคล้องกันว่าตนเองไม่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าว กล่าวได้ว่าความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญคือ

(1) การได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับสิทธิและประโยชน์ โดยเป็นการชี้แจงเกี่ยวกับสิทธิของเด็กและเยาวชนในการเข้าร่วมกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 รวมทั้งประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับทั้งในด้านการไม่ต้องรับโทษคุมขัง การได้รับโอกาสในการทำประโยชน์ชดเชยการกระทำผิด และการไม่ต้องมีประวัติติดตัว เป็นต้น

“พอใจมากกับ ม.86 เจ้าหน้าที่เขาจะมาบอกว่านี่เป็นการให้โอกาสในการออกไปปรับตัวและอยู่กับครอบครัว และไม่มีค่าใช้จ่าย” (เด็ก/เยาวชน)

“เจ้าหน้าที่เขาจะชี้แจงรายละเอียดต่างๆ ทำให้เราเห็นว่าเป็นการโอกาสและไม่มีความผิดติดตัว” (เด็ก/เยาวชน)

(2) การได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติ โดยเป็นการชี้แจงถึงขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อน

ฟ้อง ตามมาตรา 86 ทำให้มีเวลาเตรียมตัว เพราะได้ทราบถึงสิ่งที่ตนเองต้องปฏิบัติหลังจากเข้าร่วมโครงการ

“ก่อนถูกจับไม่เคยได้รับข้อมูลใด ๆ เลย เมื่อเข้าสู่กระบวนการถึงได้รับข้อมูล และเข้าสู่ ม.86 และ6 มีเงื่อนไขรับผิดชอบ เช่น บำเพ็ญประโยชน์ บำบัดฟื้นฟู” (เด็ก/เยาวชน)

“พอประกันตัวออกไป มีเจ้าหน้าที่มาสอบปากคำ และมีเจ้าหน้าที่ได้มีการแจ้งรายละเอียดให้ทราบก่อน ซึ่งดีมา” (เด็ก/เยาวชน)

2) ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

เด็กและเยาวชนบางส่วนได้สะท้อนความพึงพอใจต่อกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในเรื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนของเด็กและเยาวชน ทำให้เกิดการยอมรับในแผนดังกล่าว นอกจากนั้นขั้นตอนกระบวนการจัดประชุม ยังเป็นการแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติตัวและเงื่อนไขต่างๆ ทำให้เด็กและเยาวชนคลายความกังวลเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และมั่นใจว่าตนเองสามารถปฏิบัติตามมาตรการได้อย่างบรรลุผล กล่าวได้ว่าความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญคือ

(1) **การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน** โดยเป็นการเข้าร่วมประชุมวางแผนร่วมกับทีมสหวิชาชีพ และในกระบวนการดังกล่าวมีการเปิดให้ผู้เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งรวมทั้งเด็กและเยาวชนด้วย

“ในระหว่างการประชุมได้มีการแสดงความคิดเห็น ทำให้ต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนในการจัดทำแผน ทำให้ไม่มีความกดดัน” (เด็ก/เยาวชน)

(2) **การได้รับแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติและเงื่อนไข** การได้รับข้อมูลในส่วนนี้ ช่วยทำให้เด็กและเยาวชนทราบว่าตนเองจะต้องปฏิบัติอย่างไร และทำให้มีความรู้สึกสบายใจ

“ข้อมูลที่ได้รับทำให้เราเข้าใจกระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติตัว ว่าต้องมารายงานตัว ต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ และทำให้เราสบายใจ” (เด็ก/เยาวชน)

“เขาจะบอกว่ามีการนัดหมายไว้ในสมุดรายงาน มีเจ้าหน้าที่เป็นคนดูแลให้ เราฟังแล้วก็พอใจ” (เด็ก/เยาวชน)

3) ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

เด็กและเยาวชนบางส่วนได้สะท้อนความพึงพอใจต่อกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในเรื่องเกี่ยวกับการได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิบัติตัว ของเด็กและเยาวชน

ระหว่างการปฏิบัติตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และเห็นว่า การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ยากและมีความเหมาะสม เพราะเป็นการวางแผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนกับคนอื่น ๆ อีกหลายฝ่าย กล่าวได้ว่าความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญคือ

(1) **การได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวระหว่างปฏิบัติตามแผน** โดยเป็นการได้รับการชี้แจงและควบคุมการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง โดยมีเครื่องมือที่เป็นเอกสารช่วยในการกำกับดูแลการปฏิบัติตัว ทำให้สามารถปฏิบัติตามแผนได้โดยง่าย

“เจ้าหน้าที่เขาจะชี้แจงให้ทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติตัว ว่าต้องทำยังไง ทำกี่ชั่วโมง และมีเอกสารหรือสมุดประจำตัวก่อนไปบำเพ็ญประโยชน์” (เด็ก/เยาวชน)

(2) **การมีแผนการปฏิบัติที่เหมาะสม** โดยเป็นความพึงพอใจต่อกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติตามแผนที่เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการกำหนด ซึ่งตรงตามความต้องการ และเห็นว่าตนเองสามารถปฏิบัติได้

“เขาจะให้ไปบริการสังคม ไปทำความสะอาดวัด และไปรายงานตัวจนครบ ซึ่งก็สะดวกดี” (เด็ก/เยาวชน)

“กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์นั้นเหมาะสมกับโทษและพึงพอใจมาก และทำให้เราไม่คิดติดตัว” (เด็กและเยาวชน)

4) ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ

เด็กและเยาวชนบางส่วนได้สะท้อนความคิดเห็นต่อกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ โดยเห็นว่า เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนจนสำเร็จและดำเนินการทุกอย่างตามขั้นตอนทั้งหมดแล้ว ก็ **ไม่ควรมีการติดตามเมื่อจบคดีอีกต่อไป**

“คือเราทำครบแล้ว สำนึกผิดแล้ว คือไม่ต้องการให้มีใครมาคอยติดตามเมื่อจบคดี” (เด็ก/เยาวชน)

“ตัวเรารับผิดชอบสิ่งที่เรามอบหมายให้เราทำ เมื่อสิ้นสุดคดีแล้วก็ไม่ต้องการให้ใครมาติดตามอีก” (เด็ก/เยาวชน)

โดยสรุป เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย ค่อนข้างมีความพึงพอใจต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู กระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งผลการศึกษาเชิงคุณภาพในประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณ ที่ส่วนใหญ่เด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจต่อกระบวนการตามขั้นตอนต่างๆ ในระดับมาก ส่วนความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการ

ตามมาตรการพิเศษนั้น เด็กและเยาวชนในกลุ่มเป้าหมายค่อนข้างมีความเห็นสอดคล้องกันว่าไม่จำเป็นต้องมีการติดตาม เพราะเห็นว่าสามารถรับผิดชอบตัวเองได้

1.2.1.2 ความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ที่มีต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1) ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยเห็นว่าทางเจ้าหน้าที่ประสานงานได้มีการชี้แจงรายละเอียดที่ชัดเจน ทำให้การนำเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและอยู่ภายใต้การปกครองของตน สามารถเข้าร่วมกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ได้โดยสะดวกภายในเงื่อนไขและกระบวนการที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดยังได้สะท้อนถึงความพึงพอใจในด้านการได้รับความอำนวยความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะการให้ความสะดวกกับพ่อแม่ผู้ปกครองในการเข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้น กล่าวได้ว่าความพึงพอใจของบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญคือ

(1) การประสานงานที่มีการชี้แจงรายละเอียดชัดเจน เป็นการแสดงความพึงพอใจในแง่ของการได้รับการประสานงานที่ดีจากผู้ประสานงานหรือเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง จนทำให้มีความเข้าใจในการปฏิบัติต่างๆ รวมทั้งเป้าหมายที่ทางสถานพินิจและคุ้มครองเด็กต้องการ

“ตอนเจ้าหน้าที่ประสานมาเขาให้ความรู้ละเอียดดี ลูกก็เริ่มรู้ข้อมูล ทางครอบครัวก็ได้ประโยชน์ที่ให้น้องได้มีโอกาสปรับปรุงตัว” (ผู้ปกครอง)

“เจ้าหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลและได้ชี้แจงรายละเอียดให้ทราบดีมาก” (ผู้ปกครอง)

“เจ้าหน้าที่มากให้ข้อมูลดีมากเลย บอกละเอียดดีมาก รวมทั้งเขายังจะสอนน้องด้วย” (ผู้ปกครอง)

“เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลดีมาก เข้าใจข้อปฏิบัติมากขึ้น”(ผู้ปกครอง)

(2) การได้รับความสะดวก เป็นการแสดงความพึงพอใจในแง่ของการได้รับการบริการ การสนับสนุน และการอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในขั้นตอนการเตรียมตัวเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปกครองลดความกังวล และสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนได้ครบถ้วนตามวันเวลาที่กำหนด

“ทางสถานพินิจฯก็โทรมาแจ้งให้เข้าประชุมโดยส่วนตัวแล้ว ฟังพอใจเพราะได้สอบถามละเอียดดี จะได้รับรู้หลายๆอย่าง รู้แนวทางปฏิบัติกับลูก” (ผู้ปกครอง)

“แม่ไม่เคยรับรู้กระบวนการตรงนี้เลย แม่ไม่ทราบความแตกต่างระหว่างมาตรา 86 กับการดำเนินคดี แต่พนักงานเขาช่วยได้มากเลย มีพนักงานติดต่อมา ประมาณอาทิตย์กว่าๆ เจ้าหน้าที่ติดต่อหาแม่ให้มาเยี่ยมน้องและนำเอกสารของน้องมาด้วย” (ผู้ปกครอง)

“ที่ผ่านมามีอะไรก็คุยกัน ร่วมมือกัน สถานพินิจฯก็โทรมาคุย บอกข้อมูล” (ผู้ปกครอง)

“แม่อีกกังวลเพราะไม่มีข้อมูลเลย พอมาถึงเจ้าหน้าที่ช่วยอธิบาย สถานพินิจฯก็มีนัดวันล่วงหน้าให้แม่” (ผู้ปกครอง)

2) ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเกี่ยวกับ **การมีบรรยากาศที่ดีในการจัดทำแผน** ซึ่งการมีบรรยากาศที่ดีระหว่างการจัดแผนนี้ ทำให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด หรือแม้แต่ตัวเด็กและเยาวชนเองคลายความวิตกกังวล และรู้สึกมีความหวัง มีความเต็มที่จะปฏิบัติตามแผน และมีความตั้งใจที่จะแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของตน และขจัดขยี้เยียวความผิดที่ตนเองได้กระทำลงไป

“ตอนประชุมบรรยากาศดี ไม่มีปัญหาอะไรเลย ในตอนประชุมเขาก็ถามแม่ว่าจะให้ดำเนินการตามมาตรานี้ หรือ ให้ลูกเข้าเรือนจำ แม่อีกให้ดำเนินการตามมาตรา ครูก็ให้น้องเลือกว่าบำเพ็ญอะไร น้องเลือกทำความสะอาดวัด เพราะวัดใกล้บ้าน แม่ว่าระยะเวลาที่กิจกรรมก็เหมาะสมแล้วกับความผิดที่น้องทำ” (ผู้ปกครอง)

“บรรยากาศตอนแรกก็กังวลหลังจากนั้นก็ผ่อนคลายลง เขาก็พูดดีมาก ที่ประชุมก็มีพวกตำรวจ อัยการมาด้วย” (ผู้ปกครอง)

“ตอนประชุมก็มีคนมาร่วมเยอะ มีอัยการ มีผู้นำชุมชน ผอ. มาเยอะมาก ก่อนประชุมก็มีความกังวลนิดหน่อยกลัวว่าจะไม่รู้เรื่องแต่เจ้าหน้าที่เขาก็ให้ความเป็นกันเองดี” (ผู้ปกครอง)

“เจ้าหน้าที่เป็นคนให้ข้อมูล เข้าร่วมประชุมแนะนำจากเจ้าหน้าที่ ฟังพอใจกับการร่วมประชุม ไม่มีความเคร่งเครียด เปิดโอกาสให้ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอทางแก้ไข เหมาะแล้ว ดีแล้ว ไม่ต้องออกไปไหน ก็จะโทรถามว่าเลิกงานรึยัง ก็จะถามอย่าออกไปไหน ตำรวจจับขึ้นมาจะไม่มีใครช่วยแล้วนะ ไม่มีปัญหาในการประชุม” (ผู้ปกครอง)

3) ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยเห็นว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซึ่งอยู่ในความปกครอง **ได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายในการปฏิบัติตามแผน** โดยการสนับสนุนมีตั้งแต่การแจ้งข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับแผน ข้อมูลการปฏิบัติตัว การอำนวยความสะดวกให้ปฏิบัติกิจกรรมกลับบ้าน การประสานผู้นำชุมชนให้เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน รวมทั้งการให้กำลังใจ และการกระตุ้นสร้างแรงบันดาลใจให้ปฏิบัติตามแผนจนสำเร็จ

“เจ้าหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลและได้ชี้แจงรายละเอียดให้ทราบดีมาก และการปฏิบัติตัวต้องปรับเวลาต้องมาคุยกัน เป็นเวลา 1 เดือน ถ้าน้องปฏิบัติตามนี้ก็จะเข้ากับสังคมได้ดีขึ้น ถ้าไม่ผ่านคงโดนฟ้องเพราะดูแลไม่ดี ระยะเวลาที่กำหนดคือ 3 เดือน สถานที่คือหมู่บ้าน ส่วนค่าใช้จ่ายก็ไม่มี” (ผู้ปกครอง)

“ให้น้องมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในชุมชน สถานพินิจก็คอยติดตามตลอด ทางแม่ก็จะประสานผู้ใหญ่บ้านให้น้องคอยช่วยงาน แม่ก็ให้กำลังใจน้อง ผู้ใหญ่บ้านก็คอยช่วยเหลือเวลาทำอะไร เขาก็มีให้เงินให้อะไรด้วย สิ่งที่น้องทำตามแผนได้สำเร็จคือแรงกระตุ้นพวก เงิน อะไรพวกนี้ทำให้เขามีแรงจูงใจในการทำงาน ที่ผ่านมามีปัญหาหรืออุปสรรคอะไรในขณะดำเนินการ” (ผู้ปกครอง)

“เจ้าหน้าที่ได้แจ้งให้น้องทราบว่าต้องทำอะไร น้องมีพฤติกรรมดีขึ้นขึ้นชมบุคลากรที่มีจิตวิทยาสามารถควบคุมลูกได้” (ผู้ปกครอง)

4) ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ

บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไม่ได้ให้ความเห็นที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ แต่ได้สะท้อนถึง **ความต้องการอยากให้มีการติดตามโดยเจ้าหน้าที่** เพื่อเป็นการช่วยแนะนำ กำกับดูแล และควบคุมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่ผ่านการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือไม่กระทำผิดซ้ำ อันจะเกิดประโยชน์ต่อทั้งตัวเด็กและเยาวชนรวมทั้งครอบครัวและชุมชน

“คือตัวเองและครอบครัว คอยแนะนำให้คำปรึกษาไม่ให้มีคดีติดตัวตลอดชีวิต มีผู้ใหญ่คอยดูแล และอยากให้ติดตามดูแลภายหลัง ให้มาติดตามดูแลได้” (ผู้ปกครอง)

“ถ้าจบมาตอนนี้แล้วก็อยากให้เจ้าหน้าที่มาดูแลน้องหลังจบกระบวนการแล้ว เพื่อป้องกันไม่ให้น้องทำซ้ำอีก อยากให้ครูที่น้องกลัวเกรง มาคอยดูแลหน่อย ทางครอบครัวก็ได้ประโยชน์ที่น้องยังมีโอกาสได้ปรับปรุงตัว นับตั้งแต่ดำเนินการตามมาตรการน้องก็กลับบ้านตรงเวลา” (ผู้ปกครอง)

โดยสรุป ครอบครัวของเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย ค่อนข้างมีความพึงพอใจต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู กระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาความพึงพอใจและความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย ส่วนความคิดเห็นของครอบครัวของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษนั้น มีความคิดเห็นแตกต่างไปจากกลุ่มเด็กและเยาวชน เพราะมองว่าการมีกระบวนการติดตามจะช่วยครอบครัวในการควบคุมดูแลพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนไม่ให้กระทำผิดซ้ำ และยังสามารถให้คำแนะนำกับครอบครัวอย่างต่อเนื่องต่อไปได้

1.2.1.3 ความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) ที่มีต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1) ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจเกี่ยวกับการประสานงานของเจ้าหน้าที่ โดยเห็นว่าได้รับการชี้แจงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และความสะดวก รวมทั้งการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่ฝ่ายผู้เสียหายได้รับ และการได้รับการไกล่เกลี่ยเบื้องต้น ทำให้รู้สึกว่าการบวนการก่อนจัดทำแผนสามารถมีข้อยุติในเบื้องต้นที่น่าพอใจ กล่าวได้ว่าความพึงพอใจของกลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) ต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบด้วย 3 ประเด็นสำคัญคือ

(1) การประสานงานของเจ้าหน้าที่ ทำให้มีความรู้ความเข้าใจ โดยเป็นความพึงพอใจจากการได้รับการแจ้งข่าวสาร ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และการอำนวยความสะดวกต่างๆ ทำให้การทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่และฝ่ายอื่นๆ ทำได้โดยง่ายขึ้นเอง

“ที่แรกผมเข้าใจว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการสร้างความเข้าใจประมาณนั้น รู้แค่นี้จริงๆ แต่ก่อนประชุมมีการประสานจากเจ้าหน้าที่ นัดทำไปทำแผน ได้ความรู้ใหม่ และได้ความสะดวกด้วย” (ผู้เสียหาย)

(2) การได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่ฝ่ายผู้เสียหายพึงได้รับ ความพึงพอใจในประเด็นนี้เกิดจากการที่เจ้าหน้าที่ได้อำนวยความสะดวกและแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ทำให้ฝ่ายผู้เสียหายเห็นว่าเป็นกระบวนการที่ฝ่ายตนไม่ได้เสียเปรียบ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีด้วยการรับใช้สังคม

“ไม่เคยรู้ข้อมูลอะไรมาก่อนเลย ตอนแรกไม่ได้เรียกค่าเสียหายอะไร แต่เจ้าหน้าที่แจ้งว่ามันเป็นสิทธิ เราเลยชอบเลยว่ารูปแบบนี้ดีกว่า” (ผู้เสียหาย)

“ทุกฝ่ายได้ประโยชน์จากมาตรา 86 เด็กก็ไม่มีคดีติดตัว เราก็ได้รับการชดเชยเยียวยา” (ผู้เสียหาย)

(3) การได้รับการไกล่เกลี่ยเบื้องต้น เป็นความพึงพอใจที่กลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหายเห็นว่า ในกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีการพูดคุยเบื้องต้นเกี่ยวกับการชดเชยค่าเสียหาย ทำให้กลุ่มผู้เสียหายเห็นว่า เป็นความยุติธรรมที่เป็นผลดีกับทุกฝ่าย

“เราได้ทรัพย์สินคืน เราก็พอใจแล้ว ไม่เรียกร้องค่าเสียหายอะไร เราไปเห็นหน้าน้องเค้า น้องไม่ใช่เด็กคือ คิดว่าเป็นความคิดชั่ววูบ” (ผู้เสียหาย)

2) ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) ส่วนมีความพึงพอใจเกี่ยวกับประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในประเด็น การได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และ บรรยากาศการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟู โดยเห็นว่าการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายทำให้เกิดการยอมรับและเป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย และการมีบรรยากาศการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูที่ดี ทำให้การทำงานร่วมกันสำเร็จภายในเวลาที่กำหนด กล่าวได้ว่าความพึงพอใจของกลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) ต่อกระบวนการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญคือ

(1) การได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ความพึงพอใจในประเด็นนี้ กลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหายมองว่าการที่มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายเข้ามาร่วมไม่ว่าจะเป็นอัยการ พนักงานสอบสวน ผู้แทนชุมชน ผู้ปกครอง และผู้เสียหายเอง เป็นสิ่งที่ดี และสร้างความพึงพอใจให้กับฝ่ายผู้เสียหายเป็นอย่างมาก เพราะถือเป็นกระบวนการที่จะช่วยทำให้เกิดการยอมรับและเป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย

“มีอัยการ พนักงานสอบสวน ผู้แทนชุมชน ผู้ปกครอง และผู้เสียหายเอง และให้ผอ.สถานพินิจสั่งในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ อันนี้เป็นสิ่งที่ดีเลย” (ผู้เสียหาย)

“เรามีจ่ายค่าเดินทางไปประชุมให้ด้วยนะ เรื่องกิจกรรมก็คิดๆ กัน ดูกันหลายคน เห็นว่าเหมาะสมดี เด็กจะได้คิดได้” (ผู้เสียหาย)

3) ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) มีความพึงพอใจเกี่ยวกับกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของผู้กระทำผิดที่แตกต่างกันไป โดยมีทั้งการพึงพอใจต่อการที่ผู้เสียหายปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพราะเห็นว่าเป็นโอกาสที่ผู้กระทำผิดจะได้มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีโดยไม่ต้องถูกคุมขังหรือมีประวัติติดตัว แต่ก็มีกลุ่มผู้เสียหายบางกลุ่มมองว่าตนเองไม่ค่อยพึงพอใจในกิจกรรมของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากนัก เนื่องจากเห็นว่าเป็นโทษที่เบาเกินไป และไม่อาจทำให้เกิดการสำนึกได้จริง กล่าวได้ว่าความพึงพอใจของกลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) ต่อกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีทั้งบวกและลบ ดังนี้

(1) **ความพึงพอใจในเชิงบวก** เป็นความพึงพอใจที่เห็นว่ามีกระบวนการบำบัดฟื้นฟูโดยไม่ต้องให้เด็กรับโทษที่เป็นการตัดโอกาสความเจริญก้าวหน้าอันเนื่องมาจากผู้กระทำผิดมีประวัติติดตัว อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์

“คิดว่ามาตรา 86 นี้ ที่ให้เด็กไปทำนั่นทำนี่ ส่วนหนึ่งคือปรับความเข้าใจ ไม่ให้ก้าวร้าวเหมือนก่อน ซึ่งก็ดี” (ผู้เสียหาย)

(2) **ความพึงพอใจในเชิงลบ** เป็นความไม่พึงพอใจในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยเห็นว่ากิจกรรมที่ทำไปไม่เหมาะสมกับความผิด การลงโทษมีความรุนแรงน้อยการกระทำผิด และไม่คิดว่ากิจกรรมที่ทำจะเป็นการสร้างการสำนึกผิดและชดเชยในสิ่งที่ผู้กระทำผิดได้กระทำลงไป และกลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหายมีแนวโน้มที่จะมีความพึงพอใจในเชิงลบค่อนข้างมาก

“ถ้าจะถามว่ากิจกรรมนี้เหมาะไหม คิดว่าน่าจะต้องมากกว่านี้ ล้างห้องน้ำวัดยังไม่เพียงพอ อยากให้สถานพินิจไปคอยดูแลด้วย” (ผู้เสียหาย)

“ถ้าเด็กไปบำเพ็ญประโยชน์จริงก็คิดว่าเด็กไม่สำนึกผิดอะไร เพราะเขาทำมาเยอะ พ่อแม่ก็ไม่สั่งสอนอะไร” (ผู้เสียหาย)

“กิจกรรมดังกล่าวนี้คิดว่าไม่ทำให้เด็กสำนึกผิดเลย เพราะระหว่างบำเพ็ญประโยชน์ ก็ยังโพล่เพชบุรีคเยะเย้ยถากถางตลอด” (ผู้เสียหาย)

4) ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ

กลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหายไม่มีความคิดเห็นที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ แต่คาดหวังว่าการติดตาม

ภายหลังจากปฏิบัติตามกระบวนการของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ยังมีความจำเป็น โดย**อาจให้ผู้ปกครองเป็นผู้ติดตาม หรือเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ประเมิน**ก็มีความเหมาะสม

โดยสรุป กลุ่มผู้เสียหายค่อนข้างพึงพอใจต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทั้งในด้านการประสานงานของเจ้าหน้าที่และการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ ส่วนความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการประชุมจัดทำแผนฯ นั้น ผู้เสียหายมองว่าเป็นเรื่องที่ดี ที่การจัดทำแผนฯ มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายมาร่วมกันดำเนินการ ในส่วนด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ผู้เสียหายบางกลุ่มมองว่ามาตรการพิเศษฯ เป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชน แต่บางส่วนมีความคิดเห็นในเชิงลบโดยมองว่า กระบวนการดังกล่าวนี้ อาจไม่ได้ช่วยให้เด็กหรือเยาวชนบางรายสำนึกผิดจริง และกิจกรรมบางอย่างตามแผนฯ ไม่เหมาะสมกับความผิดที่เด็กหรือเยาวชนได้กระทำได้ไป ส่วนความเห็นต่อกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษนั้น มองว่ามีความจำเป็น

1.2.1.4 ความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มผู้แทนชุมชน ที่มีต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1) ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มผู้แทนชุมชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่สอดคล้องกัน การได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ที่คนในชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องและการเห็นถึงความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการติดต่อประสานงานและการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยให้งานร่วมกันทำได้อย่างราบรื่นและสะดวกรวดเร็ว กล่าวได้ว่าความพึงพอใจของกลุ่มผู้แทนชุมชน ต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญคือ

(1) การได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ความพึงพอใจในประเด็นนี้สืบเนื่องจากผู้แทนชุมชนอาจไม่เคยมีความรู้เกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 มาก่อน ผู้แทนชุมชนจึงไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวมากนัก แต่เมื่อมีกระบวนการก่อนการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟู และมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาชี้แจงข้อมูล ทำให้ได้ทราบว่ามาตรการที่ก่อประโยชน์แก่ผู้กระทำผิดในชุมชน

“เจ้าหน้าที่เขาก็มาอธิบายให้ฟัง เขาให้ข้อมูลดี ทำให้รู้ข้อมูลในสิ่งที่ไม่เคยได้รู้”

(ผู้แทนชุมชน)

“อย่างเราเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้รับมอบหมาย ก็ทำให้เรารู้อะไรหลายอย่าง เอาไปแก้ไขเด็กในหมู่บ้าน” (ผู้แทนชุมชน)

(2) **การเห็นถึงความร่วมมือจากทุกฝ่าย** ความพึงพอใจในประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับการได้มีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่และฝ่ายต่างๆ ซึ่งมีการประสานงานกันในช่วงก่อนการจัดทำแผนฟื้นฟู ทำให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นสมาชิกในชุมชน

“ค่อนข้างพอใจมาก เพราะคนที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือดีมาก ท่านอัยการให้ความร่วมมือทุกรอบ ตำรวจเองก็มีส่วนร่วม” (ผู้แทนชุมชน)

2) ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มผู้แทนชุมชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่สอดคล้องกันในเรื่อง **การให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม** เป็นหลัก โดยเห็นว่าเป็นการให้ความสำคัญกับชุมชนในการมีส่วนร่วมแก้ปัญหา ให้ข้อเสนอแนะต่างๆ และมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันกับฝ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

“พึงพอใจค่อนข้างมาก เพราะเขาให้ชุมชนเข้าไปร่วม สุดท้ายเด็กก็กลับมาสู่ชุมชน ดังนั้นชุมชนควรมีส่วนร่วมตรงนี้ มีความสำคัญสูง” (ผู้แทนชุมชน)

“ทุกฝ่ายช่วยกัน บรรยากาศเป็นไปด้วยดี แล้วเวลาเขาเรียกเข้าไปประชุมจะให้เข้าไปทีละคน ไม่เจอกับคู่กรณี แต่รู้เลยว่าทุกฝ่ายช่วยกัน” (ผู้แทนชุมชน)

“เขาประสานมาว่าให้เราไปสถานพินิจด้วย ให้ผู้นำชุมชนด้วย เปิดโอกาสให้เราพูด เราถามเรา” (ผู้แทนชุมชน)

3) ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มผู้แทนชุมชนยังไม่มี ความพึงพอใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของผู้กระทำความผิด และ **ชุมชนไม่ได้มีส่วนสนับสนุนการปฏิบัติตามแผน** หรือบางชุมชนเองก็หลีกเลี่ยงที่จะเข้าไปเกี่ยวข้อง

“เขาก็จะไปทำกิจกรรมตามสถานที่ราชการ เราก็ไม่ได้ตามไปดู” (ผู้แทนชุมชน)

“คิดว่าชุมชนควรมีส่วนช่วย แต่ที่ผ่านมาพบว่าชุมชนไม่ค่อยอยากเอาตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง” (ผู้แทนชุมชน)

4) ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ

กลุ่มผู้นำชุมชนไม่มีความคิดเห็นที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ โดยเห็นว่า **ชุมชนมีบทบาทไม่มากนักในการติดตามผล** และเห็นว่าชุมชนควรเข้ามามีบทบาทในการติดตามและประเมินผลให้มากขึ้น

“คิดว่าเป็นเรื่องดีที่ให้ชุมชนช่วยติดตาม อยากให้พระมาเทศน์ธรรมะ ปฏิบัติธรรมด้วย” (ผู้แทนชุมชน)

“ตอนนี้เขาก็ติดตามเฉพาะตอนบำเพ็ญประโยชน์เท่านั้น จริง ๆ แล้วก็อยากให้มีการติดตามหลังบริการสังคมไปสักระยะ ให้สถานพินิจกำหนดมาเลยว่าให้ชุมชนติดตามแล้วรายงานให้สถานพินิจทราบสัก 6 เดือน เพื่อไม่ให้เด็กกระทำผิดอีก ควรมีผู้ใหญ่กำกับดูแลเด็กต่อ” (ผู้แทนชุมชน)

โดยสรุป กลุ่มผู้แทนชุมชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในแง่ของการได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ การได้เห็นถึงความร่วมมือจากทุกฝ่าย ส่วนความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการประชุมจัดทำแผนฯ นั้น กลุ่มผู้แทนชุมชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกระบวนการจัดทำแผนฯ โดยเฉพาะการให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน สำหรับความเห็นต่อกระบวนการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชนนั้น กลุ่มผู้แทนชุมชนมองว่า ชุมชนมีส่วนช่วยได้ แต่ที่ผ่านมามียังไม่ได้มีส่วนร่วมที่ชัดเจนนัก และท้ายสุดคือความเห็นต่อกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษนั้น ผู้แทนชุมชนมองว่ามีความสำคัญ แต่ยังเห็นว่า ชุมชนมีบทบาทไม่มากนักในการติดตามผล โดยเห็นว่าชุมชนควรเข้ามามีบทบาทในการติดตามและประเมินผลให้มากขึ้น

1.2.1.5 ความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มพนักงานคุมประพฤติ ที่มีต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1) ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มพนักงานคุมประพฤติส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยเห็นว่าเป็นกระบวนการที่ดี และถือเป็นกระบวนการคัดกรองที่สำคัญ ซึ่งกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนี้ กลุ่มพนักงานคุมประพฤติเห็นว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ที่จะมียุทธศาสตร์ฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมารวมมือกันเพื่อเสนอมาตรการว่าสมควรหรือไม่อย่างไร ในการที่จะดำเนินการขั้นต่อไป อย่างไรก็ตาม กลุ่มพนักงานคุมประพฤติบางส่วนมีความเห็นเพิ่มเติมที่แตกต่าง

ออกไป กล่าวคือ แม้ว่าจะเห็นว่ากระบวนการก่อนการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูนี้มีความเหมาะสม แต่การนำกระบวนการดังกล่าวมากำหนดเป็นตัวชี้วัดของหน่วยงาน อาจทำให้กระบวนการคัดกรองในขั้นก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนี้อาจบิดเบือนออกจากเป้าหมายที่กำหนดได้ กล่าวได้ว่าความพึงพอใจของกลุ่มพนักงานคุมประพฤติที่มีต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญคือ

(1) **การพึงพอใจจากการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย** ความพึงพอใจนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการกระบวนการคัดกรองที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย และมีการดำเนินการหลายขั้นตอน ทำให้การพิจารณาต่างๆ มาจากเหตุผล และมีสอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

“กระบวนการคัดกรองที่นี้เราจะประชุมวิชาชีพ ใช้นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ในการประเมิน แล้วประชุมเพื่อเสนอการใช้มาตรา 86 โดยพนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ จะประชุมร่วมกันเพื่อเสนอมาตรการว่าสมควรหรือไม่ แล้วยังจะต้องทำหนังสือผ่านยังหัวหน้าส่วนคดี แล้วให้ผู้อำนวยการพิจารณาอีกครั้ง การคัดกรองนี้มีระบบที่ดีอยู่แล้ว” (พนักงานคุมประพฤติ)

“การคัดกรองที่ผ่านมามีถือว่าทำได้ดี มีการรวบรวมข้อคิดเห็นจากนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และพนักงานคุมประพฤตร่วมกันในการกลั่นกรอง และยังมีความเห็นจากอัยการรวมถึงท่านผู้อำนวยการ คิดว่าเป็นกระบวนการที่ดี” (พนักงานคุมประพฤติ)

(2) **ข้อกังวลเกี่ยวกับการกำหนดให้เป็นตัวชี้วัดของหน่วยงาน** ในเรื่องนี้พนักงานคุมประพฤติบางส่วนสะท้อนว่า แม้ว่าการคัดกรองจะมีมาตรฐาน แต่เมื่อหน่วยงานมีการเชื่อมโยงเข้ากับตัวชี้วัด ทำให้อาจมีผลต่อการรายงาน หรืออาจทำให้กระบวนการคัดกรองที่ดีอยู่แล้วถูกบิดเบือนออกไปได้

“ขั้นตอนต่างๆ มันโอเคอยู่แล้ว แต่ปัญหาคือมันต้องมาทำเป็นตัวชี้วัด เลยไม่เหมาะสมกับเด็กทุกคน ทำให้กระบวนการคัดกรองที่ใช้ได้จริงถูกบิดเบือนออกไป” (พนักงานคุมประพฤติ)

2) ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มพนักงานคุมประพฤติส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยเห็นว่า **เป็นการดำเนินการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย** ทำให้การปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนไม่มีความยุ่งยาก แผนที่กำหนดสามารถปฏิบัติได้จริง อีกทั้งยังถือเป็นการดำเนินการที่ไม่กระทบสิทธิของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด เพราะมีอัยการ ผู้นำชุมชน และผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน

“การจัดทำแผนนั้นมีหลายฝ่ายรวมถึงอัยการด้วยทุกครั้ง และไม่กระทบสิทธิเด็ก เราคำนึงถึงระยะเวลาที่เหมาะสม โดยผู้ปกครองยินยอมเห็นชอบตามแผน ทำให้แผนเขาสามารถปฏิบัติได้” (พนักงานคุมประพฤติ)

“เรามีอัยการมาช่วยดู คิดว่าไม่ได้ละเมิดสิทธิเด็ก” (พนักงานคุมประพฤติ 3)

“มีผู้นำชุมชนมาร่วมด้วย งานก็ไม่ใช่อันตราย เป็นงานที่เขาทำ ทำกลมกลืนไปกับเขา” (พนักงานคุมประพฤติ)

3) ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มพนักงานคุมประพฤติส่วนใหญ่เห็นว่าการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่การจะบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ **ควรให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนให้มากขึ้น** โดยมองว่าความสำเร็จของการปฏิบัติตามแผนจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีเครือข่ายอื่นๆ มาช่วยสนับสนุนและกำกับดูแล

“อยากให้เน้นการมีผู้นำชุมชนมาช่วยมากขึ้น ให้เขาช่วยติดตามให้กับเราส่วนหนึ่ง รวมทั้งผู้ประสานการประชุมซึ่งเป็นเจ้าของคดีจะต้องพยายามติดตามเคสเด็กให้มากขึ้น เช่นโทรสอบถามให้มากขึ้น เพื่อช่วยให้ประคับประคองให้เด็กปฏิบัติได้ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น” (พนักงานคุมประพฤติ)

“เจ้าหน้าที่เราไม่น้อยต้องอาศัยผู้ปกครอง และพ่อแม่ช่วย” (พนักงานคุมประพฤติ 3)

“ต้องมีเครือข่ายผู้นำชุมชนเพื่อสะดวกในการทำงาน เพื่อให้เกิดความสำเร็จ เราต้องแจ้งผู้นำชุมชนด้วย” (พนักงานคุมประพฤติ)

4) ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ

กลุ่มพนักงานคุมประพฤติส่วนใหญ่เห็นว่ากระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษเป็นเรื่องจำเป็น เพราะจะเป็นการช่วยประคับประคองให้เด็กและเยาวชนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้สำเร็จ และแม้ว่ามุมมองของกลุ่มพนักงานคุมประพฤติจะไม่ได้สะท้อนถึงความพึงพอใจในเรื่องดังกล่าวมากนัก แต่ก็ข้อเสนอว่า**การติดตามประเมินผลมีความจำเป็น และควรเป็นบุคคลที่มีความชำนาญเฉพาะ** เช่น นักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

“คิดว่าควรมีกระบวนการดังกล่าวติดตามอีกสักระยะหนึ่ง” (พนักงานคุมประพฤติ)

“ควรต้องมีการติดตามอีกระยะหนึ่ง เพื่อช่วยประคับประคองให้เขาสำเร็จ” (พนักงานคุมประพฤติ)

“ควรให้นักสังคมสงเคราะห์เขาดูแลติดตามต่อ” (พนักงานคุมประพฤติ)

โดยสรุป ความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มพนักงานคุมประพฤติต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เห็นว่ากระบวนการคัดกรองเป็นเรื่องที่สำคัญ แต่ข้อสังเกตที่สำคัญคือ แม้จะเห็นว่ากระบวนการก่อนการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูมีความเหมาะสม แต่การนำกระบวนการดังกล่าวมากำหนดเป็นตัวชี้วัดของหน่วยงาน อาจทำให้กระบวนการคัดกรองในขั้นก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนี้อาจบิดเบือนออกจากเป้าหมายที่กำหนด ในส่วนของกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น กลุ่มพนักงานคุมประพฤติส่วนใหญ่มีความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำเนินการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย และความเห็นต่อกระบวนการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชนนั้น กลุ่มพนักงานคุมประพฤติส่วนใหญ่เห็นว่ามีความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่การจะบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ควรให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น และท้ายสุดคือความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ นั้น กลุ่มพนักงานคุมประพฤติส่วนใหญ่เห็นว่ากระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษเป็นเรื่องจำเป็น เพราะจะเป็นการช่วยประคับประคองให้เด็กและเยาวชนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้สำเร็จ โดยเจ้าหน้าที่ที่จะติดตามประเมินผลควรเป็นบุคคลที่มีความชำนาญเฉพาะทาง

1.2.1.6 ความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มพนักงานสอบสวน ที่มีต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1) ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มพนักงานสอบสวนส่วนใหญ่สะท้อนถึงความร่วมมือที่ยังทำได้ไม่เต็มที่ ทำให้การทำงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรเป็นหลัก ทั้งนี้ ความคิดเห็นของกลุ่มพนักงานสอบสวนต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบด้วย 3 ประเด็นสำคัญคือ

(1) การประสานงานค่อนข้างกระชั้นชิด เป็นความคิดเห็นในด้านลบที่สะท้อนถึงการแจ้งเวลาการปฏิบัติร่วมกันจากสถานพินิจฯที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติ ทำให้พนักงานสอบสวนไม่สามารถไปร่วมประชุมได้ ทำให้ขาดโอกาสในการร่วมแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในแต่ละกรณีและผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไป

“คดีที่เข้าสู่กระบวนการได้ ผอ.สถานพินิจฯต้องคำสั่งมาก่อน แล้วจะแจ้งให้พนักงานสอบสวนเข้าร่วมจัดทำแผน ส่วนใหญ่ในทางปฏิบัติการแจ้งจะมีความกระชั้น ทำให้พนักงานสอบสวนไม่สามารถไปร่วมประชุมได้” (พนักงานสอบสวน)

“ควรมีการประสานงานล่วงหน้าก่อนจัดทำแผน ควรแจ้งนัดก่อนล่วงหน้าสัก 1 – 2 อาทิตย์เป็นอย่างน้อย เพื่อให้มีเวลาไปร่วมประชุมได้” (พนักงานสอบสวน)

(2) **การไม่ได้มีส่วนร่วมเท่าที่ควร** เป็นความคิดเห็นด้านลบที่สะท้อนถึงการพนักงานสอบสวนไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควรในแสดงความคิดเห็น อันส่งผลให้การทำงานร่วมกันไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ต้องการ

“ควรเชิญเราไปแบบเป็นรูปธรรม ให้ได้เข้าร่วมประชุมจริงๆ จะได้แสดงความคิดเห็น เพราะเราเป็นผู้จับกุม เรารู้การกระทำของเด็ก” (พนักงานสอบสวน)

“ที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่โทรมาประสานแล้วเงียบไป เขาเอาไปจัดทำเอง ประชุมเอง เขาแคะมาแจ้ง เพื่อทราบว่าจะนำเด็กคนนี้เข้า ม.86 เท่านั้น แล้วก็มาเป็นรายงานเลย” (พนักงานสอบสวน)

(3) **การขาดการประสานงานที่ดี** กลุ่มพนักงานสอบสวนบางส่วนสะท้อนว่าที่ผ่านมา การประสานงานยังทำได้ไม่ดี ขาดรายละเอียดในการปฏิบัติ และไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ หากมีการปรับปรุงในส่วนนี้จะทำให้การทำงานของพนักงานสอบสวนกับฝ่ายอื่นๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

“ควรประสานงานล่วงหน้าก่อนจัดทำแผนมากกว่าเดิม เพราะถ้าสถานพินิจฯ ส่งรายงานแผนมาแล้ว เราก็จะทำการหยุดขั้นตอนนี้วันผลิตฟ้องต่อออกไปได้” (พนักงานสอบสวน)

“เขาจัดทำหนังสือเชิญประชุมเพียงเท่านั้น ควรมีการแจ้งรายละเอียดการจัดทำแผนมาด้วย และในส่วนของผู้ที่ตำรวจที่เป็นพนักงานสอบสวนแล้วควรมีเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องถิ่นที่อยู่ตามภูมิลำเนาของเยาวชนที่ทำผิดร่วมด้วย” (พนักงานสอบสวน)

อย่างไรก็ตาม ยังมีพนักงานสอบสวนบางส่วนที่เห็นว่า แม้ว่าจะมีปัญหาอุปสรรคในการทำงานร่วมกันบ้าง แต่ในภาพรวมแล้วก็ถือว่ากระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังมีความน่าพอใจ

“การดำเนินการ เขาก็ประสานล่วงหน้ามา มีหนังสือมา และโทรศัพท์ตามอีกที่หนึ่งว่าว่างไหม ซึ่งเราก็เข้าร่วมได้ตลอด เขาประสานเรามาทางส่วนตัวเลย ผมคิดว่าดีแล้ว โอเคอยู่ คือเจ้าภาพเขาเป็นสถานพินิจฯ เขาโอเค สถานที่ก็โอเค มีการนัดพร้อมกันทุกฝ่าย แต่ก็มีบางฝ่ายที่ไม่พร้อมบ้าง ส่วนมากที่ไม่พร้อมจะเป็นอัยการ เพราะท่านติดเยอะ ผู้เสียหาย กับเด็กจะพร้อมอยู่แล้ว” (พนักงานสอบสวน)

2) ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มพนักงานสอบสวนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า **พนักงานสอบสวนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่มาก** ทำให้บทบาทของพนักงานสอบสวนเป็นเพียงผู้รับทราบว่า มีแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเท่านั้น

“เคยเข้าร่วมประชุมแค่ครั้งเดียว” (พนักงานสอบสวน)

“มีการประสานงานเพียงแค่ทำหนังสือมา เราแค่ไปร่วมประชุมเท่านั้น เนื่องจากแผนได้จัดทำไว้แล้ว” (พนักงานสอบสวน)

แต่สำหรับบางพื้นที่แล้ว กระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของพนักงานสอบสวนพอสมควร โดยเปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนมีบทบาทในการซักถาม เสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

“โดยมากเขาเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นได้ ส่วนเรื่องทักษะของผู้ประสานงานคิดว่าผ่านเลย เพราะเขามีประสบการณ์ด้านนี้มาเยอะ เขาก็ให้โอกาสในการซักถาม การเสนอแนะปัญหา การแก้ไขเด็ก” (พนักงานสอบสวน)

3) ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กลุ่มพนักงานสอบสวนมีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยความเห็นเชิงบวกมองว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีเป้าหมายที่ดีในการเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้ แต่ก็มีความเห็นเชิงลบเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแผน โดยมองว่าไม่ตรงจุด และไม่สามารถแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนได้อย่างแท้จริง กล่าวได้ว่า ความพึงพอใจของพนักงานสอบสวนต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญที่ยังขัดแย้งกัน คือ

(1) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีเป้าหมายที่ดี พนักงานสอบสวนบางส่วนมองว่าการมีแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และมีกระบวนการให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดปฏิบัติตามแผนอย่างเคร่งครัด จะมีส่วนช่วยในการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดีได้ เพราะมีหน่วยงานหลายฝ่ายให้การช่วยกำกับดูแล

“คิดว่าเหมาะสม เพราะเวลาพิจารณาเขาจะดูเงื่อนไขของเยาวชนว่าสามารถทำได้หรือไม่ กิจกรรมส่วนมากจะเป็นการทำสาธารณประโยชน์แก่สังคม การจำกัดเวลาเด็กกลับบ้าน” (พนักงานสอบสวน)

“อย่างเรื่องการลักทรัพย์ กิจกรรมที่เขาให้เด็กไปรายงานกับพนักงานคุมประพฤติ และให้ทางโรงเรียนเซ็นกำกับมาด้วยว่าไปโรงเรียนทุกวัน หรือรับรองว่าเด็กไม่กลับไปประพฤติตัวดังกล่าวดีก” (พนักงานสอบสวน)

(2) การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่ตรงจุด พนักงานสอบสวนบางส่วนมองว่าการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดโดยให้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัด

ฟื้นฟูที่พัฒนาร่วมกันจากหลายฝ่ายยังไม่เหมาะสม และดูไม่สอดคล้องกับพฤติการณ์การกระทำ ความผิด

“มองว่าไม่ตรงจุด คือเราต้องหาเหตุผลก่อนว่าทำไมเขาถึงกระทำผิด เช่น เสพ ยาแล้วไปกวาดลานวัด มันคนละเรื่องกัน การกวาดลานวัดมันไม่ตอบโจทย์ความผิดเขา มันทำให้เด็ก ไม่ว่างเท่านั้น” (พนักงานสอบสวน 3)

“บางกิจกรรมไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของเด็กหรือเยาวชน” (พนักงานสอบสวน)

4) ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ

กลุ่มพนักงานสอบสวนเห็นว่า ตนเอง**มีส่วนร่วมในกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษน้อย** โดยมองว่ากระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษเป็นสิ่งที่ดี อีกทั้งที่ผ่านมาทางพนักงานสอบสวนไม่ได้มีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าวมากนัก และเห็นว่าควรเป็นทางสถานพินิจฯ ที่ต้องกำกับติดตามประเมินผล เนื่องจากมีความพร้อมทางด้านบุคลากรมากกว่า

“ทางสถานพินิจฯ เป็นผู้ติดตาม เพราะเขามีนักจิตวิทยาซึ่งตรงกว่าตำรวจ ” (พนักงานสอบสวน)

“เป็นกระบวนการของสถานพินิจฯ ทางเราไม่ค่อยทราบข้อมูล”(พนักงานสอบสวน)

โดยสรุป กลุ่มพนักงานสอบสวนค่อนข้างมีความคิดเห็นในเชิงลบ ต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยสะท้อนถึงความร่วมมือที่ยังทำได้ไม่เต็มที่ จึงอาจทำให้การทำงานขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากมักได้รับการประสานในเวลาที่เหมาะสม และข้อมูลจากการประสานยังขาดรายละเอียดในการปฏิบัติ ในส่วนของความคิดเห็นต่อกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า พนักงานสอบสวนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ ไม่มาก พนักงานสอบสวนบางส่วนมองว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีเป้าหมายที่ดีในการเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้ แต่บางส่วนมีความเห็นเชิงลบว่า ยังเป็นการแก้ปัญหาไม่ตรงจุด และไม่สามารถแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนได้อย่างแท้จริง และสำหรับความคิดเห็นต่อกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ นั้น กลุ่มพนักงานสอบสวนเห็นว่า ตนเองมีส่วนร่วมในกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษน้อย และมองว่ากระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษเป็นสิ่งที่ดี โดยเห็นว่าควรเป็นทางสถานพินิจฯ ที่ต้องกำกับติดตามประเมินผล

1.2.1.7 **ความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มพนักงานอัยการ ที่มีต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง** ตามมาตรา 86

1) ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

พนักงานอัยการมีความคิดเห็นว่าการบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นกระบวนการภายในของสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก โดยทำงานเชื่อมโยงกับพนักงานสอบสวนเป็นหลัก แต่ในความคิดเห็นแล้ว **มีความเชื่อมั่นในมาตรฐานการทำงานของสถานพินิจฯ** โดยเชื่อว่าการทำงานที่เป็นมาตรฐาน ทั้งในส่วนของการวางแผนทางการคัดกรองเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และกระบวนการภายในอื่นๆ

“พนักงานสอบสวนต้องทำการตรวจสอบการจับ และต้องมีหนังสือแจ้งการดำเนินคดีในกรณีที่เด็กเข้ามอบตัวไปที่สถานพินิจฯ เขาก็จะมีเรื่องการตรวจสอบสภาพร่างกาย การประเมินต่างๆ ใช้พนักงานคุมประพฤติในการคัดกรองซึ่งเป็นกระบวนการภายในของเขา แต่อัยการไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมอะไรของเขาหรอก เรื่องการวางแผนคัดกรองเป็นเรื่องของกรมพินิจ แต่คิดว่าเขามีแบบมาตรฐานที่เขานำมาจากต่างประเทศ คิดว่าทำตามมาตรฐานอยู่แล้ว” (พนักงานสอบสวน)

นอกจากนั้นพนักงานอัยการมีความคิดเห็นถึงการดำเนินกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ว่า **เป็นการดำเนินการตามมาตรฐานสากลในการแก้ไขฟื้นฟูเด็ก** ตามนโยบายและระเบียบที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กรับผิดชอบ ที่มุ่งคำนึงถึงอนาคตเด็กเป็นสำคัญ

“นโยบายตัวนี้เป็นระเบียบที่เราระบุไว้ในการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหา คือเรากำหนดไว้เป็นหลักการคือเด็กที่กระทำผิดอาญาให้คำนึงถึงสวัสดิภาพ อนาคตของเด็กเป็นสำคัญ มุ่งสู่มาตรฐานสากลในการแก้ไขฟื้นฟูเด็ก” (พนักงานสอบสวน)

กล่าวได้ว่าความคิดเห็นของพนักงานอัยการ แม้ว่าจะไม่ได้สะท้อนถึงพึงพอใจต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างชัดเจน เนื่องจากเห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องในชั้นตอนนี้ ไม่มากนัก แต่ก็มีความคิดเห็นเชิงบวกต่อการดำเนินงานของกรมพินิจและคุ้มครองเด็ก โดยเฉพาะเรื่องความเชื่อมั่นต่อมาตรฐานการทำงานนั่นเอง

2) ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

พนักงานอัยการมีความคิดเห็นว่าการบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กกับสำนักงานอัยการสูงสุด และหน่วยงานอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมตามกฎหมาย ซึ่งพนักงานอัยการมองว่าการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีประสิทธิภาพเนื่องจากการประสานระหว่างหน่วยงานที่ดี ทำให้การทำงานร่วมกันไม่มีอุปสรรค อีกทั้งขั้นตอนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมี

ส่วนร่วม และในระหว่างการดำเนินการ ก็เป็นไปตามขั้นตอน ทำให้เชื่อมั่นถึงประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน กล่าวได้ว่า พนักงานอัยการมีความพึงพอใจต่อกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ

(1) มีการประสานร่วมกันที่ดี โดยพนักงานอัยการมองว่าผู้แทนหน่วยงานต่างๆ มีการออกแบบการทำงานไว้แล้ว ทำให้การทำงานร่วมกันระหว่างการจัดทำแผนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยมีการประสานงานทางหนังสือเป็นหลัก

“การประสานงานจะออกหนังสือผ่าน ผอ. สถานพินิจฯ ส่งถึงอัยการ ทุกคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กจะออกมาให้สำนักอัยการเพื่อให้เข้าร่วมจัดทำแผนดังกล่าว โดยหลักการประสานงานไม่มีปัญหาอุปสรรคอะไร ที่ผ่านมาก็ไม่มีการติดขัดอะไรในการประสานงาน” (พนักงานสอบสวน)

(2) เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ในเรื่องนี้พนักงานอัยการมองว่ากระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้าไปให้ความเห็นอย่างเต็มที่ มุ่งเน้นให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กที่กระทำผิด โดยใช้กระบวนการของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ

“ในทางปฏิบัติเขาเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้าไปให้ความเห็นได้อยู่แล้ว กระบวนการให้ได้อยู่แล้ว เราเคยทำตั้งแต่ก่อน 86 ที่เป็น 63 สมัยนั้นเป็นการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งไม่ได้ต่างจาก 86 ในปัจจุบันมากนัก ก็มีการเปิดโอกาสอยู่แล้ว เขาสามารถให้ความเห็นได้เต็มที่ ว่าเด็กควรทำอะไร ควรปรับปรุงเรื่องอะไร” (พนักงานสอบสวน)

(3) มีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน การดำเนินการที่ว่าเป็นคือการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ผู้ประสานแผนได้ปฏิบัติเป็นลำดับจนแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จตามวัตถุประสงค์ เช่น การบอกหลักเกณฑ์การปฏิบัติ การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้ชี้แจง การเปิดโอกาสให้ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็น และการร่วมกันพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่สอดคล้องกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เป็นต้น

“ก่อนการประชุมผู้ประสานแผนฯ จะบอกหลักเกณฑ์ในวันนี้ว่ามีประโยชน์อย่างไรกับเด็ก ผู้เสียหายได้ประโยชน์อะไรบ้าง จากนั้นจะเปิดโอกาสให้เด็กบอกสาเหตุของการกระทำผิดก่อนว่าเกิดจากอะไร และถามเด็กว่าต้องการแก้ไข ปรับปรุงส่วนใดบ้าง จากนั้นจะให้ผู้ร่วมประชุมแสดงความเห็นในแต่ละคนไป” (พนักงานสอบสวน)

“ที่ผ่านมามีแผนประสบความสำเร็จ เราไม่เห็นชอบน้อยมาก แทบจะไม่มี คือมีก็จะเป็นเรื่องที่เกินเงื่อนไข” (พนักงานสอบสวน)

3) ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

พนักงานอัยการมีความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูว่าเป็นอำนาจการควบคุมหรือกำกับดูแลโดยสถานพินิจฯเป็นหลัก และทางพนักงานอัยการไม่ได้มีส่วนร่วมมากนักในเรื่องดังกล่าว แต่มีข้อห่วงใยสำหรับการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยควร**ต้องกำกับดูแลอย่างเคร่งครัด** กล่าวคือเมื่อกำหนดมาตรการตามแผนแล้ว จะต้องคอยกำกับดูแลโดยพิจารณาจากการกระทำของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการเป็นสำคัญ ไม่ใช่วิธีพิจารณาจากข้อมูลของบุคคลอื่นๆ ที่รายงานเข้ามาโดยไม่มีการตรวจสอบ

“มองว่ามาตรการที่ออกเบื้องต้นถ้ามันดีอยู่แล้ว และเด็กยินยอมตามแผนแล้ว การนำแผนไปปฏิบัติมันต้องอยู่ในความควบคุมสถานพินิจฯในระยะเวลาตามแผน ไม่ควรปล่อยเด็กไปดำเนินการตามแผนเอง เช่น ทำบริการสังคม ไม่ควรเอาหนังสือให้เด็กถือไปวัด เจ้าอาวาส แล้วเจ้าอาวาสก็บอกให้กวาดวัด อะไรอย่างนี้ ถามว่าในเวลาที่เราคิดว่าเค้าตั้งใจทำจริงหรือไม่ คงต้องมากำกับว่าเป็นอย่างไร ต้องมีการตรวจสอบ” (พนักงานสอบสวน)

4) ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ

พนักงานอัยการมีความเห็นเกี่ยวกับว่า สถานพินิจฯได้มีการติดตามภายหลังที่เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ แต่ไม่ทราบในรายละเอียด ทำให้ไม่สามารถให้ความเห็นในเรื่องดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม พนักงานอัยการมีข้อเสนอว่า กระบวนการติดตาม ควรพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจปฏิบัติตัวตามแผนและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่กำหนดขึ้น

“กระบวนการติดตามต้องดูการปฏิบัติตัวตามแผน มีความประพฤติอย่างไร ควรมีการแบ่งเด็กว่าใครมีความใส่ใจมากน้อยอย่างไร มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงอย่างไร กระบวนการติดตามต้องดูตรงนี้ประกอบ” (พนักงานสอบสวน)

โดยสรุป พนักงานอัยการมีความเชื่อมั่นในมาตรฐานการทำงานของสถานพินิจฯ โดยเชื่อว่ามีการทำงานที่เป็นมาตรฐาน ทั้งในส่วนของการวางแผนแนวทางการคัดกรองเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และกระบวนการภายในอื่นๆ โดยยืนยันว่า การดำเนินการตามมาตรการพิเศษนี้ เป็นการดำเนินการตามมาตรฐานสากลในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ที่มุ่งคำนึงถึงอนาคตของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ ในส่วนความคิดเห็นต่อกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น พนักงานอัยการมองว่ากระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีประสิทธิภาพเนื่องจากการประสานระหว่างหน่วยงานที่ดี ทำให้การทำงานร่วมกันไม่มีอุปสรรค อีกทั้งขั้นตอนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัด

พื้นฟูยังเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และดำเนินการเป็นไปตามขั้นตอน ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแผนฯ นั้น พนักงานอัยการมองว่า ควรมีการกำกับดูแลอย่างเคร่งครัด โดยพิจารณาจากการกระทำของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการเป็นสำคัญ ไม่ใช่วิธีพิจารณาจากข้อมูลของบุคคลอื่นๆ ที่รายงานเข้ามาโดยไม่มีการตรวจสอบ และท้ายสุด ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ นั้น พนักงานอัยการมีข้อเสนอว่า กระบวนการติดตาม ควรพิจารณาถึง ความตั้งใจในการปฏิบัติตัวตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น

1.2.1.8 ความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว ที่มีต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1) ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวมีความคิดเห็นที่สะท้อนถึงความข้อห่วงใยเกี่ยวกับกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 โดยเห็นว่า แม้ว่าการหลักการของกฎหมายจะเป็นประโยชน์ในการคัดกรองเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดแต่มีโทษที่ไม่รุนแรงไม่จำเป็นต้องรับโทษทางกฎหมาย แต่กลับอาจส่งผลให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดบางส่วนหายไปจากระบบการตรวจสอบของศาลได้ รวมทั้งระบบการคัดกรองที่อาจจะยังไม่ความละเอียดที่เพียงพอ กล่าวได้ว่าความคิดเห็นของผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวต่อกระบวนการก่อนการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญคือ

(1) ศาลมีส่วนร่วมในการรับรู้กระบวนการที่จำกัด ข้อคิดเห็นนี้เป็นการสะท้อนว่าเมื่อมีการคัดกรองเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดให้เข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดจะหายไปจากการรับรู้ของศาล ทำให้ศาลไม่อาจทราบได้ว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้ดำเนินการตามมาตรการอย่างไรบ้าง รวมถึงมีความเหมาะสมในการเยียวยาหรือมีการสำนึกผิดอย่างไร

“หลังจากตำรวจพาเด็กมาตรวจสอบการจับ เราจะส่งให้ศูนย์ให้คำปรึกษาของศาล แล้วเขาจะถูกส่งไปยังสถานพินิจ ซึ่งจะกรองว่าเข้ากระบวนการ 86 ไหม ถ้าเขาส่งจำนวนมาว่าเข้า 86 หลังจากนั้นกระบวนการของเด็กจะหายไปจากการรับรู้ของศาลเลย” (ผู้พิพากษา)

“ปัญหาคือเราอยากรู้ว่าได้ไปจัดการอะไรกับเด็กบ้าง เราไม่มีข้อมูลเลย” (ผู้พิพากษา)

(2) **กระบวนการคัดกรองที่รายงานศาลยังขาดรายละเอียด** ข้อคิดเห็นนี้เป็น การสะท้อนว่าข้อมูลกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูบางอย่างยังขาดรายละเอียดที่ ศาลอยากทราบ เช่น หลักเกณฑ์การคัดกรองและการพิจารณาอัตราโทษต่างๆ รวมทั้งความเหมาะสม เกี่ยวกับพฤติกรรมแห่งคดีกับการเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาใน ชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

“กรมพินิจควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน ดูที่ฐานความผิดเป็นเรื่องแรก อย่าง โทษไม่เกิน 5 ปี ก็จริง แต่มันมีหลายข้อหา ต้องดูพฤติกรรมแห่งคดีด้วย” (ผู้พิพากษา)

“ตอนยกร่างกฎหมายเหมือนเขาไปเน้นบริบทที่ผู้เสียหายมากกว่า แต่ (คดี) ยา เสพติคมันไม่มีผู้เสียหายนะ ต้องกลับไปดูเจตนารมณ์ตอนยกร่างด้วย ว่าเขาต้องการอย่างไร” (ผู้ พิพากษา)

2) ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวมีความคิดเห็นที่สะท้อนถึงกระบวนการ ประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูว่า โดยหลักการแล้วการมีแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นการส่งเสริม พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้กลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมตามสิทธิที่มี อย่างไรก็ตาม กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู **ควรมีแผนที่หลากหลายและเหมาะสมกับพฤติกรรม** โดย แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูควรมีรายละเอียดที่เพียงพอ มีการพิจารณาถึงสภาพแวดล้อม และจาก ประสบการณ์ของผู้มีส่วนร่วมฝ่ายต่างๆ

“ตรงนี้เป็นประเด็นละเอียดอ่อนที่อาจต้องพูดเป็นรายกรณีไป ต้องดูสภาพแวดล้อมเขา ดู ความเสี่ยงกระทำผิดซ้ำเขา และดูว่าเด็กคนนี้ควรแก้ส่วนใด เช่น ครอบครัวไม่แข็งแรง เราก็ต้องแก้ที่ ครอบครัวสัมพันธ์ หรือเหตุมาจากตัวเขาเอง ถ้าเป็นของศาลเราก็จะมีกระบวนการอื่นสำหรับซ่อมเขา ให้เขารู้จักตัวเอง รักตัวเอง เผยแพร่คนอื่น” (ผู้พิพากษา)

“อาศัยความรู้จากการฝึกและประสบการณ์ มาช่วยในการให้คำแนะนำเด็กและ ผู้ปกครองช่วยได้เยอะ การทำแผนสำหรับเด็กแต่ละคนเราต้องรู้จักเขาก่อน เราต้องรู้จักปัญหาก่อน ต้องสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับเด็กก่อนทั้งหมด ต้องลงรายละเอียด” (ผู้พิพากษา)

3) ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวมีความคิดเห็นที่สะท้อนถึงกระบวนการปฏิบัติ ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในประเด็นสำคัญคือ **ควรต้องมีการกำกับติดตามอย่างใกล้ชิด** ซึ่งการกำกับ ติดตามควรรวมไปถึงการปรับเปลี่ยนแผนการปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

“อยู่ที่ผู้ประสานแผน และผู้ปฏิบัติตามแผน และผู้เกี่ยวข้องถึงจะเกิดผล ต้องเน้นบริบทเรื่องการติดตาม ต้องปรับแผน ทุกสถานการณ์ที่เปลี่ยน ถึงได้เรียนว่าต้องพิจารณาไปเป็นรายบุคคลไป เพราะหน่วยงานเปลี่ยนได้ตลอด” (ผู้พิพากษา)

4) ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ

ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวมีความคิดเห็นที่สะท้อนถึงกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษว่าเป็นเรื่องจำเป็นต้องดำเนินการ แม้ว่าการดำเนินการดังกล่าวจะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับศาล แต่ก็มีข้อคิดที่ว่ากระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด **ควรต้องมีการติดตามจากผู้เกี่ยวข้องใกล้ชิดในครอบครัวและชุมชน** กล่าวคือ เมื่อเด็กและเยาวชนกลับไปใช้ชีวิตตามปกติในครอบครัวและชุมชน ผู้ติดตามควรจะเป็นผู้ปกครองและผู้นำชุมชน

“ผู้ติดตามควรเป็นผู้ปกครอง ผู้เสียหายคงช่วยติดตามอะไรไม่ได้หรอก ผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญคือผู้แทนชุมชน คือผู้ประสานแผนต้องเก่ง ต้องสามารถขับเคลื่อนได้ทุกภาคส่วนจริง ๆ ต้องมีการทำงานที่ดี ต้องมีทักษะในการประสานที่ดี มีศิลปะการติดตามเด็กที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย” (ผู้พิพากษา)

โดยสรุป ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวมีความเห็นว่า แม้ว่าหลักการของกฎหมายจะเป็นประโยชน์ในการคัดกรองเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดแต่มีโทษที่ไม่รุนแรงไม่ให้อำนาจรับโทษทางกฎหมาย แต่กลับอาจส่งผลให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดบางส่วนหายไปจากระบบการตรวจสอบของศาลได้ รวมทั้งระบบการคัดกรองที่อาจจะยังขาดความละเอียดที่เพียงพอ ส่วนความเห็นต่อกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวมีความคิดเห็นว่าการมีแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษฯ นี้เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากการส่งเสริมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้กลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมตามสิทธิที่มีอย่างใดก็ตาม กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรมีแผนที่หลากหลายและเหมาะสมกับพฤติกรรม มีการพิจารณาถึงสภาพแวดล้อม และจากประสบการณ์ของผู้มีส่วนร่วมฝ่ายต่างๆ สำหรับความคิดเห็นต่อกระบวนการปฏิบัติตามแผนฯ นั้น ผู้พิพากษาฯ สะท้อนถึงการมีการกำกับติดตามอย่างใกล้ชิด ซึ่งการกำกับติดตามควรรวมไปถึงการปรับเปลี่ยนแผนการปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด และท้ายสุด ผู้พิพากษาฯ มีความเห็นต่อกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ โดยสะท้อนถึงความจำเป็นที่ต้องมีการดำเนินการ โดยควรอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องใกล้ชิดในครอบครัวและชุมชน

1.2.2 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

การศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ในครั้งนี้ จะนำเสนอความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องทั้ง 8 กลุ่ม เกี่ยวกับประสิทธิผลของกระบวนการตามมาตรการนี้ ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ 2) ด้านการสำนึกในการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน 3) ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชน 4) ด้านประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม และ 5) ด้านการชดเชย เยียวยาผู้เสียหาย โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังนี้

1) ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ

ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด กลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด กลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีที่ถูกผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) และกลุ่มผู้แทนชุมชน เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สะท้อนถึงประสิทธิผลของการสร้างความรู้ความเข้าใจจากกระบวนการดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 โดยมองว่า กระบวนการตามมาตรการดังกล่าวถือเป็นเรื่องใหม่สำหรับประชาชนที่ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับกฎหมาย หรืออยู่ในแวดวงกระบวนการยุติธรรม และถือเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องทั้งในแง่หลักกฎหมายและเจตนารมณ์ของมาตรการ

ในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ความพึงพอใจต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจเป็นเรื่องของ *การมีกฎหมายและมาตรการที่เปิดโอกาสให้ตนเองได้ปรับปรุงความประพฤติ และการให้โอกาสไม่มีประวัติในการรับโทษ* อันถือเป็นความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ที่ตนเองในฐานะผู้กระทำความผิดได้รับเป็นสำคัญ

“ก่อนถูกดำเนินคดีไม่เคยรับรู้ข้อมูลมาก่อน หลังถูกดำเนินคดีจึงได้รับรู้ข้อมูล ซึ่งเป็นการให้โอกาสผู้กระทำความผิดได้ปรับปรุงแก้ไขประพฤติตัวให้ดีขึ้น” (เด็ก/เยาวชน)

“ก่อนที่จะถูกจับไม่เคยได้รับรู้ข้อมูลใดๆ เลย เมื่อเข้าสู่กระบวนการถึงได้รับรู้ข้อมูลและยินยอมเข้าสู่ ม.86 เพราะมี 6 เงื่อนไขให้รับผิดชอบ เช่น บำเพ็ญประโยชน์ บำบัดฟื้นฟู การตรวจปัสสาวะ เป็นต้น โดยออกไปควบคุมเป็นระยะเวลา 3 เดือน การบำเพ็ญประโยชน์ทำให้ห่างจากยาเสพติดและควบคุมอารมณ์ได้ไม่ให้อยู่เกี่ยวกับยาเสพติด” (เด็ก/เยาวชน)

“เป็นการให้โอกาส ไม่มีประวัติ และไม่ได้ขึ้นศาล” (เด็ก/เยาวชน)

“เพราะเป็นการให้โอกาส ในการออกไปปรับตัวและอยู่กับครอบครัว” (เด็ก/เยาวชน)

สำหรับกลุ่มผู้เสียหาย สะท้อนถึงความพึงพอใจต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจ ในแง่ที่ว่า มาตรการนี้ทำให้ได้รู้เจตนารมณ์ที่แท้จริงว่า **เป็นการช่วยลดความขัดแย้งของคู่กรณี การช่วยให้ผู้กระทำความผิดสำนึกผิด และการให้โอกาสผู้กระทำความผิดได้สำนึกในการกระทำ** ซึ่งถือเป็นการเข้าใจเรื่องใหม่ที่ไม่รู้มาก่อน เกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

“เข้าใจถึงเรื่องการลดความขัดแย้งจากมาตรการดังกล่าว คิดว่าถ้าในเชิงเนื้อหาทางคดีหรือทางกฎหมายคิดว่าช่วยได้มาก” (ผู้เสียหาย)

“เข้าใจว่าตาม ม 86 จะช่วยให้เด็กสำนึกผิดได้” (ผู้เสียหาย)

“คิดว่า ม 86 ทำให้ลดความขัดแย้งทั้ง 2 ฝ่ายได้” (ผู้เสียหาย)

“ความเข้าใจเกี่ยวกับ ม 86 ก็รู้แค่ว่าเป็นการให้โอกาสเด็ก เพราะเป็นเยาวชน” (ผู้เสียหาย)

“คิดว่า ม 86 ช่วยลดความขัดแย้งคู่กรณีได้ ทำให้ได้มาพูดคุยกัน ผู้ปกครองมาพูดคุยกันได้” (ผู้เสียหาย)

ในส่วนของผู้แทนชุมชน ความพึงพอใจต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับกระบวนการดำเนินมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ก็คือ **การได้ทราบถึงบทบาทของชุมชนในการร่วมแก้ไขปัญหา** เรื่องนี้กลุ่มผู้นำชุมชนมองว่า ..

“เป็นความรู้ใหม่ที่ดีเลย ว่าเป็นเรื่องดีที่ให้ชุมชนช่วยติดตาม” (ผู้แทนชุมชน)

“พึงพอใจค่อนข้างมาก ในเรื่องที่ได้ให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย เพราะสุดท้ายเด็กก็ต้องกลับเข้าสู่ชุมชน ดังนั้นชุมชนควรมีส่วนร่วมตรงนี้ มีความสำคัญสูง” (ผู้แทนชุมชน)

“เขาแจ้งแล้วเราก็เข้าใจขั้นตอนมากขึ้น เกี่ยวกับการต้องปฏิบัติตนของเองเด็ก และตัวเรา” (ผู้แทนชุมชน)

2) ด้านการสำนึกในการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน

ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการสำนึกในการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน ที่สะท้อนอย่างชัดเจนมีลักษณะเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ **การเห็นว่าเด็กและเยาวชนได้สำนึกในการกระทำผิด** มุมมองลักษณะนี้เกิดขึ้นชัดเจนจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และจากตัวของเด็กและเยาวชนเอง โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดบางส่วนสะท้อนความพึงพอใจว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและเป็นบุตรหลานของตน มีการการสำนึกผิดในสิ่งที่ได้ทำลงไป โดยมองว่าบุตรหลานของตนอยู่ในช่วงวัยรุ่นที่อาจเผลอกระทำผิดโดยไม่ตั้งใจ เมื่อได้เข้าร่วมในมาตรการ

ก็เกิดการสำนึกในการกระทำผิด และคิดว่าสังคมยังให้โอกาสในการปรับเปลี่ยนนิสัยที่ไม่เหมาะสมของตนเอง

“ที่น้องโดนอย่างนี้แม่ก็ว่าดีเป็นการตัดนิสัยน้องด้วย ทำให้น้องสำนึกผิด ตอนนั้นก็ยังไม่กล้าไปแข่งรถแล้วอยู่แต่บ้าน ทำให้เด็กมีความรับผิดชอบ โดยรวมแล้วแม่ก็ว่าเขาตัดนิสัยเด็กดีขึ้นมากเลย” (ผู้ปกครอง)

“ครอบครัวดีใจ จากเด็กดื้อ คือ ดิฉันเชื่อฟังขึ้น มีส่วนให้น้องสำนึกผิด เหมาะสมแล้ว มาตรา 86 เป็นการให้โอกาสดีมาก ๆ เลย” (ผู้ปกครอง)

สำหรับตัวเด็กและเยาวชน มุมมองเกี่ยวกับการสำนึกผิดจากการกระทำของตนเอง สะท้อนจากการรู้สึกเสียใจหรือละอายที่ทำให้พ่อแม่เดือนร้อนกับการกระทำของตน รวมทั้งการเสียเวลา และเสียเงินทองในการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย หรือเป็นค่าใช้จ่ายในการประกันตัว เป็นที่น่าสังเกตว่า การสำนึกผิดของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด **ส่วนใหญ่ไม่ใช้การสำนึกผิดต่อผู้เสียหาย แต่เป็นการสำนึกผิดต่อคนในครอบครัว** เช่น พ่อแม่ เป็นต้น

“รู้สึกผิดต่อพ่อแม่ และได้รับประโยชน์คือ จิตใจเข้มแข็งและได้แก้ไขตัวเอง และกิจกรรมที่เราทำซึ่งทำให้เราจิตใจสงบขึ้น คนในชุมชนก็ให้อภัยและยอมรับ” (เด็ก/เยาวชน)

“ทำให้มีความรู้สึกสำนึกผิดทำให้พ่อเสียเวลา มีส่วนไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวอีกโดยมีสิ่งสอนว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีอย่าเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับมัน” (เด็ก/เยาวชน)

“อย่างทำให้เราได้สำนึกผิดที่ทำให้แม่หนี้สินเพิ่มขึ้นเพราะต้องไปหากู้หนี้ยืมสินมาประกันตัวเราเอง และหลังจากนี้จะช่วยแม่ทำงานใช้หนี้” (เด็ก/เยาวชน)

“สำนึกผิด คือ ไม่น่าทำเลยทำให้เราเดือดร้อนและแม่เดือนร้อนไปด้วย ทำให้เสียเวลาและเสียเงินด้วย” (เด็ก/เยาวชน)

ในส่วนของลักษณะที่สอง คือ **การเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดอาจไม่ได้สำนึกผิดอย่างแท้จริง** มุมมองลักษณะนี้เกิดขึ้นชัดเจนจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นกลุ่มผู้เสียหาย โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายคนในกลุ่มนี้ให้ความเห็นว่า การสำนึกผิดของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดขึ้นอยู่กับตัวบุคคล เด็กและเยาวชนบางส่วนน่าจะสำนึกผิดได้ แต่บางส่วนไม่ได้มีความสำนึกผิดที่แท้จริง เป็นเพียงการยินยอมเข้าสู่มาตรการเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษที่รุนแรงและการเสียประวัติ อีกทั้งยังเห็นว่าผู้กระทำผิดบางคนนอกจากไม่สำนึกผิดแล้ว ยังแสดงพฤติกรรมในลักษณะของการทำร้ายผู้เสียหาย คู่กรณีอีกด้วย

“ผมเห็นว่าเด็กดูเรื่อย ๆ เฉยๆ ถ้าถามเรื่องการสำนึกผิดนะ” (ผู้เสียหาย)

“กิจกรรมดังกล่าวนี้คิดว่าไม่ได้ทำให้เด็กสำนึกผิดเลย เพราะระหว่างบำเพ็ญประโยชน์ เด็กฝั่งตรงข้ามยังโพสต์เฟสบุ๊กเยาะเย้ยถากถางตลอด” (ผู้เสียหาย)

“ส่วนตัวคิดว่า มาตรการดังกล่าวทำให้เด็กได้สำนึกผิดหรือไม่ คิดว่าขึ้นอยู่กับตัวบุคคล แต่คิดว่าเป็นเรื่องที่ดีในการให้โอกาสเด็ก โดยสำหรับเด็กคนนี้ในช่วงหลังแม่เค้าได้คุมเข้มมากขึ้น” (ผู้เสียหาย)

“คิดว่าทำให้เด็กสำนึกผิดสำหรับเด็กที่ไม่ดีจริงมาก แต่ถ้าเป็นเด็กที่เกเรมากคิดว่าเขาจะไม่กลัว ไม่สำนึกผิด ส่วนเรื่องน้องคนนี้จะเปลี่ยนพฤติกรรมหรือไม่ก็ไม่รู้เหมือนกันนะ” (ผู้เสียหาย)

3) ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชน

ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชนของเด็กหรือเยาวชน ที่สะท้อนอย่างชัดเจนมีจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มนี้เกือบทั้งหมดสะท้อนความพึงพอใจว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและเป็นบุตรหลานของตน มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเรื่อง **การรู้จักคิดยับยั้งชั่งใจไม่กระทำอะไรที่เสี่ยงหรือผิดกฎหมาย การปรับปรุงอุปนิสัยที่ไม่เหมาะสม การระมัดระวังในการคบเพื่อนที่ไม่ดี และมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบกับตนเองและสังคมมากขึ้น** โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนี้เกิดขึ้นตั้งแต่การปฏิบัติกิจกรรมตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต่อเนื่องมาจนถึงการกลับมาใช้ชีวิตปกติในครอบครัว

“ทางครอบครัวก็ได้ประโยชน์ที่ว่าเด็กโตขึ้นมีการเรียนรู้ด้านสังคมควรปฏิบัติยังไบนอกจากนี้ก็พฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นรู้จักคิด ยับยั้งชั่งใจ” (ผู้ปกครอง)

“ประโยชน์ที่ได้รับ คือ น้องทำตัวดีขึ้น หลังจากน้องดำเนินกิจกรรมเสร็จแล้ว ในมุมมองแม่อีกก็เข้าใจแล้วว่าที่น้องโดนอย่างนี้แล้วน้องมีนิสัยที่ดีขึ้น” (ผู้ปกครอง)

“การที่น้องเข้ามาตรการนี้ทำให้น้องมีระเบียบวินัยขึ้น น้องดูเรียบร้อยขึ้น กลับบ้านตรงเวลา รู้เวลา ระวังเรื่องการคบเพื่อนด้วย นิสัยโดยรวมแล้วดีขึ้นมาก” (ผู้ปกครอง)

“หลังจากเหตุการณ์นั้นน้องเขาดูเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น มีความรับผิดชอบมากขึ้น คุยรู้เรื่องมากขึ้น พฤติกรรมของน้องเปลี่ยนเป็นคนละคน คือ เวลาแม่จะใช้อะไร น้องจะทำช่วยให้ทุกอย่าง” (ผู้ปกครอง)

สำหรับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญอื่นๆ เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด ยังถือว่าไม่มีความชัดเจนมากนัก โดยให้เหตุผลว่าการสะท้อนถึงปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ควรประเมินจากบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งก็คือบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดนั่นเอง

4) ด้านประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม

ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกกลุ่ม เห็นถึงประโยชน์และผลกระทบที่เป็นเชิงบวกของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ที่มีต่อครอบครัว ชุมชน

และสังคม ซึ่งในที่นี้สามารถจำแนกความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลในเรื่องนี้ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นฝ่ายกระทำผิด กลุ่มที่เป็นผู้เสียหาย และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ดังนี้

ความคิดเห็นของกลุ่มที่เป็นฝ่ายกระทำผิด ที่มีต่อมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ประกอบด้วย เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และกลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การเข้าร่วมในมาตรการนี้ มีประโยชน์ต่อครอบครัวของผู้กระทำผิด ตลอดจนชุมชนและสังคมเป็นอย่างมาก เพราะ **เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนไปในทางที่ดีขึ้น โดยไม่ต้องรับโทษจำคุกหรือมีประวัติ** กล่าวคือ เด็กและเยาวชนสามารถแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของตนเอง อันถือเป็นการคืนคนคนดีให้กับครอบครัว และช่วยทำให้ชุมชนและสังคมสงบสุข

“ครอบครัวได้รับประโยชน์ที่ว่าน้องไม่มีคดีติดตัว” (ผู้ปกครอง)

“ทำให้เด็กไม่มีคดีติดตัว พ่อว่ามาตรการนี้ดี เหมาะสมแล้ว” (ผู้ปกครอง)

“การปรับตัวดีขึ้น ไม่ได้มีพฤติกรรมอันธพาล อยากให้โอกาสกับทุกๆ คน” (ผู้ปกครอง)

สำหรับกลุ่มที่เป็นผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) ส่วนใหญ่ก็มีความคิดเห็นเชิงบวกต่อมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคมนี้เช่นกัน โดยมองว่า มาตรการดังกล่าว **เป็นการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย และปรับความเข้าใจระหว่างกัน** อันจะเป็นการช่วยชดเชยเยียวยาให้กับผู้เสียหายและครอบครัว และช่วยลดความขัดแย้งและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของคนในชุมชนและสังคม

“คิดว่ามาตรการนี้ช่วยให้ปรับความเข้าใจกันได้ทั้งสองฝ่ายได้ขอโทษกับผู้เสียหาย” (ผู้เสียหาย)

“คิดว่า ม. 86 นี้ทำให้ส่วนปรับความเข้าใจ วันหลังผู้ต้องหาคนนั้นขับรถผ่านมาที่โรงเรียนก็ยกมือสวัสดีลูกชายผม ก็ไม่ก้าวร้าวเหมือนเมื่อก่อน” (ผู้เสียหาย)

“ม. 86 ช่วยให้เราสามารถไกล่เกลี่ย ไม่มายุ่งเกี่ยวซึ่งกันและกันได้” (ผู้เสียหาย)

“คิดว่า ม. 86 ช่วยลดความขัดแย้งคู่กรณีได้ ทำให้ได้มาพูดคุยกัน ผู้ปกครองมาพูดคุยกันได้” (ผู้เสียหาย)

“การขัดแย้งก็มีส่วนทำให้ลดลงได้จากการใช้ ม. 86” (ผู้เสียหาย)

ในส่วนกลุ่มผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้แทนชุมชน พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว และพนักงานคุมประพฤติ ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 **มีผลกระทบในเชิงบวกต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม ในทุกมิติ** โดยผู้รับประโยชน์ทั้งต่อตัวเด็กและเยาวชนที่ไม่ต้อง

มีประวัติติดตัว มีโอกาสสำนึกผิด และชดเชยการกระทำผิดของตน รวมทั้งได้เป็นการกล่อมเกลายุตรหลานให้กลับคืนไปใช้ชีวิตร่วมกับบิดามารดาหรือผู้ปกครอง เช่นเดียวกับชุมชนที่ได้มีโอกาสร่วมกันพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี และมีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งหรือการชดเชยความเสียหาย ในขณะที่หน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรมก็สามารถสนับสนุนให้มีการหันเหคดี ลดการนำคดีผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนเข้าสู่ศาล โดยนำกลไกทางกฎหมายและกลไกทางสังคมเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหามา เพื่อความสงบสุขของสังคมโดยรวม

5) ด้านการชดเชย เยียวยาผู้เสียหาย

ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย ที่สะท้อนอย่างชัดเจนจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้เสียหายโดยตรง ส่วนใหญ่แล้วเห็นว่า การชดเชยเยียวยาจากเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดแยกเป็น 2 ลักษณะ คือ **มีการชดเชยเยียวยาด้วยทรัพย์สิน และการชดเชยเยียวยาทางด้านจิตใจ** ซึ่งการเยียวยาทางด้านทรัพย์สินนั้นมีทั้งที่เห็นว่าเหมาะสมและไม่เหมาะสม โดยบางคนมองว่ามีความสมเหตุสมผล แต่บางคนมองว่าเทียบไม่ได้กับชื่อเสียงหรือความเสียหายที่เกิดขึ้น สำหรับการชดเชยเยียวยา ส่วนใหญ่เห็นว่า มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ช่วยให้ปรับความเข้าใจกันได้ทั้งสองฝ่าย และช่วยสร้างบรรยากาศของความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นระหว่างเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกับผู้เสียหายได้ในระดับหนึ่ง

“ส่วนประโยชน์สำหรับมาตรา 86 นี่ในมุมมองผู้เสียหายคิดว่าไม่ได้รับประโยชน์อะไร แต่มีผู้เสียหายรายหนึ่งชดเชยมาให้ผม 3000 บาท ถามว่าเหมาะสมผมว่าไม่เหมาะสม เพราะว่ามันน้อยเมื่อเทียบกับการเสื่อมเสียชื่อเสียง แต่คิดว่ามาตรานี้ช่วยให้ปรับความเข้าใจกันได้ทั้งสองฝ่ายได้ขอโทษกับผู้เสียหาย” (ผู้เสียหาย)

“คิดว่าค่าชดเชยเหมาะสมดี เอาไปจ่ายค่าหมอ ค่ารถต่างๆ ได้” (ผู้เสียหาย)

“ในขณะที่เรื่องการชดเชยเยียวยาถ้าเป็นทางด้านจิตใจคิดว่าเป็นเรื่องที่โอเคมาก แต่ถ้าเป็นเรื่องวัตถุสิ่งของ ไม่มีค่ารักษาพยาบาลใด ๆ เพราะเราไม่ได้ตั้งใจจะเอาอยู่แล้ว ไม่ได้เรียกร้อง” (ผู้เสียหาย)

“ส่วนเรื่องการชดเชยเยียวยาเราก็ไม่ได้อะไร เพราะเรายังไม่ได้เสียเงินอะไรไป” (ผู้เสียหาย)

สำหรับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มอื่นๆ เกี่ยวกับการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายมีไม่มากนัก และชี้ว่าการชดเชยเยียวยากรณีผู้เสียหาย เป็นเรื่องระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายโดยตรง สำหรับความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย การทำประโยชน์ให้กับสังคมและมีการสำนึกผิดเกิดขึ้นจากเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดก็ถือว่าเป็นการชดเชยเยียวยาให้กับสังคมที่เพียงพอแล้วเช่นกัน

โดยสรุป ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของกระบวนการตามมาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย ทั้ง 8 กลุ่ม ผลการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของมาตรการพิเศษฯ ดังกล่าว แบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้แก่ **ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ** โดยความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด กลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด กลุ่มผู้เสียหาย และกลุ่มผู้แทนชุมชน มองว่า เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องทั้งในแง่หลักกฎหมายและเจตนารมณ์ของมาตรการพิเศษฯ ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลใน**ด้านการสำนึกในการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน**นั้น ข้อค้นพบสะท้อนมุมมองใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ การเห็นว่าเด็กและเยาวชนได้สำนึกในการกระทำความผิด ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เป็นมุมมองของกลุ่มเด็กและเยาวชนรวมถึงครอบครัว ส่วนมุมมองในลักษณะตรงกันข้ามซึ่งส่วนใหญ่เป็นมุมมองของผู้เสียหาย โดยมองว่า เด็กและเยาวชนบางส่วนไม่ได้มีความสำนึกผิดที่แท้จริง เป็นเพียงการยินยอมเข้าสู่มาตรการเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษที่รุนแรงและการเสียประวัติ อีกทั้งยังเห็นว่าผู้กระทำความผิดบางคนนอกจากไม่สำนึกผิดแล้ว ยังแสดงพฤติกรรมในลักษณะของการท้าทายผู้เสียหายอีกด้วย และความคิดเห็นต่อประสิทธิผลใน**ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชน** กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เกือบทั้งหมดสะท้อนความพึงพอใจว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและเป็นบุตรหลานของตนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเรื่อง การรู้จักคิดยับยั้งชั่งใจไม่กระทำการอะไรที่เสี่ยงหรือผิดกฎหมาย การปรับปรุงอุปนิสัยที่ไม่เหมาะสม การระมัดระวังในการคบเพื่อนที่ไม่ดี และมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบกับตนเอง และสังคมมากขึ้น สำหรับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญอื่นๆ เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ไม่มีความชัดเจนมากนัก โดยให้เหตุผลว่าการสะท้อนถึงปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ควรประเมินจากบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งก็คือบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั่นเอง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลใน**ด้านประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม**นั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกกลุ่ม เห็นถึงประโยชน์และผลกระทบที่เป็นเชิงบวก ของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ที่มีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยเด็กและเยาวชนรวมถึงครอบครัว มีความเห็นว่า การเข้าร่วมในมาตรการฯ นี้ มีประโยชน์ต่อครอบครัวของผู้กระทำความผิด ตลอดจนชุมชนและสังคมเป็นอย่างมาก เพราะ เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนไปในทางที่ดีขึ้น โดยไม่ต้องรับโทษจำคุกหรือมีประวัติคดีติดตัว อันถือเป็นการคืนคนดีให้กับครอบครัว และช่วยทำให้ชุมชนและสังคมสงบสุข สำหรับกลุ่มผู้เสียหาย ส่วนใหญ่ก็มีความคิดเห็นว่า มาตรการฯ ดังกล่าว เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม เช่นกัน โดยมองว่า เป็นการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย และปรับความเข้าใจระหว่างกัน ช่วยลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการอยู่

ร่วมกันอย่างสันติสุขของคนในชุมชนและสังคม ในส่วนกลุ่มผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้แทนชุมชน พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว และพนักงานคุมประพฤติ ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า มาตรการพิเศษฯ ดังกล่าว มีผลกระทบในเชิงบวกต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม ในทุกมิติ โดยผู้รับประโยชน์มีทั้งต่อตัวเด็กและเยาวชนที่ไม่ต้องมีประวัติคดีติดตัว มีโอกาสสำนึกผิด และชดเชยการกระทำผิดของตน เช่นเดียวกับชุมชนที่ได้มีโอกาสร่วมกันพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี และมีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งหรือการชดเชยความเสียหาย ในขณะที่หน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรมก็สามารถสนับสนุนให้มีการหันเหคดี ลดการนำคดีผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนเข้าสู่ศาล โดยนำกลไกทางกฎหมายและกลไกทางสังคมเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหา เพื่อความสงบสุขของสังคมโดยรวม

สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลด้านการชดเชย เยียวยาผู้เสียหาย ในส่วนการชดเชยเยียวยาด้วยทรัพย์สินนั้น กลุ่มผู้เสียหายมีทั้งที่เห็นว่าเหมาะสมและไม่เหมาะสม โดยบางคนมองว่ามีความสมเหตุสมผล แต่บางคนมองว่าเทียบไม่ได้กับชื่อเสียงหรือความเสียหายที่เกิดขึ้น สำหรับการชดเชยเยียวยาในด้านจิตใจนั้น ผู้เสียหายมองว่า มาตรการพิเศษฯ ช่วยให้มีการปรับความเข้าใจระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่าย และช่วยสร้างบรรยากาศของความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นได้ในระดับหนึ่ง สำหรับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มอื่นๆ นั้น มองว่าการชดเชยเยียวยาเป็นเรื่องระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายโดยตรง สำหรับความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย การทำประโยชน์ให้กับสังคมและมีการสำนึกผิดเกิดขึ้นจากเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดก็ถือว่าเป็นการชดเชยเยียวยาให้กับสังคมที่เพียงพอแล้ว

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน

ผลการศึกษาในส่วนนี้ ได้จากการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องจำนวน 8 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด 2) กลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด 3) กลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) 4) กลุ่มผู้แทนชุมชน 5) กลุ่มพนักงานคุมประพฤติ 6) กลุ่มพนักงานสอบสวน 7) กลุ่มพนักงานอัยการ และ 8) กลุ่มผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว

สำหรับข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในครั้งนี้ เป็นเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่มาตรการพิเศษ

แผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 โดยเป็นเด็กและเยาวชนจาก 5 ภูมิภาค รวม 16 คน โดยส่วนใหญ่เป็นฐานความผิดที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด จำนวน 9 คน และฐานความผิดอื่นๆ อีก 6 คน ในจำนวนฐานความผิดทั้งหมด มีผู้เสียหาย 3 คน (จากฐานความผิดทำร้ายร่างกายทั้งหมด) ซึ่งในจากการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีข้อตกลงในการจ่ายค่าเสียหายเพื่อชดเชยให้กับผู้เสียหาย เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่อยู่ในระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยส่วนใหญ่เงื่อนไขของแผนฯ คือการให้บำเพ็ญประโยชน์ ร่วมกับการให้มารายงานตัวตามระยะเวลา และจำนวนครั้งที่กำหนดขึ้นจากการจัดทำแผนฯ เด็กและเยาวชนทั้งหมดอยู่ในระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยพบว่า มีเด็กและเยาวชน จำนวน 2 รายที่ยังไม่ได้เริ่มการบำเพ็ญประโยชน์เลยเนื่องจากรอขั้นตอนการทำเอกสาร ส่วนอีกจำนวน 3 รายที่บำเพ็ญประโยชน์สำเร็จแล้ว แต่ยังอยู่ในระหว่างการรายงานตัวตามเงื่อนไขที่กำหนด

ดังนั้น ผลการวิจัยในประเด็นนี้ ข้อค้นพบในส่วนเด็กและเยาวชนจะเป็นมุมมองของเด็กและเยาวชนต่อตัวเองในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามที่ตนปฏิบัติไปแล้ว และมุมมองเกี่ยวกับตนเองที่เป็นความคาดหวังถึงเงื่อนไขที่จะปฏิบัติตามแผนฯ สำเร็จหรือไม่สำเร็จ และข้อค้นพบในส่วนผู้ปกครองจะเป็นข้อค้นพบตามมุมมองของผู้ปกครองที่สัมผัสกับประสบการณ์การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ รวมถึงมุมมองเกี่ยวกับตนเองในการเป็นเงื่อนไขหนึ่งให้เด็กปฏิบัติตามแผนฯ สำเร็จหรือไม่สำเร็จ ส่วนข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนนั้น ในส่วนผู้เสียหาย จะเป็นข้อค้นพบที่ได้จากประสบการณ์ในฐานะเป็นผู้เสียหาย และมุมมองต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดต่อตนเอง ส่วนข้อค้นพบจากผู้เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ นั้น จะเป็นข้อค้นพบในมุมมองและในเชิงแนวคิดหรือหลักการตามความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดทั้งหมดที่ตนเองรับรู้หรือได้สัมผัสเกี่ยวข้องมา โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ทั้งนี้ ผลการศึกษายังพบว่า ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู สำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ประกอบไปด้วยปัจจัยเงื่อนไขในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1 ปัจจัยเงื่อนไขด้านเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด
- 2.2 ปัจจัยเงื่อนไขด้านครอบครัวของเด็กและเยาวชน
- 2.3 ปัจจัยเงื่อนไขด้านชุมชนและสังคมแวดล้อมเด็กและเยาวชน
- 2.4 ปัจจัยเงื่อนไขด้านการกระบวนการทำงานของสถานพินิจฯ

2.1 ปัจจัยเงื่อนไขด้านเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

จากการศึกษาวิจัย พบว่า เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลสำคัญที่แสดงถึงแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จ ส่วนข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ทำให้การปฏิบัติตามแผนฯ สำเร็จหรือไม่สำเร็จนั้น มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ปัจจัยด้านส่วนตัวเด็กและเยาวชนที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเงื่อนไขด้านส่วนตัวเด็กและเยาวชนที่มีผลให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ มีดังต่อไปนี้

(1) **เด็กและเยาวชนเข้าใจขั้นตอนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู** ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณที่พบว่า เด็กมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 อยู่ในระดับมากทั้งในด้านเป้าหมายของมาตรการฯ ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการฯ และด้านขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน ซึ่งการเข้าใจขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนฯ ทำให้เด็กและเยาวชนมีแนวทางที่จะสามารถปฏิบัติตามแผนฯ ได้ถูกต้องและครบถ้วน และการเข้าใจเป้าหมายของการใช้มาตรการฯ ดังกล่าวนี้นี้ เป็นการให้โอกาสพวกเขาได้กลับเนื้อกลับตัว โดยไม่มีคดีติดตัว ทำให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติตามแผนฯ จนสำเร็จ

“แม้กว่าน้องรับรู้ข้อมูลดีแล้วก็ตั้งใจบำเพ็ญประโยชน์ น้องต้องบำเพ็ญประโยชน์ที่โรงเรียน ตอนนี้นำครบแล้ว” (ผู้ปกครอง)

“ได้ชี้แจงรายละเอียดให้ทราบโดยห้ามออกจากบ้านหลังเวลา 19.00 น. ห้ามยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ตลอดจนเหล้า บุหรี่ เป็นระยะเวลา 6 เดือน เพราะจะต้องมารายงานตัวที่สถานพินิจฯ จำนวน 2 ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งจะเว้นระยะคือ 3 เดือน มารายงานตัว 1 ครั้ง” (เด็ก/เยาวชน)

(2) **ความตั้งใจและความรับผิดชอบของตัวเด็กหรือเยาวชน** โดยเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มองว่าการจะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับความตั้งใจและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนเองได้รับ เงื่อนไขนี้น่าจะเกี่ยวข้องกับการที่เด็กเข้าใจเป้าหมายในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 ว่ามีประโยชน์ต่อเขาที่หากปฏิบัติตามแผนฯ ได้สำเร็จ จะสามารถพ้นจากคดีหรือไม่มีคดีติดตัวได้ รวมไปถึง ความรู้สึว่าการกระทำผิดของตนเองทำให้ครอบครัวเสียใจหรือเดือดร้อน จึงทำให้มีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้สำเร็จ ซึ่งข้อค้นพบในประเด็นนี้ สอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณ ที่เด็กและเยาวชนมีความเห็นว่า การเข้าร่วมมาตรการพิเศษฯ นี้ ทำให้เด็กและเยาวชนมีความตั้งใจว่าจะไม่

กระทำผิดอีก และเรียนรู้ที่จะรับผิดชอบผลจากการกระทำของตนเอง ซึ่งความเห็นทั้ง 2 ประเด็นนี้มีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

“ตอนนี้ก็ปฏิบัติตามแผนได้สำเร็จแล้วที่ทำให้น้องสำเร็จก็น่าจะเป็นความต้องการของเขา เขามีความตั้งใจ” (ผู้ปกครอง)

“การที่น้องบำเพ็ญประโยชน์สำเร็จก็น่าจะเป็นจากที่ตัวน้องเอง นอกจากนี้ครอบครัวก็มีส่วนที่น้องสงสารแม่เลยมีความพยายาม” (ผู้ปกครอง)

“การไปบำเพ็ญประโยชน์ที่วัด กวาดลานวัด ไม่จำเป็นต้องให้ใครมาบอกเพราะเรารู้หน้าที่เราและไปทำเอง ถ้าทำสำเร็จและครบก็เป็นเพราะตัวเราเอง” (เด็ก/เยาวชน)

(3) หลาบจำ กลัวถูกดำเนินคดี เนื่องจากเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ที่เข้าสู่มาตรการพิเศษฯ นี้มีอัตราโทษไม่รุนแรง และบางส่วนไม่ได้กระทำผิดจนติดเป็นนิสัย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยนี้ กระทำผิดเป็นครั้งแรก การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเบื้องต้น ตั้งแต่โดนจับกุมไปจนถึงต้องถูกนำตัวสู่สถานพินิจฯ และต้องดำเนินการต่าง ๆ อีกหลายอย่างตามเงื่อนไข ทำให้เด็กไม่อยากจะกลับไปสู่วงจรเช่นนี้อีก จึงกลัวว่าหากไม่สามารถดำเนินการครบถ้วนตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จะต้องถูกดำเนินคดี และถูกควบคุมตัวในสถานพินิจฯ

“ตอนนี้ น้องก็กลัว กลัวติดคุกด้วยกลัวตำรวจด้วย ตอนนี้ก็กลับบ้านตรงเวลา รู้เวลาระวังเรื่องการคบเพื่อนด้วย” (ผู้ปกครอง)

“เพราะไม่ต้องเข้าไปอยู่ในสถานพินิจฯ อีกอย่างเป็นห่วงพ่อกับแม่” (เด็ก/เยาวชน)

“จะต้องทำตามเงื่อนไขให้ครบ ไม่อยากให้มีคดีติดตัว...และถ้าไม่สำเร็จก็จะถูกออกหมายจับเพราะไม่ปฏิบัติตามแผนฯ ที่ได้วางไว้” (เด็ก/เยาวชน)

(4) มีความเชื่อว่าการปฏิบัติตามแผนฯ ช่วยให้ตนเองได้รับประโยชน์และเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น การที่เด็กมีความเชื่อหรือมุมมองถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง ไม่ว่าจะเป็น การมองว่าการเข้าสู่มาตรา 86 นี้ช่วยให้ตนเองเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น หรือมองว่าตนเองจะได้รับประโยชน์คือไม่ถูกดำเนินคดี หรือไม่มีประวัติคดีติดตัว ทำให้ยังมีความมุ่งมั่นและตั้งใจที่จะดำเนินการให้สำเร็จตามแผนฯ เพราะมองว่าการปฏิบัติดังกล่าว เป็นสิ่งที่ดีต่อตนเอง ช่วยปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้นได้ ซึ่งข้อค้นพบในข้อนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณ ที่เด็กและเยาวชนมีความคิดเห็นว่าการใช้มาตรการพิเศษฯ นี้ ช่วยให้ตนเองสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี และให้โอกาสได้แก้ไขสิ่งที่ตนเองกระทำผิดไป ซึ่งความเห็นทั้ง 2 ประเด็นนี้มีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

“การไปกวาดลานบ้านยังได้บุญ และได้สงบสติทำให้เราคิดได้ว่าสิ่งไหนควรและไม่ควรทำ และยังช่วยทำให้เราได้ปรับเปลี่ยนความคิด ได้มีเวลาในคิดไตร่ตรอง” (เด็ก/เยาวชน)

“ทำให้เราได้รับประโยชน์ คือ ทำให้ชีวิตเราเปลี่ยนไป เช่น เคยเที่ยวไม่ยอมกลับบ้าน และ ม.86 ทำให้ไม่มีประวัติ” (เด็ก/เยาวชน)

(5) **การพยายามหลีกเลี่ยงภาวะสุ่มเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ** โดยเด็กและเยาวชนส่วนหนึ่งมองว่า การกระทำผิดของตนเองเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขความเสี่ยงอะไรบ้าง จึงพยายามที่จะหลีกเลี่ยงจากภาวะสุ่มเสี่ยงนั้น เพราะไม่อยากกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก สอดคล้องกับการศึกษาเชิงปริมาณที่เด็กและเยาวชนเห็นว่าการเข้าร่วมมาตรการพิเศษฯ มาตรา 86 นี้ ทำให้มีความตั้งใจว่าจะไม่กระทำผิดอีก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยในประเด็นนี้อยู่ในระดับดีมากและเป็นค่าคะแนนที่สูงที่สุด ซึ่งการมีความตั้งใจที่จะไม่นำตนเองเข้าไปอยู่ในสภาพแวดล้อมหรือภาวะที่สุ่มเสี่ยงนี้ ย่อมช่วยให้เด็กและเยาวชนสามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้อย่างราบรื่นขึ้น

“คือ ตัวเราเอง การเลิกยาเสพติด ไม่ไปเล่นกับเพื่อนหลีกเลี่ยงการมั่วสุม และ ม.86 สำเร็จได้ด้วยตัวเราเอง คือ ไม่ไปยุ่งกับมันอีก และต้องเลิก ไม่ยุ่งเกี่ยวอีก” (เด็ก/เยาวชน)

(6) **ได้รับการบำบัดยาเสพติด** เนื่องจากเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมีความผิดที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยเฉพาะการเสพ ซึ่งจะมีผลต่อการกลับไปใช้สารเสพติดได้ง่ายหากไม่ได้รับการบำบัด ดังนั้น การได้รับการบำบัดจนฟื้นฟูจนกลับเป็นปกติ ทำให้เด็กเรียนรู้โทษของการใช้สารเสพติด และช่วยให้เด็กไม่กลับไปเสพซ้ำและเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ ตามมา ทำให้การดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่หยุดชะงัก สามารถดำเนินการให้สำเร็จได้

“มีการบำบัดยาเสพติด 20 ชม. พาน้องไปบำบัดที่ รพ. ทุกอาทิตย์เป็นเวลา 4 เดือน” (ผู้ปกครอง)

“คือ ตัวเราเอง การเลิกยาเสพติด ไม่ไปเล่นกับเพื่อนหลีกเลี่ยงการมั่วสุม และ ม.86 สำเร็จได้ด้วยตัวเราเอง คือ ไม่ไปยุ่งกับมันอีก และต้องเลิก ไม่ยุ่งเกี่ยวอีก” (เด็ก/เยาวชน)

2.1.2 ปัจจัยด้านส่วนตัวเด็กและเยาวชนที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จ

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเงื่อนไขด้านส่วนตัวเด็กและเยาวชนที่มีผลทำให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จ มีดังต่อไปนี้

(1) **ขาดความรับผิดชอบ** ซึ่งเป็นความคิดเห็นของตัวเด็กและเยาวชนเองที่มองว่าเงื่อนไขที่จะทำให้ตนเองปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จคือ การที่ตนเองขาดความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นเพียงความคิดเห็น แต่ไม่ใช่ความตั้งใจที่จะไม่ปฏิบัติตามแผนฯ ดังกล่าว

“ถ้าไม่สำเร็จ คือ ตัวเราไม่รับผิดชอบที่ได้มอบหมายมาให้ทำ” (เด็ก/เยาวชน)

(2) **ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติตามแผนฯ ที่แท้จริง** จากการศึกษาแม่พบว่า เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยส่วนใหญ่จะมีความเข้าใจเป้าหมายที่แท้จริงของ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 นี้ แต่บางส่วนอาจยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ที่ แท้จริงของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู แม้จะเข้าร่วมในการจัดทำแผนฯ ด้วยก็ตาม เนื่องจาก เด็กบางคนเพียงแต่เข้าใจขั้นตอนการดำเนินการตามแผนฯ แต่อาจไม่เข้าใจว่าการมีเงื่อนไขให้กระทำ กิจกรรมต่าง ๆ เช่นนั้น มีวัตถุประสงค์เช่นไร หรือต้องการให้เกิดการปรับเปลี่ยนอะไรขึ้นบ้างในตัวเด็ก และเยาวชน ทำให้เด็กอาจเกิดความไม่เข้าใจ หรืออาจคับข้องใจ หรือรู้สึกเหมือนถูกบังคับให้ปฏิบัติ มากกว่าตั้งใจที่ปฏิบัติเพื่อที่จะแก้ไขหรือปรับพฤติกรรมตนเอง

“ส่วนที่ไม่โอเคเป็นเด็ก 15, 16 ปี คือคุณทำผิดแล้วก็ต้องมาทำอย่างนั้นนะ เพื่อให้ ความผิดของคุณเป็นศูนย์ เด็กบางคนมันก็ไม่โอเค เขาสงสัยว่าทำไมต้องมาบังคับเขา เขาไม่รู้ว่าเป็น การดัดนิสัยเด็ก” (พนักงานสอบสวน)

(3) **เด็กหรือเยาวชนไม่ได้สำนึกผิดอย่างแท้จริง** โดยแม่เด็กและเยาวชนทุกคนที่เป็น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จะบอกว่ารู้สึกสำนึกผิด และผลการศึกษาเชิงปริมาณจากการสอบถามความคิดเห็น เด็กและเยาวชนจะยืนยันได้ว่า การเข้าสู่มาตรการพิเศษฯ ตามมาตรา 86 นี้ช่วยให้เด็กรู้สึกสำนึกผิด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมากก็ตาม แต่ยังข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ มองว่า เด็กและเยาวชนบางราย ไม่ได้รู้สึกสำนึกผิดจริง จากพฤติกรรมหรือการกระทำบางอย่างที่บ่งบอกว่า ไม่ได้สำนึกผิด ในแง่นี้ การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจึงอาจไม่สำเร็จได้ หรืออาจจะปฏิบัติแบบ ขอไปที ไม่สมบูรณ์และครบถ้วนตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในแผนฯ หรืออาจเป็นการใช้มาตรา 86 ที่ไม่ ตรงตามเงื่อนไข เนื่องจากข้อกำหนดหนึ่งในการเข้าสู่มาตรการพิเศษนี้คือ เด็กและเยาวชนต้องสำนึก ผิด

“กิจกรรมดังกล่าวนี้คิดว่าไม่ได้ทำให้เด็กสำนึกผิดเลย เพราะระหว่างบำเพ็ญประโยชน์ เด็กฝั่งตรงข้ามยังโพสต์เฟสบุ๊คเยาะเย้ยถากถางตลอด ในขณะที่ลูกเราไม่มีพฤติกรรมดังกล่าวเลย เราก็ อยากให้คุณครูดูเลยว่าเด็กคนนี้ไม่สำนึกผิดเลย” (ผู้เสียหาย)

(4) **ไม่สนใจอนาคต ขาดเป้าหมายในชีวิต** โดยเด็กหรือเยาวชนที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะไม่สนใจว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับชีวิตของตนเอง หากไม่ปฏิบัติ ตามแผนฯ รวมถึงเด็กหรือเยาวชนบางส่วนที่ขาดเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน โดยเฉพาะเป้าหมายที่จะ พัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทำให้ขาดความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติตามแผนฯ ให้สำเร็จ

“กิจกรรมไม่สำเร็จเพราะไม่สนใจในอนาคตของตัวเอง และไม่มีเป้าหมาย” (เด็ก/ เยาวชน)

(5) **ขาดการศึกษา อบรม และการขัดเกลาที่เหมาะสม** เด็กและเยาวชนบางคนขาดการอบรมขัดเกลา จากทั้งสถาบันครอบครัวและสถานศึกษา เนื่องจากไม่ได้เรียนหนังสือ ทำให้การคิดตัดสินใจไม่เหมาะสม หรือบางคนก็รู้สึกว่าจะไม่ได้รับการยอมรับหรือเป็นคนละพวกจากสถาบันทางสังคมต่าง ๆ นี้ จึงอาจทำทลายหรือต่อต้านสังคม และมักกระทำผิดจนติดเป็นนิสัย ซึ่งเข้าสู่มาตรการพิเศษฯ นี้ จึงยากที่จะสำนึกผิดอย่างแท้จริง แม้จะแจ้งเจ้าหน้าที่ว่าตนสำนึกผิดก็ตาม เด็กในลักษณะนี้จึงมีความเสี่ยงที่จะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จ

“เด็กไม่ได้สำนึกผิดอะไร เพราะเขาทำมาเยอะแล้ว พ่อแม่ก็ไม่ได้สั่งสอนอะไร คิดว่าน่าจะปรับเปลี่ยนอะไรได้ หนังสือก็ไม่ได้เรียน ถ้าเขาไม่ได้ถูกสั่งสอนเมื่อไม่มีเงินก็คิดว่าจะทำอย่างเดิม” (ผู้เสียหาย)

(6) **ติดสารเสพติด ได้รับการบำบัดไม่เพียงพอ** โดยจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานพินิจฯ พบว่า เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ที่เข้าสู่มาตรการพิเศษฯ ตามมาตรา 86 ส่วนใหญ่จะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จ โดยมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ปฏิบัติไม่สำเร็จ ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นเด็กหรือเยาวชนที่มีฐานความผิดที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยเฉพาะในรายที่เสพติดมาก ประกอบกับไม่ได้รับการบำบัดยาเสพติดอย่างเพียงพอหรือต่อเนื่อง จึงหันไปใช้ยาเสพติดอีก เป็นการกระทำผิดระหว่างปฏิบัติตามแผนฯ ทำให้การปฏิบัติตามแผนฯ ไม่สำเร็จ

“ที่ลำปางจะมี 2 คดีที่ไม่สำเร็จจะเป็นคดียาเสพติดเพราะเด็กเค้าติดยามาก ก็เลยทำไม่สำเร็จ แล้วเขาก็ไปทำความผิดระหว่างปฏิบัติตามแผนแล้วถูกจับอีก” (ผู้ประสานแผน)

(7) **เชื่อเพื่อนที่ชักชวนให้กระทำผิดอีก** เนื่องจากในวัยรุ่นจะให้ความสำคัญกับเพื่อนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ครอบครัวแตกแยก หรือมีปัญหาภายในครอบครัว ดังนั้นกรณีที่เด็กติดเพื่อนมาก ทำให้เมื่อกลับไปสู่สภาพแวดล้อมเช่นเดิมที่ต้องเจอกับเพื่อนคนเดิมหรือกลุ่มเดิมที่ชักชวนให้กระทำผิด ก็อาจทำตามหรือคล้อยตามเพื่อนได้อีก ซึ่งอาจมีผลให้การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จได้

“ถ้าไม่สำเร็จเป็นเพราะว่าเราไม่ตั้งใจทำ ตามเพื่อนเชื่อเพื่อน” (เด็ก/เยาวชน)

โดยสรุป ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่มาตรการพิเศษฯ แทนการดำเนินคดี ตามมาตรา 86 นั้น ในด้านส่วนตัวเด็กและเยาวชนนั้น เกี่ยวข้องกับทั้งปัจจัยภายในตน และปัจจัยภายนอกตน โดยปัจจัยภายในตนจะมีอิทธิพลอย่างมากที่จะช่วยให้เด็กปฏิบัติตามแผนฯ ได้สำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นความมุ่งมั่น ความตั้งใจ ความรับผิดชอบ รวมถึงมีความเชื่อที่ว่าการปฏิบัติตามแผนฯ ช่วยให้ตนเองปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น และยังเป็นประโยชน์ต่อตนเองที่ไม่ต้องมีประวัติคดีติดตัว หรือแม้แต่ความรู้สึกกลัวที่จะ

ถูกดำเนินคดี เงื่อนไขที่เป็นปัจจัยภายในเหล่านี้ ทำให้เด็กหรือเยาวชนพยายามที่จะหนีห่างจากสิ่งที่จะสร้างความเสี่ยงให้กับตนเองเพื่อที่จะปฏิบัติตามแผนฯ ให้สำเร็จ เช่น การออกห่างจากสภาวะแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยง การบำบัดยาเสพติด เป็นต้น ดังนั้นหากขาดปัจจัยภายในตนเช่นนี้ เช่น การขาดความรับผิดชอบ การไม่ได้รู้สึกสำนึกผิดอย่างแท้จริง ขาดเป้าหมายในอนาคต การไม่ได้รู้สึกว่าการปฏิบัติตามแผนฯ เป็นประโยชน์กับตนเอง ทำให้เด็กและเยาวชนอาจหันกลับไปกระทำผิดซ้ำ และปฏิบัติตามแผนฯ ไม่สำเร็จ ส่วนปัจจัยภายนอกตนนั้น จะเกี่ยวข้องกับสภาวะที่สุ่มเสี่ยง การชักจูงของเพื่อน หรือยาเสพติด ที่จะเข้ามาเป็นปัญหาอุปสรรคให้การปฏิบัติตามแผนฯ ไม่สำเร็จ รวมไปถึงการขาดการศึกษา อบรม ชัดเกล้าที่ดี ซึ่งอาจทำให้เด็กหรือเยาวชนกระทำผิดจนติดเป็นนิสัย และไม่พยายามที่จะแก้ไขหรือปรับปรุงตนเอง

2.2 ปัจจัยเงื่อนไขด้านครอบครัวของเด็กและเยาวชน

จากการศึกษาวิจัย พบว่า สถาบันครอบครัวมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะช่วยโอบอุ้ม ดูแล และควบคุมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน โดยจะพบว่า เด็กและเยาวชนจำนวนไม่น้อยที่กระทำผิดมาจากครอบครัวที่แตกแยก หรือขาดความเอาใจใส่จากครอบครัว ซึ่งเมื่อเด็กและเยาวชนกระทำผิดและเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี ตามมาตรา 86 และเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยเด็กและเยาวชนจะปฏิบัติตามแผนฯ สำเร็จหรือไม่สำเร็จนั้น มีปัจจัยเงื่อนไขด้านครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้อง ตามรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

2.2.1 ปัจจัยด้านครอบครัวที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชน

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเงื่อนไขด้านครอบครัวที่มีผลให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ มีดังต่อไปนี้

(1) *ครอบครัวคอยดูแล ให้กำลังใจ และเอาใจใส่ให้ปฏิบัติตามแผนฯ* โดยจะพบว่า การที่พ่อหรือแม่เข้ามากำกับดูแล และคอยเอาใจใส่ตักเตือน ให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนฯ ที่กำหนด ทำให้เด็กสำนึกถึงความห่วงใย และอยากปรับพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้น เพื่อไม่ให้พ่อแม่ต้องลำบากกับพฤติกรรมของตนเองอีก รวมไปถึงยังเป็นการกระตุ้นเตือนไม่ให้เด็กหรือเยาวชนหลงลืมหรือละเลยที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขของแผนฯ ไม่ว่าจะเป็น การคอยตักเตือนให้ลูกไปบำเพ็ญประโยชน์ให้ครบตามระยะเวลาที่กำหนด การคอยกระตุ้นเตือนให้ไปรายงานตัวตามนัด ไปจนถึงการคอยดูแลหรืออยู่เป็นเพื่อนลูกขณะที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของแผนฯ เป็นต้น

“พ่อแม่มีส่วนผลักดันให้เรารายงานตัวให้ครบตามกระบวนการ โดยหยุดขายของคืนแต่เช้าแล้วพาเรายาทำงานตัวที่สถานพินิจฯ” (เด็ก/เยาวชน)

“พ่อแม่ช่วยควบคุมเวลาในการออกจากบ้านและช่วยดักเตือนอยู่ตลอดเวลา และทำให้เราได้สำนึกผิดปรับเปลี่ยนตัวเอง ปรับเปลี่ยนความคิดและปรับพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นโดยไม่เข้ายุ่งเกี่ยวกับมันอีก” (เด็ก/เยาวชน)

“ตอนที่น้องบำเพ็ญประโยชน์แม่ก็ไปนั่งดูอยู่เป็นเพื่อนเขา เวลาไปไหนเขาก็ชวนแม่ไป” (ผู้ปกครอง)

“แม่ก็ช่วยดักเตือนและให้กำลังใจน้องในขณะที่ทำบำเพ็ญประโยชน์ การที่น้องทำสำเร็จส่วนหนึ่งเลยน่าจะมากจากการใส่ใจดูแลจากพ่อแม่จากครอบครัว” (ผู้ปกครอง)

“พ่อแม่มีส่วนช่วยผลักดันๆ เช่น การดักเตือน แม่คอยให้กำลังใจตลอด” (เด็ก/เยาวชน)

(2) ครอบครัวช่วยอบรม ชัดเจน โดยการที่พ่อแม่หรือผู้ปกครอง มองว่าการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชนเป็นเรื่องที่ต้องช่วยกันแก้ไขปรับปรุง และพ่อแม่คอยอบรม สั่งสอน หรือแนะนำแนวทางที่เหมาะสมให้กับลูก ก็จะเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการช่วยผลักดันให้เด็กหรือเยาวชน มีพฤติกรรมที่เหมาะสมขึ้น และไม่หันไม่ยุ่งเกี่ยวกับการกระทำผิดอีก รวมทั้งมีความพร้อมและเชื่อมั่นที่จะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้สำเร็จ

“พ่อก็ช่วยสอนและแนะนำลูก หน้าที่อบรมเด็กก็ต้องเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ ไม่ใช่แต่ครู” (ผู้ปกครอง)

(3) ความผูกพันในครอบครัว โดยจะพบว่า ครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวดีหรือค่อนข้างดี เด็กหรือเยาวชนมีความรู้สึกผูกพันกับพ่อหรือแม่ จะเป็นอีกหนึ่งเงื่อนไขที่ช่วยให้เด็กหรือเยาวชนสามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ เนื่องจากพวกเขาสำนึกได้ว่าการกระทำผิดของตนเองสร้างความลำบากและความเสียใจให้กับพ่อแม่หรือครอบครัว ซึ่งหากยังไม่พยายามปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นจะยิ่งสร้างความเสียใจและผิดหวังให้กับพ่อแม่

“การที่น้องบำเพ็ญประโยชน์สำเร็จก็น่าจะเป็นจากที่ตัวน้องเอง นอกจากนี้ครอบครัวก็มีส่วนที่น้องสงสารแม่เลยมีความพยายาม” (ผู้ปกครอง)

“ปัจจัยที่ทำให้สำเร็จ คือ ความสงสารแม่” (เด็ก/เยาวชน)

“อีกอย่างเป็นห่วงพ่อกับแม่....พ่อแม่มีส่วนในการผลักดันไม่ให้เราไปยุ่งเกี่ยวกับมันอีก โดยทำการอบรมสั่งสอนว่าสิ่งไหนดีไม่ดี ถ้าเราทำตามไม่ได้ก็ต้องเข้าไปอยู่ในสถานพินิจฯ ส่วนตนเองคิดว่าคงจะไม่กลับไปทำซ้ำอีกเพราะกลัวแม่จะเสียใจ” (เด็ก/เยาวชน)

“ปัจจัยที่ทำให้เราสำเร็จ คือ สัญญากับพ่อแม่ว่าจะต้องทำให้ได้” (เด็ก/เยาวชน)

2.2.2 ปัจจัยด้านครอบครัวที่มีผลให้การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนไม่สำเร็จ

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเงื่อนไขด้านครอบครัวที่มีผลทำให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จ มีดังต่อไปนี้

(1) **ครอบครัวไม่ใส่ใจดูแล** โดยพบว่า นอกจากเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายที่พ่อแม่ส่วนใหญ่ให้การดูแลใส่ใจ แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้เสียหาย พบว่า ครอบครัวของเด็กหรือเยาวชนบางราย ไม่สนใจแม้แต่จะมาร่วมจัดทำแผนบำบัดแก้ไขฟื้นฟู จึงเป็นการยากที่จะมีคนอบรมสั่งสอนไม่ให้เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอีก หรือแม้แต่สำนึกถึงการกระทำความผิดซึ่งในแง่นี้ อาจไม่สามารถนำเข้าสู่มาตรการพิเศษฯ นี้ได้ แต่หากสามารถเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนฯ ได้จริง หากพ่อแม่หรือคนใกล้ชิดไม่ใส่ใจดูแล เด็กหรือเยาวชนก็อาจไม่สามารถปฏิบัติตามแผนฯ ได้สำเร็จ โดยเฉพาะเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดบ่อยครั้ง โดยไม่สำนึกว่าสิ่งที่ทำนั้นเป็นความผิด

“เด็กไม่ได้สำนึกผิดอะไร เพราะเขาทำมาเยอะแล้ว พ่อแม่ก็ไม่ได้สั่งสอนอะไร คิดว่าจะปรับเปลี่ยนอะไรได้ หนังสือก็ไม่ได้เรียน ถ้าเขาไม่ได้ถูกสั่งสอนเมื่อไม่มีเงินก็คิดว่าจะทำอย่างเดิม” (ผู้เสียหาย)

“ส่วนมาก ผู้ปกครองเด็กไม่ให้ความร่วมมือประชุม บางกรณีเขาบอกว่าเขาเคลียร์เองได้ ก็มี เด็กและผู้ปกครองบางทีก็ไม่มาทั้งคู่ บางทีผู้ปกครองก็อ้างว่าไม่ประสงค์เข้าร่วม เจอบแบบนี้เราก็จนปัญญา” (ผู้ประสานแผน)

(2) **มีปัญหาภายในครอบครัว** โดยเด็กหรือเยาวชนบางราย สะท้อนให้เห็นว่า การอยู่ในครอบครัวที่มีปัญหา เช่น พ่อแม่ทะเลาะกันบ่อยครั้ง หรือมีปัญหาความสัมพันธ์อื่นๆ ในครอบครัว อาจทำให้เด็กขาดกำลังใจที่จะประพฤติปฏิบัติให้ดี หรืออาจทำหายหรือประชดประชันครอบครัวหรือสังคม โดยไม่สนใจอนาคตของตนเอง ปัญหาครอบครัวจึงเป็นอีกปัจจัยเงื่อนไขหนึ่งที่มีผลให้เด็กและเยาวชนไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้สำเร็จได้

“ถ้าไม่สำเร็จก็เพราะว่าอาจจะเป็นที่ครอบครัวที่ทะเลาะกัน” (เด็ก/เยาวชน)

(3) **ครอบครัวขาดความพร้อมที่จะดูแลเด็กและเยาวชน** เด็กและเยาวชนบางรายแม้จะอยู่ในครอบครัวที่ไม่มีปัญหาระหว่างกัน แต่ครอบครัวอาจไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะดูแลเด็กในปกครอง หรือมองว่าคงไม่สามารถอบรมสั่งสอนให้เด็กกลับเนื้อกลับตัวได้ โดยเฉพาะเมื่อนำเด็กกลับเข้าไปอยู่ในสภาพชุมชนที่เสี่ยงต่อการกระทำความผิดอีก ยิ่งทำให้ผู้ปกครองหรือพ่อแม่ ไม่วางใจที่จะให้เด็กอยู่กับครอบครัว ทำให้ไม่สามารถนำเด็กหรือเยาวชนที่ประสบปัญหาในลักษณะนี้ เข้าสู่มาตรการพิเศษนี้ได้

“ผู้ปกครองมาบอกว่าเด็กกลับไปแล้วมันคือ บางทีเขาก็ถอนประกันเด็กแล้วก็มี แล้วอยากให้เด็กติดที่สถานพินิจฯเลย คือมันกลับไปสภาพแวดล้อมเดิม ไปขายยาเหมือนเดิม เราก็ต้องเปลี่ยนแผนฯ แล้วแจ้งอัยการให้ดำเนินคดีตามปกติ” (ผู้ประสานแผน)

โดยสรุป สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมที่ใกล้ชิดเด็กและเยาวชนมากที่สุด ดังนั้นหากครอบครัวขาดความพร้อมในการอบรมเลี้ยงดู ขาดการเอาใจใส่ดูแล หรือมีปัญหาภายในครอบครัว ย่อมทำให้เด็กและเยาวชนไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จได้โดยง่าย หรืออาจไม่สำเร็จ ในขณะที่ ครอบครัวที่คอยดูแลเอาใจใส่ และให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนฯ ครอบครัวที่คอยอบรม ชี้แจง ให้เด็กเห็นโทษและสำนึกถึงการกระทำผิด และช่วยสร้างความเข้มแข็งในจิตใจของเด็ก จะช่วยให้เด็กมีการคิด การตัดสินใจที่เหมาะสมขึ้น มีกำลังใจเข้มแข็งที่จะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น รวมไปถึงการที่เด็กรู้สึกผูกพันกับครอบครัวของตนเอง ยิ่งทำให้เด็กมีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติตามแผนฯ ให้สำเร็จ เพื่อปรับปรุงตนเองให้พ่อแม่สบายใจและไม่รู้สึกเสียใจกับการกระทำของตนเองอีก

2.3 ปัจจัยเงื่อนไขด้านชุมชนและสังคมแวดล้อมเด็กและเยาวชน

คนในชุมชนเป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่จะช่วยสอดส่องดูแลพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนของตนเอง และคอยช่วยกำกับดูแลให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้รับการบำบัดฟื้นฟูอย่างเหมาะสม นอกจากนั้น สภาพแวดล้อมในชุมชนและสังคม ยังเป็นอีกปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญ ที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ดังนี้

2.3.1 ปัจจัยด้านชุมชนและสังคมแวดล้อมที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชน

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเงื่อนไขด้านชุมชนและสังคมแวดล้อมที่มีผลให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ มีดังต่อไปนี้

(1) **ผู้นำชุมชนช่วยกวดขัน ดูแล** เนื่องจากผู้นำชุมชนในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ค่อนข้างมีอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อของคนในชุมชน และคนในชุมชนมักจะให้ความเกรงใจ ซึ่งอาจแตกต่างจากสังคมกรุงเทพฯ หรือปริมณฑลอยู่บ้าง แต่เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เกี่ยวข้องกับพื้นที่ในต่างจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ผู้นำชุมชนจึงถือว่ามีอิทธิพลต่อคนในชุมชนอยู่ไม่มากนัก โดยการที่ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล และกวดขันเด็กหรือเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จะช่วยให้เด็กและเยาวชนเชื่อฟังและปฏิบัติตาม การปฏิบัติตามแผนฯ ให้สำเร็จจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้มาก ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ว สถานพินิจฯ ในต่างจังหวัด มักใช้เครือข่ายในชุมชนให้

ช่วยติดตาม ดูแลพฤติกรรม และกำกับดูแลให้เด็กและเยาวชนในชุมชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งส่วนใหญ่จะพบว่าให้ความร่วมมือมาโดยตลอด

“ทางแม่ก็จะประสานผู้ใหญ่บ้านให้น้องคอยช่วยงาน แม่ก็ให้กำลังใจน้อง ผู้ใหญ่บ้านก็คอยช่วยเวลาทำอะไรเขาก็มีให้เงินให้อะไรด้วย สิ่งนี้น้องทำตามแผนได้สำเร็จคือแรงกระตุ้นพวก เงินอะไรพวกนี้ทำให้เขามีแรงจูงใจในการทำงาน” (ผู้ปกครอง)

“มันไปทำบำเพ็ญตามสถานที่ราชการ ผมก็ไม่ได้ตามไปดู เราก็คอยตักเตือนตอนมันกลับบ้านมามากกว่า ไม่ให้กลับบ้านดึกคืน..คิดว่าเป็นเรื่องดีที่ให้ชุมชนช่วยติดตาม” (ผู้แทนชุมชน)

“ชุมชนมีส่วนด้วย เพราะเด็กบางคนเป็นเด็กในพื้นที่ เขาจะรู้จัก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เราจะฝากให้ชุมชนช่วยดูแล แต่ยังไม่ถึงที่ต้องดูบริบทของชุมชนด้วย” (ผู้ประสานแผน)

(2) วัดในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นแหล่งบำเพ็ญประโยชน์ และช่วยกวดขันดูแล โดยจากการศึกษาวิจัย พบว่า วัดเป็นพื้นที่หนึ่งสำหรับการบำเพ็ญประโยชน์ของเด็กและเยาวชน ตามที่กำหนดเป็นเงื่อนไขไว้ตอนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยเมื่อเด็กหรือเยาวชนไปปฏิบัติกิจกรรมตามแผนฯ ที่วัด มักจะมีเจ้าอาวาสหรือพระลูกวัด ช่วยกวดขันดูแล เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนได้เข้าไปทำกิจกรรมได้สำเร็จตามเงื่อนไขของแผนฯ

“เขาก็ให้น้องมาบำเพ็ญประโยชน์กวาดลานวัด หลวงพ่อก็ให้กวาด 5 วันพอ ตอนนั้นก็ครบแล้ว...พระอาจารย์ที่วัดก็คอยดูถ้าน้องทำไม่เรียบร้อยเขาก็จะให้ไปทำใหม่ให้เรียบร้อย ขาด 1 ชม. ก็ไม่ได้ค่อนข้างเคร่งครัด” (ผู้ปกครอง)

(3) มีเจ้าหน้าที่ อสม.คอยดูแลให้ปฏิบัติตามแผนฯ โดยมักจะพบในพื้นที่ต่างจังหวัด ที่สถานพินิจฯ จะใช้เครือข่ายในชุมชนคอยกำกับดูแลให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู คนกลุ่มหนึ่งที่สถานพินิจฯ บางพื้นที่ใช้เป็นเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนคือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งมักทำงานใกล้ชิดกับคนในชุมชน ดังนั้น จึงเป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งในชุมชนที่อาจร่วมกันกับครอบครัวของเด็กและเยาวชน ช่วยกันผลักดันให้เด็กหรือเยาวชนในชุมชนสามารถปฏิบัติตามแผนฯ ได้สำเร็จ

“ปัจจัยที่ทำให้เราสำเร็จ คือ ตัวเราเอง พ่อแม่/ครอบครัว ผู้ใหญ่ที่ดูแลคือ อสม.” (เด็ก/เยาวชน)

2.3.2 ปัจจัยด้านชุมชนและสังคมแวดล้อมที่มีผลให้การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนไม่สำเร็จ

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเงื่อนไขด้านชุมชนและสังคมแวดล้อมที่มีผลให้การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนไม่สำเร็จ มีดังนี้

(1) **คนในชุมชนขาดความเข้าใจ ไม่เห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู** อาจเนื่องจากคนในชุมชนบางคนไม่ทราบถึงเป้าหมายสำคัญของการใช้มาตรการพิเศษฯ ตามมาตรา 86 รวมถึงอาจไม่เข้าใจกระบวนการและความสำคัญของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ดังนั้น จึงอาจไม่เข้าใจ หรือไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมที่กำหนดให้เด็กปฏิบัติตามแผนฯ หรืออาจไม่พร้อมรองรับ ให้เด็กและเยาวชนได้เข้าไปบำเพ็ญประโยชน์ตามที่กำหนดไว้ตามแผนฯ ทำให้เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กหรือเยาวชนบางราย อย่างไรก็ตาม หากพบว่าบางกิจกรรมเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการปฏิบัติ ก็สามารถปรับเปลี่ยนแผนฯ ได้

“พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคที่ไปทำจิตอาสาเพราะพระบางรูปก็ไม่อยากให้ทำแล้ว เหมือนกับว่าจะฝึกความอดทนเราไปในตัวด้วยว่าเรามีความอดทนมากน้อยแค่ไหน” (เด็ก/เยาวชน)

“ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการบริการสังคม อย่างเช่นให้ทำความสะอาดวัด แต่วัดไม่ยอม เนื่องจากวัดไม่ให้ใครเข้ามาทำเพราะกลัวมีขโมยเข้ามา เราก็จะประสานไปทำอย่างอื่นแทน” (ผู้ประสานแผน)

(2) **ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยง** เป็นอีกปัจจัยเงื่อนไขหนึ่งที่พบได้เป็นส่วนมาก เนื่องจากสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดคือสภาพแวดล้อมที่เป็นตัวเร้าให้เด็กกระทำความผิด โดยเฉพาะสภาพที่ยังเป็นเด็กและเยาวชนที่ทำให้กระบวนการคิดและตัดสินใจอาจยังไม่ดีหรือสมบูรณ์พอ โดยเฉพาะการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ที่ปัจจุบัน สภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยง ไม่ว่าจะเป็น แหล่งมั่วสุม การหาซื้อยาเสพติดได้ง่าย เป็นต้น สภาพที่สุ่มเสี่ยงเช่นนี้ จึงเป็นปัจจัยเงื่อนไขหนึ่งที่อาจทำให้เด็กหันกลับไปกระทำความผิดอีก ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ

“ถ้าไม่สำเร็จปัจจัยหลักก็มาจากตัวเอง..อยากให้ติดตามผลทุกๆ คน พอออกมาแล้วเป็นอีกคน พอกลับไปแล้วก็กลับไปสู่สภาพเดิม” (ผู้ปกครอง)

โดยสรุป ปัจจัยเงื่อนไขด้านชุมชนที่มีส่วนช่วยให้การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนสำเร็จ คือ การมีผู้นำชุมชนช่วยกดดัน ดูแล เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งค่อนข้างมีอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อของคนในชุมชนโดยเฉพาะในต่างจังหวัด นอกจากนั้นการที่ชุมชนมีวัดที่ให้ความร่วมมือเป็นแหล่งบำเพ็ญประโยชน์ โดยมักจะมีเจ้าอาวาสหรือพระลูกวัด ช่วยกดดันดูแล เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนได้เข้าไปทำกิจกรรมได้สำเร็จตามเงื่อนไขของแผนฯ นอกจากนี้บางพื้นที่ยังใช้เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) คอยดูแลเด็กและเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนฯ ให้สำเร็จ ส่วนปัจจัยด้านชุมชนที่มีผลให้การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนไม่สำเร็จ ได้แก่ คนในชุมชนขาดความเข้าใจ ไม่เห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อาจเนื่องจากคนในชุมชนบางคนไม่ทราบถึงเป้าหมายสำคัญของการใช้มาตรการพิเศษฯ ตามมาตรา

86 รวมถึงอาจไม่เข้าใจกระบวนการและความสำคัญของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู นอกจากนี้การที่ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยง ซึ่งเป็นตัวเราให้เด็กกระทำผิดซ้ำ ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ

2.4 ปัจจัยเงื่อนไขด้านกระบวนการทำงานของสถานพินิจฯ

กระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ เป็นปัจจัยอีกด้านหนึ่งที่มีผลต่อการประพฤติดังปฏิบัติของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่กระบวนการแรกรับเข้าสถานพินิจฯ และนำเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และกำกับติดตามให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนฯ ซึ่งจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จขึ้นอยู่กับปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.4.1 ปัจจัยด้านกระบวนการทำงานของสถานพินิจฯ ที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชน

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเงื่อนไขด้านชุมชนและสังคมแวดล้อมที่มีผลให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ มีดังต่อไปนี้

(1) **ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนฯ ที่ชัดเจน และประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับ** ซึ่งการให้ข้อมูลและชี้แจงให้เด็กและเยาวชนเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับขั้นตอนที่พวกเขาต้องปฏิบัติ รวมทั้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายสำคัญในการปฏิบัติ จะช่วยให้เด็กเข้าใจว่าตนเองจะต้องปฏิบัติอย่างไรบ้าง ปฏิบัติเพื่ออะไร และเมื่อปฏิบัติสำเร็จแล้วจะได้ประโยชน์อะไร ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ จะช่วยให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ โดยเฉพาะการเน้นให้เห็นถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับเมื่อปฏิบัติตามแผนสำเร็จ คือการไม่ถูกดำเนินคดี และไม่มีประวัติคดีติดตัว จะยิ่งทำให้เด็กหรือเยาวชนตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติตามแผนฯ ยิ่งขึ้น

“เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ ได้มีการประสานและติดตามถึง 1-2 ครั้ง เพราะเรียกให้มาพูดคุยกันถึงรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอนและการปฏิบัติตัว” (เด็ก/เยาวชน)

“บอกถึงผลลัพธ์ เป้าหมาย เมื่อดำเนินการเรียบร้อยแล้ว ว่าได้รับประโยชน์ด้านการส่งไม่ฟ้อง” (ผู้ประสานแผน)

“เราบอกถึงอนาคตที่เขาจะได้ เช่น ชี้ให้เห็นว่าเราจะได้รับโอกาสเมื่อเรียนต่อจะสามารถทำอะไรได้บ้าง บางคนเรียนเทคนิคเมื่อเปิดประเทศแล้วน้องสามารถไปต่างประเทศได้ เป็นต้น ให้เขาคิดได้เองเพื่อผลประโยชน์ก็ตกกับตัวเขา ส่วนใหญ่กลับตัวได้ เพราะคดีมันไม่ได้ร้ายแรง” (ผู้ประสานแผน)

(2) **ให้ปฏิบัติกิจกรรมตามแผนฯ ในพื้นที่ที่เด็กและเยาวชนสามารถดำเนินการได้โดยสะดวก** โดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบำเพ็ญประโยชน์ หรือบริการสังคม โดยหากให้ดำเนินการในสถานที่ใกล้บ้าน และเด็กหรือเยาวชนสามารถเข้าไปทำกิจกรรมได้โดยไม่มีข้อติดขัด จะยิ่งทำให้การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จได้โดยง่าย เช่น ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ที่วัด หรือสถานศึกษาใกล้บ้าน เป็นต้น

“แม่เชื่อว่าน้องทำได้โดยไม่มีปัญหาอยู่แล้วเพราะอยู่ใกล้โรงเรียนที่เขาเคยเรียน ”
(ผู้ปกครอง)

“น้องต้องบำเพ็ญประโยชน์ทำความสะอาดวัด ตอนนี้อยู่ที่ครบแล้ว ” (ผู้ปกครอง)

“แม่ก็ว่าน้องรับรู้ข้อมูลดีแล้วก็ตั้งใจบำเพ็ญประโยชน์ น้องต้องบำเพ็ญประโยชน์ที่โรงเรียน ตอนนี้อยู่ที่ครบแล้ว ” (ผู้ปกครอง)

(3) **กำหนดกิจกรรมไม่ยากลำบากจนเกินไป มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ** เป็นเงื่อนไขที่พบอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบันในการจัดทำแผนฯ ในส่วนของกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ และบริการสังคม ที่มักกำหนดในแผนฯ ให้เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่มาตรการพิเศษนี้ดำเนินการ ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เด็กหรือเยาวชนสามารถดำเนินการได้สะดวก เช่น อยู่ใกล้บ้าน หรือเป็นกิจกรรมง่าย ๆ ไม่ได้ก่อให้เกิดภาระมากมายแก่เด็กหรือเยาวชน ซึ่งส่วนใหญ่เด็กและเยาวชนและครอบครัวค่อนข้างพึงพอใจ ซึ่งเห็นได้จากผลการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในส่วนของเด็กและเยาวชนและครอบครัวตามที่ได้นำเสนอไปแล้ว โดยในส่วนของการศึกษาเชิงปริมาณในกลุ่มเด็กและเยาวชน พบว่า มีความพึงพอใจต่อความเหมาะสมของกิจกรรมและเงื่อนไขตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษที่จัดทำขึ้นในระดับมาก และผลการศึกษาในเชิงคุณภาพทั้งในส่วนเด็กและเยาวชนและครอบครัว ในประเด็นความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผน พบว่า เด็กและเยาวชนเห็นว่าแผนฯ มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติตามแผนฯ ตรงกับความต้องการ และตนเองสามารถปฏิบัติได้ ส่วนครอบครัวของเด็กและเยาวชนมีความเห็นสอดคล้องกับกระบวนการปฏิบัติตามแผนฯ ซึ่งการกำหนดให้มีกิจกรรมที่ง่ายต่อการปฏิบัติเช่นนี้ ทำให้เด็กและเยาวชนสามารถดำเนินการตามแผนฯ สำเร็จได้โดยง่าย

“พวกกิจกรรมทำความสะอาด ไม่ได้ไปฝึกหนักมากอะไรมันต้องสำเร็จอยู่เพราะกิจกรรมก็ได้หนักอะไรมา ” (ผู้ปกครอง)

(4) **เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ คอยกำกับ ติดตาม และให้คำแนะนำ** ซึ่งเป็นอีกประเด็นที่เด็กและเยาวชนและครอบครัวค่อนข้างพึงพอใจ สอดคล้องกับการศึกษาเชิงปริมาณ ที่กลุ่มเด็กและเยาวชนพึงพอใจต่อการให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในระดับมากที่สุด ซึ่งการคอยกำกับติดตาม นอกจากจะเป็นการคอยควบคุมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน

ไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกทางแล้ว ยังเป็นการคอยแนะนำการดำเนินการให้สำเร็จตามแผนฯ รวมไปถึงคอยอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมควบคู่ไปด้วย ซึ่งการกำกับ ติดตาม จะเป็นทั้งการสอบถาม พูดคุยทางโทรศัพท์ และการติดตามและให้คำแนะนำเมื่อเด็กหรือเยาวชนมา รายงานตัวที่สถานพินิจฯ ตามกำหนด ส่วนการติดตามในพื้นที่ส่วนใหญ่จะใช้เครือข่ายภายในชุมชน ช่วยกำกับติดตาม และอาจกำกับควบคุมโดยให้ส่งหลักฐานการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ มาให้เจ้าหน้าที่ เช่น ส่งรูปขณะปฏิบัติกิจกรรม เป็นต้น

“หลังจากจบไปครูก็โทรมาเตือนมาสอนอีก แม่ก็อยากให้ครูมาช่วยดูแลน้องหลังจากจบ ครอสนี้ ให้มาดูแล ติดตามสอบถามน้อง” (ผู้ปกครอง)

“สถานพินิจฯ ก็มีการติดตามโดยให้มารายงานตัวตามระยะเวลาที่กำหนด และได้มี แนะนำว่าอะไรควรอะไรไม่ควร” (เด็ก/เยาวชน)

“เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ ได้ปฏิบัติตัวดีต่อตนเองมาก ให้คำแนะนำต่างๆ ทำให้เราอยาก ปรับปรุงตัว ไม่คิดอยากกลับไปยุ่งเกี่ยวกับมันอีก” (เด็ก/เยาวชน)

“ใช้โทรศัพท์ด้วย แต่ส่วนใหญ่เราจะให้มารายงานตัวที่สถานพินิจฯ เพราะให้มาตรวจฉี แล้วเราใช้เจ้าหน้าที่เราอบรมฯ เขาไปด้วยระหว่างที่เขามา” (ผู้ประสานแผน)

“ก็ให้บำเพ็ญประโยชน์ตามที่แจ้งมา และให้มารายงานตัวตามที่แจ้ง และให้ทำความดี ตามที่กำหนด บางวันก็ไปทำแล้วก็ถ่ายรูป” (ผู้ปกครอง)

(5) มีการปรับแผนฯ ในระหว่างดำเนินการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้สอดคล้องกับ พฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน ซึ่งประเด็นนี้ที่พบในการศึกษาวิจัยคือ กรณีติดตามแล้วพบว่า เด็กหรือเยาวชนเริ่มมีปัญหาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เช่น เริ่มมีท่าทีไม่ตั้งใจที่จะปฏิบัติตามแผนฯ หรือเริ่มขาดความรับผิดชอบ เจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ จะมีการปรับแผนฯ เพื่อคอย กำกับติดตามพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชนให้ใกล้ชิดขึ้น เช่น ปรับระยะเวลาในการรายงานตัวให้ถี่ขึ้น ซึ่ง จะช่วยให้เจ้าหน้าที่ได้มีเวลาติดตาม พูดคุยถึงปัญหา และให้คำแนะนำ เด็กหรือเยาวชนได้บ่อยครั้งขึ้น เพื่อประคับประคองให้การปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชนดำเนินการได้สำเร็จ

“แนวทางคืออัยการเคยกำหนด 6 เดือน รายงานตัว 2 เดือนครั้ง เราก็ขอให้อัยการสั่งให้ รายงานตัวทุกเดือนเพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง แต่ส่วนใหญ่คือปัญหาเรื่องการบริการสังคม เพราะว่าเด็ก พวกนี้เขานาน ๆ ไปเขาขี้เกียจ ส่วนใหญ่เด็กพวกนี้ไม่ค่อยมีความรับผิดชอบ เราก็เลยพยายามให้มา รายงานตัวให้มามากขึ้น เพื่อคอยดูพฤติกรรมและมีโอกาสสำเร็จมากกว่า” (ผู้ประสานแผน)

(6) มีเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน เนื่องจากข้อจำกัดของจำนวนบุคลากรของสถาน พินิจฯ ที่อาจไม่เพียงพอต่อการกำกับ ติดตาม เด็กและเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ สำเร็จ ดังนั้น การประสานเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนซึ่งรวมถึงครอบครัวของเด็กและเยาวชน

อย่างมีประสิทธิภาพ จะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้การกำกับและติดตามเด็กและเยาวชนเกิดประสิทธิผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่สามารถเลือกใช้คนในชุมชนที่มีอิทธิพลต่อความคิด การตัดสินใจ ของเด็กและเยาวชน รวมทั้งเป็นคนที่เสียสละด้วยความจริงใจที่จะช่วยควบคุมดูแลเด็กให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่เหมาะสมขึ้น การทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพเช่นนี้ จะช่วยสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนสามารถปฏิบัติตามแผนฯ ได้สำเร็จง่ายขึ้น

“สถานพินิจฯ มีการติดตาม เช่น มอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านติดตาม และทำการสุ่มตรวจ ปัสสาวะ เดือนละ 1 ครั้ง” (เด็ก/เยาวชน)

“เราจะใช้ผู้นำชุมชนช่วยกำกับติดตามดูแล ให้อุเรื่องการถ่ายภาพส่งมาให้เรา โดยให้ผู้นำชุมชนไปช่วยกำกับติดตามครอบครัวของเด็กอีกทีหนึ่ง” (ผู้ประสานแผน)

“ชุมชนมีส่วนด้วย เพราะเด็กบางคนเป็นเด็กในพื้นที่ เขาจะรู้จัก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เราจะฝากให้ชุมชนช่วยดูแล เช่น ตักบาตรวันพระ เด็กไม่กล้าทำเพราะเป็นวัยรุ่น ชุมชนก็จะพาไป แต่ยังไงก็ต้องดูบริบทของชุมชนด้วย” (ผู้ประสานแผน)

2.4.2 ปัจจัยด้านกระบวนการทำงานของสถานพินิจฯ ที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนไม่สำเร็จ

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเงื่อนไขด้านชุมชนและสังคมแวดล้อมที่มีผลให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ มีดังต่อไปนี้

(1) **ไม่อธิบายสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแผนและการปฏิบัติตามแผนให้เด็กเข้าใจ** โดยแม้จากผลการศึกษาเชิงปริมาณจะพบว่า เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายจะมีความรู้ความเข้าใจทั้งในด้านเป้าหมายและหลักเกณฑ์เงื่อนไขของมาตรการพิเศษ รวมทั้งด้านขั้นตอนการดำเนินการในระดับมากก็ตาม แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เด็กอีกกลุ่มหนึ่งกลับพบว่า บางรายให้ข้อมูลว่า ไม่เข้าใจรายละเอียดขั้นตอนในทุกเรื่อง เช่น รายละเอียดหรือขั้นตอนที่จะต้องไปบำบัดฟื้นฟูประโยชน์ หรือบางรายอาจไม่ทราบวัตถุประสงค์ที่แท้จริงว่า ที่ให้ปฏิบัติตามแผนฯ นั้น เพราะอะไร หรือช่วยให้เกิดประโยชน์อย่างไร ทำให้เด็กหรือเยาวชนบางรายอาจคับข้องใจ ปฏิบัติไปท่ามกลางความไม่เข้าใจ หรือปฏิบัติไม่ถูกต้องครบถ้วน ทำให้การปฏิบัติตามแผนฯ อาจไม่สำเร็จตามเป้าหมายที่แท้จริง คือการให้เด็กและเยาวชนได้นึกคิดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสมได้

“ฟังพอใจปานกลางเพราะบางเรื่องที่ไม่เข้าใจ เช่น ไม่ได้อธิบายถึงวิธีการบำบัดฟื้นฟูประโยชน์จะต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง” (เด็ก/เยาวชน)

“ส่วนที่ไม่โอเคเป็นเด็ก 15 16 ปี คือคุณทำผิดแล้วก็ต้องมาทำอย่างนี้ละ เพื่อให้ความผิดของคนเป็นศูนย์ เด็กบางคนมันก็ไม่โอเค เขาสงสัยว่าทำไมต้องมาบังคับเขา เขาไม่รู้ว่าเป็นการตัดสินภัยตัดสินดานเด็ก” (พนักงานสอบสวน)

(2) ปฏิบัติโดยจำเป็นต้องให้ได้เป้าหมายตามตัวชี้วัดในเชิงปริมาณ ทำให้กระบวนการคัดกรองและจัดทำแผนฯ บิดเบือนไปหรือขาดคุณภาพ โดยจะพบว่าบางครั้ง การดำเนินการตามมาตรการพิเศษฯ ตามมาตรา 86 อาจไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เช่น ผู้เสียหายอาจไม่เต็มใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการ เนื่องจากมองว่าไม่ยุติธรรมกับตนเอง ไม่น่าจะเหมาะสมกับการกระทำผิดของเด็ก หรือการคัดกรองอาจจะไม่สามารถตรวจสอบได้ว่า เด็กหรือเยาวชนสำนึกผิดจริง แต่เนื่องจากมีตัวชี้วัดกำหนดจำนวนในการตั้งเด็กและเยาวชนเข้าสู่มาตรการดังกล่าวนี้ให้ได้ตามเป้าหมายที่กำหนด ทำให้เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องหวานล้อมหรือจัดการเพื่อให้เกิดการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูขึ้น มีผลให้กระบวนการจัดทำแผนฯ ไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แผนฯ ที่ออกมา จึงอาจไม่สอดคล้องกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน หรือไม่เหมาะสมกับบริบทของเด็ก รวมไปถึงตัวเด็กหรือเยาวชนเองที่ไม่ได้สำนึกผิดจริง อาจขาดความมุ่งมั่นและความรับผิดชอบ ที่จะปฏิบัติตามแผนฯ ให้สำเร็จลุล่วงได้

“แต่วันที่เราทำให้ตัดสินใจทำ 86 เราก็ก็น่าจะทำ ไม่อย่างนั้นเราก็เสียตัวชี้วัด สิ่งเดียวที่ทำให้ 86 ไม่แข็ง คักคือสิทธิ์คือตัวชี้วัด ทำให้เราต้องบิดตาข้างนี้ทั้งที่เลยเวลาเราทำ..มันต้องมาทำเป็นตัวชี้วัด เลยไม่เหมาะสมกับเด็กทุกคน ทำให้กระบวนการคัดกรองที่ใช้ได้จริงถูกบิดเบือนออกไป” (สถานพินิจฯ)

โดยสรุป ปัจจัยเงื่อนไขด้านเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ ที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนคือ การให้ข้อมูลที่กระจ่างชัดเจนของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินการตามแผนฯ รวมทั้งประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับจากมาตรการพิเศษฯ นี้ เพื่อให้เด็กมีแนวทาง รวมถึงมีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ในการปฏิบัติตามแผนฯ นอกจากนี้ปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยให้เด็กปฏิบัติตามแผนฯ ได้สำเร็จคือกิจกรรมที่กำหนดให้ปฏิบัติไม่สร้างความยากลำบากให้แก่เด็ก รวมทั้งเป็นการปฏิบัติในพื้นที่ที่เด็กสามารถดำเนินการได้โดยสะดวก แต่ในประเด็นนี้ อาจมีข้อขัดแย้งด้านความสมเหตุสมผลกับโทษที่ควรได้รับการกระทำผิด โดยเฉพาะความเห็นในส่วนของผู้เสียหาย ส่วนปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชน รวมถึงครอบครัว คือ การที่เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ คอยใส่ใจ กำกับดูแล และให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งหากพบว่า เด็กเริ่มที่จะออกนอกกลุ่มนอกทาง หรือไม่มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติ ก็อาจจะมีการปรับแผนฯ เพื่อให้กำกับติดตามเด็กหรือเยาวชนรายนั้น ๆ ได้ใกล้ชิดขึ้น เป็นการช่วยผลักดันให้เด็กสามารถปฏิบัติตามแผนได้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่กำหนด ทั้งนี้ การมีเครือข่ายชุมชน

เข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับติดตาม นอกจากจะช่วยลดภาระการทำงานของเจ้าหน้าที่แล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนและครอบครัวซึ่งใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนมากกว่า ได้กำกับดูแลการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็ก ได้สอดคล้องกับสภาพบริบทของเด็กและเยาวชนและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ช่วยให้การปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชนสำเร็จได้โดยง่าย

ส่วนปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชนไม่สำเร็จนั้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการที่เจ้าหน้าที่ไม่ได้อธิบายเด็กหรือเยาวชน รวมทั้งครอบครัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนทั้งแนวทางปฏิบัติ และวัตถุประสงค์รวมถึงเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม ทำให้เด็กขาดทิศทางที่ชัดเจน รวมทั้งอาจคับข้องใจกับสิ่งที่ต้องปฏิบัติ มีผลให้การปฏิบัติตามแผนฯ อาจไม่สำเร็จตามเป้าหมายที่แท้จริง อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ เจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ พยายามปฏิบัติตามมาตรการพิเศษฯ ดังกล่าวนี้อย่างเคร่งครัด โดยกังวลกับการปฏิบัติให้ได้ตามเป้าหมายของตัวชี้วัดในเชิงปริมาณที่กรมพินิจฯ กำหนด ซึ่งตามจริงแล้วอาจจะไม่ตอบโจทย์ของกระบวนการคัดกรองเพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์การใช้มาตรการฯ ดังกล่าวอย่างมีคุณภาพ ซึ่งเมื่อกระบวนการคัดกรองบิดเบือนไป กระบวนการจัดทำแผนฯ ก็อาจบิดเบือนตามไปด้วย คือแผนฯ ที่ได้ อาจไม่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และผู้เสียหาย หรือแผนฯ ที่กำหนดขึ้นนั้น อาจไม่เหมาะสมกับบริบทของเด็กแต่ละรายอย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญหาหรือข้อจำกัดต่อมาในการปฏิบัติตามแผนให้สำเร็จ หรืออาจจะปฏิบัติครบถ้วนก็จริง แต่อาจไม่สำเร็จตามเป้าหมายของมาตรการพิเศษฯ ที่ต้องการให้เด็กที่เข้าสู่มาตรการดังกล่าว สำนึกผิดอย่างแท้จริง และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่บกพร่องให้เหมาะสมขึ้น

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ผลการวิจัยในส่วนนี้ เป็นการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 โดยเน้นความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชน รวมไปถึงข้อเสนอแนวทางในการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายที่มีความเหมาะสม โดยผลการวิจัยในส่วนนี้ วิเคราะห์จากการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นส่วนใหญ่จากกลุ่มเป้าหมายทั้ง 8 กลุ่มตามที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยนำผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณเข้ามาเทียบเคียง เพื่อสกัดให้ได้ข้อเสนอที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด โดยประเด็นในการนำเสนอในส่วนนี้ ประกอบด้วย

3.1 ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

3.2 แนวทางในการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

3.1 ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 นี้ เน้นความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชน โดยคำนึงถึงสิทธิ สวัสดิภาพ และอนาคตของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ โดยผลการศึกษาวิจัยจะแบ่งข้อเสนอ ออกเป็น 5 ด้าน ที่สอดคล้องกับกระบวนการสำคัญของการใช้มาตรการพิเศษฯ ได้แก่ 1) ด้านการประเมินและคัดกรองเพื่อเข้าสู่มาตรการพิเศษฯ 2) ด้านการประสานเพื่อประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู 3) ด้านการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู 4) ด้านกระบวนการกำกับ ติดตาม การดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และ 5) ด้านการติดตาม ประเมินผลภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ

3.1.1 ด้านการประเมินและคัดกรองเพื่อเข้าสู่มาตรการพิเศษฯ

ภายหลังถูกตำรวจจับกุมและส่งเด็กหรือเยาวชนไปที่ศาล ศาลอาจมีคำสั่งให้ควบคุมตัวหรือประกันตัวได้ แล้วจึงส่งมาที่สถานพินิจฯ เพื่อสืบเสาะข้อเท็จจริง ซึ่งจะเข้าสู่ขั้นประเมินและคัดกรองนี้ โดยพนักงานคุมประพฤติ จะทำการประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นสำหรับคัดกรองเด็กและเยาวชน โดยใช้แบบประเมินความเสี่ยงและความจำเป็น (Risk and Need assessment scales: R&N) และการเข้าหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ จากนั้นประชุมร่วมกับนักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อร่วมกันคัดกรองและเสนอความเห็นว่ามีสมควรนำคดีเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี ตามมาตรา 86 หรือไม่ จากนั้นพนักงานคุมประพฤติจะเสนอผู้อำนวยการเพื่อพิจารณา “กรณีเห็นสมควร” ให้ผู้อำนวยการมีคำสั่งแต่งตั้งบุคคลจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อไป ซึ่งข้อเสนอในเชิงนโยบายในการประเมินและคัดกรอง มีดังนี้

(1) นโยบายในของหน่วยงานในการใช้มาตรการพิเศษฯ ควรเน้นคุณภาพในการคัดกรอง มากกว่าการเน้นผลในเชิงปริมาณ เนื่องจากปัญหาที่พบในปัจจุบันจากการศึกษาวิจัยคือ การนำเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 นี้ เจ้าหน้าที่ยังมีความกังวลกับการปฏิบัติตามตัวชี้วัดของหน่วยงานที่เน้นให้ได้ปริมาณตามเป้าหมายที่กำหนด เพื่อที่จะเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมตามปกติให้มากขึ้น ซึ่งอาจทำให้คุณภาพในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็ก รวมถึงการเยียวยาผู้เสียหาย ไม่เป็นไปเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมาย ดังนั้นควรทบทวนเกี่ยวกับการกำหนดตัวชี้วัดที่เน้นคุณภาพในการคัดกรอง มากกว่าการเน้นผลในเชิงปริมาณ

“มันต้องมาทำเป็นตัวชีวิต เลยไม่เหมาะสมกับเด็กทุกคน ทำให้กระบวนการคัดกรองที่ใช้ได้จริงถูกบิดเบือนออกไปคิดว่าควรให้ 86..ควรเอาออกจากตัวชีวิต จะได้ตามเจตนารมณ์ตามกฎหมายจริง ๆ ให้ใช้กับเด็กที่เหมาะสมจะใช้ดำเนินการจริง ๆ มากกว่า” (สถานพินิจฯ ภาคตะวันออก_4)

(2) ควรพัฒนาเครื่องมือในการประเมินคัดกรองให้เหมาะสมและหลากหลายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเครื่องมือที่ใช้ประเมิน “การสำนึกผิด” ของเด็กและเยาวชน เนื่องจากในปัจจุบันเครื่องมือในการคัดกรองที่มีอยู่ ได้แก่ แบบประเมินความเสี่ยงและความจำเป็น (Risk and Need assessment scales: R&N) ซึ่งอาจจะยังไม่เพียงพอต่อการคัดกรองเด็กและเยาวชนเข้าสู่มาตรการพิเศษฯ ดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะในเรื่องการประเมินการสำนึกผิดของเด็กและเยาวชน ซึ่งจากผลการศึกษาวิจัยพบว่า เด็กและเยาวชนส่วนหนึ่งไม่ได้รู้สึกผิดจริงตามที่พยายามแสดงออกไป แต่ที่แสดงออกเพียงเพราะไม่ต้องการถูกดำเนินคดีหรือไม่มีประวัติคดีติดตัวเท่านั้น ดังนั้น กรมพินิจฯ ควรพิจารณาเครื่องมือคัดกรอง เพื่อให้ได้เด็กที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์อย่างแท้จริงเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ นี้ ซึ่งจะประโยชน์ทั้งต่อคุณภาพในการแก้ไขบำบัด ฟื้นฟู และเป็นธรรมต่อความผู้เสียหายด้วย

“บางทีพวกเด็กแว้นไปบอกกันต่อเลยนะ ว่าให้ยอมเข้า 86 เพราะว่ามันได้รถคืน เลยกลายเป็นช่องโหว่ไปเลยทางกฎหมาย เราต้องให้ความสำคัญกับการคัดกรองมากหน่อย” (สถานพินิจฯ)

นอกจากนี้ อาจมีเครื่องมืออื่นๆ ที่จะช่วยคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงที่เฉพาะเจาะจงของเด็กและเยาวชนได้แม่นยำขึ้น เช่น คัดกรองพฤติกรรมอันธพาล/พฤติกรรมต่อต้านสังคม พฤติกรรมรุนแรง ก้าวร้าว หรือไม่เป็นมิตร เป็นต้น

(3) กระบวนการคัดกรองต้องดำเนินการโดยทีมสหวิชาชีพอย่างจริงจัง ซึ่งตามขั้นตอนปกติกระบวนการคัดกรองจะต้องประกอบไปด้วย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และพนักงานคุมประพฤติ เพื่อร่วมกันประเมินก่อนเสนอใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี ตามมาตรา 86 แต่ในบางสถานการณ์อาจไม่เป็นไปตามที่กำหนด ดังนั้นหน่วยงานควรกำกับดูแลให้มีการดำเนินการร่วมกันดังกล่าว เพื่อให้กระบวนการคัดกรองมีประสิทธิภาพสูงสุด เนื่องจากหากคัดกรองเด็กและเยาวชนได้เหมาะสมแล้ว การดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจไม่สำเร็จได้ หรือไม่เกิดประโยชน์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

“คือจริง ๆ เมื่อก่อนใช้นักจิต นักสังคมฯ พนักงานคุมประพฤติ แต่ตอนนี้อาจหรือไม่ทำนั้น ขึ้นอยู่กับพนักงานคุมประพฤติเลย ถามว่าบางทีเคยมีความเห็นแย้งไหม เคยมีนะ เพราะนักจิตฯ สังคมฯ เค้าเรียนมาเขาจะถามเยอะกว่าเรา แต่สุดท้ายเขาก็ต้องขึ้นกับดุลยพินิจของคุมประพฤติ แล้วนักจิตฯ สังคมฯ เขาก็ไม่มีความคิดเห็นได้เลย ปัญหาก็คือกระบวนการคัดกรองมันไม่ดีแต่” (สถานพินิจฯ)

“กระบวนการคัดกรองที่เราจะประชุมวิชาชีพ ใช้นักจิตฯ นักสังคมฯ ในการสั่งประเมิน แล้วประชุมเพื่อเสนอการใช้มาตรการ 86 โดยพนักงานคุมประพฤติ นักจิตฯ นักสังคมฯ ประชุมร่วมกัน เพื่อเสนอมาตรการว่าสมควรใช้หรือไม่ แล้วทำหนังสือผ่านมายังหัวหน้าส่วนคดี แล้วให้ ผอ. พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ในสำหรับการคัดกรองตรงนี้ผมว่าได้อยู่แล้ว” (สถานพินิจฯ)

“การคัดกรองที่ผ่านมาสำหรับพื้นที่จังหวัดลำปางถือว่าทำได้ดี โดยมีการรวบรวมความคิดเห็นจากนักจิตฯ นักสังคมฯ และพนักงานคุมประพฤติร่วมกัน ในการกลั่นกรอง นอกจากนี้ยังมีความเห็นจากอัยการ รวมถึงท่านผู้อำนวยการ คิดว่าเป็นกระบวนการที่ดี” (สถานพินิจฯ)

กระบวนการคัดกรองที่มีประสิทธิภาพ ยังช่วยสร้างความมั่นใจให้กับผู้เสียหายว่า มาตรการดังกล่าว ไม่เพียงแต่ช่วยให้เด็กและเยาวชนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมตามเกณฑ์ได้โอกาสในการปรับปรุงตัวโดยไม่มีความผิดติดตัวเท่านั้น แต่ยังเป็นการคำนึงถึงความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายและสิทธิของผู้กระทำความผิดอีกด้วย เนื่องจากผู้เสียหายบางส่วนมองว่า การให้โอกาสกับเด็กหรือเยาวชนที่ไม่สมควรให้โอกาส ส่งผลให้ผู้เสียหายรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรม หรืออาจรู้สึกว่าการตนเองไม่ได้รับการเยียวยาด้านจิตใจอย่างเหมาะสมเพียงพอกับความสูญเสียที่เกิดขึ้น

“คิดว่าเป็นมาตรการที่ดีอยู่แล้ว แต่คิดว่าต้องใช้กับคนที่เหมาะสมจะใช้ต่อไปต่อได้ ไม่เกร” (ผู้เสียหาย)

“คือคิดว่าถ้าเราให้โอกาสกับคนที่มีอนาคตคิดว่าเหมาะสม แต่ถ้าเป็นเด็กเกรก็จะเสียโอกาส” (ผู้เสียหาย)

“การดำเนินการตาม ม 86 คิดว่าทำให้เด็กสำนึกผิดสำหรับเด็กที่ไม่ดีจริงมาก แต่ถ้าเป็นเด็กที่เกรมากคิดว่าเขาก็จะไม่กลัว ไม่สำนึกผิด” (ผู้เสียหาย)

3.1.2 ด้านการประสานเพื่อประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

การดำเนินการในด้านนี้ ดำเนินการโดยผู้ประสานการประชุม เพื่อจัดประชุมผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ ฝ่ายเด็กและเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ พนักงานคุมประพฤติ พนักงานอัยการ ผู้อำนวยการ ผู้ประสานการประชุม รวมถึงบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้แทนชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้แทนหน่วยงานที่ได้รับผลกระทบ เป็นต้น ซึ่งผลการศึกษาวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพบว่า เด็กและเยาวชนรวมทั้งผู้ปกครอง ตลอดจนพนักงานอัยการที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ค่อนข้างพึงพอใจต่อการประสานงานในการจัดทำแผน แต่มีรายละเอียดบางประการที่อาจต้องปรับแก้หรือพัฒนา โดยมีข้อเสนอดังนี้

(1) ควรประสานติดตามให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เข้าร่วมจัดทำแผนฯ อย่างครบถ้วน แม้ตามกฎหมายและระเบียบของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กำหนดว่าต้องมี (1) ฝ่ายเด็ก

หรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ (2) ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหาย ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ (3) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ (4) พนักงานคุมประพฤติ และ (5) พนักงานอัยการ ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่จะประสานให้เข้าประชุมครบถ้วนดังนี้ แต่กฎหมายและระเบียบยังเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบสมควรเข้าร่วมด้วย ซึ่งส่วนใหญ่จะพบว่า มีการประสานให้ผู้แทนชุมชนเข้าร่วม แต่ที่มักพบเป็นปัญหาในการประสานเข้าร่วมประชุม คือพนักงานสอบสวน ที่อาจมีการประสาน แต่อาจไม่ได้ติดตามให้เข้าร่วมประชุมจัดทำแผนฯ อย่างจริงจัง หรือในบางพื้นที่อาจไม่ได้ดำเนินการประสานแล้ว ซึ่งพนักงานสอบสวน น่าจะเป็นกลุ่มที่ให้มุมมองมากขึ้นในการจัดทำแผนฯ ได้ เนื่องจากเข้าใจพฤติการณ์แห่งคดี เข้าใจบริบทของพื้นที่ และสภาพความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่รับผิดชอบ

“ควรเชิญเราให้เป็นรูปธรรม ให้ได้เข้าร่วมประชุมจริง จะได้แสดงความคิดเห็น เพราะเราเป็นผู้จับกุมเราจะรู้ถึงการกระทำของเด็ก คืออยากให้เชิญเราจริง ๆ” (พนักงานสอบสวน)

“ส่วนมากจะเป็นตำรวจ ตอบรับว่าจะเข้าร่วมประชุม แต่เวลาจริงไม่ค่อยมา หรือมาช้า เราก็จะแจ้งให้ตำรวจทราบว่ายัยการเขามาอะ เพื่อตำรวจเกรงใจและเข้ามา” (ผู้ประสานแผน)

“ผอ. สถานพินิจต้องมาคำสั่งก่อน แล้วจะแจ้งให้พนักงานสอบสวนเข้าร่วมจัดทำแผน ส่วนใหญ่ในทางปฏิบัติการแจ้งจะมีเวลากระชั้น ทำให้พนักงานสอบสวนไม่สามารถไปร่วมประชุม ในส่วนตัวถ้าคดีนี้มีการพิจารณาแล้วจากสถานพินิจฯ ควรแจ้งนัดก่อนสัก 1 – 2 อาทิตย์เป็นอย่างน้อย เพื่อให้มีเวลาสามารถไปประชุมร่วมได้” (พนักงานสอบสวน)

“ผมก็จะพยายามเอาผู้นำชุมชนเข้าร่วมด้วย อยากให้มีส่วนร่วม เราจะให้เด็กไปรายงานตัวกับผู้นำชุมชน มันจะสะดวกกับสถานพินิจด้วย สะดวกกับเด็กด้วย เมื่อก่อนเราจะเชิญพนักงานสอบสวนมาร่วมด้วย หลัง ๆ ไม่ค่อยสะดวก เราก็เลยไม่ได้เชิญ” (ผู้ประสานแผน)

(2) ควรมีการประสานให้รายละเอียดที่เพียงพอแก่ฝ่ายเด็กและเยาวชนและฝ่ายผู้เสียหาย ทั้งรายละเอียดที่ควรรู้เกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอนต่าง ๆ และวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการใช้มาตรการพิเศษฯ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนฯ ของเด็กและเยาวชนรวมทั้งครอบครัว และฝ่ายผู้เสียหาย ให้มีความพร้อมและเข้าใจถึงการปฏิบัติตัวในการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดทำแผนฯ เพื่อให้สอดคล้องตามหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในฝ่ายเด็กและเยาวชน ส่วนตัวเด็กหรือเยาวชนผู้ประสานการประชุม ควรทำความเข้าใจกับเด็กและเยาวชนให้มีโอกาสได้ทบทวนถึงผลกระทบหรือผลร้ายในสิ่งที่ตนเองได้กระทำลงไปก่อนที่จะเข้าร่วมประชุม และเตรียมที่จะสำนึกและรับผิดชอบผลของการกระทำ ส่วนครอบครัวของ

เด็กและเยาวชน ควรจะต้องทราบบทบาทของตนเองที่จะร่วมกำหนดโทษและมาตรการที่จะแก้ไข บำบัด พื้นฟู เด็กและเยาวชนในปกครองของตนเอง โดยไม่เป็นเพียงผู้ร่วมรับรู้เท่านั้น

“ต้องโน้มน้าวให้เยาวชนสำนึกและรู้สึกถึงรับผิดชอบผลของการกระทำ เขาจะเอ่ยคำขอโทษ และการขอโอกาสกลับตัว เราจะต้องกล่าวให้เห็นถึงความรัก ห่วงใยที่มีต่อลูกที่กระทำผิด เพื่อให้เด็กรู้สึกสำนึกต่อบิดามารดา” (ผู้ประสานแผน)

“เวลาคุยกับเขา เราจะทำให้เขาเห็นว่าได้รับผลกระทบอะไรบ้างเขาจะเห็นไม่ชัด แต่คนรอบข้างมีผลกระทบอะไรบ้างเขาจะเห็น เช่น แม่ต้องมาเสียเงินประกันตัว ซึ่งให้เห็นว่าตอนกระทำผิดเขาทำกับเพื่อนแต่คนเดือดร้อนคือพ่อแม่ เขาจะคิดได้ว่าไม่น่าทำเลย จะเห็นจากคำพูด ปฏิกริยาเขาเองว่าสำนึกผิด” (ผู้ประสานแผน)

“ก่อนประชุมก็ไม่ทราบว่ามีใครเข้าร่วมประชุมบ้าง มาทราบทีหลังตอนอยู่ในห้องประชุม พ่อก็อยากรู้ก่อนว่ามีใครบ้างในห้องประชุมจะได้เตรียมตัวก่อนจะได้หาข้อมูลการปฏิบัติก่อนประชุม อยากให้แจ้งตั้งแต่โทรประสานงานเลย” (ผู้ปกครอง)

ในฝ่ายผู้เสียหาย นอกจากจะต้องรับรู้รายละเอียดที่ควรรู้เกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอนต่าง ๆ และวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการใช้มาตรการพิเศษฯ แล้ว ผู้ประสานการประชุม ควรทำความเข้าใจให้ผู้เสียหายได้เตรียมตัวที่จะมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลความเสียหายที่ตนเองได้รับ และเข้าใจถึงสิทธิที่ตนเองควรต้องได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองโดยสมควรกับความเสียหายที่เขาได้กระทำต่อผู้เสียหาย เน้นให้เกิดความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายและสิทธิของผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มากกว่าการขอโทษและการให้อภัยเพียงเท่านั้น

“ส่วนเรื่องความรู้เรื่อง ม 86 เราไม่มีความรู้อะไร เจ้าหน้าที่สถานพินิจก็ไม่ได้บอกอะไรมาด้วย” (ผู้เสียหาย)

(3) การสร้างความเข้าใจให้แก่เด็กและเยาวชนควรคำนึงถึงความแตกต่างของระดับความรู้หรือระดับการศึกษา เนื่องจากผลการศึกษาเชิงปริมาณแสดงให้เห็นว่า ระดับการศึกษามีผลต่อความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชน โดยเด็กที่มีการศึกษาน้อยจะมีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการต่าง ๆ ตามขั้นตอนของมาตรการพิเศษต่ำกว่าเด็กที่มีการศึกษาสูงกว่า ดังนั้น การชี้แจงข้อมูลให้แก่เด็กหรือเยาวชนตั้งแต่ในขั้นเตรียมความพร้อม โดยคำนึงถึงพื้นฐานความรู้และสติปัญญาของเด็กแต่ละคนเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการมีความพร้อมและเข้าใจการปฏิบัติตามหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างแท้จริง

3.1.3 ด้านการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จะต้องจัดทำให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำ ทั้งนี้ในการดำเนินการประชุมจัดทำแผน จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความคิดและความรู้สึกของเด็กและเยาวชนที่ได้กระทำผิด และความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ (หากมีผู้เสียหาย) และสิ่งที่ต้องการให้ชดเชยความเสียหายนั้น โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนได้มีโอกาสพูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้น และดำเนินการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมและยอมรับความถูกต้องครบถ้วนของแผนฯ รวมถึงสอบถามความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหาย (หากมี) เกี่ยวกับแผนฯ ที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น ซึ่งหากดำเนินการได้จริงตามแนวทางดังกล่าวนี้ จะช่วยให้ได้แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัย มีข้อเสนอที่ควรต้องพัฒนาหรือปรับปรุงในกระบวนการจัดทำแผนฯ ดังต่อไปนี้

(1) ในการประชุมจัดทำแผนฯ ควรกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจพฤติกรรมและปัญหาที่แท้จริงของเด็กหรือเยาวชน ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการจัดทำแผนที่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นที่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลสำคัญจากการสืบเสาะของพนักงานคุมประพฤติ ข้อมูลจากการประเมินความเสี่ยงและความจำเป็น รวมถึงข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติการณ์คดีของพนักงานสอบสวน เป็นต้น ซึ่งควรได้อธิบายรายละเอียดตามความเหมาะสม เพื่อที่จะให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนรับทราบพฤติกรรมปัญหาที่แท้จริงของเด็กหรือเยาวชน รวมทั้งความจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เพื่อใช้กำหนดเป็นแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำหรับเด็กหรือเยาวชนรายนั้น รวมไปถึงเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดได้เข้าใจถึงผลกระทบจากพฤติกรรมของตนเอง เพื่อที่จะแสดงความสำนึกผิดและแสดงความรับผิดชอบด้วยความจริงใจ

“การทำแผนสำหรับเด็กแต่ละคนเราต้องรู้จักเขาก่อน เราต้องรู้จักปัญหาก่อน ต้องสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับเด็กก่อนทั้งหมด ต้องลงรายละเอียด” (ผู้พิพากษา)

(2) ควรจัดการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง และเพียงพอ เพื่อพัฒนาและเพิ่มพูนทักษะผู้ประสานจัดทำแผนฯ และติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินการของผู้ประสานจัดทำแผนฯ โดยเป็นการฝึกอบรมทั้งทักษะการสื่อสาร และทักษะในการดำเนินการประชุมที่สอดคล้องกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ เพื่อให้ดำเนินการประชุมให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายเกิดความรู้สึกปลอดภัย และไว้วางใจต่อกัน สามารถอำนวยความสะดวกข้อมูลเพียงพอให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีข้อมูลสำคัญในการพิจารณาร่วมจัดทำแผนฯ เพื่อให้ได้แผนฯ ที่

สอดคล้องกับสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด สอดคล้องกับความจำเป็นในการแก้ไข บำบัดฟื้นฟู รวมถึงเหมาะสมกับการเยียวยาผู้เสียหาย (ถ้ามี) และสามารถควบคุมการประชุมตั้งแต่ต้น จนจบขั้นตอนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และนอกจากการฝึกอบรมแล้ว หน่วยงานควรมีการติดตาม ประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินการจัดทำแผนฯ ของผู้ประสานแผนฯ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

“ทักษะของผู้ประสานแผนคิดว่าน้อย ทักษะด้านการประชุมไม่มีปัญหาเพราะเป็นงาน ประจำ แต่บางกรณีที่ต้องจัดทำแผน เขาต้องมองลึกไปที่พฤติกรรมเด็ก หรือหามาตรการอะไรที่สนับสนุน เด็กกลับคืนสังคมต้องมีทักษะที่มากกว่านี้ ปัญหาในด้านกฎหมายไม่มี ปัญหาเกิดจากตัวบุคคลที่ ดำเนินการมากกว่า ควรเพิ่มประสิทธิภาพ ทักษะ การเป็นผู้ประชุม การเสนอมาตรการทั้งหลายเข้าที่ ประชุม” (พนักงานอัยการ)

“ถ้าผู้ประสานแผนทำงานแล้วเวิร์กจริง มันจะช่วยเยียวยา...ฉะนั้นความสามารถของผู้ ประสานแผนที่เป็นตัวช่วยให้เกิดการสมานฉันท์ได้ ถ้าในส่วนของศาลจะมีการอบรมผู้ประสานแผนฯ เป็นระยะใน 2 ระดับ ทั้ง ทฤษฎี และ การทำ work shop เราจะดูผลสัมฤทธิ์ปลายทางเลยว่าผู้ ประสานแผนทำได้ดีเพียงใด มันเป็นทักษะส่วนตัวของเขา” (ผู้พิพากษา)

(3) การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรดำเนินการให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากสภาพปัญหาที่พบในบางพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย คือกระบวนการ จัดทำแผนฯ ไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมประชุมอย่างแท้จริง โดยมักเป็นไปใน รูปแบบของการเสนอแพ็คเกจจากสถานพินิจฯ และให้ที่ประชุมได้พิจารณา โดยอาจไม่ได้ผ่านการ พิจารณาอย่างรอบคอบเพียงพอ และไม่ได้แสดงความคิดเห็นตามมุมมองของตนเอง โดยเฉพาะ มุมมองของเด็กและเยาวชน ที่ควรเปิดโอกาสและกระตุ้นให้ได้แสดงความคิดเห็นถึงความเหมาะสม และเป็นไปได้ที่จะนำแผนฯ ไปปฏิบัติและยอมรับที่จะปฏิบัติตามแผนฯ อย่างจริงจัง ไม่เพียงแต่รับฟัง หรือให้ผู้ปกครองเป็นฝ่ายแสดงความคิดเห็นแทนเท่านั้น รวมไปถึงมุมมองของผู้เสียหายที่มีสิทธิจะ ได้รับการเยียวยาตามความเหมาะสม นอกจากนั้นมุมมองของผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่น ๆ ที่ช่วยกันคิด ช่วยกันพิจารณา ซึ่งจะช่วยให้แผนฯ มีความเหมาะสมหรือสมบูรณ์มากขึ้น

“ระหว่างการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่มีส่วนร่วมในการจัดการทำแผนฯ” (เด็กเขต ปริมณฑล_1)

“พึงพอใจในการเข้าร่วมประชุมปานกลาง เพราะว่าบางครั้งการประชุมก็ไม่มีอะไร อีก อย่างมันก็เป็นไปตามแผนฯ ที่ได้กำหนดไว้อยู่แล้ว” (เด็ก/เยาวชน)

“มีส่วนร่วมแค่เพียงตอนเข้าไปร่วมประชุมเพียงเท่านั้นเนื่องจากแผนได้จัดทำไว้เรียบร้อยแล้ว แล้วแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูควรให้ฝ่ายผู้ปกครองเยาวชนผู้กระทำผิดมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนด้วย

เนื่องจากผู้ปกครองย่อมทราบเกี่ยวกับลักษณะนิสัยความประพฤติของเยาวชนเป็นอย่างดี” (พนักงานสอบสวน)

“เราจะถามความสะดวกของเด็กในกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เราจะให้โอกาสเขาในการติดต่อสถานที่ทำประโยชน์ตามความสะดวกเขาก่อน ถ้าเขาหาไม่ได้ สถานพินิจฯ จะกำหนดให้เอง... พยายามให้เด็กเป็นคนตอบ ไม่ใช่ผู้ปกครองตอบแทนเด็กทั้งหมด” (ผู้ประสานแผน)

ในกรณีที่เด็กและเยาวชน ยังเป็นนักเรียนหรือนักศึกษาอยู่ ผู้ประสานการประชุมควรให้ตัวแทนของสถานศึกษามีส่วนร่วมในการประชุมจัดทำแผนฯ เพื่อที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน เช่น ความจำเป็นในการดูแลให้ศึกษาต่อเนื่อง รวมทั้งความเห็นและความพร้อมในการให้สถานศึกษาช่วยกำกับดูแลให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนฯ เป็นต้น

“การบริหารจัดการควรให้มี ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือหากเป็นกรณี ที่เยาวชนกำลังศึกษาอยู่ก็ให้ครูหรืออาจารย์ในฝ่ายการศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้วย” (พนักงานสอบสวน)

(4) ควรให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้มากขึ้น เนื่องจากเข้าใจพฤติกรรมแห่งคดีและบริบทพื้นที่ โดยในส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ควรกระตุ้นให้เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูทุกครั้ง เนื่องจากการเปิดโอกาสให้ตำรวจได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนฯ จะทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เข้าใจพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดในอีกมุมมองหนึ่ง ซึ่งอาจไม่เฉพาะเจาะจงแต่พนักงานสอบสวนก็ได้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่จะทราบบริบทแวดล้อมในพื้นที่ค่อนข้างดี ตลอดจนเข้าใจสภาพความเสี่ยงในพื้นที่ และมีความใกล้ชิดกับชุมชน นอกจากนี้ การให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการจัดทำแผนฯ อาจขอความร่วมมือให้ตำรวจที่เข้าร่วม เป็นอีกหนึ่งกลไกที่จะช่วยควบคุม ดูแล ให้เด็กปฏิบัติตามแผนฯ ได้สำเร็จ

“ในส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจนอกจากจะมีพนักงานสอบสวนแล้วควรจะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจท้องถิ่นที่อยู่ตามภูมิลำเนาของเยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนด้วย ซึ่งหลังจากมีการทำแผนแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องถิ่นจะเป็นผู้ที่มีส่วนในการควบคุมดูแลการปฏิบัติตามแผนของเยาวชนอีกส่วนหนึ่งด้วย หรือหากไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องถิ่นก็น่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือท้องถิ่นที่อยู่ตามภูมิลำเนาของเยาวชนผู้กระทำความผิดมาร่วมกำหนดแผนด้วย” (พนักงานสอบสวน)

“การเชิญประชุม พนักงานสอบสวนเป็นเรื่องสำคัญในการทำแผนฯ เพราะเขารู้พื้นที่และพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด และควรเชิญตำรวจฝ่ายสายตรวจด้วย เพราะเขาใกล้ชิดกับชุมชน อาจรู้ดีกว่าพนักงานสอบสวนด้วยซ้ำ เพราะพนักงานสอบสวนรู้แค่คดี” (พนักงานสอบสวน)

(5) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนแต่ละรายอย่างแท้จริง โดยให้ความสำคัญกับการประเมินสภาพปัญหาและความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อย่างละเอียดและแม่นยำขึ้น ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่

มีการวางกรอบแนวทางไว้ โดยพิจารณาถึงการจัดกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนควรได้รับในเบื้องต้นหรือกิจกรรมขั้นพื้นฐาน เช่น กฎหมายที่ควรทราบ ปัญหาของวัยรุ่น การอบรมเลี้ยงดู และทักษะในการดูแลเด็กและเยาวชน เป็นต้น ร่วมกับการจัดกิจกรรมตามสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนแต่ละราย เช่น ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง ปัญหาด้านสัมพันธภาพทางสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ หรือปัญหาพฤติกรรมอันธพาล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาวิจัย พบว่า การจัดทำแผนฯ ในบางกรณีไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชนอย่างแท้จริง ซึ่งต้องอาศัยการประเมินและคัดกรองสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนให้ละเอียดและแม่นยำขึ้น โดยวิธีการหรือเครื่องมือในการประเมินและคัดกรองที่เหมาะสม และกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับผลการประเมินอย่างแท้จริง โดยดำเนินการอย่างจริงจัง ซึ่งกิจกรรมที่กำหนดอาจสามารถแก้ไขปัญหามากมาย ด้านไปพร้อมๆ กันได้ เช่น การกำหนดให้ทำกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาพฤติกรรมร่วมกับแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของเด็กและเยาวชนควบคู่กันไปด้วย ในขณะที่กิจกรรมที่กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัตินั้น ต้องไม่ยากลำบากจนเกินไป หรือมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ทั้งนี้ หากพบปัญหาพฤติกรรมที่ควรต้องได้รับการบำบัดอย่างเฉพาะเจาะจง ควรต้องจัดให้เด็กและเยาวชนได้รับการบำบัดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

“กรณีทำร้ายร่างกาย พวกนี้ชอบใช้ความรุนแรง เราควรต้องหากิจกรรมที่เขาชอบ แต่สิ่งที่ต้องมีรายได้ด้วย จะได้มีอาวุธติดตัวออกมาด้วย ดูว่าเขามีความถนัดด้านไหน เขาจะได้ไปประกอบอาชีพได้ จะได้ไม่ต้องมาติดยาอีก คือควรเพิ่มขั้นตอนในการวิเคราะห์ว่าภูมิหลังเด็กมาจากสังคมแบบไหนด้วย” (พนักงานสอบสวน)

“เพราะเวลาพิจารณาเค้าจะดูว่าเงื่อนไขของเยาวชนสามารถทำได้หรือไม่ อย่างเช่นการให้เด็กรายงานตัวทุก 7 วัน หรือทำอะไรที่ผู้ปกครองลำบากเกินไป เขาจะค้ำตั้งแต่การประชุมแล้ว” (พนักงานสอบสวน)

“บางกิจกรรมก็ไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของเด็กหรือเยาวชนเช่นกำหนดกิจกรรมให้อยู่ไกลกว่าภูมิลำเนาหรือที่อยู่ปกติของเด็กและเยาวชนซึ่งยากต่อการปฏิบัติตาม” (พนักงานสอบสวน)

(6) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูควรพิจารณาให้สอดคล้องกับการกระทำผิด แก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับเหตุแห่งการกระทำ เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนได้สำนึกผลแห่งการกระทำ เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้จริง และไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก โดยสิ่งที่เป็นข้อค้นพบสำคัญ และเป็นความเห็นที่เกิดจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย คือ แผนฯ ที่จัดทำดูเหมือนจะยังเป็นการแก้ไขปัญหาที่ไม่ตรงจุด ไม่เหมาะสมกับเหตุแห่งการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน หรือให้ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์หรือบริการสังคมที่ดูง่ายหรือเบาบางเกินไป ไม่เหมาะสมกับผลแห่งการกระทำที่สร้างความเสียหาย ซึ่งอาจไม่ช่วยให้เด็กได้สำนึกผิดหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างแท้จริง และไม่หันกลับไปกระทำผิดเช่นนั้นซ้ำอีก ดังนั้นแนวทางสำคัญคือ ควรสืบเสาะถึงเหตุแห่งการกระทำผิดให้แน่ชัด และให้ความสำคัญกับการแก้ไขที่ต้นเหตุอย่างจริงจัง เช่น การกระทำผิดที่เกิดจากการเสพยาเสพติด

ติด ควรเน้นการบำบัดรักษายาเสพติด และกำหนดแนวทางที่เหมาะสมเพื่อให้หลีกเลี่ยงภาวะสุ่มเสี่ยงจากการใช้สารเสพติด หรือสาเหตุเป็นเพราะครอบครัวขาดการอบรมดูแลที่เหมาะสม ก็ควรให้ความสำคัญกับการบำบัดหรือแก้ไขปัญหาคือครอบครัว เป็นต้น

“ผมมองว่ามันไม่ตรงจุด คือเราต้องหาเหตุผลก่อนทำไมเขาถึงกระทำความผิด เช่น เสพยาแล้วไม่ใช่ไปกวาดลานวัด มันคนละเรื่องกัน ต้องดูว่าสาเหตุทำไมเขาไปยุ่งยาเสพติดมากกว่า และมีการกระทำความผิดซ้ำหน้าเดิม ๆ แต่ไม่จำเป็นต้องเป็น ม 86 คือเด็กโตเป็นผู้ใหญ่ก็กระทำความผิดอีก ผมว่าการกวาดลานวัดมันไม่ตอบโจทย์กับความผิดเขา มันแค่ทำให้เด็กไม่ว่างแค่นั้นเอง” (พนักงานสอบสวน)

“กิจกรรมที่เด็กทำคิดว่าควรเป็นสิ่งที่ตรงกับสิ่งที่เด็กกระทำความผิด และตรงตามวัตถุประสงค์ในการคืนสู่สังคม เราต้องแก้ไขให้ตรงจุด เช่น เด็กขี้รถ เราต้องหาสาเหตุว่าทำไมเด็กไปขี้รถ เราต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กเพื่อให้สังคมชุมชนปลอดภัย ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยา การเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กถือเป็นสิ่งแรกที่เรามาเข้าไปทำให้ได้ คือตอนอยู่ในมาตรการเด็กก็ประพฤติดีดี แต่เราไม่แน่ใจว่าหลังจากจบไปเด็กไปกระทำความผิดซ้ำหรือไม่” (พนักงานอัยการ)

“คิดว่าความเห็นคงไม่ต่างจากคนอื่นในกระบวนการยุติธรรม ตามสิทธิเด็ก 4 ประการ เขาต้องได้รับอยู่แล้ว เรามองว่าอะไรที่จะทำให้เป็นการแก้ไขได้ และคืนกลับสู่สังคมได้อย่างไร ตรงนี้เป็นประเด็นละเอียดอ่อนที่อาจต้องพูดเป็นรายกรณีไป ต้องดูสภาพแวดล้อมเขา ดูความเสี่ยงกระทำความผิดซ้ำเขา และดูว่าเด็กคนนี้ควรแก้ส่วนใด เช่น ครอบครัวไม่แข็งแรง เราก็ต้องแก้ที่ครอบครัวสัมพันธ์ หรือเหตุมาจากตัวเขาเอง” (ผู้พิพากษา)

(7) กิจกรรมบริการสังคม ควรระวังไม่ให้เกิดความเสี่ยงหรือผลกระทบทางลบต่อสังคมและต่อตัวเด็กและเยาวชน โดยกรอบแนวทางในการกำหนดกิจกรรมบริการสังคม ไม่มุ่งเน้นใช้เป็นมาตรการลงโทษ แต่เป็นการชดเชยค่าเสียหายแก่ชุมชน ที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบหรือเป็นผู้เสียหายทางอ้อม งานบริการสังคมที่กำหนดจึงต้องเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในการรับผิดชอบจากการกระทำของตนเองเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบจากการวิจัยคือ การกำหนดกิจกรรมบริการสังคมบางกิจกรรม กลับก่อให้เกิดความเสี่ยงหรือผลกระทบทางลบอันเกิดจากการบริการสังคมนั้น ทั้งผลกระทบต่อสังคมที่ไปให้บริการเอง เช่น การให้เด็กหรือเยาวชนไปบริการสังคมที่โรงพยาบาล โดยไม่มีความรู้เกี่ยวกับการเฝ้าระวังความเสี่ยง เป็นต้น หรือเป็นกิจกรรมบริการสังคมที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อตัวเด็กและเยาวชนเอง เช่น เป็นการประจานเด็กให้สังคมรับรู้ เป็นต้น

“มีอีกตัวอย่างหนึ่ง คือการให้เด็กไปดูแลผู้ป่วยที่ได้รับบาดเจ็บจากรถยนต์เพื่อให้เด็กแก้ไขจากการขับรถเร็วเกินกฎหมายกำหนด การดูแลผู้ป่วยในโรงพยาบาลมีความเสี่ยงหลายเรื่อง เช่น อันตรายต่อการปฏิบัติงานกับผู้ป่วยเอง หรือตัวเด็กเองอาจติดเชื้อจากสถานพยาบาลด้วย จะมีปัญหาโต้แย้งภายหลังว่ามันเหมาะสมหรือไม่ หรือเอาเด็กไปติดเล็บกับผู้ป่วยบาดเจ็บจากรถยนต์ บางทีทำแบบนี้

เด็กก็ไม่ได้สำนึกอะไรขึ้นมา และเกิดความเสียวกับเด็กและผู้ป่วยด้วย คือเขาไม่ได้ประกอบวิชาชีพทางเวชกรรม มันมีความเสี่ยงด้านสาธารณสุข สถานพินิจต้องการหรือการจัดทำแผนให้ละเอียดมากกว่านี้ คือต้องดูเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ร่วมด้วย” (พนักงานอัยการ)

“ที่เราทำอยู่ แผนจะมาจากที่ประชุม โดยผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และส่วนอื่น ๆ แล้วเราจะถามเด็กว่าสามารถทำได้หรือไม่ โดยคำนึงถึงการไม่ประจาน และตอบแทนสังคม ชุมชน” (ผู้ประสานแผน)

“โดยต้องดูว่าเป็นงานที่ไม่เป็นอันตราย และไม่เปิดเผยต่อสาธารณชน อาจเป็นงานที่เขาทำกันอยู่แล้ว ให้ทำกลมกลืนกับเขาไป” (สถานพินิจ)

(8) การจัดทำแผนฯ ควรส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์หรือตอบแทนชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนยอมรับและเห็นคุณค่า โดยอาจให้เด็กหรือเยาวชนทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ตอบแทนชุมชน เพื่อให้ได้เรียนรู้และสำนึกถึงความรับผิดชอบต่อชุมชนจากผลการกระทำของตนเองด้วย หรืออาจให้เด็กหรือเยาวชนได้ทำประโยชน์ที่กลมกลืนไปกับกิจกรรมสร้างประโยชน์ต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น หรือร่วมทำงานกับคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนยอมรับและเห็นคุณค่าของเด็ก เป็นแนวทางหนึ่งที่ส่งเสริมให้เด็กหรือเยาวชนได้รับรู้ถึงคุณค่าของตนเอง และเห็นคุณค่าในการพัฒนาและปรับปรุงตนเอง ซึ่งเป็นการช่วยคืนคนดีสู่สังคมได้

“ได้รับประโยชน์คือ จิตใจเข้มแข็งและได้แก้ไขตัวเอง และกิจกรรมที่เราทำซึ่งทำให้เราจิตใจสงบขึ้น คนในชุมชนก็ให้อภัยและยอมรับ” (เด็ก/เยาวชน)

“ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นคนเสนอให้กวาดลานวัด โดยจะเป็นคนคอยดูแลเอง ถ้าเสนออยากเก็บขยะตามหมู่บ้าน ถ้าเสนอมาให้ทำ 10 ครั้ง ทำไหวเพราะชดใช้ความผิด” (เด็ก/เยาวชน)

(9) จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องเน้นให้เด็กหรือเยาวชนเข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการปฏิบัติตามแผนฯ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า เด็กหรือเยาวชนบางราย ไม่เข้าใจเกี่ยวกับแผนฯ ที่จัดให้ตนเองปฏิบัติ ไม่เข้าใจว่าเพราะอะไรจึงต้องปฏิบัติตามเช่นนั้น ทำให้เด็กหรือเยาวชนเหล่านั้นไม่ได้เรียนรู้หรือสำนึกถึงสิ่งที่ต้องชดเชยหรือรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตนเอง หรือไม่รับรู้ถึงสภาพปัญหาที่แท้จริงของตนเองที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ดังนั้น ขั้นตอนหนึ่งที่ไม่ควรละเลยในกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูคือ การอธิบายให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการปฏิบัติตามแผนฯ ที่ร่วมกันจัดทำขึ้น เพื่อให้เขาได้สำนึกความผิดที่ตนเองได้กระทำไป และเข้าใจถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมขึ้น รวมถึงรับรู้ถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตัวเขาเอง

“ส่วนที่ไม่โอเคเป็นเด็ก 15 16 ปี คือคุณทำผิดแล้วก็ต้องมาทำอย่างนี้แหละ เพื่อให้ความผิดของคนเป็นศูนย์ เด็กบางคนมันก็ไม่โอเค เขาสงสัยว่าทำไมต้องมาบังคับเขา เขาไม่รู้ว่าเป็นการตัดสินใจตัดสินเด็ก” (พนักงานสอบสวน)

“มาตรการที่ใช้กับเด็กก็ไม่ต้องสร้างภาระให้ครอบครัวเช่นกัน หรือตัวเด็กเอง แต่เด็กต้องรับรู้ถึงวัตถุประสงค์ที่เราให้เขาทำ และเขาทราบถึงความผิดของเขา” (พนักงานอัยการ)

“เราจะแจ้งถึงประโยชน์ที่เขาจะได้รับ เราต้องบอกให้เขาเข้าใจว่าเป็นอย่างไร เพื่อให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของการจัดทำแผน” (ผู้ประสานแผน)

(10) ในส่วนของศาล อาจมีการรายงานรายละเอียดของแผนบำบัดฟื้นฟูและผลการปฏิบัติตามแผนฯ เพื่อให้ศาลรับรู้ และร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อพัฒนาอย่างเป็นระบบทั้งประเทศ เนื่องจากที่ผ่านมาศาลอาจไม่เคยทราบรายละเอียดที่ชัดเจนของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามกระบวนการของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 รวมถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการตามแผนฯ ทั้งต่อตัวเด็กหรือเยาวชน และผลจากการเยียวยาผู้เสียหาย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในการร่วมกันพัฒนาการดำเนินการตามมาตรการทางเลือกตามมาตรการต่าง ๆ ที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างประสานกลมกลืนกันอย่างเป็นระบบทั้งประเทศ

“อันนี้ศาลอยากรู้ คือแผนบำบัดฟื้นฟูตาม 86 ศาลไม่เคยเห็น สถานพินิจไม่เคยแจ้งมาให้ดู ตอนนี้เรากำลังอยากติดตามผลดูว่าสถานพินิจทำตามมาตรา 86 หรือมาตรพิเศษอื่น 90 132 นื่องไปทำกระท่อมผิดซ้ำหรือไม่ มีการเยียวยาเป็นอย่างไร...แต่ควรทำฟอร์มหรืออะไรที่มากกว่าใบปะหน้าใบเดียวแบบนี้ให้มีรายละเอียดมากกว่านี้” (ผู้พิพากษา)

3.1.4 ด้านกระบวนการกำกับ ติดตามการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กระบวนการกำกับ ติดตามการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จะดำเนินการต่อเมื่อพนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จากนั้นสถานพินิจฯ จึงจะให้ประสานความร่วมมือหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการให้มีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และกำหนดบุคคลในการติดตามสอดส่องว่าเด็กและเยาวชนได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างครบถ้วนหรือไม่ ทั้งนี้ วิธีการกำกับติดตามให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนตามกรอบได้แก่ ติดตามเยี่ยมบ้าน/สถานที่ทำงาน/สถานที่ที่เด็กและเยาวชนไปบำเพ็ญประโยชน์ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และการให้เด็กและเยาวชนมารายงานที่สถานพินิจฯ เพื่อรับคำแนะนำตามเงื่อนไขที่กำหนดในแผนฯ รวมทั้ง การติดตามทางโทรศัพท์ หรือช่องทางการติดต่อสื่อสารรูปแบบอื่น ๆ เช่น ไลน์ หรือเฟซบุ๊ค ซึ่งจากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวทางส่วนใหญ่ที่เจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ ใช้ คือการให้เด็กและเยาวชนมารายงานตัวตามเงื่อนไขในแผนฯ และการติดตามทางโทรศัพท์ ซึ่งยังอาจมีข้อจำกัดในการกำกับ ติดตามในสถานที่ต่าง ๆ จึงมีข้อเสนอในการดำเนินการดังนี้

(1) **หน่วยงานควรจัดสรรเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอในการกำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชน** เพื่อให้การติดตามลงไปถึงการเยี่ยมบ้าน ที่ทำงาน หรือสถานที่ในการบำเพ็ญประโยชน์หรือบริการสังคมของเด็กและเยาวชนให้มากขึ้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลตามสภาพจริงในการตรวจสอบสภาพปัญหาในการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชน รวมถึงผลจากการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนตามแผนฯ ที่กำหนด ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ที่กำกับติดตาม หากเป็นผู้ประสานการประชุมฯ จะทำให้การดำเนินการจัดทำแผนฯ และการกำกับติดตาม มีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกันเป็นระบบ

“ผมว่ามันยาก เพราะเจ้าหน้าที่เราน้อย จริง ๆ เราต้องไปตามเยี่ยมเด็กที่บ้านเลย แต่เราให้โอกาสเด็กมารายงานตัวกับเราที่นี่ แต่การกลับเข้าบ้าน 6 โมง ถึง 2 ทุ่ม ใครจะไปตามผมถามจริง ๆ เอะ เราจะไปห้ามมันได้หรือ ต้องอาศัยผู้ปกครอง พ่อแม่เค้าก็หาเข้ากินค่าเขาไม่มีเวลาหรือรอแค่มั่นพลาดกลับเข้ามารอบ 2 เท่านั้นแหละ เราไม่มีเวลาหรือหน่วยงานไปกำกับติดตามขนาดนั้น เราไปตามทุกเคสไม่ได้หรอก” (สถานพินิจฯ)

(2) **ควรดำเนินการกำกับติดตามตามสภาพจริงเป็นระยะ ตามสภาพปัญหาและความจำเป็น และปรับเปลี่ยนแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในระหว่างทางโดยพิจารณาตามความเสี่ยงและความจำเป็นเป็นรายบุคคล** โดยระยะเวลาในการกำกับติดตามโดยการเยี่ยมบ้าน และสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาจปรับตามสภาพความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนแต่ละรายไป ซึ่งควรมีวิธีการหรือเครื่องมือในการประเมินสภาพปัญหาและความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นระยะ (อาจปรับปรุงเป็นเครื่องมือฉบับย่อในการกำกับติดตาม) ร่วมกับการกำกับติดตามทางช่องทางอื่นๆ เพื่อประเมินความก้าวหน้า และปรับเปลี่ยนแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาระหว่างทาง รวมถึงอาจต้องพิจารณาปรับเปลี่ยนแผนฯ หากจำเป็น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นในปัจจุบัน โดยอาจต้องมีการทบทวนระเบียบเพื่อลดความยุ่งยากในการปรับเปลี่ยนแผนฯ ในแง่นี้ หากผู้ประสานจัดทำแผนฯ เป็นผู้กำกับติดตามเอง การดำเนินการจะมีความต่อเนื่องกัน เนื่องจากมีข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนตั้งแต่กระบวนการประสานจัดทำแผนฯ ไปจนถึงการกำกับติดตามฯ และสามารถดำเนินการต่อเนื่องได้ง่าย หากมีการปรับเปลี่ยนแผนฯ

“ผู้ประสานการประชุมซึ่งเป็นเจ้าของคดีจะต้องพยายามติดตามคดีเคสเด็กให้มากขึ้น เช่น การโทรสอบถามให้มากขึ้น เพื่อช่วยประคับประคองให้เด็กปฏิบัติได้ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น” (สถานพินิจฯ)

“ต้องปรับแผนฯ ทุกสถานการณ์ที่เปลี่ยน ถึงได้เรียนว่าต้องพิจารณาไปเป็นรายบุคคลไป เพราะหน้างานเปลี่ยนได้ตลอด” (ผู้พิพากษา)

“ถ้าเราปรับแผนต้องแจ้งอัยการ เพราะจะเป็นการทำโดยพลการ เราจะต้องโทรปรึกษาอัยการก่อนเพื่อไม่ต้องมีการจัดประชุมใหม่ เราไม่เคยปรับจนต้องประชุมใหม่ ยังไม่มีเคสดังกล่าว

ส่วนมากเป็นการขยายระยะเวลาในการบำบัดฟื้นฟูมากกว่า เพราะระยะเวลาทำไม่เกิน 1 ปีอยู่แล้ว” (ผู้ประสานแผน)

“เช่น น้อยย้ายโรงเรียน เป็นคาบเกี่ยวน้องเรียน ม 6 แล้วเข้าเรียนมหาลัย เราจะถามน้องว่าจะทำอะไร เช่น เรียนมหาลัยที่นครปฐม เราเสนอให้ไปรายงานตัวที่นครปฐมใหม่ คือแผนไม่ได้เปลี่ยนแต่เปลี่ยนการดำเนินการให้อำนวยต่อน้องเขา” (ผู้ประสานแผน)

(3) ควรปรับระยะเวลาในการนัดรายงานตัวของเด็กและเยาวชนให้เหมาะสม เพื่อให้กระทบต่อการศึกษาหรือการทำงาน และปรับระบบการรายงานตัวให้สะดวกและรวดเร็ว เนื่องจากผลการศึกษาวิจัย พบว่า การนัดรายงานตัวบ่อย ๆ เป็นการเพิ่มภาระในการเดินทาง และเสียเวลาและรายได้จากการขาดงานทั้งในส่วนเด็กและเยาวชนหรือครอบครัวของเด็กและเยาวชน รวมทั้งระยะเวลาระหว่างรอรายงานตัวในสถานพินิจฯ บางแห่งอาจใช้เวลาจนเกินไป ซึ่งยิ่งทำให้เสียเวลาและรายได้จากการทำงาน จึงควรปรับระยะเวลาในการนัดรายงานตัวให้เหมาะสม โดยใช้การตรวจเยี่ยมบ้านหรือสถานที่ต่าง ๆ เข้ามาทดแทน (ซึ่งอาจต้องเพิ่มอัตราค่าลงเจ้าหน้าที่) รวมทั้งปรับระบบการรายงานตัวให้สะดวกและเป็นระบบมากขึ้น

“การจัดประชุมจะตรงกับเวลาทำงาน ทำให้มีผลกระทบกับตัวเรา คือ ต้องหยุดทำงาน และโดนหักเงิน ถ้าเป็นไปได้อยากให้นัดหลังเวลา 12.00 น. เป็นต้นไป” (เด็ก/เยาวชน)

“อุปสรรค คือ เวลามานั่งรอ ถ้าใครมาก่อนควรให้รายงานตัวก่อนไม่จำเป็นต้องรอให้ครบเพราะแม่จะต้องปิดร้านมาแล้วต้องกลับไปเปิดร้าน” (เด็ก/เยาวชน)

(4) พัฒนาระบบการประสานเครือข่ายความร่วมมือในการกำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชน รวมทั้งระบบการส่งต่อและจัดเก็บข้อมูล โดยควรมีระบบและกลไกในการประสานผู้เครือข่ายให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน โดยเฉพาะครอบครัวและชุมชน ดำเนินการต่อเนื่องโดยผู้ประสานจัดทำแผนฯ ภายหลังที่แผนฯ ได้รับความเห็นชอบแล้ว ทั้งนี้ผู้ประสานจัดทำแผนฯ ควรมีทักษะในการประสาน และมีศิลปะในการกำกับติดตามที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชนรวมถึงครอบครัว

“ผู้ติดตามควรเป็นผู้ปกครอง ผู้เสียหายคงช่วยติดตามอะไรไม่ได้หรอก ผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญคือผู้แทนชุมชน คือผู้ประสานแผนต้องเก่ง ต้องสามารถขับเคลื่อนได้ทุกภาคส่วนจริง ๆ ต้องมีการทำงานที่ดี ต้องมีทักษะในการประสานที่ดี มีศิลปะการติดตามเด็กที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย” (ผู้พิพากษา)

ในส่วนการประสานเครือข่ายความร่วมมือในการกำกับติดตามนั้น เครือข่ายที่สำคัญคือ ครอบครัวซึ่งจะเป็นเครือข่ายที่ใกล้ชิดเด็กและเยาวชนที่สุด รวมถึงเครือข่ายแกนนำหรือเจ้าหน้าที่อาสาในชุมชน ซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกันกับเด็กหรือเยาวชน ซึ่งจะทราบข้อมูลปัญหาในพื้นที่ได้

ตรงตามสภาพจริงกว่าคนภายนอก และสามารถช่วยลงพื้นที่ในการตรวจเยี่ยมการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชนได้สะดวก นอกจากนั้นอาจเพิ่มเครือข่ายสถานศึกษา กรณีที่เด็กหรือเยาวชนกำลังศึกษาอยู่ โดยผู้ประสานจัดทำแผนฯ ควรดำเนินการกำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชนด้วยวิธีต่างๆ ทั้งวิธีการตรวจเยี่ยมในพื้นที่โดยเจ้าหน้าที่เองเพื่อตรวจสอบผลการปฏิบัติตามสภาพจริง ร่วมกับการโทรประสานติดตาม และการติดตามจากการรายงานตัวตามกำหนด รวมถึงทำงานร่วมกับเครือข่ายภายนอกทุกภาคส่วนเพื่อให้การทำงานเป็นระบบเชื่อมโยงกัน และมีการส่งต่อและจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ คำนึงถึงการรักษาความลับของข้อมูล โดยควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคร่วมกันเป็นระยะ และประชุมแลกเปลี่ยนกับทีมสหวิชาชีพของสถานพินิจฯ เพื่อร่วมพิจารณาผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติตามแผนและการกำกับติดตาม รวมทั้งหาแนวทางร่วมกันในการดำเนินการต่อเนื่อง หรือปรับเปลี่ยนวิธีการในการกำกับติดตามให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

“ผมคิดว่าครอบครัวเด็กถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการควบคุมดูแล รวมถึงการให้กำลังใจเด็ก ซึ่งให้เห็นถึงความผิดพลาดที่เกิดขึ้น ความอบอุ่นของครอบครัวถือเป็นปัจจัยสำคัญ” (สถานพินิจฯ)

“มีเครือข่ายผู้นำชุมชน เพื่อสะดวกในการทำงาน เพื่อให้เกิดความสำเร็จ และต้องแจ้งให้ผู้นำชุมชนทราบด้วย จะทำให้เกิดเครือข่ายช่วยเหลือในการติดตามได้ แต่ถ้าเด็กยังไม่สำเร็จเราก็จะลงพื้นที่ไปดูแลเอง” (สถานพินิจฯ)

“พึงพอใจค่อนข้างมาก เพราะให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย เพราะสุดท้ายเด็กก็ต้องกลับเข้าสู่ชุมชน ดังนั้นชุมชนควรมีส่วนร่วมตรงนี้ มีความสำคัญสูง” (ผู้แทนชุมชน)

“การนำแผนไปปฏิบัติมันต้องอยู่ในความควบคุมสถานพินิจฯ ในระยะเวลาตามแผน ไม่ควรปล่อยเด็กไปดำเนินการตามแผนเอง เช่น ทำบริการสังคม ไม่ควรเอาหนังสือให้เด็กถือไปวัด เจ้าอาวาส แล้วเจ้าอาวาสก็บอกให้กวาดวัด อะไรอย่างนี้ ถามว่าในเวลาที่เราคิดว่าเค้าตั้งใจทำจริงหรือไม่ ถามว่าสถานพินิจฯ เคยมากำกับไหมว่ามันเป็นอย่างไร เขาแค่รายงานผลจากเจ้าอาวาสเท่านั้นเอง คือไม่มีการตรวจสอบ” (พนักงานอัยการ)

3.1.5 ด้านการติดตามและประเมินผลภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า สถานพินิจฯ ยังขาดระบบการทำงานที่ชัดเจนเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลภายหลังที่เด็กและเยาวชนผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 ไปแล้ว หรือในบางพื้นที่ไม่ได้มีการกำกับติดตาม จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงมีข้อเสนอในการติดตามและประเมินผลการใช้มาตรการพิเศษฯ ตามมาตรา 86 ดังนี้

(1) จัดทำแนวทางการติดตามผลที่สอดคล้องกับสภาพความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนแต่ละราย เน้นทั้งการติดตามการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ โดยอาจประยุกต์ใช้ระบบการติดตามภายหลังการปล่อยตัว ที่กรมพินิจดำเนินการอยู่ให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษฯ ตามมาตรา 86 โดยเฉพาะระบบการจำแนกความเสี่ยงเพื่อกำหนดแนวทางที่สอดคล้องกับสภาพความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนแต่ละราย เน้นทั้งการติดตามผลสัมฤทธิ์จากการดำเนินการตามมาตรการพิเศษฯ นี้ ได้แก่ การประเมินการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการติดตามความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ รวมทั้งการดูแลช่วยเหลือต่อเนื่องเพื่อพัฒนาเด็ก เช่น การพัฒนาด้านการศึกษา หรือการพัฒนาด้านอาชีพ เป็นต้น ทั้งนี้ การกำหนดระยะเวลาในการติดตาม ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพความเสี่ยงของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย

“ควรมีการติดตามเหมือนกับเด็กที่อยู่ศูนย์ฝึกแล้วปล่อยตัว มีมาตรการติดตามหลังปล่อยตัวเช่นเดียวกัน คิดว่าจะเป็นเรื่องดี เด็กจะไม่ได้กระทำผิดซ้ำอีก ทำให้เราแนะนำการประกอบอาชีพ การประพฤติตัวได้” (สถานพินิจฯ)

“ถ้าจะติดตามก็คิดว่า 1 เดือนก็น่าจะดี” (ผู้ปกครอง)

“ในเรื่องการกำกับติดตามดูแลเด็กหลังเสร็จสิ้นคดีควรติดตามอย่างน้อยสัก 6 เดือน จะได้ตามดูว่าพฤติกรรมเด็กดีขึ้นหรือไม่ ควรอยู่ประมาณ 3 – 6 เดือน” (ผู้เสียหาย)

“คิดว่าควรมีการกำกับติดตามหลังกระทำผิดด้วย อยากให้สถานพินิจไปคอยดูแลด้วย เพื่อคอยดูพฤติกรรมเขาด้วย สัก 6 เดือนไปแล้ว” (ผู้เสียหาย)

“ควรมีกระบวนการติดตามภายหลังพ้นกักขังแล้ว เพื่อควบคุมพฤติกรรม ไม่ให้นิสัยสันดานที่ก้าวร้าวเกิดขึ้น เพื่อให้ทราบถึงวิธีการปฏิบัติตัวได้” (ผู้เสียหาย)

“ถ้าจบมาตรานี้แล้วก็อยากให้เจ้าหน้าที่มาดูแลน้องหลังจบกระบวนการแล้ว เพื่อป้องกันไม่ให้น้องทำซ้ำอีก อยากให้ครูที่น้องกลัวเกรง มาคอยดูแลหน่อย” (ผู้ปกครอง)

“ควรติดตามประเมินเด็กหลังจากนี้ว่าเป็นอย่างไรบ้าง ป่านนี้เรียนหนังสือเป็นอย่างไรบ้างแล้ว เพื่อให้เด็กไม่กระทำผิดอีก” (ผู้เสียหาย)

(2) จัดระบบเครือข่ายความร่วมมือในการติดตามประเมินผลการใช้มาตรการพิเศษฯ ตามมาตรา 86 โดยบูรณาการความร่วมมือทั้งในเชิงป้องกัน แก้ไข และพัฒนา โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือควรเริ่มตั้งแต่การร่วมจัดทำแผนหรือแนวทางในการติดตามประเมินผล เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสถานพินิจร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ และพนักงานคุมครองเด็กในพื้นที่ รวมทั้งชุมชนหรือบุคคลตามที่เห็นสมควร เน้นทั้งการป้องกัน ดูแล และพัฒนาเด็กและเยาวชน เครือข่ายที่สำคัญ เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงเด็กและเยาวชนประจำจังหวัด หรือสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เพื่อดูแลช่วยเหลือและพัฒนา

เด็กและเยาวชน พัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน หรือหน่วยงานตำรวจ โดยเฉพาะตำรวจมวลชนสัมพันธ์ เพื่อติดตามดูแล และพัฒนาเด็กและเยาวชนตามความเชี่ยวชาญ อาทิ การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย หรือการส่งเสริมการฝึกประสบการณ์อาชีพหรือการร่วมพัฒนาชุมชน โดยความร่วมมือของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสถานประกอบการ เป็นต้น

“ควรมี พมจ ช่วยเหลือติดตามด้วย แต่ผมไม่แน่ใจว่าโครงสร้างเขาเป็นอย่างไรบ้าง ไม่อย่างนั้นเราคงไม่เห็นคนจรจัดเต็มไปหมดแบบนี้” (พนักงานสอบสวน)

“อยากให้ติดตามดูแลภายหลัง ให้มาติดตามดูแลได้ ตำรวจก็มีมาดูแล ครอบครัวได้เยอะ ได้ความรู้กฎหมายเพิ่มเติมขึ้นและนำไปแนะนำคนอื่นได้ด้วย” (ผู้ปกครอง)

“ลำพังสถานพินิจดูแลฝ่ายเดียวคงไม่น่าจะพอ เพราะเยาวชนมันเยอะ เจ้าหน้าที่มีน้อย น่าจะมีหน่วยงานอื่นร่วมรับผิดชอบด้วย เช่น สำนักงานคุมประพฤติ อีกส่วนหนึ่งคือ พมจ เขาควรออกมาเป็นเจ้าภาพหลัก พวกเราเป็นเพียง Sub set ขององคาพยพนี้เท่านั้น” (พนักงานสอบสวน)

“ส่วนใหญ่จะเป็น คุมประพฤติ พัฒนาชุมชน เพราะในจังหวัดเราจะรู้จักกันหมด ก็จะประสานส่งต่อ ตามทรัพยากรที่เรามี คืออยากช่วยให้ถึงที่สุด” (ผู้ประสานแผน)

“ทำไมไม่สร้างความแข็งแกร่งของครอบครัว ในเจตนารมณ์ของกฎหมายคือเยาวชนสามารถกลับสู่สังคมได้ ตรงนั้นต่างหากที่ต้องเน้น คำว่าเยาวชนกลับคืนสู่สังคมมันคือว่าการให้ครอบครัวเขาแข็งแรงเสียก่อน ก่อนที่จะกลับเข้าสู่สังคม ที่เราคุยกันตอนนี้มันปลายเหตุ แต่องค์กรที่อยู่ในระดับนโยบายจริง ๆ คือ พมจ ซึ่งจริง ๆ หน้าที่ของเขามีตรงนี้โดยตรง แต่กระบวนการตรงนี้ที่พวกเราทำไม่ได้มีการแสวงหาที่ให้เราเข้ามามีส่วนร่วมทำ พมจ ควรมาเป็นแม่ข่ายตั้งแต่เรื่องการป้องกัน ในส่วนของเรามันเรื่องของ การเยียวยาบำบัดก่อนการเข้าสู่สังคม” (พนักงานสอบสวน)

โดยสรุป ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 จำแนกเป็น 5 ด้าน ที่สอดคล้องกับกระบวนการสำคัญของการใช้มาตรการพิเศษฯ ได้แก่ 1) ด้านการประเมินและคัดกรองเพื่อเข้าสู่มาตรการพิเศษฯ 2) ด้านการประสานเพื่อประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู 3) ด้านการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู 4) ด้านกระบวนการกำกับ ติดตาม การดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และ 5) ด้านการติดตามประเมินผลภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ **ข้อเสนอในด้านการประเมินและคัดกรองเพื่อเข้าสู่มาตรการพิเศษฯ** มีข้อเสนอสำคัญได้แก่ (1) นโยบายในของหน่วยงานในการใช้มาตรการพิเศษฯ ควรเน้นคุณภาพในการคัดกรอง มากกว่าการเน้นผลในเชิงปริมาณ โดยควรทบทวนเกี่ยวกับการกำหนดตัวชี้วัดที่เน้นคุณภาพในการคัดกรอง มากกว่าการเน้นผลในเชิงปริมาณ (2) ควรพัฒนา

เครื่องมือในการประเมินคัดกรองให้เหมาะสมและหลากหลายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเครื่องมือที่ใช้ประเมิน “การสำนึกผิด” ของเด็กและเยาวชน เพื่อให้ได้เด็กที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์อย่างแท้จริงเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ นี้ และ (3) กระบวนการคัดกรองต้องดำเนินการโดยทีมสหวิชาชีพอย่างจริงจัง เพื่อให้กระบวนการคัดกรองมีประสิทธิภาพสูงสุด และสร้างความมั่นใจให้กับผู้เสียหายว่ามาตรการดังกล่าว คำนึงถึงความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายและสิทธิของผู้กระทำความผิด

ข้อเสนอในด้านการประสานเพื่อประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ (1) ควรประสานติดตามให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เข้าร่วมจัดทำแผนฯ อย่างครบถ้วน ทั้งในส่วนที่กฎหมายกำหนดว่าต้องมี และตามที่สมควรเข้าร่วมด้วย (2) ควรมีการประสานให้รายละเอียดที่เพียงพอแก่ฝ่ายเด็กและเยาวชน

ข้อเสนอด้านการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ (1) ในการประชุมจัดทำแผนฯ ควรกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจพฤติกรรมและปัญหาที่แท้จริงของเด็กหรือเยาวชน เพื่อใช้กำหนดเป็นแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำหรับเด็กหรือเยาวชนรายนั้น รวมไปถึงเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดได้เข้าใจถึงผลกระทบจากพฤติกรรมของตนเอง เพื่อที่จะแสดงความสำนึกผิดและแสดงความรับผิดชอบด้วยความจริงใจ (2) ควรจัดการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง และเพียงพอ เพื่อพัฒนาและเพิ่มพูนทักษะผู้ประสานจัดทำแผนฯ และมีการติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินการของผู้ประสานจัดทำแผนฯ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (3) การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรดำเนินการให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้แผนฯ มีความเหมาะสมหรือสมบูรณ์มากขึ้น (4) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนแต่ละรายอย่างแท้จริง โดยให้ความสำคัญกับการประเมินสภาพปัญหาและความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อย่างละเอียดและแม่นยำขึ้น (5) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูควรพิจารณาให้สอดคล้องกับการกระทำผิด แก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับเหตุแห่งการกระทำ เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนได้สำนึกผลแห่งการกระทำ เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้จริง และไม่วนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก (6) กิจกรรมบริการสังคม ควรระวังไม่ให้เกิดความเสี่ยงหรือผลกระทบทางลบต่อสังคม และต่อตัวเด็กและเยาวชนเอง (7) การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์หรือตอบแทนชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนยอมรับและเห็นคุณค่า (8) จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องเน้นให้เด็กหรือเยาวชนเข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการปฏิบัติตามแผนฯ เพื่อให้สำนึกความผิดที่ตนเองได้กระทำไป เข้าใจถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมขึ้น รวมถึงรับรู้ถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตัวเขาเอง และ (9) ในส่วนของศาล อาจมีการรายงานรายละเอียดของแผนบำบัดฟื้นฟูและผลการปฏิบัติตามแผนฯ เพื่อให้ศาลรับรู้ และร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อพัฒนาอย่างเป็นระบบทั้งประเทศ

ข้อเสนอในด้านกระบวนการกำกับ ติดตามการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ (1) หน่วยงานควรจัดสรรเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอในการกำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัด

ฟื้นฟูของเด็กและเยาวชน เพื่อให้การติดตามลงไปถึงการเยี่ยมบ้าน ที่ทำงาน หรือสถานที่ในการบำเพ็ญประโยชน์หรือบริการสังคมของเด็กและเยาวชนให้มากขึ้น (2) ควรดำเนินการกำกับติดตามตามสภาพจริงเป็นระยะ ตามสภาพปัญหาและความเสี่ยง และปรับเปลี่ยนแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในระหว่างทางโดยพิจารณาตามความจำเป็นเป็นรายบุคคล (3) ควรปรับระยะเวลาในการนัดรายงานตัวของเด็กและเยาวชนให้เหมาะสม เพื่อไม่ให้ กระทบต่อการศึกษาหรือการทำงาน และปรับระบบการรายงานตัวให้สะดวกและรวดเร็ว และ (4) พัฒนาระบบการประสานเครือข่ายความร่วมมือในการกำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชน รวมทั้งระบบการส่งต่อและจัดเก็บข้อมูล โดยควรมีระบบและกลไกในการประสานผู้เครือข่ายให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน **ข้อเสนอด้านการติดตามและประเมินผลภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ** ได้แก่ (1) จัดทำแนวทางการติดตามผลที่สอดคล้องกับสภาพความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนและราย เน้นทั้งการติดตามการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ โดยอาจประยุกต์ใช้ระบบการติดตามภายหลังปล่อยตัวที่กรมพินิจฯ ดำเนินการอยู่ โดยเฉพาะระบบการจำแนกความเสี่ยงเพื่อกำหนดแนวทางที่สอดคล้องกับสภาพความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนแต่ละราย เน้นทั้งการติดตามการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน และการติดตามความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ รวมทั้งการดูแลช่วยเหลือต่อเนื่องเพื่อพัฒนาเด็ก และ (2) จัดระบบเครือข่ายความร่วมมือในการติดตามประเมินผลการใช้มาตรการพิเศษฯ ตามมาตรา 86 โดยบูรณาการความร่วมมือทั้งในเชิงป้องกัน แก้ไขและพัฒนา โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือควรเริ่มตั้งแต่การร่วมจัดทำแผนหรือแนวทางในการติดตามประเมินผล เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสถานพินิจฯ ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ และพนักงานคุมครองเด็กในพื้นที่ รวมทั้งชุมชนหรือบุคคลตามที่เห็นสมควร เน้นทั้งการป้องกัน ดูแล และพัฒนาเด็กและเยาวชน

3.2 แนวทางในการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

แนวทางในการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาหรือชดเชยความเสียหายหรือแม้กระทั่งได้รับรู้ความสำนึกผิดหรือคำขอโทษอย่างจริงใจจากผู้กระทำผิด และยังเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบและชดเชยต่อสิ่งที่ได้กระทำกับผู้เสียหาย ซึ่งจากการศึกษาวิจัย พบว่า การชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย ตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 ส่วนใหญ่มักเป็นการชดเชยและเยียวยาค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย มีเพียงบางรายที่รู้จักกับผู้เสียหายมาก่อนใช้วิธีทำงานชดเชยกับผู้เสียหาย รวมถึงการบริการสังคมเพื่อชดเชยค่าเสียหายแก่ชุมชน ที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบหรือเป็นผู้เสียหายทางอ้อม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษายังพบว่า ผู้เสียหายส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการให้โอกาสเด็กและ

เยาวชนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่บกพร่องให้เหมาะสมขึ้น โดยไม่มีประวัติคดีติดตัว อย่างไรก็ตาม มีผู้เสียหายบางส่วนที่มีทัศนคติในเชิงลบต่อการกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ นี้ โดยมองว่า การแก้ไข บำบัด พื้นฟูเด็กหรือเยาวชนบางรายตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่จัดทำขึ้น ยังไม่สอดคล้องและ เพียงพอต่อผลจากการกระทำผิดและความสูญเสียที่ผู้เสียหายได้รับ โดยส่วนใหญ่ที่มีทัศนคติเชิงลบ เช่นนี้ มองว่า ผู้กระทำผิดอาจไม่ได้สำนึกต่อการกระทำผิดด้วยใจจริง หรือแม้ผู้กระทำผิดจะมีความ สำนึกต่อความผิด หรือเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก็อาจไม่สามารถเยียวยาความรู้สึกของผู้เสียหาย ได้ ข้อเสนอในการพัฒนาเพื่อการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ตามมาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 จากการศึกษาวิจัยมีดังนี้

(1) ผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนฯ ควรมีทักษะในการสื่อสารเพื่อสร้างความ เข้าใจ และทักษะในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของผู้เสียหาย โดย วิเคราะห์และประเมินทั้งความเต็มใจในการเข้าร่วมกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ และความ ต้องการชดเชยเยียวยาความเสียหาย เนื่องจากผู้เสียหายแต่ละราย ได้รับผลกระทบจากการกระทำ ของเด็กและเยาวชนแตกต่างกันไป และแต่ละคนมีความต้องการการเยียวยาที่อาจแตกต่างกันแม้จะ เป็นสถานการณ์ที่ได้รับการสูญเสียใกล้เคียงกัน เช่น ผู้เสียหายบางรายอาจต้องการค่าตอบแทนเพื่อ ชดเชยเยียวยา แต่บางรายเพียงแค่ต้องการการเยียวยาทางด้านจิตใจ หรือบางรายอาจต้องการทั้งสอง แบบด้วยก็ได้ ในขณะที่ผู้เสียหายบางรายอาจไม่ต้องการที่จะเข้าร่วมมาตรการดังกล่าวด้วยเหตุผล ต่าง ๆ ดังนั้นผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนฯ จำเป็นต้องมีทักษะในการสื่อสารเพื่อสร้างความ เข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการใช้มาตรการพิเศษฯ เพื่อให้ผู้เสียหายเข้าใจและเต็มใจในการเข้า ร่วมกระบวนการ รวมทั้งวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริงของผู้เสียหาย เพื่อการชดเชยเยียวยาอย่าง เหมาะสมตามสิทธิที่ผู้เสียหายควรได้รับ

“ผู้เสียหายเราจะไม่เน้นเรื่องค่าตอบแทน เงินเยียวยามากนัก แต่เราจะดูความต้องการที่ แท้จริงของเขามากกว่า” (ผู้พิพากษา)

“มีชดเชยมาให้ผม 3000 บาท ถามว่าเหมาะสมผมว่าไม่เหมาะสม เพราะว่ามันน้อยเมื่อ เทียบกับการเสื่อมเสียชื่อเสียง แต่คิดว่ามาตรานี้ช่วยให้ปรับความเข้าใจกันได้ทั้งสองฝ่ายได้ขอโทษกับ ผู้เสียหาย” (ผู้เสียหาย)

“คนที่ผู้เสียหายไม่ยินยอมก็มี ส่วนมากเป็นคนที่ทำร้ายร่างกาย ส่วนมากเป็นชาวบ้านเขา ก็จะเห็นอกเห็นใจ แต่ถ้าเป็นผู้เสียหายที่ผู้ปกครองมีความรู้ก็จะมีอีกหน่อย ก็จะคุยยากกว่า” (ผู้ ประสานแผน)

(2) ผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนฯ ควรได้รับการเพิ่มพูนทักษะและความ เชี่ยวชาญในการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยเน้นให้เกิดความสมดุลระหว่างสิทธิของเด็กและเยาวชนและ สิทธิที่ผู้เสียหายพึงได้รับ โดยการเจรจาไกล่เกลี่ยนี้จะดำเนินการทั้งในกระบวนการเตรียมความพร้อม

ก่อนประชุมจัดทำแผนฯ และในระหว่างการประชุมจัดทำแผนฯ ซึ่งในบางกรณีอาจมีความคับข้องใจระหว่างกันของคู่กรณี หรือบางกรณีที่มีการแทรกแซงจากบุคคลภายนอกในเชิงขัดแย้งกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เช่น การให้ความเห็นในเชิงไม่ประนีประนอมของทนายแก่ผู้เสียหาย เป็นต้น ดังนั้น ทักษะในการเจรจาไกล่เกลี่ย เป็นทักษะสำคัญที่ควรพัฒนาให้กับผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนฯ โดยอาจใช้วิธีการพัฒนาที่หลากหลาย เช่น การฝึกอบรม การใช้ระบบพี่เลี้ยง หรือการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เป็นต้น

“มันต้องเกิดขึ้นจากความพึงพอใจทั้งสองฝ่าย คือมันต้องตกลงกันทั้งสองฝ่าย หรือไม่รับแล้วทำอย่างอื่นแทน คือต้องดูตามขณะที่เราจัดทำแผน ถ้าผู้เสียหายเขาพอใจมันก็จบ เราก็สร้างหนทางเลือกอื่นในการชดเชยเพื่อไกล่เกลี่ยคู่กรณีให้มากที่สุด” (สถานพินิจฯ)

“ถ้าคู่กรณีมีการเข้าไปที่จะเจรจาให้ผู้เสียหายมีจิตใจอ่อนลง ยอมรับการชดเชย แต่ถ้าแข็งไม่ยอม บีบ จากทนายเกี่ยวข้องเข้ามาทำให้กระบวนการนี้ผิดเพี้ยนไป แล้วทำให้กระบวนการนี้ไม่บรรลุผล” (พนักงานสอบสวน)

(3) มีกรอบมาตรฐานเพื่อให้เกิดการชดเชยเยียวยาที่สมเหตุสมผล โดยอาจอาศัยความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวน ตามที่ได้ให้ข้อเสนอไว้แล้วเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการประชุมจัดทำแผนฯ ของพนักงานสอบสวน ที่จะช่วยพิจารณาให้การเยียวยาผู้เสียหายสมเหตุสมผล เป็นไปตามกรอบมาตรฐานทางกฎหมาย และช่วยลดความคับข้องใจและความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายขณะร่วมกันประชุมจัดทำแผนฯ อย่างไรก็ตามในกรณีชดเชยค่าเสียหายนี้อาจดำเนินการที่สถานีตำรวจโดยพนักงานสอบสวนเป็นผู้ดำเนินการกับคู่กรณีทั้งสองฝ่ายก็เป็นได้

“คือถ้าตอบตามประสบการณ์คิดว่าถ้าให้ผู้เสียหายเรียกร้องอย่างเดียวโดยไม่มีมาตรฐานกลาง ไม่มีจบ ดุลยพินิจของเจ้าพนักงานที่กำหนด ม 86 ตรงนี้สำคัญ ในส่วนพนักงานสอบสวนที่เราตีไว้เป็นกรอบเสมอคืออายุ และฐานความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ตรงนี้เป็นการตีกรอบให้คู่กรณีเดินไปตามนี้ กรอบแคบหรือกว้างก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมที่มาเกี่ยวข้อง ซึ่งแต่ละคดีจะจบด้วยเรื่องลักษณะนี้ทั้งนั้น” (พนักงานสอบสวน)

“คิดว่าถ้าผู้เสียหายไม่เรียกร้องจนเกินไป ก็จะทำให้เหมาะสม แต่บางกรณีเรียกร้อง เป็นแสน ผู้ปกครองก็จ่ายไม่ไหว เลยคิดว่าไม่เหมาะสม” (ผู้แทนชุมชน)

(4) ควรมีการกำกับ ติดตามผลการเยียวยาผู้เสียหาย และให้ความสำคัญกับการเยียวยาทางจิตใจให้มากขึ้น โดยเมื่อมีการจัดทำแผนฯ สำเร็จและได้รับการเห็นชอบให้ดำเนินการแล้ว สถานพินิจฯ โดยอาจเป็นความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ควรมีการกำกับ ติดตามผลการเยียวยาผู้เสียหาย ว่าได้ดำเนินการตามแผนฯ ที่กำหนดเรียบร้อยแล้วและครบถ้วนหรือไม่ นอกจากนั้น ผลการวิจัยยังพบว่า ผู้เสียหายบางรายยังรู้สึกว้าเหว่เพียงแค่ว่าได้รับการชดเชยเป็นเงินนั้น ไม่สำคัญเท่ากับ

การเยียวยาทางจิตใจ เพราะผู้เสียหายบางรายได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจ และบางรายยังมีความรู้สึกไม่ปลอดภัยจากที่เคยถูกกระทำ และความสูญเสียที่เกิดขึ้น ดังนั้น ควรมีการกำกับ ติดตาม เพื่อฟื้นฟูเยียวยาทางจิตใจผู้เสียหายให้มากขึ้น

“ในขณะที่เรื่องการชดเชยเยียวยาถ้าเป็นทางด้านจิตใจคิดว่าเป็นเรื่องที่โอเคมาก แต่ถ้าเป็นเรื่องวัตถุสิ่งของ ไม่มีค่ารักษาพยาบาลใด ๆ เพราะเราไม่ได้ตั้งใจจะเอาอยู่แล้ว ไม่ได้เรียกร้อง ” (ผู้เสียหาย)

“เราได้รับผลกระทบจากคดีนี้คือจิตใจเราแย่มากขึ้น ระวังไปหมด เพราะตาเรามองไม่เห็น เราต้องเดินไปลื้อคบ้านตลอดเวลาตอนลูกไปโรงเรียนแล้ว ” (ผู้เสียหาย)

(5) ควรมีการสื่อสารเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้เสียหายว่าผู้กระทำผิดพร้อมที่จะปรับปรุงตัวจริง และมั่นใจได้ว่าเด็กหรือเยาวชนที่เข้าสู่มาตรการพิเศษฯ นี้ มีคุณสมบัติที่เหมาะสมเพียงพอ โดยผลการวิจัย พบว่า ผู้เสียหายจำนวนไม่น้อย ไม่มั่นใจกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ว่าช่วยให้เด็กหรือเยาวชนสำนึกผิดจริงและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รวมถึงยังรู้สึกว่า เด็กหรือเยาวชนบางรายที่เข้าสู่มาตรการพิเศษฯ นี้ อาจยังไม่สมควรพอที่จะได้รับโอกาสตามมาตรการพิเศษฯ นี้ ดังนั้น นอกจากจะต้องมีการประเมินคัดกรองและเตรียมความพร้อมเด็กและเยาวชนเพื่อเข้าสู่มาตรการฯดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ควรมีการสื่อสารและให้ข้อมูลเพื่อให้ผู้เสียหายมั่นใจได้ว่า เด็กหรือเยาวชนสำนึกถึงการกระทำและพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองอย่างแท้จริง

“เคสส่วนใหญ่ทางกรมพินิจเขาบอกว่าผู้ปกครองไม่มาร่วมการประชุม ใช้คำว่าตัดหางปล่อยวัด แต่เคสนี้เค้ามาพร้อมที่จะไกล่เกลี่ย พร้อมพูดคุย เราก็ก็นั่นใจ ” (ผู้เสียหาย)

“คิดว่าเป็นมาตรการที่ดีอยู่แล้ว แต่คิดว่าต้องใช้กับคนที่เหมาะสมจะใช้ที่ไปต่อได้ ไม่เกร ” (ผู้เสียหาย)

“คือคิดว่าถ้าเราให้โอกาสกับคนที่มีอนาคตคิดว่าเหมาะสม แต่ถ้าเป็นเด็กเกรก็จะเสียดายโอกาส ” (ผู้เสียหาย)

“ให้รู้ถึงจิตใจของผู้ถูกกระทำด้วย เราก็ก็นึกอะไรเขาหรอก แต่บอกว่าอย่าไปทำกับคนอื่น ” (ผู้เสียหาย)

(6) ในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรมีการเตรียมผู้เสียหายให้มีความพร้อม และกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นมากขึ้นในการจัดทำแผนฯ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน เนื่องจากผลการวิจัยยังพบว่าผู้เสียหายยังมีส่วนร่วมไม่เพียงพอ หรือไม่คอยได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมมากขึ้นในการจัดทำแผนฯ นี้ เพื่อให้ผู้เสียหายเกิดความมั่นใจว่า เด็กหรือเยาวชนนั้น ๆ น่าจะเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปใน

ทิศทางที่เหมาะสมขึ้นตามที่ตนเห็นสมควรหรือยอมรับได้ ซึ่งถือเป็นการเยียวยาด้านจิตใจให้แก่ผู้เสียหายอีกแนวทางหนึ่งด้วย

“ก่อนมาสถานพินิจฯมีเจ้าหน้าที่โทรแจ้งให้มาที่สถานพินิจฯ แล้วให้ประชุมให้เด็กไปบำเพ็ญประโยชน์ แล้วให้ผมเซ็นยินยอมให้เด็กจะได้เรียนหนังสือต่อไป แต่ผมไม่ทราบว่าเขาบำเพ็ญประโยชน์กี่ชั่วโมง ผมไม่ทราบเหมือนกันว่าเค้ายินยอมกันมาตราอะไรทางกฎหมาย” (ผู้เสียหาย_1)

“วันนั้นมีคนประชุมเป็นสารวัตรตำรวจ มีผู้ใหญ่บ้าน มีผู้ปกครอง มีเจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ 3 คน วันนั้นให้เด็กทำตามแผนที่เขากำหนดไว้” (ผู้เสียหาย)

“วันนั้นที่ประชุมก็มีตำรวจ แม่ของเด็ก ทนายอัยการ แล้วก็เรากับแฟนเรา และเจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ ส่วนเค้าชี้แจงเรื่องข้อมูล ม 86 อะไรก็จำไม่ได้ เค้าบอกว่าให้เด็กต้องทำอะไรบ้างแค่นั้น” (ผู้เสียหาย)

(7) ทบทวนระเบียบเกี่ยวกับการชดเชยค่าเดินทางเพื่อร่วมกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ และคำตอบแทนจากการสูญเสียเวลาและรายได้ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผู้เสียหายได้รับค่าเดินทางในการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ แต่อาจยังไม่สามารถชดเชยได้กับการสูญเสียเวลาในการดำเนินการซึ่งส่งผลต่อการสูญเสียรายได้จากการประกอบอาชีพ

“ส่วนเรื่องลำบากของผู้เสียหายคือเราต้องเสียเวลาไปศาล ไปสถานพินิจฯ เราต้องปิดร้าน เสียรายได้ออกไป” (ผู้เสียหาย)

(8) ควรมีการรายงานผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนต่อผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับทราบผลสัมฤทธิ์จากการใช้มาตรการพิเศษฯ หรือจากการเข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชน อันจะช่วยให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นในการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด รวมถึงเพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคู่กรณีมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสมานฉันท์ในสังคม แม้ผู้เสียหายบางรายจะเห็นว่าไม่จำเป็นต้องรายงานผลก็ตาม แต่คงไม่เป็นการสร้างภาระให้แก่ผู้เสียหายที่จะได้รับทราบผลดังกล่าว

“ผมเห็นว่าเด็กดูเรื่อย ๆ เฉย ๆ ถ้าถามเรื่องการสำนึกผิดนะ ส่วนเรื่องประโยชน์ที่ผมได้มาตราดังกล่าวผมก็ไม่ทราบเหมือนกัน ไม่รู้เรื่องเลย ตอนนี้ไม่รู้ว่าจะเด็กได้กลับไปเล่าเรียนหรือยัง ไม่ได้ติดต่อกันเลย” (ผู้เสียหาย)

“ส่วนน้องเค้าบำเพ็ญประโยชน์เสร็จแล้วสถานพินิจฯก็ไม่ได้แจ้งอะไรเรามาว่าเขาทำเสร็จแล้ว ยังไม่มีการรายงานมาที่เรา ส่วนเรื่องการที่ยากให้สถานพินิจฯรายงานเราใหม่คิดว่าคงไม่ต้องรายงานมาที่เรา” (ผู้เสียหาย)

(9) พัฒนาระบบการติดตามผลความพึงพอใจผู้เสียหายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนา

กระบวนการต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้กระบวนการตอบสนองความต้องการของผู้เสียหาย และเพื่อปรับปรุงแนวทางให้สร้างความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายได้มากที่สุด รวมถึงเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการใช้มาตรการพิเศษฯ ดังกล่าวด้วย

โดยสรุป แนวทางในการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 นั้น จากการศึกษาวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบของการชดใช้และเยียวยา ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย ผลจากการศึกษาวิจัยมีข้อเสนอที่สำคัญได้แก่ (1) ผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนฯ ควรมีทักษะในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ และทักษะในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของผู้เสียหาย โดยวิเคราะห์และประเมินทั้งความเต็มใจในการเข้าร่วมกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ และความต้องการชดเชยเยียวยาความเสียหาย (2) ผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนฯ ควรได้รับการเพิ่มพูนทักษะและความเชี่ยวชาญในการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยเน้นให้เกิดความสมดุลระหว่างสิทธิของเด็กและเยาวชนและสิทธิที่ผู้เสียหายพึงได้รับ (3) มีกรอบมาตรฐาน เพื่อให้เกิดการชดเชยเยียวยาที่สมเหตุสมผล โดยความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวน เพื่อลดความคับข้องใจและความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่าย (4) ควรมีการกำกับติดตามผลการเยียวยาผู้เสียหาย และให้ความสำคัญกับการเยียวยาทางจิตใจให้มากขึ้น (5) มีการสื่อสารเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้เสียหายว่าผู้กระทำผิดพร้อมที่จะปรับปรุงตัวจริง และมั่นใจได้ว่า เด็กหรือเยาวชนที่เข้าสู่มาตรการพิเศษฯ นี้ มีคุณสมบัติที่เหมาะสมเพียงพอ (6) ในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรมีการเตรียมผู้เสียหายให้มีความพร้อม และกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นมากขึ้นในการจัดทำแผนฯ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า เด็กหรือเยาวชนนั้น ๆ น่าจะเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่เหมาะสมขึ้นตามที่ตนเห็นสมควรหรือยอมรับได้ (7) ทบทวนระเบียบเกี่ยวกับการชดเชยค่าเดินทางเพื่อร่วมกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ และค่าตอบแทนจากการสูญเสียเวลาและรายได้ (8) ควรมีการรายงานผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชน ต่อผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับทราบผลสัมฤทธิ์จากการใช้มาตรการพิเศษฯ หรือจากการเข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชน อันจะช่วยให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นในการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด และ (9) พัฒนาระบบการติดตามผลความพึงพอใจผู้เสียหายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทที่ 5

ผลการศึกษาการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

การศึกษาคำสั่งการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ร่วมกับการศึกษาคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับสถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ปัญหาและอุปสรรคตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้มาตรการดังกล่าว รวมถึงข้อเสนอเชิงนโยบายในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการนี้ ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด กลุ่มครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด กลุ่มผู้บริหารกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมถึงกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง ดำเนินการศึกษากับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมทั้งในพื้นที่ 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จากระบบสารสนเทศ
- ส่วนที่ 2 สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง
- ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

ส่วนที่ 1 รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จากระบบสารสนเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้จากระบบสารสนเทศ ในช่วงปี 2558 – 2563 เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ในรอบ 6 ปีที่ผ่านมา การนำเสนอข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลฐานความผิดของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความเสี่ยงและความจำเป็น ของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

ผลการวิเคราะห์ในประเด็นนี้ จะเป็นการนำเสนอข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 โดยนำเสนอเกี่ยวกับจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งดังกล่าวนี้จำแนกตามเพศ สัญชาติ อายุ และภูมิถิ่นอาศัยของเด็กและเยาวชน ผลการวิเคราะห์แสดงตามตารางที่ 37- 40

ตารางที่ 37

แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน/ร้อยละ	ปี						รวม
		2558	2559	2560	2561	2562	2563	
ชาย	จำนวน	4,033	5,882	6,107	6,559	6,757	2,326	31,664
	ร้อยละ	93.70	94.41	93.88	93.19	93.15	93.45	93.63
หญิง	จำนวน	271	348	398	479	497	163	2,156
	ร้อยละ	6.30	5.59	6.12	6.81	6.85	6.55	6.37
รวม		4,304	6,230	6,505	7,038	7,254	2,489	33,820
ร้อยละ		12.73	18.42	19.23	20.81	21.45	7.36	100.00

จากตารางที่ 37 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ตั้งแต่ปี 2558 – 2563 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 31,664 คน คิดเป็นร้อยละ 93.63 และเป็นเพศหญิง จำนวน 2,156 คิดเป็นร้อยละ 6.37 แสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชน

ที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง เป็นเพศชายมากกว่า เพศหญิงกว่า 15 เท่า

ตารางที่ 38

แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามสัญชาติ

สัญชาติ	จำนวน/ ร้อยละ	ปี						รวม
		2558	2559	2560	2561	2562	2563	
ไทย	จำนวน	4,270	6,191	6,434	6,966	7,161	2,459	33,481
	ร้อยละ	99.22	99.38	98.92	98.97	98.72	98.78	99.00
ไทย (ไม่ได้แจ้งเกิด)	จำนวน	24	15	15	18	39	5	116
	ร้อยละ	0.56	0.24	0.23	0.26	0.54	0.20	0.34
กัมพูชา	จำนวน	4	1	1	6	3	3	18
	ร้อยละ	0.09	0.02	0.02	0.08	0.04	0.12	0.06
จีน	จำนวน	1	4	5	5	4	4	23
	ร้อยละ	0.02	0.06	0.08	0.07	0.06	0.15	0.07
พม่า	จำนวน	1	1	12	18	18	7	57
	ร้อยละ	0.02	0.02	0.18	0.26	0.25	0.28	0.17
ลาว	จำนวน	1	4	4	5	4	4	22
	ร้อยละ	0.02	0.06	0.06	0.07	0.05	0.16	0.07
เวียดนาม	จำนวน	-	-	-	2	-	-	2
	ร้อยละ	-	-	-	0.03	-	-	0.03
มาเลเซีย	จำนวน	-	-	-	-	1	-	1
	ร้อยละ	-	-	-	-	0.01	-	0.01
อื่น ๆ	จำนวน	3	14	33	18	24	8	100
	ร้อยละ	0.07	0.22	0.51	0.26	0.33	0.31	0.28
รวม		4,304	6,230	6,505	7,038	7,254	2,489	33,820
ร้อยละ		12.73	18.42	19.23	20.81	21.45	7.36	100.00

จากตารางที่ 38 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ตั้งแต่ปี 2558 – 2563 ส่วนใหญ่มีสัญชาติไทย จำนวน 33,481 คน คิดเป็นร้อยละ 99.00 รองลงมาคือ มีสัญชาติอื่นๆ จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 0.28 โดยมีสัญชาติไทย (ไม่ได้แจ้งเกิด) จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 0.34 มีสัญชาติพม่า จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 0.17 มีสัญชาติจีน จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 0.07 มีสัญชาติลาว จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ

0.07 มีสัญชาติกัมพูชา จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 0.06 มีสัญชาติเวียดนาม จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.03 และมีสัญชาติมาเลเซีย จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.01 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองในช่วงปี 2558-2563 เกือบทั้งหมดมีสัญชาติไทย

ตารางที่ 39

แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน/ ร้อยละ	ปี						รวม
		2558	2559	2560	2561	2562	2563	
ไม่เกิน 12 ปี	จำนวน	62	63	117	132	120	21	515
	ร้อยละ	1.44	1.01	1.80	1.88	1.65	0.84	1.52
13 – 15 ปี	จำนวน	1,268	1,898	1,977	2,220	2,253	805	10,421
	ร้อยละ	29.46	30.47	30.39	31.54	31.06	32.34	30.81
16 – 18 ปี	จำนวน	2,972	4,269	4,411	4,684	4,880	1,662	22,878
	ร้อยละ	69.05	68.52	67.81	66.55	67.28	66.78	67.65
มากกว่า 18 ปี ขึ้นไป	จำนวน	2	-	-	2	1	1	6
	ร้อยละ	0.05	-	-	0.03	0.01	0.04	0.02
รวม		4,304	6,230	6,505	7,038	7,254	2,489	33,820
ร้อยละ		12.73	18.42	19.23	20.81	21.45	7.36	100.00

จากตารางที่ 39 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ตั้งแต่ปี 2558 – 2563 ส่วนใหญ่มีอายุ 16 – 18 ปี จำนวน 22,878 คน คิดเป็นร้อยละ 67.65 รองลงมาคือ มีอายุ 13 – 15 ปี จำนวน 10,421 คน คิดเป็นร้อยละ 30.81 มีอายุไม่เกิน 12 ปี จำนวน 515 คิดเป็นร้อยละ 1.52 และมีอายุมากกว่า 18 ปีขึ้นไป จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 0.02 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 16 – 18 ปี

ตารางที่ 40

แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	จำนวน/ ร้อยละ	ปี						รวม
		2558	2559	2560	2561	2562	2563	
ภาคเหนือ	จำนวน	260	705	922	952	903	304	4,046
	ร้อยละ	6.04	11.32	14.17	13.53	12.45	12.21	11.96
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	จำนวน	1,542	1,905	2,167	2,677	3,248	1,278	12,817
	ร้อยละ	35.83	30.58	33.31	38.03	44.78	51.35	37.90
ภาคตะวันตก	จำนวน	30	12	48	139	204	64	497
	ร้อยละ	0.70	0.19	0.74	1.97	2.81	2.57	1.47
ภาคกลาง(ไม่รวมกรุงเทพฯ/ปริมณฑล)	จำนวน	204	560	480	558	593	186	2,581
	ร้อยละ	4.74	8.99	7.38	7.93	8.17	7.47	7.63
ภาคตะวันออก	จำนวน	257	237	167	322	363	65	1,411
	ร้อยละ	5.97	3.80	2.57	4.58	5.00	2.62	4.17
ภาคใต้	จำนวน	1,753	2,461	2,410	1,933	1,529	470	10,056
	ร้อยละ	40.73	39.50	37.05	27.47	21.08	18.88	29.73
กรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล	จำนวน	258	350	311	457	414	122	1,912
	ร้อยละ	5.99	5.62	4.78	6.49	5.71	4.90	5.65
รวม		4,304	6,230	6,505	7,038	7,254	2,489	33,820
ร้อยละ		12.73	18.42	19.23	20.81	21.45	7.36	100.00

จากตารางที่ 40 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ตั้งแต่ปี 2558 - 2563 ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 12,817 คน คิดเป็นร้อยละ 37.90 รองลงมาคือ มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคใต้ จำนวน 10,556 คน คิดเป็นร้อยละ 29.73 มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคเหนือ จำนวน 4,046 คน คิดเป็นร้อยละ 11.96 มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคกลาง(ไม่รวมกรุงเทพฯ/ปริมณฑล) จำนวน 2,581 คน คิดเป็นร้อยละ 7.63 และมีภูมิลำเนาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล จำนวน 1,912 คน คิดเป็นร้อยละ 5.65 มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออก จำนวน 1,411 คน คิดเป็นร้อยละ 4.17 และมีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันตก จำนวน 497 คน คิดเป็นร้อยละ 1.47 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนใหญ่

โดยสรุป ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ตั้งแต่ปี 2558 – 2563 พบว่า เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงกว่า 15 เท่า โดยเกือบทั้งหมดมีสัญชาติไทย ส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 16 – 18 ปี และมีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนใหญ่

1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลฐานความผิดของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

ผลการวิเคราะห์ในประเด็นนี้ จะเป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับฐานความผิดของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 โดยนำเสนอเกี่ยวกับจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการดังกล่าวนี้จำแนกตามฐานความผิดของเด็กและเยาวชน ผลการวิเคราะห์แสดงตามตารางที่ 41

ตารางที่ 41

แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามฐานความผิด

ฐานความผิด	จำนวน/ ร้อยละ	ปี						รวม
		2558	2559	2560	2561	2562	2563	
เกี่ยวกับความสงบสุข	จำนวน	98	162	144	144	148	20	716
	ร้อยละ	2.28	2.60	2.21	2.05	2.04	0.80	2.12
เกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย	จำนวน	400	578	563	595	597	85	2,818
	ร้อยละ	9.29	9.28	8.66	8.45	8.23	3.42	8.33
เกี่ยวกับทรัพย์	จำนวน	750	926	1,047	1,160	990	274	5,147
	ร้อยละ	17.43	14.86	16.10	16.48	13.64	11.01	15.22
เกี่ยวกับเพศ	จำนวน	153	204	241	247	203	39	1,087
	ร้อยละ	3.55	6.48	3.69	3.51	2.80	1.57	3.21
เกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ	จำนวน	1,934	3,147	3,556	3,945	4,343	1,678	18,603
	ร้อยละ	44.93	50.51	54.66	56.05	59.87	67.41	55.01
เกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด	จำนวน	379	507	426	478	414	146	2,350
	ร้อยละ	8.81	8.14	6.55	6.79	5.71	5.87	6.95
พบก.ฉุกเฉิน	จำนวน	-	-	-	-	-	41	41
	ร้อยละ	-	-	-	-	-	1.65	1.65
ความผิดอื่น ๆ	จำนวน	590	706	529	469	559	206	3,059
	ร้อยละ	13.71	11.33	8.13	6.66	7.71	8.27	9.04
รวม		4,304	6,230	6,505	7,038	7,254	2,489	33,820

ฐานความผิด	จำนวน/ ร้อยละ	ปี						รวม
		2558	2559	2560	2561	2562	2563	
ร้อยละ		12.73	18.42	19.23	20.81	21.45	7.36	100.00

จากตารางที่ 41 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ตั้งแต่ปี 2558 – 2563 ส่วนใหญ่มีฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ จำนวน 18,603 คน คิดเป็นร้อยละ 55.01 รองลงมาคือ มีฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ จำนวน 5,147 คน คิดเป็นร้อยละ 15.22 มีฐานความผิดอื่น ๆ จำนวน 3,059 คน คิดเป็นร้อยละ 9.04 มีฐานความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย จำนวน 2,818 คน คิดเป็นร้อยละ 8.33 มีฐานความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด จำนวน 2,350 คน คิดเป็นร้อยละ 6.95 มีฐานความผิดเกี่ยวกับเพศ จำนวน 1,087 คน คิดเป็นร้อยละ 3.21 มีฐานความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข จำนวน 716 คน คิดเป็นร้อยละ 2.12 และมีฐานความผิด พรก.ฉุกเฉิน จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 1.65 และ ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า ในช่วง ปี 2558-2563 เด็กและเยาวชนมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนเด็กและเยาวชนทั้งหมดที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง มีฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ

1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

ผลการวิเคราะห์ในประเด็นนี้ จะเป็นการนำเสนอข้อมูลการประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 โดยนำเสนอเกี่ยวกับจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการดังกล่าวนี้จำแนกตามระดับความเสี่ยงและความจำเป็นในภาพรวม รวมทั้งนำเสนอถึงระดับความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามความเสี่ยงและความจำเป็นในด้านต่าง ๆ โดยผลการวิเคราะห์ระดับความเสี่ยงและความจำเป็นในภาพรวม แสดงตามตารางที่ 42

ตารางที่ 42

แสดงจำนวนและร้อยละของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามระดับความเสี่ยงและความจำเป็น ภาพรวม

ระดับความเสี่ยง และความจำเป็น	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	221	308	298	407	427	183	1,844	5.45
ปานกลาง	3,441	5,086	5,463	5,807	6,104	2,145	28,046	82.92
สูง	641	836	744	824	721	160	3,926	11.61
จำนายคดี	1	-	-	-	1	-	2	0.01
ไม่ปรากฏข้อมูล	-	-	-	-	1	1	2	0.01
รวม	4,304	6,230	6,505	7,038	7,254	2,489	33,820	100.00

จากตารางที่ 42 พบว่า ระดับความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 28,046 คน คิดเป็นร้อยละ 82.92 รองลงมาคือ อยู่ในระดับสูง จำนวน 3,926 คน คิดเป็นร้อยละ 11.61 อยู่ในระดับต่ำ จำนวน 1,844 คน คิดเป็นร้อยละ 5.45 และอยู่ในระหว่างจำนายคดีและไม่ปรากฏข้อมูล อย่างละ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.01 ตามลำดับ

1.3.1 ผลการวิเคราะห์ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามรายด้าน

การนำเสนอในประเด็นนี้ จะนำเสนอถึงระดับความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านต่าง ๆ ได้แก่ (1) ด้านครอบครัว (2) ด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม (3) ด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด (4) ด้านภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพ และสังคม (5) ด้านประวัติการเกี่ยวข้องกับยา/สารเสพติด (6) ด้านประวัติการกระทำผิด และ (7) ด้านปัญหาพฤติกรรม โดยผลการวิเคราะห์แสดงตามตารางที่ 43-49

ตารางที่ 43

ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132
วรรคสอง จำแนกตามด้านครอบครัวของเด็กและเยาวชน

ระดับความเสี่ยง	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	712	1,070	1,067	1,184	1,108	330	5,471	16.28
ปานกลาง	3,006	4,356	4,625	4,990	5,179	1,806	23,962	71.32
สูง	549	753	775	826	925	337	4,165	12.40
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 43 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความเสี่ยงด้านครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 71.32

ตารางที่ 44

ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132
วรรคสอง จำแนกตามด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม

ระดับความเสี่ยง	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	1,136	1,627	1,349	1,668	1,630	489	7,899	23.51
ปานกลาง								
สูง	3,131	4,552	5,118	5,332	5,582	1,984	25,699	76.49
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 44 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความเสี่ยงด้านชุมชนและสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 76.49

ตารางที่ 45

ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132
วรรคสอง จำแนกตามด้านภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพ และสังคม

ระดับความเสี่ยง	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	629	742	782	772	754	212	3891	11.58
ปานกลาง	2994	4492	4621	4917	5041	1779	23844	70.97
สูง	644	945	1064	1311	1417	482	5863	17.45
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 45 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความเสี่ยงด้านภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพและสังคม อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 70.97

ตารางที่ 46

ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132
วรรคสอง จำแนกตามด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด

ระดับความเสี่ยง	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	1,089	1,451	1,341	1,461	1,464	438	7,244	21.56
ปานกลาง	2,706	4,029	4,377	4,624	4,783	1,598	22,117	65.83
สูง	472	699	749	915	965	437	4,237	12.61
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 46 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความเสี่ยงด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิดอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 65.83

ตารางที่ 47

ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132
วรรคสอง จำแนกตามด้านประวัติการเกี่ยวข้องกับยา/สารเสพติด

ระดับความเสี่ยง	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	1,938	2,483	2,309	2,408	2,223	617	11,978	35.65
ปานกลาง	1,600	2,430	2,504	2,510	2,539	859	12,442	37.03
สูง	728	1,266	1,654	2,082	2,450	996	9,176	27.31
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 47 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความเสี่ยงด้านประวัติการเกี่ยวข้องกับยา/สารเสพติด อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 37.03

ตารางที่ 48

ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132
วรรคสอง จำแนกตามด้านประวัติการกระทำผิด

ระดับความเสี่ยง	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	2,855	4,256	4,308	4,290	4,421	1,607	21,737	64.70
ปานกลาง	1,347	1,848	2,079	2,632	2,694	854	11,454	34.09
สูง	65	75	80	78	97	12	407	1.21
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 48 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความเสี่ยงด้านประวัติการกระทำผิด อยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 64.70

ตารางที่ 49

ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132
วรรคสอง จำแนกตามด้านปัญหาพฤติกรรม

ระดับความเสี่ยง	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	3278	4828	5162	5556	5895	2051	26770	79.68
ปานกลาง	976	1338	1288	1411	1298	415	6726	20.02
สูง	13	13	17	33	19	7	102	0.30
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 49 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความเสี่ยงด้านปัญหาพฤติกรรม อยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 79.68

โดยสรุป จากผลการวิเคราะห์สถานการณ์ความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 จำแนกตามรายด้านนั้น พบว่า ความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำที่อยู่ในระดับสูง คือ ความเสี่ยงด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยแวดล้อมเด็กและเยาวชน ส่วนความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำในระดับปานกลาง เกี่ยวข้องกับปัจจัยในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านครอบครัว ด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด ด้านภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพ และสังคม และด้านประวัติการเกี่ยวข้องกับยา/สารเสพติด สำหรับความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในระดับต่ำ จะเกี่ยวข้องกับปัจจัยส่วนตัวเด็กและเยาวชน ได้แก่ ปัจจัยด้านประวัติการกระทำผิด และปัจจัยด้านปัญหาพฤติกรรม

1.3.2 ผลการวิเคราะห์ระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามรายด้าน

การนำเสนอในประเด็นนี้ จะนำเสนอถึงระดับความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านต่าง ๆ ได้แก่ (1) ด้านครอบครัว (2) ด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม (3) ด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด (4) ด้านภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพ และสังคม (5) ด้านประวัติการเกี่ยวข้องกับยา/สารเสพติด (6) ด้านสภาวะทางกายและจิต (7) ด้านปัญหาพฤติกรรม (8) ด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก และ (9) ด้านการค้ำนุช โดยผลการวิเคราะห์แสดงตามตารางที่ 50-58

ตารางที่ 50

ระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132
วรรคสอง จำแนกตามด้านครอบครัว

ระดับความจำเป็น	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	830	1,201	1,222	1,338	1,274	381	6,246	18.59
ปานกลาง	2,902	4,273	4,519	4,871	5,070	1,785	23,420	69.71
สูง	535	705	726	791	868	307	3,932	11.70
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 50 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความจำเป็นด้านครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 69.71

ตารางที่ 51

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม

ระดับความจำเป็น	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	1,136	1,627	1,349	1,668	1,630	489	7,899	23.51
ปานกลาง								
สูง	3,131	4,552	5,118	5,332	5,582	1,984	25,699	76.49
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 51 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้ มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความจำเป็นด้านชุมชนและสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 76.49

ตารางที่ 52

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด

ระดับความจำเป็น	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	1,091	1,453	1,341	1,461	1,464	438	7,248	21.57
ปานกลาง	2,704	4,028	4,377	4,624	4,783	1,598	22,114	65.82
สูง	472	698	749	915	965	437	4,236	12.61
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 52 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความจำเป็นด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 65.82

ตารางที่ 53

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพและสังคม

ระดับความจำเป็น	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	632	742	782	772	754	212	3,894	11.59
ปานกลาง	2,994	4,491	4,621	4,917	5,041	1,779	23,843	70.97
สูง	641	946	1,064	1,311	1,417	482	5,861	17.44
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 53 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความจำเป็นด้านภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพและสังคม อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 70.97

ตารางที่ 54

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านประวัติการเกี่ยวข้องกับยา/สารเสพติด

ระดับความจำเป็น	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	1,939	2,482	2,309	2,408	2,223	617	11,978	35.65
ปานกลาง	1,601	2,431	2,504	2,510	2,539	859	12,444	37.04
สูง	727	1,266	1,654	2,082	2,449	997	9,175	27.31
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 54 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความจำเป็นด้านประวัติการเกี่ยวข้องกับยา/สารเสพติด อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 37.04

ตารางที่ 55

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านสภาวะทางกายและจิต

ระดับความจำเป็น	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	4,007	5,765	6,000	6,537	6,723	2,285	31,317	93.21
ปานกลาง	254	401	454	455	463	179	2,206	6.57
สูง	6	13	13	8	26	9	75	0.22
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 55 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความจำเป็นด้านสภาวะทางกายและจิต อยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 93.21

ตารางที่ 56

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านปัญหาพฤติกรรม

ระดับความจำเป็น	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	3,279	4,828	5,162	5,556	5,895	2,051	26,771	79.68
ปานกลาง	975	1,338	1,288	1,411	1,298	415	6,725	20.02
สูง	13	13	17	33	19	7	102	0.30
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 56 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความจำเป็นด้านปัญหาพฤติกรรม อยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 79.68

ตารางที่ 57

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก

ระดับความจำเป็น	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	4,246	6,149	6,427	6,937	7,152	2,454	33,365	99.31
ปานกลาง								
สูง	21	30	40	63	60	19	233	0.69
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 57 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความจำเป็นด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก อยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 99.31

ตารางที่ 58

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จำแนกตามด้านการค้ามนุษย์

ระดับความจำเป็น	ปี						รวม	
	2558	2559	2560	2561	2562	2563	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	4,266	6,172	6,466	6,997	7,209	2,471	33,581	99.95
ปานกลาง								
สูง	1	7	1	3	3	2	17	0.05
รวม	4,267	6,179	6,467	7,000	7,212	2,473	33,598	100.00

จากตารางที่ 58 พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ส่วนใหญ่มีผลการประเมินความจำเป็นด้านการค้ามนุษย์อยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 99.95

โดยสรุป จากผลการวิเคราะห์สถานการณ์ความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 จำแนกตามรายด้านนั้น พบว่า ความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในระดับสูง คือ ความจำเป็นด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับระดับความเสี่ยงในด้านนี้ที่อยู่ในระดับสูงเช่นกัน ส่วนความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในระดับปานกลาง ได้แก่ ความจำเป็นด้านครอบครัว ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยา/สารเสพติด ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด และความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพ และสังคม และความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในระดับต่ำ ได้แก่ ความจำเป็นด้านสภาวะทางกายและจิต ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาพฤติกรรม ความจำเป็นในด้านสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน และความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์

ส่วนที่ 2 สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

ผลการศึกษาในส่วนนี้ได้จากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับสถานการณ์การใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองตามสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่ในการใช้มาตรการดังกล่าว ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งต่อตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ผลกระทบต่อครอบครัวของเด็กและเยาวชน และผลกระทบต่อชุมชนและสังคม ประเด็นสำคัญที่จะนำเสนอในส่วนนี้แบ่งเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) สถานการณ์การใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 2) ปัญหาและอุปสรรคในการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง
- 3) ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

2.1 สถานการณ์การใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

การศึกษาสถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ เน้นการศึกษาสถานการณ์ที่สำคัญ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) แนวโน้มที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีในสภาพการณ์ปัจจุบัน 2) สถานการณ์การกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง และ 3) สถานการณ์ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และครอบครัวของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ เกี่ยวกับแนวคิดและหลักการสำคัญของมาตรการดังกล่าว โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังนี้

2.1.1 แนวโน้มที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี

จากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวโน้มที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี มีแนวโน้มในการสั่งใช้มาตรการดังกล่าวมากขึ้นน้อยแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ โดยในหลายพื้นที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสองมากขึ้นกว่าในอดีต ในขณะที่บางพื้นที่มีแนวโน้มน้อยลง ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ฐานความผิดส่วนใหญ่ที่เข้าสู่มาตรา 132 วรรคสองยังคงเป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ทั้งการเสพ ครอบครอง และจำหน่าย ทั้งนี้ตามหลักปฏิบัติทั่วไปเกี่ยวกับการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีมาตรา 132 วรรคสองนี้ ศาลจะสั่งให้ควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไว้ที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน แต่มีบางพื้นที่ที่อาจมีข้อจำกัดด้านความแออัดของสถานพินิจหรือศาลเห็นสมควรให้เด็กเข้ารับการฝึกและอบรม จึงมีการส่งเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการดังกล่าวไปควบคุมที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนตามที่ศาลมีคำสั่ง และเนื่องจากมาตรการดังกล่าวนี้ค่อนข้างให้อำนาจศาลค่อนข้างกว้าง การใช้ดุลยพินิจของศาลนอกจากจะพิจารณาตามหลักเกณฑ์ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังพิจารณาจากรายงานและข้อเสนอจากสถานพินิจฯ รวมไปถึงการใช้ดุลยพินิจที่คำนึงถึงพฤติการณ์แห่งคดี พฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชน ประกอบกับสภาพความพร้อมของครอบครัวและสภาพความเสี่ยงในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า ในบางพื้นที่มีการเสนอให้ศาลปล่อยตัวเด็กและเยาวชนก่อนกำหนด ในกรณีที่พบว่าเด็กและเยาวชนดำเนินการครบถ้วนตามที่ศาลมีคำสั่งแล้ว และมีพฤติกรรมเหมาะสม สมควรให้ปล่อยตัวก่อนกำหนดได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยของศาลในการวินิจฉัยตามที่เสนอนั้น

“แนวโน้มการใช้ ม.132 วรรคสอง ก็จะเป็นบางพื้นที่ที่ศาลใช้ เช่น ภาคอีสาน ภาคใต้เป็นบางจังหวัด และที่เห็นภาคอีสานมากที่สุดที่ใช้ ม.132 วรรคสอง และสั่งให้อยู่ศูนย์ฝึกที่เข้าสู่ ม.132 วรรคสองเป็นมาตรการแทนคำพิพากษา โดยปกติลักษณะแบบนี้หลักเกณฑ์จะไม่เอาเด็กกลุ่มนี้มาปน

กับเด็กที่ศาลมีคำพิพากษาฝึกอบรม แต่ภาคีสถานความจริงก็เอามาป้อนอยู่ในศูนย์ฝึกฯ ทั้งโคราช ขอนแก่น อุบลฯ” (ผู้บริหาร)

“ถ้าเขาเสี่ยงปานกลาง หรือน้อย โอกาสที่จะกลับไปสู่สังคมเบื้องต้นโดยใช้ม.132 วรรคสอง ก็เป็นทางเลือกของเขาในระดับหนึ่ง พอในระหว่างที่เราประเมิน พนักงานคุมประพฤติทำรายงาน สืบเสาะข้อเท็จจริง และทำการคุยกับเด็กและทำแบบประเมิน คุยกับครอบครัว ดูชุมชนและ สภาพแวดล้อมทั้งหมดเลย แล้วนำมาผนวกเพื่อเป็นข้อเสนอ ถ้าเป็นข้อเสนอลักษณะแบบนี้ก่อนที่จะ ถึงศาลพิจารณามีกระบวนการประชุมกับนักวิชาชีพเราเองก่อนว่า case แบบนี้ควรจะวางแผนบำบัด แบบไหน จะใช้วิธีการแบบไหน และจะช่วยเหลืออย่างจ้ะ แค่นี้ยังไม่พอจะต้องผ่านสหวิชาชีพข้างนอก อีก ที่จะทำให้ความเห็นและมุมมองในเรื่องการดูแลเด็ก จากนั้นค่อยสรุปและรายงานให้ศาลทราบ หรือ อาจจะเสนอให้ศาลทราบว่า case นี้ใช้ม.132 วรรคสอง แบบไหน หรืออาจเสนอคุมประพฤติ เสนอ ฝึกอบรม” (ผู้บริหาร)

ผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

1) สถานการณ์ที่ทำให้การเลือกใช้มาตรา 132 วรรคสองมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในหลายพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย มีการหันเหคดีโดยเลือกใช้ มาตรา 132 วรรคสองกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมากขึ้น โดยศาลมีคำสั่งให้ควบคุมตัวเด็กและ เยาวชนไว้ทั้งที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และควบคุมไว้ที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและ เยาวชน ซึ่งเป็นไปตามดุลยพินิจของศาลในแต่ละพื้นที่ ส่วนระยะเวลาตามคำสั่งของศาลในการการ ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนตามมาตรการดังกล่าว ส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงระยะเวลา 3 เดือน ถึง 1 ปี ซึ่งหากพฤติการณ์แห่งคดีค่อนข้างรุนแรง มักจะมีคำสั่งให้ควบคุมตัวไว้ที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ และมักมี ระยะเวลาในการควบคุมนานกว่าสถานพินิจฯ

“ปัจจุบันในรอบปีนี้มีคดีเยอะขึ้น ส่วนใหญ่จะเข้ามาตาม 132 วรรคสอง เป็นส่วนใหญ่ เคสที่หนักๆ ก็จะส่งไปศูนย์ฝึก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ปัจจุบันตอนนี้มีเด็กเข้ามาค่อนข้างมากขึ้น คำสั่งศาลใน 1 ปีที่ผ่านมาระยะเวลาโทษก็ เยอะขึ้น ตอนนี้ที่มากที่สุดอยู่ที่ 1 ปี 6 เดือน โทษก็จะอยู่ที่ 3 เดือน - 1 ปี” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“แนวโน้มมากขึ้น โดยเฉพาะส่วนใหญ่นี้ได้ก ม.132 เยอะ เพราะเท่าที่สัมผัสกับศาล หลายท่าน บางครั้งศาลก็อยากให้เด็กเข้า ม.132 และถ้าเราเสนอไปก็จะเข้า ม.132 เกือบหมด และ ส่วนหนึ่งทางเราก็เสนอไปด้วยว่ามีความประพฤติดังนี้ไม่เสียหายมากนักก็จะให้อยู่ ม.132 สักระยะ หนึ่ง” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

โดยเงื่อนไขสำคัญที่สถานพินิจฯ เสนอให้ศาลใช้มาตรา 132 วรรคสอง หรือเงื่อนไขที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการดังกล่าว มีประเด็นเงื่อนไขที่สำคัญดังนี้

(1) ต้องการให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนก่อนการพิพากษา เนื่องจากการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี เป็นการให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนก่อนการพิพากษา โดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชนที่พฤติการณ์แห่งคดีไม่รุนแรงมากนัก จึงมองว่าการใช้มาตรา 132 วรรคสอง หากเด็กปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขที่กำหนดแล้ว จะทำให้ไม่มีคดีติดตัว ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนมากกว่าในการกลับไปใช้ชีวิตในสังคม โดยเฉพาะการได้ออกไปศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ หรือแม้บางกรณีจะมองว่าพฤติการณ์แห่งคดีนั้นจะต้องมีการพิพากษาให้ฝึกอบรม แต่การใช้มาตรา 132 วรรคสอง จะเป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้ปรับพฤติกรรมก่อนการพิพากษา ซึ่งถ้าไม่ได้ผลหรือไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือคำสั่งศาล จึงจะมีการตัดสินพิพากษาให้ไปฝึกอบรมในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ต่อไป

“ส่วนใหญ่ศาลสั่ง ม.132 วรรคสองหมด ไม่ค่อยสั่งเป็นวรรค 1 หรือไปศูนย์ฝึก เพราะเป็นตัวชี้วัดของศาลทางศาลก็สั่งเป็น ม.132 วรรคสอง เพื่อเป็นการให้โอกาสเด็กถ้าเด็กทำตามเงื่อนไขของศาลครบ เด็กก็จะได้รับการปล่อยตัว และอีกอย่างไม่มีคดีติดตัว ส่วนสมุทรปราการคดีไม่ค่อยรุนแรงมากทางศาลก็จะสั่ง ม.132 วรรคสองหมดเลย” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“สถานการณ์เยอะทำให้ยอดเด็กข้างในเยอะขึ้นด้วย กรณีฝึกอบรมจริงๆ และส่วนใหญ่จะเน้นกระบวนการใช้ ม.132 วรรคสองเยอะกว่าแต่ก่อน ก่อนที่จะตัดสินไปอยู่ศูนย์ฝึก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“แนวโน้มที่สูงอาจจะเป็นที่ศาลหรือเปล่าเพราะศาลบอกว่าบางคดี ถ้าศาลพิพากษาให้ฝึกอบรมก็หนักเกินไป” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“แนวโน้ม ม.132 วรรคสอง เยอะขึ้นก็คือ เด็กที่ส่งไปรับการฝึกอบรมน้อยมากเป็นเด็กที่ว่าพฤติการณ์คดีหนึ่ง แต่อาจจะไม่ได้เป็นประเด็นหลัก แต่จะมีประเด็นของครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้อง ที่ส่งไปศูนย์ฝึกฯ แต่ศาลก็ให้โอกาสเด็ก มีเยอะแต่เอาไว้ให้สถานพินิจฯ ชัดเกล้าความประพฤติเพราะศาลคงจะมองว่าเป็นประโยชน์ต่อเด็ก พอเด็กถึงกำหนดเงื่อนไขศาลก็จะยุติคดี” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

(2) ต้องการให้ได้รับการบำบัดสารเสพติด เนื่องจากการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน ฐานความผิดส่วนใหญ่ยังเป็นเรื่องของยาเสพติด ซึ่งมีทั้งการเสพ ครอบครอง และจำหน่าย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ใช้สารเสพติดที่ควรต้องได้รับการบำบัด จึงเห็นว่าการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนไว้เพื่อให้การบำบัด จะเป็นประโยชน์หรือเกิดผลดีต่อตัวเด็กและเยาวชนมากกว่าการปล่อยตัวกลับสู่สังคมแล้วเด็กหรือเยาวชนหันกลับไปใช้สารเสพติดอีก

“แนวโน้มน ม.132 วรรคสอง เยอะมาก ส่วนใหญ่เด็กที่อยู่ข้างในจนตัดสินจะได้เป็น ม.132 วรรคสอง...ถ้าเด็กใช้ยาเสพติดถึงแม้ว่าจะมาคดียื่นทางศาลก็ให้เป็น ม.132 วรรคสองต่อ” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(3) เด็กหรือเยาวชนที่ได้รับการประกันตัวทำผิดเงื่อนไขของศาล โดยในกรณีที่เด็กและเยาวชนได้รับอนุญาตให้ประกันตัว แต่เนื่องจากไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดในระหว่างการประกันตัว ศาลจึงพิจารณาให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง เพื่อเป็นการปรับพฤติกรรม และควบคุมไม่ให้กลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงให้กระทำความผิดซ้ำได้

“แนวโน้มนการใช้ ม.132 วรรคสอง เยอะขึ้น ส่วนใหญ่ที่ใช้ ม.132 วรรคสอง เพราะเด็กทำผิดเงื่อนไขของศาล ซึ่งเด็กที่ถูกประกันออกไปไม่อยู่ในกฎกติกา เมื่อเวลาไปรายงานตัวที่ศาลก็จะมีกรตรวจปัสสาวะ ถ้าพบจะใช้วรรคสอง” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(4) กรณีที่ใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่งไม่เป็นผล ซึ่งในบางกรณีเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่ง ไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด หรือเมื่อผลการกำกับติดตามทำให้ศาลเห็นว่าอาจเสี่ยงให้กระทำความผิดซ้ำได้อีก ศาลจะมีคำสั่งให้ควบคุมตัวไว้ตามมาตรา 132 วรรคสองต่อไป

“ได้พูดคุยกับทางศาล และทางศาลก็ว่าบางครั้งก็หนักไป แต่ถ้า ม.132 จำนวน 6 เดือนก็น้อยไป แต่ถ้าอยู่ที่นี้จะมี 3 เดือน 4 เดือน 5 เดือน 6 เดือน 1 ปีก็มีเพราะเด็กกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งรอบสองอาจจะอยู่นานกว่า หรือไม่ศาลจะใช้ ม.132 วรรคหนึ่ง แต่ถ้าไม่ได้ผลก็จะใช้ ม.132 วรรคสอง” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(5) ครอบครัวปล่อยปละละเลย ซึ่งกรณีนี้ศาลให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในการพิจารณาสั่งให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดใช้มาตรา 132 วรรคสอง โดยกรณีที่พบว่า พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่สามารถควบคุมดูแลเด็กในปกครองของตนเองได้ โดยเฉพาะผู้ปกครองที่ปล่อยปละละเลย ทั้งที่พฤติการณ์แห่งคดีอาจจะไม่รุนแรงมากหรือเป็นความผิดในครั้งแรก แต่เนื่องจากเห็นว่าครอบครัวไม่สามารถจัดการกับสภาพความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ หรือสภาพสังคมมีความเสี่ยงให้เด็กกระทำความผิดซ้ำ ศาลจึงต้องมีคำสั่งให้ใช้มาตรการดังกล่าว เพื่อควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ดูแล และปรับพฤติกรรม อีกทั้งเป็นการให้เวลากับครอบครัวในการเตรียมความพร้อมที่จะรับเด็กหรือเยาวชนของตนเองกลับไปดูแลได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น

“การใช้ 132 วรรคสองจะดูลักษณะคดีต้องไม่ร้ายแรงและพฤติการณ์การทำความผิดไม่ร้ายแรงมาก ซึ่งเด็กอาจทำผิดเป็นคดีแรก ผู้ปกครองอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างจะปล่อยปละละเลย ในเวลานั้นกระทำความผิดเป็นครั้งแรกยังมีความสับสน คิดว่าจะทำอย่างไรกับลูกอาจตกใจ ไม่รู้จะดำเนินการอย่างไร ถ้าปล่อยให้ดูแลวรรคหนึ่ง เขาจะจัดการสภาพปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ เวลาทำคดีก็จะ

บอกกับพ่อแม่ว่าเวลานี้ศาลเห็นว่าการใช้วรรคหนึ่งยังไม่มีความพร้อม เด็กควรอยู่ในสถานพินิจฯ ที่มีความพร้อมมากกว่า เพื่อจะปรับช่วงเวลาที่ผู้ปกครองจะได้ใช้เวลาที่ได้ทบทวนในความผิดพลาด หรือข้อบกพร่องในการดูแลลูก เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่ได้ถูกควบคุมตามวรรคสองแล้วเป็นการเตรียมความพร้อมทั้งตัวฝ่ายผู้ปกครอง” (ผู้พิพากษา)

“การใช้วรรคสองมีแนวโน้มที่สูงขึ้นเพราะว่าเนื่องจากสังคมของเด็ก ซึ่งจุดเริ่มก็คือครอบครัวที่ไม่พร้อมที่จะดูแล ขาดการดูแล เพราะฉะนั้นจะใช้วรรคสองนั้นเป็นการส่งเขาไปอบรม ไปหาสังคมสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าในการอยู่ในสังคมเดิม” (ผู้พิพากษา)

โดยสรุป สถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในหลาย ๆ พื้นที่ เหตุผลส่วนใหญ่เนื่องมาจากเห็นถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้มีโอกาสในการปรับปรุงแก้ไขตนเอง ได้รับการบำบัดฟื้นฟู และเตรียมความพร้อมทั้งตัวเด็กเองและครอบครัว ก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัวเพื่อกลับคืนสู่สังคม รวมถึงไม่เกิดการกระทำผิดซ้ำกลับมาอีก อย่างไรก็ตาม แม้แนวโน้มจะมากขึ้นในหลายพื้นที่ แต่แนวโน้มที่เพิ่มขึ้นก็ไม่ได้มากจนเกินไป เนื่องจากระบบการบริหารจัดการเพื่อรองรับเด็กและเยาวชนตามมาตรการดังกล่าวนี้ ยังคงมีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดหลายประการ และจากการศึกษาวิจัยในบางจังหวัด ซึ่งเป็นส่วนน้อย พบว่ามีแนวโน้มจำนวนเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสองลดน้อยลง ซึ่งอาจเนื่องมาจากจำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมีจำนวนลดน้อยลง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะจำนวนเด็กแรกเกิดของประเทศไทยที่มีแนวโน้มลดลง ทำให้จำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดลดน้อยลงตามไปด้วย

2) การใช้ดุลยพินิจของศาลในการเลือกใช้มาตรา 132 ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง

มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 เป็นมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนก่อนมีคำพิพากษา โดยแบ่งเป็น 2 วรรค ตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง โดยตามวรรคหนึ่ง เป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา หรือปิดามารดา หรือผู้ปกครองร้องขอ รวมไปถึงมีการสอบถามผู้เสียหายแล้ว ศาลจะปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดนั้นชั่วคราวแล้วมอบตัวให้บุคคลที่ศาลสั่งให้ควบคุมดูแล โดยกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติ ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ส่วนมาตรการตามวรรคสองนั้น จะใช้ในกรณีเมื่อศาลเห็นว่าเด็กและเยาวชนเหล่านั้นไม่สมควรใช้วิธีการตามวรรคหนึ่ง จึงจะส่งตัวไปยังสถานพินิจฯ หรือสถานที่ตามที่ศาลเห็นสมควร ซึ่งถือเป็นการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแบบควบคุมตัว ซึ่งปัจจุบันนอกจากศาลจะมีคำสั่งให้ควบคุมตัวที่สถานพินิจฯ แล้ว อาจสั่งให้ส่งตัวเด็กและเยาวชนเหล่านั้นไปยังศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ซึ่งตามแนวคิดและหลักการที่ถูกต้องแล้ว ศูนย์ฝึกและอบรมนี้ไม่ใช่เป็นการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด หากแต่เป็นการบำบัดฟื้นฟูแก้ไขเด็กและเยาวชน และตามหลักการที่ถูกต้อง ต้องแยกเด็กที่มีการใช้มาตรการพิเศษแบบควบคุมตัวออกจากเด็กอื่น ๆ โดย

ทำเช่นเดียวกับการแยกเด็กที่อยู่ระหว่างดำเนินคดีไปอยู่สถานแรกรับฯ ทั้งนี้ วิธีการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด เน้นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้สำนึกผิด และพัฒนาเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดีขึ้น

สำหรับแนวโน้มที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสองจะเพิ่มขึ้นหรือลดน้อยลงนั้น ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของศาลในการเลือกใช้ระหว่างมาตรา 132 ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง กล่าวคือ หากศาลเลือกใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่งมากขึ้น จะมีผลให้เด็กและเยาวชนที่ถูกควบคุมตัวตามมาตรา 132 วรรคสองลดน้อยลงได้ อย่างไรก็ตามการใช้ดุลยพินิจของศาล คำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขที่หลากหลาย โดยจะพิจารณาทั้งจากพฤติการณ์ของคดี พฤติกรรมและสภาพแวดล้อมของเด็กและเยาวชน ซึ่งส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมของเด็กและเยาวชนมากกว่าอัตราโทษ เนื่องจากการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน ไม่ได้มุ่งให้เกิดความเช็ดหลาบ แต่ต้องการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟู ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยเงื่อนไขในการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน จะเห็นว่า สภาพแวดล้อมของครอบครัวและสภาพทางสังคมเป็นปัจจัยหลักๆ ที่ผลักดัน หรือเป็นมูลเหตุจูงใจให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นกระทำความผิด ศาลจึงให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ รวมไปถึงพิจารณาถึงสิ่งที่เด็กและเยาวชนควรจะได้รับในขณะที่ถูกควบคุมตัวตามมาตรา 132 นี้ เพื่อมุ่งให้เด็กและเยาวชนได้รับการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูความประพฤติที่บกพร่องเสียหาย และให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนหรือฝึกอาชีพตามความเหมาะสม โดยมองถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนเหล่านี้เป็นสำคัญเมื่อกลับไปใช้ชีวิตในสังคมปกติ

“จะพิจารณาจากพฤติกรรม สภาพแวดล้อมเด็กมากกว่าอัตราโทษเนื่องจากสภาพของเด็กและผู้ใหญ่จะไม่เหมือนกัน เพราะผู้ใหญ่จะพิพากษาลงโทษให้เขาเช็ดหลาบ แต่ของเด็กกว่าปัญหาที่กระทำผิดเกิดจากพฤติกรรม สภาพแวดล้อมมีจุดไหนที่ทำให้เขากระทำผิดขึ้นมา ซึ่งความผิดเหล่านี้เด็กเป็นแค่เครื่องมือ เพราะฉะนั้นเราดูแค่อัตราโทษกลายเป็นว่าเราต้องไปลงโทษเด็กทั้งที่สภาพปัญหาเด็กเกิดจากการที่เขาขาดการดูแลหรือแรงจูงใจต่างๆ ต้องไปดูจุดนั้นก่อนแล้วค่อยไปพิพากษาจากสภาพแวดล้อม เช่น สภาพครอบครัวของเด็ก และสภาพสังคม ข้อมูลส่วนใหญ่ได้จากเด็กในวันพิจารณาจะไม่กำหนดอัตราโทษไว้ โดยจะไปเจาะข้อมูลลงไปที่สภาพครอบครัวที่ได้รับข้อมูลมา ” (ผู้พิพากษา)

“นโยบายเกี่ยวกับเด็กก็จะยึดผลประโยชน์เด็กเป็นสำคัญ พิทักษ์ คุ้มครอง ปกป้องเด็ก เพราะฉะนั้นการใช้วรรคสองก็คำนึงถึงนโยบายด้วย จะแก้ไขฟื้นฟูเด็กเป็นสำคัญ แต่จะใช้ประมาณไหนก็ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์ ความละเอียดอ่อนของสำนวนคดีและผู้ปกครองด้วย ” (ผู้พิพากษา)

การพิจารณาเลือกใช้มาตรการตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองให้มีประสิทธิภาพนั้น ศาลจะมีการประเมินและคัดกรองอย่างรอบคอบ โดยอาจมีเจ้าหน้าที่ของศาลติดตามไปดูที่บ้านหรือจากการพูดคุยกับครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และพิจารณาข้อมูลจากรายงานของสถานพินิจฯ

รวมไปถึงข้อมูลจากสำนวนของพนักงานสอบสวนประกอบกันไปด้วย เพื่อให้การใช้ดุลยพินิจเป็นไปอย่างรัดกุมและเกิดประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนมากที่สุด

“โดยจะทำการคัดกรองก่อนว่าจะใช้มาตราไหน ติดตามไปดูที่บ้าน ซึ่งได้รับรางวัลที่ 3 การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จากศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งเป็นนวัตกรรมเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการที่ศาลเยาวชนทั่วประเทศส่งเข้าประกวด ซึ่งอันดับแรกจะดูจากการรายงานของสถานพินิจฯ ดูจากสำนวน ดูจากพิพากษามทบคอยดูตรวจสอบด้วย” (ผู้พิพากษา)

จะเห็นว่า การใช้ดุลยพินิจของศาลในการเลือกใช้มาตรา 132 ซึ่งจะสั่งให้ใช้ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง รวมถึงระยะเวลาในการควบคุมตัวนั้น ศาลจะมองที่สภาพแวดล้อมที่เป็นความเสี่ยง และความจำเป็นในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเหล่านี้เป็นสำคัญ ซึ่งจากการศึกษาวิจัย พบปัจจัยเงื่อนไขที่อธิบายถึงการใช้ดุลยพินิจของศาลในการเลือกใช้มาตรา 132 ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ดังนี้

(1) เลือกใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่งหากสภาพความผิดไม่รุนแรง และครอบครัวมีความพร้อมที่จะดูแลเด็ก ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญอันดับต้น ๆ ที่ศาลจะมีคำสั่งให้ใช้มาตรการตามมาตรา 132 วรรคหนึ่ง เนื่องจากมองว่า สภาพความผิดที่ไม่รุนแรง ไม่จำเป็นต้องได้รับการบำบัดฟื้นฟูที่เข้มข้น รวมไปถึงมีคนในครอบครัวที่คอยดูแลและมีศักยภาพเพียงพอที่จะช่วยเหลือเด็กให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่บกพร่องให้มีความเหมาะสมขึ้นได้

“การใช้ 132 วรรคสองค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่จะไปใช้วรรคหนึ่งแทน เหตุผลที่ใช้วรรคหนึ่งมากกว่าสอง...เท่าที่พูดคุยกับท่านผู้พิพากษาด้วยสาเหตุหลักอันหนึ่งก็คือ สภาพคดีของลำปางเด็กไม่ค่อยรุนแรง แล้วก็เด็กจะเป็นเด็กในพื้นที่ไม่ใช่เด็กต่างพื้นที่ อยู่กับครอบครัวยังมีผู้ปกครองคอยดูแลเด็กอยู่ เพราะฉะนั้นจุดตัดอันที่ว่าจะใช้วรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ถ้าดูแล้วว่ยังมีผู้ปกครองคอยดูแลเด็กได้ ถ้าคดีไม่รุนแรงก็จะเข้าวรรคหนึ่งเป็นส่วนมาก ส่วนวรรคสองจะส่งที่สถานพินิจอย่างเดียว” (ผู้พิพากษา)

“จุดตัดของวรรคหนึ่งวรรคสองจะดูที่ครอบครัวเป็นหลัก หรือจุดตัดของวรรคสองกับส่งฝึกคืออะไร จะดูสภาพความร้ายแรงของการกระทำผิดด้วย ทิศทางที่จะใช้แบบไหนก็ควรจะมีหลักเกณฑ์คร่าวๆ ดุลยพินิจของผู้พิพากษาการที่จะเข้าสู่วรรคสอง ว่าดูจากอัตราโทษ ดูจากพฤติการณ์ สภาพแวดล้อมของเด็กส่วนอัตราโทษต้องดูประกอบสัดส่วนที่น้อยกว่า ถ้าจะไม่ดูอัตราโทษมันคงจะไม่ใช้ แต่สัดส่วนที่จะมาชั่งก็น้ำหนักน้อยกว่าครอบครัว ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของศาลเยาวชนอยู่แล้ว” (ผู้พิพากษา)

(2) มองว่าการเลือกใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่งสามารถควบคุมโดยใช้การกำกับติดตามได้ และยังให้ครอบครัวได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาล เหตุผลในส่วนนี้ ศาล

มองว่า การพิจารณาให้ใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่ง ยังสามารถควบคุมหรือดูแลพฤติกรรมเด็กได้ โดยอาศัยการกำกับติดตามโดยผู้พิพากษาสมทบ นอกจากนั้น ศาลยังสามารถกำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติ โดยให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการดูแล และฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมขึ้นได้

“วรรคหนึ่งที่ให้พ่อแม่มาร่วมทำกิจกรรมที่ศาลเยาวชนเพราะที่ศาลเยาวชนมีโครงการที่น่าสนใจเยอะมีการติดตามจากผู้พิพากษาสมทบ การติดตามของเจ้าหน้าที่นักจิตวิทยา วรรคหนึ่งเป็นผลดีด้วยถ้าเราสามารถแยกแยะออกมาจากวรรคสองได้ ซึ่งทั้งวรรคหนึ่ง วรรคสองมีประโยชน์พอๆ กันเพียงแต่ที่เราแยกให้ถูกต้อง” (ผู้พิพากษา)

(3) เลือกใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่ง โดยพิจารณาถึงการให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้ศึกษาต่อเนื่อง โดยหากผู้พิพากษาเห็นว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกำลังศึกษาอยู่ และหากเลือกใช้มาตรา 132 วรรคสอง อาจเป็นการตัดโอกาสเด็กในการศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งในกรณีเช่นนี้ ศาลมักจะเลี่ยงไปใช้วรรคหนึ่งแทน โดยจะมีการกำชับและคอยกำกับติดตามให้เด็กและเยาวชนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด เช่น การให้รายงานตัวในช่องทางต่าง ๆ หรือรายงานตัวต่อนักจิตวิทยาของศาลในศูนย์ให้คำปรึกษาของศาลเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

“ก่อนจะใช้วรรคสองต้องพิจารณาว่าเด็กเข้าไปในสถานพินิจเข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ถ้าเด็กกำลังเรียนอยู่จะเสี่ยงเพราะจะทำให้เด็กเสียเรียนต่อเนื่อง ก็จะเสี่ยงไปใช้วรรคหนึ่งไป โดยมีการกำชับเด็ก ผู้ปกครองเด็กมากๆ การรายงานตัวต่อนักจิตวิทยาของศาลศูนย์ในคำปรึกษาของศาลเองอาจจะถี่ขึ้นหรือให้รายงานตัวทางไลน์ที่สะดวกขึ้นที่เด็กติดสอบ ก็จะมีผลกระทบบางจำพวกที่เรียนหนังสือแต่เด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสืออาจจะส่งไปที่สถานพินิจเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” (ผู้พิพากษา)

(4) เลือกใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่งก่อน หากไม่สำเร็จจะเปลี่ยนไปใช้วรรคสองแทน ทั้งนี้ผู้พิพากษาส่วนใหญ่จะเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของการใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่ง เนื่องจาก เด็กและเยาวชนจะสามารถกลับไปใช้ชีวิตได้อย่างปกติกับครอบครัวในระหว่างที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาล ซึ่งจะไม่ทำให้ถูกจำกัดเสรีภาพ อย่างไรก็ตาม หากดำเนินการตามวรรคหนึ่งไม่สำเร็จ กล่าวคือ เด็กและเยาวชนไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด หรือกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ศาลสามารถที่จะเปลี่ยนไปใช้มาตรา 132 วรรคสองได้ เพื่อนำตัวเด็กหรือเยาวชนออกจากสภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยง และนำเข้าสู่กระบวนการพัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมในสถานที่ที่สามารถควบคุมและดูแลพฤติกรรมเด็กและเยาวชนได้อย่างใกล้ชิดกว่า

“ปกติการที่จะใช้ ม.132 วรรคสองโดยปกติจะพิจารณาวรรคหนึ่งก่อน เพราะเป็นการมอบตัวให้กับบิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กอาศัยอยู่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุงป้า น้า อา

แต่ถ้าใช้วรรคหนึ่งไม่ได้มีเหตุว่าบางคนไม่มีพ่อแม่ ญาติพี่น้องก็ไม่เอา ก็ต้องใช้วรรคสองเป็นการจำกัดเสรีภาพอิสรภาพ” (ผู้พิพากษา)

“จะดู 132 วรรคหนึ่งก่อนติดตามไม่ได้ผลก็จะเปลี่ยนแปลงเงื่อนไข ก็จะใช้ 132 วรรคสองเลย ส่วนใหญ่คดีวรรคสองเป็นคดียาเสพติด ซึ่งเข้าวรรคหนึ่งไม่รอด ต้องเข้าโปรแกรมบำบัด เพราะมันมาทั้งเสพติด จำหน่าย แต่วรรคหนึ่งก็มีถ้าผู้ปกครองดูแลแต่ก็ไม่หนัก พยายามช่วยให้เข้าวรรคหนึ่งก่อนกว่าผู้ปกครองมารับ ดูแลประกันตัว ดูบ้านช่องห้องหออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี แต่ถ้ากลับไปกระทำผิดอีกก็จะใช้ 132 วรรคสอง” (ผู้พิพากษา)

(5) เลือกใช้มาตรา 132 วรรคสอง กรณีสุ่มเสี่ยงที่จะกระทำผิดซ้ำได้ง่ายและอาจก่อความเสียหายให้กับสังคม กรณีที่ศาลเห็นว่าการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมีพฤติการณ์แห่งคดีค่อนข้างร้ายแรง อาจสร้างความเสียหายให้กับสังคมหากปล่อยตัว หรือมีแนวโน้มว่าจะกระทำผิดซ้ำได้ง่าย เช่น กรณีจำหน่ายยาเสพติดร่วมกับผู้ใหญ่ เป็นต้น กรณีเช่นนี้ศาลมักมีดุลยพินิจให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาตามมาตรา 132 วรรคสอง เพื่อควบคุมพฤติกรรมไม่ให้ก่อความเสียหายยิ่งขึ้น และเพื่อปรับแก้พฤติกรรมที่บกพร่องให้เหมาะสมขึ้น

“คดียาเสพติด ถ้ามีปริมาณจำนวนมากร่วมกันจำหน่ายกับผู้ใหญ่ดูพฤติการณ์แบบนี้ ซึ่งแบบนี้ใช้ 132 วรรคสองเลย” (ผู้พิพากษา)

“ถ้าเด็กจำหน่ายยาถ้าปล่อย 132 วรรคหนึ่งไปแล้วก็เรียบร้อยเลยก็จะกระทำผิดซ้ำอีก ซึ่งจะใช้ 132 วรรคหนึ่งไม่ได้ ต้องเข้า วรรคสอง ต้องจำกัดเสรีภาพต้องให้อยู่ในสถานที่ปิด” (ผู้พิพากษา)

“การที่น้องมาอยู่ที่นี่ ทางสถานพินิจได้ถามแม่ว่าจะประกันน้องไหม ซึ่งแม่ไม่ยอมประกันตัวเพราะถ้าน้องออกมาแล้วจะไปค้ายากับเพื่อนเขาอีก ทนายที่ศาลก็แนะนำแม่ให้น้องอยู่ที่นี่ดีกว่าจะปลอดภัย” (ผู้ปกครอง)

(6) กรณีครอบครัวไม่พร้อมหรือไม่สามารถดูแลเด็กหรือเยาวชนในปกครองได้ ศาลจะมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ทั้งนี้ สภาพแวดล้อมทางครอบครัว จะเป็นเงื่อนไขที่ศาลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะหากปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคหนึ่ง โดยครอบครัวไม่สามารถดูแลและควบคุมพฤติกรรมเด็กได้ เด็กจะมีโอกาสกลับไปกระทำผิดซ้ำได้อีก รวมถึงอาจก่อความเสียหายต่อชุมชนหรือสังคมยิ่งขึ้นไปได้ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยพบว่า การที่ศาลใช้ดุลยพินิจเช่นนี้ มักสอดคล้องกับความต้องการของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง เนื่องจากศาลจะมีการพูดคุยหรือมีข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของเด็กและเยาวชนก่อนที่จะใช้ดุลยพินิจ ซึ่งครอบครัวที่มองว่าตนเองไม่สามารถดูแลเด็กในปกครองได้ มักเห็นด้วยกับการควบคุมเด็กไว้ในสถานที่ปิด อาจเป็นเพราะไม่มีทางเลือกที่ดีกว่านี้ หรือเพื่อลดความเสี่ยงในการปล่อยให้เด็กหรือเยาวชนกลับมาสู่สภาพแวดล้อมที่

ไม่เหมาะสม รวมถึงมองว่า การให้เด็กอยู่ในสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีผู้ควบคุมดูแล และมีโปรแกรมบำบัดหรือฟื้นฟู ซึ่งจะช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ได้

“ดำเนินไปตามขั้นตอนของศาล ศาลตัดสินแล้วทางครอบครัวก็ยอมรับดีกว่าปล่อย ให้ไปอยู่ข้างนอก ทั้งที่ก็ไม่อยากให้เข้ามาอยู่ในศูนย์ฝึกฯ แต่ไม่มีทางเลือก ตอนนั้นไม่มีทางเลือกอื่นๆ ที่ดีกว่านี้” (ผู้ปกครอง)

“แม่คิดว่าเป็นเวลาที่เหมาะสม แม่รู้สึกว่าการให้ลูกอยู่ในนี้สบายใจ เพราะตอนที่ลูกอยู่บ้าน ลูกจะห้ามอะไรไม่ฟัง ถ้าอยู่ในนี้น่าจะคิดได้บ้าง ไม่มีพฤติกรรมก้าวร้าวแต่จะไม่ฟัง บอกกับแม่ว่า ถ้าเขาพ้นโทษแล้วจะไปทำงานอยู่ที่อื่น เพราะถ้าอยู่บ้านก็คงกลับไปทำเหมือนเดิม เพราะต้องเจอกลุ่มเพื่อนเดิม ๆ” (ผู้ปกครอง)

“แม่มองว่าที่ศาลให้กักตัวสาเหตุแม่ไม่พร้อมที่จะดูแล เพราะวันที่แม่ให้ปากคำ แม่ยินยอมให้มา ทางศาลบอกสามารถประกันตัวได้ แต่แม่เลือกที่จะปฏิเสธไม่ประกันตัว เพราะแม่คิดว่าแม่ไม่น่าดูแลได้เป็นความคิดของแม่เองที่ให้มาอยู่ตรงนี้” (ผู้ปกครอง)

(7) เลือกใช้มาตรา 132 วรรคสอง กรณีเด็กหรือเยาวชนมีความบกพร่องทางจิตใจหรือจำเป็นต้องได้รับการบำบัด ในกรณีเช่นนี้ หากปล่อยตัวไปโดยที่เด็กหรือเยาวชนอาจไม่ได้รับการบำบัดที่เหมาะสม ทำให้กลับไปกระทำความผิดซ้ำได้อีก ศาลจึงมีคำสั่งให้ใช้มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสอง เพื่อดูแล และให้การบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ เช่น การบำบัดยาเสพติด การบำบัดทางจิต เป็นต้น

“สถานการณ์การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนขึ้นอยู่กับสภาพของเด็ก ปัญหาครอบครัว อายุ ความมั่นคงทางจิตใจของเด็ก การใช้มาตรา 132 วรรคสองส่วนมากจะใช้ในกรณีที่ความรุนแรงกระทำความผิดก็เอาพิจารณาด้วย ระหว่างการสอบถามพิจารณาเด็กเราจะรู้ได้ว่าเด็กบกพร่องตรงไหน สมบูรณ์หรือขาดบกพร่องตรงไหนที่ควรได้รับการบำบัด ดูแล” (ผู้พิพากษา)

โดยสรุป การใช้ดุลยพินิจของศาลในการเลือกใช้มาตรา 132 ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองนั้น ศาลจะเน้นที่ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเป็นสำคัญ เพื่อให้ได้รับการดูแลที่เหมาะสม ได้กลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ หรือการได้รับการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูพฤติกรรมตามความเหมาะสม รวมทั้งยังต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนและสังคมจากพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนด้วย ในส่วนของการเลือกใช้มาตรการตามวรรคหนึ่งนั้น ศาลจะมองถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นกับเด็กหากถูกจำกัดเสรีภาพ และมองว่าครอบครัวที่มีความพร้อมจะดูแลเด็กในปกครอง จะสามารถร่วมกันกับศาลในการปรับพฤติกรรมเด็กให้เหมาะสมขึ้นได้ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปรับพฤติกรรมของเด็ก ส่วนการเลือกใช้มาตรการตามวรรคสอง ศาลจะให้ความสำคัญกับความเสี่ยงที่เด็กหรือเยาวชนจะกลับไปกระทำความผิดซ้ำจากการขาดการดูแลเอาใจใส่

หรือขาดคุณภาพในการดูแลจากครอบครัวที่เด็กอาศัยอยู่ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่อาจเป็นตัวเราให้เด็กกลับไปกระทำผิดซ้ำ และพิจารณาถึงความจำเป็นที่เด็กต้องได้รับการบำบัดและฟื้นฟูในสถานที่ที่ศาลเห็นสมควร รวมถึงผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนหรือสังคมจากพฤติกรรมของเด็กหากปล่อยตัวกลับไปในสภาพที่เด็กยังมีพฤติกรรมที่สุ่มเสี่ยงอยู่

3) การใช้ดุลยพินิจของศาลในการเลือกสถานที่ควบคุมเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง

การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในเบื้องต้นระหว่างรอการพิจารณาคดีในชั้นศาล จะส่งตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไปที่สถานพินิจฯ ในส่วนแรกรับก่อน หรือศาลอาจอนุญาตให้ประกันตัว และเมื่อศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาตามมาตรา 132 วรรคสองแล้ว ศาลจะส่งตัวเด็กและเยาวชนไปยังสถานพินิจฯ เป็นส่วนใหญ่ แต่ในบางกรณี ศาลอาจมีคำสั่งให้ส่งตัวเด็กและเยาวชนไปที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ซึ่งตามหลักการพื้นฐานควรแยกเด็กที่มีการใช้มาตรการพิเศษแบบควบคุมออกจากเด็กที่ศาลมีคำพิพากษาให้ฝึกอบรม โดยนอกจากจะเน้นในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสม การสร้างทัศนคติที่ดี และการช่วยให้เกิดการสำนึกผิดแล้ว ยังต้องทำให้เด็กหรือเยาวชน มีความรู้สึกว่าเขาสามารถเริ่มชีวิตใหม่และมีชีวิตที่ดีได้ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยพบว่า ทั้งสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ต่างมีข้อจำกัดบางประการในการดูแลเด็กและเยาวชนตามที่ศาลสั่งมา ซึ่งข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับข้อจำกัดนั้น ศาลรับทราบและตระหนักถึง รวมถึงจากการประเมินถึงความเหมาะสมโดยการใช้ดุลยพินิจของศาลเองด้วย ทำให้การใช้ดุลยพินิจในการส่งตัวเด็กและเยาวชนไปควบคุมในสถานที่ที่เหมาะสมตามที่ศาลเห็นสมควรนั้นมีเงื่อนไขต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยแยกอธิบายรายละเอียดในประเด็นข้อค้นพบดังต่อไปนี้

(1) ส่งสถานพินิจฯ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดของการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี สถานการณ์ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ศาลจะมีคำสั่งให้ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนไว้ที่สถานพินิจฯ เนื่องจากหลักคิดของการปฏิบัติตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี จะเน้นการควบคุมเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด เพื่อให้มีโอกาสในการปรับทัศนคติ พฤติกรรม และบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมที่บกพร่องให้มีความเหมาะสมขึ้น มีโอกาสกลับไปเริ่มชีวิตที่ดีได้ ซึ่งโดยทั่วไป สถานพินิจฯ จะมีโปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟู และปรับพฤติกรรมเด็กและเยาวชนได้อย่างใกล้ชิดกว่า เมื่อเทียบกับการส่งไปศูนย์ฝึกและอบรม ที่การดูแลอาจจะไม่ใกล้ชิดเท่า และหากส่งเด็กและเยาวชนเหล่านี้ไปที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ มักได้รับการฝึกและอบรมไม่แตกต่างไปจากเด็กและเยาวชนในกลุ่มที่ศาลมีคำสั่งพิพากษาแล้ว หรืออาจใช้ชีวิตปะปนกัน ในขณะที่เด็กและเยาวชนกลุ่มดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นเด็กที่ยังไม่มีการตัดสินพิพากษา ซึ่งควรที่จะอยู่ที่สถานพินิจฯ ในส่วนแรกรับ ซึ่งน่าจะจะเป็นไปตามกรอบแนวทางที่วางไว้แต่แรก

“ศูนย์ฝึกฯ ที่เชียงใหม่เจ้าหน้าที่ดูแลไม่ทั่วถึง แล้วในนั้นบริเวณมันกว้าง มันสามารถมีการไปตั้งกลุ่ม ตั้งชุม ถึงแม้ว่าจะมีการวางมาตรการอะไรก็ตาม ซึ่งได้พูดคุยกับเด็กว่า ถ้าครูเป็นผู้พิพากษาแล้วคดีพวกเธอไม่ใช่เฮโรอีน หรือไอซ์เป็นหลังๆ ครูอยากให้อยู่ที่นี่ เพราะถ้าไปอยู่ที่โน่นทำให้ดูแลพวกเธอไม่ได้ง่ายอีก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“เข้าไปคุยกับทางศาลว่าบริบทศูนย์ฝึกฯ การที่เอาเด็ก ม.132 วรรคสองเข้ามาควบคุมกับเด็กฝึกอบรมว่ามีข้อดีข้อเสียอย่างไรบ้าง ณ ปัจจุบันศาลก็เลยส่ง ม.132 วรรคสอง มาที่ศูนย์ฝึกฯ น้อยลง และส่งไปที่สถานพินิจฯ ตามกรอบและบริบทมากขึ้น กรณีที่เป็นเด็กถูกละเมิดสิทธิ ถ้าตามกรอบแล้ว ม.132 วรรคสอง ควรอยู่ในการควบคุมของสถานพินิจฯ ซึ่งเป็นที่เด็กที่ยังไม่ได้การตัดสินมากกว่า” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“การใช้วรรคสองการให้เด็กไปอยู่สถานพินิจฯ กับศูนย์ฝึกฯ ซึ่งให้เด็กไปอยู่ศูนย์ฝึกฯ น้อยรายมาก ส่วนสถานพินิจฯ ก็คือครอบครัวยุติธรรมที่ร้ายแรงเด็กไม่จำเป็นต้องพิพากษา เด็กสามารถแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้” (ผู้พิพากษา)

(2) ส่งศูนย์ฝึกและอบรมกรณีมีอัตราโทษสูง ต้องการการฝึกและอบรมที่เข้มข้น
การใช้ดุลยพินิจของศาลบางแห่ง จะพิจารณาส่งเด็กไปควบคุมตัวไว้ในสถานที่ใดที่เห็นสมควร ขึ้นอยู่กับอัตราโทษของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดด้วย ซึ่งศาลในบางพื้นที่มองว่า การส่งเด็กและเยาวชนไปควบคุมตัวไว้ที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะได้รับการฝึกและอบรมที่เข้มข้นขึ้นกว่าที่สถานพินิจฯ หรือใช้คำเรียกว่า “เป็นยาแรง” สำหรับเด็กและเยาวชนที่หากควบคุมไว้ที่สถานพินิจฯ แล้วอาจไม่สามารถทำตามกฎระเบียบ หรือเงื่อนไขของการดูแลของสถานพินิจฯ ได้ แม้ศาลจะเล็งเห็นว่าการส่งเด็กและเยาวชนไปที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ อาจจะไปปะปนกับเด็กที่ตัดสินพิพากษาคดีแล้ว ซึ่งอาจเกิดการรวมกลุ่มและเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมขึ้นได้

“การใช้ ม.132 วรรคสอง สามารถส่งไปที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกฯ ซึ่งศูนย์ฝึกฯ จะโทษสูงกว่าก็จะเป็นยาแรงกว่า เพราะฉะนั้นการที่เราแบ่งประเภทของเด็กตามความร้ายแรงของสภาพปัญหาจะช่วยในการกีดกันไปปะปนกับผู้ใหญ่ น้อยมากที่จะส่งไปศูนย์ฝึกฯ เช่น ส่งไปที่สถานพินิจฯ แล้วเขาไม่สามารถประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายของสถานพินิจฯ ได้ ไปฝ่าฝืน เป็นตัวอย่างที่ไม่ดี จึงต้องส่งไปที่ศูนย์ฝึกฯ ถ้าส่งศูนย์ฝึกฯ คืออัตราโทษที่ได้กรวมกลุ่มกันเป็นอัตราโทษที่ร้ายแรงด้วย ที่ดูแลแล้วพฤติกรรมกระทำผิดสูง แต่ถ้าเราเอาเด็กที่สามารถแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไปรวมกลุ่มจะเป็นปัญหา เด็กก็จะไปรวมกลุ่มกัน ออกมาไปคบหาสมาคมกันแล้วออกมากระทำผิดที่ร้ายแรงขึ้น” (ผู้พิพากษา)

“ปัจจุบันในรอบปีนี้มีคดีเยอะขึ้น ส่วนใหญ่จะเข้ามาตาม 132 วรรคสอง เป็นส่วนใหญ่ เคสที่หนักๆ ก็จะส่งไปศูนย์ฝึกฯ” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(3) **ส่งศูนย์ฝึกและอบรมหากเห็นว่าพื้นที่ของสถานพินิจมีความแออัดมากขึ้น** โดยแม้การส่งเด็กและเยาวชนไปควบคุมที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ อาจไม่เป็นไปตามกรอบแนวคิดในการดูแลเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ที่ควรมีลักษณะพิเศษ แยกออกจากเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาให้ฝึกอบรม แต่เนื่องจากในบางพื้นที่ ที่สถานพินิจ รับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดจำนวนมากเกินไป จนเกิดความแออัด ศาลจึงอาจจำเป็นต้องส่งเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ไปควบคุมตัวไว้ที่ศูนย์ฝึกและอบรมแทน

“แก้ไขโดยหลังๆ ศาลเริ่มส่งไปศูนย์ฝึกมากขึ้นก็ศูนย์ฝึกก็จะมีในเรื่องการบริหารจัดการในเรื่องปริมาณและสถานที่มากขึ้น ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เป็นเรื่องของบริบทผู้ใช้ดุลยพินิจ เพราะแต่ละพื้นที่ก็คงมีความแตกต่างกันในเนื้อหาของเด็กที่กระทำผิด ได้คุยกับศาลกลางถ้ามักไปไม่ขัดข้อง แต่กลัวว่าจะไม่ได้คุณภาพตามวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ” (ผู้บริหาร)

(4) **ส่งไปศูนย์ฝึกและอบรมกรณีศาลสั่งควบคุมตัวเป็นระยะเวลานาน** โดยในบางพื้นที่ศาลอาจได้มีการหารือกับสถานพินิจฯ และได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับข้อจำกัดของสถานพินิจฯ ในการอบรม และใช้โปรแกรมต่าง ๆ ของสถานพินิจฯ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีระยะเวลาในการบำบัดฟื้นฟูตามโปรแกรม ไม่เกิน 6 เดือน ซึ่งหากเด็กและเยาวชนต้องถูกควบคุมตัวนานกว่า 6 เดือน อาจทำให้เสียโอกาสในการฝึกและอบรมในส่วนที่จำเป็น โดยเฉพาะการศึกษาต่อเนื่อง (กศน.) หรือการฝึกทักษะอาชีพ ซึ่งศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีหลักสูตรในการฝึกทักษะอาชีพที่ชัดเจนกว่า อย่างไรก็ตาม ยังมีเด็กหรือเยาวชนในบางพื้นที่ ที่แม้จะมีคำสั่งให้ควบคุมตัวเป็นระยะเวลานาน เช่น เกินกว่า 1 ปี แต่ก็ยังถูกควบคุมไว้ที่สถานพินิจฯ อาจเนื่องจากภายในจังหวัดไม่มีศูนย์ฝึกและอบรมฯ หรือสถานพินิจฯ อาจจัดให้เด็กหรือเยาวชนเหล่านั้น ทำกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกับสถานพินิจฯ แม้จะได้รับการบำบัดและฟื้นฟูครบถ้วนตามโปรแกรมที่สถานพินิจฯ มีอยู่แล้ว

“ศาลสั่งให้ไปอยู่สถานพินิจฯ ก่อน หลังจากนั้นประกันตัวออกมา เมื่อศาลตัดสินให้ไปอยู่ศูนย์ฝึกฯ เป็นเวลา 1 ปี” (เด็ก/เยาวชน)

“ถ้าจะให้ฝึกวิชาชีพจริงๆ เช่น สัปดาห์ 1 ปี หรือ 1 ปีครึ่ง ต้องไปอยู่ศูนย์ฝึกฯ โดยที่จะต้องเป็นช่างเชื่อม ช่างยนต์ ช่างไม้ อันนั้นจะได้วิชาชีพเต็มๆ ไปเลยเพราะเด็กอยู่ในศูนย์ฝึกฯ และจะมีวันเรียนที่ต่อเนื่องกัน ส่วนสถานพินิจฯ เราไม่สามารถทำแบบนั้นได้เพราะเจ้าหน้าที่ที่มาสอนส่วนใหญ่จะเป็นครูสามัญ หลักๆ ก็จะมี กศน. แต่ต้องเปิดชมรมคอมพิวเตอร์ด้วยเหมือนกับเป็นหลักสูตรระยะสั้น” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ศาลสั่งคดีทำร้ายร่างกาย จำนวน 6 เดือน บรรเทาค่าเสียหาย เขาเรียก 20000 บาท ส่วนคดียาเสพติด ศาลสั่ง 1 ปี 9 เดือน อยู่เต็มจำนวนที่ตัดสิน ตอนนี้ออหมายปล่อย ขณะอยู่ที่สถานพินิจฯ ได้ช่วยเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่ดูแลน้อง ๆ เป็นผู้ช่วยพ่อบ้าน” (เด็ก/เยาวชน)

โดยสรุป การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในพื้นที่ส่วนใหญ่จากการศึกษาวิจัย ศาลจะมีดุลยพินิจให้ส่งเด็กและเยาวชนไปควบคุมตัวไว้ที่สถานพินิจฯ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดการใช้มาตรการดังกล่าว ที่เน้นส่งเสริมการปรับทัศนคติ พฤติกรรม และบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมที่บกพร่องให้มีความเหมาะสมขึ้น และให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสกลับไปเริ่มชีวิตที่ดี ภายใต้การบำบัด ดูแล อย่างเหมาะสมและใกล้ชิด และเป็นการแยกเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ออกจากกลุ่มเด็กและเยาวชนกลุ่มที่ศาลมีคำสั่งพิพากษาให้ฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อจำกัดบางประการของสถานพินิจฯ ทำให้ศาลในบางพื้นที่ เห็นสมควรที่จะส่งเด็กและเยาวชนไปฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ แทน โดยเฉพาะในกรณีของเด็กหรือเยาวชนมีอัตราโทษค่อนข้างสูง หรือต้องถูกควบคุมตัวเป็นระยะเวลานาน หรือสถานพินิจฯ อาจมีพื้นที่ในการรองรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ไม่เพียงพอ โดยแม้จะมีผลกระทบทางลบจากการที่เด็กต้องใช้ชีวิตในช่วงควบคุมและฝึกอบรมปะปนกับเด็กกลุ่มที่ศาลมีคำพิพากษา และอาจเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หรือปัญหาอุปสรรคอื่น ๆ ที่จะกล่าวถึงต่อไป แต่ข้อดีส่วนหนึ่งที่ศาลเห็นว่าเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้จะได้รับ คือการได้ศึกษาต่อเนื่อง (กศน.) หรือการได้ฝึกทักษะอาชีพอย่างเป็นรูปธรรมเหมาะสมกับระยะเวลาที่ศาลมีคำสั่งให้ควบคุมตัว

2.1.2 สถานการณ์การกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง

จากข้อค้นพบในการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง โดยเน้นที่การศึกษากการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ภายหลังปล่อยตัวเมื่อครบระยะการควบคุมตัวตามมาตรา 132 วรรคสอง พบว่า **พบการกระทำผิดซ้ำในทุกพื้นที่ และในบางพื้นที่พบว่าเด็กและเยาวชนจำนวนไม่น้อยที่มีการกระทำผิดซ้ำ** ซึ่งเด็กและเยาวชนบางรายศาลอาจสั่งให้ใช้มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสองอีก เพื่อเป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชนอีกครั้ง ในขณะที่บางราย ศาลจะตัดสินพิพากษาให้ฝึกอบรมและส่งตัวไปที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ เลย เหตุผลส่วนหนึ่งคือต้องการให้เป็นตัวอย่างแก่เด็กและเยาวชนคนอื่น ๆ ตามมาตรา 132 วรรคสอง ให้เห็นถึงโทษที่จะได้รับหากไม่ปรับพฤติกรรมตนเองตามที่ศาลเคยได้ให้โอกาสตามมาตรา 132 แล้ว

“ซึ่งปัจจุบันเด็ก ม.132 วรรคสอง ที่กลับมาค่อนข้างจะมีหลายคนเหมือนกัน กระทำผิดซ้ำแล้วศาลชุดนี้ก็ตัดสินให้เป็น ม.132 วรรคสองอีก ซึ่งถ้ากรณีเด็กทำผิดซ้ำก็ผิดเงื่อนไขศาล แต่ศาลก็ใจดีให้โอกาสเด็ก แต่ถ้าบางกรณีส่งศูนย์ฝึกฯ ไปเลย แต่บางทีควรทำเป็นตัวอย่างให้เด็กเพื่อให้เด็กรุ่นน้องได้เห็นว่ารุ่นพี่โดนแล้วนะ เพราะฉะนั้นควบคุมตัวเองให้ได้ ดูแลตัวเองให้ได้ออกไปแล้วห้ามทำผิดซ้ำอีก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“เมื่อเด็กปล่อยไปแล้วเด็กกระทำผิดซ้ำอีกศาลก็ยังใช้ ม.132 วรรคสองอีก ส่วนเด็กเรามีคดีแดง เด็กทุกคนเข้ามาตำรวจจะทำการพิมพ์ลายนิ้วมืออยู่แล้ว มันก็จะโชว์อยู่ในสารบบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติอยู่แล้ว ในประเด็นของเราเด็กปล่อยตัวไปไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผิดกบฏ หรือ ม.132 วรรคสอง เราจะมีใบปริศนาว่าเด็กได้รับการฝึกอบรมตามคำสั่งของศาลเรียบร้อยแล้วไม่มีถือว่าไม่เป็นคดีความใดๆ” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

อย่างไรก็ตาม ในบางพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย พบว่า เด็กและเยาวชนที่ผ่านการควบคุมตามมาตรการตามมาตรา 132 วรรคสองจะมีการกระทำผิดซ้ำบ้างหลังจากปล่อยตัวไปแล้ว แต่ก็พบว่า เด็กและเยาวชนจำนวนไม่น้อยที่ได้รับการดูแล บำบัด และฟื้นฟู ตามมาตรการดังกล่าวนี้สามารถที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่บกพร่องให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมขึ้นได้ รวมถึงได้มีโอกาสใช้ชีวิตที่ดีในอนาคต เช่น ได้กลับไปศึกษาต่อ ซึ่งจะเป็นการช่วยปูทางในการประกอบอาชีพในอนาคตให้กับเด็ก ในขณะที่ไม่มีประวัติคดีติดตัวตามไปด้วย เป็นการสร้างโอกาสให้แก่เด็กตามแนวคิดของมาตรการนี้อย่างแท้จริง

“ถ้าปล่อยออกไปข้างนอกในเด็ก ม.132 วรรคสองที่เราติดตามก็จะมีการกระทำผิดซ้ำบ้าง ไม่กระทำผิดซ้ำก็เยอะโดยทำงานช่วยเหลือพ่อแม่ เรียนหนังสือ” (ผู้บริหาร)

โดยสรุป สถานการณ์การกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในพื้นที่เป้าหมายที่ทำการศึกษาวิจัยทั้ง 5 ภูมิภาค พบว่ามีการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัวอยู่ทุกพื้นที่ แต่มีอัตราการกระทำผิดซ้ำมากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และในแต่ละปี โดยพบว่า มีเด็กและเยาวชนจำนวนไม่น้อยที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และมีโอกาสกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติ โดยไม่มีคดีติดตัวอันจะเป็นการตัดโอกาสบางอย่างให้แก่เด็กในอนาคต หรือสร้างความรู้สึกล้มเหลวในจิตใจแก่เด็กหรือเยาวชนบางราย นอกจากนี้ ผลการศึกษาวิจัยยังพบว่า ในบางพื้นที่ภายหลังการกระทำผิดซ้ำ ศาลอาจให้โอกาสเด็กได้มีโอกาสปรับปรุงตัว โดยใช้มาตรา 132 วรรคสองอีกครั้ง เพราะยังอยากที่จะให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้สำนึกผิดและปรับปรุงตัวอีก แต่บางกรณีศาลอาจมีคำพิพากษาให้ไปฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรมเลย เพื่อให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่เด็กและเยาวชนคนอื่น ๆ ที่ใช้มาตรการตามมาตราดังกล่าวนี้ เห็นโทษของการกระทำผิดซ้ำ และไม่เอาเยี่ยงอย่างตัวแบบที่ไม่เหมาะสมเหล่านี้

2.1.3 สถานการณ์ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี

ผลการศึกษาในส่วนนี้ เป็นการศึกษาสถานการณ์ในปัจจุบันที่บรรยายถึงความเข้าใจของกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดรวมถึงครอบครัว เกี่ยวกับหลักการของการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง รวมถึงความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสถานพินิจฯ หรือศูนย์

ฝึกและอบรมฯ ตามมาตรการดังกล่าว ซึ่งข้อค้นพบส่วนใหญ่ ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และครอบครัวของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ โดยมีประเด็นและรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

1) ความเข้าใจของกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ทั้งหมดไม่เคยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการพิพากษามาตรา 132 วรรคสองมาก่อน แต่หลังจากศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการดังกล่าว จากการศึกษาวินิจฉัยพบว่า ข้อมูลส่วนหนึ่ง เด็กและเยาวชนได้ทราบจากศาล และได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ โดยประเด็นความเข้าใจของเด็กและเยาวชน พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

(1) **เข้าใจว่าเป็นมาตรการที่ช่วยให้ไม่มีคดีติดตัว** โดยส่วนใหญ่เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดจะเข้าใจตรงกันว่า การเข้าสู่มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ จะช่วยให้ไม่มีคดีติดตัว เมื่อยุติการควบคุมตัวตามสั่งการของศาลแล้ว ซึ่งจะช่วยให้ตนเองสามารถกลับไปใช้ชีวิตได้ตามปกติ โดยข้อมูลในส่วนนี้เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะรับรู้ตั้งแต่ชั้นพิจารณาของศาล และเป็นส่วนที่เด็กส่วนใหญ่จะรับรู้ดี เพราะเป็นประเด็นที่เกิดประโยชน์แก่ตัวเอง ส่วนข้อมูลในส่วนอื่น ๆ นั้น เด็กส่วนใหญ่จะไม่รับรู้มากนัก โดยจะทราบข้อมูลในประเด็นอื่น ๆ เพิ่มขึ้นภายหลังส่งตัวไปที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ ซึ่งจากการสอบถามเพิ่มเติมพบว่า เด็กค่อนข้างพึงพอใจกับประโยชน์ที่ได้รับในส่วนนี้

“ทราบว่าคดีนี้ไม่ใช่เป็นการพิจารณาคดี และทราบว่าคดีนี้ยังไม่ได้ตัดสิน จะปล่อยตอนไหนก็ได้ โดยศาลจะดูพฤติกรรมเรา ซึ่งเป็นการให้ออกาสเรา” (เด็ก/เยาวชน)

“ศาลสั่ง 6 เดือน ศาลบอกว่ามันสามารถล้างประวัติเราได้ และศาลได้แจ้งว่าจะไม่มีประวัติติดตัว นอกจากนั้นศูนย์ฝึกฯ ให้มาฝึกให้มาหัดทำอาชีพ ได้รับรู้ข้อมูลว่าจะทำอะไรบ้าง เช่น ถักไหม ทำแมส” (เด็ก/เยาวชน)

“ช่วยให้เราไม่มีประวัติ และอยู่ที่นี้ต้องอยู่ในกฎระเบียบ หลังจากพ้นโทษไปจะไปเรียนต่อให้จบ และทำงาน ที่เลือกเรียนช่างยนต์เพราะชอบทำรถ” (เด็ก/เยาวชน)

“รับรู้ข้อมูลว่าถ้าอยู่ในนี้ไม่ปัญหาเขาก็จะยุติคดี” (เด็ก/เยาวชน)

(2) **เข้าใจถึงสิ่งที่ต้องประพฤติปฏิบัติ และระยะเวลาที่ต้องถูกควบคุมตัว** โดยเมื่อเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ถูกส่งตัวไปสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ จึงจำเป็นต้องรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติตัวว่าจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขอะไรบ้าง จนกว่าจะยุติคดี เช่น กิจกรรมที่จะต้องปฏิบัติในแต่ละวัน การฝึกทักษะอาชีพ หรือการศึกษาต่อเนื่อง เป็นต้น

ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ เจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะเป็นผู้แจ้งให้เด็กทราบ และอาจได้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของตนเองตามมาตรการดังกล่าวนี้ด้วย

“เจ้าหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเมื่อเข้ามาอยู่ในสถานพินิจฯ และดูแลดีมาก และศาลตัดสินมาเหมาะสมแล้ว เพราะทำผิดก็ต้องยอมรับผิด และรู้ว่าไม่มีคดีติดตัว” (เด็ก/เยาวชน)

“เจ้าหน้าที่ได้มีการอธิบายรายละเอียดต่างๆ ขั้นตอนและการปฏิบัติตัวให้ฟัง และต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด” (เด็ก/เยาวชน)

“เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอธิบายกระบวนการ ขั้นตอนและการปฏิบัติตัวเมื่อมาอยู่ที่นี่ อธิบายให้ฟังว่าไม่มีประวัติติดตัว จะไปสอบตำรวจก็ได้ วิชาชีพที่นี้ก็มี ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อม ช่างก่อสร้าง ช่างไม้ คนตรี ศิลปะ พละ เกษตรนอกออกไปทำข้างนอก เกษตรในทำอยู่ข้างใน...ศาลสั่งมาให้มาเรียนอาชีพ 1 อาชีพ ใช้เวลา 6 เดือน” (เด็ก/เยาวชน)

อย่างไรก็ตามการรับรู้ถึงสิ่งที่ต้องประพฤติปฏิบัตินี้ มักเพื่อให้สามารถปฏิบัติตัวได้ตามกฎระเบียบของสถานควบคุม ส่วนเด็กหรือเยาวชนจะเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือเปลาะนั้น พบว่า เด็กบางคนอาจมองเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง รวมถึงสิ่งที่ตนเองควรจะต้องชดเชยและสำนึกจากการกระทำความผิด แต่บางคนอาจรับรู้เพียงแค่ปฏิบัติให้ครบถ้วนตามที่มอบหมายหรือสั่งการเท่านั้น

“เจ้าหน้าที่ในศูนย์ฝึก ชี้แจงการปฏิบัติตัวให้ทราบ อธิบายว่าถ้าเรียนไม่จบ 1 วิชาชีพ ศาลก็ยังไม่ปล่อย” (เด็ก/เยาวชน)

“ยังไม่เคยรับทราบข้อมูล หลังจากมีการพิจารณาแล้วจึงทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับมาตรา 132 วรรคสอง ทำให้มีผลดีกว่าการส่งไปศูนย์ฝึก อีกอย่างอยู่ใกล้บ้าน และเมื่อพ้นโทษไปจะได้มีอาชีพติดตัวไป เมื่อออกไปจะเรียนต่อ กศน. ให้จบ ม.ต้น” (เด็ก/เยาวชน)

“เจ้าหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเมื่อเข้ามาอยู่ในสถานพินิจฯ และดูแลดีมาก และศาลตัดสินมาเหมาะสมแล้ว เพราะทำผิดก็ต้องยอมรับผิด” (เด็ก/เยาวชน)

(3) มองว่าเป็นการให้โอกาส ช่วยให้ผู้สำนึกผิด และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งการรับรู้และความเข้าใจในลักษณะเช่นนี้ สอดคล้องกับหลักการของการใช้มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสอง ช่วยให้เด็กหรือเยาวชนได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ มีความตั้งใจและรับผิดชอบที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบกพร่องของตนเองให้เหมาะสมขึ้น

“มองว่า เป็นการให้โอกาส และทำให้มีการสำนึกผิด มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้น ฝึกให้มีความรับผิดชอบมากขึ้น” (เด็ก/เยาวชน)

“คดีผลิตน้ำกระเทียมนี้ ทราบว่าคดีนี้ไม่ใช่เป็นการพิจารณาคดี และทราบว่าคดีนี้ยังไม่ได้ตัดสินจะปล่อยตอนไหนก็ได้ โดยศาลจะดูพฤติกรรมเรา เป็นการให้โอกาสเรา” (เด็ก/เยาวชน)

“เป็นการให้โอกาสเรา คือ ออกไปแล้วไม่มีคดีติดตัว มีการปล่อยตัวก่อนกำหนด ทำตัวดีๆ และเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรม ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ พ่อบ้านและเข้ากลุ่มบำบัด” (เด็ก/เยาวชน)

(4) ไม่เข้าใจเกี่ยวกับมาตรา 132 วรรคสอง เพียงแค่ปฏิบัติตามคำสั่งและเงื่อนไขที่กำหนด โดยจากการศึกษาวิจัยพบว่า มีเด็กหรือเยาวชนบางคน ซึ่งเป็นส่วนน้อย ยังไม่เข้าใจหลักการสำคัญของมาตรการตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ แม้จะมีเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลหรือชี้แจงรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง แต่อาจเป็นเพราะไม่ใส่ใจหรือไม่พยายามที่จะทำความเข้าใจ ซึ่งลักษณะเช่นนี้อาจทำให้เด็กหรือเยาวชนกลุ่มนี้ เพียงแค่ประพฤติปฏิบัติไปตามที่สั่ง ซึ่งแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิมบ้าง แต่อาจไม่เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติ หรือพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในช่วงควบคุมตัวอาจไม่ต่อเนื่องยั่งยืน ซึ่งเมื่อได้รับการปล่อยตัว อาจจะหันกลับไปแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมขึ้นอีกได้

“ศาลมีคำสั่งว่าให้อยู่สถานพินิจฯ จำนวน 9 เดือน และไม่ทราบว่าคดีนี้ไม่ใช่การพิจารณาคดี นอกจากนี้ศาลสั่งให้ทำตัวดีๆ อย่าทะเลาะวิวาท อย่าหลบหนี และฝึกวิชาชีพ 1 วิชาชีพ และได้เลือกฝึกวิชาชีพทางด้านช่างปูกระเบื้องและช่างเชื่อมโลหะ ช่างซ่อมรถ...เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตาม ม.132 วรรคสอง แต่ไม่ค่อยเข้าใจเท่าไร แต่ก็ปฏิบัติตามที่เจ้าหน้าที่ได้ชี้แจง” (เด็ก/เยาวชน)

โดยสรุป เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัย ส่วนใหญ่จะรับทราบข้อมูลที่เป็นสิทธิประโยชน์ของตนเอง โดยเฉพาะการได้ยุติคดีโดยไม่มีคดีติดตัว และเข้าใจแนวทางที่ตนเองต้องประพฤติปฏิบัติขณะถูกควบคุมตัวตามมาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งบางรายจะเข้าใจว่าที่ต้องประพฤติปฏิบัติเช่นนี้เป็นการให้โอกาสแก่ตนเองในการกลับเนื้อกลับตัว และมีประโยชน์ต่อชีวิตในอนาคตของตนเอง แต่บางรายเพียงแต่เข้าใจขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด หรือปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานควบคุม ซึ่งอาจไม่มีผลต่อการสำนึกผิดหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างมั่นคงถาวร ข้อสังเกตสำคัญจากการศึกษาวิจัยคือ การให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ทั้งที่สถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ มักจะเป็นการจูงใจให้เด็กประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบและเงื่อนไขของศาล โดยชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่ตัวเด็กเองจะได้รับ เช่น การไม่มีคดีติดตัว หรือถ้าประพฤติดีอาจได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนด เป็นต้น

2) ความเข้าใจของกลุ่มผู้ปกครองของเด็กและเยาวชน

ความเข้าใจของกลุ่มผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด จะเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้อุพการหรือผู้ปกครองช่วยสนับสนุนหรือผลักดันให้ลูกหรือเด็กในปกครองสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่เหมาะสมได้ และเป็นกำลังใจให้เด็กหรือเยาวชนของตนประพฤติปฏิบัติได้สำเร็จตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับความเข้าใจหรือมุมมองของผู้ปกครองต่อมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง มีความแตกต่างกันในแต่ละประเด็นดังนี้

(1) **ยังขาดความเข้าใจหลักการสำคัญของมาตรา 132 วรรคสอง** โดยจะพบว่าผู้ปกครองไม่เคยได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับมาตรา 132 วรรคสองมาก่อนหน้าที่บุตรหรือเด็กในปกครองจะถูกจับกุม จนกระทั่งเมื่อศาลสั่งให้ส่งตัวไปที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกฯ อาจได้รับข้อมูลจากศาลหรือเจ้าหน้าที่ในสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ เกี่ยวกับระยะเวลาในการควบคุมตัว หรือเงื่อนไขที่เด็กหรือเยาวชนต้องปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ยังขาดความเข้าใจว่าการดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสอง มีความแตกต่างอย่างไรจากการที่เด็กหรือเยาวชนถูกตัดสินพิพากษา หรือบางรายอาจทราบเพียงว่าเด็กหรือเยาวชนของตนถูกกักตัวไว้ระยะหนึ่งและเมื่อถูกปล่อยตัวจะไม่มีคดีติดตัว แต่ไม่ทราบว่าปฏิกิริยาทางเลือกที่แตกต่างไปจากการพิพากษาคดีทั่วไป ส่วนหนึ่งเป็นเพราะไม่ได้รับข้อมูลหรือการชี้แจงจากเจ้าหน้าที่อย่างเพียงพอ หรืออาจได้รับข้อมูลแต่ยังขาดความเข้าใจ หรืออาจเป็นเพราะบางคนในครอบครัวได้รับข้อมูลแต่อาจไม่ได้มีการพูดคุยทำความเข้าใจกัน

“ก่อนถูกจับกุมไม่เคยรู้ว่ากระบวนการ ขั้นตอนใน ม. 132 วรรคสอง ไม่มีใครให้ข้อมูล ไม่มีความรู้ความเข้าใจ ม.132 วรรคสอง เมื่อตัดสินก็เข้ามาในศูนย์ฝึกเลย และก็จะต้องจำให้มาเยี่ยมอาทิตย์ละ 3 วัน คือ จันทร์ พุธ ศุกร์ เยี่ยมบ่ายโมง ครึ่งละ 45 นาที...ไม่ทราบว่าดำเนินการคดีตาม ม.132 วรรคสอง กับการดำเนินคดีตามปกติเป็นอย่างไร” (ผู้ปกครอง)

“ไม่เคยรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการนี้ และไม่มีใครให้ข้อมูล มีเพียงแต่ว่าโทรประสานให้ทางครอบครัวทำเรื่องเพื่อจะปล่อยตัวในสิ้นเดือนมิถุนายน” (ผู้ปกครอง)

“พอศาลตัดสินต่อมาก็ถูกส่งตัวมาที่ศูนย์ฝึกฯ ถูกตัดสิน 6 เดือน ไม่ได้คุยกะครูฝึกได้แค่มาเยี่ยม...ก่อนถูกจับกุมไม่เคยรู้ว่ากระบวนการ ขั้นตอนใน ม. 132 วรรคสอง ไม่มีใครให้ข้อมูล ไม่มีความรู้ความเข้าใจ ม.132 วรรคสอง และไม่ทราบว่าดำเนินการคดีตาม ม.132 วรรคสอง กับการดำเนินคดีตามปกติเป็นอย่างไร” (ผู้ปกครอง)

“ตอนที่น้องอยู่ในสถานพินิจฯ ก็มีเจ้าหน้าที่มาให้ข้อมูลแต่แม่ไม่เข้าใจ” (ผู้ปกครอง)

“ทางสถานพินิจฯ ไม่ได้ให้ข้อมูลละเอียด...ส่วนมาตรการ 132 วรรคสอง เข้าใจว่าต้องเรียนหนังสือก่อน เขาต้องมีเป็นระบบ” (ผู้ปกครอง)

“แม่ไม่ทราบว่ามันโดนมาตราไหน รู้แค่ถ้าโดนแล้วต้องไปอยู่ที่ไหน ศาลมีคำสั่งให้มาแก้ตัวไว้ ถ้าน้องอยู่ครบตามกระบวนการเมื่อพ้นโทษก็จะมีคดีติดตัว แม่ไม่ทราบว่ามันแตกต่างจากคดีทั่วไปยังไง” (ผู้ปกครอง)

(2) **เข้าใจว่าเป็นการให้โอกาสเด็กได้ปรับปรุงตัว** ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ค่อนข้างสอดคล้องกับหลักการตามมาตรา 132 วรรคสอง ช่วยให้ผู้ปกครองกลุ่มนี้ได้เข้าใจถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กหากดำเนินการตามมาตรานี้ และมองว่าเงื่อนไขที่เด็กต้องประพฤติปฏิบัติขณะถูกควบคุมตัว มีความเหมาะสม เนื่องจากการช่วยให้เด็กสำนึกผิด และได้มีโอกาสปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น รวมไปถึงค่อนข้างไว้วางใจการดูแลและเอาใจใส่จากการดำเนินงานของสถานพินิจฯ และเชื่อมั่นในประโยชน์ที่เด็กหรือเยาวชนจะได้รับจากการฝึกอบรมของศูนย์ฝึกและอบรมฯ โดยเฉพาะการฝึกทักษะอาชีพ และการรับการศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาตัวเองต่อเนื่องได้ทั้งในขณะที่ถูกกักตัว และเมื่อถูกปล่อยตัวออกไปแล้ว

“คนที่ให้ข้อมูลกับพ่อและแม่ก็เป็นเจ้าหน้าที่ ทางผู้ปกครองก็คิดว่าดี อยากให้ลูกเป็นคนดีโดยรวมพ่อกับแม่เข้าใจขั้นตอน กระบวนการฯ พ่อแม่ก็ไว้วางใจและดีใจที่ลูกจะได้ปรับปรุงตัว และพอเข้าใจว่ามาตรานี้เป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชนให้เปลี่ยนแปลงตัวเอง” (ผู้ปกครอง)

“เหมาะสมแล้ว เพราะได้รับความสะดวกจากสถานพินิจฯ เช่น การเยี่ยมเด็ก การประสานและการให้คำแนะนำเกี่ยวกับตัวเด็ก และทำให้ได้มีความรู้ความเข้าใจใน ม.132 วรรคสอง เหมือนว่าเด็กคิดได้ในการกระทำผิด และเข้าใจว่าเมื่อถูกตัดสิน 2 ปี จะต้องไปอยู่ศูนย์ฝึกฯ เรียนวิชาชีพ 1 วิชาชีพ ทำให้ยอมรับในส่วนนี้ มาตรานี้เป็นการให้โอกาสเด็ก และเหมาะสมเพราะมีทั้งเรียนและอยู่ในกฎระเบียบ ทำให้เด็กเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ไม่มีข้อจำกัด นอกจากนี้ยังทำให้สำนึกผิด และทำให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นโดยมีความรับผิดชอบมากขึ้น ไม่มีผลกระทบใดๆ” (ผู้ปกครอง)

(3) **เข้าใจเกี่ยวกับการบำบัด ดูแล และเงื่อนไขการปฏิบัติตัวของเด็กและเยาวชน** โดยผู้ปกครองกลุ่มนี้ จะได้เพียงข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กหรือเยาวชนต้องปฏิบัติขณะถูกกักตัวอยู่ในสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกอบรมฯ และส่วนใหญ่จะได้ข้อมูลว่าหากเด็กประพฤติปฏิบัติดีขณะถูกควบคุมตัว อาจได้รับการเสนอให้ปล่อยตัวก่อนกำหนด ซึ่งในประเด็นนี้จะสอดคล้องกับความต้องการของพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่ไม่ต้องการให้เด็กถูกกักตัวนานเกินไป และในส่วนของ การดูแล บำบัด และฟื้นฟูในสถานที่ควบคุมนั้น ผู้ปกครองส่วนใหญ่ค่อนข้างพึงพอใจ เช่น พ่อใจที่เด็กได้เรียนหนังสือต่อเนื่อง หรือได้ฝึกทักษะอาชีพ รวมไปถึงค่อนข้างไว้วางใจกับการบำบัด ดูแล ของสถานพินิจฯ ที่มองว่าน่าจะช่วยปรับทัศนคติและพฤติกรรมของเด็กให้มีความเหมาะสมขึ้นได้

“เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ มีการชี้แจงข้อมูลรายละเอียด ก็ยินยอมให้เข้าสู่มาตรการนี้ โดยมีการเรียน กศน. ด้วย” (ผู้ปกครอง)

“ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการนี้ โดยเจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ ให้ข้อมูล รู้ว่าน้องต้องอยู่ในโปรแกรมบำบัด 6 เดือน แต่ศาลตัดสิน 12 เดือน และรู้ว่าประพฤติดีๆ ก็จะได้ถูกปล่อยก่อนกำหนด ส่วนการบำบัดฯ คิดว่าเหมาะสม แต่ก็คิดว่านานไปหน่อย เพราะขาดคนช่วยงานคุณพ่อตอนเย็น” (ผู้ปกครอง)

“ทางสถานพินิจฯ ก็ให้ข้อมูลแม่เพียงพอประมาณหนึ่ง มีการฝึกวิชาชีพ ให้เรียนหนังสือ” (ผู้ปกครอง)

(4) มองว่าการใช้มาตรการนี้เป็นการลดความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยงภายในครอบครัวหรือชุมชน เนื่องจากบางครอบครัวมองว่า สภาพแวดล้อมภายในครอบครัวหรือสภาพชุมชนมีความสุ่มเสี่ยงให้เด็กกลับไปกระทำผิดซ้ำ ซึ่งพ่อแม่หรือผู้ปกครองอาจยังไม่มีความมั่นใจที่จะควบคุมหรือดูแลพฤติกรรมของเด็กได้ ดังนั้น การที่ควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ในสถานที่ปิด และให้เด็กได้รับการบำบัด ฟันฟู น่าจะช่วยให้เด็กได้สำนึกผิดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองก็เข้าใจว่า แม้จะผ่านการบำบัด ฟันฟูแล้วก็ตาม หากเด็กหรือเยาวชน ยังต้องกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยงเช่นเดิม ก็อาจทำให้กลับไปกระทำผิดซ้ำได้อีก ซึ่งเป็นประเด็นที่ครอบครัวต้องเตรียมพร้อมหรือหาวิธีในการป้องกันและลดความเสี่ยงนี้

“แม่คิดว่าเป็นเวลาที่เหมาะสม แม่รู้สึกว่าจะให้ลูกอยู่ในนี้สบายใจ เพราะตอนที่ลูกอยู่บ้าน ลูกจะห้ามอะไรไม่ฟัง ถ้าอยู่ในนี้น่าจะคิดได้บ้าง ไม่มีพฤติกรรมก้าวร้าว เขาบอกกับแม่ว่าถ้าเขาพ้นโทษแล้วจะไปทำงานอยู่ที่อื่น เพราะถ้าอยู่บ้านก็คงกลับไปทำเหมือนเดิม เพราะต้องเจอกลุ่มเพื่อนเดิม ๆ” (ผู้ปกครอง)

โดยสรุป ความเข้าใจของพ่อแม่หรือผู้ปกครองเกี่ยวกับการใช้มาตรา 132 วรรคสองนี้ ผลการศึกษาวิจัย พบประเด็นที่แตกต่างกันออกไป โดยพบว่า บางครอบครัวยังขาดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับมาตรการตามมาตราดังกล่าวนี้ เพราะไม่ได้รับข้อมูลที่เพียงพอ ในขณะที่บางครอบครัวพอที่จะรับทราบและเข้าใจหลักการสำคัญของการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีนี้บ้าง จากการให้ข้อมูลโดยศาลและเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับจากการใช้มาตรการนี้ซึ่งแตกต่างไปจากการถูกพิพากษาคดี โดยเข้าใจได้ว่า เด็กจะได้รับโอกาสในการปรับปรุงพฤติกรรม รวมถึงได้รับการบำบัด ฟันฟูที่เหมาะสม โดยเมื่อได้รับการปล่อยตัวไปแล้วจะไม่มีประวัติคดีติดตัว และอาจได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนดได้ หากขณะถูกควบคุมตัวเด็กประพฤติปฏิบัติดี โดยผู้ปกครองส่วนใหญ่คาดหวังว่า มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ น่าจะช่วยให้เด็กและเยาวชนได้สำนึกผิด และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้

อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองบางรายมองว่า แม้มาตรการเช่นนี้จะเหมาะสมเพียงใดก็ตาม แต่หากเด็กต้องกลับออกไปสู่สภาพแวดล้อมที่สับสนเสี่ยง ก็อาจกระทำผิดซ้ำได้อีก ในแง่นี้ การดำเนินการก่อนปล่อยตัวจึงจำเป็นต้องมีการพูดคุยหารือกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่กับครอบครัวของเด็กและเยาวชน และร่วมกันเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว เพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงอันจะนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนได้อีก

2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคจากการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด กลุ่มครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด กลุ่มผู้บริหารกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมถึงกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและศูนย์ฝึกอบรมฯ ตลอดจนผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง ได้ข้อค้นพบที่เป็นปัญหาอุปสรรคแบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ปัญหาและอุปสรรคด้านการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และ 2) ปัญหาและอุปสรรคด้านการบริหารจัดการตามมาตรา 132 วรรคสอง โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในแต่ละด้านดังนี้

2.2.1 ปัญหาและอุปสรรคด้านการดูแล บำบัด ฟื้นฟู เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

เนื่องจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสองในปัจจุบัน นอกจากศาลจะมีคำสั่งให้ส่งตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไปควบคุมตัวไว้ที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแล้ว ในบางพื้นที่ศาลจะมีคำสั่งให้ส่งตัวเด็กและเยาวชนไปที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนด้วย และเนื่องจากทั้งสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีบริบทในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคด้านการดูแล บำบัด และฟื้นฟูนี้ จึงจะแยกประเด็นปัญหาและอุปสรรคใน 2 บริบทนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ปัญหาและอุปสรรคด้านการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ประเด็นปัญหาที่สถานพินิจฯ ประสบอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสองแทนการพิพากษาคดี จากการศึกษาวิจัยพบประเด็นสำคัญต่อไปนี้

(1) **โปรแกรมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่เพียงพอหากศาลมีคำสั่งให้ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนไว้วัน** เนื่องจาก โปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟูของสถานพินิจฯในปัจจุบัน ตามมาตรฐานของกรมพินิจฯ ยังมีอยู่ไม่มาก และใช้ระยะเวลาในการบำบัดฟื้นฟูตามโปรแกรมประมาณ

3 – 8 เดือน ซึ่งโดยปกติถ้าดำเนินงานตามโปรแกรมที่มีอยู่แบบรวดเร็วจะใช้เวลาประมาณ 3 เดือนก็สามารถดำเนินการได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโปรแกรมบำบัดยาเสพติด เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่รับเข้ามามีฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นส่วนใหญ่ ส่วนโปรแกรมอื่น ๆ ที่ใช้ร่วมด้วย เช่น โปรแกรมฝึกหรือส่งเสริมทักษะชีวิต เป็นต้น ส่วนโปรแกรมทางจิตที่เฉพาะเจาะจงกับพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพที่ผิดปกติ เช่น โปรแกรมบำบัดสำหรับพฤติกรรมต่อต้านสังคม ยังไม่มีการนำมาใช้ในสถานพินิจฯ ส่วนใหญ่ ทั้งนี้ การดำเนินงานตามโปรแกรมต่าง ๆ เท่าที่สถานพินิจฯ มีอยู่ อาจยืดเวลาไปได้ถึง 7 หรือ 8 เดือน หากมีกิจกรรมบางกิจกรรมแทรกตารางการดำเนินงานตามโปรแกรมเข้ามา เช่น เด็กต้องไปขึ้นศาล ไปตรวจร่างกาย หรือไปดำเนินการอื่น ๆ ตามคำสั่งศาล เป็นต้น หรือในช่วงนี้ที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์โควิด ที่อาจทำให้การดำเนินการตามโปรแกรมบำบัดฟื้นฟู ติดขัดและยืดเวลาไปบ้าง

“ถ้าเอาโปรแกรมมาตรฐานของที่กรมฯ ถ้าคิดโดยฐานแบบไม่มีวัดหยุด ไม่มีติดอะไร ไม่มีกิจกรรมแทรก ประมาณ 3 เดือนก็เสร็จ...ซึ่งในแรกรับเราจะโปรแกรม 2 โปรแกรมที่เด็กจะต้องเข้า บำบัดยาเสพติด บำบัดพื้นฐาน บางที 2 เดือน 3 เดือนก็เสร็จแล้ว เด็กยังไม่ครบก็มี เพราะบางวันที่มีกิจกรรมเด็กบางคนจะต้องไปขึ้นศาล ไปตรวจร่างกาย บางคนก็ไปฟ้อง แล้วเด็กต่างจังหวัดก็ถูกเบิกกลับไปต้นสังกัดเพื่อไปดำเนินการตามขั้นตอนของเขาเหมือนกัน และตอนนี้ยังมีโควิดเข้ามาอีก แล้วเด็กที่กลับมาจะต้องกักตัว 14 ตัวที่นอนนอน กลายเป็นว่าเสียเวลาไปอีก 14 วัน แต่ถ้าสถานการณ์ปกติความเหมาะสมใช้เวลา 3 เดือนก็เสร็จ และไปบอกศาลว่า 6 เดือนกำลังพอดี เพราะมันสอดคล้องกับระยะเวลาในการเรียนคน แต่ถ้า 1 ปีก็นานไปเด็กอยู่จนเบื่อ”(เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“สถานแรกรับฯไม่มีโปรแกรมสำหรับเด็ก CBT ที่ลงลึกแบบพวก Antisocial, Attitude ไม่เหมาะสม บุคลิกภาพไม่เหมาะสม มันไม่ได้ถูก set สำหรับสถานแรกรับฯ ซึ่งสถานแรกรับฯก็แค่เรียนเบื้องต้น ปรับโปรแกรมพื้นฐานเล็กน้อยๆ เรื่องของทักษะชีวิต และก็มีเรื่องของบำบัดยาเสพติดเบื้องต้น เพราะฉะนั้นเครื่องมือเราก็จะไม่พอ และเจ้าหน้าที่ก็เริ่มลำบากแล้ว ถึงแม้ว่าเราจะ set โปรแกรมให้กับ ม.132 วรรคสอง มันก็จะ overload สำหรับเจ้าหน้าที่ ที่ได้รับการดูแลเด็ก ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่ทำงานเยอะกว่าเดิมเพื่อที่จะทำอะไรให้กับเด็กคนนี้” (ผู้บริหาร)

จากข้อจำกัดของโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวข้างต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นได้บ่อยคือ หากศาลมีคำสั่งให้ควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ในสถานพินิจฯ เป็นระยะเวลานาน เช่น 1 ปี หรือบางรายมากกว่า 1 ปี ทำให้เด็กและเยาวชนอาจไม่ได้รับการบำบัดหรือฟื้นฟูอะไรได้เพิ่มเติมอีก หรือหากมีการนำโปรแกรมบำบัดต่าง ๆ เข้ามาใช้มากขึ้น ก็อาจมีข้อติดขัดเรื่องบุคลากรที่จะดำเนินการตามโปรแกรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งข้อจำกัดต่าง ๆ นี้อาจเป็นการเสียประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชน ดังนั้น ในบางพื้นที่ ผู้บริหารของสถานพินิจฯ จึงได้มีการหารือกับศาลในพื้นที่ ให้เข้าใจข้อจำกัดดังกล่าว และมีคำสั่งให้มีกำหนดระยะเวลาในการควบคุมตัวในสถานพินิจฯ ให้เหมาะสมขึ้น โดย

ระยะเวลาที่สถานพินิจฯ เห็นสมควรจะควบคุมเด็กและเยาวชนได้โดยให้เกิดประโยชน์ต่อเด็กอย่างเต็มที่ น่าจะเป็นระยะเวลาไม่เกิน 6 เดือน ซึ่งหากจำเป็นในการควบคุมตัวเกินกว่านี้ มีผู้ให้ความเห็นว่า การพิพากษาให้เด็กไปฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรมเหล่านี้น่าจะเป็นประโยชน์มากกว่า เนื่องจากมองว่าเด็กจะได้รับสิทธิประโยชน์มากกว่าเด็กที่ใช้มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสองหากต้องถูกควบคุมเป็นเวลานาน เช่น ได้ลาพักกลับบ้าน หรือได้สิทธิประโยชน์ในการลดโทษได้ เป็นต้น

“อุปสรรคของ ม.132 วรรคสอง คือ การที่ศาลตัดสินนาน ระยะเวลาที่ให้เด็กอยู่นาน เช่น 1 ปี 1 ปีครึ่ง คือเด็กกระทำความผิด พฤติการณ์คดีเยอะ แต่ก็หมายความว่า พอเข้ามาอยู่ข้างในเขามีความพร้อม อ่านหนังสือออก เรียนจบม.3 มาแล้ว แล้วเงื่อนไขศาลเด็กสามารถทำได้สำเร็จตั้งแต่ 6 เดือนแรก และการที่อยู่ข้างในมันจะไม่เป็นคุณกับเด็กเพราะว่าสั่งมาให้อยู่นาน พอทางเราดูแลทางครอบครัวเด็กก็มีความพร้อมที่จะรับเด็กออกไปอยู่ข้าง แล้วก็ได้เข้ามาอยู่ข้างใจเด็กตั้งใจ ไม่เคยทำผิด เรียนครบตามที่ศาลสั่ง และรับผิดชอบโดยเร่งทำให้ครบตามเงื่อนไขที่ศาลสั่ง ถ้าคดีที่มีความรุนแรงมากถ้าจะพิจารณาปีกว่าให้ไปอยู่ศูนย์ฝึกฯดีกว่า เพราะเด็กจะได้กลับบ้าน แต่ถ้าอยู่ที่สถานพินิจฯเด็กจะไม่ได้กลับบ้าน ถ้าเป็นเด็ก ม.132 วรรคสอง” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ศาลชุดเดิมให้อยู่นานไปหน่อย เช่น 1 ปี ก่อนหน้านี้อีกมี 2 ปี ผอ.ก็เลยไปคุยกับหัวหน้าศาลว่า โปรแกรมของเรารับเราเต็มที่ก็แค่ 7 เดือน 8 เดือนให้เต็มที่เลย” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ศาลชุดเดิมให้อยู่นานไปหน่อย เช่น 1 ปี ก่อนหน้านี้อีกมี 2 ปี ผอ.ก็เลยไปคุยกับหัวหน้าศาลว่า โปรแกรมของเรารับเราเต็มที่ก็แค่ 7 เดือน 8 เดือนให้เต็มที่เลย ซึ่งระยะหลังมาศาลก็เลยให้ประมาณ 6 เดือน โดยส่วนใหญ่มาตรฐานคือ 6 เดือน...ศาลค่อนข้างให้ความร่วมมือค่อนข้างดีในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาเพราะว่าศาลเข้าใจ” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(2) การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจพร้อมประสิทธิภาพ กรณีมีเด็กและเยาวชนเข้ามาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการดูแลและบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดหลาย ๆ รายต้องใช้การพูดคุยดูแลอย่างใกล้ชิด และใช้ระยะเวลาที่มากพอในการสร้างความไว้วางใจ และการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อที่จะปรับทัศนคติหรือปรับพฤติกรรมของเด็กเหล่านี้ เจ้าหน้าที่คนหนึ่งจึงต้องใช้เวลาที่มากพอในการดำเนินการกับเด็กหรือเยาวชนแต่ละรายเพื่อให้การบำบัดฟื้นฟูมีคุณภาพ ดังนั้น ในกรณีที่รับเด็กและเยาวชนเข้ามาในสถานแรกรับฯ ของสถานพินิจฯ เป็นจำนวนมากท่ามกลางข้อจำกัดของจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ดูแล 1 คนต่อเด็กหลาย ๆ คน ซึ่งบางพื้นที่ ครูคนหนึ่งสถานพินิจฯ ดูแลเด็กถึง 30 คนซึ่งต่างมีปัญหาทางพฤติกรรม และมีสภาพปัญหาที่แตกต่างกันไป จึงอาจทำให้การดูแลและการบำบัดฟื้นฟูพร้อมประสิทธิภาพไปได้

“สถานที่ ณ เวลานี้เพียงพอเพราะตอนนี้ยังไม่ถึง 100 คน แต่ก็มีบางช่วงเกิน 100 คน มันจะมีข้อจำกัด ทำให้การบำบัดดูแลไม่ค่อยได้คุณภาพ ปริมาณอัตราตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ก็จะเท่าๆ กัน ซึ่งจำนวนเด็ก ม.132 วรรคสองและอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ไม่ค่อยสมดุลกัน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“การดูแลเด็กจะใช้เวลาประมาณ 1-2 ชม.ในการพูดคุยกับเด็กต่อหนึ่งคน ซึ่งครู 1 คน ดูแลเด็ก 30 คน ทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง นอกจากนี้เด็กกลุ่มอื่นก็ต้องได้รับการดูแลเหมือนกัน ส่วนปัญหา คือ จำนวนที่เพิ่มมากขึ้น ส่วนการดูแลก็ดูแลเต็มที่อยู่แล้ว เมื่อศาลสั่งมาเราก็ต้องดูแลตามที่ศาลสั่ง” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“แต่ถ้าใช้ ม.132 วรรคสอง มันก็จะทำให้เด็กพอกขึ้นมาเรื่อย ๆ ซึ่งในแต่ละวัน เรา จะพูดกับเด็กได้วันละ 2 คน แล้วเด็กอีก 30 คนซึ่งเราไม่เวลาก็จะไปพูดคุย ซึ่งเราจะมาคุยกับเด็กคนเดียวไม่ได้เพราะเด็กในสถานพินิจฯ ทุกคนมีปัญหาหนักๆ กันทั้งนั้น เวลาคุยกับเด็กประมาณ 2 ชม. กว่าจะได้ปัญหามาของแต่ละคน หลังจากนั้นก็ต้องติดตาม ประเมินและการวางแผน ซึ่งเด็กบางคนก็ ไม่อยากอยู่ ม.132 วรรคสอง เด็กอยากไปฝึกวิชาชีพที่ศูนย์ฝึกเพราะศูนย์ฝึกมีวิชาชีพที่รองรับได้มากกว่า” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“จากที่สังเกตมา การบำบัดมันไม่ค่อยเข้มข้นเท่าไรในด้านพฤติกรรมของเด็ก เด็กจะรู้โทษพิษภัยของยา แต่เด็กเองจะเอาไปปรับใช้หรือป่าวเพราะการอบรมอันนี้เขาได้เอาออกไปเพราะเวลาที่จำกัด” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(3) ปัญหาประสิทธิภาพในการฝึกทักษะอาชีพ ซึ่งการฝึกทักษะอาชีพให้กับเด็ก และเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ จากการศึกษาวิจัย พบว่า สถานพินิจฯ ส่วนใหญ่จะมี ข้อจำกัดมากกว่าศูนย์ฝึกและอบรมฯ ที่มีหลักสูตรฝึกอาชีพที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรม ซึ่งการดำเนินการ ฝึกทักษะอาชีพให้แก่เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองของสถานพินิจฯ จะใช้หลักสูตรระยะ สั้น ซึ่งแต่ละสถานพินิจฯ จะดำเนินการเอง หรือจัดหาจากเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนหรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณการจัดหา โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลา ปัจจุบันที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์โควิด ยิ่งทำให้การจัดหาหลักสูตรระยะสั้นมาใช้กับเด็กและเยาวชน หรือการแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกมีความยากลำบากยิ่งขึ้น รวมไปถึงสถานพินิจฯ ส่วนใหญ่ยังขาดครูที่มีความเชี่ยวชาญในการฝึกทักษะอาชีพ ในแง่นี้ การฝึกทักษะอาชีพให้แก่เด็กและ เยาวชนตามมาตราการดังกล่าวของสถานพินิจฯ อาจยังไม่ได้ประสิทธิภาพเพียงพอ และอาจยังเป็น ข้อจำกัดที่จะสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนนำไปใช้ต่อยอดในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต

“ซึ่งหลักสูตรระยะสั้นบางช่วงเรามีข้อจำกัดในการฝึก เพราะเราไม่ใช่ศูนย์ฝึก ซึ่งทาง เราจะต้องหาหลักสูตรและเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่จะต้องหาอาจจะเป็นช่างตัดผม ช่างทาสี ช่าง

เชื่อม ช่างซ่อมเครื่องเงินเบา ช่างคอมพิวเตอร์ อันนี้เป็นหน่วยงานที่จะต้องไปหามาให้ ซึ่งกรณีโควิดเข้ามาเราไม่สามารถหามาได้” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ถ้าเด็กไปที่ศูนย์เด็กก็จะเรียนรู้อะไรได้เยอะมากกว่าทางเรา ปัญหาหลักๆ เลยคือบุคลากรไม่พอ...ตอนนี้ครูก็ต้องมาแบ่งเวลาสอนวิชาชีวะซึ่งตอนปกติก็ต้องสอนวิชาสามัญอยู่แล้ว เพราะตอนหลังจำนวนเด็กมีมากขึ้นด้วย ถ้าเราได้นักวิชาการอาชีวศึกษามากก็จะแบ่งเบาภาระของเราลงได้” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“132 วรรคสอง ของสถานพินิจฯ นี้เนื่องจากว่าเราไม่มีครูเพราะฉะนั้นเราใช้วิชาชีวะหลักที่เรามีอยู่ เช่น ช่างตัดผม ส่วนวิชาชีวะอื่นเราก็อาศัยจากเครือข่ายข้างนอก และเป็นโครงการที่สถานพินิจฯ ทำขึ้นเองเป็นโครงการระยะสั้นๆ รองรับเด็ก อาจจะเป็นข้อจำกัดข้อหนึ่ง...และขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก เช่น สารพัดช่างก็จะส่งอาจารย์เข้ามาช่วยสอนมันก็เป็นวิชาชีวะระยะสั้นเหมือนกัน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(4) หลักสูตรอาชีวศึกษาไม่ครอบคลุมความต้องการและความถนัดของเด็กและเยาวชน นอกจากปัญหาข้อจำกัดของสถานพินิจฯ ในการจัดหาหลักสูตรฝึกอาชีวศึกษา และการมีครูไม่เพียงพอในการฝึกอาชีวศึกษา ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพในการอบรมด้านอาชีวศึกษาเพื่อฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตต่อไปในสังคมได้อย่างมีคุณภาพแล้ว ยังพบประเด็นปัญหาว่า หลักสูตรในการฝึกอาชีวศึกษาไม่ครอบคลุมความต้องการของเด็กและเยาวชน เนื่องจากหลักสูตรอาชีวศึกษาที่สถานพินิจฯ ดำเนินการหรือจัดหา มีจำนวนไม่มาก และสถานพินิจฯ จะเน้นเรื่องการแก้ไข บำบัดพฤติกรรมมากกว่าการฝึกอาชีวศึกษา ดังนั้น อาชีพที่จะใช้ฝึกจึงไม่มีความหลากหลาย ซึ่งอาจไม่ตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนที่ถูกส่งให้มาบำบัดฟื้นฟูที่สถานพินิจฯ ตามมาตรา 132 วรรคสอง ทำให้เด็กและเยาวชนไม่ค่อยตั้งใจในการฝึก หรือฝึกแบบขอไปที เนื่องจากไม่ชอบเรียน หรือเป็นอาชีพที่ไม่ถนัด ซึ่งต่างจากศูนย์ฝึกและอบรมฯ ที่มีหลักสูตรอาชีวศึกษาให้เลือกหลากหลายกว่า ซึ่งเด็กและเยาวชนบางราย มองว่า ส่งตัวพวกเขาไปฝึกอาชีวศึกษาที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ น่าจะเป็นการดีกว่า

“มาตรา 132 วรรคสอง ถ้าตัดสิน 6 เดือน จะดีมาก ถ้า 1 ปี ควรส่งไปที่ศูนย์ฝึกดีกว่า เพราะว่าที่ศูนย์ฝึกมีการฝึกอาชีวศึกษาที่หลากหลาย...อีกอย่างสถานพินิจฯ มีวิชาชีวะน้อย ถ้าเรียนจบหลักสูตรแล้วก็ไม่มีเรียนเพราะหลักสูตรมีเพียงให้ฝึกแค่ 6 เดือน หลังจากนั้นไม่มี” (เด็ก/เยาวชน)

“สมมติสั่ง 3 วิชาชีวะ แต่ข้างในมีแค่ 2 หรือ 1 วิชาชีวะเท่านั้นเพราะสถานพินิจฯ ก็ไม่ได้เน้นที่วิชาชีวะ ของเด็ก เมื่อก่อนจะเป็นศูนย์ฝึก แต่ตอนนี้กลายเป็นว่าการแก้ปัญหาก็คือ จะต้องทำให้มีวิชาชีวะระยะสั้นขึ้นมาเพื่อเป็นการรองรับไม่ให้เด็กว่าง ทั้งนี้ได้เชิญวิทยากรข้างนอกเข้ามาช่วยด้วย ถ้าจะให้ฝึกวิชาชีวะจริงๆ” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“อยู่สถานพินิจฯ วิชาชีพน้อยมีน้อย ถ้าเป็นไปได้อยากให้ส่งไปศูนย์ฝึกฯ มากกว่า เพราะมีวิชาชีพที่มากกว่าจะได้มีวิชาชีพติดตัวเมื่อออกไป ซึ่งที่นี้วิชาชีพน้อย คือ การทำฐานพระ และคอมพิวเตอร์เกี่ยวกับพิมพ์ดีด” (เด็ก/เยาวชน)

“มีหลักสูตรเพียงแค่ 2 หลักสูตร ให้ฝึกวิชาชีพ คือ คอมพิวเตอร์ การทำฐานพระ ซึ่งชอบคอมพิวเตอร์มากกว่าเพราะทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับโปรแกรม PowerPoint Photoshop ส่วนการทำฐานพระมันซับซ้อนหลายขั้นตอนทำให้ไม่อยากสนใจ” (เด็ก/เยาวชน)

“การที่เด็กจะเรียน 1 หรือ 2 หรือ 3 วิชาชีพ ก็ขึ้นอยู่กับศาลพิจารณากับความผิดของเด็ก ถ้าเขาได้รับการฝึกอบรมตามความต้องการของเด็กก็จะเป็นผลดีกับตัวเด็กเอง ก็จะมีหลายวิชาชีพแต่บางวิชาที่เด็กสนใจบางอันก็ไม่มี” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(5) ระยะเวลาในการควบคุมตัวไม่นาน ทำให้การฝึกอาชีพไม่ครบถ้วนตามหลักสูตร เนื่องจากการจัดหาหลักสูตรอาชีพของสถานพินิจฯ บางแห่ง ใช้หลักสูตรระยะสั้นที่ต้องประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก ทำให้ต้องใช้ระยะเวลาในการประสานขอความร่วมมือ ในขณะที่ เด็กและเยาวชนบางรายที่ศาลสั่งให้เข้ามาเพื่อแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูในสถานพินิจฯ ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ทำให้เด็กและเยาวชนจำนวนไม่น้อยที่เรียนไม่ครบตามระยะเวลาของหลักสูตร เพราะถูกปล่อยตัวไปก่อน เด็กและเยาวชนบางรายจึงไม่คอยได้ประโยชน์จากการฝึกทักษะอาชีพของสถานพินิจฯ ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหของสถานพินิจฯ บางแห่ง คือ ใช้บุคลากรของตนเองที่มีประสบการณ์ตรงช่วยฝึกอาชีพให้กับเด็ก ซึ่งก็จะเป็นปัญหาในเรื่องภาระงาน ที่ต้องรับผิดชอบหลายด้าน

“ปัญหาหลักๆ เลยคือ ระยะเวลา คือ การฝึกอบรมวิชาชีพทางเราต้องประสานกับหน่วยงานภายนอก มีเวลาจำกัดทำให้เด็กเรียนไม่ครบหลักสูตร วิธีแก้ปัญหทางเราก็ให้คนของเราที่มีประสบการณ์ตรง มาสอนเสริม” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“สถานพินิจฯ ยังไม่เหมาะที่จะเป็นสถานศึกษาสามัญหรือวิชาชีพ มีการประสานไปยังหน่วยต่างๆ แต่ที่นี้ไม่ตอบโจทย์เพราะว่าเด็กที่เข้ามาแต่ละวันจะไม่ได้เรียนแบบเริ่มใหม่ จะต้องไปนั่งเรียนกับกลุ่มที่เรียนไปแล้ว แต่ถ้าเป็นศูนย์ฝึกฯ มาตอนไหนก็ได้เรียนเลยเพราะเป็น คอร์สของหลักสูตรอยู่แล้ว ถ้าเป็นสถานพินิจฯ ต้องเป็นหลักสูตรระยะสั้น แต่ถ้าเป็นระยะยาวไม่เหมาะสม” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(6) มีข้อจำกัดในการสมัครเรียน กศน. และความต่อเนื่องในการเรียน เนื่องจากกรณีศาลสั่งให้มาควบคุมตัวที่สถานพินิจฯ ในระยะเวลาอันสั้น และระยะเวลาที่เข้ามาอาจไม่ตรงกับ การเปิดรับสมัครเรียน กศน. ทำให้เด็กและเยาวชนหลายรายที่ศาลสั่งให้เรียน กศน. เมื่อมาอยู่ที่สถานพินิจฯ อาจไม่ได้เรียนหรือได้เรียนไม่เต็มที่ เนื่องจากบางรายเข้ามาในช่วงระหว่างภาคการศึกษา ต้อง

รอให้เปิดภาคการศึกษาใหม่ก่อนจึงจะสมัครเรียนได้ หรืออาจสมัครเรียนได้ทัน แต่เนื่องจากระยะเวลาที่ศาลสั่งควบคุมตัวเป็นระยะสั้น ทำให้เรียนไม่จบภาคการศึกษา และเด็กบางคนอาจไม่ได้ศึกษาต่อเนื่อง หากเมื่อปล่อยตัวออกไปแล้วไม่มีใครควบคุมให้ศึกษาต่อ กรณีเช่นนี้ สถานพินิจฯ ส่วนใหญ่แก้ปัญหาโดยให้เด็กหรือเยาวชนที่ศาลสั่งให้เข้ามาควบคุมตัวในระหว่างภาคการศึกษา ได้เรียนร่วมกับเพื่อน ๆ ที่สมัครเรียนแล้วไปก่อน ซึ่งอาจเรียนไม่ทันเพื่อนหรือเรียนได้ไม่เต็มที่ ส่วนเมื่อปล่อยตัวออกไปแล้วนั้น เด็กบางคนก็อาจเลิกเรียนกลางคัน หรืออาจเรียนไม่ต่อเนื่องจากข้อจำกัดอื่น ๆ ได้

“แจ้งว่าให้เรียนหนังสือ ตอนอยู่แรกรับแม่จะสมัครเรียน กศน. ให้ แต่ยังไม่ได้สมัคร ตอนนี้อย่างไรยังไม่เรียน ออกไปข้างนอกจะไปเรียนให้จบ ม.3 จะได้ไปเรียนต่อเทคนิคที่อำนาจเจริญ อยากเรียนช่างยนต์” (เด็ก/เยาวชน)

“แต่น้องยังไม่ได้เริ่มเรียน ต้องรอเรียนเทอมใหม่ (กศน.)” (ผู้ปกครอง)

“คิดว่าที่เด็กอยู่ศูนย์ฝึกจะดีกว่าเพราะว่าระยะเวลาในการเรียนของเด็กจะเยอะ แต่ถ้าวเป็นสถานพินิจจะเรียนแค่ประมาณเทอมกว่าๆ ถ้าเด็กออกไปแล้วก็ไม่แน่ใจว่าเด็กจะควบคุมตัวเองให้เรียนจนจบได้หรือป่าว” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“โดยเฉพาะสายสามัญถ้าศาลสั่งมาไม่ตรงกับ กศน. เด็กก็จะฟรีไปก่อนต้องรอเดือน พ.ค หรือ เดือน ต.ค. แต่ถ้าเด็กเข้ามา พ.ย. ก็ฟรีไปอีก 4-5 เดือน เพราะเพื่อนๆ เรียนไปล่วงหน้าไปแล้ว ซึ่งการศึกษา กศน. ก็ยังไม่ตอบโจทย์ในเรื่องนี้ แต่เราไม่มีทางเลือกอื่น ก็ให้นั่งเรียนปนกับเพื่อนไปก่อน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(7) ปัญหาการปรับตัวของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาล
โดยเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง และต้องถูกควบคุมตัวในสถานพินิจฯ และศาลมีเงื่อนไขต่าง ๆ ให้ปฏิบัติก่อนยุติคดี เด็กบางรายอาจขาดความพร้อมหรืออาจไม่ยินดีที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาล ซึ่งอาจทำให้การควบคุมดูแล เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของมาตรการมีความยากลำบาก เช่น ศาลสั่งให้เด็กเรียนหนังสือ ซึ่งเด็กอาจไม่มีความพร้อม และไม่อยากเรียนรู้ ทำให้มีปัญหาในการเรียนรู้ และการกระทำตามเงื่อนไขอาจไม่สมบูรณ์ หรือไม่บรรลุตามเป้าหมายของการใช้มาตรา 132 วรรคสอง

“มาระยะหลัง ม.132 วรรคสอง เยอะขึ้น ทำให้ศาลก็สั่งมาเป็นเงื่อนไขให้เรียนจบ ม.3 หรือฝึกวิชาชีพ 1 หรือ 2 วิชาชีพได้ แต่บางท่านสั่งมาให้เรียนจบ ม.3 ซึ่งบางคนเด็กเรียนไม่ได้ เพราะเด็กมันเครียดไม่สามารถเรียนจบได้เพราะว่าเด็กเราการศึกษาไม่ได้แต่การเรียนรู้พอได้ เด็กที่นี้เหมาะที่จะทำการเกษตร ช่าง ทาสี ถ้าจะไปนั่งเรียนทฤษฎีคงไม่ไป ต้องเข้าใจเด็กกลุ่มนี้ด้วย ถ้าเด็กกลุ่มนี้เน้นการศึกษาคงจะไม่อยู่สถานพินิจฯ หรอก คงจะไปอยู่มหาวิทยาลัย ต้องเข้าใจบริบทของเด็กก่อน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

อีกหนึ่งปัญหาในการปรับตัว คือการต้องเผชิญกับสถานการณ์โควิดในปัจจุบัน ทำให้เด็กที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสองและต้องมาอยู่ที่สถานพินิจฯ ต้องมีการกักตัวภายใต้สภาพแออัดที่ต้องอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ หลาย ๆ คน และไม่สามารถทำกิจกรรมที่ช่วยให้ผ่อนคลายได้ ซึ่งนอกจากปัญหาการแพร่กระจายเชื้อได้ง่ายแล้ว เด็กบางรายอาจมีภาวะเครียดในสถานการณ์เช่นนี้ ซึ่งในกรณีที่ปรับตัวไม่ได้ ก็อาจทำผิดกฎระเบียบ หรือพยายามหนีออกจากการควบคุม

“จะมีกรณีที่ใช้วรรค 1 ก่อน ออกไปอยู่ข้างนอกถ้าไม่ทำตามเงื่อนไขก็จะตัดสินมา 6 เดือน ก็จะทำให้ปรับตัวยังไม่ได้ มีความเครียดบ้าง โดยเฉพาะมีช่วงโควิดที่จะต้องมีการกักตัว ” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ถ้าเด็กเยอะ 200 -300 คน มันทำให้ติดเชื้อ โดยเด็กที่เข้ามาใหม่ยังปรับตัวไม่ได้ก็จะชวนกันหนี ทะเลาะกัน ซึ่งเราจำกัดไม่ได้ ตามที่ศาลสั่งให้ควบคุมตาม ม.132 วรรคสอง ถ้าเรามีเกณฑ์ ปริมาณและข้อตกลง หรือแนวทางต่างๆ ถ้าการเข้า – ออก มันสมดุลกันก็ไม่มีปัญหา ถ้าจะใช้ ม.132 วรรคสอง ถ้างั้นต้องไปสร้างสถานแรกรับฯ ให้แต่ละจังหวัดซึ่งการสร้างแต่ละแห่งใช้เงินประมาณ 30 ล้านบาท” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

โดยสรุป ปัญหาของสถานพินิจฯ ในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง จะเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟู เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงกับปัญหาการบริหารจัดการของสถานพินิจฯ ที่มีข้อจำกัดในการรองรับการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสอง และเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจของศาลในการมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ โดยอาจไม่สอดคล้องกับศักยภาพหรือความพร้อมของสถานพินิจฯ ในการรองรับการปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่กรมพินิจฯ ควรพิจารณาให้การสนับสนุนเพื่อช่วยลดข้อจำกัดและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ประกอบกับการสนับสนุนของเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กและเยาวชนของสถานพินิจฯ ตามมาตรการนี้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมถึงการทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างศาลและสถานพินิจฯ เพื่อให้การกำหนดเงื่อนไขในการบำบัดฟื้นฟู สอดคล้องกับสภาพบริบทและศักยภาพของสถานพินิจฯ แต่ละแห่ง อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันที่การส่งเด็กหรือเยาวชนเพื่อแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู นอกจากศาลจะมีคำสั่งให้ส่งตัวไปที่สถานพินิจฯ แล้ว ศาลบางแห่งอาจมีคำสั่งให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปควบคุมตัว และรับการบำบัดฟื้นฟูจากศูนย์ฝึกและอบรมฯ ซึ่งมีข้อจำกัดหรือปัญหาอุปสรรค ที่อาจเหมือนหรือแตกต่างไปจากสถานพินิจฯ ดังรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

2) ปัญหาและอุปสรรคด้านการแก้ไข บำบัด พื้นฟู ของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

ประเด็นปัญหาที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ ประสบอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับการแก้ไข บำบัด พื้นฟู เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสองแทนการพิพากษาคดี จากการศึกษาวิจัยพบประเด็นสำคัญต่อไปนี้

(1) **การดูแลเด็กอาจไม่ใกล้ชิดเท่าสถานพินิจฯ** เนื่องจากศูนย์ฝึกและอบรมฯ ต้องดูแลเด็กและเยาวชนเป็นจำนวนมาก ทั้งเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาให้ฝึกอบรม และเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ทำให้อาจดูแลเด็กและเยาวชนได้ไม่ทั่วถึง ทั้งการดูแลด้านสุขภาพอนามัย และการดูแลบำบัดทางจิตใจ และแม้จะมีโปรแกรมในการบำบัดอยู่บ้าง เช่น โปรแกรมบำบัดยาเสพติด แต่ส่วนใหญ่จะเน้นการฝึกอบรม โดยเฉพาะการฝึกวิชาชีพ ดังนั้น การดูแล บำบัด และ พื้นฟู ที่ต้องอาศัยการพูดคุยใกล้ชิดเพื่อทำความเข้าใจเด็กเป็นรายบุคคล รวมทั้งการให้การปรึกษา อาจยังมีข้อจำกัด ประกอบกับการสืบเสาะเพื่อทำความเข้าใจเด็กเป็นรายบุคคล จะเริ่มต้นจากสถานพินิจฯ ทำให้สถานพินิจฯ มีรายละเอียดข้อมูลในการทำความเข้าใจเด็กที่ค่อนข้างครอบคลุม ซึ่งการส่งต่อข้อมูลดังกล่าวให้กับศูนย์ฝึกและอบรมฯ ไม่ได้มีการส่งต่อข้อมูลทั้งหมด ทำให้ศูนย์ฝึกและอบรมฯ ต้องรวบรวมข้อมูลใหม่ในบางประเด็น ซึ่งมีข้อจำกัดในด้านบุคลากร การดูแลบำบัดเป็นรายบุคคลจึงอาจไม่ใกล้ชิดและชัดเจนเท่ากับการดูแลของสถานพินิจฯ

“การที่ได้กอยู่ในสถานพินิจฯ จะมีเจ้าหน้าที่เป็นลักษณะการใกล้ชิดกับเด็ก ตั้งแต่เริ่มที่ถูกจับมาเลยซึ่งเราจะรู้ทั้งครอบครัวของเด็ก สิ่งแวดล้อม โดยไปทำการสืบเสาะ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะอยู่ที่สถานพินิจฯ เลย และในช่วงที่ได้ก ม.132 วรรคสอง แล้วศาลสั่ง เราไม่ใช่เป็นที่ปรึกษาอย่างเดียว แต่เป็นเจ้าหน้าที่ทุกคนที่เป็นนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง จะช่วยดูแลทุกอย่างเพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขของศาลซึ่งมีความใกล้ชิด แต่ถ้าเป็นศูนย์ฝึกฯ จะมีจำนวนเด็กเยอะซึ่งจะไม่ได้เริ่มตั้งแต่แรกเป็นการส่งต่อข้อมูลซึ่งข้อมูลบางอย่างอาจจะไม่ครบ” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“มีปัญหาคาดการณ์ค่อนข้างยาก เดิมทีจะดูแลแค่เด็กกลุ่มเดียว ในส่วนภาพรวมระบบก็รันไปไหนตามบทบาทอยู่แล้ว พอ ม.132 วรรคสอง มาจะมีข้อแตกต่าง เพราะกลุ่มเด็ก ม.132 วรรคสองเป็นเด็กจำนวนที่เยอะเหมือนกัน มันก็จะทำให้ทางศูนย์ฝึกฯ ควบคุมดูแลค่อนข้างยากพอสมควร” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“ถ้าจำนวนเด็กเยอะเกินไปแล้ว ปัญหาเรื่องการดูแลสุขภาพอนามัย ความเป็นอยู่” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

นอกจากนั้น จากการที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ ส่วนใหญ่ ค่อนข้างมีพื้นที่กว้างขวาง รวมทั้งการดูแลเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ส่วนใหญ่เป็นการดูแลปะปนกับเด็กและ

เยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษา จึงอาจมีการตั้งกลุ่มแก๊งกันอยู่ภายในพื้นที่ตามจุดต่าง ๆ ซึ่งแม้จะมีมาตรการในการกวดขันดูแล แต่เนื่องจากทั้งปัญหาสภาพพื้นที่ที่กว้างขวาง และเจ้าหน้าที่ที่ไม่เพียงพอ กับจำนวนเด็กที่ค่อนข้างมาก จึงทำให้การดูแลได้ไม่ทั่วถึง และเด็กที่ใช้มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสอง อาจมีการลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากเพื่อนๆ ในกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มแก๊ง เด็กและเยาวชนที่ได้รับการพิพากษาดำเนินคดี และอยู่ที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ เป็นเวลานาน

“เพราะว่าศูนย์ฝึกฯ ที่...เจ้าหน้าที่ดูแลไม่ทั่วถึง แล้วในนั้นบริเวณมันกว้าง มันสามารถมีการไปตั้งกลุ่ม ตั้งซุ่ม ถึงแม้ว่าจะมีการวางมาตรการอะไรก็ตาม ซึ่งได้พูดคุยกับเด็กว่า ถ้าครูเป็นผู้พิพากษาแล้วคดีพวกเธอไม่ใช่เฮโรอีน หรือไอซ์เป็นหลังๆ ครูอยากให้พวกเธออยู่ที่นี่ เพราะถ้าไปอยู่ที่โน่นทำให้ดูแลพวกเธอไม่ได้อย่างใกล้ชิดหรอก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(2) การฝึกทักษะอาชีพยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชน ซึ่งแม้ศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีหลักสูตรฝึกอาชีพที่หลากหลายกว่าสถานพินิจฯ แต่เนื่องจากรับเด็กและเยาวชนจำนวนมาก และบางครั้งมาจากหลากหลายพื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่มีบริบทที่แตกต่างกันทั้งในเรื่องการใช้ชีวิตและการประกอบอาชีพ ทำให้หลักสูตรอาชีพที่มีอยู่อาจไม่ตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนทั้งหมด รวมไปถึงเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสองด้วย และในบางกรณีศาลอาจมีคำสั่งให้เด็กฝึกอาชีพต่าง ๆ ตามที่ศาลระบุมาซึ่งศาลอาจพิจารณาจากความถนัดหรือความต้องการของเด็กหรือเยาวชนแต่ละคน แต่วิชาชีพที่กำหนดให้มีการฝึกทักษะ อาจไม่สอดคล้องกับความพร้อมของศูนย์ฝึกและอบรมฯ เช่น อาจไม่มีครูที่เชี่ยวชาญในสาขาอาชีพนั้น ทำให้การดำเนินการฟื้นฟูด้านอาชีพของศูนย์ฝึกและอบรมฯ อาจไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของศาลอย่างครบถ้วนทั้งหมด หรืออาจไม่ตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชน

“การเสนอใช้ ม.132 วรรคสอง มันก็เป็นเหมือนพันธสัญญาที่เด็กจะต้องมีความพยายามที่จะต้องเรียนให้จบตามวิชาชีพนั้นๆ ตามที่ศาลสั่ง แต่เงื่อนไขบางอย่างปัญหาบางอย่างที่เจอ เช่น ถ้าศาลไม่ได้เข้าใจว่าศูนย์ฝึกฯ มีวิชาชีพอะไรบ้าง โดยสั่งมาอย่างหนึ่งแต่ในความเป็นจริงทางศูนย์ฝึกฯ เราไม่มีครูหน่วยนั้น และไม่มีหน่วยนั้น ซึ่งมันจะต้องฝึกอย่างอื่น อาจเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่ง การได้รับประโยชน์มันอาจจะไม่ใช่วิชาชีพที่เด็กชอบก็ได้” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

(3) การฝึกทักษะอาชีพ ยังมีข้อจำกัดในการต่อยอดเพื่อประกอบอาชีพในตลาดแรงงาน แม้ศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีหลักสูตรการฝึกอาชีพที่หลากหลาย และค่อนข้างดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม แต่จากการศึกษาวิจัยพบว่า การฝึกอาชีพส่วนใหญ่เป็นการฝึกอาชีพเพื่อเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้การฝึกทักษะในเบื้องต้นเพื่อเป็นการบำบัดแก้ไขพฤติกรรมพร้อมๆ กันไปด้วย แต่ยังขาดการพัฒนาต่อยอดกับหน่วยงานภายนอกในเรื่องการฝึกอาชีพหรือการทำงานกับภาครัฐหรือเอกชนที่เป็นเป้าหมายการทำงานของเด็กและเยาวชนภายหลังที่ปล่อยตัวไปแล้ว ซึ่งใน

ข้อจำกัดดังกล่าวนี้ สามารถแก้ไขได้โดยแสวงหาเครือข่ายความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งเครือข่ายในชุมชน เข้ามาสนับสนุนการฝึกอาชีพให้แก่เด็กและเยาวชน เช่น การให้ทดลองฝึกอาชีพในสถานประกอบการ การให้สถานประกอบการหรือปราชญ์ชาวบ้านหรือหน่วยงานภาครัฐเข้ามาจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือกัน เป็นต้น โดยมีการทำความเข้าใจร่วมกันและประสานความร่วมมือกันในการเปิดโอกาสหรือให้ช่องทางที่เด็กและเยาวชนที่เรียนจบหลักสูตรสามารถไปประกอบอาชีพในตลาดแรงงานหรือในชุมชนต่อไปได้เลย หรือให้สามารถศึกษาต่อในสายอาชีพที่ได้เรียนและฝึกทักษะได้

“แต่การเรียนของเราไม่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ทันที ส่วนใหญ่จะเป็นการต่อยอด แต่ส่วนที่จะต้องดูแล คือ กำลังคน และใช้เครือข่ายเข้ามาช่วยด้วย” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

โดยสรุป ปัญหาของศูนย์ฝึกและอบรม จะเป็นเรื่องของการดูแลที่อาจไม่สามารถดูแลเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองได้อย่างใกล้ชิด เมื่อเทียบกับการดูแลของสถานพินิจ เนื่องจากสถานที่ที่กว้างขวางและมีเด็กเป็นจำนวนมาก รวมถึงการดูแลเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ส่วนใหญ่จะเป็นการดูแลปะปนกับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งพิพากษา ทำให้การดูแลและปรับพฤติกรรมเด็กอาจมีข้อจำกัดมากขึ้น นอกจากนั้น แม้ศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีหลักสูตรวิชาชีพที่หลากหลาย แต่อาจยังไม่ตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนทุกคนได้ เนื่องจากเด็กมีจำนวนมาก และมาจากหลากหลายพื้นที่ที่มีบริบทด้านอาชีพแตกต่างกัน จึงอาจต้องมีการพัฒนาขยายหลักสูตรวิชาชีพของศูนย์ฝึกและอบรมฯ ให้มากขึ้น หรืออาจแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่จะช่วยสนับสนุนการฝึกทักษะอาชีพ นอกจากนั้น ในสภาพข้อจำกัดดังกล่าว ควรต้องมีการทำความเข้าใจกับศาล เพื่อให้การใช้ดุลยพินิจในการสั่งการให้เด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองได้รับการฝึกวิชาชีพ ไม่สร้างข้อจำกัดให้กับศูนย์ฝึกและอบรมฯ มากจนเกินไป หรืออาจกำหนดเงื่อนไขอื่น ๆ ในการบำบัดฟื้นฟู ทดแทน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนมากที่สุด และประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษาวิจัยคือ การเน้นให้เด็กสามารถต่อยอดการฝึกวิชาชีพไปสู่การประกอบอาชีพในตลาดแรงงานต่อไปได้ภายหลังจากปล่อยตัว

2.2.2 ปัญหาและอุปสรรคด้านการบริหารจัดการตามมาตรา 132 วรรคสอง

ผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคด้านการบริหารจัดการตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ ได้ข้อค้นพบที่เป็นปัญหาในการบริหารจัดการในภาพรวมของการใช้มาตรา 132 วรรคสอง และปัญหาและอุปสรรคของสถานที่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชน ที่อาจมีปัญหหรือข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ประเด็นที่จะกล่าวถึงต่อไป จึงจะนำเสนอถึงปัญหาและอุปสรรคในภาพรวม และปัญหาและอุปสรรคของสถานพินิจ รวมถึงปัญหาอุปสรรคของศูนย์ฝึกและอบรมฯ โดยมีประเด็นและรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

1) ปัญหาและอุปสรรคด้านการบริหารจัดการในภาพรวม

(1) **ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ในการใช้มาตรา 132 วรรคสอง** ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่ได้รับการกล่าวถึงมากทั้งในส่วนผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตราดังกล่าวนี้ รวมถึงตัวเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสองนี้ เนื่องจาก เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่มาตรการนี้และถูกควบคุมตัวไม่ว่าจะในสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ เด็กจะไม่ได้รับสิทธิประโยชน์บางอย่างเหมือนกับเด็กที่ศาลพิพากษาให้ฝึกอบรม เช่น การลดโทษ หรืออนุญาตให้เยี่ยมบ้าน เป็นต้น โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ที่ศาลสั่งให้ควบคุมตัวอยู่ที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ ซึ่งเด็กได้รับการดูแลปะปนกับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งพิพากษา ทำให้เห็นข้อเปรียบเทียบชัดเจนเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่ได้รับไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งเด็กหรือเยาวชนบางรายอาจรู้สึกต่อต้าน หรือบางรายมีความเห็นว่าถ้าศาลสั่งให้พวกเขาถูกควบคุมตัวตามมาตรานี้เป็นระยะเวลานาน น่าจะตัดสินพิพากษาให้ฝึกอบรมจะเป็นประโยชน์ต่อพวกเขามากกว่า แม้จะทราบว่าการใช้มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสองนี้จะทำให้ไม่มีประวัติติดตัวก็ตาม กรณีเช่นนี้ มีผู้ให้มุมมองว่า หากจะใช้มาตรา 132 วรรคสองไม่ควรมีคำสั่งให้ออกควบคุมเป็นระยะเวลานาน หรือหากต้องการควบคุมเป็นเวลานาน ควรเข้าสู่การพิพากษาให้ฝึกอบรมน่าจะช่วยให้เด็กได้รับสิทธิประโยชน์มากกว่า

“อยู่ข้างในไม่มีอิสระ อยากเจอหน้าแม่ก็ไม่ได้เจอ ต้องรอจนกว่าอยู่ให้ครบกำหนด อยากให้มีการลดโทษในวันสำคัญต่างๆ หรือถ้าประพฤติกรรมดีควรมีการลดโทษบ้าง เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือครู เจ้าหน้าที่ฯ แต่ถ้าคนกระทำความผิดในสถานพินิจฯ เช่น การชกต่อยกันอาจจะไม่มีสิทธิลดโทษ และส่วนคนที่ไม่กระทำความผิดควรปล่อยก่อนกำหนดเวลาหรือลดโทษลงสักครึ่งหนึ่งของโทษที่ได้รับ” (เด็ก/เยาวชน)

“เมื่อศาลสั่งให้มาอยู่ที่สถานพินิจฯ มีความรู้สึกว่ายากไปอยู่ศูนย์ฝึกมากกว่า เพราะมีอะไรให้ทำหลายๆ อย่าง มีการลดโทษ มีการเยี่ยมบ้าน ซึ่งที่สถานพินิจฯไม่มี” (เด็ก/เยาวชน)

“ในส่วนของฝึกอบรมกระบวนการบำบัดมันไม่ได้แตกต่างกัน แต่จะแตกต่างกันที่สิทธิประโยชน์ ซึ่งเด็ก ม.132 วรรคสอง ไม่ได้รับการลด การปล่อยก่อน และที่ผ่านมาศาลค่อนข้างใช้ ม.132 วรรคสองมากขึ้น 2 ปี 3 ปี เป็น ม.132 วรรคสอง มันทำให้มองเกิดความแตกต่าง ว่าฝึกอบรม 1 ปี 2 ปี ได้วันลด วันลาเยี่ยมบ้าน ลาฝึกอบรม แต่ ม.132 วรรคสอง ตัดสิน 2 ปี 3 ปี ก็อยู่ตามคำสั่งของศาลจนกว่าจะยุติ” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“ปัญหาของ วรรคสอง คือ เด็กกลุ่มที่ยังไม่ได้มีการพิพากษา จะมีปัญหาอยู่บ้าง อย่างเช่น มีการเลื่อนชั้น ความประพฤติต่างๆ เพื่อให้ได้สิทธิประโยชน์มากขึ้น เช่น การลากลับบ้าน การบังคับฝึก อบรมประโยชน์จากการทำกิจกรรม ก็ยังมีข้อติดขัดอยู่...เด็กที่อยู่ในศูนย์ฝึกเป็นเด็กที่ถูกพิพากษาแล้วมันไม่เห็นต่อการจัดการ แต่เด็ก 132 วรรคสองยังไม่ถูกพิพากษา สิทธิประโยชน์ก็จะ เป็นข้อจำกัด” (ผู้บริหาร)

“ถ้าเด็กอยู่นานๆ ถ้าปรับได้ก็โอเค แต่ถ้าปรับไม่ได้ก็จะเกิดพฤติกรรมต่อต้านสังคม เหมือนกับว่า ทำได้ก็ไม่ได้ดี ไม่ได้ลด ไม่ได้เลือนขึ้น ไม่ได้กลับไปเยี่ยมบ้าน ทำให้เด็กอึดอัด ซึ่งจากนโยบายว่าเด็กดีไม่ต้องเอาไว้นาน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยพบว่า มีศาลบางแห่งที่เปิดโอกาสให้สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรม สามารถรายงานพฤติกรรมเด็กและเยาวชนบางรายที่ประพฤติปฏิบัติดี และปฏิบัติตามเงื่อนไขครบถ้วนแล้ว เพื่อให้สามารถยุติคดีและปล่อยตัวก่อนกำหนดได้ โดยทำการวินิจฉัยเป็นราย ๆ ไป

“ถ้าสถานพินิจฯ รายงานขึ้นมาว่าเด็กคนนี้ปฏิบัติดีทุกอย่าง ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ก็เชื่อถือรายงานได้ ก็จะเป็นผลดี ถ้าอยู่นานเป็นเวลา 5-6 เดือน ก็อยู่แค่ 2 เดือน ก็ได้กลับบ้านแล้ว ซึ่งเป็นผลดีต่อเด็กและเยาวชน ได้ลดระยะเวลาลงมา ถ้าปฏิบัติได้ดีก็จะยุติคดี จำหน่ายคดี และเหมือนไม่มีการกระทำความผิด ลบประวัติเป็นผลดีต่อเด็ก” (ผู้พิพากษา)

(2) ยังมีการกระทำผิดซ้ำจากการใช้มาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งก็เป็นปัญหาที่คล้ายคลึงกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่ไม่ได้รับการหั่นคดี แต่อาจมีจำนวนไม่มากเท่า เนื่องจากเด็กที่ใช้มาตรา 132 วรรคสองนี้ ส่วนใหญ่มักรื้อถอนโทษที่ไม่รุนแรงเท่าเด็กที่ได้รับการพิพากษาคดี จึงปรับพฤติกรรมได้ง่ายกว่า ข้อสังเกตอย่างหนึ่งที่ได้จากการศึกษาวิจัยคือ แม้เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสองกระทำผิดซ้ำกลับมา บางกรณีศาลอาจสั่งให้เด็กใช้มาตรการดังกล่าวซ้ำอีก เพื่อเป็นการให้โอกาสแก่เด็กหรือเยาวชนนั้น ๆ ซึ่งมีการให้มุมมองที่ไม่เห็นด้วยว่า เด็กที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง หากมีการกระทำผิดซ้ำ น่าจะมีการพิพากษาให้ฝึกอบรมเลย เพื่อดำเนินการให้เห็นเป็นแบบอย่างกับเด็กคนอื่น ๆ ที่ใช้มาตรการดังกล่าวนี้ ว่าหากกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก จะเกิดโทษเช่นไรกับตนเอง เพราะเด็กและเยาวชนบางราย ยังเห็นถึงความสำคัญของการไม่มีประวัติคดีติดตัว มากกว่าการต้องโทษและกลายเป็นคนที่มีคดีติดตัวไป ซึ่งอาจมีปัญหากับการประกอบอาชีพในอนาคต รวมทั้งอาจถูกสังคมตีตราว่าเป็นคนต้องโทษ

“ซึ่งปัจจุบันเด็ก ม.132 วรรคสอง ที่กลับมาค่อนข้างจะมีหลายคนเหมือนกัน กระทำผิดซ้ำ แล้วศาลชุดนี้ก็ตัดสินให้เป็น ม.132 วรรคสองอีก ซึ่งถ้ากรณีเด็กทำผิดซ้ำก็ผิดเงื่อนไขศาล แต่ศาลก็ใจดีให้โอกาสเด็ก แต่ถ้าบางกรณีส่งศูนย์ฝึกฯ ไปเลย แต่บางที่ควรทำเป็นตัวอย่างให้เด็กเพื่อให้เด็กรุ่นน้องได้เห็นว่ารุ่นพี่โดนแล้วนะ เพราะฉะนั้นควบคุมตัวเองให้ได้ ดูแลตัวเองให้ได้ออกไปแล้วห้ามทำผิดซ้ำอีก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(3) ระบบและกลไกการกำกับติดตาม และดูแลช่วยเหลือต่อเนื่องภายหลังปล่อยตัว ยังขาดความชัดเจน เนื่องจากข้อจำกัดในหลายๆ ด้าน เช่น กำลังคนที่ไม่เพียงพอ รวมถึงระบบและกลไกยังไม่มี ความชัดเจน ทำให้การดำเนินการภายหลังปล่อยตัวเด็กและเยาวชนตามมาตรานี้

บางแห่งไม่ได้มีการดำเนินการ ซึ่งจากข้อค้นพบที่ผ่านมาจะเห็นว่า เด็กและเยาวชนบางราย จำเป็นต้องได้รับการดูแลและสนับสนุนต่อเนื่องภายหลังปล่อยตัว เช่น การศึกษาในระบบ กศน. ต่อเนื่องจากการศึกษาในสถานพินิจฯ ที่อาจยังศึกษาไม่จบตามเกณฑ์ หรือการช่วยเหลือ/ประสาน ผู้ประกอบการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการประกอบอาชีพภายหลังปล่อยตัว เพื่อต่อยอดจากการฝึกทักษะอาชีพในศูนย์ฝึกและอบรมฯ เป็นต้น

“คือประเด็นว่าภายหลังที่ออกจากสถานพินิจฯจะมีปัญหาในการดำเนินการคือ การทำงานต่อร่วมกับสถานพินิจฯจะไม่มีในจุดนี้ ซึ่งเคยไปรับฟังจากสถานพินิจฯว่าขาดหน่วยงานเอกชน มาดำเนินการในการรับต่อ” (ผู้พิพากษา)

“เน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และเน้นการแก้ไขภายหลังที่ออกจาก ม.132 วรรคสอง จะมีกลไกที่อะไรที่พอจะเข้าไปดูแลเด็ก รับช่วงต่อจากภายหลังที่ได้ออกมาแล้วเพราะท้ายที่สุดแล้ว บางคนเข้ามามาตรการให้หลุดพ้นหรือยุติคดีเท่านั้น ซึ่งมีนโยบายติดตามผลแต่เนืองด้วยมีองค์ประกอบ หลายอย่างที่มีไม่สามารถเป็นรูปธรรมได้” (ผู้พิพากษา)

โดยสรุป การบริหารจัดการในภาพรวมของการใช้มาตรา 132 วรรคสอง ที่เป็นปัญหาที่กล่าวถึงกันมากคือเรื่องสิทธิประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนได้รับ เมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนที่ได้รับการพิพากษาคดี ซึ่งแม้การดำเนินการตามมาตรานี้ เด็กและเยาวชนจะได้ประโยชน์จากการไม่มีประวัติคดีติดตัวภายหลังยุติคดีก็ตาม แต่เด็กบางคนกลับมองว่า กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ควบคุมตัวเป็นระยะเวลานาน การได้รับการพิพากษาคดี พวกเขาน่าจะได้รับสิทธิประโยชน์มากกว่า ส่วนอีกปัญหาที่สำคัญคือ การจัดระบบและกลไกในการกำกับติดตามภายหลังการปล่อยตัวที่ยังขาดความชัดเจน ซึ่งทำให้การติดตามช่วยเหลือภายหลังปล่อยตัวอาจยังไม่มีความเป็นรูปธรรม หรือไม่มีการดำเนินการในบางพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนภายหลังยุติคดีตามมาตรานี้

2) ปัญหาการบริหารจัดการของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ประเด็นปัญหาที่สถานพินิจฯ ประสบอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับการบริหารจัดการมาตรา 132 วรรคสอง จากการศึกษาวิจัยพบประเด็นสำคัญต่อไปนี้

(1) ความแออัดของสถานที่ เนื่องจากสถานพินิจฯ ในแต่ละแห่งส่วนมากมีเนื้อที่ไม่กว้างขวางมากนัก เมื่อเทียบกับศูนย์ฝึกและอบรมฯ โดยเฉพาะเมื่อต้องรับเด็กและเยาวชนเข้ามาดูแลเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีโรคระบาดโควิด-19 ยิ่งทำให้การบริหารจัดการด้านสถานที่ยากลำบากยิ่งขึ้น ซึ่งนอกจากจะต้องบริหารจัดการด้านสถานที่ที่เด็กและเยาวชนอยู่อาศัยเพื่อป้องกันการติดเชื้อแล้ว ยังต้องจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์เพื่อรองรับญาติที่เข้าเยี่ยมเด็กและเยาวชนด้วย เช่น การจัดเตรียมให้มีสถานที่และอุปกรณ์เพื่อการเยี่ยมเด็กผ่านระบบออนไลน์ เป็นต้น

ซึ่งการแก้ไขปัญหในปัจจุบันของบางพื้นที่คือ ศาลอาจมีคำสั่งให้เด็กตามมาตรา 132 วรรคสอง ไปควบคุมตัวที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ เนื่องจากมีสถานที่ที่กว้างขวางกว่า

“ความพร้อมในการรองรับเด็ก ม.132 วรรคสอง ถ้า 50-60 คนรับได้อยู่ แต่ถ้า 80 คน ความแออัดมันเริ่มมีมากขึ้น เมื่อตอนมียอดเด็ก 120 คน มีความรู้สึกที่เด็กอยู่ทุกพื้นที่ ถ้ามีโรคระบาดเข้ามา ซึ่งเรารับโครงสร้างเราไม่เกิน 100 คน ถ้าในความรู้สึกไม่เกิน 80 คน กำลังโอเคในการควบคุมเด็ก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ถ้าเด็กม.132 วรรคสอง เยอะก็จะมีปัญหาเรื่องสถานที่ แต่ถ้าเด็ก 200 คน ขึ้นไปมีปัญหาแน่” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“การใช้ ม.132 วรรคสองแนวโน้มมากขึ้นกว่าเดิม แต่ก็ยังไม่ได้มากจนเกินไป เพราะกลไกเอื้อให้ทำแต่สภาพแวดล้อมในการจัดการยังไม่เอื้อในส่วนของ ม.132 วรรคสอง เพราะว่าด้วยระบบการจัดการของกรมฯ ที่ผ่านมามียอมรับว่า 1. สถานแรกรับก็มีความจำกัดในเรื่องปริมาณกับสถานที่ ถ้ามากเกินไปจะจัดการได้ยาก การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่างๆ ก็ทำได้ไม่ครอบคลุมที่สถานแรกรับ โครงสร้างของรูปแบบการจัดการมีความจำกัดในเรื่องของปริมาณ อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ใช้ ม.132 วรรคสอง ไม่ครอบคลุมที่ด้วยก็ได้” (ผู้บริหาร)

“ถ้าเด็กเยอะ 200 -300 คน มันทำให้ติดเชื้อ ถ้าเรามีเกณฑ์ ปริมาณและข้อตกลง หรือแนวทางต่างๆ ถ้าการเข้า – ออก มันสมดุลกันก็ไม่มีปัญหา ถ้าจะใช้ ม.132 วรรคสอง ถ้าจำเป็นต้องไปสร้างสถานแรกรับให้แต่ละจังหวัดซึ่งการสร้างแต่ละแห่งใช้เงินประมาณ 30 ล้านบาท” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(2) อัตรากำลังพลไม่เพียงพอกับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการนี้
ซึ่งในปัจจุบันพบว่า สถานพินิจฯ บางแห่งต้องรองรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองเพิ่มมากขึ้น ทำให้ปริมาณบุคลากรไม่เพียงพอต่อการดูแลเด็กและเยาวชน ซึ่งต่างเป็นเด็กที่มีปัญหาด้านพฤติกรรมที่ต้องให้การดูแลอย่างใกล้ชิดและใช้ระยะเวลาในการดูแล บำบัด และฟื้นฟู รวมทั้ง การบริหารจัดการครูให้เพียงพอต่อการดูแลเด็กทั้งในด้านการศึกษาสายสามัญ และอาจต้องดำเนินการฝึกอาชีพในหลักสูตรระยะสั้นพร้อมๆ กันไปด้วย ทำให้บุคลากรบางตำแหน่งมีภาระงานหลายด้าน และมีภาระงานเป็นจำนวนมากไม่สมดุลกับปริมาณของเด็กและเยาวชนที่ต้องรับผิดชอบ

“สิ่งที่เป็นปัญหาก็คือ ในสถานพินิจฯ อัตรากำลังไม่เพียงพอกับที่จะดูแลเด็ก ม.132 วรรคสองที่ถูกส่งเยอะขนาดนั้น เพราะที่นั่นดูแลเด็กของจังหวัดฉะเชิงเทราด้วย และสิ่งที่จะต้องทำก็คือ นวัตกรรมซึ่งก็ได้ล้อมาจากศูนย์ฝึกฯ ก็คือ ถ้าศาลวางเงื่อนไขแล้วเด็กทำได้ครบเร็ว เช่น ศาลสั่งมา 6 เดือน และในช่วง 3 เดือนเด็กทำได้ครบหมดแล้วทางเราก็จะขอให้พิจารณาเพื่อที่จะลดหรือปล่อยก่อนกำหนด แต่เด็กต้องมีพฤติกรรมที่ดี” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“บางช่วงเกิน 100 คน แต่เจ้าหน้าที่เท่าเดิม ทำให้การบำบัดดูแลไม่ค่อยได้คุณภาพ ...ซึ่งจำนวนเด็ก ม.132 วรรคสองและอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ไม่ค่อยสมดุลกัน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“การดูแลเด็กจะใช้เวลาประมาณ 1-2 ชม.ในการพูดคุยกับเด็กต่อหนึ่งคน ซึ่งครู 1 คน ดูแลเด็ก 30 คน ทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง นอกจากนี้เด็กกลุ่มอื่นก็ต้องได้รับการดูแลเหมือนกัน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ถ้าใช้ ม.132 วรรคสอง มันก็จะทำให้เด็กพอกขึ้นมาเรื่อย ๆ ซึ่งในแต่ละวัน เราจะพบกับเด็กได้วันละ 2 คน แล้วเด็กอีก 30 คนซึ่งเราไม่เวลากลับไปพูดคุย ซึ่งเราจะมาคุยกับเด็กคนเดียว ไม่ได้เพราะเด็กในสถานพินิจฯ ทุกคนมีปัญหาหนักๆ กันทั้งนั้น เวลาคุยกับเด็กประมาณ 2 ชม. กว่าจะได้ปัญหามาของแต่ละคน หลังจากนั้นก็ต้องติดตาม ประเมินและการวางแผน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(3) งบประมาณไม่เพียงพอต่อการหาหลักสูตรฝึกอาชีพเสริม เนื่องจากในบางกรณีศาลมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนมีการฝึกอาชีพในสถานพินิจฯ ในขณะที่สถานพินิจฯเอง เน้นการดูแลและบำบัดพฤติกรรม มากกว่าการฝึกด้านทักษะอาชีพ จึงมีเฉพาะหลักสูตรอาชีพระยะสั้น ซึ่งยังมีข้อจำกัดด้านความหลากหลายของอาชีพที่ใช้ฝึก ทำให้ต้องพยายามจัดหาหลักสูตรอาชีพระยะสั้นมาเสริม เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด โดยส่วนใหญ่จะเป็นการขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกมาฝึกอาชีพให้ ซึ่งจำเป็นต้องใช้งบประมาณในการจัดหาหรือจัดจ้างครูที่เชี่ยวชาญมาฝึกอบรมให้แก่เด็ก รวมทั้งงบประมาณในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการฝึก และหากสถานพินิจฯ ไม่ได้รับงบประมาณในส่วนดังกล่าว ก็จะทำให้การฝึกอาชีพให้แก่เด็กและเยาวชนไม่บรรลุตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดมา หรืออาจใช้หลักสูตรอาชีพระยะสั้นเท่าที่มีอยู่ ที่อาจไม่ตอบสนองต่อความสนใจหรือความถนัดของเด็ก ทำให้เด็กและเยาวชนที่รับการฝึกไม่สนใจที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเอง และไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ต่อยอดในการประกอบอาชีพต่อไปได้

“ซึ่งหลักสูตรระยะสั้นบางช่วงเรามีข้อจำกัดในการฝึก เพราะเราไม่ใช่ศูนย์ฝึก ซึ่งทางเราจะต้องหาหลักสูตรและเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่จะต้องหาอาจจะเป็นช่างตัดผม ช่างทาสี ช่างเชื่อม ช่างซ่อมเครื่องเงินเบา ช่างคอมพิวเตอร์ อันนี้เป็นหน่วยงานที่จะต้องไปหามาให้ ซึ่งกรณีโควิดเข้ามาเราไม่สามารถหาได้ แต่เราก็ต้องพยายามหาอย่างซึ่งตอนนี้จะได้เยอะหน่อยเพราะมี กศน. โต๊ะสนาม ช่างเชื่อม ไฟฟ้าเบื้องต้น จากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานและอื่นๆ นี่ในเรื่องของช่างเชื่อมได้นำวิทยาลัยสารพัดช่างมาช่วยโดยวัสดุอุปกรณ์ได้ขอจากเครือข่ายช่างนอก ซึ่งงบประมาณเป็นบางปีมีมาก็ไม่มีปัญหา แต่เพราะว่าบางปีไม่มีมา” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(4) **ปัญหาการส่งต่อข้อมูลปัญหาหรือการประสานทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานพินิจฯ และศาล** ทำให้ศาลอาจไม่ทราบข้อจำกัดหรือสภาพปัญหาของสถานพินิจฯที่เคยประสบมาหรือกำลังประสบอยู่ รวมถึงการพิจารณาผลการประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนในแต่ละบุคคล ทำให้การใช้ดุลยพินิจในการออกคำสั่งตามมาตรา 132 วรรคสอง เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ จึงอาจไม่สอดคล้องกับความพร้อมของสถานพินิจฯที่จะรองรับหรือช่วยเหลือให้เด็กและเยาวชนสามารถปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด หรือในบางกรณี ศาลอาจมีคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อาจไม่เหมาะสมกับสภาพบริบทของเด็กและเยาวชนแต่ละคน ทำให้การพัฒนาเด็กและเยาวชนตามที่ศาลมุ่งหวังไว้ การไม่บรรลุผลตามที่มุ่งหวัง

“ที่จริงแล้วข้อมูลระหว่างสองหน่วยงานมันควรจะต้องถึงกัน ศาลจะต้องเข้าใจว่าสถานพินิจฯมีสภาพอย่างไร ปัญหาอะไร...การสื่อสารกันค่อนข้างน้อย ผู้พิพากษาก็ใช้ดุลยพินิจไปโดยที่ไม่รู้เขารู้เรา” (ผู้พิพากษา)

“โปรแกรมส่วนใหญ่ก็คือทราบก็ต่อเมื่อไปดูงานที่สถานพินิจฯมากกว่า โดยไม่ทราบว่าโปรแกรมแต่ละวันของเขาเป็นอย่างไร” (ผู้พิพากษา)

“มาระยะหลัง ม.132 วรรคสอง เยอะขึ้น ทำให้ศาลก็สั่งมาเป็นเงื่อนไขให้เรียนจบ ม.3 หรือฝึกวิชาชีพ 1 หรือ 2 วิชาชีพได้ แต่บางท่านสั่งมาให้เรียนจบ ม.3 ซึ่งบางคนเด็กเรียนไม่ได้ เพราะเด็กมันเครียดไม่สามารถเรียนจบได้เพราะว่าเด็กเราการศึกษาไม่ได้แต่การเรียนรู้พอได้ เด็กที่นี้เหมาะที่จะทำการเกษตร ช่าง ทาสี ถ้าจะไปนั่งเรียนทฤษฎีคงไม่ไป ต้องเข้าใจเด็กกลุ่มนี้ด้วย ถ้าเด็กกลุ่มนี้เน้นการศึกษาคงจะไม่อยู่สถานพินิจฯ หรือคงจะไปอยู่มหาวิทยาลัย ต้องเข้าใจบริบทของเด็กก่อน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(5) **ปัญหาการติดตามผลภายหลังเด็กและเยาวชนได้รับการปล่อยตัว** ซึ่งจะช่วยให้สามารถให้การช่วยเหลือดูแลเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยตัวได้ โดยแม้กรมพินิจฯ จะมีระบบและกลไกในการติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัวก็ตาม แต่ยังไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่กับเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง เหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือ การวางระบบและกลไกในการติดตามผลการใช้มาตรการดังกล่าวนี้ยังขาดความชัดเจน นอกจากนั้น สถานพินิจฯ ในแต่ละพื้นที่มีแนวโน้มในการรับเด็กและเยาวชนตามมาตรการดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น ทำให้ภาระงานมีมากขึ้น ในขณะที่อัตรากำลังพลเท่าเดิม มีผลให้จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอต่อการกำกับดูแลและติดตามผล จึงอาจไม่ได้มีการดำเนินการกำกับติดตาม หรือไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น เด็กและเยาวชนบางคนภายหลังที่ถูกปล่อยตัว จึงอาจไม่ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือให้พัฒนาตัวเองต่อเนื่องจากที่ได้เรียนรู้ในสถานพินิจฯ และบางรายอาจกลับไปกระทำผิดซ้ำได้อีก ในกรณีเช่นนี้ จึงมีผู้ให้ความเห็นว่า สถานพินิจฯ อาจไม่สามารถดำเนินการได้ตามลำพัง แต่ควรที่จะแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อย

ตัว รวมทั้งการประสานความร่วมมือกับศาลในการพัฒนาระบบและกลไกติดตามผล เพื่อให้ทราบข้อมูลปัญหา และพิจารณาหาแนวทางพัฒนาหรือปรับปรุงการดำเนินงานตามมาตรการดังกล่าว

“เด็กที่ออกไปแล้วเราไม่สามารถไม่ควบคุมได้ เพราะระบบการติดตามของเราทำยังไม่ได้เต็มที่ ส่วนการติดตามเราก็มีแต่ไม่ได้ติดตามอย่างเนื่อง ถ้าเด็กอยู่ในสังคมข้างนอกการติดตามค่อนข้างยาก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ม.132 วรรคสอง จะมีกลไกที่อะไรที่พอจะเข้าไปดูแลเด็ก รับช่วงต่อจากภายหลังที่เด็กออกมาแล้วเพราะทำดีที่สุดแล้วบางคนเข้ามามาตรการให้หลุดพ้นหรือยุติคดีเท่านั้น ซึ่งมีนโยบายติดตามผลแต่เนื่องด้วยมีองค์ประกอบหลายอย่างที่มีไม่สามารถเป็นรูปธรรมได้” (ผู้พิพากษา)

“ซึ่งกลไกมีแค่ว่าพอยุติคดี ก็ให้ทางสถานพินิจติดตามผลการบำบัดฟื้นฟูประมาณ 1 ปี ซึ่งการติดตาม 1 ปี ก็จะรายงานผลมาประมาณ 2 ครั้ง ซึ่งเราก็พบเห็นปัญหาจริงๆ เขาไปกระทำผิดซ้ำอีกก็จะมีส่วนหนึ่ง และเกินกว่าร้อยละ 50 ที่ไม่กระทำผิดซ้ำ ต้องมีทั้งส่วนภาครัฐและภาคเอกชนเข้าไปดูแล” (ผู้พิพากษา)

(6) อุปกรณ์ไม่พร้อมรับกับสถานการณ์แพร่ระบาดโควิด-19 เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ทำให้ต้องมีการจัดอุปกรณ์ให้แก่เด็กและเยาวชน ทั้งอุปกรณ์ในการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ และอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนการสอนทั้งการเรียนสายสามัญ และการฝึกอาชีพ สถานพินิจฯ บางแห่งที่ยังจัดหาอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีมาช่วยในการเรียนการสอนและการฝึกอาชีพไม่ได้ในสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้เด็กและเยาวชนขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาตนเอง

“ในสถานพินิจฯตอนนี้ก็อยากให้กวีวิชาการทางอาชีพมาสอนซึ่งแต่ก่อนก็เคยมีแต่เนื่องด้วยสถานการณ์โควิดปัจจุบันเลยเป็นเรื่องยาก ณ ตอนนี้ ผอ. ก็มีการนำการเรียนออนไลน์มาเป็นตัวช่วยเด็กๆ แต่ตอนนี้ยังทำไม่ได้เพราะไม่มีอุปกรณ์” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

โดยสรุป ปัญหาการบริหารจัดการของสถานพินิจฯ จะเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้านบุคลากร งบประมาณ และสถานที่รวมทั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน รวมไปถึงปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการทำงานตั้งแต่แรกรับ ที่สถานพินิจฯ และศาลควรมีการส่งต่อข้อมูลและประสานทำความเข้าใจร่วมกัน เพื่อที่จะมีคำสั่งในการกำหนดเงื่อนไขการปฏิบัติแก่เด็กและเยาวชนที่สอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของสถานพินิจฯ รวมไปถึงกระบวนการในการติดตามผลภายหลังการปล่อยตัวที่ยังขาดระบบและกลไกที่ชัดเจน โดยเฉพาะการประสานความร่วมมือกับศาลในการพัฒนาระบบและกลไกติดตามผล เพื่อให้ทราบข้อมูลปัญหา และพิจารณาหาแนวทางพัฒนาหรือปรับปรุงการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสอง รวมทั้งการแสวงหาความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนในการร่วมกันดูแลและช่วยเหลือเด็กและเยาวชนภายหลัง

การปล่อยตัว หากพบว่าเด็กหรือเยาวชนมีปัญหาลุ่บสรรรคในการใช้ชีวิต การพัฒนาตนเอง หรือพบความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ

3) ปัญหาการบริหารจัดการของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

ประเด็นปัญหาที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ ประสบอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับการบริหารจัดการ มาตรา 132 วรรคสอง จากการศึกษาวิจัยพบประเด็นสำคัญต่อไปนี้

(1) **เกิดการเปรียบเทียบสิทธิประโยชน์กับเด็กที่ถูกพิพากษาคดี** เนื่องจากในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ต้องดูแลทั้งเด็กและเยาวชนที่ได้รับการพิพากษาคดีและให้มาฝึกอบรม และเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งการดูแลส่วนใหญ่จะปะปนกัน ทำให้เด็กที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง เห็นถึงข้อแตกต่างเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่ตนเองไม่ได้รับ โดยเด็กที่ศาลมีคำสั่งพิพากษาแล้วจะได้รับสิทธิประโยชน์ตามมาตรา 59 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้แก่ การเลื่อนชั้น ลาเยี่ยมบ้าน ลดวันฝึกอบรม และพักการฝึกอบรม ในขณะที่เด็กที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ดังกล่าว ซึ่งบางรายเมื่อมองว่าตนเองไม่ได้รับสิทธิประโยชน์เหมือนกับเพื่อนที่อยู่ในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ด้วยกันจึงเกิดความคับข้องใจ และไม่เข้าใจว่าเหตุใดจึงไม่ได้รับสิทธิประโยชน์เช่นนั้นบ้าง หรือเด็กบางรายที่ให้ความสำคัญกับการได้รับสิทธิประโยชน์เช่นเดียวกันนี้ มากกว่าการไม่มีประวัติคดีติดตัวเสียอีก

“ข้อจำกัดเมื่อเด็ก ม.132 วรรคสอง มาอยู่ที่ศูนย์ฝึกฯ สิทธิประโยชน์จะได้ไม่รับเหมือนเด็กฝึกอบรม ส่วนปัญหาและอุปสรรค คือ เรื่องการดูแล ถ้าส่งเด็ก ม.132 วรรคสอง มารวมกับเด็กฝึกอบรม ซึ่งมีความแตกต่าง เด็กบางคนไม่เข้าใจ และอธิบายไปแล้ว ว่าทำไมไม่ได้สิทธิเหมือนเด็กฝึกอบรม” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“การดูแลปัญหาก็คือการมาอยู่ที่นี่ จะรวบเด็กฝึกอบรมกับเด็ก 132 เข้าด้วยกันเรื่องสิทธิประโยชน์ข้างในเช่น การลาพัก ปล่อยก่อน ลดระยะฝึก ส่วนนี้จะได้น้อยกว่าหรือบางกรณีก็อาจจะกลับไปเยี่ยมบ้านไม่ได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับศาลด้วย ถ้าขอได้ ก็จะไม่มีการเหลื่อมล้ำด้านสิทธิประโยชน์” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“เวลาพูดคุยกับเด็กเราก็จะบอกว่าของเรายังไม่ตัดสิน ยังไม่ได้อะไร คดีเรายังไม่ได้สั่งฝึกอบรม ซึ่งเด็กส่วนใหญ่บอกฝึกอบรมดีกว่าจะได้วันลด ไม่ได้สนใจคดีของเขาเลย ” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

(2) **ข้อจำกัดในการฝึกทักษะอาชีพในสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19** สืบเนื่องจากต้องเฝ้าระวังการแพร่กระจายของเชื้อ ทำให้ศูนย์ฝึกและอบรมฯ ต้องหยุดชะงักการฝึกทักษะอาชีพบางประเภทที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายความร่วมมือภายนอกเข้ามาช่วยสอน เนื่องจากไม่สามารถให้เครือข่ายเข้ามาในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ในสถานการณ์ที่กำลังแพร่ระบาดอยู่ได้

“หลักสูตรวิชาชีพมีเพียงพอ แต่ถ้าเยอะเกินไป เมื่อก่อนไม่มีโควิด ก็จะมีเครือข่ายเข้ามาช่วยสอน พอมีโควิดทางศูนย์ฝึกฯโดนหนักเลย เครือข่ายเข้ามาฝึกไม่ได้ เช่น ฝึกวินัย ฝึกอาชีพ หรือมาให้คำแนะนำให้กำลังใจก็เข้าไม่ได้” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

(3) การขาดระบบกลไกในการกำกับติดตามภายหลังการปล่อยตัว โดยศูนย์ฝึกและอบรมฯ ยังไม่มีระบบและกลไกในการติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัวที่ชัดเจน แม้จะมีนโยบายในการวางแผนหลังปล่อยตัวเด็กภายหลังการฝึกและอบรมแล้วก็ตาม แต่ยังไม่มีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมกับเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งเช่นเดียวกันกับระบบการกำกับติดตามภายหลังปล่อยตัวที่สถานพินิจฯ ควรต้องดำเนินการ คือการแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งเครือข่ายในชุมชนในการร่วมติดตามช่วยเหลือเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัว รวมทั้งการประสานความร่วมมือกับศาลในการพัฒนาระบบและกลไกติดตามผล เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญที่จะนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางพัฒนาหรือปรับปรุงการดำเนินงานตามมาตรการ 132 วรรคสอง ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และลดอัตราการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

“ตอนนั้นนโยบายก็คือการวางแผนหลังปล่อยเด็กฝึก แต่ตามมาตรา 132 ยังไม่มีตามบางที่ต้นเหตุของปัญหานั้นยังแก้ไม่หมด เด็กอาจจะกลับไปกระทำผิดซ้ำได้อีก” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

โดยสรุป ปัญหาและอุปสรรคของศูนย์ฝึกและอบรมฯ ในการบริหารจัดการตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ ประเด็นสำคัญจะเป็นเรื่องของสิทธิประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 ได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กและเยาวชนที่ถูกตัดสินพิพากษาให้ฝึกอบรม ซึ่งอยู่ในศูนย์ฝึกและอบรมฯ เดียวกัน ทำให้เกิดข้อเปรียบเทียบและสร้างความคับข้องใจให้กับเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฝึกและอบรมฯ ต้องพยายามทำความเข้าใจกับเด็กและเยาวชนเหล่านี้ ปัญหาและอุปสรรคอื่น ๆ จะเป็นเรื่องของข้อจำกัดในการฝึกทักษะอาชีพ ทั้งในสถานการณ์ปกติและสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 และประเด็นปัญหาท้ายสุดคือ การขาดระบบกลไกการกำกับติดตามช่วยเหลือ เด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัวที่ชัดเจน ซึ่งควรต้องมีการพัฒนาให้มีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม โดยจุดมุ่งหมายสำคัญคือการลดการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการดังกล่าวนี้

2.3 ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

ข้อค้นพบเกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ ส่วนใหญ่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และกลุ่มครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และบางส่วนได้จากการสัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่ทำ

หน้าที่เกี่ยวข้องกับมาตราดังกล่าวนี้อยู่ โดยจะนำเสนอผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด 2) ผลกระทบต่อครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และ 3) ผลกระทบต่อชุมชนหรือสังคมที่เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดอาศัยอยู่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 ผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับผลกระทบต่อดังกล่าวและเยาวชนที่กระทำผิดและศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง พบผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ผลกระทบทางบวกต่อดังกล่าวและเยาวชน

ผลกระทบทางบวกหรือผลกระทบที่เป็นประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง มีดังนี้

(1) **ช่วยให้เด็กและเยาวชนไม่มีประวัติติดตัว** ทำให้เด็กและเยาวชนไม่รู้สึกรู้ว่ามีมลทินติดตัว และรู้สึกมีความมั่นใจที่จะออกไปใช้ชีวิตที่ดีขึ้นภายหลังการปล่อยตัว โดยเฉพาะการออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ นอกจากนั้น หากเด็กและเยาวชนที่เข้าใจได้ว่ามาตรการดังกล่าวนี้เป็นการให้โอกาสกับพวกเขาในการกลับเนื้อกลับตัว เด็กมักรู้สึกสำนึกผิดและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่บกพร่องให้เหมาะสมขึ้น รวมไปถึงมีการตั้งเป้าหมายที่จะใช้ชีวิตให้เหมาะสมต่อไปในอนาคตภายหลังจากยุติคดีและได้รับการปล่อยตัวแล้ว

“ม.132 วรรคสอง ช่วยให้เราไม่มีประวัติ และอยู่ที่นี่ต้องอยู่ในกฎระเบียบ หลังจากพ้นโทษไปจะไปเรียนต่อให้จบ และทำงาน ที่เลือกเรียนช่วงย่นต์เพราะชอบทำรถ” (เด็ก/เยาวชน)

“ม.132 วรรคสอง ทำให้เรารู้สึกดีออกไปสามารถทำงานอะไรก็ได้เพราะไม่มีประวัติ ...เป็นการให้โอกาสเป็นข้อดีกับเรา คือ ไม่มีประวัติติดตัว เวลาออกไปจะได้ทำงานได้” (เด็ก/เยาวชน)

“ม.132 วรรคสอง ทำให้เรารู้สึกดีออกไปสามารถทำงานอะไรก็ได้เพราะไม่มีประวัติ” (เด็ก/เยาวชน)

(2) **ได้รับการบำบัดฟื้นฟู และฝึกทักษะที่สำคัญ** โดยการที่เด็กและเยาวชนได้เข้ามาอยู่ที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ แม้จะเป็นการจำกัดอิสรภาพ แต่สิ่งที่ได้ทดแทนคือการได้รับการบำบัดดูแลทั้งทางด้านจิตใจ ด้านสังคม และการฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตต่อไปในอนาคต เช่น การบำบัดผ่อนคลาย การบำบัดยาเสพติด รวมทั้งการฝึกทักษะทางสังคม เพื่อให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขได้ ซึ่งหากเด็กและครอบครัวยังไม่มีความพร้อม แล้วให้ใช้ชีวิต

อยู่ภายนอก เด็กและเยาวชนเหล่านี้อาจไม่ได้รับการแก้ไข บำบัด พื้นฟู อย่างถูกต้องเหมาะสม และอาจเสี่ยงที่จะกระทำผิดซ้ำได้ง่าย

“คนตรีบำบัดช่วยให้เราผ่อนคลายขึ้นได้ฟังเพลง ส่วนวิชาชีพช่วยให้เราได้มีวิชาชีพรองรับตัวเองอนาคตอาจจะได้ใช้” (เด็ก/เยาวชน)

“ได้รับการดูแลและบำบัดๆ เป็นอย่างดีและเหมาะสมเพราะทำให้เรารู้จักวิธีการปฏิเสธเมื่อถูกชักชวน และเพียงพอกับระยะเวลาที่กระทำผิดเพราะอยู่ข้างนอกไม่ได้บำบัดพออยู่ข้างในได้บำบัด ซึ่งอยู่ข้างนอกก็จะกลับไปเสพอีก” (เด็ก/เยาวชน)

“ประโยชน์ของ 132 วรรคสองดีเพราะว่าเด็กอยู่ตามห้องทุ่งนาที่กระทำผิดจะอยู่ตามห้องไร่ ห้องนาและกลุ่มคนที่ไม่ดีการที่จะเข้ามาสู่กระบวนการในสถานที่ยึด มีการฝึกอบรม การตัดสินใจ รวมไปถึงการเข้าโปรแกรมต่างๆ เช่น ฝึกบำบัดยา บำบัดยาเสพติด มีหลักสูตรให้เรียนรู้ในทักษะต่างๆ ในสถานพินิจฯ” (ผู้พิพากษา)

“พอมายูที่นี้ก็กินยาเรื่อย ๆ ถ้ากลับออกไปเพื่อนชวน ก็จะกินยาเหมือนเดิมเพราะอยากให้มันหาย ตั้งใจอยากกลับไปเรียนเพราะสงสารแม่ เวลาอยู่บ้านไม่เคยมีใครเห็นค่า เวลาอยู่วางที่นี้แม่แต่แม่ที่เห็นค่าเรา” (เด็ก/เยาวชน)

(3) ได้รับการศึกษาหรือได้ศึกษาต่อเนื่อง เนื่องจากเด็กหรือเยาวชนอาจออกจากระบบการศึกษาแล้ว หรือบางคนกำลังศึกษาต่อแต่ต้องเข้ามาอยู่ในสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกอบรม ซึ่งศาลมักมีคำสั่งให้สมัครศึกษาต่อ (กศน.) ซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งในขณะที่ถูกควบคุมตัว เพื่อให้มีคุณสมบัติออกไปใช้สมัครงาน และได้ศึกษาเล่าเรียนตามความเหมาะสมของวัย ซึ่งหากยุติคดีก่อนศึกษาจบ เด็กและเยาวชนสามารถออกไปศึกษาต่อเนื่องให้จบได้ ซึ่งต้องอาศัยทั้งความตั้งใจของเด็กและเยาวชน และการกำกับดูแลของครอบครัว รวมถึงระบบและกลไกในการกำกับติดตาม ตามมาตรา 132 วรรคสอง

“ยังเรียนไม่ทันจบก็ถูกปล่อยตัวก่อนทำให้เรียนไม่จบ ซึ่งชั้นต่ำ 2 ปี ต้องจบ แต่ถ้าพ้นโทษไปจะทำการเรียนต่อให้จบโดยไปสมัครเรียนใหม่และทำการเทียบโอนเพราะเหลืออีกแค่ 2 เทอม ก็จะจบ ม.ต้น และอยากเรียน กศน.ให้จบ ม.6 แต่คงต้องทำงานด้วยเรียนไปด้วยทางด่วนช่าง แต่เมื่อพ้นโทษไปจะไปทำงานที่โรงงานแถวบ้านก่อน” (เด็ก/เยาวชน)

“ม.132 วรรคสองมีผลต่อตัวเรา ได้ทำงานฝึกอาชีพทำให้เราอยากทำ โดยเรียน กศน. ทุกวันอังคาร โดยครู กศน. เข้าสอน” (เด็ก/เยาวชน)

(4) ได้เรียนรู้และฝึกทักษะอาชีพ เนื่องจากเด็กและเยาวชนหลายๆ รายที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง และออกจากระบบการศึกษาแล้ว เด็กจำนวนไม่น้อยที่มีความคิดไม่อยากเรียนต่อ แต่อยากออกไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเอง ซึ่งการใช้มาตรา 132 วรรคสองนี้ ศาลส่วนใหญ่ให้

ความสำคัญกับการเรียนและฝึกด้านวิชาชีพ เพื่อที่เด็กและเยาวชนจะนำไปต่อยอดประกอบอาชีพได้
 ภายหลังเมื่อปล่อยตัวแล้ว ซึ่งการไม่มีคดีติดตัว จะช่วยให้เด็กสามารถออกไปประกอบอาชีพได้ง่ายขึ้น
 กว่าถูกรุกพิพากษาคดี

“ได้รับการดูแล ตาม ม.132 วรรคสอง ได้เรียนฝึกวิชาชีพ คือ โต๊ะสนาม และ
 หลังจากนี้ก็จะเรียนทาสี ซึ่งวิชาชีพที่ทางสถานพินิจฯ มาให้เรียนมีความเหมาะสม” (เด็ก/เยาวชน)

“เมื่อเจอคดีใบกระท่อม ศาลตัดสิน 1 ปี ให้มาอยู่สถานพินิจฯ ซึ่งสถานพินิจฯ มีการ
 ฝึกวิชาชีพการทาสีพระ คอมพิวเตอร์เกี่ยวกับการออกแบบ ช่างตัดผม” (เด็ก/เยาวชน)

“เมื่อมาอยู่ในศูนย์ฝึกจะมีวิชาชีพให้เรียนได้แก่ เกษตร ช่างเชื่อม ช่างไฟฟ้า
 คอมพิวเตอร์ ศิลปะ เป็นต้น ซึ่งศาลจะสั่งให้เรียน 1 วิชาชีพ และต้องเรียนให้จบชั้นมัธยมศึกษาตอน
 ปลาย ซึ่งวิชาชีพที่เลือกเรียน คือ เกษตร ใช้ระยะเวลาเรียน 6 เดือน หลังจากเรียน 1 วิชาชีพ
 หลังจากนั้นอีก 6 เดือน เรียนช่างไฟฟ้า อีก 6 เดือน ขณะเดียวกันก็เรียน กคนไปด้วย” (เด็ก/
 เยาวชน)

“มีหน่วยให้เลือก เช่น พละ ช่างตัดผม ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อม เกษตร เราเลือกหน่วย
 ช่างตัดผม เรียน 3 เดือนจบ สามารถเรียนเพิ่มเติมได้อีกโดยเลือกช่างไฟฟ้า เมื่อออกไปจะได้ไปหางาน
 ทำเมื่อเวลาอยู่บ้าน” (เด็ก/เยาวชน)

“มีการเรียนช่างเชื่อมพอเรียนจบก็จะมีใบรับรองให้สามารถไปยื่นขอสมัครงานได้”
 (ผู้ปกครอง)

(5) การถูกควบคุมช่วยให้อยู่ไม่ต้องเจอสภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยง ซึ่งได้มีการนำเสนอ
 ไปก่อนหน้านี้แล้วว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้เข้ามาตรา 132 วรรคสอง เงื่อนไขสำคัญอย่าง
 หนึ่งคือ ครอบครัวไม่มีความพร้อมที่จะดูแลเด็ก รวมทั้งเด็กต้องกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความ
 สุ่มเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ เช่น แห่ลงมั่วสุมในชุมชน หรือกลุ่มแก๊งเพื่อน ๆ ที่กระทำผิด ดังนั้น การที่
 ศาลส่งตัวเด็กและเยาวชนไปที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะช่วยแยกเด็กออกมาจาก
 สภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยงนั้นระยะหนึ่ง เพื่อให้ครอบครัวได้มีโอกาสในการเตรียมความพร้อมที่จะ
 รองรับเด็กและเยาวชนภายหลังที่ได้รับการยุติคดีแล้ว

“อีกอย่างเมื่ออยู่ข้างนอกกลัวจะห้ามใจตัวเองไม่ได้ในการกระทำผิด เช่น เพื่อนมา
 บั่นหัวเรา แล้วเผลอต่อยเพื่อนไปเพราะฉะนั้นต้องควบคุมอารมณ์ให้ได้ เราต้องทำเพื่อแม่และ
 ครอบครัว หลังจากพ้นโทษไปมีการวางแผนว่าจะไปอยู่กับแม่ที่ต่างจังหวัดช่วยแม่ทำงานที่สุจริต และ
 เรียนต่อ แต่ถ้ากลับไปสู่สังคมเดิมๆ ก็จะทำให้เรากระทำผิดเหมือนเดิม” (เด็ก/เยาวชน)

(6) ทำให้รู้สึกสำนึกผิด โดยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเด็กและเยาวชนบางส่วน
 กล่าวว่าตนรู้สึกสำนึกผิด โดยเฉพาะเมื่อคิดได้ว่าความผิดที่ตนเองกระทำลงไปทำให้พ่อแม่เสียใจ หรือ

เด็กบางคนที่น่ารักได้ เพราะเห็นว่าแม่ตนจะกระทำความผิด แต่ก็ยังได้รับโอกาสให้ปรับปรุงตัว รวมไปถึงเด็กบางคนที่น่ารักได้ และตั้งใจจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพราะไม่อยากกลับมาถูกควบคุมตัวซึ่งจะทำให้ขาดอิสรภาพอีกครั้งหนึ่ง ความรู้สึกสำนึกผิดเช่นนี้ ทำให้เด็กและเยาวชนคิดที่จะปรับปรุงตัวเอง และมีเป้าหมายในชีวิตชัดเจนขึ้น

“สำนึกผิดว่าออกไปจะไม่ยุ่งกับยาเสพติด เพราะกลัวจะได้เข้าอยู่ในสถานพินิจฯ อีก และรู้สึกผิดกับพ่อแม่ และจะตั้งใจเรียนให้จบ ม.6 และไปต่อ ปวส.ช่างก่อสร้าง หางานทำ ถ้าย้อนกลับไปได้จะไม่ยุ่งจะตั้งใจเรียน” (เด็ก/เยาวชน)

“สำนึกผิด คือ สงสารพ่อแม่ ออกไปแล้วจะทำตัวดีเพื่อพ่อแม่ นอกจากนี้ยังทำให้เรามีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปคือ เป็นคนนิ่ง เงียบคิดก่อนทำอยู่เสมอ ออกไปอยากไปเรียนให้สูงๆ อยากให้พ่อแม่สบายไม่อยากให้ลำบาก” (เด็ก/เยาวชน)

“ม.132 วรรคสอง เป็นการให้โอกาสในการปรับปรุงตัวให้ดีขึ้น และทำให้สำนึกผิด คือ มีการปรับเปลี่ยนนิสัยให้ดีขึ้น” (เด็ก/เยาวชน)

“ทำให้เราได้คิดหลายอย่าง ไม่อยากทำผิด ทำงานหาเงินให้พ่อแม่ ถ้าย้อนกลับไปได้จะไม่ทำอีกเพราะตามเพื่อนเกินไป ถ้าออกไปเจอเพื่อนกลุ่มนี้ก็จะไม่คบ แต่จะคบกับเพื่อนกลุ่มที่ไม่เสพ” (เด็ก/เยาวชน)

“เมื่อออกไปแล้วจะตั้งใจเรียนให้จบ และจะไปสมัครเป็นทหาร ทำให้สำนึกผิดว่าคนเราอย่าใจร้อน จะทำอะไรก็คิดให้มากๆ และรู้สึกเสียใจทำให้พ่อแม่เสียใจด้วย และรู้สึกเสียใจกับผู้เสียชีวิตเพราะอารมณ์ชั่ววูบของเรา” (เด็ก/เยาวชน)

“แม่รู้สึกเหมือนเขาคิดได้ บอกกับแม่ว่าจะไม่ทำอีก รู้สึกได้ถึงความสำนึกผิด. หลังจากพ้นโทษไป 6 เดือน แม่คิดว่าแม่จะสามารถดูแลให้อยู่ในลู่ทางได้ เพราะทางสถานพินิจฯได้ปูทางมาดีแล้วอยู่แล้ว” (ผู้ปกครอง)

(7) มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่เหมาะสมขึ้น ซึ่งมักเริ่มจากเด็กที่สำนึกว่าการกระทำที่ผ่านมาเป็นสิ่งผิด และอยากปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอยากที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อที่จะให้พ่อแม่รู้สึกสบายใจขึ้น เด็กบางคนอยากแก้ไขตนเองเพื่อทดแทนการกระทำที่ทำให้พ่อแม่เสียใจ รวมไปถึงอยากปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่ออนาคตที่ดีของตนเองและช่วยให้ครอบครัวสบายขึ้น สิ่งที่พบจากการศึกษาวิจัยคือ เด็กและเยาวชนมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ มองว่าตนเองมีนิสัยที่ดีขึ้น มีพฤติกรรมที่ดีขึ้นกว่าเดิม มีเป้าหมายที่จะทำสิ่งที่ดีๆ เพื่ออนาคตของตนเองและครอบครัว เช่น อยากเรียนหนังสือต่อ หรือหาอาชีพที่เหมาะสมทำ เป็นต้น รวมไปถึงมีความมั่นใจที่จะไม่กลับไปกระทำความผิดเช่นเดิมอีก นอกจากหลักฐานคำพูดของตัวเด็กและเยาวชนเองแล้ว จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองบางส่วน ยังยืนยันถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบุตรหลานเมื่อได้รับการบำบัด

ฟื้นฟู โดยเห็นถึงการปรับเปลี่ยนทั้งวิถีคิด ลักษณะนิสัย และการกระทำที่ดูเปลี่ยนไป รวมทั้งบุคลากรที่ดูแลเด็กและเยาวชน พบว่า เด็กและเยาวชนบางรายมีวิถีคิดและพฤติกรรมเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด

“เมื่อพ้นโทษไปได้สัญญากับตัวเองไว้ว่าจะไม่กลับมายุ่งเกี่ยวกับมันอีก ถึงแม้ว่าจะกลับไปสู่วิถีเดิมๆ เราจะต้องมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็งเพื่อตัวเราเองและครอบครัว” (เด็ก/เยาวชน)

“และอีกอย่าง ม.132 วรรคสอง เป็นการให้โอกาสในการปรับปรุงตัวให้ดีขึ้น และทำให้สำนึกผิด คือ มีการปรับเปลี่ยนนิสัยให้ดีขึ้น” (เด็ก/เยาวชน)

“ทำให้เราได้บำบัดตัวเราเอง ได้เรียนรู้ทักษะการปฏิเสธ ได้เล่นกีฬา นอกจากนี้ทำให้เราได้มีการปรับเปลี่ยนความคิดที่จะไม่กลับมายุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก และพฤติกรรมกรรมก็เปลี่ยนไปหลังจากที่เคยนอนตื่นสายก็กลับมาอนตื่นเช้า และตรงต่อเวลา” (เด็ก/เยาวชน)

“เมื่อมาอยู่ที่นี่ทำให้เปลี่ยนไป คือ สิ่งที่ไม่เคยทำก็ต้องทำ ไม่อยากทำก็ต้องทำได้ เป็นนิสัย เพราะจะเข้ากับส่วนรวมและเพื่อนๆ ได้ อารมณ์ก็เปลี่ยนใจเย็นขึ้นเมื่อก่อนใจร้อนทะเลาะไปเรื่อย เวลานี้ก็อดทนมากขึ้น ถ้าออกไปแล้วมีคนมาล่อก็จะตอบว่า มันผ่านไปแล้วก็ให้มันผ่านไป เมื่อก่อนรู้สึกท้อว่าซีเกียจเรียนแม่ให้ไปโรงเรียนก็อยากหนีเรียนเพราะซีเกียจอีกอย่างไม่รู้จะเรียนไปทำไม แต่ตอนนี้รู้แล้วว่าเรียนเพื่อหาเงินเลี้ยงตัวเองและครอบครัว” (เด็ก/เยาวชน)

“ทำให้ความคิดเปลี่ยนไปมาก คิดได้ว่าเราจะไม่ทำผิดอีก ส่วนการวางแผนว่า จะไปทำงานและเรียน กศน. ให้จบ ถ้าทำงานก็จะเป็นโรงกลึงทำรถ เพราะตอนนี้กำลังจะสมัครเรียน กศน. ใหม่ และออกไปจะรักแม่มากกว่าเดิม” (เด็ก/เยาวชน)

“เพราะตัวน้องเองไม่ค่อยมีระบบ คือบางวันก็ปล่อยตัวไม่ดูแลตัวเองเลย เห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นการที่น้องมีมารยาทมากขึ้น ดูเรียบร้อยขึ้น จากตอนแรกที่อยู่ข้างนอกที่ลักษณะท่าทางเหมือนอันธพาล” (ผู้ปกครอง)

“ทำให้เขาปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น ตัดผมเป็น ทำกับข้าวเป็น ซึ่งเมื่อก่อนไม่เคยทำ และวางแผนว่าเมื่อออกไปแล้วจะไปขับวินมอเตอร์ไซด์ และเป็นช่างตัดผม” (ผู้ปกครอง)

“พอใจที่น้องได้มาอยู่ตรงนี้ การที่มาหาในแต่ละครั้งมีผลตอบรับที่ดีขึ้น มีนิสัยก้าวร้าวที่ลดลง เข้าหาผู้ใหญ่” (ผู้ปกครอง)

“มองว่าเด็กอยู่กับครูมาตั้งแต่ต้นเหมือนกับว่ามีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน เด็กก็จะเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรม ขณะที่อยู่กับเรา เด็กเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น แนวคิดของเขาก็เปลี่ยนไป ณ จุดที่อยู่กับเรา” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(8) รู้สึกหลาบจำ ไม่อยากกระทำผิดซ้ำอีก โดยเด็กหรือเยาวชนอาจจะไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกสำนึกผิดชัดเจน แต่การถูกควบคุมตัวตามมาตรา 132 วรรคสอง ทำให้เด็กบางคนรู้สึกหลาบจำ ไม่อยากกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก เพราะไม่อยากกลับมาถูกควบคุมตัวเหมือนเดิม

“ถ้าออกไปแล้วเจอมันมาพูดไม่ดีกับเราถ้าเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ปล่อยไป แต่ถ้าเจอเรื่องใหญ่ๆ ก็จะมีคนถึงที่อยู่ในสถานพินิจฯ เพราะไม่อยากเข้ามาอีก” (เด็ก/เยาวชน)

“สำนึกคิดว่าออกไปจะไม่ยุ่งกับยาเสพติด เพราะกลัวจะได้เข้าอยู่ในสถานพินิจฯ” (เด็ก/เยาวชน)

(9) มีเป้าหมายในชีวิตชัดเจนขึ้น จากการที่ได้รับการอบรม และบำบัดฟื้นฟู และสำนึกถึงการกระทำผิดที่ผ่านมา ทำให้เด็กและเยาวชนบางรายคิดได้ และมองถึงอนาคตของตนเอง และมีการตั้งเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจนขึ้นว่าจะต้องทำอะไรบ้างเมื่อถูกปล่อยตัวออกไป โดยกำลังใจที่สำคัญคือพ่อแม่หรือคนในครอบครัว หรือแม้แต่เด็กหรือเยาวชนบางรายที่อาจจะมียุติธรรมแต่แยกไม่ได้อยู่กับพ่อแม่หรือแม่ ก็สร้างเป้าหมายสำหรับชีวิตของตนเอง เพราะอยากทำให้อนาคตของตนเองดีขึ้น เป็นที่พึ่งให้กับตนเองได้ ในขณะที่ เด็กหรือเยาวชนบางรายอาจมองเห็นถึงแบบอย่างที่ดีในขณะที่ถูกควบคุมตัวอยู่ และมองว่าตนเองน่าจะเอาเยี่ยงอย่างหรือเป็นแบบนั้นได้ เช่น ตัวแบบจากครูที่ดูแลเป็นต้น จึงตั้งเป้าหมายให้กับตนเองเพื่อจะเป็นตามแบบอย่างที่ดีเช่นนั้นบ้าง นอกจากนี้ ยังพบว่า มีเด็กหรือเยาวชนที่สนิทสนมกัน มีการพูดคุยและชักชวนกันที่จะร่วมกันไปทำในสิ่งที่ตนเองและพวกได้ตั้งเป้าหมายที่ดีเอาไว้

“สิ่งสำคัญที่จะเป็นกำลังใจให้สู้ต่อไปคือ แม่และครอบครัวที่คอยเป็นกำลังใจ หลังจากพ้นโทษไปจะมีการวางแผนการจัดระบบระเบียบการทำงานให้เป็นเวลา ทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด และออกไปแล้วจะประกอบอาชีพสุจริตซึ่งวางแผนไว้ก็คือ ขับวินมอเตอร์ไซด์ และเรียน กศน.ไปด้วย เมื่อเรียนจบแล้วก็จะเข้าทำงานบริษัท เมื่อมีเงินเก็บสักก้อนอยากมีกิจการเป็นของตนเองคือ เปิดร้านรับซื้ออะไหล่มอเตอร์ไซด์มาทำเป็นรถมอเตอร์ไซด์มือสองจำหน่าย” (เด็ก/เยาวชน)

“เมื่อพ้นโทษมีการวางแผนจะไปทำงานโรงงานน้ำปลา พร้อมกับเรียน กศน.ไปด้วย นอกจากนี้เป้าหมายเมื่อมีเงินอยากได้รถมอเตอร์ไซด์ขับไปทำงาน” (เด็ก/เยาวชน)

“ตั้งใจเรียนให้จบ ม.6 แล้วเรียนต่อสายวิชาชีพ เมื่อจบแล้วมาสอบเป็นเจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกฯ เพราะชอบและสามารถทำได้ อีกอย่างอยากเป็นข้าราชการด้วยเพราะมีสิทธิหลายๆ ให้กับตัวเราเองและครอบครัวด้วย” (เด็ก/เยาวชน)

“วางแผนเมื่อพ้นโทษ จะไปประกอบอาชีพที่สุจริต ช่วยพ่อดูแลสวน และไปเรียนต่อ กศน.ให้จบ ม.3” (เด็ก/เยาวชน)

“การวางแผนเมื่อพ้นโทษ จะทำงานกับพ่อที่เทศบาลดับเพลิง เรียนให้จบ ม.3 และอยากไปเป็นทหารด้วยการสมัครใจ และสิ่งแรกที่ออกไปจากที่นี่ที่จะทำ คือ บวชให้ปู่ เพราะปู่เสียชีวิตขณะที่อยู่ในศูนย์ฝึกฯ ไม่ได้ออกไปร่วมงาน” (เด็ก/เยาวชน)

“เพื่อนเข้ากันได้ไม่มีปัญหา และพูดกันว่าเมื่อออกไปจะพากันไปเรียน ตั้งใจว่าจะออกไปเรียนด้วยกัน” (เด็ก/เยาวชน)

2) ผลกระทบทางลบต่อเด็กและเยาวชน

นอกจากผลกระทบที่เกิดจากการใช้มาตรา 132 วรรคสองในทางบวกที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว การที่เด็กและเยาวชนถูกควบคุมตัวไว้ให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดจนกว่าจะยุติคดียังทำให้เกิดผลกระทบในทางลบแก่เด็กและเยาวชน ในประเด็นต่อไปนี้

(1) **รู้สึกขาดอิสระ สูญเสียการใช้ชีวิตตามปกติทั่วไป** เนื่องจากการมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง เด็กและเยาวชนต้องถูกควบคุมตัวไว้ในสถานที่ที่ศาลเห็นสมควร ซึ่งพบว่า มีอยู่ 2 ที่ที่ศาลส่งตัวเด็กไปควบคุมตัวตามวรรคสองนี้ คือ สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรม การถูกควบคุมตัวไว้ในสถานที่ปิดเช่นนี้ รวมทั้งถูกกำหนดให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ ตามที่ศาลกำหนด ซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาจจะไม่ชอบหรือไม่ถนัดที่จะปฏิบัติตาม จึงทำให้รู้สึกสูญเสียความเป็นอิสระ เพราะไม่สามารถกลับใช้ชีวิตเช่นเดิมได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

“อยู่ข้างในไม่มีอิสระ อยากเจอหน้าพ่อแม่ก็ไม่ได้เจอ ต้องรอจนกว่าอายุให้ครบกำหนด” (เด็ก/เยาวชน)

“หนักใจ กังวลว่าคนอยู่ข้างนอกจะเป็นอย่างไร เดินทางไปไหนจะเกิดอุบัติเหตุบ้าง หรือเปล่า เป็นห่วงครอบครัวและที่สำคัญเป็นห่วงย่า” (เด็ก/เยาวชน)

“ในการที่เด็กมาอยู่กับเราก็น่าดีในบางอย่าง แต่มันก็ไม่ดี ทำให้เป็นการสูญเสียการใช้ชีวิตในสังคมกับคนทั่ว ๆ ไป กับพ่อแม่” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

(2) **อาจรวมกลุ่มกับเด็กหรือเยาวชนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมไม่เหมาะสม หรือชักชวนกันกระทำความผิด** โดยเฉพาะในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ที่เป็นที่พักของ เด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมหลากหลาย และมีการดูแลปะปนกับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งพิพากษาแล้ว ซึ่งอาจเป็นเด็กที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหามาก การที่เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ต้องเข้าไปปะปนกับเด็กกลุ่มลักษณะเช่นนี้ ทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ชวนกันฝ่าฝืนกฎระเบียบของสถานที่ควบคุม รวมไปถึงมีการเลียนแบบทัศนคติและพฤติกรรมกระทำความผิด เนื่องจากเด็กและเยาวชนในวัยนี้ ค่อนข้างติดเพื่อนและคล้อยตามกลุ่มแก๊งเพื่อนได้ง่าย ทำให้อาจกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกได้

“ส่วนผลกระทบการใช้ มาตรา 132 วรรคสอง นั้นเมื่อเข้ามามีแต่สังคมเดียวกัน คล้ายๆ กัน มีเพื่อนกลุ่มเดียวกันในการทำผิดกฎหมาย” (เด็ก/เยาวชน)

“ในกรณีที่เด็กทำผิดซ้ำใน ม.132 วรรคสอง และอยู่นานมาก ก็จะเริ่มมีอิทธิพล ซึ่งจะต้องมีการบริหารความเสี่ยง ถ้าเด็กที่ติดก็ไป” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ถ้าส่งศูนย์ฝึกคืออัตราโทษที่ได้กรวมกลุ่มกันเป็นอัตราโทษที่ร้ายแรงด้วย ที่ดูแล้วว่าพฤติกรรมกระทำผิดสูง แต่ถ้าเราเอาเด็กที่สามารถแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไปรวมกลุ่มจะเป็นปัญหา เด็กก็จะไปรวมกลุ่มกัน ออกมาไปคบหาสมาคมกันแล้วออกมากระทำผิดที่ร้ายแรงขึ้น” (ผู้พิพากษา)

(3) เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ เนื่องจากปฏิบัติตามเงื่อนไขและโปรแกรมบำบัดครบถ้วนแล้ว แต่ต้องอยู่รอเวลาปล่อยตัว จะเกิดขึ้นในกรณีที่ศาลสั่งให้เด็กถูกควบคุมตัวเป็นระยะเวลานาน โดยที่ไม่มีโปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟูที่รองรับกับระยะเวลาที่ศาลกำหนดให้เด็กอยู่ที่สถานควบคุม ทำให้เด็กและเยาวชนบางรายต้องเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ในขณะที่รอเวลาให้ครบกำหนดจึงจะยุติคดีหรือปล่อยตัวได้

“ประโยชน์ที่เด็กเข้าร่วมมาตรา 132 ถ้าเด็กเข้าร่วมตามระยะเวลาที่เหมาะสมเด็กก็จะได้ผลดี แต่ถ้าระยะเวลามากเกินไปเด็กก็จะเสียสิทธิประโยชน์ในการศึกษาเฉพาะด้าน ตามกำหนดการของเราไม่เกิน 4 เดือนเด็กก็จะเรียนครบหมดแล้ว” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(4) เด็กและเยาวชนบางรายอาจไม่ได้สำนึกผิดจริง โดยแม้จะพบว่า เด็กและเยาวชนจำนวนไม่น้อยที่บอกกล่าวว่าตนรู้สึกสำนึกผิดจากการกระทำที่ผ่านมา แต่จากการติดตามสังเกตของเจ้าหน้าที่ในสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรม กลับพบว่า มีเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง จำนวนไม่น้อยที่แสดงพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับที่บอกว่าสำนึกผิดจริง หรือบางรายอาจรู้สึกสำนึกผิดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่พฤติกรรมยังไม่ปรับเปลี่ยนไปอย่างคงทน เมื่อเจอสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นก็อาจทำให้ไม่สามารถควบคุมอารมณ์หรือพฤติกรรมของตนเองได้ โดยเฉพาะเมื่อกลับออกไปสู่สังคมภายนอกที่มีสภาพแวดล้อมที่ลุ่มเสี่ยง หรือมีสิ่งกระตุ้นให้เด็กกระทำผิดได้ง่าย ซึ่งหากมีระบบการติดตามช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ ก็น่าจะช่วยลดความเสี่ยงเช่นนี้ลงได้

“การสำนึกผิดมีทั้งสำนึกและไม่สำนึก ซึ่งเด็กบางคนคิดได้ แต่ทักษะในการยับยั้งชั่งใจของเด็กจะไม่มี พอไปถึงเวลานั้นเด็กก็จะลืม พอถูกจับก็จะคิดได้ บางคนอยู่ข้างในดีทุกอย่าง ช่วยนั้นช่วยนี้ แต่ไปอยู่ข้างนอกความสนิทสนมก็จะหายไป เด็กก็จะชอบทำอะไรที่ตอบสนองความต้องการของเขาในช่วงเวลานั้น...ซึ่งเด็กที่ออกไปแล้วเราไม่สามารถไม่ควบคุมได้ เพราะระบบการติดตามของเราทำยังไม่ได้เต็มที่ ส่วนการติดตามเราก็มีย แต่ไม่ได้ติดตามอย่างเนื่อง ถ้าเด็กอยู่ในสังคมข้างนอกการติดตามค่อนข้างยาก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“การที่สังเกตมาบางคนก็คิดได้ บางคนก็คิดได้แต่จำนวนคนที่คิดไม่ได้จะเยอะกว่า” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“การให้เด็กยอมรับในสิ่งที่เด็กสำนึกแต่ละคนไม่เท่ากัน ซึ่งกว่าเด็กจะปรับตัวได้ก็เกือบครบระยะการฝึกลบรรม ไม่สำนึกก็มี การสำนึกของเด็ก ตัวตนที่แท้จริง อยู่กับเราก็คงแบบหนึ่งพอปล่อยไปแล้วก็มีเปลี่ยนไปอีกแบบ ซึ่งการสำนึกผิดอาจจะมีเปอร์เซ็นต์ในระดับหนึ่ง” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

โดยสรุป ผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง มีทั้งผลกระทบในทางบวก และผลกระทบทางลบ ในส่วนผลกระทบที่เป็นประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนนั้น จากการศึกษาวิจัยพบว่า ประโยชน์จากการใช้มาตรา 132 วรรคสองต่อเด็กและเยาวชนที่เห็นชัดเป็นรูปธรรมคือ เด็กและเยาวชนไม่ต้องมีประวัติติดตัวเมื่อปล่อยตัวแล้ว ทำให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตตามปกติได้โดยที่ไม่รู้สึกว่ามีมลทินติดตัว และมีความมั่นใจที่จะใช้ชีวิตเหมือนกับเด็กปกติทั่วไปได้ นอกจากนี้ การได้รับการดูแล และบำบัดฟื้นฟู ช่วยให้เด็กได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม ได้ฝึกทักษะที่จำเป็นสำหรับชีวิต ได้ฝึกวิชาชีพ รวมถึงได้รับการศึกษาต่อเนื่อง นอกจากนั้น การควบคุมตัวเด็กและเยาวชนไว้ ยังช่วยแยกตัวเด็กออกจากสภาพสังคมที่มีความล่อแหลมและสุ่มเสี่ยงต่อการกระทำผิด สิ่งที่เด็กปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้นจากการใช้มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสอง พบว่า เด็กและเยาวชนจำนวนหนึ่ง รู้สึกสำนึกผิดกับสิ่งที่กระทำลงไป และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจนในทางที่พึงประสงค์ รวมทั้งรู้สึกหลายจำจนไม่อยากกระทำผิดซ้ำอีก

สำหรับผลกระทบในทางลบที่เด็กและเยาวชนได้รับจากการใช้มาตรา 132 วรรคสองที่ได้จากการศึกษาวิจัยคือ เด็กและเยาวชนรู้สึกขาดอิสระ และรู้สึกว่าตนเองสูญเสียการใช้ชีวิตตามปกติอย่างที่เคยเป็น ต้องห่างจากคนที่รักและเป็นห่วง เด็กบางคนอาจเข้าไปปะปนกับกลุ่มแก๊งที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด เนื่องจากใช้ชีวิตในช่วงที่ถูกควบคุมปะปนกับเด็กที่มีพฤติกรรมที่มีปัญหามาก โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องอยู่ที่ศูนย์ฝึกและอบรมซึ่งต้องปะปนกับเด็กหรือเยาวชนที่ต้องโทษในอัตราสูง มีพฤติกรรมที่ヤากจะแก้ไข ทำให้อาจเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นอีกประเด็นคือ เด็กและเยาวชนบางรายที่ศาลมีคำสั่งให้ควบคุมเป็นระยะเวลานาน ซึ่งอยู่ไประยะหนึ่งได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาลครบถ้วนแล้ว หรือปฏิบัติตามโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูตามที่ศาลสั่งครบทุกขั้นตอน เนื่องจากโปรแกรมที่ใช้เป็นโปรแกรมในระยะสั้น ไม่สอดคล้องกับระยะเวลาที่ศาลสั่ง ทำให้เด็กต้องรอเวลาในการปล่อยตัว โดยในระหว่างนั้นไม่ได้รับการบำบัดฟื้นฟูเพิ่มเติม ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ และผลกระทบทางลบประการสุดท้ายคือ เด็กและเยาวชนบางรายที่ศาลสั่งให้ประพฤติปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ อาจไม่ได้รับรู้สำนึกผิดจริง หรืออาจไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแบบคงทนถาวร เนื่องจากใช้ระยะเวลาสั้นๆ ในการปรับเปลี่ยน ทำให้เมื่อเด็ก

ถูกปล่อยตัวออกไปเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยงภายนอก อาจไม่สามารถทนทานกับสิ่งเร้าหรือ
สิ่งกระตุ้นให้กระทำผิดซ้ำได้

2.3.2 ผลกระทบต่อครอบครัวของเด็กและเยาวชน

ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับผลกระทบต่อครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและศาลมี
คำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง พบผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบที่เกิดขึ้น ดังนี้

1) ผลกระทบทางบวกต่อครอบครัว

ผลกระทบทางบวกต่อครอบครัวจากการใช้มาตรา 132 วรรคสองกับเด็กและเยาวชนที่
กระทำผิด จากการศึกษาวิจัยมีดังนี้

(1) **ครอบครัวพึงพอใจที่เด็กหรือเยาวชนไม่มีประวัติคดีติดตัว** รู้สึกสบายใจขึ้นที่
ทราบว่าเด็กสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคม โดยไม่ต้องถูกตีตราจากสังคมว่าต้องโทษ และรู้สึกมั่นใจ
ขึ้นว่าเด็กจะสามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติและประกอบอาชีพได้ง่ายขึ้น หากไม่มีประวัติคดีติดตัว

“ผลดีต่อเด็กก็คือเด็กไม่มีคดีติดตัว ครอบครัวก็สบายใจ” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

(2) **ครอบครัวรู้สึกสบายใจที่เด็กได้รับการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟู โดย
ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์** รวมทั้งรู้สึกไว้วางใจในการดูแลของสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและ
อบรมฯ ซึ่งดูไม่น่ากลัวเหมือนกับเรือนจำของผู้ใหญ่ และมีโปรแกรมและกิจกรรมในการบำบัดฟื้นฟู ซึ่ง
จะช่วยปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมของเด็กให้เหมาะสมขึ้นได้ นอกจากนั้น พ่อแม่มักรู้สึกโล่งใจ
ที่แยกบุตรของตนเองออกมาจากสภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยงได้แม้จะเป็นเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่ก็
เป็นการให้โอกาสผู้ปกครองได้มีเวลาเตรียมตัวที่จะจัดการดูแลได้เหมาะสมต่อไป

“แม่คิดว่าการอยู่ในนี้จะคล้ายกับการที่น้องอยู่โรงเรียนประจำ แต่ถ้าน้องอยู่ที่
เรือนจำจะเป็นอีกอย่างหนึ่ง ถ้าตามความรู้สึกที่นี้ไม่เหมือนเรือนจำ เหมือนเด็กนักเรียน ถ้าน้องอยู่ใน
เรือนจำความเป็นอยู่น่าจะไม่เป็นแบบนี้” (ผู้ปกครอง)

“ในส่วนการดูแลฯ ที่สถานพินิจฯ พ่อแม่มักรู้สึกว่าการดูแลก็เพียงพอแล้วไม่มีอะไรต้อง
แก้ไข คิดว่าการกักขังของน้องก็ดูไม่มีปัญหาชัดเจนตรงไหน ทางพ่อแม่มักรู้สึกว่าน้องยังมาอยู่ตรง
นี้ดีกว่าถูกส่งไปเรือนจำพ่อ-แม่มักรู้สึกสบายใจขึ้น และพอเข้าใจว่ามาตรานี้เป็นการให้โอกาสเด็กและ
เยาวชนให้เปลี่ยนแปลงตัวเอง” (ผู้ปกครอง)

“แม้ก็คิดว่าการอยู่ที่นี่ก็โอเค เพราะเป็นการปรับปรุงนิสัยของน้องเขาด้วย เขาจะได้เรียนรู้การใช้ชีวิตด้วย ก็บอกน้องว่าโชคดีที่น้องไปเรียนจำ โดยรวมแล้วแม่ก็ว่าทั้งหมดก็ดี” (ผู้ปกครอง)

“แม่คิดว่าเป็นเวลาที่เหมาะสม แม่รู้สึกทำให้ลูกอยู่ในนี้สบายใจ เพราะตอนที่ลูกอยู่บ้าน ลูกจะห้ามอะไรไม่ฟัง ถ้าอยู่ในนี้น่าจะคิดได้บ้าง เขากับแม่ว่าถ้าเขาพ้นโทษแล้วจะไปทำงานอยู่ที่อื่น เพราะถ้าอยู่บ้านก็คงกลับไปทำเหมือนเดิม เพราะต้องเจอกลุ่มเพื่อนเดิม ๆ” (ผู้ปกครอง)

“แม่มองว่าที่ศาลให้กักตัวสาเหตุแม่ไม่พร้อมที่จะดูแล เพราะวันที่แม่ให้ปากคำ แม่ยินยอมให้มา ทางศาลบอกสามารถประกันตัวได้ แต่แม่เลือกที่จะปฏิเสธไม่ประกันตัว เพราะแม่คิดว่าแม่ไม่น่าดูแลได้เป็นความคิดของแม่เองที่ให้มาอยู่ตรงนี้” (ผู้ปกครอง)

(3) ครอบครัวได้รับการบำบัดฟื้นฟูพร้อมกันไปด้วย โดยเฉพาะการดำเนินการของสถานพินิจฯ ตามมาตรา 132 วรรคสอง นอกจากจะเป็นการแยกเด็กหรือเยาวชนออกมาดูแล บำบัดฟื้นฟู และเป็นการให้โอกาสครอบครัวได้มีเวลาทบทวนและหาทางออกในการร่วมกันแก้ไขพฤติกรรมเด็กและเยาวชนแล้ว หากพบว่า ครอบครัวขาดความพร้อมหรือมีสภาพปัญหาที่ต้องได้รับการช่วยเหลือ ก็จะดึงครอบครัวหรือผู้ปกครองเข้ามาสู่โปรแกรมบำบัดครอบครัว เป็นการเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็ง เพื่อที่จะรองรับในการนำเด็กหรือเยาวชนในปกครองกลับไปดูแลอย่างเหมาะสมต่อไปได้

“ม.132 วรรคสอง ทำให้ครอบครัวได้หยุดคิดในระยะหนึ่งกับพฤติกรรมของลูกเขากลับการที่เขาเขาไว้อยู่ใน Control เพราะเราก็มีโปรแกรมครอบครัวเข้มแข็งซึ่งทำอยู่ในสถานแรกรับฯ ด้วย ถ้าเด็กพวกนี้ ถ้าครอบครัวมีปัญหาอาจจะถูก Screen เข้าร่วมโปรแกรมให้มากขึ้น และครอบครัวก็จะได้รับการในเรื่องแบบนี้” (ผู้บริหาร)

“การที่ศาลเอา ม.132 วรรคสอง มาใช้นั้นต้องเกิดประโยชน์กับเด็กแน่นอน และครอบครัวของเด็กด้วย ที่เขาจะได้มีวิธีการดูแล..พอเด็กมาอยู่ในสถานแรกรับฯ ตัวสถานพินิจฯ เองก็จะมีเนื้อหาความเข้มข้นในการทำงานกับครอบครัวเพิ่มขึ้น” (ผู้บริหาร)

2) ผลกระทบทางลบต่อครอบครัว

นอกจากผลกระทบในทางบวกที่เกิดขึ้นกับครอบครัว จากการใช้มาตรา 132 วรรคสอง แล้ว ยังพบผลกระทบกับครอบครัวในทางลบบางประการ ดังนี้

(1) ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตตามปกติของครอบครัว เนื่องจากบางครอบครัวต้องเสียเวลาไปมาระหว่างบ้านและสถานที่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนเพื่อเยี่ยมเยียนและจัดการเรื่องต่างๆ และอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางบ่อยๆ รวมไปถึงจากการที่ก่อนหน้านี้ เด็กหรือเยาวชนอาจ

เป็นกำลังสำคัญในการดูแลช่วยเหลือกิจการของครอบครัว หรือช่วยงานที่บ้าน ดังนั้น การที่เด็กถูกควบคุมไว้ ทำให้การดำเนินชีวิตของครอบครัวอาจยากลำบากขึ้น

“ผลกระทบคือ พ่อแม่ต้องเสียเวลามาเยี่ยม ไม่ได้ช่วยพ่อแม่ทำงาน” (เด็ก/เยาวชน)

“น้องต้องอยู่ในโปรแกรมบำบัด 6 เดือน แต่ศาลตัดสิน 12 เดือน และรู้ว่าประพฤติดีก็จะได้ถูกปล่อยก่อนกำหนด ส่วนการบำบัดว่าเหมาะสม แต่คิดว่านานไปหน่อย เพราะขาดคนช่วยงานคุณพ่อตอนเย็น” (ผู้ปกครอง)

(2) อาจมีความยุ่งยากในการลบบประวัติคดี ภายหลังยุติคดีแล้ว เนื่องจากเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ที่ถูกควบคุมตัวไว้ที่ศูนย์ฝึกและอบรม เมื่อยุติคดีแล้วจะต้องมีการลบบประวัติคดีเด็กออกจากสารบบ ซึ่งบางศูนย์อาจไม่ได้ดำเนินการให้ แต่ให้ผู้ปกครองเป็นผู้ดำเนินการเอง ซึ่งในกรณีที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองอาจไม่ค่อยมีความรู้ หรือไม่ค่อยมีเวลาในการจัดการ จึงสร้างความยุ่งยากในการดำเนินการในกรณีดังกล่าว หรือหากไม่สามารถดำเนินการดังกล่าวได้อย่างรวดเร็ว ทำให้เด็กยังมีประวัติคดีค้างอยู่ ก็อาจสร้างความยุ่งยากในการใช้ชีวิตของเด็กหรือเยาวชนต่อไป

“เหมือนครอบครัวเวลาเด็กปล่อยออกไป ถ้าเด็กไม่มีคดีติดตัวเพราะครอบครัวก็เป็นครอบครัวหาเช้ากินค่ำ หรือบางคนก็ไม่น่าจะมีความรู้ อย่างเช่น ถ้าเด็กไปอยู่ศูนย์ฝึกจะต้องไปลบบประวัติ บางศูนย์ก็จะดำเนินการให้เด็กไปเลย บางศูนย์ไม่ได้ลบบให้ต้องให้ผู้ปกครองไปดำเนินการ แต่ถ้าผู้ปกครองไม่ได้ไปทำการลบบให้เด็กก็จะมีคดีติดตัว ซึ่งสิทธิประโยชน์บางอย่าง โอกาสบางอย่างก็ไม่ได้ สมมติว่าเขาไปสมัครงานแล้วเจอประวัติก็สมัครงานไม่ได้ แต่ถ้าเด็กใน ม. 132 วรรคสอง ต้องชี้แจงให้ผู้ปกครองทราบเมื่อปล่อยไปแล้ว ลองไปเช็คประวัติดูนะว่ามีประวัติหรือเปล่า แต่ถ้าไม่มีแสดงว่าลบบไปแล้ว และไม่มีประวัติติดตัวแล้ว” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

โดยสรุป การใช้มาตรา 132 วรรคสองกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด มีผลกระทบทางทางบวกและทางลบต่อครอบครัวของเด็กและเยาวชน โดยในส่วนของผลกระทบทางบวกนั้น จากผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ค่อนข้างพึงพอใจที่เด็กหรือเยาวชนในปกครองของตนเอง หรือบุตรหลานของตนเอง ไม่ต้องมีประวัติคดีติดตัว สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติมากที่สุด นอกจากนั้น พ่อแม่หรือผู้ปกครองยังรู้สึกสบายใจที่เด็กและเยาวชนได้รับการดูแล บำบัด และฟื้นฟู โดยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของเด็กให้เหมาะสมขึ้น ซึ่งพ่อแม่เองอาจไม่มีความรู้ความเข้าใจว่าจะต้องใช้วิธีปรับพฤติกรรมกับเด็กอย่างไร รวมไปถึงครอบครัวเอง ที่อาจขาดความพร้อมในการดูแลเด็กหรือครอบครัวอาจมีสภาพปัญหาที่กระทบต่อการดูแลเด็ก ซึ่งอาจต้องได้รับการบำบัด ฟื้นฟูไปพร้อมๆ กันด้วย อันจะช่วยให้ครอบครัวกับสถานพินิจฯ ได้ทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาเด็ก รวมถึงได้ช่วยเหลือให้ครอบครัวปรับเปลี่ยนทัศนคติและมีแนวทางที่เหมาะสมขึ้นในการดูแลเด็กหรือเยาวชน เป็นการเสริมสร้างให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งขึ้น

ส่วนผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง จากการศึกษาวิจัยพบว่า บางครอบครัวอาจมีความยากลำบากมากขึ้นในการใช้ชีวิตตามปกติ เนื่องจากต้องเสียเวลาไปมาระหว่างบ้านและสถานที่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนเพื่อเยี่ยมเยียนและจัดการเรื่องต่าง ๆ รวมไปถึงอาจมีภาระเพิ่มมากขึ้นในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของครอบครัว หากเด็กหรือเยาวชนของครอบครัวนั้น เคยเป็นกำลังสำคัญในการดูแลช่วยเหลือกิจการและงานบางอย่างของครอบครัว แต่ต้องมาถูกควบคุมตัวไว้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง นอกจากนั้น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ไม่ได้ดำเนินการลบประวัติคดีเด็กหรือเยาวชนออกจากสารบบให้ อาจต้องให้ผู้ปกครองดำเนินการติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อลบประวัติคดีเอง ภายหลังยุติคดีแล้ว ซึ่งเป็นความยุ่งยากในการดำเนินการ หากผู้ปกครองขาดความรู้หรือไม่ค่อยมีเวลาในการจัดการ ซึ่งหากไม่สามารถดำเนินการดังกล่าวได้อย่างรวดเร็ว เด็กก็ยังคงมีประวัติคดีค้างอยู่ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อตัวเด็กเอง

2.3.3 ผลกระทบต่อชุมชนและสังคม

การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสองกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด จากการศึกษาวิจัยพบว่า ส่งผลกระทบต่อชุมชนแวดล้อมหรือสังคมทั้งในทางบวกและทางลบ ดังนี้

1) ผลกระทบทางบวกต่อชุมชนและสังคม

ผลกระทบทางบวกซึ่งเป็นข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยคือ **ช่วยลดความเสี่ยงต่อชุมชน สร้างสังคมปลอดภัย** เนื่องจากการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนบางราย ก่อให้เกิดปัญหาหรืออันตรายต่อชุมชนและสังคมรอบข้าง โดยเฉพาะฐานความผิดส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการเสพ และค้ายาเสพติด ดังจะเห็นว่ายาเสพติดก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรงอะไรขึ้นบ้าง ดังนั้น แม้จะให้โอกาสเด็กและเยาวชนในการปรับปรุงพฤติกรรมโดยไม่มีประวัติคดีติดตัว แต่การควบคุมตัวเด็กและเยาวชนไว้ในสถานที่ปิดที่มีเจ้าหน้าที่คอยควบคุมดูแล นอกจากจะเป็นการกักตัวเด็กหรือเยาวชนไม่ให้ไปก่อความเดือดร้อนและอันตรายต่อชุมชนและสังคมแวดล้อมในช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้ว การที่เด็กและเยาวชนได้รับการบำบัด ฟื้นฟู จะช่วยในการสร้างคนดีกลับคืนสู่สังคม เพิ่มความปลอดภัยในสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ การใช้มาตรา 132 วรรคสอง ยังมีแนวทางในการให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นเครือข่ายร่วมกันในการปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมเด็กและเยาวชนด้วย ซึ่งการทำงานร่วมกันกับสังคมในลักษณะนี้ นอกจากจะส่งผลดีต่อเด็กและเยาวชนในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแล้ว ยังมีส่วนช่วยผลักดันให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง มีความเข้าใจและพร้อมที่จะรองรับเด็กหรือเยาวชนที่ได้รับการขัดเกลาแล้วกลับสู่สังคม และช่วยเฝ้าระวังไม่ให้เกิดความเสี่ยงในสังคมขึ้นอีก

“สำหรับแม่การที่มีส่งเด็กมาอยู่ที่นี่แทนที่จะไปเรือนจำแม่ว่าเป็นการส่งผลในทางที่ดีอย่างน้อยก็ลดการแพร่ยาเสพติดใน” (ผู้ปกครอง)

“ถ้าเราแก้ไขกลับตัวเป็นคนดีได้เด็กก็จะไม่ไปสร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น สังคมก็จะปลอดภัยขึ้นที่ได้คนนี้เป็นคนดีคนหนึ่ง เคยจัดกิจกรรมให้เด็กได้เห็นคุณค่าในตนเองร่วมกันมูลนิธิกตัญญูไปช่วยเหลือสังคม และได้มีโอกาสพูดคุยกับเด็กบางคน ช่วยคนแก่ไปส่ง รพ. ไปช่วยเหลือคนได้รับบาดเจ็บ เด็กก็มีความสุข และตั้งแต่เกิดมาไม่เคยรู้สึกเห็นคุณค่าประโยชน์ต่อใครเลย ซึ่งเราให้ออกาสเด็กทำดี” (ผู้พิพากษา)

“การที่ศาลเอา ม.132 วรรคสอง มีประโยชน์ต่อสังคมข้างนอกด้วย เราก็จะได้ทำงานร่วมกับสังคมในเรื่องการช่วยเหลือและป้องกันเด็กกลุ่มเสี่ยงในระดับหนึ่งอีกรูปแบบหนึ่ง” (ผู้บริหาร)

2) ผลกระทบทางลบต่อชุมชนและสังคม

ผลกระทบทางลบซึ่งเป็นข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยคือ **อาจเกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมจากการใช้มาตรา 132 วรรคสอง กรณีผู้เสียหายรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรม** เนื่องจากการใช้มาตรา 132 วรรคสองแม้กฎหมายจะกำหนดว่า ศาลจะต้องสอบถามถึงความยินยอมของผู้เสียหายก่อน แต่ไม่ได้ระบุชัดว่า ผู้เสียหายต้องยินยอมด้วยหรือไม่ หรือไม่ได้ระบุว่าต้องมีหลักฐานแสดงความยินยอมของผู้เสียหาย ซึ่งจากการศึกษาวิจัยพบว่า มีกรณีที่ผู้เสียหายรู้สึกไม่เป็นธรรมในการมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนที่เป็นคู่กรณีใช้มาตรา 132 วรรคสองนี้ เหตุเช่นนี้ แม้จะประสบความสำเร็จในการช่วยให้เด็กหรือเยาวชนกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี แต่หากผู้เสียหายรู้สึกถึงความไม่เหมาะสมของโทษที่เด็กหรือเยาวชนได้รับ อาจเกิดความขัดแย้งไม่สิ้นสุด หรืออาจเกิดการตามล้างแค้นเอาคืนกัน ทำให้เกิดความขัดแย้งและความวุ่นวายในสังคม

“ถ้าในกรณีผู้เสียหายเด็กไปก่อคดีฆาตกรรมไม่ว่าด้วยเหตุผลใด ซึ่งญาติพี่น้องแค้นแล้วมาอยู่กิจกรรมเหล่านี้ไม่นานไม่เกิน 2 ปี ถ้าแบบหนักส่งไปฝึก ฝึกอะไรเรียบร้อยเป็นคนดีออกไป ไปมีครอบครัว ศาลประสบความสำเร็จทำให้เด็กได้กลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี ตั้งอกตั้งใจทำมาหากิน แต่ญาติผู้เสียหายไม่ยอมก็ตามล้างแค้น เช่น ฆาตกรรม เป็นเด็ก สั่งให้ไปฝึก 2 ปี พอออกมามีครอบครัว ขณะเดียวกันญาติผู้เสียหายทราบว่าโทษแค่นี้ไม่เหมาะสม พอรู้ว่าออกมา ญาติผู้เสียหายตามมาล้างแค้น ซึ่งญาติคนนี้เมื่อก่อนอายุ 10 ปี ซึ่งผ่านมาแล้ว 13 ปี ปัจจุบันอายุ 23 ปี ซึ่งเคยอาฆาตไว้แค้น 10 ปีก็ยังไม่สาย ซึ่งเราแก้ไขเด็กให้กลับเป็นคนดีได้หลังจากนั้นเขาไม่เคยกระทำผิดอีกเลย ซึ่งญาติผู้เสียหายไม่โอเค” (ผู้พิพากษา)

โดยสรุป ผลกระทบจากการใช้มาตรา 132 วรรคสองที่มีต่อสังคมจากการศึกษาวิจัย พบว่าผลกระทบที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในสังคมคือ การควบคุมตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไว้ โดยเฉพาะกรณีที่สร้างความเสียหายหรือวุ่นวายให้กับสังคม เป็นการช่วยสร้างความปลอดภัยให้กับคนในสังคม และลดความสูญเสียในชุมชนจากการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนกว่าจะ

ปล่อยตัวเด็กและเยาวชนออกมาเมื่อได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแล้ว รวมถึงการมีแนวทางในการให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นเครือข่ายร่วมกันในการปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมเด็กและเยาวชน ยังช่วยผลักดันให้สังคมเกิดความเข้มแข็งและพร้อมที่จะรองรับเด็กหรือเยาวชนที่ได้รับการขัดเกลาแล้วกลับสู่สังคม ส่วนผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นได้ คือการเกิดความขัดแย้งในสังคม ในกรณีที่ผู้เสียหายอาจรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมที่ศาลมีคำสั่งให้เด็กใช้มาตรการดังกล่าวนี้ ซึ่งอาจมองว่าโทษที่เด็กหรือเยาวชนได้รับ ไม่สามารถทดแทนกับสิ่งที่ผู้เสียหายสูญเสียไปได้ แม้เด็กและเยาวชนจะได้รับการขัดเกลาให้กลับเป็นคนดีแล้วก็ตาม จึงอาจนำมาซึ่งการตามแก้แค้นเอาคืน เกิดความวุ่นวายในสังคมไม่จบสิ้น ซึ่งกรณีเช่นนี้พบได้ไม่มาก เนื่องจากการใช้มาตรการดังกล่าว ศาลต้องถามถึงความยินยอมของผู้เสียหายก่อน ซึ่งหากมีการดำเนินการจนแน่ใจว่าผู้เสียหายยินยอมอย่างแท้จริงแล้ว ผลกระทบในลักษณะนี้ก็ไม่ควรจะเกิดขึ้น

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

ผลการศึกษาในส่วนนี้ เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบายในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 โดยมุ่งเน้นทั้งข้อเสนอเชิงนโยบายในการดูแล บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการดังกล่าวนี้ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่นำไปสู่การกำหนดแนวนโยบายที่เหมาะสมต่อไป โดยจากการศึกษาวิจัย พบว่า การเพิ่มประสิทธิภาพดังกล่าว ไม่เพียงแต่ต้องดำเนินการในส่วนของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่ควรมีแนวทางในประสานความร่วมมือกับศาลอย่างมีประสิทธิภาพด้วย ประเด็นสำคัญที่จะนำเสนอในส่วนนี้แบ่งเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) ข้อเสนอในการพัฒนาแนวทางแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง
- 2) ข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารจัดการการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสอง

3.1 ข้อเสนอในการพัฒนาแนวทางแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง

มีประเด็นที่เป็นข้อเสนอสำคัญจากการศึกษาวิจัย ได้แก่ 1) การยกระดับมาตรฐานการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล 2) การพัฒนากระบวนการฝึกวิชาชีพ และ 3) การ

พิจารณาจัดตั้งศูนย์บำบัด ฟันฟู สำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองโดยเฉพาะ ซึ่งแต่ ละประเด็นมีรายละเอียดของเหตุผลความจำเป็นและแนวทางในการพัฒนาดังนี้

3.1.1 ยกระดับมาตรฐานการแก้ไข บำบัด ฟันฟูเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล

ประเด็นสำคัญในการยกระดับมาตรฐานการแก้ไข บำบัด ฟันฟูเด็กและเยาวชนที่ศาลมี คำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสองนี้ เน้นที่การบำบัดฟันฟูเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เฉพาะเจาะจงของเด็กและเยาวชนแต่ละคน โดยมีแนวทางดังนี้

(1) **การพัฒนาเครื่องมือ/โปรแกรมในการแก้ไขบำบัดฟันฟู ที่หลากหลายและมี ประสิทธิภาพ ทั้งการปรับกระบวนการคิดและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน** โดยอาจมีการ ศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือหรือโปรแกรมในการบำบัดฟันฟูที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่มีพฤติกรรมที่เป็น ปัญหาและจำเป็นต้องได้รับการบำบัดฟันฟูเป็นรายบุคคลโดยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ โดยเฉพาะ ในสถานพินิจ ที่จากการศึกษาพบว่า โปรแกรมแก้ไข บำบัด ฟันฟู มักไม่เพียงพอต่อระยะเวลาที่ศาล สั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ในขณะที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ เอง ก็จำเป็นต้องใช้เครื่องมือที่มี ประสิทธิภาพในการดูแลและบำบัดเด็กและเยาวชนเหล่านี้ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหา โดยเฉพาะการปรับกระบวนการคิด ให้เด็กและเยาวชนมีวิธีการคิดที่เหมาะสม สำนึกในการกระทำ และมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่ถูกทิศทาง ลดความเสี่ยงที่จะกระทำผิดซ้ำ รวมไปถึงเครื่องมือหรือ โปรแกรมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหา พัฒนาทักษะการปรับตัวและ การดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชน และสนับสนุนให้มีความพร้อมที่จะดำรงชีวิตในสังคม

“กำลังพัฒนาโปรแกรม และปรับปรุงเครื่องมือวัดด้วย” (ผู้บริหาร)

“เครื่องมืออีกตัวหนึ่ง คือ Forensic Cognitive Behavioral Therapy (Forensic CBT) เป็นตัวใหม่สำหรับประเมินเด็กแต่เราก็ยังคงต้องใช้ Skill ของนักวิชาชีพอยู่ มันไม่ใช่เป็น เครื่องมือ 1+1 แล้วได้ 2 เราคิดว่าบางที Skill ของนักวิชาชีพก็สำคัญในเรื่องของการดูความเป็น มนุษย์ ซึ่งมนุษย์เราไม่ใช่วิทยาศาสตร์ แท้จริงเราต้องใช้มนุษย์อยู่แต่เครื่องมืออาจจะมาช่วยให้มนุษย์ ใช้ดุลยพินิจที่แม่นยำมากขึ้น ซึ่งทำให้เราพอที่จะดูว่ามันมีเกณฑ์อย่างไรที่จะเสนอศาลได้ และดู แนวโน้มว่าเขามีความเสี่ยงที่จะทำความผิดซ้ำต่ำ เพราะฉะนั้นเราจะเลือกใช้วิธีการหรือกระบวนการที่ เหมาะสมกับเขา” (ผู้บริหาร)

(2) **การพัฒนาเครื่องมือในการคัดกรอง และเครื่องมือในการประเมินผลเพื่อ วัดผลสำเร็จจากการแก้ไขบำบัดฟันฟู** โดยอาจมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือตั้งแต่การคัด กรองสภาพปัญหาและความจำเป็นให้แม่นยำตามสภาพความเป็นจริงของเด็กแต่ละราย เพื่อ ประกอบการวินิจฉัยของศาล ซึ่งต้องมาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ทำให้ทราบถึงสาเหตุของการ

กระทำผิด และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำผิด เพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้ตรงตามสภาพปัญหาและความจำเป็น ไปจนถึงการพัฒนาเครื่องมือในการประเมินผลการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่สามารถวัดผลสำเร็จจากการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้จริง โดยต้องพัฒนาคู่มือในการใช้เพื่อเป็นแนวทางในการใช้เครื่องมือได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลที่เที่ยงตรง โดยเฉพาะเครื่องมือในการประเมินผล ที่ปัจจุบันยังไม่พบเครื่องมือที่วัดและประเมินผลสำเร็จของการใช้โปรแกรมแก้ไขบำบัด ฟื้นฟู ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งหากมีเครื่องมือที่ชัดเจนขึ้น เช่น ประเมินการปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม หรือการสำนึกผิด ได้อย่างชัดเจน จะช่วยให้สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนคำพิพากษา โดยการยื่นเรื่องต่อศาลเพื่อขอให้ปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสองก่อนกำหนดได้ ซึ่งน่าจะเป็นผลดีต่อเด็กและเยาวชน และลดข้อจำกัดที่เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้รับรู้ถึงการไม่ได้สิทธิประโยชน์เท่าเทียมกับเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้มีคำพิพากษาแล้วนอกจากนั้น การวัดและประเมินผลการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ได้ผลชัดเจนเป็นรูปธรรม ยังสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานด้านการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

“ตอนนี้แรกเราไม่มีเครื่องมือ เราจะใช้ interview ประเมินโดยพนักงานคุมประพฤติ ส่วนใหญ่จะใช้ดุลยพินิจ Skill ของเจ้าหน้าที่เป็นหลัก หลังจากนั้นทำให้เรามีหลักคิด มีเกณฑ์ มีเครื่องมือมาช่วยในการทำงานได้มากขึ้น” (ผู้บริหาร)

“วรรคสองยังไม่มีคำพิพากษา ถ้าศาลสั่งวรรคสอง 1 ปี ถ้าประเมินแล้วผ่านเกณฑ์ และดี สามารถเสนอศาลได้ จาก 1 ปี ลดลงมาเท่าที่จะเห็นสมควรได้ ซึ่งระบบการจัดการของเด็กแตกต่างกว่าระบบของผู้ใหญ่ กฎหมายสามารถเปลี่ยนคำพิพากษาได้ตลอดเวลา โดยมีเครื่องมือจะพยายามใช้ให้มีประสิทธิภาพ” (ผู้บริหาร)

“กำลังพัฒนาโปรแกรม และปรับปรุงเครื่องมือวัดด้วย ไม่ใช่มีแต่โปรแกรมแต่วัดไม่ได้ ต้องวัดได้เพื่อจะได้รู้พัฒนาหรือไม่พัฒนา...โปรแกรมมีชุดแต่การประเมินยังไม่ค่อยสมบูรณ์ อาจจะยังไม่ต่อเนื่อง ประเมินแล้วยังไม่ได้นำมาประมวลผลว่าจะต้องนำไปปรับปรุงอย่างไร” (ผู้บริหาร)

(3) พัฒนาเจ้าหน้าที่ให้มีทักษะความเชี่ยวชาญที่เพียงพอในการใช้เครื่องมือเพื่อการคัดกรอง การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และการประเมินผล เนื่องจากการใช้เครื่องมือในการคัดกรอง แก้ไขบำบัดฟื้นฟู และประเมินผล จำเป็นต้องใช้เจ้าหน้าที่ที่มีทักษะและความเชี่ยวชาญ เพื่อใช้เครื่องมือดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น กรมพินิจฯ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนา มาตรฐาน และคุณภาพของเจ้าหน้าที่ที่ต้องนำเครื่องมือเหล่านี้ไปใช้ โดยให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการคัดสรร ไปจนถึงการพัฒนาทักษะและความเชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่อง

“ปัญหาเรื่องคนคือมาตรฐานและคุณภาพมากกว่า นโยบายคือประเมินและพัฒนา ซึ่งการพัฒนาต้องให้ตรงจุด ประเมินวัดผลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ กลไกเหล่านี้ต้องใช้เวลา การพัฒนาคนเป็นหนทางหนึ่ง แต่การพัฒนาเครื่องมือกับการพัฒนาระบบการวัดเครื่องมือต้องเป็นวิทยาศาสตร์ ไม่ได้อิงกับการตัดสินใจของมนุษย์อย่างเดียว ไม่ได้ใช้ดุลยพินิจอย่างเดียว เช่น ถ้าเด็กควรได้รับการศึกษา จะให้การศึกษาอะไรแก่เด็ก แล้วจะวัดได้อย่างไรว่าได้เรียนรู้จริง” (ผู้บริหาร)

“งานของเราเป็น learning by doing อยู่แล้ว การ reskill การ upskill เท่านั้นที่ใช้ในการฝึกอบรม ในการเรื่องการอบรม มีประเด็นในการจัดการมาก มีหน่วยงานทั่วประเทศ การฝึกอบรมในรูปแบบบริบทเดียวกัน ก็มีความยุ่งยากมาก” (ผู้บริหาร)

(4) จัดสรรกำลังพลให้สอดคล้องกับจำนวนเด็กและเยาวชนที่ต้องดูแล ตั้งแต่ชั้นเตรียมความพร้อม ไปจนถึงการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เนื่องจากสถานพินิจฯ บางแห่งมองว่า การใช้เครื่องมือที่คุณภาพเป็นเรื่องที่ดี ซึ่งจะนำมาใช้ในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ให้มีประสิทธิภาพขึ้น แต่การดำเนินการยังคงต้องใช้กำลังพลหรือผู้เชี่ยวชาญที่เพียงพอ นอกจากนั้น เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสองส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ถึงอาจจะไม่รุนแรงเท่าเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาให้ฝึกอบรม แต่ก็มีสภาพปัญหาทั้งทางจิตและทางสังคมระดับหนึ่ง ซึ่งการดูแลเด็กและเยาวชนเหล่านี้ ควรใช้การบำบัดฟื้นฟูเป็นรายบุคคล และจำเป็นต้องใช้ข้อมูลในเชิงลึก และวิธีการในการบำบัดฟื้นฟูที่มีความเฉพาะเจาะจง ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาที่ค่อนข้างมาก ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมเด็กในการบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้ปรับตัวได้ในสถานที่ควบคุม ไปจนถึงการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในแต่ละขั้นตอนและแต่ละสภาพปัญหา ในขณะที่มีเด็กจำนวนไม่น้อยที่ต้องดูแล ดังนั้น ควรพิจารณาอัตราากำลังพลให้เหมาะสมกับภาระงาน หรือพิจารณาจำกัดจำนวนเด็กและเยาวชนในภาระหน้าที่ให้สอดคล้องกับภาระการทำงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการแก้ไขบำบัด ฟื้นฟู

“ปัญหาเรื่องคนคือมาตรฐานและคุณภาพมากกว่า นโยบายคือประเมินและพัฒนา ซึ่งการพัฒนาต้องให้ตรงจุด ประเมินวัดผลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ กลไกเหล่านี้ต้องใช้เวลา การพัฒนาคนเป็นหนทางหนึ่ง แต่การพัฒนาเครื่องมือกับการพัฒนาระบบการวัดเครื่องมือต้องเป็นวิทยาศาสตร์ ไม่ได้อิงกับการตัดสินใจของมนุษย์อย่างเดียว ไม่ได้ใช้ดุลยพินิจอย่างเดียว เช่น ถ้าเด็กควรได้รับการศึกษา จะให้การศึกษาอะไรแก่เด็ก แล้วจะวัดได้อย่างไรว่าได้เรียนรู้จริง” (ผู้บริหาร)

“พัฒนาระบบโปรแกรมบำบัดฯ ก็ดีทำให้เรามีมาตรฐานในการปฏิบัติ แต่ถ้าเรานำมาใช้ ถ้าการดูแลคนเยอะเกินไป มันก็ไม่ใช่ผล แต่ถ้าเด็กน้อยก็เป็นการดี” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“ถ้าเป็นสถานพินิจฯ ที่มีขนาดใหญ่ อยากให้เพิ่มอัตรากำลัง ในบางวิชาชีพที่ต้องดูแลเด็ก เพราะการที่จะดูแลบำบัดเด็กให้ดี จำเป็นต้องใกล้ชิดเหมือนโค้ชชิ่ง เหมือนให้คำปรึกษากับเด็กเวลาที่เด็กต้องการ แต่ถ้าเป็นสถานพินิจฯ ใหญ่นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ต้องล้มเลิก

เด็กซึ่งเป็นเด็กประกันเยอะมาก ก็จะไม่มีความอดทนเด็กในลักษณะเชิงลึก เพราะกลุ่มพวกนี้จะต้องได้รับการบำบัดกิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมเชิงลึก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(5) พัฒนาระบบการบูรณาการการทำงานร่วมกันแบบสหวิชาชีพระหว่างสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน เพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งแม้ในปัจจุบัน ทั้งสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีการทำงานโดยใช้สหวิชาชีพเพื่อแก้ไข บำบัด และฟื้นฟู เด็กและเยาวชนอยู่แล้ว เช่น มีนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือครูฝึก เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่สถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีการทำงานแบบแยกส่วนกัน และมักเป็นการส่งต่อข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน หรือใช้เอกสารข้อมูลร่วมกันเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น การส่งต่อข้อมูลเด็กและเยาวชนจากส่วนแรกรับของสถานพินิจฯ เพื่อไปคุมตัวที่ศูนย์ฝึกและอบรม เมื่อศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง เป็นต้น ดังนั้น ควรมีการพัฒนากระบวนการบูรณาการการทำงานของสหวิชาชีพระหว่างสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือพื้นที่ใกล้เคียง ให้มีการใช้ข้อมูลร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงให้มีพื้นที่หรือเวทีในการพูดคุยหารือ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีปฏิบัติ และร่วมหาแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล ให้เหมาะสมกับการดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสอง

“อยากให้มีการประชุมกลุ่มทุกวิชาชีพในการร่วมกัน ซึ่งบางทีก็ไม่ได้ประชุมเพียงจะเอาเอกสารจากนักวิชาชีพมาส่งเคราะห์ เขียนแล้วส่ง แต่บางช่วงเด็กถูกควบคุมนานเอกสารนั้นเป็นเอกสารที่สัมภาษณ์ตั้งแต่แรกเข้าซึ่งมันเปลี่ยนไปแล้ว เช่น ลักษณะพ่อแม่ย้ายที่อยู่ หรือความสัมพันธ์ของเด็กตอนแรกอาจจะไม่ดีกับพ่อแม่ แต่พอมายู่ที่สถานพินิจฯ ได้ 6 เดือนแล้ว รู้สึกว่ามีความสุขแล้ว แต่เอกสารตัวแรกพ่อแม่กับฉันยังไม่มีความสุข แต่ถ้าได้มีการสัมภาษณ์หรือพูดคุยกันก่อน หรือเอกสารได้ผ่านการอ่านทุกคน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

3.1.2 พัฒนาระบบการฝึกวิชาชีพ

จากการศึกษาวิจัย พบว่า เด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสองจำนวนไม่น้อยที่ออกจากระบบการศึกษาแล้ว จะให้ความสำคัญกับการออกไปประกอบวิชาชีพภายหลังถูกปล่อยตัว แต่เนื่องจากการศึกษาสภาพปัญหา ยังพบข้อจำกัดในการฝึกวิชาชีพทั้งในสถานพินิจฯ หรือแม้แต่ภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ที่มีหลักสูตรวิชาชีพค่อนข้างชัดเจน การพัฒนาระบบการฝึกวิชาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนที่ต้องได้รับการบำบัด ฟื้นฟู ตามมาตรการดังกล่าวนี้ จึงเป็นประเด็นที่สำคัญ โดยแนวทางในการพัฒนา ได้แก่

(1) จัดหาหรือพัฒนาให้มีหลักสูตรวิชาชีพที่หลากหลายขึ้น ครอบคลุมความถนัดและความต้องการของเด็กและเยาวชน

ในส่วนของคุณย์ฝึกและอบรมฯ แม้จะมีหลักสูตรวิชาชีพที่หลากหลายและมีการฝึกและอบรมอย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าที่สถานพินิจฯ แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมความถนัดและความต้องการของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีเงื่อนไขให้ต้องอบรมและฝึกวิชาชีพ รวมไปถึงอาจยังไม่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ คุณย์ฝึกและอบรมฯ ของแต่ละพื้นที่ อาจต้องประเมินความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่รอบ ๆ เพื่อที่จะจัดหาหรือพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน รวมถึงเพิ่มความหลากหลายของหลักสูตรวิชาชีพ เพื่อให้ครอบคลุมความถนัดและความต้องการของเด็กและเยาวชน และเป็นการให้โอกาสพวกเขามากขึ้นในการประกอบอาชีพในอนาคต

“ถ้าเรามีโอกาสได้เปิดวิชาชีพที่หลากหลายแล้วตอบแรงงานตลาดได้มากกว่านี้ เช่น ช่างยนต์ ซึ่งเด็กมีโอกาสได้เลือกการทำงานมากขึ้น เพราะทุกวันของเราก็จะมีช่างเชื่อม ช่างไฟ ศิลปะ เกษตร คอมพิวเตอร์” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“อยากให้วิชาชีพเพิ่มเติม คือ ช่างยนต์ ช่างก่อสร้าง ส่วนปัญหาและอุปสรรคใดๆ ไม่มี เพราะตัวเราได้ออกมาช่วยงานข้างนอก ช่วยงานครู ทำตัวดีประพฤติดีจึงได้ออกมาช่วยทำงานข้างนอกดี และได้ฝึกงานอยู่ในส่วนของการเงินด้วย” (เด็ก/เยาวชน)

“เราเลือกหน่วย ช่างตัดผม เรียน 3 เดือนจบ สามารถเรียนเพิ่มเติมได้อีกโดยเลือกช่างไฟฟ้า เมื่อออกไปจะได้ไปหาเรียนงานทำเมื่อเวลาอยู่บ้านสามารถช่วยได้ และอยากให้หน่วยเรียนเพิ่ม คือ ช่างยนต์” (เด็ก/เยาวชน)

ในส่วน of สถานพินิจฯ จะเน้นการใช้โปรแกรมแก้ไข บำบัด พฤติกรรมเด็กและเยาวชนมากกว่า ในส่วนของการฝึกวิชาชีพส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรระยะสั้น ซึ่งยังมีจำนวนที่จำกัด ในขณะที่เด็กและเยาวชนที่ศาลส่งตัวมาที่สถานพินิจฯ และกำหนดให้มีการฝึกวิชาชีพจำนวนมาก รวมไปถึงบางกรณี ศาลสั่งให้เด็กหรือเยาวชนอยู่เป็นระยะเวลานาน ในขณะที่หลักสูตรส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรระยะสั้น และมีจำนวนจำกัด จึงควรที่จะสนับสนุนหลักสูตรระยะสั้นในสถานพินิจฯ ให้มากขึ้น รวมถึงจัดหาครูหรือนักวิชาการอาชีพให้เพียงพอ

“เพราะสถานพินิจฯ ก็ไม่ได้เน้นที่วิชาชีพ ของเด็ก เมื่อก่อนจะเป็นศูนย์ฝึก แต่ตอนนี้กลายเป็นว่าการแก้ปัญหา ก็คือ จะต้องทำให้มีวิชาชีพระยะสั้นขึ้นมาเพื่อเป็นการรองรับไม่ให้เด็กว่าง...เจ้าหน้าที่ที่มาสอนส่วนใหญ่จะเป็นครูสามัญ หลักๆ ก็จะมี กศน. แต่ต้องเปิดชมรมคอมพิวเตอร์ด้วย เหมือนกับเป็นหลักสูตรระยะสั้น มีครูศิลปะ” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“การที่เด็กจะเรียน 1 หรือ 2 หรือ 3 วิชาชีพ ก็ขึ้นอยู่กับศาลพิจารณากับความผิดของเด็ก ถ้าเขาได้รับการฝึกอบรมตามความต้องการของเด็กก็จะเป็นผลดีกับตัวเด็กเอง ก็จะมีหลายวิชาชีพแต่บางวิชาที่เด็กสนใจบางอันก็ไม่มี” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ประโยชน์ที่เด็กเข้าร่วมมาตรา 132 ถ้าเด็กเข้าร่วมตามระยะเวลาที่เหมาะสมเด็กก็จะได้ดี แต่ถ้าระยะเวลามากเกินไปเด็กก็จะเสียสิทธิประโยชน์ในการศึกษาเฉพาะด้าน ตามกำหนดการของเราไม่เกิน 4 เดือนเด็กก็จะเรียนครบหมดแล้ว ถ้ามากกว่านี้ก็ต้องหาวิชาที่พระยะสั้นมาเสริม” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(2) ส่งเสริมหลักสูตรอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยควรมีการประเมินความต้องการของตลาดแรงงานในท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่ถูกปล่อยตัวแล้วสามารถออกไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นของตนเองได้ง่ายขึ้น

“บางวิชาชีพที่เรียนก็ไม่ได้เป็นที่ต้องการภายในจังหวัด ครูที่มีก็จบจากสาขาวิชาชีพเฉพาะทางนั้น ๆ เลยแต่วิชานั้นไม่ได้เป็นที่รองรับ...การที่เด็กฝึกอาชีพในนี้ถ้าเกิดว่าเขาไม่ตลาดแรงงานตรงกับที่เขาเรียนไป เขาก็จะมีงานทำก็จะลดภาระครอบครัว” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ถ้าศาลสั่งให้เรียนหลักสูตรระยะสั้นตามที่เด็กถนัดว่าเราจะให้เด็กคนไหนเรียนอะไร แล้วหลังจากนั้นก็จัดเข้าหน่วย ซึ่งหลักสูตรระยะสั้นอย่างเช่น กลองสะบัดชัย กลองพญา ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อม ซึ่งในปีนั้นนอกจากนี้ยังใช้เครือข่ายภายนอกเข้าช่วยสอน เช่น การนวดตอกเส้น เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านได้วิทยากรจากแม่เมาะเมื่อเด็กเรียนจบก็จะได้ใบประกาศ และบางส่วนก็จะแนบให้ทางศาลไปเพื่อเป็นการรายงานผลความก้าวหน้าของเด็ก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(3) จัดหานักวิชาการด้านอาชีพให้เพียงพอกับบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะในสถานพินิจฯ ที่ต้องการกำลังคนในส่วนนี้ค่อนข้างมาก เนื่องจากหากต้องมีการเพิ่มเติมหลักสูตรวิชาชีพให้มากขึ้น สถานพินิจฯ ยังค่อนข้างขาดแคลนครูหรือนักวิชาการด้านอาชีพที่จะทำหน้าที่บริหารจัดการหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ

“การฝึกอบรมวิชาชีพทางเราต้องประสานกับหน่วยงานภายนอก มีเวลาที่จำกัดทำให้เด็กเรียนไม่ครบหลักสูตร วิธีแก้ปัญหาวางเราก็ให้คนของเราที่มีประสบการณ์ตรง มาสอนเสริมจำนวนบุคลากรตอนนี้ถือว่าเพียงพอ แต่คนๆหนึ่งก็ทำหลายหน้าที่ก็อาจจะขาดตกบกพร่องบ้าง” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ครูวิชาชีพที่จะสอนวิชาชีพเรามีแค่ช่างตัดผม เราก็เลยสอนวิชาชีพพระยะสั้นให้กับเด็กเลย ก็เลยได้เป็น 1 วิชาชีพ นอกจากนี้ก็ไม่มีแต่เวลาเราจะต้องเขียนโครงการอภัยบุคลากรข้างในในตำแหน่งต่างๆ ที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยสอน ถ้าเรามีตรงนี้นั้นก็จะช่วยเติมเต็มให้เด็กก็จะมีคุณภาพมากขึ้น” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(4) ใช้เครือข่ายความร่วมมือจากชุมชนหรือหน่วยงานภายนอกในการฝึกวิชาชีพ เนื่องจากอาจยังมีข้อจำกัดในการจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านอาชีพให้เพียงพอกับความต้องการของสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ แนวทางหนึ่งคือการแสวงหาเครือข่ายความ

ร่วมมือในท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาสนับสนุนการดำเนินการฝึกอาชีพให้กับเด็กและเยาวชนตามมาตรการนี้ โดยอาจเป็นในรูปแบบการสนับสนุนด้านหลักสูตรระยะสั้น หรือสนับสนุนครู หรือผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งแสวงหาความร่วมมือจากเครือข่ายอาชีพในชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น เพราะนอกจากจะช่วยให้มีหลักสูตรหรือครูที่เพียงพอแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการฝึกทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในท้องถิ่น

“โดยวันเสาร์-อาทิตย์ จะเรียนกลองสะบัดชัยและกลองพญาโดย กศน.เข้ามาช่วยสอน และเดือนเมษายนนี้ทางวิทยาลัยสารพัดช่างจะเข้ามาช่วยสอนช่วงเช้า ซึ่งบางปีไม่มีงบประมาณเราก็ต้องหางบประมาณเอง แต่อาจจะใช้งบดำเนินงานโดยขอความอนุเคราะห์วิทยากรมาช่วยโดยใช้เครือข่ายมากกว่า” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“การฝึกอาชีพต้องหาจากเครือข่าย แต่ถ้าเป็นหลักสูตรของเราก็ฝึกได้น้อย อาจจะใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน แต่ถ้าเรามีเครือข่ายเยอะเราก็ฝึกได้เยอะ” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“132 วรรคสอง ของสถานพินิจฯ นี้เนื่องจากว่าเราไม่มีครูเพราะฉะนั้นเราใช้วิชาชีพหลักที่เรามีอยู่ เช่น ช่างตัดผม ส่วนวิชาชีพอื่นเราก็อาศัยจากเครือข่ายข้างนอก และเป็นโครงการสถานพินิจฯทำขึ้นเองเป็นโครงการระยะสั้นๆ รองรับเด็ก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(5) ส่งเสริมให้มีการฝึกอาชีพในหน่วยงานภายนอกหรือในชุมชน เพราะจากการสอบถามความต้องการของเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ที่มีเงื่อนไขให้ฝึกทักษะอาชีพ ส่วนใหญ่ต้องการการฝึกอาชีพภายนอก และเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้ฝึกทักษะอาชีพในสภาพการณ์จริง ซึ่งอาจเป็นโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนเหล่านั้นได้มีโอกาสทำงานต่อเนื่องในสถานทีนั้นภายหลังปล่อยตัวได้ หากประพฤติปฏิบัติดีและแสดงความสามารถให้แหล่งฝึกนั้นได้เห็น ดังนั้น อาจมีการทบทวนระเบียบ เพื่อให้สามารถส่งเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ฝึกทักษะอาชีพในหน่วยงานในท้องถิ่น หรือฝึกอาชีพในชุมชนได้ โดยพิจารณาไม่ให้เกิดความยุ่งยากในขั้นตอนการดำเนินการ

“อยากให้ได้ออกมาฝึกงานข้างนอก มีการลดโทษบ้างเพราะ ม.132 วรรคสอง ไม่มีวันลดโทษ ออกข้างนอกก็ไม่ได้ ส่วนที่ไม่ใช่ ม.132 วรรคสอง มีวันลดโทษ ออกข้างนอกได้” (เด็ก/เยาวชน)

“อยากให้มีวิชาชีพเพิ่มเติม คือ ช่างยนต์ ช่างก่อสร้าง ตัวเราได้ออกมาช่วยงานข้างนอก ช่วยงานครู ทำตัวดีประพฤติดีจึงได้ออกมาช่วยทำงานข้างนอกดี และได้ฝึกงานอยู่ในส่วนของการเงินด้วย” (เด็ก/เยาวชน)

“อยากให้มีวันลดโทษ ออกไปทำกิจกรรมข้างนอก ทำงานข้างนอก ซึ่งการออกไปจะต้องขออนุญาตจากศาลก่อน” (เด็ก/เยาวชน)

(6) ส่งเสริมให้สามารถนำความรู้ความเชี่ยวชาญจากการฝึกอาชีพไปใช้ประกอบอาชีพได้ทันทีภายหลังปล่อยตัว เนื่องจากสภาพปัจจุบันยังมีข้อจำกัดว่า เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง เมื่อเรียนหรือฝึกจบหลักสูตรอาชีพของสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ แล้ว ส่วนใหญ่ไม่ได้เอาไปใช้ในการประกอบอาชีพ เนื่องจาก อาชีพฝึกอาชีพที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการหรือความต้องการ รวมไปถึงไม่สามารถใช้ใบรับรองที่ได้จากการฝึกอาชีพในขณะที่ถูกควบคุมตัวไปสมัครงานต่อได้ หรือเป็นเพราะขาดวุฒิการศึกษาที่เหมาะสมในการใช้สมัครอาชีพ ดังนั้น จึงอาจมีการกำหนดแนวทางส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนสามารถนำความรู้จากการฝึกอาชีพไปต่อยอดในการประกอบอาชีพได้ทันทีภายหลังปล่อยตัว หรือช่วยให้มีอาชีพรองรับภายหลังปล่อยตัว เช่น อาจจัดโครงการฝึกอาชีพร่วมกับเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ฝึกอาชีพร่วมกับหน่วยงานหรือเครือข่ายภายนอก และได้รับการรับรองให้สามารถนำวุฒิบัตรหรือใบรับรองไปใช้ประกอบอาชีพต่อไปในเครือข่ายที่เข้าร่วมโครงการได้ เป็นต้น

“ถ้าเด็กเข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมต่าง ของสถานพินิจฯ จะออกใบประกาศให้แต่ถ้าเป็นหน่วยงานภายนอกก็จะขอให้หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ออกใบประกาศให้กับเด็กเพราะจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กมากกว่า แต่ว่าการที่จะได้ใบประกาศทำให้เด็กได้ภูมิใจถึงแม้ว่าจะเป็นของสถานพินิจฯ ก็ตาม แต่ถ้าจะเอาไปต่อยอดมันยากสำหรับเขาแต่เป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับเขา ขณะที่เขาอยู่กับเรา” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“แต่การเรียนของเราไม่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ทันที ส่วนใหญ่จะเป็นการต่อยอด แต่ส่วนที่จะต้องดูแล คือ กำลังคน และใช้เครือข่ายเข้ามาช่วยด้วย” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

3.1.3 จัดตั้งศูนย์บำบัดฟื้นฟู สำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง โดยเฉพาะ

เนื่องจากสภาพปัจจุบัน การดูแลเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่ศาลสั่งให้เข้ามาตรา 132 วรรคสอง เป็นการดูแลร่วมกับเด็กอื่นๆ ทั้งในส่วนของการรับ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ โดยเฉพาะ ศูนย์ฝึกและอบรมฯ ที่มีเด็กมาตรา 132 วรรคสองปะปนกับเด็กกลุ่มที่ได้รับการพิพากษาแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่แล้วสภาพปัญหาพฤติกรรมจะรุนแรงมากกว่า ดังนั้น ควรที่จะแยกดูแล บำบัด และฟื้นฟู ไม่ให้ปะปนกัน อันจะเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น การเปรียบเทียบสิทธิประโยชน์ หรือลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เป็นต้น แต่เนื่องจากจำนวนเด็กและเยาวชนที่เพิ่มมากขึ้น สร้างภาระงานที่มากขึ้นกับทั้งสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ทำให้การบำบัดฟื้นฟู โดยเฉพาะความจำเป็นต้องบำบัดฟื้นฟูเป็นรายบุคคลพร้อมประสิทธิภาพลง ดังนั้น จึงมีผู้เสนอว่า ควรมีการจัดตั้งศูนย์บำบัดฟื้นฟูที่รองรับเฉพาะเด็กมาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งจะต้องมีการพูดคุยในระดับนโยบายต่อไปว่า หน่วยงานใดจะเป็นเจ้าภาพในการบริหารจัดการให้เกิดศูนย์บำบัดฯ ในลักษณะนี้ขึ้นได้ ข้อเสนอในประเด็นนี้

สอดคล้องกับเนื้อหาตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ที่ให้อำนาจศาลสามารถส่งตัวเด็กและเยาวชนไปสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายได้ ซึ่งอาจดำเนินการได้ในหลายลักษณะดังนี้

(1) **รัฐเป็นผู้จัดตั้ง** อาจเป็นการสรรหาหรือปรับปรุงสถานที่ที่มีอยู่ของรัฐ หรือจัดตั้งใหม่เพื่อดำเนินการกับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสองโดยเฉพาะ ซึ่งต้องมีการทบทวนกฎหมายและระเบียบข้อบังคับให้สามารถเป็นสถานที่ที่สามารถรองรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

“เห็นด้วยกับการที่มีหน่วยงานที่ 3 มาดูแลส่วนนี้เพราะ 132 วรรคสองอยู่กึ่งกลางระหว่างหนักเบา ไม่ว่าจะเลือกมาตรการไหน ไม่ว่าจะเป็วรรคหนึ่ง วรรคสองมันก็ล้วนเป็นมาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูทั้งสิ้น ไม่ได้แยกว่าวรรคหนึ่งไม่ใช้การบำบัด ส่วนวรรคสองเป็นกึ่งกลางภารกิจเป็นของใครให้มีความชัดเจน แต่ถ้ามีหน่วยงานอื่นที่ไม่มีลักษณะที่คุมเข้มเหมือนสถานพินิจฯ ซึ่งมันอาจเป็นเรื่องยาก...ถ้าจะมีหน่วยงานหรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่งหรือหลายที่ก็ได้ให้เป็นทางเลือกให้อยู่ในบัญชีในลิสต์ มีภารกิจ ขอบเขตนั้นในโรงเรียนนั้นหรือหน่วยนั้น ให้ศาลได้รู้ชัดเจน นอกจากสถานพินิจฯแล้วยังมีในลิสต์ที่ส่งไปได้ เป็นเรื่องที่ดีกว่าแน่นอน” (ผู้พิพากษา)

“ถ้าโดยบริบทสถานที่คับแคบ บุคลากรไม่พอ สถานพินิจฯไม่ไหว ถ้าไม่มีความพร้อมจะใช้ 132 วรรคสองแต่ก็อยากจะใช้ แต่อยู่บนห้องขัง กักกันเด็ก เด็กก็ทำอะไรไม่ได้เด็กก็ไม่มีอะไรจะทำ แล้วอย่างนี้จะใช้ 132 วรรคสองไปทำไม เด็กกดดัน เด็กก็เครียดมาก ไป 132 วรรคหนึ่งดีกว่า แต่ถ้าทุกอย่างพร้อมไม่ว่าจะเป็นสถานที่ บุคลากร การใช้ 132 วรรคสองดีกว่าวรรคหนึ่ง ส่วนสถานที่อื่นมีน้อยมาก อยากให้มีสถานที่อื่นรองรับเด็ก 132 วรรคสอง” (ผู้พิพากษา)

(2) **สนับสนุนให้เอกชนจัดตั้งศูนย์บำบัดฟื้นฟู** เพื่อเป็นการลดข้อจำกัดในการดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐ รัฐอาจเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาดำเนินการภายใต้การควบคุมมาตรฐานของรัฐหรือกรมพินิจฯ ซึ่งก็ต้องมีการทบทวนกฎหมายและระเบียบข้อบังคับให้สามารถเป็นสถานที่ที่สามารถรองรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นการรองรับในลักษณะถาวร แบบไปเข้าเย็นกลับ หรือในลักษณะของการเข้าค่ายอบรมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งหากเป็นการฝากให้บำบัดฟื้นฟูแบบไปเข้าเย็นกลับ มีข้อเสนอให้พิจารณาจัดสรรเจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลโดยเฉพาะที่ไม่ให้เกิดการเพิ่มภาระงานจนเกินไป และควรต้องมีการบริหารจัดการด้านความร่วมมือหรือการประสานส่งต่อข้อมูลกันอย่างเป็นระบบและมีกลไกที่เหมาะสม

“ศูนย์ฝึกเอกชน หรือสถานบำบัดทางจิต...โอกาสที่จะเปิดมันยาก มันขึ้นอยู่กับเพราะเราไปติดกับเรื่องนี้ กฎหมายออกมาแล้วเหลือกฎกระทรวง ถ้ากฎกระทรวงมาจะต้องมีการเปลี่ยนระเบียบภายในอีก ซึ่งเป็นแนวคิดดีมาก เช่น บำบัดที่อยู่บ้านกาญจนาสามารถนำเป็นโมเดลของศูนย์

ฝึกเอกชนได้เลย โดยใช้กระบวนการทักษะชีวิตเข้ามามีส่วนร่วม เช่น ฝึกการคิดวิเคราะห์ การเขียน โดยดูจากภาพยนตร์ที่นำมาให้เด็กดู...ถ้าเป็นไปได้ถ้ามีศูนย์ฝึกเอกชนเป็นหลัก ซึ่งถ้ามีศูนย์ฝึกเอกชน จะมีทางเลือกแน่นอน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“อาจจะต้องมีการคุยกันระหว่างหน่วยงานเอกชน ถ้าหน่วยงานเอกชนมีสถานที่ไหน ที่มีการฝึกอบรม หรืออาจจะเบากว่าสถานพินิจฯ หรืออาจจะหาศูนย์อบรม อาจจะเป็นศูนย์อบรมให้ไปเข้าค่ายกัน มีหลักสูตร 2-3 เดือน อาจจะเป็นหลักสูตรค่ายฤดูร้อน เหมือนเขาไม่ถูกควบคุม แต่เขารู้สึกว่าไปเข้าร่วมกิจกรรม มีสันทนาการด้วย ให้ความรู้ด้วยแต่ให้เขาอยู่ในกฎวินัยของสถานที่นั้น อาจแบ่งเยาวชนที่ไม่ต้องไปอยู่สถานพินิจด้วย” (ผู้พิพากษา)

“หรือเอกชนทำได้ ไปเข้าโปรแกรมสัก 2 เดือน 3 เดือน ปล่อยออกไปหรือว่า ไปเข้าเย็นกลับก็ได้ มาเข้าโปรแกรมนี้อีกก็กลับ ก็ควรเป็นเจ้าหน้าที่เฉพาะไปเลยอย่าให้พวกที่อยู่ในแรก รับจะมาดูแลข้างใน มันค่อนข้างยากสำหรับเจ้าหน้าที่ในเรื่องของการทำงานเพราะนักจิตน้อยอยู่แล้ว ถ้าต้องมาดูแลข้างใน จะต้องมาวิเคราะห์ จำแนก ต้องส่งรายงาน แอมจะต้องมาบำบัดเด็ก ม. 132 วรรคสองแบบเข้าเย็นกลับอีกมันก็จะ overload มันจะทำให้ไม่มีประสิทธิภาพในเรื่องของการทำงาน ถ้าเอกชนมา Support หรือว่าเอกชนสามารถคิดโปรแกรมทั้งหลายแหล่มารองรับ มีตึกแถวสัก 2 แถวรับทำโปรแกรมบำบัดพฤติกรรมเฉพาะช่วงเวลาเลิกเรียนเข้ามาทำกิจกรรม ถ้าเอกชนทำพ่อแม่ก็จ่ายเงินอาจเข้าโปรแกรมศาลสั่งอาจจะถูกหน่วย ไม่แพง หรือที่อื่นก็ได้นะที่เขายินดีที่จะดูแลเด็กของเราแล้วเราก็สนับสนุน แต่ว่าปัญหาคือตามกฎหมายกรมฯ จะต้องเป็นคนกำกับมาตรฐาน” (ผู้บริหาร)

โดยสรุป ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาเกี่ยวกับการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง เพื่อให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยข้อเสนอประการแรก คือ การยกระดับมาตรฐานการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล เนื่องจากเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้เป็นเด็กที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในระดับหนึ่ง ซึ่งเกิดจากสาเหตุหลากหลายประการที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจและให้การดูแลเป็นรายบุคคลในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม จึงจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือในการบำบัดที่มีมาตรฐานครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการคัดกรอง บำบัดฟื้นฟู ไปจนถึงการประเมินผลสำเร็จในการบำบัดฟื้นฟูเพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนา ซึ่งการพัฒนาเครื่องมือเหล่านี้ จำเป็นต้องพัฒนาให้ผู้ใช้อุปกรณ์ให้มีทักษะ ความเชี่ยวชาญ รวมถึงพิจารณาให้มีจำนวนที่เพียงพอที่สามารถจะใช้เครื่องมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น ควรพัฒนาระบบการบูรณาการการทำงานร่วมกันแบบสหวิชาชีพระหว่างสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรม เพื่อให้การแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กและเยาวชนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอประการที่สอง คือการพัฒนากระบวนการฝึกวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพ โดยการจัดหาหรือพัฒนาให้มีหลักสูตรวิชาชีพที่มีความหลากหลายขึ้น เพื่อให้ครอบคลุมความถนัดและความ

ต้องการของเด็กและเยาวชน รวมถึงคำนึงถึงความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่ปล่อยตัวแล้ว สามารถออกไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นของตนเองได้ง่ายขึ้น ซึ่งต้องพิจารณาลดข้อจำกัดด้านปริมาณที่ไม่เพียงพอของผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีพ โดยการจัดหานักวิชาการด้านอาชีพให้เพียงพอกับบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะในสถานพินิจ ที่ต้องการกำลังคนในส่วนนี้ค่อนข้างมาก หรืออาจใช้เครือข่ายความร่วมมือในการฝึกวิชาชีพ โดยอาจสนับสนุนทั้งในรูปแบบหลักสูตรระยะสั้น หรือสนับสนุนครูหรือผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งส่งเสริมวิชาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังควรมีการทบทวนระเบียบ เพื่อให้สามารถส่งเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ไปฝึกประสบการณ์อาชีพภายนอก หรือได้มีโอกาสฝึกทักษะอาชีพในหน่วยงานของท้องถิ่นหรือในชุมชน เพื่อให้เด็กได้สัมผัสกับการฝึกอาชีพในสภาพการณ์จริง และสิ่งที่ควรต้องมีการดำเนินการให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมคือการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนที่ได้รับการฝึกฝนอาชีพ สามารถนำความรู้ความเชี่ยวชาญจากการฝึกอาชีพไปใช้ประกอบอาชีพได้ทันทีภายหลังปล่อยตัว หรือดูแลช่วยเหลือให้มีอาชีพรองรับภายหลังการปล่อยตัว

ส่วนข้อเสนอประการสุดท้าย คือ การพิจารณาจัดตั้งศูนย์บำบัด พื้นฟู สำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองโดยเฉพาะซึ่งอาจดำเนินการโดยรัฐ หรือเปิดโอกาสให้เอกชนจัดตั้งภายในการควบคุมมาตรฐานของรัฐ เพื่อให้มีสถานที่เฉพาะสำหรับการแก้ไข บำบัด พื้นฟู เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ ที่ควรแยกต่างหาก ไม่ปะปนกับเด็กในสถานแรกรับฯ โดยเฉพาะการดูแลปะปนกับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาคดีให้ฝึกอบรมแล้ว ซึ่งอาจเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมไม่เหมาะสม จากเด็กหรือเยาวชนในกลุ่มดังกล่าวที่ค่อนข้างมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่ซับซ้อนมากกว่า ซึ่งการดำเนินการตามข้อเสนอนี้สอดคล้องกับเนื้อหาตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ที่ให้อำนาจศาลสามารถส่งตัวเด็กและเยาวชนไปสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายได้ ดังนั้น ควรต้องมีการทบทวนกฎหมายและระเบียบข้อบังคับให้สามารถสถานที่ที่จะจัดตั้งเป็นการเฉพาะนี้ เป็นสถานที่ที่สามารถรองรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

3.2 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารจัดการการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสอง

รายละเอียดของข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านอื่น ๆ เพื่อรองรับให้การแก้ไข บำบัด พื้นฟู เด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสองมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีข้อเสนอในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ 1) ประสานความร่วมมือระหว่างกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กับศาลเยาวชนและครอบครัว 2) จัดให้มีพื้นที่และวิธีการเฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ไม่ปะปนกับเด็กและเยาวชน 3) การพัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว 4) การพัฒนาระบบการกำกับติดตามภายหลังการปล่อยตัว 5) นำแนวคิดบ้านกึ่งวิถีมาใช้กับเด็กและ

เยาวชนมาตรา 132 วรรคสอง และ 6) เตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีให้รองรับสถานการณ์วิกฤติและฉุกเฉิน โดยมีรายละเอียดที่สำคัญในแต่ละประเด็นจากการศึกษาวิจัย ดังนี้

3.2.1 ประสานความร่วมมือระหว่างกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กับศาลเยาวชนและครอบครัว

เนื่องจากการใช้มาตรา 132 วรรคสอง ให้อำนาจกับศาลอย่างกว้างขวาง โดยไม่ได้กำหนดประเภทของคดีไว้ว่าจะต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษเท่าใด เพียงแต่กำหนดว่า พฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการของกรมพินิจฯ สอดรับกับดุลยพินิจของศาลในการมีคำสั่งต่อการกระทำผิดของเด็กของเยาวชน ควรต้องมีการประสานความร่วมมือระหว่างกรมพินิจฯ และศาลเยาวชนและครอบครัว โดยมีข้อเสนอการดำเนินการในประเด็นต่อไปนี้

(1) **ประสานความร่วมมือทั้งในระดับประเทศและระดับพื้นที่** โดยการประสานความร่วมมือในระดับประเทศนั้น กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก ที่ต้องรับฟังเสียงสะท้อนจากสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ เพื่อค้นหาปัญหาอุปสรรค จากการใช้มาตรา 132 วรรคสอง และประสานกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาาร่วมกันในภาพรวมของทั้งประเทศ รวมถึงสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ในแต่ละพื้นที่ ควรประสานความร่วมมือกับศาลเยาวชนและครอบครัวในพื้นที่ เพื่อส่งต่อข้อมูลปัญหาอุปสรรค และสร้างความเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้การใช้ดุลยพินิจของศาลในการสั่งใช้มาตรา 132 สอดคล้องกับบริบทของสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ อันจะนำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชน

“มองว่า กรมฯ จะต้องรับฟังเสียงสะท้อนจากสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ แล้วกรมฯ จะต้องประสานกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลางโดยท่านอธิบดี เป็นภาพใหญ่ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นโปรแกรม สถานที่ในการควบคุมเด็ก เมื่อมีการพูดคุยแล้วการรับรู้ข้อมูลซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะศาลที่ใช้ดุลยพินิจในการที่จะเลือกมาตรการแบบไหนที่จะแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กเพื่อความชัดเจน เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดแก่เด็ก” (ผู้พิพากษา)

“นอกจากนี้ศาลได้ลงมาเยี่ยมถ้าสถานพินิจฯ มีการจัดโครงการที่สำคัญก็จะเชิญทางศาลเพื่อจะได้ใกล้ชิดกับเด็ก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ที่จริงแล้วข้อมูลระหว่างสองหน่วยงานมันควรจะต้องถึงกัน ศาลจะต้องเข้าใจว่าสถานพินิจฯ มีสภาพอย่างไร ปัญหาอะไร...การสื่อสารกันค่อนข้างน้อย ผู้พิพากษาก็ใช้ดุลยพินิจไปโดยที่ไม่รู้เขารู้เรา” (ผู้พิพากษา)

(2) **ประสานความเข้าใจเกี่ยวกับระยะเวลาในการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับโปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟู** โดยสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ ควรประสานกับศาลในพื้นที่ เพื่อให้ศาลมีคำสั่งในการกำหนดระยะเวลาควบคุมตัวไว้ที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและ

อบรมฯ สอดคล้องกับช่วงระยะเวลาการบำบัดฟื้นฟูตามโปรแกรมที่มีอยู่ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมรอบด้าน และคำนึงถึงการช่วยให้เด็กและเยาวชนมีช่วงระยะเวลาอย่างคุ้มค่าที่สุดระหว่างการถูกควบคุมตัวตามมาตรา 132 วรรคสอง ในขณะเดียวกัน ในส่วนของสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ควรพัฒนาโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูให้สามารถรองรับช่วงระยะเวลาการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนตามคำสั่งศาล

“ความเหมาะสมของระยะเวลาของเด็กใน ม.132 วรรคสอง 3 เดือน 4 เดือนก็เหมาะสมแล้ว ถ้ามากกว่านั้นก็ลำบาก...ข้อเสนอแนะ คือ ระยะเวลา หลักสูตรต้องมีความชัดเจน ซึ่งต้องสอดคล้องกันระหว่างศาลกับสถานพินิจฯ การติดตามใน ม.132 วรรคสอง” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“สถานพินิจฯเรามีโปรแกรมแค่นี้ ซึ่งกำลังพยายามจะบอกว่าให้ท่านผู้พิพากษาอย่าไปเกินนี้ เพราะเข้าใจสภาพปัญหาเขาอยู่ เขาพูดมาจะเห็นภาพเขาจะใส่อะไรให้เด็กได้ประมาณแค่ไหน ก็ได้พูดคุยกับท่านผู้พิพากษาโดยส่วนใหญ่จะไม่เกิน 6 เดือน ยกเว้นเจ้าของสำนวนจะเห็นว่ามันค่อนข้างร้ายแรง 6 เดือนน้อยไป ถ้าจะส่งไปศูนย์ฝึกเชียงใหม่ 2 ปี มันอาจจะมากเกินไป ท่านอาจจะใช้ที่เป็น 1 ปีอยู่บ้าง เมื่อได้รับการสะท้อนปัญหาจากสถานพินิจฯมันน่าจะเป็นปัญหาของสถานพินิจฯ ซึ่งเป็นหน้าที่ของสถานพินิจฯเป็นข้อกำหนด กำหนดโปรแกรมให้เหมาะสม แต่ก็เข้าใจสภาพปัญหาของสถานพินิจฯอยู่พอสมควร” (ผู้พิพากษา)

(3) ประสานความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งตัวเด็กและเยาวชนไปที่สถานพินิจฯ หรือ ศูนย์ฝึกและอบรม เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพบริบทในการดูแล ทั้งนี้หากพิจารณาสภาพบริบทปัจจุบันเกี่ยวกับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูของสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะพบว่า โปรแกรมและหลักสูตรที่สถานพินิจฯมีอยู่มักเป็นระยะสั้น ระยะเวลาในการควบคุมเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ จึงไม่ควรเกิน 6 เดือน ในขณะที่ ศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีหลักสูตรวิชาชีพที่หลากหลาย การส่งควบคุมตัวในระยะเวลาสั้น จึงน่าจะเหมาะกับศูนย์ฝึกและอบรมฯ มากกว่า อย่างไรก็ตาม การส่งควบคุมตัวเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองเป็นระยะเวลานานไว้ที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ ซึ่งต้องอยู่ปะปนกับเด็กและเยาวชนที่ศาลตัดสินพิพากษาแล้ว ก็เป็นปัญหาอุปสรรคที่สำคัญตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ดังนั้น การควบคุมตัวเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองเป็นระยะเวลานาน ยังคงเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึงว่าจะเกิดประโยชน์กับเด็กและเยาวชนแท้จริงหรือไม่

ทั้งนี้ ในขั้นตอนแรกรับของสถานพินิจฯ ก่อนที่ศาลจะพิจารณาคดี สถานพินิจฯ ควรมีเครื่องมือในการคัดกรองที่เหมาะสม เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาได้ว่า เด็กและเยาวชนแต่ละคน ควรได้รับการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟู อย่างไรบ้าง เพื่อเป็นข้อมูลให้กับศาลพิจารณาว่าควรส่งให้เด็กและเยาวชนไปควบคุมตัวเพื่อการบำบัดฟื้นฟูที่ไหน และควรมีเงื่อนไขในการปฏิบัติอย่างไรก่อนยุติคดี

“มาตรา 132 ไม่ควรเกิน 6 เดือน ถึง 1 ปี เพราะเด็กจะเสียโอกาสในการเรียน ”
(เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“คิดว่าระยะเวลาที่เหมาะสมอยู่ที่ประมาณ 6 เดือนเพราะเราได้บำบัดครบพอดีและได้เรียนสายสามัญครบเลยด้วย แต่คิดว่าการฝึกอบรมก็น่าจะดีกว่า สรุปลแล้วคืออยากให้เด็ก 132 ถ้าโทษมากกว่า 1 ปีอยากให้ไปที่ศูนย์ฝึกอบรมมากกว่าเพราะมีการฝึกวิชาชีพเฉพาะด้านและหลากหลายมากกว่า แต่ถ้าโทษอยู่ที่ประมาณ 6 เดือนก็จะเป็นการให้โอกาสเด็กมากกว่า ส่วนสถานที่และโปรแกรมถือว่าดีแล้ว” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“การใช้ ม.132 วรคสองจะต้องไม่เสียหาย ที่จะต้องมาใช้ในการดูแลระยะยาว โดยหลักจะต้องอยู่สถานที่ควบคุมให้น้อยที่สุดหรือสถานที่ควบคุมต้องเป็นทางเลือกสุดท้ายสำหรับเด็กเท่านั้น” (ผู้บริหาร)

“ในทางทฤษฎี มุ่งไปในทางที่ไม่เอาเด็กเข้าไปสู่ระบบการควบคุม สอดคล้องกับทางสถิติเลยว่ามาตรการทางเลือกมีความสำคัญและมีความจำเป็น การควบคุมไม่ได้ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการแก้ไขได้อย่างชัดเจน...คงไม่ใช่ศูนย์ฝึก ไม่ใช่โรงเรียนอย่างเดียว ไม่ใช่สถานที่บางอย่าง ไม่ใช่มูลนิธิ ซึ่งไปได้หมด แต่มันจะหลากหลายขึ้นอยู่กับเด็กคนไหนเหมาะสมจะไปไหน ต้องบอกว่าเรามีเครื่องมือซึ่งบางอย่างสามารถ cut off หรือ screening ได้ว่าเด็กควรจะไปไหนซึ่งมันจะเป็น individual case เหมือนหมอรักษาเฉพาะตัว” (ผู้บริหาร)

(4) ประสานสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูที่สถานพินิจหรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ ใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ในแต่ละพื้นที่ควรมีการประสานเพื่อให้ข้อมูลกับศาล เกี่ยวกับโปรแกรมในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูที่มีอยู่ รวมถึงแนวทางในการให้ศึกษาต่อและฝึกวิชาชีพ เพื่อให้ศาลได้ใช้ดุลยพินิจอย่างเหมาะสมในการกำหนดระยะเวลาและเงื่อนไขในการปฏิบัติของเด็กและเยาวชนก่อนยุติคดี

“จะต้องทำโปรแกรมให้มีความชัดเจน เช่น เมื่อมีโปรแกรม 3 เดือน 6 เดือน หรือ ปี ครึ่ง ก็เสนอไปทางศาลตามนี้เลยว่าเด็กคนนี้เหมาะสมที่จะใช้หลักสูตร 3 เดือน เพื่อให้ศาลเห็นช่องทางนี้” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“อยากจะรู้ว่าสถานพินิจฯว่าส่งเด็กไปตามวรคสองนี้มีหลักสูตรอะไรบ้าง เพราะจะได้กำหนดรายละเอียดของวรคสองว่าจะให้เด็กไปทำอะไรบ้าง มีหลักสูตรอะไรบ้าง ถ้าศาลเห็นหลักสูตรของสถานพินิจฯก็จะได้กำหนดลงไปไม่ใช่เป็นภาพกลางๆ ที่เจ้าหน้าที่ให้เข้ารับฝึกอบรมนั้น” (ผู้พิพากษา)

“เราจะต้องมีการพูดคุยกับศาลว่าศูนย์ฝึกฯเรามีวิชาชีพอะไรบ้างเบื้องต้น เวลาที่ส่งมาซึ่งทางศาลจะได้ส่งมาตรงกับที่เราเปิดการเรียนการสอนอยู่ แต่ถ้ามองในแง่ความชอบของเด็ก ถ้าศาลถามว่าอยากฝึกวิชาชีพอะไร ถ้าเกิดมันไม่มี แต่ถ้าอยากให้เกิดประโยชน์กับเด็กที่แท้จริง ตรงกับ

ความต้องการไม่ใช่แค่จะฝึกอะไรก็ได้ศาลอาจจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้นใหม่ ในการช่วยเรื่องประสาน หรือหาเครือข่ายที่ตอบโจทย์กับเด็ก แล้วผู้สังจะต้องร่วมในการขับเคลื่อนอะไรบางอย่าง” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(5) เสนอข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนอย่างครบถ้วนและรอบด้าน เพื่อให้ศาลใช้ดุลยพินิจในการกำหนดเงื่อนไขปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง โดยต้องใช้ทักษะความเชี่ยวชาญของผู้คัดกรอง และเครื่องมือในการคัดกรองที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน อย่างถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด รวมไปถึงการบันทึกรายงานอย่างละเอียดรอบด้าน เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญให้ศาลใช้ดุลยพินิจที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนแต่ละราย

“ศาลก็สั่งมาเป็นเงื่อนไขให้เรียนจบ ม.3 หรือฝึกวิชาชีพ 1 หรือ 2 วิชาชีพได้ แต่บางท่านสั่งมาให้เรียนจบ ม.3 ซึ่งบางคนเด็กเรียนไม่ได้ เพราะเด็กมันเครียดไม่สามารถเรียนจบได้เพราะว่าเด็กเราการศึกษาไม่ได้แต่การเรียนรู้พอได้ เด็กที่นี้เหมาะที่จะทำการเกษตร ช่าง ทาสี ถ้าจะไปนั่งเรียนทฤษฎีคงไม่ไป ต้องเข้าใจเด็กกลุ่มนี้ด้วย...ต้องเข้าใจบริบทของเด็กก่อนนอกจากนี้ได้เข้าไปทำความเข้าใจกับศาลทุกปีเพราะทุกปีทางศาลก็จะประสานในเรื่องปัญหาอุปสรรคในการทำงาน เพราะศาลจะเปลี่ยนบ่อย ซึ่งคนใหม่เข้ามาก็ไม่รู้แนวทางปฏิบัติเป็นอย่างไรเพราะดุลยพินิจของแต่ละท่านไม่เหมือนกันแต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจในการสั่งก็ไม่เหมือนกัน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(6) ส่งเสริมด้านสิทธิประโยชน์ของเด็ก โดยรายงานผลต่อศาล เมื่อเด็กหรือเยาวชนมีความประพฤติเหมาะสมและปฏิบัติตามเงื่อนไขครบถ้วน เพื่อเสนอให้ศาลพิจารณาปรับเปลี่ยนคำสั่งให้ปล่อยตัวก่อนกำหนด โดยสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ควรมีการกำกับติดตามพฤติกรรมและผลการปฏิบัติของเด็กและเยาวชนตามที่ศาลมีคำสั่งให้ปฏิบัติ และประเมินผลการปฏิบัติ รวมทั้งความก้าวหน้าในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสม เพื่อเป็นข้อมูลให้ศาลพิจารณาปรับเปลี่ยนคำสั่งตามมาตรา 132 วรรคสอง โดยหากเด็กหรือเยาวชนที่ไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไข หรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ศาลอาจพิจารณาขยายเวลายุติคดี แต่หากเด็กหรือเยาวชนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลสั่งการเป็นที่เรียบร้อย และมีความประพฤติเหมาะสม โดยประเมินแล้วมีความพร้อมที่จะปล่อยตัวได้ การเสนอรายงานความก้าวหน้าโดยไม่ต้องรอรอบในการรายงาน อาจเป็นการช่วยให้เด็กได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนดตามคำสั่งเดิม ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะช่วยให้เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง เห็นถึงสิทธิประโยชน์ที่ตนเองอาจได้รับหากประพฤติปฏิบัติดี อย่างไรก็ตาม ควรทบทวนระเบียบการรายงานหรือส่งต่อข้อมูลต่อศาล เพื่อลดความยุ่งยากและระยะเวลาในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชน ทั้งนี้ อาจมีการประสานเพื่อให้ศาลได้พบกับเด็กและเยาวชน เพื่อให้ตรวจสอบพฤติกรรมด้วยตนเอง เพื่อเป็นอีกข้อมูลหนึ่งในการใช้ดุลยพินิจปรับเปลี่ยนคำสั่งเกี่ยวกับระยะเวลาในการยุติคดี

“รายงานความก้าวหน้าของเด็กแต่ละคน เวลาให้ออกจะได้รู้ว่าเด็กผ่านครบกระบวนการแล้ว ถ้าเด็กดีก็ทำการขยายเวลา ถ้าเป็นไปได้อยากให้ผู้พิพากษาพบเด็กบ้าง แต่เราเห็นแต่หนังสือรายงานความก้าวหน้า...เด็กที่ส่งไปฝึกไม่ใช่เด็กนักเรียนทั่วไป จะเป็นเด็กที่ดี เด็กที่มีความบกพร่องทางจิตใจ อยากให้ทำรายงานเสนอศาลน้อยกว่า 1 เดือนแล้วเด็กเป็นอย่างไร ซึ่งอยากจะพบเด็กที่ดีขึ้นไหม” (ผู้พิพากษา)

“เมื่อถึงวันนัดรายงานให้ทราบ เช่น ถ้าเด็กอยู่ 1 ปี แล้ว เห็นว่าเด็กอยู่มา 8 เดือน เด็กทำตัวดีขึ้นไม่จำเป็นต้องอยู่ต่อ ทางเราก็จะรายงานไปที่ศาลว่าขอให้พิจารณาดีก่อนกำหนด เด็กปฏิบัติตามเงื่อนไขครบหมดแล้ว ระยะเวลาควบคุมดูแลเหมาะสมและได้พัฒนาตนเอง สมควรพิจารณาปล่อยก่อนกำหนด ศาลก็จะเห็นชอบ ก็สามารถทำได้ในส่วนนี้” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“ศาลเปิดโอกาสให้สถานพินิจฯ รายงานความประพฤติเด็ก ถึงแม้ว่ายังไม่ครบกำหนดขอปล่อยและยุติคดีก่อนกำหนด ถ้าศาลให้อยู่ 6 เดือน แล้วเด็กอยู่มาเกิน 3 เดือนแล้ว ๆ ไม่เคยทำผิดกฎระเบียบ และปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาลครบถ้วน เราก็รายงานตัวนี้ไปให้ศาลทราบ เพื่อให้ศาลพิจารณายุติคดี ถ้ารายงานไปศาลก็จะปล่อย” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ถ้าสถานพินิจฯ รายงานขึ้นมามีเด็กคนนี้ปฏิบัติทุกอย่างปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ก็เชื่อถือรายงานได้ ก็จะเป็นผลดี ถ้าอยู่นานเป็นเวลา 5 -6 เดือน ก็อยู่แค่ 2 เดือน ก็ได้กลับบ้านแล้วซึ่งเป็นผลดีต่อเด็กและเยาวชน ได้ลดระยะเวลาลงมา ถ้าปฏิบัติได้ดีก็จะยุติคดี จำหน่วยคดี และเหมือนไม่มีการกระทำความผิด ลบประวัติเป็นผลดีต่อเด็ก” (ผู้พิพากษา)

(7) ร่วมทบทวนแนวทางและระเบียบปฏิบัติ เพื่อให้เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ได้รับสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม เนื่องจากการใช้มาตรา 132 วรรคสอง ยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับ ดังนั้น กรมพินิจฯ ควรหาแนวทางในการหารือกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เพื่อหาแนวทางในการกำหนดสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชน โดยอาจมีการกำหนดเรื่องสิทธิประโยชน์ไว้ในแผนหรือเงื่อนไขในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู รวมทั้งการทบทวนกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่ยุ้งยากซับซ้อน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กและเยาวชน หรือเป็นแรงจูงใจและสร้างกำลังใจให้เด็กพัฒนาตนเอง เช่น ทบทวนระเบียบการพัก การเยี่ยมบ้าน การฝึกงานหรือร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภายนอก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การพิจารณาควรกระทำอย่างรัดกุม คำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับ และความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้จากการให้สิทธิประโยชน์บางประการ

“ม.59 คือ เลื่อนชั้น ลาเยี่ยมบ้าน ตามระเบียบของกรมฯ การลาเยี่ยมบ้านเด็กต้องอยู่ชั้น 1 โดยลาครั้งแรก 5 วัน ครั้งที่ 2 6-7 วัน อันนี้คือ เด็กชั้น 1 ส่วนเด็กชั้น 2 ก็จะสามารถลาเยี่ยมบ้านในช่วงเทศกาลปีใหม่ สงกรานต์ อันนี้เป็นสิทธิประโยชน์ ซึ่ง ม.132 วรรคสองไม่มี การลาเยี่ยมบ้านเขา

ไม่ได้รับ การเลื่อนลา ลดการฝึกอบรมไม่ได้ แต่ขอปล่อยก่อนกำหนดได้ ไปร่วมกิจกรรมภายนอก จะต้องขอศาลให้อนุญาตก่อนเสมอ” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“ถ้าเด็กประพฤติดีก็อยากให้มีรางวัลให้เด็กหน่อย เช่น จะกลับไปเยี่ยมบ้านได้บ้าง ทำให้เด็กมีแรงจูงใจที่จะพัฒนาตัวเอง” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“เรื่องสิทธิประโยชน์ข้างในเช่น การลาพัก ปล่อยก่อน ลดระยะฝึก ส่วนนี้จะได้น้อยกว่าหรือบางกรณีก็อาจจะกลับไปเยี่ยมบ้านไม่ได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับศาลด้วย ถ้าขอได้ ก็จะไม่มีการเหลื่อมล้ำด้านสิทธิประโยชน์ สรุปคือถ้ามีรางวัลให้เด็กมีกำลังใจในการปฏิบัติ ปัญหาเรื่องไม่อยู่ในกฎระเบียบก็จะน้อยลงด้วย” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“ถ้าเกิดพวกเธอกลับมาเยี่ยมบ้านเพราะพวกเธอมีความเสี่ยง ความเสี่ยงก็คือไปตั้งวงกินเหล้าเมาๆ เจอพวกเพื่อน พี่ชวนไปเสฟ ไปขายยากลายเป็นว่าระเบิดเถิดเทิงเลย ซึ่งอยู่ที่นี้ ฝึกระเบียบวินัยพยายามบอกเด็กให้อยู่ที่นี้ ถ้าให้เลือกอยู่ที่นี้เท่าที่เห็นข้อดีของ ม.132 วรรคสอง สำหรับเด็กที่ยอมรับกฎกติกาได้ แต่ถ้าเด็กบางคนอย่างไปอยู่ศูนย์ฝึกฯ บางที่เขาาก็มีใจต่อต้านมันก็มีการขัดขืนบ้าง” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(8) ร่วมกันพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่ง แทนการใช้วรรคสอง โดยพัฒนากระบวนการคัดกรองและกำกับติดตามให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสถานพินิจฯ ต้องมีกระบวนการในการสืบเสาะและคัดกรองพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นข้อมูลให้ศาลในการพิจารณาใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่ง เพราะมองว่าเป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้กลับเนื้อกลับตัว ในขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมตามปกติไปด้วยได้ ไม่ตัดโอกาสสำคัญในการใช้ชีวิตตามปกติของเด็ก เช่น การได้ศึกษาต่อเนื่อง การได้ช่วยพ่อแม่ทำงาน หรือดูแลพ่อแม่ เป็นต้น อีกทั้งเป็นการลดข้อจำกัดจากความไม่พร้อมรองรับเด็กเป็นจำนวนมากของสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ซึ่งนอกจากกระบวนการประเมินในขั้นแรกที่ต้องมีประสิทธิภาพแล้ว ควรพัฒนากระบวนการกำกับติดตามเด็กและเยาวชนขณะใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่ง โดยนำระบบการบำบัดฟื้นฟูเฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ (Individual Routing Counselor: IRC) มาใช้ เพื่อติดตามและดูแลการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนในชุมชน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนแต่ละราย และสนับสนุนให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนดูแลช่วยเหลือและติดตามเด็กและเยาวชนในช่วงระยะเวลาของการปฏิบัติตามมาตรา 132 วรรคหนึ่ง

“เสนอได้ ขอใช้ ม.132 วรรคหนึ่ง แทน โดยไปดูที่ครอบครัว ชุมชนก่อน เด็กไม่จำเป็นต้องอยู่กับเราซึ่งเราทำมาประมาณ 3 ราย ศาลก็เห็นชอบ ซึ่งเราจะมีส่วนป้องกันบำบัดแก้ไขฟื้นฟู มีนักสังคมสงเคราะห์จะรับเด็กเข้ามาซึ่งตอนนี้มีระบบ IRC ตั้งแต่รับเด็กเข้ามาจนเริ่มตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ก็จะทำให้ทุกคนเป็น IRC โดยมีเจ้าหน้าที่ 1 คน ต่อ เด็ก 16 คน” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“คัดกรองก่อนว่าจะใช้มาตราไหน ติดตามไปดูที่บ้าน ซึ่งได้รับรางวัลที่ 3 การแก้ไข บำบัดฟื้นฟู จากศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งเป็นนวัตกรรมเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการที่ศาลเยาวชนทั่วประเทศส่งเข้าประกวด ซึ่งอันดับแรกจะดูจากการรายงานของสถานพินิจฯ ดูจากสำนวน ดูจาก พินิจฯ สอบทบทวนตรวจสอบด้วย จะดู 132 วรรคหนึ่งก่อน ติดตามไม่ได้ผลก็จะเปลี่ยนแปลง เงื่อนไข ก็จะใช้ 132 วรรคสองเลย...พยายามช่วยให้เข้าวรรคหนึ่งก่อนดูว่าผู้ปกครองมารับ ดูแล ประกันตัว ดูบ้านช่องห้องหออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี” (ผู้พิพากษา)

3.2.2 จัดให้มีพื้นที่และวิธีการเฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง

การให้เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองอยู่ในสถานที่ร่วมกับเด็กและเยาวชน กลุ่มอื่น ๆ ในส่วนแรกรับ หรืออยู่ในศูนย์ฝึกและอบรมฯ เช่นเดียวกันกับเด็กและเยาวชนที่ศาล พินิจฯ คัดแล้ว ทำให้มีผลกระทบในทางลบที่สำคัญอย่างที่เคยกล่าวไว้แล้ว เช่น การลอกเลียนแบบ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น ท่ามกลางข้อจำกัดดังกล่าว ที่ยังไม่มี การจัดตั้งสถานที่ที่มีความ เฉพาะเจาะจงรองรับ มีข้อเสนอในการดำเนินการดังนี้

(1) ควรมีการขยายหรือปรับปรุงพื้นที่ ให้มีพื้นที่เฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชน ตามมาตรา 132 วรรคสอง ไม่ปะปนกับเด็กกลุ่มอื่น เพื่อไม่ให้เกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ เหมาะสมจากเด็กที่มีพฤติกรรมที่มีปัญหาซับซ้อนหรือรุนแรงกว่า โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ ศาลมีพิพากษาคดีให้ส่งฝึกอบรมแล้ว

“การเข้มงวดพฤติกรรมจากเด็กบางกลุ่ม ถ้าปรับพื้นที่ให้เฉพาะเด็ก ม.132 วรรคสอง มันก็ดี” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“คือ สถานที่ไม่เหมือนกัน ไม่มีห้องเรียน ก็ใช้การกางเต็นท์เรียนกัน ซึ่งมันจะต้องมี ห้องเรียนเป็นสัดส่วน และห้องหน่วยฝึก” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ซึ่งศูนย์ฝึกถูกดีไซน์เพื่อเด็กที่มีคำพิพากษาแล้ว อย่างมากแบ่งได้คือ อาคาร สมมติ ว่ามีโรงนอนหลายโรงนอนก็สามารถแยกโรงนอนได้” (ผู้บริหาร)

“เด็กใน ม.132 วรรคสอง ควรอยู่ที่สถานพินิจฯ และอยากให้แยกเด็ก ม.132 วรรคสอง ออกจากศูนย์ฝึกอย่างชัดเจนและเห็นชัด ถ้าเอารวมกันก็จะเกิดปัญหาไม่ว่าการดูแล ปกครอง ความแตกต่าง สิทธิประโยชน์แตกต่างกัน” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“กรมฯ ควรจะมีอะไรที่จะรองรับ 132 มากกว่านี้หรือเปล่า ศูนย์ฝึกกันพื้นที่อย่างไร แยกออกจากเด็กฝึก ซึ่งสถานพินิจฯ มีปัญหาเพราะเขาปรับตั้งแต่ตำรวจจับ เขามีภารกิจที่จะแก้ไขเด็กที่ ศาลพิพากษาโดยตรง” (ผู้พิพากษา)

(2) **พิจารณากำหนดโปรแกรมบำบัดฟื้นฟู ที่มีเฉพาะเจาะจงสำหรับเด็กมาตรา 132 วรรคสอง** โดยควรมีการคิดหาโปรแกรมที่มีความเฉพาะเจาะจงสำหรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ และแยกการบำบัด ฟื้นฟู ไม่ปะปนกับเด็กกลุ่มที่ศาลสั่งพิพากษาคดี หรืออยู่ในส่วนแรกรับ เพื่อที่จะบำบัด ฟื้นฟู ได้อย่างเฉพาะเจาะจงกับสภาพปัญหาของเด็ก รวมทั้งประเมินการดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสองกับเด็กและเยาวชนได้ง่ายขึ้น

“ปัจจุบันเด็กก็จะอยู่ร่วมกัน แต่ถ้าเด็ก ม.132 วรรคสอง ในช่วงระยะเวลาสั้น ระยะเวลาหนึ่ง ถ้าสามารถเลือกได้มันก็ดี ในเรื่องที่จะให้เฉพาะเจาะจงในระยะเวลาสั้นๆ ไม่ว่าจะเป็น เรื่องในการบำบัด การดูแล วิชาชีพ ที่เฉพาะเจาะจงในเด็ก ม.132 วรรคสอง” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

“ส่วนใหญ่เด็กก็จะปนกันอยู่แต่คือปัญหาเรื่องของสถานที่ แล้วแต่ตอนนี้กำลังคิด โปรแกรมขึ้นมา แต่ก็ไม่ต่างกันเยอะ ซึ่งศูนย์ฝึกถูกดีไซ์เพื่อเด็กที่มีคำพิพากษาแล้ว” (ผู้บริหาร)

3.2.3 พัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว

การพัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวให้กับเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสองและครอบครัวเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นต้องปฏิบัติอย่างรัดกุมและรอบคอบ เนื่องจาก การที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง แทนที่จะเป็นวรรคหนึ่ง สาเหตุส่วนหนึ่งจะเกี่ยวข้องกับ สภาพความไม่พร้อมและข้อจำกัดของครอบครัว และสภาพแวดล้อมที่มีความสับสน และอีกส่วนที่สำคัญคือพฤติกรรมและปัญหาของเด็กที่จำเป็นต้องเข้ารับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และภายหลังการ บำบัดฟื้นฟูแล้ว เด็กและเยาวชนหลายๆ คนแสดงถึงความสำนึกผิดและมีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจนขึ้น ในช่วงเวลานั้น หรือเด็กและเยาวชนอาจไม่ได้รู้สึกสำนึกผิดอย่างจริงจัง รวมไปถึงครอบครัวอาจยังไม่ พร้อมที่จะรับเด็กไว้ดูแล รวมไปถึงความกังวลต่อความสับสนของสังคมแวดล้อมหากเด็กกลับออกไป อยู่ในสภาพเช่นเดิมที่อาจทำให้กระทำผิดซ้ำได้อีก ดังนั้น การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว จึง จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีความรัดกุมและรอบคอบ ทั้งการเตรียมความพร้อมด้านตัว เด็กและเยาวชน ครอบครัว และสภาพแวดล้อมของเด็กและเยาวชน แนวทางสำคัญได้แก่

(1) **จัดทำแนวทางการเตรียมความพร้อมที่ชัดเจนก่อนปล่อยตัว โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน** โดยในการจัดทำแนวทางเตรียมความพร้อม ควรเกิดจากการมีส่วนร่วมของ ทั้งตัวเด็กและเยาวชน บิดามารดาผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรหรือชุมชนที่เด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ ด้วย โดยควรกำหนดแนวทางเตรียมความพร้อมที่ชัดเจน ครอบคลุมทั้ง การเตรียมความพร้อมเพื่อ การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนของเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อย การเตรียมความพร้อมในการ ควบคุมดูแลเด็กและเยาวชนของบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรหรือชุมชน ที่เด็กและ เยาวชนอาศัยอยู่ด้วย รวมไปถึงการกำหนดวิธีการและระยะเวลาที่สถานพินิจหรือศูนย์ฝึกและอบรม

จะติดตามภายหลังปล่อยเพื่อการประคับประคองให้เด็กและเยาวชนสามารถดำรงตนอยู่ได้โดยไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

“ถ้านักสังคมสงเคราะห์ก็จะดูเรื่องครอบครัว และความสามารถในการดูแลเด็ก เมื่อเวลาเด็กกลับไปอยู่ที่บ้าน เช่น สิ่งแวดล้อม ชุมชน การศึกษา เป็นอย่างไร และเพื่อนที่เด็กคบ กิจกรรมยามว่างคืออะไร” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(2) ร่วมกับครอบครัว เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับเด็กและเยาวชนกลับไปดูแลและกำกับพฤติกรรม โดยเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมต้องทำงานร่วมกับครอบครัวของเด็กและเยาวชน ในการเตรียมความพร้อมทั้งตัวเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อมทั้งทางด้านจิตใจ มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสมขึ้น และมีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน และเตรียมความพร้อมของครอบครัว เพื่อให้พร้อมที่จะที่จะรับเด็กหรือเยาวชนกลับไปดูแลได้อย่างเหมาะสม เช่น การอบรมเลี้ยงดู การดูแลสัมพันธภาพภายในครอบครัวให้เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก หรือการป้องกันไม่ให้เด็กกลับไปรวมกลุ่มกับเพื่อนที่มีพฤติกรรมสุ่มเสี่ยง เป็นต้น รวมทั้งให้สามารถกำกับดูแลให้เด็กประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตัวเองต่อเนื่องจากการที่ได้รับการบำบัดฟื้นฟูมาก่อน เช่น การกำกับดูแลให้ศึกษาสายสามัญหรือสายวิชาชีพต่อเนื่อง หรือการสนับสนุนให้ประกอบอาชีพตามที่ได้รับการฝึกทักษะอาชีพมา เพื่อส่งเสริมให้เด็กสามารถพัฒนาและพึ่งตนเองได้ รวมไปถึงการให้ข้อมูลกับครอบครัวเกี่ยวกับแหล่งสงเคราะห์หรือช่วยเหลือตามสภาพความจำเป็น ในแง่นี้ ในช่วงระยะเวลาเตรียมความพร้อม สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ จำเป็นต้องมีใช้เจ้าหน้าที่ที่มีทักษะในการเตรียมความพร้อม เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งมีเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความพร้อมเด็กและครอบครัวที่มีคุณภาพและเหมาะสม

“นักสังคมสงเคราะห์หรือครูที่ปรึกษาต้องทำงานร่วมกับครอบครัวของเด็กด้วยในลักษณะที่ปล่อยไม่ใช่ตัวเด็กดี แต่ครอบครัวไม่เอาเด็กก็ไม่ได้ ก็คือผู้ปกครองพร้อมที่จะดูแลเด็กได้ ก็คืออาจจะเป็นรายงานของนักสังคมสงเคราะห์ รายงานคุมประพฤติขึ้นไป แล้วก็ทางศาลได้พิจารณา” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(3) บูรณาการความร่วมมือกับชุมชนและภาคส่วนต่างๆ เพื่อลดความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน และการสงเคราะห์ดูแลต่อเนื่อง เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้เข้ามาตรา 132 วรรคสอง เหตุผลส่วนหนึ่งคือศาลมองเห็นว่า หากกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยงเช่นเดิม เด็กอาจกลับไปกระทำผิดซ้ำได้ง่าย ดังนั้นควรมีการบูรณาการความร่วมมือกันระหว่างสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ กับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน หรือกับชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อร่วมกับการจัดการความเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อม เช่น การประสานความร่วมมือเพื่อจัดการพื้นที่สุ่มเสี่ยงให้หมดไป การเฝ้าระวังไม่ให้มีแหล่งมั่วสุมในชุมชน หรือการประสาน

ความร่วมมือเพื่อการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังกรณีพบพื้นที่สุ่มเสี่ยงในการกระทำผิด เป็นต้น รวมไปถึงการประสานเตรียมความพร้อมทั้งกับพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก หน่วยงาน หรือเครือข่ายความร่วมมือภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสงเคราะห์ช่วยเหลือ หรือคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยตัว

“หลายหน่วยงานก็ต้องช่วยเหลือกันไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน หรือรัฐ การที่ได้เข้ามาตรวจการนี้ในทางครอบครัวก็ถือว่าได้ประโยชน์เพราะให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงตัวเองไปในทางที่ดีขึ้น พอเด็กออกไปแล้วทางเราก็ประสานงานให้ทางชุมชนช่วยด้วย” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(4) ประเมินภูมิทัศน์ทางจิตใจของเด็กและเยาวชน และให้คำแนะนำก่อนปล่อยตัว โดยการประเมินด้านจิตใจของเด็กและเยาวชน รวมไปถึงการประเมินความพร้อมในการกลับไปใช้ชีวิตในสังคม จำเป็นต้องอาศัยทักษะความเชี่ยวชาญของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ที่จะต้องประเมินให้ได้ว่า เด็กมีความพร้อมทางจิตใจเพียงพอที่จะกลับสู่สังคมปกติ ซึ่งอาจเป็นสังคมหรือสภาพแวดล้อมที่อาจยั่วยุให้เด็กกระทำผิดได้ง่าย ซึ่งอาจต้องใช้เครื่องมือในการประเมินที่เหมาะสม เพื่อให้มั่นใจได้ว่า เด็กหรือเยาวชนจะไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก แม้ต้องเผชิญกับสิ่งเร้าที่ล่อแหลม รวมไปถึงการให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่เด็กและเยาวชน เช่น การแนะนำด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ หรือการจัดเตรียมผลการศึกษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนนำไปใช้ในการศึกษา หรือใช้เป็นหลักฐานในการสมัครงาน เป็นต้น

“ถึงแม้ว่าเมื่อพ้นโทษไปแล้วก็จะกลับไปสู่บริบทเดิม ๆ เพื่อนมาชวน ก็จะปฏิเสธไม่ไป ว่าจะไม่เอาแล้วนะ เลิกแล้ว...เมื่อพ้นโทษไปได้สัญญากับตัวเองไว้ว่าจะไม่กลับมายุ่งเกี่ยวกับมันเอง ถึงแม้ว่าจะกลับไปสู่สภาพเดิม ๆ เราจะต้องมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็งเพื่อตัวเราเองและครอบครัว ” (เด็ก/เยาวชน)

“กำลังพัฒนาโปรแกรม และปรับปรุงเครื่องมือวัดด้วย ไม่ใช่มีแต่โปรแกรมแต่วัดไม่ได้ ต้องวัดได้เพื่อจะได้รู้พัฒนาหรือไม่พัฒนา...โปรแกรมมีชุดแต่การประเมินยังไม่ค่อยสมบูรณ์ อาจจะยังไม่ต่อเนื่อง ประเมินแล้วยังไม่ได้นำมาประมวลผลว่าจะต้องนำไปปรับปรุงอย่างไร” (ผู้บริหาร)

(5) ปรับปรุงระบบการลบบประวัติคดีภายหลังปล่อยตัวให้มีความสะดวก รวดเร็ว เนื่องจากภายหลังปล่อยตัว จะต้องมีการดำเนินการลบบประวัติคดีของเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งในบางพื้นที่เจ้าหน้าที่จะอำนวยความสะดวกในการดำเนินการให้กับครอบครัวของเด็กและเยาวชน แต่บางพื้นที่จะให้ครอบครัวดำเนินการเอง ซึ่งบางครอบครัวมีข้อจำกัดด้านความรู้ความเข้าใจ หรือข้อจำกัดด้านเวลา ดังนั้น ควรปรับปรุงการดำเนินการดังกล่าวให้เป็นระบบมากขึ้น เพื่อ

ช่วยเหลือครอบครัวของเด็กและเยาวชน และเพื่อให้การดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสอง ครบถ้วนสมบูรณ์

“เพราะครอบครัวก็เป็นครอบครัวหาเข้ากินคำ หรือบางคนก็ไม่ค่อยมีความรู้ อย่างเช่น ถ้าเด็กไปอยู่ศูนย์ฝึกจะต้องไปลบประวัติ บางศูนย์ก็จะดำเนินการให้เด็กไปเลย บางศูนย์ ไม่ได้ลบให้ต้องให้ผู้ปกครองไปดำเนินการ แต่ถ้าผู้ปกครองไม่ได้ไปทำการลบให้เด็กก็จะมีคดีติดตัว ซึ่ง สิทธิประโยชน์บางอย่าง โอกาสบางอย่างก็ไม่ได้ สมมติว่าเขาไปสมัครงานแล้วเจอประวัติก็สมัครงาน ไม่ได้ แต่ถ้าเด็กใน ม.132 วรรคสอง ต้องชี้แจงให้กับผู้ปกครองทราบเมื่อปล่อยไปแล้ว ลองไปเช็ค ประวัติดูนะว่ามีประวัติหรือเปล่า แต่ถ้าไม่มีแสดงว่าลบไปแล้ว และไม่มีประวัติติดตัวแล้ว ส่วนใหญ่จะ ไม่มีแล้วถ้าทำตามเงื่อนไขก็คือจบ” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

3.2.4 นำแนวคิดบ้านกึ่งวิถีมาใช้กับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง

บ้านกึ่งวิถี (Halfway house) เป็นแนวคิดในการเตรียมความพร้อมเด็กและเยาวชนให้ กลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ โดยมีลักษณะเป็นที่พักพิงชั่วคราวให้แก่ผู้กระทำผิดซึ่งใกล้จะครบ กำหนดโทษปลดปล่อย หรือเหลือโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือผู้ต้องขังพ้นโทษใหม่ ๆ และมีความ จำเป็นในเรื่องที่อยู่อาศัย โดยส่วนใหญ่จะเป็นการมุ่งอบรมศีลธรรมและส่งเสริมการฝึกอาชีพเป็น สำคัญ เพื่อให้มีความคุ้นเคยกับชีวิตปกติภายนอก ซึ่งเรือนจำในต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ อังกฤษ เยอรมนี ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ แอฟริกา ฯลฯ ต่างใช้โปรแกรมบ้านกึ่งวิถีกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะสิงคโปร์ที่ใช้จัดการปัญหาผู้พ้นโทษได้อย่างเป็นระเบียบและประสบความสำเร็จมากที่สุด ประเทศหนึ่ง ทั้งนี้ จากการศึกษาวิจัย พบข้อเสนอสำคัญในการให้นำแนวคิดบ้านกึ่งวิถีนี้มาใช้กับเด็ก และเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนในชั้นเตรียมความพร้อม ก่อนปล่อยตัว หรือเด็กและเยาวชนที่ครอบครัวยังไม่มีความพร้อมที่จะดูแลเด็กต่อจากสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรม ซึ่งจากการศึกษาในส่วนสภาพปัญหา อุปสรรค จะพบว่า ครอบครัวมีผลอย่าง มากในการดูแลเด็กต่อเนื่อง และครอบครัวจำนวนไม่น้อยที่ขาดความพร้อมที่จะดูแลเด็ก อีกทั้ง แนวคิดบ้านกึ่งวิถี ที่เน้นการอบรมศีลธรรมและส่งเสริมการฝึกอาชีพ จะเป็นประโยชน์อย่างมากกับ เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นวัยที่ยังพัฒนาในเรื่องการคิดการตัดสินใจเชิงจริยธรรมได้ รวมทั้งเด็ก และเยาวชนหลายๆ คนมีเป้าหมายในชีวิตที่จะออกไปประกอบอาชีพสุจริตภายหลังปล่อยตัว

“อยากให้นำแนวคิด บ้านกึ่งวิถีมาใช้ จะเห็นว่าในต่างประเทศหลายประเทศมีการใช้กัน แล้วก็ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ถ้าเอามาใช้กับเด็กมาตรา 132 วรรคสองน่าจะช่วยให้เยอะ” (เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึก)

ทั้งนี้ การมีบ้านกึ่งวิถี นอกจากจะช่วยให้เด็กและเยาวชนได้ปรับตัวให้พร้อมในการใช้ชีวิตในสังคมปกติแล้ว การให้เด็กและเยาวชนได้ทดลองใช้ชีวิตในแบบที่ใกล้เคียงสภาพแวดล้อมภายนอกเช่นนี้ ยังช่วยให้สามารถประเมินผลได้ว่า เด็กหรือเยาวชนสามารถที่จะการกลับไปใช้ชีวิตในสังคมปกติได้จริงหรือไม่ หรือมีความพร้อมเพียงพอมากน้อยแค่ไหน

3.2.5 พัฒนาระบบการกำกับติดตามภายหลังการปล่อยตัว

จากการศึกษาวิจัย พบว่า ระบบการกำกับติดตามเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ภายหลังการปล่อยตัว ยังขาดความชัดเจน และขาดระบบที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน จึงควรมีการพัฒนาและกลไกที่เป็นมาตรฐาน สามารถใช้ร่วมกันได้ทั้งกับสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรม โดยจากการศึกษาวิจัย พบประเด็นข้อเสนอในการพัฒนาระบบการกำกับติดตามดังต่อไปนี้

(1) จัดทำแผนในการกำกับติดตามที่ชัดเจน โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรม ควรมีการประชุมจัดทำแนวทางการติดตามภายหลังปล่อยเด็กหรือเยาวชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ และพนักงานคุมครองเด็กในพื้นที่ รวมทั้งชุมชนหรือบุคคลที่เห็นสมควร เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการติดตาม ประเมินผล และให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัวให้ตรงตามสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนแต่ละราย และมีการกำหนดระยะเวลาและช่วงเวลาในการกำกับติดตามที่เหมาะสมกับสภาพความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย ทั้งนี้ แผนในการกำกับติดตามที่กำหนดขึ้นนี้ จะต้องได้รับการยินยอมจากเด็กและเยาวชน บิดามารดาหรือผู้ปกครอง เพื่อให้แผนมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

“ด้านครอบครัวเชิงครอบครัวมาพูดคุยกันส่วนการติดตามหลังจากออกไป 1 ปี ก็เหมาะสมแล้ว มองแง่ของบุคลากร ความพร้อมคือการที่จะบูรณาการได้ทั้งหมดบางทีมันต้องมีหลายองค์ประกอบ ถ้าแก้ไขได้ถูกจุดก็ติดตามไม่ต้องนาน” (ผู้พิพากษา)

(2) จัดสรรกำลังพลในระบบกำกับติดตามให้เพียงพอ และเน้นระบบเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน เนื่องจาก ปัจจุบันกรมพินิจฯ มีระบบการกำกับติดตามเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่เป็นระบบอยู่แล้ว โดยแบ่งแยกตามระดับความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำและใช้ระบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน เพียงแต่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ ยังขาดบุคลากรที่เพียงพอในการดำเนินการตามระบบการกำกับติดตามดังกล่าวเป็นการเฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งหากสามารถจัดสรรได้อย่างเพียงพอ และนำระบบกำกับติดตามดังกล่าวมาใช้ ก็จะทำให้ข้อมูลที่เหมาะสมเฉพาะเจาะจงสำหรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ เพื่อการดูแลช่วยเหลือ

ภายหลังการปล่อยตัว และเป็นข้อมูลในพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสองต่อไป

“ระบบการติดตาม ช่วยเหลือการส่งต่อซึ่งทางกรมฯ ก็ทำ อาจจะด้วยกำลังคนเราทั้งตั้งรับคนข้างในด้วยถ้าจะติดตาม หากที่ทำงานให้เด็กเราก็มีย ถ้าทำได้ก็จะช่วยเด็กได้ดี ส่วนดีสำหรับผู้ปกครองถ้าใช้วรรค 1 ไม่ได้ผล ก็ต้องเข้ามาข้างในสามารถที่จะวางเงื่อนไขกับเด็กได้ ซึ่งทำให้เด็กกลัวไม่อยากเข้ามาอยู่ข้างใน” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

“ซึ่งเมื่อออกไปแล้วมีระบบติดตาม 1 ปี ไม่ว่าจะวรรคสอง หรือกระทั่งตามทั้งหมด อัตรากำลังไม่มีทางพอ คือต้องใช้กลไกชุมชนเป็นสังคม และครอบครัว แบ่งออกเป็นกลุ่ม A,B,C,D โดยเด็กดี ครอบครัวดีเป็น A เด็กดี ครอบครัวไม่ดีเป็น B ครอบครัวดี เด็กไม่ดีเป็น C และครอบครัวไม่ดี เด็กไม่ดีเป็น D เพราะการบริหารติดตามด้วยระบบเหล่านี้ ทั้งนี้สุดท้ายก็คือ ปัจจัยสังคมกับวุฒิภาวะของเด็กเอง” (ผู้บริหาร)

(3) กำกับติดตามผลภายหลังปล่อยตัวในลักษณะการจัดการรายกรณี (Case Management) ต่อเนื่องจากการบำบัดฟื้นฟู กล่าวคือ ใช้ระบบการบริหารจัดการเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล ในลักษณะการจัดการรายกรณี หรือ “Case management” โดยใช้เจ้าหน้าที่คนเดียวที่ดูแลเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคลตั้งแต่ในขั้นการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และดำเนินการประเมินความพร้อมก่อนปล่อยตัว รวมทั้งกำกับติดตามผลภายหลังปล่อยตัวไปด้วยเลย เพื่อให้การเชื่อมโยงข้อมูลและการดำเนินการต่อเนื่องกันเป็นระบบ

“มีระบบการติดตามโดยใช้นักสังคมสงเคราะห์ติดตามเด็ก ม.132 วรรคสอง แต่ภายหลังเด็กเยอะมาก แต่เรามีนักสังคมสงเคราะห์มีแค่คนเดียว การติดตามอาจจะพบว่ามันมีคุณภาพน้อยก็เลยได้ปรับเปลี่ยน โดย ผอ.ปรับเปลี่ยนให้คุมประพฤติเจ้าของคดีที่พบกับเด็กตั้งแต่แรก โดยดำเนินการจนเสร็จกระบวนการนี้ เลยเป็นผู้ติดตาม แล้วคุมประพฤติของสงขลามี 10 คน ซึ่งทำให้ตามเด็กได้ทั่วถึง แต่มาใช้ระบบที่แล้วให้คุมประพฤติเป็นผู้จัดการรายกรณีอยู่แล้ว หรือ case Management เขาจะรู้จักเด็กตั้งแต่ต้นจนกระทั่งยุติคดีแล้วก็ติดตามจนจบกระบวนการเลย ” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(4) ประสานส่งต่อข้อมูลต่อศาลเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนาการดำเนินงาน แม้ระบบการกำกับติดตามจะใช้บุคลากรของสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ เป็นหลัก แต่การดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสอง เป็นการดำเนินการที่ต้องเกี่ยวข้องกับดุลยพินิจของศาล และศาลมีอำนาจอย่างกว้างขวางตามมาตรา 132 ในการพิจารณาดำเนินการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่เข้าหลักเกณฑ์ตามมาตราดังกล่าว ดังนั้น ข้อมูลผลการกำกับติดตามจะเป็นประโยชน์อย่างมาก

ในการใช้ดุลยพินิจของศาลต่อไป ที่จะเลือกใช้มาตรา 132 ในลักษณะอย่างไร และกำหนดเงื่อนไขอย่างไรในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามวรรคสองให้เหมาะสมที่สุด

“หลังจากที่ศาลยุติคดีแล้วศาลยังให้ติดตามเด็กกลุ่มนี้เป็นระยะเวลา 1 ปี เฉพาะที่สงขลา และรายงานผลให้ศาลทราบทุก 6 เดือน โดยมองว่าเด็กปล่อยจากสถานพินิจแล้วไปอยู่ที่ไหน เด็กเรียนหนังสือหรือไม่ เด็กทำงานไหม ซึ่งเอาสภาพความเป็นจริงแล้วรายงานให้ศาลทราบ ” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

(5) **บูรณาการการกำกับติดตาม กับแนวทางการดำเนินการของกรมพินิจฯ ในลักษณะ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ให้ได้อย่างจริงจัง** ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินการทั้งในเชิงป้องกันการกระทำผิด การแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูในระหว่างการควบคุมตัว และการติดตามภายหลังปล่อยตัว ในรูปแบบการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงชุมชนด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการดำเนินการที่เป็นระบบต่อเนื่องอยู่แล้ว เพียงแต่อาจจะต้องมีการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันพิจารณาปัญหาอุปสรรค และหาแนวทางในการลดปัญหาอุปสรรค หรือทำให้ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีผลให้การดำเนินการพร่องประสิทธิภาพหมดไป เช่น ความพร้อมของบุคลากร อัตรากำลังพล หรือแนวทางในการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เป็นต้น

“การติดตามประเมินผลมีอยู่แล้วแต่ไม่มีการสานต่อ ขาดหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่พร้อมที่จะเข้ามาดูแลอย่างจริงจังในส่วนนี้ ในการลงพื้นที่ในชุมชนเชิงลึกตั้งแต่ก่อนการกระทำผิด โดยให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนในทางกฎหมาย ซึ่งการเก็บข้อมูลมาจะรู้แล้วว่าสภาพสังคมเด็กบริเวณไหนที่มีสภาพการกระทำผิดเราลงไปเชิงลึกใหม่ ได้ให้ความรู้เขาใหม่ ด้านครอบครัวเครือครอบครัวมาพูดคุยกันส่วนการติดตามภายหลังจากออกไป 1 ปีก็เหมาะสมแล้ว มองแง่ของบุคลากร ความพร้อมคือการที่จะบูรณาการได้ทั้งหมดบางทีมันต้องมีหลายองค์ประกอบ ถ้าแก้ไขได้ถูกจุดก็ติดตามไม่ต้องนาน” (ผู้พิพากษา)

3.2.6 เตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีให้รองรับสถานการณ์วิกฤติหรือฉุกเฉิน

จากการศึกษาวิจัย พบว่า ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19 เป็นข้อจำกัดไม่น้อยต่อการอบรม พัฒนาเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง โดยเฉพาะการที่ศาลสั่งให้เด็กหรือเยาวชนได้รับการศึกษา หรือฝึกวิชาชีพ ซึ่งต้องอาศัยเครือข่ายภายนอกมาช่วยในการเรียนการสอน และการฝึกอาชีพ แต่ในช่วงสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ต้องหยุดชะงักไป การเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์จึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าว แต่พบว่า อุปกรณ์และเทคโนโลยีอาจยังไม่พร้อมรองรับ ดังนั้น กรมพินิจฯ ควรที่จะพิจารณาจัดสรรงบประมาณในส่วนนี้ให้เพียงพอ เพื่อ

รองรับสถานการณ์วิกฤติหรือสถานการณ์ฉุกเฉินในลักษณะต่าง ๆ ไม่เพียงแต่สถานการณ์โควิด-19 เท่านั้น นอกจากนั้น การส่งเสริมให้มีอุปกรณ์และเทคโนโลยีออนไลน์ที่เพียงพอ นอกจากจะมีประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนในการศึกษาทางไกลแล้ว ยังสามารถใช้สำหรับเจ้าหน้าที่ในการประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ได้อย่างสะดวกแม้ในสถานการณ์ปกติ

“ในสถานพินิจตอนนี้ก็อยากให้นักวิชาการทางอาชีวมาสอนซึ่งแต่ก่อนก็เคยมีแต่เนื่องด้วยสถานการณ์โควิดปัจจุบันเลยเป็นเรื่องยาก...ณ ตอนนี้ ผอ. ก็มีการนำการเรียนออนไลน์มาเป็นตัวช่วยเล็กๆ แต่ตอนนี้ยังทำไม่ได้เพราะไม่มีอุปกรณ์” (เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ)

โดยสรุป ข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารจัดการการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสอง เป็นข้อเสนอในการบริหารจัดการเพื่อรองรับให้การแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยประเด็นข้อเสนอที่สำคัญ

ประการแรก เป็นการประสานความร่วมมือระหว่างกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กับศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้การบริหารจัดการตามมาตรา 132 วรรคสองมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชน แนวทางที่เป็นข้อเสนอคือ การประสานความร่วมมือทั้งในระดับประเทศระหว่างกรมพินิจและคุ้มครองเด็กกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาร่วมกันในภาพรวมของทั้งประเทศ และการประสานความร่วมมือในระดับพื้นที่ ระหว่างสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ในแต่ละพื้นที่กับศาลเยาวชนและครอบครัวในพื้นที่ เพื่อส่งต่อข้อมูลปัญหาอุปสรรค และสร้างความเข้าใจร่วมกัน ควรมีการประสานความร่วมมือเกี่ยวกับความเหมาะสมระหว่างระยะเวลาในการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนกับโปรแกรมในการบำบัด ฟื้นฟู โดยสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีการประสานความเข้าใจเกี่ยวกับดุลยพินิจในการส่งตัวเด็กและเยาวชนไปที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ รวมทั้งประสานสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ศาลได้ใช้ดุลยพินิจอย่างเหมาะสมในการกำหนดระยะเวลาและเงื่อนไขในการปฏิบัติของเด็กและเยาวชนก่อนยุติคดี นอกจากนี้สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ ควรเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนอย่างครบถ้วนและรอบด้าน เพื่อให้ศาลใช้ดุลยพินิจในการกำหนดเงื่อนไขปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง และควรรายงานความก้าวหน้าต่อศาลเป็นระยะ เกี่ยวกับผลการปฏิบัติและความประพฤติของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นข้อมูลให้ศาลพิจารณาปรับเปลี่ยนคำสั่งระยะเวลาในการควบคุมตัวก่อนยุติคดี รวมถึงร่วมทบทวนระเบียบปฏิบัติ เพื่อให้เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ได้รับสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม และแนวทางที่สำคัญประการสุดท้ายตามข้อเสนอคือการร่วมกันพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่งแทนการใช้วรรคสอง โดยพัฒนากระบวนการคัดกรองและกำกับติดตามให้มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอ**ประการที่สอง** คือการพัฒนาให้มีพื้นที่ที่เป็นสัดส่วนในการดูแลเด็กและเยาวชนตาม มาตรา 132 วรรคสอง เพื่อไม่ให้ปะปนกับเด็กและเยาวชนกลุ่มอื่น โดยเฉพาะกลุ่มที่ศาลมีคำสั่ง พิพากษาคดีแล้ว รวมถึงพัฒนาวิธีการในการแก้ไข บำบัด พื้นฟูที่เฉพาะเจาะจงสำหรับเด็กและ เยาวชนกลุ่มนี้ ซึ่งต้องอาศัยกำลังพลที่มีทักษะความเชี่ยวชาญ และเครื่องมือที่ได้มาตรฐาน

ประการที่สาม คือ การพัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว โดยควรจัดทำ แนวทางการเตรียมความพร้อมที่ชัดเจนก่อนปล่อยตัว โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ควรทำงาน ร่วมกับครอบครัวเพื่อให้มีความพร้อมในการรับเด็กหรือเยาวชนกลับไปดูแล มีการบูรณาการความ ร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ เพื่อลดความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน และให้การ สงเคราะห์ดูแลช่วยเหลือเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการประเมินความเข้มแข็งหรือภูมิ ต้านทานทางจิตใจของเด็กและเยาวชนก่อนปล่อยตัว เพื่อให้มั่นใจได้แน่ชัดว่าเด็กพร้อมที่จะกลับสู่ สังคมปกติ และไม่หันกลับไปกระทำผิดซ้ำ ตลอดจนให้คำแนะนำและข้อมูลที่จำเป็นแก่เด็กและ เยาวชนเพื่อให้มีความพร้อมในการออกไปดำเนินชีวิตภายนอก นอกจากนี้ เพื่อให้การดำเนินการ ตามมาตรา 132 วรรคสองครบถ้วนสมบูรณ์ ควรมีการจัดระบบเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ ครอบครัวในการลบบประวัติคดีเด็กหรือเยาวชนภายหลังยุติคดีแล้วด้วย

ประการที่สี่ คือ การพัฒนาระบบการกำกับติดตามภายหลังการปล่อยตัว โดยเริ่มจากการ จัดทำแผนในการกำกับติดตามที่ชัดเจนด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เน้นระบบ เครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนในการกำกับติดตามตามระบบการแบ่งแยกระดับความเสี่ยงที่ใช้อยู่ใน ปัจจุบัน ซึ่งต้องมีการจัดสรรกำลังพลในการดำเนินการอย่างเพียงพอเพื่อให้การดำเนินการตามระบบ ดังกล่าวมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอให้มีการกำกับติดตามในลักษณะ Case management เพื่อกำกับและประเมินผลเด็กเป็นรายบุคคลต่อเนื่องจากการแก้ไข บำบัด พื้นฟู มีการ ประสานส่งต่อข้อมูลต่อศาลเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนาการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสองใน ส่วนการใช้ดุลยพินิจของศาลให้สอดคล้องกับสภาพบริบท รวมทั้งการบูรณาการการกำกับติดตาม กับ แนวคิดการดำเนินการของกรมพินิจฯ ในลักษณะ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ให้ได้อย่างจริงจัง

ประการ ที่ห้า คือ การนำแนวคิดบ้านกึ่งวิถีมาใช้กับเด็กและเยาวชนมาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งประสบความสำเร็จกับการดำเนินการกับผู้ต้องโทษมาแล้วในหลายๆ ประเทศ เพื่อให้เด็กและ เยาวชนได้มีช่วงเวลาในการสร้างความคุ้นเคยกับชีวิตปกติภายนอก และข้อเสนอ**ประการสุดท้าย**คือ การเตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีให้รองรับสถานการณ์วิกฤติและฉุกเฉิน ไม่ว่าจะเป็น สถานการณ์โควิด-19 หรือสถานการณ์อื่น ๆ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอน การฝึกวิชาชีพ ของเด็ก และเยาวชน หรือการดำเนินงานของหน่วยงานไม่หยุดชะงัก หรือสะดุดรวดเร็วขึ้น

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การดำเนินการโครงการ “ศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม” เป็นการศึกษาการใช้มาตรการทางเลือกใน 2 มาตราของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยการศึกษาในมาตราแรก เป็นการศึกษาผลการใช้กระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ซึ่งได้ศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษนี้ และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตราดังกล่าว ส่วนการศึกษาอีกมาตราหนึ่งคือ การศึกษาการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง โดยศึกษาสถานการณ์ ปัญหาและอุปสรรค และให้ข้อเสนอแนะในการใช้มาตรการดังกล่าว การศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกในทั้ง 2 มาตรานี้ ออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงประมาณ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผลการศึกษานำไปสู่การพัฒนาการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องและในชั้นพิจารณาคดีก่อนมีคำพิพากษาคดีให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนากระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดให้กลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข และเพิ่มประสิทธิผลในการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ตลอดจนการชดเชย เยียวยาผู้เสียหายได้อย่างเหมาะสม อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างสังคมสมานฉันท์และสร้างสังคมที่ปลอดภัย บทสรุปจากการศึกษาวิจัยและการอภิปรายผล รวมถึงข้อเสนอแนะสำคัญ มีรายละเอียดดังนี้

1. บทสรุปและอภิปรายผล

1.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษากระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

สรุปและอภิปรายผลการศึกษากระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 นี้ ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86
- ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

บทสรุปความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 นี้ เป็นการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยบทสรุปและอภิปรายผล เป็นดังนี้

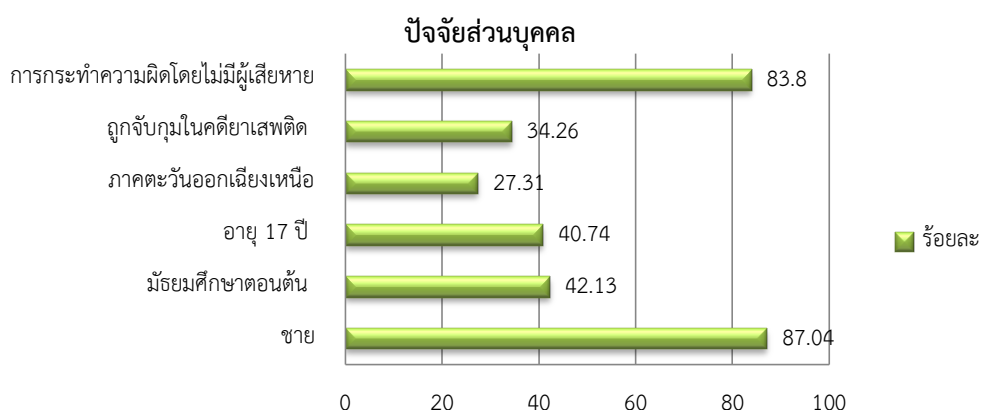
1.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษาเชิงปริมาณ เกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ต่อการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

1.1.1 ข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 87.04 ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 42.13 รองลงมาคือมัธยมศึกษาตอนปลาย/ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) คิดเป็นร้อยละ 28.70 และประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 24.54 ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีอายุ 17 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.74 รองลงมาคืออายุ 18 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.07 และอายุ 16 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.35 ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 27.31 รองลงมาคือภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล) คิดเป็นร้อยละ 20.83 และภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 19.44 ตามลำดับ ส่วนใหญ่ถูกจับกุมในคดียาเสพติด คิดเป็นร้อยละ 34.26 รองลงมาคือความผิดเกี่ยวกับ พ.ร.บ.ฉุกเฉิน/ออกนอกเคหะสถาน คิดเป็นร้อยละ 15.28 และเมาแล้วขับ คิดเป็นร้อยละ 11.57 ตามลำดับ และส่วนใหญ่เป็นการกระทำ ความผิดโดยไม่มีผู้เสียหาย คิดเป็นร้อยละ 83.80 แสดงดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4

กราฟแสดงข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม

จากผลสรุปดังกล่าว จะเห็นว่า เด็กและเยาวชนที่ตอบแบบสอบถามและเคยเข้าร่วมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ส่วนใหญ่แล้วเป็นเพศชาย และมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รวมทั้งมีอายุอยู่ในช่วง 17 – 18 ปี มากที่สุด และส่วนใหญ่มิมีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง โดยถูกจับกุมในคดียาเสพติดมากที่สุด และส่วนใหญ่เป็นการกระทำความผิดโดยไม่มีผู้เสียหาย ข้อค้นพบนี้ แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและเข้าร่วมใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ว่ามักเกิดขึ้นกับผู้กระทำความผิดที่เป็นเพศชายในสัดส่วนที่สูงกว่าเพศหญิงมาก นอกจากนั้นแล้วยังเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในช่วงอายุ 17 – 18 ปี และกำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นช่วงวัยรุ่นที่เด็กและเยาวชนมีอารมณ์รุนแรงและแปรเปลี่ยนได้ง่าย สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับสภาพอารมณ์ของเด็กและวัยรุ่น ที่กล่าวว่า ช่วงวัยดังกล่าวเด็กและเยาวชนมักเกิดความขัดแย้งกับผู้อื่นได้บ่อย ๆ และมักแสดงอาการก้าวร้าวหรือเสียง (David, 2008) ซึ่งอารมณ์และพฤติกรรมดังกล่าวถือว่าเป็นความเสี่ยงที่จะกระทำความผิดได้ง่าย อย่างไรก็ตาม สถานะทางการศึกษาและในหัววัยดังกล่าว ถือว่าเป็นช่วงเวลา que เด็กและเยาวชนควรจะได้เรียนหนังสือในสถานศึกษามากกว่าจะมารับโทษตามกฎหมาย อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดที่มีโทษไม่รุนแรง ดังนั้น การเข้าร่วมใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ของเด็กและเยาวชนในหัววัยและระดับการศึกษา ดังกล่าว จึงถือว่าเป็นประโยชน์และเหมาะสมกับความจำเป็น อันถือเป็นการสอดคล้องกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในการให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งผู้เสียหาย ครอบครัว และชุมชน เข้าร่วมในการหาทางออกหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน (UNODC, 2005)

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม ได้สะท้อนถึงฐานกระทำความผิดว่า เด็กและเยาวชนที่เคยเข้าร่วมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ได้เคยถูกจับกุมในคดียาเสพติดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นการกระทำความผิดโดยไม่มีผู้เสียหาย แต่ก็นับว่าฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นการกระทำความผิดที่มีผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง ในเรื่องนี้ สามารถพิจารณาได้ว่า แม้ว่าการผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจะเป็นสิ่งที่รุนแรงและอันตรายต่อสังคม แต่หากพิจารณาถึงช่วงวัยของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแล้ว ถือว่าเป็นช่วงวัยที่เด็กและเยาวชนได้คบเพื่อนทั้งในโรงเรียนและชุมชน จึงอาจเกิดการเรียนรู้และเลียนแบบจากเพื่อนในสิ่งที่ผิดพลาดได้ สอดคล้องกับทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่างกัน (Differential association theory) ที่ได้กล่าวถึงพฤติกรรมกระทำความผิดต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนอันเกิดจากการเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ จากจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งรวมทั้งการเรียนรู้พฤติกรรมเบี่ยงเบนที่สามารถก้าวไปสู่การกระทำความผิดจากกลุ่มบุคคลที่สนิทสนมใกล้ชิดกัน (Sutherland, 1993, 1947, Sutherland and Cressey, 1970, 1974; as citing in Palmer, 2003) ดังนั้น การเคยเข้าร่วมร่วม

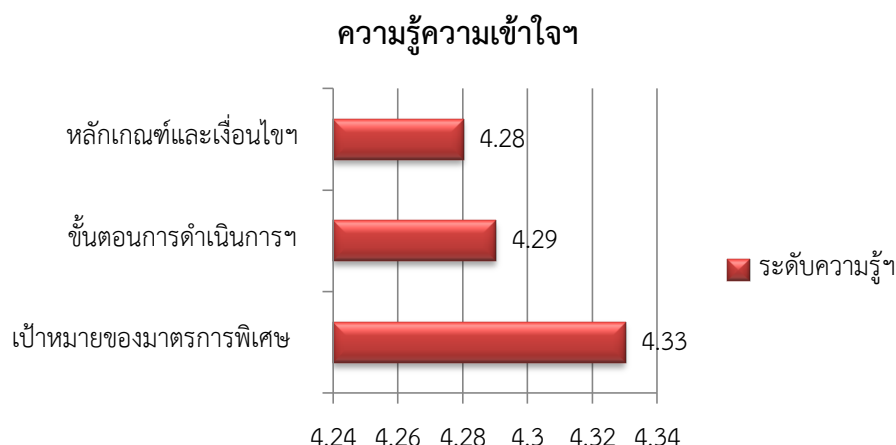
มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ของเด็กและเยาวชนในฐานะความผิดดังกล่าว จึงถือว่าเป็นการได้รับโอกาสและเป็นการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) โดยใช้กระบวนการทางสังคมมาช่วยจัดระเบียบความประพฤติให้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดนั่นเอง (เสรีณ ปุณณะหิตานนท์, 2558)

1.1.2 ความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ระดับความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษตาม มาตรา 86 สรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.30$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมากในทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ ($\bar{x} = 4.33$) รองลงมาคือด้านขั้นตอนการ ดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน ($\bar{x} = 4.29$) และด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการ พิเศษ ($\bar{x} = 4.28$) ตามลำดับ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5

กราฟแสดงความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

สำหรับผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการใช้ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามเพศ การศึกษา อายุ ภูมิฐานะ ลักษณะคดี และการมีผู้เสียหายในคดี สรุปได้ว่า

1) การเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนโดยภาพรวม จำแนกตามเพศ อายุ และการมีผู้เสียหายในคดีที่แตกต่างกัน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2) การเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนโดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา ภูมิลำเนา และลักษณะคดี ที่แตกต่างกัน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ได้ผลดังนี้

(1) ด้านการศึกษา เด็กและเยาวชนที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

(2) ด้านภูมิลำเนา เด็กและเยาวชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

(3) ด้านลักษณะคดี เด็กและเยาวชนที่มีคดีเกี่ยวทรัพย์สินมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีคดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย คดีเกี่ยวกับยาเสพติด คดีเกี่ยวกับอาวุธปืน และคดีเรื่องอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลสรุปดังกล่าว จะเห็นว่าระดับความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ทั้งโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนที่เคยเข้าร่วมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ต่างเห็นว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “เป้าหมาย” ของการใช้มาตรการพิเศษฯ นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในด้านดังกล่าวจะเห็นว่าประเด็นที่เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในระดับสูงเกี่ยวกับเป้าหมายว่า คือการให้เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำของตนเอง และแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน การมุ่งแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องคดี การเน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทนการฟ้องร้องดำเนินคดีผู้กระทำความผิด และมาตรการดังกล่าวเป็นการสร้างความปรองดองหรือขจัดความขัดแย้งระหว่างเด็กและเยาวชนกับผู้เสียหายและชุมชน อีกทั้งต่างเห็นว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “หลักเกณฑ์และเงื่อนไข” ของการใช้มาตรการพิเศษฯ นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในด้านดังกล่าวจะเห็นว่าประเด็นที่เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในระดับสูงเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขว่า การมีสิทธิเสนอใช้มาตรการพิเศษฯ ต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด เช่น คดีที่มีอัตราโทษไม่เกิน 5 ปี โดยเด็กและเยาวชนจะต้องให้ความยินยอมที่จะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และการที่เด็กและเยาวชนที่จะใช้มาตรการพิเศษฯ ต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุกยกเว้นคดีกระทำโดยประมาทหรือลหุโทษ และเด็กและเยาวชนต้อง

สำนึกในการกระทำของตนก่อนได้ใช้มาตรการพิเศษฯ หรือทราบว่าผู้เสียหายในคดีจะต้องให้การยินยอมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแก่เด็กและเยาวชน เป็นต้น และรวมทั้งเห็นว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “ขั้นตอนการดำเนินการ” ของการใช้มาตรการพิเศษฯ นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในด้านดังกล่าวจะเห็นว่า มีประเด็นที่เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในระดับสูงเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนว่า ผู้เข้าร่วมมาตรการพิเศษฯ จะต้องได้รับคัดกรองร่วมกันจากพนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษฯ จะไม่สำเร็จหากไม่ได้รับคำยินยอมจากเด็กและเยาวชนและผู้เสียหาย (ถ้ามี) โดยแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษฯ จะต้องมียุทธศาสตร์ปฏิบัติตามแผนไม่เกินหนึ่งปี และการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมาตรการพิเศษฯ อาจจะต้องมีการรายงานตัวต่อพนักงาน มีทำงานบริการสังคม และกำกับติดตามจากเจ้าหน้าที่ และหากเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมาตรการพิเศษฯ ได้ จะต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ทั้งนี้ ความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับเป้าหมาย หลักเกณฑ์และเงื่อนไข และขั้นตอนการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่อยู่ในระดับสูงนี้ ถือว่าเด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจครอบคลุมถึงแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ของโครงการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ระยะที่ 1 – 3 โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และขั้นตอนและวิธีดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2563) ในประเด็นที่เด็กและเยาวชนควรจะทราบ อันแสดงถึงประสิทธิภาพในการติดต่อประสานงานและการสื่อสารทำความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จนทำให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวสูงและครอบคลุมสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

สำหรับผลสรุปที่พบว่า เด็กและเยาวชนที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังพบว่าเด็กและเยาวชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่มีคดีเกี่ยวทรัพย์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีคดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย คดีเกี่ยวกับยาเสพติด คดีเกี่ยวกับอาวุธปืน และคดีเรื่องอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยส่วนบุคคลของเด็ก

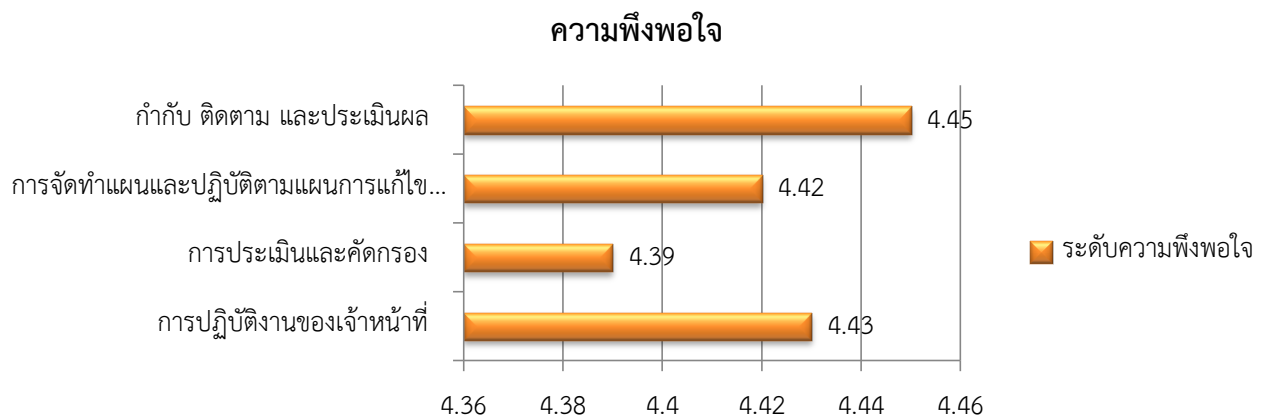
และเยาวชนมีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยในประเด็นด้านการศึกษานี้ การที่เด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. มีความรู้ความเข้าใจสูงกว่าเด็ก และเยาวชนที่ไม่มีวุฒิการศึกษา หรือมีการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อาจเกิดจากปัจจัยด้านการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน โดยเด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ถือว่าผ่านการเรียนรู้และมีประสบการณ์การเรียนรู้มากกว่าเด็กและเยาวชนที่ไม่มีวุฒิการศึกษา หรือมีการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการพิเศษฯ มากกว่านั่นเอง สำหรับในประเด็นด้านภูมิสำเนา การที่พบว่าเด็กและเยาวชนที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคตะวันออก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่การดำเนินการบางแห่งยังสามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออก หรือหากว่าพื้นที่ดังกล่าวมีการดำเนินการที่ได้อยู่แล้ว ก็สามารถเพิ่มเติมเรื่องการสื่อสารประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ให้กับเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องให้ดียิ่งขึ้นได้อีก และในส่วนของประเด็นด้านลักษณะคดี ที่พบว่าเด็กและเยาวชนที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีคดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย คดีเกี่ยวกับยาเสพติด คดีเกี่ยวกับอาวุธปืน และคดีเรื่องอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจมองได้ว่าเด็กและเยาวชนที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน คือเด็กที่ยากจน มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำ หรือขาดโอกาสทางสังคม จึงทำให้มีการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินขึ้นมา และเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้เมื่อมีความจำเป็นทางเศรษฐกิจอันเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญ ก็ย่อมมีอุปสรรคต่อการเรียนรู้ หรือยอมแสวงหาความจำเป็นพื้นฐานก่อน จนละเลยที่จะเรียนรู้หรือทำความเข้าใจในเรื่องที่สำคัญหรือจำเป็นสำหรับตนเอง โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษฯ อย่างไรก็ตามเด็กและเยาวชนที่มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินในบางส่วนอาจไม่ได้เกิดสาเหตุจากสถานะทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยบางกรณีอาจมาจากความต้องการได้รับการยอมรับทางสังคมในหมู่เพื่อนฝูง การสนองความต้องการทางจิตใจทางตนเองในบางประการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีความต้องการ (Theory of needs) หรือทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจ (Hierarchical theory of motivation) ที่กล่าวถึงแรงจูงใจลำดับที่หนึ่ง ซึ่งเป็นลำดับต่ำสุด คือความต้องการทางสรีรวิทยา หรือความต้องการด้านร่างกาย (Physiological needs) ที่ว่ามนุษย์ต้องได้รับการตอบสนองทางสรีรวิทยาเป็นพื้นฐานก่อน เช่น มีอาหารรับประทาน มีที่อยู่อาศัย ก่อนที่จะพัฒนาความต้องการประเภทอื่น ๆ ตามมาได้ (Costa & McCrae, 1994 และ ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2561)

1.1.3 ระดับความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

ระดับความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษตาม มาตรา 86 สรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.43$) เมื่อ พิจารณารายด้าน พบว่า เด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากในทุกด้าน โดยด้านที่มี ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ กำกับ ติดตาม และประเมินผล ($\bar{x} = 4.45$) รองลงมาคือด้านการปฏิบัติงานของ เจ้าหน้าที่ ($\bar{x} = 4.43$) และด้านการประเมินและคัดกรอง ($\bar{x} = 4.39$) ตามลำดับ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6

กราฟแสดงระดับความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการ ดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

สำหรับผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการใช้ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามเพศ การศึกษา อายุ ภูมิฐานะ ลักษณะคดี และการมีผู้เสียหายในคดี สรุปได้ว่า

1) การเปรียบเทียบความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนโดยภาพรวม จำแนกตามเพศ อายุ ภูมิฐานะ ลักษณะคดี และการมีผู้เสียหายในคดีที่แตกต่างกัน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่าง ไม่นับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2) การเปรียบเทียบความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนโดยภาพรวม จำแนกตาม การศึกษาที่แตกต่างกัน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อ เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ได้ผลคือ เด็กและเยาวชนที่ไม่วุฒิมัธยมศึกษา มีการศึกษา ประถมศึกษา และมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการ พิเศษฯ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลสรุปดังกล่าว จะเห็นว่าระดับความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมและในรายด้านอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนที่เคยเข้าร่วมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ต่างเห็นว่าตนเองมีความพึงพอใจเกี่ยวกับ “การประเมินและคัดกรอง” อันเป็นส่วนแรกของกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในด้านดังกล่าวจะเห็นว่า มีประเด็นที่เด็กและเยาวชนมีพึงพอใจในระดับสูงเกี่ยวกับการประเมินและคัดกรองว่า มีความถูกต้องชัดเจนของกระบวนการประเมินและคัดกรองเพื่อเข้าร่วมใช้มาตรการพิเศษฯ มีการให้ความเป็นธรรมในการพิจารณานำคดีเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีความเหมาะสมในการพิจารณาของพนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ ในการคัดกรองบุคคลเพื่อใช้มาตรการพิเศษฯ และมีความรวดเร็วในการพิจารณานำคดีเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อีกทั้งยังเห็นว่าตนเองมีความพึงพอใจเกี่ยวกับ “การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่” อันเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการขับเคลื่อนกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ นี้ให้สำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในด้านดังกล่าวจะเห็นว่า มีประเด็นที่เด็กและเยาวชนมีพึงพอใจในระดับสูงเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ว่า คือการสามารถชี้แจงทำความเข้าใจได้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ มีการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการติดต่อประสานงานให้กับผู้เข้าร่วมมาตรการพิเศษฯ ซึ่งรวมถึงการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติตัวและให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิที่ควรได้รับ อีกทั้งยังมีการรักษาความลับของข้อมูลเป็นอย่างดี และรวมทั้งเห็นว่าตนเองมีความพึงพอใจเกี่ยวกับ “กำกับ ติดตาม และประเมินผล” ของกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในด้านดังกล่าวจะเห็นว่า มีประเด็นที่เด็กและเยาวชนมีพึงพอใจในระดับสูงเกี่ยวกับการขั้นตอนการกำกับติดตามและประเมินผลว่า เป็นการได้รับความสะดวกในการรายงานตัวตามระยะเวลาที่กำหนดในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษฯ การให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษฯ ให้บรรลุผลสำเร็จ การช่วยแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษฯ และการได้รับการติดตาม พบปะ พูดคุย เยี่ยมเยียน ของเจ้าหน้าที่ระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั่นเอง ทั้งนี้ ความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการประเมินและคัดกรอง การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และการกำกับติดตามและประเมินผลที่อยู่ในระดับสูงนี้ ถือว่าเด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจครอบคลุมถึงแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ของโครงการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ระยะที่ 1 – 3 โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และขั้นตอนและวิธีดำเนินการ

ตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2563) อันแสดงถึงประสิทธิภาพการทำงานและการชี้แจงทำความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จนทำให้เด็กและเยาวชนมีพึงพอใจในเรื่องดังกล่าวสูงนั่นเอง

สำหรับผลสรุปที่พบว่า เด็กและเยาวชนที่ไม่วุฒิการศึกษา มีการศึกษาประถมศึกษา และมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่เคยเข้าร่วมมาตรการพิเศษฯ มีผลต่อความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ กล่าวคือ การที่เด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. มีความพึงพอใจสูงกว่าเด็กและเยาวชนที่ไม่วุฒิการศึกษา หรือมีการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อาจเกิดจากปัจจัยด้านการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน โดยเด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ถือว่าผ่านการเรียนรู้และมีประสบการณ์การเรียนรู้มากกว่าเด็กและเยาวชนที่ไม่วุฒิการศึกษา หรือมีการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จึงทำให้มีความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ มากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social cognitive learning theory) ของ แบนแบนดورا เรื่องการเรียนรู้โดยการสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมอันเนื่องจากบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและอาศัยกระบวนการทางปัญญาของบุคคล (Cognitive process) จากความสนใจใส่ใจและการจดจำ (Bandura, 1986) ซึ่งถือว่ามึเหตุผลที่คล้ายคลึงกับการอธิบายเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนในหัวข้อก่อนหน้านี้

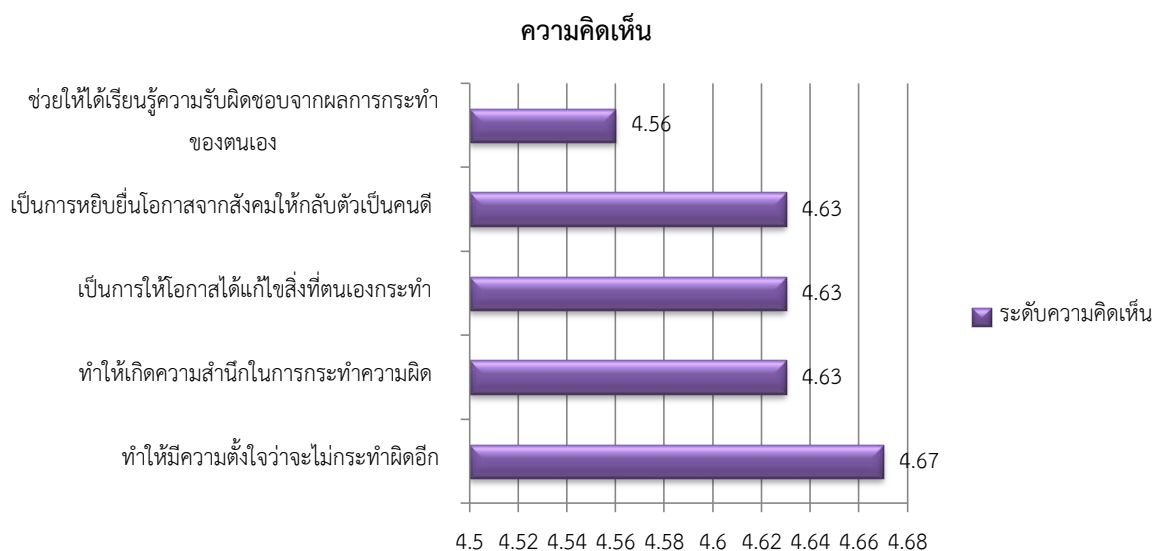
1.1.4 ระดับความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86

ระดับความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ ตามมาตรา 86 เกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองได้รับจากกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ สรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองได้รับจากกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า เด็กและเยาวชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองได้รับจากกระบวนการฯ รายข้อในระดับมากขึ้นไป ทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ทำให้มีความตั้งใจว่าจะไม่กระทำความผิดอีก ($\bar{X} = 4.67$) รองลงมาคือ การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ทำให้เกิดความสำนึกในการกระทำความผิด ($\bar{X} = 4.63$) การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เป็นการให้โอกาสได้แก้ไขสิ่งที่ตนเองกระทำ ($\bar{X} = 4.63$) การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เป็นการหยิบบ้นโอกาสจากสังคมให้กลับตัวเป็นคนดี ($\bar{X} = 4.63$) และการเข้า

ร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ช่วยให้ได้เรียนรู้ความรับผิดชอบจากผลการกระทำของตนเอง ($\bar{X} = 4.56$) ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7

กราฟแสดงระดับความความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

สำหรับผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 จำแนกตามเพศ การศึกษา อายุ ภูมิฐานะ ลักษณะคดี และการมีผู้เสียหายในคดี สรุปได้ว่า

1) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนโดยภาพรวม จำแนกตามเพศ อายุ ภูมิฐานะ ลักษณะคดี และการมีผู้เสียหายในคดี ที่แตกต่างกัน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนโดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษาที่แตกต่างกัน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีความสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ได้ผลคือ เด็กและเยาวชนที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีการศึกษาประถมศึกษา และมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อย่างมีความสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลสรุปดังกล่าว จะเห็นว่าระดับความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ ทั้งโดยภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากขึ้นไป สะท้อนให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนที่เคยเข้าร่วมมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง เห็นว่ากระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ส่งผลต่อตนเองในระดับมากขึ้นไป และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ จะเห็นว่ามีความเห็นในระดับมากที่สุด คือ การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษฯ ทำให้ตนเองเกิดความสำนึกในการกระทำความผิด การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษฯ ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษฯ ช่วยให้ตนเองมีความตั้งใจว่าจะไม่กระทำความผิดอีก การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษฯ ช่วยให้ตนเองได้รับโอกาสได้แก้ไขสิ่งที่ตนเองกระทำ การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษฯ ช่วยให้ตนเองได้เรียนรู้ความรับผิดชอบจากผลการกระทำของตนเอง และการเข้าร่วมในมาตรการพิเศษฯ ถือเป็นการหยิบยื่นโอกาสจากสังคมให้ตนเองได้กลับตัวเป็นคนดี ความคิดเห็นดังกล่าวนี้บ่งชี้ให้เห็นถึงประสิทธิผลของกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ว่าสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้เกิดการสำนึกผิดและกลับตัวเป็นคนดีของสังคมได้อย่างมากที่สุด นอกจากนั้น เมื่อพิจารณารายข้อที่เด็กและเยาวชนมีความเห็นในระดับมาก ก็สะท้อนประสิทธิผลของกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ด้วยเช่นกัน คือ การเข้าร่วมมาตรการพิเศษฯ ทำให้ตระหนักว่าสิ่งที่ทำเป็นการละเมิดสิทธิหรือไม่สมควรทำ การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษฯ ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าการกระทำผิดของตนเองก่อให้เกิดผลเสียต่อคนอื่น รู้สึกอยากแก้ไข เยียวยา ชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง และการเข้าร่วมในมาตรการพิเศษฯ ช่วยให้ตนเองเรียนรู้ทักษะชีวิตเพื่อปรับใช้ในชีวิตประจำวันและเรียนรู้การตั้งเป้าหมายในชีวิต เป็นต้น ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวนี้บ่งชี้ให้เห็นถึงประสิทธิผลของกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ว่าสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้เกิดการสำนึกผิดและกลับตัวเป็นคนดีของสังคมได้อย่างมากเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ ความคิดเห็นในระดับมากที่สุดและระดับมากดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมด นอกจากจะสะท้อนถึงประสิทธิผลของกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องแล้ว ตามกฎหมายของประเทศไทยที่รองรับมาตรการทางเลือกอื่นสำหรับเด็กและเยาวชน เช่น พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 มาตรา 63 และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ในมาตรา 86 ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้น ยังสอดคล้องกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) ที่เปลี่ยนหลักการบริหารงานยุติธรรมจากการลงโทษทางอาญาไปสู่การ

เยียวยาและดำเนินการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ด้วยการดำเนินการร่วมกันจากหลายฝ่าย ในคดีที่มีความรุนแรงน้อย (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2547) หรือหลักการเบี่ยงเบนคดีด้วยการใช้มาตรการทางเลือก (Alternative action) เพื่อนำเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการลงโทษทางอาญา และนำเข้าสู่โปรแกรมการดูแลบำบัดฟื้นฟู เพื่อที่จะไม่ให้เกิดการตีตราหรือเพิ่มตราบาปให้กับเด็กและเยาวชน และลดโอกาสที่เด็กจะกลับไปกระทำผิดซ้ำ โดยอาศัยการฝึกให้เด็กและเยาวชนมีความสามารถที่จะปรับตัวทางสังคมได้ (Russell & Wood, 1998) ซึ่งประสิทธิผลสุดท้ายคือการรู้สึกสำนึกผิดในการกระทำของตน และมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นในที่สุด (Gracyalny, 2011; as cited in Kroll & Egan, 2004)

สำหรับผลสรุปที่พบว่า เด็กและเยาวชนเด็กที่ไม่มีวุฒิการศึกษา มีการศึกษาประถมศึกษา และมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ โดยภาพรวมน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่เคยเข้าร่วมมาตรการพิเศษ มีผลต่อความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ อันอาจเกิดจากปัจจัยด้านการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่ได้มีการอภิปรายมาก่อนหน้านี้ทั้งในประเด็นเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชน โดยมีการศึกษาเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 สรุปและอภิปรายผลการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

บทสรุปในหัวข้อนี้ได้จากการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 8 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด 2) กลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด 3) กลุ่มผู้เสียหายหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้เสียหาย (กรณีและผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน) 4) กลุ่มผู้แทนชุมชน 5) กลุ่มพนักงานคุมประพฤติ 6) กลุ่มพนักงานสอบสวน 7) กลุ่มพนักงานอัยการ และ 8) กลุ่มผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว โดยจะสรุปและอภิปรายเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจทั้งในส่วนประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการ ดังนี้

1.2.1 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

เป็นบทสรุปเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของการดำเนินการตามมาตรา 86 ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู 2) ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู 3) ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และ 4) ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรา 86 แยกตามรายกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง สรุปผลได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 59

ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ของผู้เกี่ยวข้อง 8 กลุ่ม

ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของกระบวนการ ตามมาตรา 86				
กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง	ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผน	ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผน	ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผน	ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการ
1. กลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด	(1) การได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับในการเข้าร่วมกระบวนการตามมาตรการพิเศษ (2) การได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติ ทำให้มีเวลาเตรียมตัว	(1) การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนร่วมกับทีมสหวิชาชีพ (2) การได้รับแจ้งเกี่ยวกับขั้นตอนและเงื่อนไขในการปฏิบัติตามแผน ทำให้รู้สึกสบายใจ	(1) การได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวระหว่างปฏิบัติตามแผน (2) การมีแผนการปฏิบัติที่ตรงกับความต้องการ สามารถปฏิบัติตามได้	เห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการติดตามอีก เนื่องจากดำเนินการทุกอย่างครบถ้วนแล้ว
2. กลุ่มครอบครัวของเด็กและเยาวชน	(1) การประสานงาน มีการชี้แจงรายละเอียดชัดเจน (2) การได้รับความสะดวกในการบริการ ทำให้ลดความกังวล	การมีบรรยากาศที่ดีในการจัดทำแผน ช่วยคลายความวิตกกังวล	ได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายในการปฏิบัติตามแผน	ต้องการให้มีการติดตามโดยเจ้าหน้าที่เพื่อช่วยแนะนำ กำกับดูแล และควบคุมพฤติกรรมเด็ก

ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของกระบวนการ ตามมาตรา 86				
กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง	ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผน	ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผน	ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผน	ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการ
	และสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนได้ครบถ้วน			
3. กลุ่มผู้เสียหาย	(1) การประสานงานของเจ้าหน้าที่ ทำให้มีความรู้ความเข้าใจ (2) การได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่ฝ่ายผู้เสียหายพึงได้รับ (3) การได้รับการไกล่เกลี่ยเบื้องต้น	การได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผน และพึงพอใจที่ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม	(1) ความพึงพอใจในการให้โอกาสเด็กแก้ไขตนเอง โดยไม่มีคดีติดตัว (2) ความไม่พึงพอใจโดยเห็นว่ากิจกรรมที่ทำไปไม่เหมาะสมกับความผิด อาจไม่ช่วยให้เด็กสำนึกผิดจริง	เห็นว่าควรให้ผู้ปกครองเป็นผู้ติดตาม หรือเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ประเมิน
4. กลุ่มผู้แทนชุมชน	(1) การได้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการพิเศษ ซึ่งเห็นว่าเป็นประโยชน์ (2) การเห็นถึงความร่วมมือจากทุกฝ่าย	พึงพอใจที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และให้ข้อเสนอแนะ	ชุมชนไม่ค่อยได้มีส่วนในการสนับสนุนการปฏิบัติตามแผน	ชุมชนมีบทบาทไม่มากนักในการติดตามผล และเห็นว่าชุมชนควรเข้ามามีบทบาทมากขึ้น
5. กลุ่มพนักงานคุมประพฤติ	(1) พึงพอใจจากการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย (2) ข้อกังวลเกี่ยวกับการกำหนดให้เป็นตัวชี้วัดของหน่วยงาน ทำให้กระบวนการคัด	พึงพอใจในการดำเนินการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย	มองว่าควรให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น	เห็นว่าการติดตามประเมินผลมีความจำเป็น และควรเป็นบุคคลที่มีความชำนาญเฉพาะ

ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของกระบวนการ ตามมาตรา 86				
กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง	ด้านกระบวนการก่อนการจัดทำแผน	ด้านกระบวนการประชุมจัดทำแผน	ด้านกระบวนการปฏิบัติตามแผน	ด้านกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการ
กรองอาจบิดเบือน				
6. กลุ่มพนักงานสอบสวน	(1) การประสานงานค่อนข้างกระชั้นชิด (2) การไม่ได้มีส่วนร่วมเท่าที่ควร (3) การขาดการประสานงานที่ดี ขาดรายละเอียดในการปฏิบัติ	ในบางพื้นที่พนักงานสอบสวนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนไม่มากนัก	(1) มองว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีเป้าหมายที่ดี (2) มองว่าการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่ตรงจุด ไม่สอดคล้องกับพฤติการณ์การกระทำผิด	มองว่าพนักงานสอบสวนยังมีส่วนร่วมในกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษน้อย
7. กลุ่มพนักงานอัยการ	มีความเชื่อมั่นในมาตรฐานการทำงานของสถานพินิจฯ ว่าเป็นการดำเนินการตามมาตรฐานสากลในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน	(1) มองว่ามีการทำงานร่วมกันได้ดี (2) เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม (3) มีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน	เห็นว่าต้องกำกับดูแลอย่างเคร่งครัด โดยควรลงพื้นที่ตรวจสอบพฤติกรรม	เห็นว่าควรพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น
8. กลุ่มผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว	(1) ศาลมีส่วนร่วมในการรับรู้กระบวนการที่จำกัด (2) กระบวนการคัดกรองที่รายงานศาลยังขาดรายละเอียด	ควรมีแผนที่หลากหลายและเหมาะสมกับพฤติการณ์	ควรต้องมีการกำกับติดตามอย่างใกล้ชิดและอาจปรับเปลี่ยนแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น	ควรต้องมีการติดตามจากผู้เกี่ยวข้องใกล้ชิดในครอบครัวและชุมชน

จากตารางที่ 59 จะเห็นว่าเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายรวมถึงครอบครัว ค่อนข้างมีความพึงพอใจต่อกระบวนการทุกขั้นตอน โดยเฉพาะการได้รับการชี้แจงข้อมูล การได้รับการแนะนำ

ช่วยเหลือในการปฏิบัติ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณ ที่ส่วนใหญ่เด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจต่อกระบวนการตามขั้นตอนต่างๆ ในระดับมาก ส่วนความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษนั้น เด็กและเยาวชนค่อนข้างมีความเห็นสอดคล้องกันว่าไม่จำเป็นต้องมีการติดตาม เพราะเห็นว่าสามารถรับผิดชอบตัวเองได้ ในขณะที่ครอบครัวความคิดเห็นแตกต่างไปจากกลุ่มเด็กและเยาวชน เพราะมองว่าการมีกระบวนการติดตามจะช่วยครอบครัวในการควบคุมดูแลพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนไม่ให้กระทำผิดซ้ำ และยังสามารถให้คำแนะนำกับครอบครัวอย่างต่อเนื่องต่อไปได้

ส่วนกลุ่มผู้เสียหายมีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ผู้เสียหายบางกลุ่มมองว่ามาตรการพิเศษฯ เป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้มีโอกาสปรับปรุงแก้ไขตนเองโดยไม่มีคดีติดตัว แต่บางส่วนมีความคิดเห็นในเชิงลบโดยมองว่า กระบวนการดังกล่าวนี้ อาจไม่ได้ช่วยให้เด็กหรือเยาวชนบางรายสำนึกผิดจริง และกิจกรรมบางอย่างตามแผนฯ ไม่เหมาะสมกับความผิดที่เด็กหรือเยาวชนได้กระทำลงไป ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับความเห็นของพนักงานสอบสวน แต่เป็นความเห็นในทางตรงข้ามกับกลุ่มเด็กและเยาวชนรวมทั้งครอบครัวที่ส่วนใหญ่มองว่าเด็กได้สำนึกผิดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ข้อสังเกตนี้อาจเป็นเพราะ ผู้เสียหายกลุ่มเป้าหมาย ไม่ใช่ผู้เสียหายของเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัย แต่นั่นแสดงว่า ยังมีเด็กและเยาวชนบางส่วนที่ผ่านกระบวนการตามมาตรการนี้ อาจไม่ได้สำนึกผิดจริง จึงอาจต้องทบทวนกระบวนการและเครื่องมือในการประเมินความสำนึกผิด รวมทั้งการทบทวนกิจกรรมตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง

ในส่วนของความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการก่อนจัดทำแผน และกระบวนการประชุมจัดทำแผน จะเห็นว่าเกือบทุกกลุ่มค่อนข้างพึงพอใจ ต่อการประสานงาน การสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผน ยกเว้นในกลุ่มพนักงานสอบสวนบางส่วนที่มองว่า อาจต้องปรับปรุงการประสานงานให้มีรายละเอียดในการปฏิบัติมากขึ้นและไม่กระชั้นชิดจนเกินไป รวมไปถึง พนักงานสอบสวนยังมีส่วนร่วมไม่มากนักในกระบวนการประชุมจัดทำแผน เป็นไปได้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจ ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายตามที่กฎหมายกำหนดว่าต้องให้เข้าร่วม เพียงแต่เป็นกลุ่มผู้เกี่ยวข้องตามที่สถานพินิจฯ เห็นสมควรให้เข้าร่วม อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของพนักงานสอบสวนที่ชัดเจนขึ้น น่าจะช่วยให้การจัดทำแผนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากตำรวจ เป็นเจ้าหน้าที่ที่เข้าใจถึงพฤติการณ์แห่งคดี โดยเฉพาะตำรวจที่ทำงานร่วมกับชุมชน จะเข้าใจสภาพปัญหาและบริบทของชุมชน ซึ่งน่าจะช่วยให้การจัดทำแผนได้สอดคล้องกับการกระทำผิดและเหมาะสมกับสภาพบริบทแวดล้อมของเด็กหรือเยาวชนมากขึ้น

ในส่วนของการกำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนของเด็กและเยาวชนนั้น กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มองว่าควรให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับติดตามการ

ปฏิบัติตามแผน และเจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ ควรกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดมากขึ้นโดยการลงพื้นที่ เพื่อกำกับติดตามการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชน ส่วนการติดตามผลภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษนั้น ทุกกลุ่มยกเว้นกลุ่มเด็กและเยาวชน มองว่ามีความสำคัญ โดยควรเป็นภารกิจหนึ่งของสถานพินิจฯ ที่อาจแสวงหาความร่วมมือจากเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันติดตามผล โดยเฉพาะครอบครัวและชุมชนซึ่งควรมีส่วนร่วมในการติดตามผล ในประเด็นนี้ค่อนข้างสอดคล้องกับแนวทางตามพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561 ที่ให้ความสำคัญกับการติดตามประเมินผลเด็กและเยาวชนภายหลังได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและปล่อยตัวแล้ว แต่เนื้อหาตามพระราชบัญญัติดังกล่าว กำหนดรายละเอียดสำหรับกระบวนการติดตามผลที่ค่อนข้างชัดเจนเป็นรูปธรรม และครอบคลุมการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ โดยกำหนดให้มีการวางแผนการติดตามที่ชัดเจน และการใช้เครือข่ายความร่วมมือจากทั้งครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งในขั้นการร่วมวางแผน และการติดตามเพื่อการสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็ก และเยาวชนแต่ละรายอย่างแท้จริง (พระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561, 2561)

1.2.2 ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

เป็นบทสรุปข้อค้นพบจากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดในการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของการดำเนินการตามมาตรา 86 ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ 2) ด้านการสำนึกในการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน 3) ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชน 4) ด้านประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม และ 5) ด้านการชดเชย เยียวยาผู้เสียหาย สรุปผลได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 60

ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ประสิทธิผลของกระบวนการ	ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลแต่ละด้าน
1. ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ	ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ โดยมองว่าการเข้าสู่มาตรการพิเศษ สร้างความรู้ความเข้าใจ ดังนี้ (1) เด็กและเยาวชนเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและมาตรการที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ปรับปรุงความประพฤติ โดยไม่มีประวัติติดตัว

ประสิทธิผลของกระบวนการ	ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลแต่ละด้าน
	(2) ผู้เสียหาย เข้าใจถึงประโยชน์ของมาตรการ ที่ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี และการให้โอกาสผู้กระทำความผิดได้สำนึกในการกระทำ (3) ชุมชน เข้าใจถึงบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
2. ด้านการสำนึกในการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน	มีความเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลในการทำให้เกิดการสำนึกผิดของเด็กและเยาวชนใน 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำผิด แต่ส่วนใหญ่เป็นการสำนึกในการกระทำผิดต่อคนในครอบครัว มากกว่าการสำนึกในการกระทำผิดต่อผู้เสียหาย (2) เด็กและเยาวชนไม่ได้สำนึกในการกระทำผิดอย่างแท้จริง เป็นเพียงการยินยอมเข้าสู่มาตรการเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษที่รุนแรงและการเสียประวัติ ในขณะที่บางรายมีการแสดงพฤติกรรมในลักษณะทำร้ายผู้เสียหายคู่กรณีอีกด้วย
3. ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชน	ส่วนใหญ่เป็นการสะท้อนจากครอบครัวของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดที่มองว่า เด็กมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยรู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่กระทำอะไรที่เสี่ยงหรือผิดกฎหมาย มีการปรับปรุงอุปนิสัยที่ไม่เหมาะสม ระมัดระวังในการคบเพื่อน และมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบกับตนเองและสังคมมากขึ้น
4. ด้านประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้และเห็นถึงประโยชน์ของการใช้มาตรการพิเศษ ดังนี้ (1) ฝ่ายผู้กระทำความผิด มองว่ามาตรการดังกล่าว มีประโยชน์ต่อครอบครัวของผู้กระทำความผิด ตลอดจนชุมชนและสังคมเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนไปในทางที่ดีขึ้น (2) ฝ่ายผู้เสียหายมองว่า เป็นการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย และช่วยให้ปรับความเข้าใจระหว่างกัน (3) ผู้เกี่ยวข้องกลุ่มอื่น ๆ มองว่า มีผลกระทบในเชิงบวกในทุกมิติ กล่าวคือ เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสำนึกผิด และชดเชยการกระทำผิด โดยไม่มีประวัติคดีติดตัว ชุมชนได้มีโอกาสร่วมพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี และสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคม ในส่วนกระบวนการยุติธรรมช่วยลดการนำคดีเข้าสู่ศาล

ประสิทธิผลของกระบวนการ	ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลแต่ละด้าน
5. ด้านการชดเชย เยียวยาผู้เสียหาย	มีมุมมองเกี่ยวกับประสิทธิผลในการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายใน 2 ลักษณะ คือ (1) การชดเชยเยียวยาด้วยทรัพย์สิน ซึ่งมีมุมมองทั้งที่เห็นว่าเหมาะสม และเห็นว่าไม่เหมาะสม โดยผู้เสียหายบางคนมองว่าเทียบไม่ได้กับความเสียหายที่เกิดขึ้น (2) การชดเชยเยียวยาทางด้านจิตใจ มองว่า เป็นการช่วยให้ปรับความเข้าใจกันได้ทั้งสองฝ่าย และช่วยสร้างบรรยากาศของความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นระหว่างคู่กรณีทั้ง 2 ฝ่าย

ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของกระบวนการตามมาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง **ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ** กลุ่มเป้าหมายมองว่าทำให้เข้าใจเจตนารมณ์ของกฎหมาย และเข้าใจถึงบทบาทที่ผู้เกี่ยวข้องแต่ละคนต้องปฏิบัติตามมาตรการพิเศษ โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับเมื่อเข้าสู่มาตรการดังกล่าว รวมถึงความเข้าใจถึงผลในการลดความขัดแย้งระหว่างคู่คดี ประสิทธิภาพด้านความรู้ความเข้าใจนี้เกิดขึ้นได้ เนื่องจาก การที่กฎหมายได้กำหนดเงื่อนไขในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษ ที่ต้องให้เด็กหรือเยาวชนสำนึกผิดและยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู รวมไปถึงผู้เสียหายที่ต้องให้ความยินยอมด้วย ดังนั้น การให้ข้อมูลอย่างชัดเจนเกี่ยวกับเจตนารมณ์และกระบวนการตามมาตรการพิเศษนี้ จึงจะทำให้บรรลุตามเงื่อนไขเพื่อที่จะเข้าสู่มาตรการพิเศษดังกล่าวนี้ได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า ความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงอาจยังเข้าใจได้ไม่ครอบคลุมทั้งหมด กล่าวคือ ควรเน้นให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการใช้มาตรการเพื่อการแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน การบรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม ซึ่งในส่วนของเด็กและเยาวชนนั้น ส่วนใหญ่จะเข้าใจเฉพาะในส่วนที่เป็นสิทธิประโยชน์ที่ตนเองพึงได้รับเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น มองว่าเป็นการให้โอกาสตนเองได้กลับเนื้อกลับตัว โดยไม่มีคดีติดตัว เป็นต้น

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลใน**ด้านการสำนึกในการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน**นั้น สะท้อนมุมมองใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ การเห็นว่าเด็กและเยาวชนได้สำนึกในการกระทำผิด ส่วนมุมมองในลักษณะตรงกันข้ามซึ่งส่วนใหญ่เป็นมุมมองของผู้เสียหาย มองว่า เด็กและเยาวชนบางส่วนไม่ได้มีความสำนึกผิดที่แท้จริง เป็นเพียงการยินยอมเข้าสู่มาตรการเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษที่รุนแรงและการเสียประวัติ ข้อค้นพบเช่นนี้ อาจเป็นไปได้ว่า เด็กและเยาวชนมองที่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตัวเองเป็นสำคัญ โดยยังให้ความสำคัญกับการเยียวยาผู้เสียหายไม่ชัดเจน ทำให้

เกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับความสมดุลของสิทธิของเด็กและเยาวชนกับสิทธิที่ผู้เสียหายพึงได้รับ และยังเป็น การช่วยยืนยันอีกครั้งว่า ควรต้องมีการพัฒนาระบบการหรือเครื่องมือในการประเมินการสำนึกผิด ให้แม่นยำขึ้น และส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของมาตรการดังกล่าวให้เด็กและเยาวชน เข้าใจอย่างแท้จริง และความคิดเห็นต่อประสิทธิผลใน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชน บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด สะท้อนความพึงพอใจว่า เด็กและเยาวชน ที่กระทำผิดและเป็นบุตรหลานของตนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างชัดเจน ซึ่งผู้ปกครองเป็นกลุ่ม ที่ใกล้ชิดเด็กและเยาวชนมากที่สุด ย่อมเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ดีกว่าบุคคลในกลุ่ม อื่น ๆ ซึ่งมุมมองเกี่ยวกับประสิทธิผลในด้านนี้ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ส่วนหนึ่งของการใช้มาตรการ พิเศษตามมาตรา 86 นี้ ที่มุ่งเน้นการแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน แต่การจะ ปรับเปลี่ยนได้อย่างถาวรหรือไม่นั้น ยังเป็นเรื่องที่ต้องติดตามต่อเนื่อง เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ เด็กและเยาวชนทั้งหมดยังอยู่ในระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งส่วนใหญ่มีความตั้งใจ ที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขให้สำเร็จเพื่อที่จะยุติคดีได้ และเป็นช่วงภายหลังถูกจับกุมได้ไม่นานนัก จึงอาจ ยังรู้สึกท้อแท้บ้างอยู่ ประกอบกับการชี้แจงและการให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ ถึง แนวทางปฏิบัติและประโยชน์ที่จะได้รับหากปฏิบัติตามเงื่อนไขสำเร็จ ประกอบกับการกำกับติดตาม เป็นระยะ ทำให้มองเห็นถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ค่อนข้างชัดเจน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลในด้านประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม นั้น พบผลกระทบในเชิงบวก ที่มีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม เพราะ เป็นการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนไปในทางที่ดีขึ้น โดยไม่ต้องรับโทษจำคุกหรือมีประวัติคดีติดตัว อันถือ เป็นการคืนคนคนดีให้กับครอบครัว และช่วยทำให้ชุมชนและสังคมสงบสุข นอกจากนั้นยังเป็นการ ชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย และปรับความเข้าใจระหว่างกัน ช่วยลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุขของคนในชุมชนและสังคม ในขณะที่หน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรมก็ สามารถสนับสนุนให้มีการหันเหคดี ลดการนำคดีผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนเข้าสู่ศาล มุมมอง เกี่ยวกับประสิทธิผลในด้านนี้ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการใช้มาตรา 86 เช่นกัน ที่นอกจาก มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมขึ้นแล้ว ยังมุ่งประโยชน์ไปที่การช่วยให้ เกิดความสมานฉันท์หรือลดความขัดแย้งในสังคม รวมถึงลดความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของเด็ก และเยาวชนเพื่อสร้างความปลอดภัยในชุมชนและสังคม การมีมุมมองเช่นนี้ อาจเป็นเพราะการให้ ข้อมูลเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของมาตรการพิเศษที่ครอบคลุมในทุกประเด็นและครอบคลุมในทุกกลุ่ม ผู้เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการที่ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ทำให้มีมุมมองในเชิง บวกเกี่ยวกับประสิทธิผลในด้านนี้ยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบนี้เป็นเพียงมุมมองหรือความคิดเห็น

เท่านั้น แต่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริงต่อครอบครัว ชุมชน หรือสังคมนั้น ควรต้องอาศัยวิธีการติดตามและประเมินผลที่เป็นรูปธรรม

สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลด้านการชดเชย เยียวยาผู้เสียหาย ในส่วนการชดเชยเยียวยาด้วยทรัพย์สิน มีทั้งที่เห็นว่าเหมาะสมและไม่เหมาะสม สำหรับการชดเชยเยียวยาในด้านจิตใจนั้น ผู้เสียหายมองว่า มาตรการพิเศษๆ ช่วยให้มี การปรับความเข้าใจระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่าย และช่วยสร้างบรรยากาศของความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นได้ในระดับหนึ่ง สำหรับความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย การทำประโยชน์ให้กับสังคมและมีการสำนึกผิดเกิดขึ้นจากเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดก็ถือว่าเป็นการชดเชยเยียวยาให้กับสังคมที่เพียงพอแล้ว ข้อค้นพบในประเด็นนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในกลุ่มเด็กและเยาวชนและครอบครัว ที่ส่วนใหญ่จะมุ่งประเด็นไปที่ประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว โดยเฉพาะในเรื่องการได้ยุติคดี โดยเด็กและเยาวชนไม่มีคดีติดตัว แต่ในส่วนการชดเชย เยียวยาผู้เสียหายนั้น แม้จะทราบว่าต้องมีการชดเชยเยียวยา แต่ส่วนใหญ่จะเน้นไปทางการชดเชยเยียวยาด้วยทรัพย์สินเสียมากกว่า ซึ่งสำหรับผู้เสียหายเองแล้ว อาจมองว่าไม่เหมาะสมกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นไปแล้ว เพียงแต่มองผ่านไปเพราะเห็นว่าเป็นการให้โอกาสแก่เด็กหรือเยาวชน ส่วนการชดเชย เยียवाद้านจิตใจนั้น แม้มองว่ากระบวนการตามมาตรการนี้ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่การเยียวยาทางจิตใจของผู้เสียหายที่ยังไม่ชัดเจนคือ การมีขั้นตอนที่แจ้งให้ผู้เสียหายได้รับรู้และรู้สึกว่าการให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนนั้นช่วยให้เด็กสำนึกผิดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้จริง อันจะทำให้ผู้เสียหายรู้สึกว่าได้บรรลุถึงความยุติธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งกระบวนการตามมาตรการนี้ยังขาดขั้นตอนดังกล่าวนี้

ข้อเสนอเกี่ยวกับการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายข้างต้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Boriboonthana (2006) ที่ศึกษาผลกระทบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่อผู้เสียหาย และได้อภิปรายผลการวิจัยไว้ว่า โดยส่วนใหญ่แล้ว เรามักคิดว่าผู้เสียหายจะได้รับความพึงพอใจและรู้สึกได้รับความเป็นธรรมก็ต่อเมื่อ ผลของคดีเป็นไปตามที่ผู้เสียหายคาดหวังไว้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว มีการศึกษาและพบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้เสียหายเกิดความพึงพอใจมากที่สุดคือ ความรู้สึกที่ได้รับความเป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดี การได้รับความเคลื่อนไหวของคดีว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง และมีข้อมูลที่ช่วยให้ตนเองได้ทราบว่าต้องปฏิบัติอย่างไร นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมุ่งเน้นให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพสังคมเดิมให้มากที่สุด (Restoration) โดยให้ความสำคัญกับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ผู้เสียหายซึ่งตกเป็นเหยื่อของการกระทำจึงกลายเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม ที่จะกำหนดว่าผลกระทบที่ตนได้รับ ตลอดจนความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมีอะไรบ้าง และควรชดเชยอย่างไรจึงจะเหมาะสม และในแง่ของการบรรเทาความเสียหายนั้น ไม่ได้หมายถึงเฉพาะการที่เหยื่อได้รับการชดเชยทดแทนด้วยทรัพย์สินเท่านั้น แต่ยังหมาย

รวมถึงการได้รับการบรรเทาในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย การบรรเทาความเสียหายแก่เกียรติยศศักดิ์ศรี การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกมีพลังอำนาจ กลับคืนมา หรือการบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกว่าได้บรรลุถึงความยุติธรรมแล้ว เป็นต้น (Braithwaite, 1988; ประทักษ์ชัย ธนฉายสวัสดิ์, 2555)

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน

ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนตามมุมมองของเด็กและเยาวชนในครั้ง นี้ เนื่องจากเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดอยู่ในระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ข้อค้นพบที่ได้ จึงเป็นมุมมองต่อสิ่งที่เด็กได้ปฏิบัติตามแผนไปบ้างแล้วและที่จะปฏิบัติต่อไป และข้อค้นพบในส่วนผู้ปกครองจะเป็นมุมมองจากประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย ส่วนข้อค้นพบจากผู้เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ จะเป็นข้อค้นพบจากมุมมองตามประสบการณ์ที่ผ่านมาที่ได้เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดทั้งหมด ไม่เฉพาะกับเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายใน ครั้งนี้เท่านั้น โดยจากการศึกษาวิจัย พบปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู สำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชนแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเด็กและเยาวชนที่กระทำ ผิด 2) ด้านครอบครัวของเด็กและเยาวชน 3) ด้านชุมชนและสังคมแวดล้อมเด็กและเยาวชน และ 4) ด้านการกระบวนการทำงานของสถานพินิจฯ สรุปผลได้ตามภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 8

ภาพแสดงข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน

จากภาพที่ 8 จะเห็นว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี ตามมาตรา 86 นั้น ในด้านส่วนตัวเด็กและเยาวชน เกี่ยวข้องกับทั้งปัจจัยภายในตน และปัจจัยภายนอกตน โดยปัจจัยภายในตนจะมีอิทธิพลอย่างมากที่จะช่วยให้เด็กปฏิบัติตามแผนฯ ได้สำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นความมุ่งมั่น ความตั้งใจ ความรับผิดชอบ รวมถึงมีความเชื่อที่ว่าการปฏิบัติตามแผนฯ ช่วยให้ตนเองปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไป

ในทางที่ดีขึ้น และยังเป็นประโยชน์ต่อตนเองที่ไม่ต้องมีประวัติคดีติดตัว หรือแม้แต่ความรู้สึกกลัวที่จะถูกดำเนินคดี เงื่อนไขที่เป็นปัจจัยภายในเหล่านี้ ทำให้เด็กหรือเยาวชนพยายามที่จะหนีห่างจากสิ่งที่จะสร้างความเสี่ยงให้กับตนเองเพื่อที่จะปฏิบัติตามแผนฯ ให้สำเร็จ เช่น การออกห่างจากสภาวะแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยง การบำบัดยาเสพติด เป็นต้น ดังนั้นหากขาดปัจจัยภายในตนเช่นนี้ เช่น การขาดความรับผิดชอบ การไม่ได้รู้สึกสำนึกผิดอย่างแท้จริง ขาดเป้าหมายในอนาคต การไม่ได้รู้สึกว่าการปฏิบัติตามแผนฯ เป็นประโยชน์กับตนเอง ทำให้เด็กและเยาวชนอาจหันกลับไปกระทำผิดซ้ำ และปฏิบัติตามแผนฯ ไม่สำเร็จ ส่วนปัจจัยภายนอกตนนั้นจะเกี่ยวข้องกับสภาวะที่สุ่มเสี่ยง การชักจูงของเพื่อน หรือยาเสพติด ที่จะเข้ามาเป็นปัญหาอุปสรรคให้การปฏิบัติตามแผนฯ ไม่สำเร็จ รวมไปถึงการขาดการศึกษา อบรม ชัดเกล้าที่ดี ซึ่งอาจทำให้เด็กหรือเยาวชนกระทำผิดจนติดเป็นนิสัย และไม่พยายามที่จะแก้ไขหรือปรับปรุงตนเอง การอธิบายเกี่ยวกับปัจจัยภายในตนและปัจจัยภายนอกตนนี้ สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (Social control theory) ที่เสนอถึงการควบคุมทางสังคมที่มีไว้เพื่อป้องกันไม่ให้สมาชิกละเมิดบรรทัดฐานของสังคมหรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ ซึ่งการควบคุมทางสังคมมี 2 ลักษณะ คือ การควบคุมภายในใจ (Internal control) และการควบคุมบังคับจากภายนอก (External control) (Olsen, 1968; อ้างถึงใน ฐาศุภร์ จันประเสริฐ, 2553) ในแง่นี้ การปฏิบัติตามแผนของเด็กและเยาวชน สามารถควบคุมได้ทั้งในลักษณะอย่างเป็นทางการ โดยการดำเนินการของสถานพินิจ และการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการ โดยครอบครัว ชุมชน และสังคมแวดล้อมเด็กหรือเยาวชนเหล่านี้

สำหรับปัจจัยด้านครอบครัวของเด็กและเยาวชนนั้น กล่าวได้ว่า สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมที่ใกล้ชิดเด็กและเยาวชนมากที่สุด ดังนั้นหากครอบครัวขาดความพร้อมในการอบรมเลี้ยงดู ขาดการเอาใจใส่ดูแล หรือมีปัญหาภายในครอบครัว ย่อมทำให้เด็กและเยาวชนไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จได้โดยง่าย หรืออาจไม่สำเร็จ ในขณะที่ ครอบครัวที่คอยดูแลเอาใจใส่ และให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนฯ ครอบครัวที่คอยอบรม ชัดเกล้า ให้เด็กเห็นโทษและสำนึกถึงการกระทำผิด และช่วยสร้างความเข้มแข็งในจิตใจของเด็ก จะช่วยให้เด็กมีการคิด การตัดสินใจที่เหมาะสมขึ้น มีกำลังใจเข้มแข็งที่จะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น รวมไปถึงการที่เด็กรู้สึกผูกพันกับครอบครัวของตนเอง ยิ่งทำให้เด็กมีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติตามแผนฯ ให้สำเร็จ เพื่อปรับปรุงตนเองให้พ่อแม่สบายใจและไม่รู้สึกเสียใจกับการกระทำของตนเองอีก ปัจจัยด้านครอบครัวนี้อธิบายด้วยทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization theory) ที่เชื่อว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคม มีบทบาทสำคัญในการจัดระเบียบความประพฤติให้กับบุคคลในสังคมนั้น ๆ (เสรีณ ปุณณะหิตานนท์, 2558) รวมไปถึงความที่เด็กรู้สึกผูกพันกับครอบครัว และมุ่งมั่นปรับปรุงตนเองเพื่อให้พ่อแม่สบายใจนั้น อธิบายได้ด้วยทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (Social control theory) ของ ทราวิส เฮอร์ชี (Hershi, 1969; อ้างอิงจาก เสกสัณ เครือคำ, 2558) ที่เชื่อว่าการที่มนุษย์ไม่กล้า

กระทำผิดหรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ทางสังคม เพราะมีพันธะทางสังคม (Social bonds) ที่เกิดจากความผูกพันกับบุคคลใกล้ชิดที่มีความสำคัญกับตนเอง ในแง่นี้ เด็กหรือเยาวชนที่เลือกที่จะเปลี่ยนตนเอง เพราะความผูกพันกับพ่อแม่ จึงมุ่งมั่นปฏิบัติตามแผนให้สำเร็จ เพราะคำนึงถึงความรู้สึกของบุคคลที่เป็นที่เขารักและผูกพัน

ปัจจัยด้านชุมชนที่มีส่วนช่วยให้การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนสำเร็จ คือ การมีผู้นำชุมชนช่วยกดดัน ดูแล เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งค่อนข้างมีอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อของคนในชุมชนโดยเฉพาะในต่างจังหวัด นอกจากนั้นการที่ชุมชนมีวัดที่ให้ความร่วมมือเป็นแหล่งบำเพ็ญประโยชน์ โดยมักจะมีเจ้าอาวาสหรือพระลูกวัด ช่วยกดดันดูแล เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนได้เข้าไปทำกิจกรรมได้สำเร็จตามเงื่อนไขของแผนฯ นอกจากนี้บางพื้นที่ยังใช้เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) คอยดูแลเด็กและเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนฯ ให้สำเร็จ ส่วนปัจจัยด้านชุมชนที่มีผลให้การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนไม่สำเร็จ ได้แก่ คนในชุมชนขาดความเข้าใจ ไม่เห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อาจเนื่องจากคนในชุมชนบางคนไม่ทราบถึงเป้าหมายสำคัญของการใช้มาตรการพิเศษฯ ตามมาตรา 86 รวมถึงอาจไม่เข้าใจกระบวนการและความสำคัญของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู นอกจากนั้นการที่ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยง ซึ่งเป็นตัวเร่งให้เด็กกระทำผิดซ้ำ ปัจจัยในแง่นี้นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จะเห็นว่า เด็กและเยาวชนหลาย ๆ รายที่กลับไปกระทำผิดซ้ำเพราะกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีสิ่งเร้าให้กระทำผิดอีก เช่น มีแหล่งมั่วสุมยาเสพติด หรือมีการรวมกลุ่มแก๊งอันธพาล เป็นต้น ดังนั้น เมื่อกลับไปกระทำผิดอีก จึงมีผลให้การปฏิบัติตามแผนไม่สำเร็จ สภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยงเช่นนี้ แสดงถึงสังคมที่ไร้ระเบียบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีสังคมไร้กฎเกณฑ์ (Anomie) ที่อธิบายถึงสภาวะที่กฎระเบียบของสังคมไม่สามารถที่จะควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมได้ (Durkheim, 1893, 1964; อ้างอิงจาก เสกสัน เครือคำ, 2558) ดังนั้น การที่กฎหมายหรือกฎระเบียบไม่สามารถควบคุมไม่ให้เกิดแหล่งมั่วสุมหรือกลุ่มแก๊งอันธพาลต่าง ๆ ในชุมชน ย่อมทำให้ยากที่จะควบคุมพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนไม่ให้มั่วเมาไปกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ จึงอาจมีผลให้เด็กกลับไปกระทำผิดซ้ำได้อีก และไม่สามารถปฏิบัติตามแผนได้สำเร็จ

ปัจจัยด้านเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ ที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนคือ การให้ข้อมูลที่กระจ่างชัดเจนของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินการตามแผนฯ รวมทั้งประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับจากมาตรการพิเศษนี้ เพื่อให้เด็กมีแนวทาง รวมถึงมีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ในการปฏิบัติตามแผน นอกจากนั้นอีกปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยให้เด็กปฏิบัติตามแผน ได้สำเร็จคือกิจกรรมที่กำหนดให้ปฏิบัติไม่สร้างความยากลำบากให้แก่เด็ก รวมทั้งเป็นการปฏิบัติในพื้นที่ที่เด็กสามารถดำเนินการได้โดยสะดวก แต่ในประเด็นนี้ อาจมี

ข้อขัดแย้งด้านความสมเหตุสมผลกับโทษที่ควรได้รับการกระทำผิด โดยเฉพาะความเห็นในส่วนของผู้เสียหาย ส่วนปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนรวมถึงครอบครัว คือ การที่เจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ คอยใส่ใจ กำกับดูแล และให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งหากพบว่า เด็กเริ่มที่จะออกนอกกลุ่มนอกทาง หรือไม่มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติ ก็อาจจะมีการปรับแผน เพื่อให้กำกับติดตามเด็กหรือเยาวชนรายนั้น ๆ ได้ใกล้ชิดขึ้น เป็นการช่วยผลักดันให้เด็กสามารถปฏิบัติตามแผนได้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่กำหนด ทั้งนี้ การมีเครือข่ายชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับติดตาม นอกจากจะช่วยลดภาระการทำงานของเจ้าหน้าที่แล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนและครอบครัวซึ่งใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนมากกว่า ได้กำกับดูแลการปฏิบัติตามแผนของเด็ก ได้สอดคล้องกับสภาพบริบทของเด็กและเยาวชนและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ช่วยให้การปฏิบัติตามแผนของเด็กและเยาวชนสำเร็จได้โดยง่าย การดำเนินการที่มีประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ ในลักษณะต่าง ๆ นี้ เปรียบเสมือนการควบคุมทางสังคมอย่างเป็นทางการกับเด็กและเยาวชน และการแสวงหาความร่วมมือกับชุมชนเพื่อให้ชุมชนควบคุมเด็กอย่างไม่เป็นทางการอีกทอดหนึ่ง เพื่อร่วมกันกำกับดูแลการปฏิบัติตามแผนของเด็กและเยาวชน ซึ่งการควบคุมทางสังคมเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (Social control theory) ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว

ส่วนปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการปฏิบัติตามแผน ของเด็กและเยาวชนไม่สำเร็จนั้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการที่เจ้าหน้าที่ไม่ได้อธิบายเด็กหรือเยาวชน รวมทั้งครอบครัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนทั้งแนวทางปฏิบัติ และวัตถุประสงค์รวมถึงเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม ทำให้เด็กขาดทิศทางที่ชัดเจน รวมทั้งอาจคับข้องใจกับสิ่งที่ต้องปฏิบัติ มีผลให้การปฏิบัติตามแผนอาจไม่สำเร็จตามเป้าหมายที่แท้จริง อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ เจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ พยายามปฏิบัติตามมาตรการพิเศษดังกล่าวนี้ โดยกังวลกับการปฏิบัติให้ได้ตามเป้าหมายของตัวชี้วัดในเชิงปริมาณที่กรมพินิจฯ กำหนด กล่าวคือ การนำเด็กและเยาวชนที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์เข้าสู่กระบวนการตามมาตรา 86 ให้ได้ปริมาณตามตัวชี้วัดที่กำหนด ซึ่งตามจริงแล้วอาจจะไม่ตอบโจทย์ของกระบวนการคัดกรองเพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์การใช้มาตรการฯ ดังกล่าวอย่างมีคุณภาพ เช่น เด็กอาจไม่ได้สำนึกผิดจริง หรือผู้เสียหายอาจไม่เต็มใจอย่างแท้จริงที่จะเข้าสู่กระบวนการ ซึ่งเมื่อกระบวนการคัดกรองบิดเบือนไป กระบวนการจัดทำแผนก็อาจบิดเบือนตามไปด้วย กล่าวคือ แผนที่ได้ อาจไม่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และผู้เสียหาย หรือแผนที่กำหนดขึ้นนั้น อาจไม่เหมาะสมกับบริบทของเด็กแต่ละรายอย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญหาหรือข้อจำกัดต่อมาในการปฏิบัติตามแผนให้สำเร็จ หรืออาจจะปฏิบัติครบถ้วนก็จริง แต่อาจไม่สำเร็จตามเป้าหมายของมาตรการพิเศษ ที่ต้องการให้เด็กที่เข้าสู่มาตรการดังกล่าว สำนึกผิดอย่างแท้จริง และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่บกพร่องให้เหมาะสมขึ้น

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

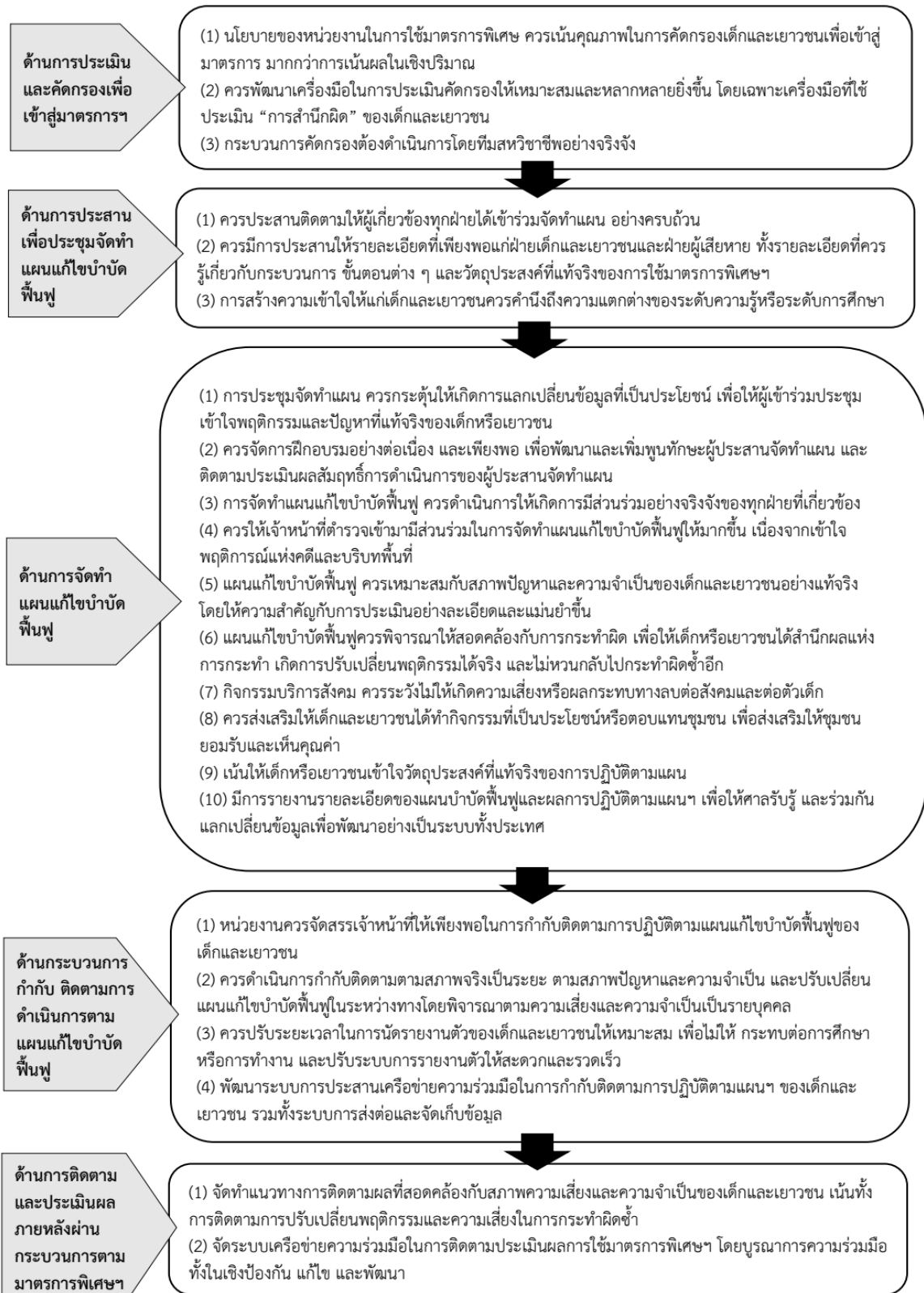
ข้อค้นพบในส่วนนี้ แบ่งเป็น 2 ประเด็นคือ 1) ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และ 2) แนวทางในการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยสรุปและอภิปรายผลแยกทีละประเด็นดังนี้

3.1 ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ผลการศึกษาวิจัยแบ่งข้อเสนอ ออกเป็น 5 ด้าน ที่สอดคล้องกับกระบวนการสำคัญของการใช้มาตรการพิเศษฯ ได้แก่ 1) ด้านการประเมินและคัดกรองเพื่อเข้าสู่มาตรการพิเศษฯ 2) ด้านการประสานเพื่อประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู 3) ด้านการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู 4) ด้านกระบวนการกำกับ ติดตาม การดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และ 5) ด้านการติดตามประเมินผลภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ โดยสรุปข้อเสนอได้ตามแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 9

ภาพแสดงข้อเสนอแนะทางปฏิบัติในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 จากการศึกษาวิจัย

ผู้เสียหาย ผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ดังนั้น กระบวนการคัดกรองนี้จำเป็นต้องให้แน่ใจได้ว่าเด็กสำนึกผิดจริง และผู้เสียหายเต็มใจเข้าร่วมกระบวนการ กล่าวคือ เน้นผลในเชิงคุณภาพมากกว่าการมุ่งผลเชิงปริมาณเพียงเพื่อนำเด็กเข้าสู่กระบวนการให้ได้มากที่สุด ซึ่งอาจมีผลให้เด็กปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จ เนื่องจากอาจไม่ได้ตั้งใจที่จะปรับปรุงตนเองอย่างแท้จริง รวมถึงไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมาย และอาจสร้างความไม่มั่นใจให้กับผู้เสียหาย ดังนั้น กระบวนการคัดกรองจึงมีความสำคัญ ซึ่งต้องอาศัยเครื่องมือในการประเมินคัดกรองที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะเครื่องมือที่ใช้ประเมินความสำนึกผิดของเด็กหรือเยาวชน นอกจากนี้ กระบวนการคัดกรองยังรวมถึงการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ และความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชน ซึ่งต้องอาศัยทักษะและความละเอียดรอบคอบของผู้ประเมิน และดำเนินการตามขั้นตอนโดยทีมสหวิชาชีพอย่างจริงจัง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญและเพียงพอในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จะเห็นได้ว่า การดำเนินการในกระบวนการคัดกรองนี้ นอกจากจะคำนึงถึงประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญแล้ว ยังต้องรักษาความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายและสิทธิของผู้กระทำความผิดด้วย

2) ด้านการประสานเพื่อประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ การประสานติดตามให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เข้าร่วมจัดทำแผนฯ อย่างครบถ้วน ทั้งในส่วนที่กฎหมายกำหนดว่าต้องมี และตามที่เหมาะสมควรเข้าร่วมด้วย ซึ่งในประเด็นนี้ หากพิจารณาตามระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 6 กำหนดให้ผู้ประสานการประชุม เชิญผู้เข้าร่วมประชุม ได้แก่ (1) ฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ (2) ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหาย ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ (3) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ (4) พนักงานคุมประพฤติ และ (5) พนักงานอัยการ โดยหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดด้วยก็ได้ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.) ซึ่งในส่วนผู้เห็นสมควรให้เข้าร่วมด้วยนี้ กลุ่มที่ควรให้ความสำคัญคือ พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้พฤติการณ์แห่งคดี รวมถึงเป็นอีกกลุ่มที่เข้าใจสภาพบริบทและความสัมพันธ์ของชุมชน รวมถึงสามารถเข้าถึงชุมชนได้ ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้การจัดทำแผนและกำกับปฏิบัติตามแผนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ส่วนข้อเสนอที่ควรมีการประสานให้รายละเอียดที่เพียงพอแก่ฝ่ายเด็กและเยาวชนและฝ่ายผู้เสียหายนั้น เน้นทั้งรายละเอียดที่ควรรู้เกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอนต่าง ๆ และวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการใช้มาตรการพิเศษฯ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผน และเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนตามบทบาทของตน เพื่อให้สอดคล้องตามหลักการของ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่มุ่งเปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมได้มีสิทธิ มีโอกาสแสดงความรู้สึกต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น รวมทั้งอาจพัฒนาสู่การแสดงความคิดเห็นต่อผู้กระทำผิด อันเป็นการนำพาสังคมสู่ดุลยภาพที่มีความเอื้ออาทรต่อกันในที่สุด ส่วนผู้กระทำผิดก็ได้มีเวทีและโอกาสแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน รวมทั้งได้แสดงความสำนึกผิดอันเป็นการเยียวยาประสานรอยร้าวทางอารมณ์ความรู้สึกระหว่างสมาชิกสังคมที่บาดหมางโกรธเคืองกันเข้าด้วยกันอีกครั้ง เพื่อทำให้ความขัดแย้งนั้นยุติลง (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2547) อย่างไรก็ตาม การชี้แจงให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชน ควรคำนึงถึงระดับการศึกษาของเด็กแต่ละคน เนื่องจากผลการศึกษาเชิงปริมาณได้ข้อสังเกตว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้ความเข้าใจ ดังนั้น การชี้แจงข้อมูลให้แก่เด็กหรือเยาวชนตั้งแต่ในขั้นเตรียมความพร้อม โดยคำนึงถึงพื้นฐานความรู้และสติปัญญาของเด็กแต่ละคนเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการมีความพร้อมและเข้าใจการปฏิบัติตามหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างแท้จริง

3) ด้านการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในภาพรวมของข้อเสนอในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จะเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง โดยเริ่มจากการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ มุ่งให้เข้าใจสภาพปัญหาที่แท้จริงของเด็กหรือเยาวชน และความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อใช้กำหนดเป็นแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมและเฉพาะเจาะจงกับเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย รวมไปถึงเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดได้เข้าใจถึงผลกระทบจากพฤติกรรมของตนเอง เพื่อที่จะแสดงความสำนึกผิดและแสดงความรับผิดชอบด้วยความจริงใจ นอกจากนี้ การจัดทำแผนควรคำนึงถึงความสอดคล้องกับเหตุแห่งการกระทำผิด เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนได้สำนึกผลแห่งการกระทำ เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้จริง และไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก ทั้งนี้ กิจกรรมตามแผน ควรระวังไม่ให้เกิดความเสี่ยงหรือผลกระทบทางลบต่อสังคมและต่อตัวเด็กและเยาวชน ซึ่งกระบวนการจัดทำแผนนี้ จะต้องอาศัยทักษะและความเชี่ยวชาญของผู้ประสานจัดทำแผน ซึ่งควรต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเพียงพอ เพื่อพัฒนาและเพิ่มพูนทักษะผู้ประสานจัดทำแผน รวมถึงมีการติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินการของผู้ประสานจัดทำแผนเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

แนวทางโดยรวมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับแนวทางการประชุมจัดทำแผนที่กรมพินิจฯ กำหนดไว้ ซึ่งเน้นให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็ก ตลอดจนความคิดและความรู้สึกของเด็กและเยาวชนที่ได้กระทำผิดนั้น ให้ผู้เสียหาย (ถ้ามี) ได้พูดถึงความเสียหายที่ตนเองได้รับ รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของเด็กและเยาวชน และสิ่งที่ต้องการให้ชดเชยหรือชดเชยความเสียหายนั้น และให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนได้มีโอกาสพูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้น โดยการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนได้ร่วมกันจัดทำแผนฟื้นฟู โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไข

ปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กและเยาวชนให้กลับตนเป็นคนดี หรือบรรเทาทดแทนหรือชดเชย ความเสียหายแก่ผู้เสียหาย สร้างความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม และพัฒนาดนให้เป็นที่น่าเชื่อถือว่า จะไม่กระทำความผิดอีก (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2563) อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังพบว่าการดำเนินการในหลาย ๆ ครั้งยังไม่มีเกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงตามหลักการที่กำหนดไว้ จึงมีข้อเสนอในการพัฒนาดังกล่าว และในส่วนของพัฒนาผู้ประสานจัดทำแผนนั้น เนื่องจากในการประชุมจัดทำแผน ผู้ประสานจะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการเพื่อให้การประชุมจัดทำแผนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ผู้ประสานฯ ต้องผ่านการอบรมอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในบางพื้นที่ ผู้ประสานผ่านการอบรมเพียงระยะเวลานั้นๆ และอาจยังไม่ช่วยให้เกิดทักษะความเชี่ยวชาญ จึงเสนอให้กำหนดระยะเวลาในการอบรมที่เพียงพอ และมีการอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดทักษะความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริง รวมถึงการประเมินผลการดำเนินการจัดทำแผน จะช่วยให้ทราบว่า การพัฒนาผู้ประสานจัดทำแผนเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง

ในส่วนของศาลนั้น การเสนอให้มีการรายงานรายละเอียดของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและผลการปฏิบัติตามแผนฯ เนื่องจากการใช้มาตรการทางเลือกกับเด็กและเยาวชนนั้น นอกจากมาตรา 86 แล้วซึ่งเป็นมาตรการทางเลือกหรือการเบี่ยงเบนคดีในชั้นก่อนฟ้องแล้ว ยังมีมาตรการทางเลือกภายหลังมีการฟ้องคดีต่อศาล ตามมาตรา 90 และ 132 ซึ่งการดำเนินการมีลักษณะใกล้เคียงกัน การร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะช่วยให้ได้ข้อมูลสำคัญเพื่อพัฒนาการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนอย่างเป็นระบบทั้งประเทศ

4) ด้านกระบวนการกำกับ ติดตามการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในภาพรวมคือการเสนอให้มีกระบวนการกำกับ ติดตามตามสภาพจริงให้มากขึ้น กล่าวคือ ควรมีการลงพื้นที่กำกับติดตามโดยเจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ ตามสภาพความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนแต่ละราย รวมไปถึงการพัฒนาระบบการประสานเครือข่ายความร่วมมือในการกำกับติดตาม ข้อเสนอในด้านนี้ สอดคล้องกับแนวทางของกรมพินิจฯ ที่กำหนดให้มี กระบวนการกำกับติดตามการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยให้มีการแสวงหาเครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ เมื่อพนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ทำหนังสือขอความร่วมมือหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการให้มีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และกำหนดบุคคลในการติดตามสอดส่องว่าเด็กและเยาวชนได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างครบถ้วนหรือไม่ ทั้งนี้ วิธีการกำกับติดตามให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ได้แก่ การติดตามโดยออกเยี่ยมบ้าน/สถานที่ทำงาน/สถานที่เด็กหรือเยาวชนไปบำเพ็ญประโยชน์ตามแผนที่กำหนด หรือ อื่น ๆ ตามความเหมาะสม การให้มารายงานที่สถานพินิจฯ เพื่อรับคำแนะนำตามเงื่อนไขในแผน และการติดตามทางโทรศัพท์หรือช่องทางการติดต่อสื่อสารรูปแบบอื่น ๆ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2563) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยพบว่า การติดตามโดยการออก

เยี่ยมบ้านหรือสถานที่ต่าง ๆ ยังมีน้อย หรืออาจใช้เครือข่ายในชุมชนกำกับติดตามกันเอง ซึ่งการไม่ได้ลงพื้นที่ตรวจเยี่ยม อาจทำให้การปฏิบัติตามแผนของเด็กหรือเยาวชนรวมถึงการประเมินผลการดำเนินการตามแผนไม่เป็นไปตามสภาพความเป็นจริงก็เป็นได้

5) ด้านการติดตามและประเมินผลภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ
เน้นให้มีการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบโดยอาศัยเครือข่ายความร่วมมือ โดยคำนึงถึงสภาพความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนและราย โดยประเมินการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งแนวทางตามข้อเสนอนี้ค่อนข้างสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561 (2561) ซึ่งให้แนวทางไว้ตามมาตรา 57 และมาตรา 59 ที่กำหนดให้สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมประชุมจัดทำแนวทางการติดตามภายหลังปล่อย และจัดให้มีระบบสงเคราะห์ช่วยเหลือ และติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อย โดยดำเนินการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่และพนักงานคุ้มครองเด็กในพื้นที่ รวมทั้งชุมชนและบุคคลที่เห็นสมควร ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวจะต้องได้รับการยินยอมจากเด็ก เยาวชน บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ซึ่งการนำแนวทางตามพระราชบัญญัตินี้มาใช้กับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 86 น่าจะช่วยให้การกำกับติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษนี้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.2 แนวทางในการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้เสียหายส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการให้โอกาสเด็กและเยาวชนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม อย่างไรก็ตาม มีผู้เสียหายบางส่วนที่มองว่า การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนบางรายตามแผน ยังไม่สอดคล้องและเพียงพอต่อผลจากการกระทำผิดและความสูญเสียที่ผู้เสียหายได้รับ และเห็นว่า ผู้กระทำผิดอาจไม่ได้สำนึกต่อการกระทำผิดด้วยใจจริง หรือแม้ผู้กระทำผิดจะมีความสำนึกต่อความผิด หรือเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก็อาจไม่สามารถเยียวยาความรู้สึกของผู้เสียหายได้ ข้อเสนอในการพัฒนาเพื่อการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย สรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

(1) ผู้ประสานการประชุมจัดทำแผน ควรมีทักษะในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ และทักษะในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของผู้เสียหาย โดยวิเคราะห์และประเมินทั้งความเต็มใจในการเข้าร่วมกระบวนการตามมาตรการพิเศษฯ และความต้องการชดเชยเยียวยาความเสียหาย เนื่องจากผู้เสียหายแต่ละคนมีประสบการณ์ความเสียหายและความต้องการที่แตกต่างกัน ข้อเสนอดังนี้ เพื่อให้การดำเนินการจัดทำแผนตามมาตรการพิเศษนี้ เป็นไปตาม

หลักเกณฑ์อย่างแท้จริง กล่าวคือ ผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจึงจะดำเนินการได้ ซึ่งหากผู้ประสานฯ มีทักษะในการตรวจสอบความต้องการและสื่อสารเพื่อให้ผู้เสียหายเข้าใจถึงวัตถุประสงค์และประโยชน์ที่จะได้รับอย่างชัดเจน จะช่วยให้กระบวนการจัดทำแผนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และผู้เสียหายได้ประโยชน์จากการเข้าสู่กระบวนการอย่างแท้จริง และข้อเสนอนี้ยังสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 ซึ่งเน้นมาตรการบรรเทาความเสียหายให้กับผู้เสียหายและเหยื่ออาชญากรรมควบคู่ไปกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกถึงการกระทำผิดของตนเอง และรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ซึ่งวิธีการหนึ่งคือ การได้รับรู้ถึง ความเสียหายและความต้องการของผู้เสียหาย และดำเนินการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายตามความเหมาะสม (วุฒิสกัคดี เอมะสุวรรณ, 2555)

(2) ผู้ประสานการประชุมจัดทำแผน ควรได้รับการเพิ่มพูนทักษะและความเชี่ยวชาญในการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยเน้นให้เกิดความสมดุลระหว่างสิทธิของเด็กและเยาวชนและสิทธิที่ผู้เสียหายพึงได้รับ ไม่เน้นเพียงแค่การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดเท่านั้น เนื่องจากมุมมองของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มองว่า ผู้เสียหายซึ่งตกเป็นเหยื่อของการกระทำควรเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม ที่จะกำหนดว่าผลกระทบที่ตนได้รับ ตลอดจนความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมีอะไรบ้าง และควรชดเชยอย่างไรจึงจะเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มองว่า สิทธิของเหยื่อในการเรียกค่าเสียหายนั้นควรต้องเป็นสิทธิที่เรียกได้ตามความเป็นจริง (ประทักษ์ชัย ธนฉายสวัสดิ์, 2555) ในแง่ที่ทักษะและความเชี่ยวชาญในการเจรจาไกล่เกลี่ยของผู้ประสานจึงมีความสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ Wright (2009) ที่มองว่า ผู้ที่จะเป็นคนกลางในงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและรู้จักชุมชนควรเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมมาอย่างดีในการทำหน้าที่ โดยไม่จำเป็นต้องมีวุฒิการศึกษาทางด้านจิตวิทยาหรือสังคมสงเคราะห์ แต่ที่สำคัญคือคนกลางจะต้องมีความยุติธรรมและมีทักษะในการสื่อสารที่ดี รวมถึงควรเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพและทัศนคติที่สอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

(3) มีกรอบมาตรฐานเพื่อให้เกิดการชดเชยเยียวยาที่สมเหตุสมผล โดยความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวน เพื่อลดความคับข้องใจและความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการตามแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ได้กล่าวถึงแล้วในข้อ (2) ในประเด็นที่ต้องการให้เกิดการเรียกร้องสิทธิตามความเป็นจริง นอกจากนั้น การช่วยให้เกิดการชดเชยเยียวยาที่สมเหตุสมผลนั้น มีการศึกษาวิจัยของ เขวง ชูศิริ, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, และ อุดลย์ ชันทอง (2563) เกี่ยวกับกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญา ที่เด็กและเยาวชนกระทำผิดโดยพุทธสันติวิธี ซึ่งได้มีข้อเสนอเชิงนโยบายในการสร้างความเป็นธรรมให้แก่

ผู้เสียหายเพื่อให้เกิดสมดุล โดยเสนอว่า ควรมีหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์คุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เพื่อกำหนดขั้นตอนการช่วยเหลือ และเพื่อให้ความคุ้มครองติดตามเรียกค่าเสียหายและช่วยเหลือเยียวยาจิตใจเชิงลึกแก่ผู้เสียหาย

(4) ควรมีการกำกับ ติดตามผลการเยียวยาผู้เสียหาย และให้ความสำคัญกับการเยียวยาทางจิตใจให้มากขึ้น เนื่องจากผู้เสียหายบางรายได้รับความสูญเสียและกระทบกระเทือนทางจิตใจจากการกระทำของผู้กระทำผิด และบางรายที่รู้สึกไม่ปลอดภัยจากที่เคยถูกระงับ จึงควรมีการกำกับติดตามเพื่อให้เกิดการเยียวยาทางจิตใจ โดยเฉพาะการให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบเพื่อแสดงความสำนึกผิดและขอโทษอย่างจริงใจ หรือกระทำอื่นใดเป็นการชดเชยนอกเหนือจากการชดเชยด้วยทรัพย์สิน อันจะทำให้ผู้เสียหายรู้สึกได้รับการเยียวยาทางจิตใจมากขึ้น ข้อเสนอแนะนี้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยที่พบว่า ผู้เสียหายเห็นว่า การได้รับการชดเชยเยียวยา ไม่ว่าจะด้วยสิ่งของหรือการขอโทษ มีความสำคัญพอ ๆ กับการได้รับการชดเชยเป็นเงิน (Umbreit, Coates, & Vos, 2001) และผู้เสียหายหลายรายเห็นว่า การขอโทษจากผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นการเยียวยาทางจิตใจนั้น มีค่ายิ่งกว่าการชดเชยด้วยทรัพย์สินเงินทอง (Strang and Sherman, 2003)

(5) มีการสื่อสารเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้เสียหายว่าผู้กระทำผิดพร้อมที่จะปรับปรุงตัวจริง และมั่นใจได้ว่าเด็กหรือเยาวชนที่เข้าสู่มาตรการพิเศษ นี้ มีคุณสมบัติที่เหมาะสมเพียงพอ เนื่องจากข้อค้นพบแสดงว่าผู้เสียหายจำนวนไม่น้อย ไม่มั่นใจว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้ ช่วยให้เกิดการสำนึกผิดจริงและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Venables (2000) ที่พบว่า ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบประชุมกลุ่ม รู้สึกว่าการขอโทษของผู้กระทำผิดนั้น เป็นการถูกบังคับให้ทำร้อยละ 25 และรู้สึกว่าผู้กระทำผิดต้องการเพียงแค่ทำให้แล้วเสร็จไป ร้อยละ 30 และมีผู้เสียหายถึงร้อยละ 61 ในงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบการประชุมกลุ่มของประเทศนิวซีแลนด์ ที่ไม่รู้สึกว่าขอโทษของผู้กระทำผิดนั้นเป็นการขอโทษด้วยความจริงใจ (Maxwell and Morris, 1993) ผลการวิจัยลักษณะเช่นนี้ ทำให้ต้องเข้มงวดกับกระบวนการคัดกรองและเตรียมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเพื่อให้เกิดการสำนึกผิดด้วยความจริงใจ และควรมีวิธีการในการสื่อสารกับผู้เสียหายเพื่อให้เชื่อมั่นถึงความสำนึกผิดและพร้อมจะรับผิดชอบกับการกระทำผิดนั้นของเด็กและเยาวชน ซึ่งผู้ประสานการประชุมที่มีความเข้าใจแนวคิดนี้ อย่างแท้จริงและมีทักษะในการพูดคุยสื่อสาร จะมีส่วนช่วยให้กระบวนการนี้สำเร็จได้

(6) ในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรมีการเตรียมผู้เสียหายให้มีความพร้อม และกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นมากขึ้นในการจัดทำแผน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน และเพิ่มความมั่นใจว่า เด็กหรือเยาวชนนั้น ๆ น่าจะเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่เหมาะสมขึ้นตามที่ตนเห็นสมควรหรือยอมรับได้ ข้อเสนอแนะ

สอดคล้องกับแนวทางในการประชุมจัดทำแผนที่กรมพินิจฯ กำหนดไว้ กล่าวคือ ในช่วงของการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้ประสานการประชุมควรช่วยซักถามเพื่อให้ผู้เสียหาย ได้พูดถึงความเสียหายที่ตนเองได้รับ รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของเด็กและเยาวชน และสิ่งที่ต้องการให้ชดใช้หรือชดเชยความเสียหายนั้น ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายในการจัดทำแผน เน้นการแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กและเยาวชนให้กลับตนเป็นคนดี หรือบรรเทาทดแทนหรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และพัฒนาตนให้เป็นที่เชื่อว่าจะไม่กระทำผิดอีก (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2563) ซึ่งหากการประชุมจัดทำแผน เป็นไปตามแนวทางนี้ จะช่วยสร้างความมั่นใจและความพึงพอใจของผู้เสียหายต่อกระบวนการตามมาตรการพิเศษยิ่งขึ้น

(7) ทบทวนระเบียบเกี่ยวกับการชดเชยค่าเดินทางเพื่อร่วมกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ และค่าตอบแทนจากการสูญเสียเวลาและรายได้ เนื่องจากตามระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 11 ที่ให้ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่นตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.) แต่ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้เสียหายได้รับเพียงค่าเดินทางในการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งอาจยังไม่สามารถชดเชยได้กับการสูญเสียเวลาในการดำเนินการที่ทำให้สูญเสียรายได้จากการประกอบอาชีพ

(8) ควรมีการรายงานผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนต่อผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับทราบผลสัมฤทธิ์จากการใช้มาตรการพิเศษฯ หรือจากการเข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชน อันจะช่วยให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นในการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดตามแผนที่ได้ร่วมจัดทำ ข้อเสนอเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่ง Braithwaite (1988) กล่าวถึงการบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่อ โดยวิธีการหนึ่งก็คือ การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกว่าได้บรรลุถึงความยุติธรรมแล้ว ดังนั้น การที่ผู้เสียหายได้รับทราบผลสัมฤทธิ์จากการที่เข้าร่วมกระบวนการตามมาตรการพิเศษนี้ โดยเฉพาะผลสัมฤทธิ์ที่แสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้จริง ถือเป็น การเยียวยาผู้เสียหายที่สำคัญอย่างหนึ่ง

(9) พัฒนาระบบการติดตามผลความพึงพอใจผู้เสียหายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้กระบวนการนี้ตอบสนองความต้องการของผู้เสียหายและสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหายมากที่สุด รวมถึงเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการใช้มาตรการพิเศษนี้ด้วย

1.2 สรุปและอภิปรายผลการศึกษากระบวนการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

สรุปและอภิปรายผลการศึกษากระบวนการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จากกระบบสารสนเทศ

ส่วนที่ 2 สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

ส่วนที่ 1 รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง จากกระบบสารสนเทศ

1.2 ข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563

บทสรุปในหัวข้อนี้ ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่เก็บรวบรวมข้อมูลของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเกี่ยวกับฐานความผิด และข้อมูลการประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการฯ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 สรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 93.63 ส่วนใหญ่มีสัญชาติไทย คิดเป็นร้อยละ 99.00 รองลงมาคือ มีสัญชาติไทย (ไม่ได้แจ้งเกิด) คิดเป็นร้อยละ 0.34 และมีสัญชาติอื่นๆ (ไม่ระบุ) คิดเป็นร้อยละ 0.28 ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีอายุ 16 – 18 ปี คิดเป็นร้อยละ 67.65 รองลงมาคือมีอายุ 13 – 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.81 และมีอายุไม่เกิน 12 ปี คิดเป็นร้อยละ 1.52 ตามลำดับ และส่วนใหญ่มิมีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 37.90 รองลงมาคือภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 29.73 และภาคเหนือ คิดเป็นร้อยละ 11.96 ตามลำดับ

2) ข้อมูลเกี่ยวกับฐานความผิดของเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่มีฐานความผิด

เกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ คิดเป็นร้อยละ 55.01 รองลงมาคือมีฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน คิดเป็นร้อยละ 15.22 และมีฐานความผิดอื่นๆ (ไม่ระบุ) คิดเป็นร้อยละ 9.04

3) การประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 สรุปได้ว่า

(1) ระดับความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนโดยภาพรวม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 82.92

(2) ระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน จำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านครอบครัว เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความเสี่ยงอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 71.32 ด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความเสี่ยงอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 76.49 ด้านภูมิหลังทางการศึกษาอาชีพและสังคม เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความเสี่ยงอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 70.97 ด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความเสี่ยงอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 65.83 ด้านประวัติการเกี่ยวข้องกับยา/สารเสพติด เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความเสี่ยงอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 37.03 ด้านประวัติการกระทำผิด เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความเสี่ยงอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 64.70 และด้านปัญหาพฤติกรรม เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความเสี่ยงอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 79.68

(3) ระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชน จำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านครอบครัว เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความจำเป็นอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 69.71 ด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความจำเป็นอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 76.49 ด้านเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความจำเป็นอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 65.82 ด้านภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพและสังคม เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความจำเป็นอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 70.97 ด้านประวัติการเกี่ยวข้องกับยา/สารเสพติด เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความจำเป็นอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 37.04 ด้านสภาวะทางกายและจิต เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความจำเป็นอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 93.21 ด้านปัญหาพฤติกรรม เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความจำเป็นอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 79.68 ด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความจำเป็นอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 99.31 และด้านการค้ำนุชย์ เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความจำเป็นอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 99.95

สำหรับผลสรุปเกี่ยวกับการประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ที่พบว่าโดยภาพรวมแล้วเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความเสี่ยงและความจำเป็นอยู่ในระดับปานกลาง แต่พบระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่สูงในด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม และระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนที่สูงในด้านชุมชนและสภาพแวดล้อมเช่นเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่าชุมชนและ

สภาพแวดล้อมของเด็กและเยาวชนเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อพฤติกรรมหรือการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งปัจจัยเสี่ยงของชุมชนและสภาพแวดล้อมนี้ เมื่อพิจารณาตามแนวคิดทฤษฎีตัวตนของคาร์ล โรเจอร์ส (Roger's Self Theory) แล้ว นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อโครงสร้างบุคลิกภาพของเด็กและเยาวชน เพราะจะก่อให้เกิดประสบการณ์ขึ้นกับบุคคลในห้วงเวลาหนึ่ง ที่จะส่งผลต่อจิตสำนึกและจิตใต้สำนึกของเด็กและเยาวชน และเป็นพลังกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนได้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตามแต่ประสบการณ์ที่ได้รับ (Coon & Mitterer, 2008) อันกลายเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นนั่นเอง

ส่วนที่ 2 สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

ข้อค้นพบในส่วนนี้ได้จากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับสถานการณ์การใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองตามสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่ในการใช้มาตรการดังกล่าว ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งต่อตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ผลกระทบต่อครอบครัวของเด็กและเยาวชน และผลกระทบต่อชุมชนและสังคม สรุปและอภิปรายผลในแต่ละประเด็นเป็นดังนี้

2.1 สถานการณ์การใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

2.1.1 แนวโน้มที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี

สถานการณ์การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในหลาย ๆ พื้นที่ เหตุผลส่วนใหญ่เนื่องมาจากเห็นถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้มีโอกาสในการปรับปรุงแก้ไขตนเอง ได้รับการบำบัดฟื้นฟู และเตรียมความพร้อมทั้งตัวเด็กเองและครอบครัวก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัวเพื่อกลับคืนสู่สังคม อย่างไรก็ตามแม้แนวโน้มจะมากขึ้นในหลายพื้นที่ แต่แนวโน้มที่เพิ่มขึ้นก็ไม่ได้มากจนเกินไป เนื่องจากระบบการบริหารจัดการเพื่อรองรับเด็กและเยาวชนตามมาตราดังกล่าวนี้ ยังคงมีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดหลายประการ และจากการศึกษาวิจัยในบางพื้นที่ ซึ่งเป็นส่วนน้อย พบว่ามีแนวโน้มจำนวนเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสองลดน้อยลง ซึ่งอาจเนื่องมาจากจำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมีจำนวนลดน้อยลง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะจำนวนเด็กแรกเกิดของประเทศไทยที่มีแนวโน้มลดลง ทำให้จำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดลดน้อยลงตามไปด้วย

การใช้ดุลยพินิจของศาลในการเลือกใช้มาตรา 132 ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองนั้น ศาลจะเน้นที่ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเป็นสำคัญ เพื่อให้ได้รับการดูแลที่เหมาะสม ได้กลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ หรือการได้รับการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟู

พฤติกรรมตามความเหมาะสม รวมทั้งยังต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนและสังคมจากพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนด้วย ในส่วนของการเลือกใช้มาตรการตามวรรคหนึ่งนั้น ศาลจะมองถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นกับเด็กหากถูกจำกัดเสรีภาพ และมองว่าครอบครัวที่มีความพร้อมจะดูแลเด็กในปกครอง จะสามารถร่วมกันกับศาลในการปรับพฤติกรรมเด็กให้เหมาะสมขึ้นได้ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปรับพฤติกรรมของเด็ก ส่วนการเลือกใช้มาตรการตามวรรคสอง ศาลจะให้ความสำคัญกับความเสี่ยงที่เด็กหรือเยาวชนจะกลับไปกระทำผิดซ้ำจากการขาดการดูแลเอาใจใส่หรือขาดคุณภาพในการดูแลจากครอบครัวที่เด็กอาศัยอยู่ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่อาจเป็นตัวเร้าให้เด็กกลับไปกระทำผิดซ้ำ และพิจารณาถึงความจำเป็นที่เด็กต้องได้รับการบำบัดและฟื้นฟูในสถานที่ที่ศาลเห็นสมควร รวมถึงผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนหรือสังคมจากพฤติกรรมของเด็กหากปล่อยตัวกลับไปในสภาพที่เด็กยังมีพฤติกรรมที่สุ่มเสี่ยงอยู่

การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในพื้นที่ส่วนใหญ่จากการศึกษาวิจัย ศาลจะมีดุลยพินิจให้ส่งเด็กและเยาวชนไปควบคุมตัวไว้ที่สถานพินิจฯ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดการใช้มาตรการดังกล่าว ที่เน้นส่งเสริมการปรับทัศนคติ พฤติกรรม และบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมที่บกพร่องให้มีความเหมาะสมขึ้น และให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสกลับไปเริ่มชีวิตที่ดีภายใต้การบำบัด ดูแล อย่างเหมาะสมและใกล้ชิด และเป็นการแยกเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ออกจากกลุ่มเด็กและเยาวชนกลุ่มที่ศาลมีคำสั่งพิพากษาให้ฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อจำกัดบางประการของสถานพินิจฯ ทำให้ศาลในบางพื้นที่ เห็นสมควรที่จะส่งเด็กและเยาวชนไปฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ แทน โดยเฉพาะในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนมีอัตราโทษค่อนข้างสูง หรือต้องถูกควบคุมตัวเป็นระยะเวลานาน หรือสถานพินิจฯ อาจมีพื้นที่ในการรองรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ไม่เพียงพอ โดยแม้จะมีผลกระทบทางลบจากการที่เด็กต้องใช้ชีวิตในช่วงควบคุมและฝึกอบรมปะปนกับเด็กกลุ่มที่ศาลมีคำพิพากษา และอาจเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หรือปัญหาอุปสรรคอื่น ๆ ที่จะกล่าวถึงต่อไป แต่ข้อดีส่วนหนึ่งที่ศาลเห็นว่าเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้จะได้รับ คือการได้ศึกษาต่อเนื่อง (กศน.) หรือการได้ฝึกทักษะอาชีพอย่างเป็นรูปธรรมเหมาะสมกับระยะเวลาที่ศาลมีคำสั่งให้ควบคุมตัว

2.1.2 สถานการณ์การกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง

สถานการณ์การกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ในพื้นที่เป้าหมายที่ทำการศึกษาวิจัยทั้ง 5 ภูมิภาค พบว่ามีการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัวอยู่ทุกพื้นที่ แต่มีอัตราการกระทำผิดซ้ำมากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และในแต่ละปี ซึ่งพบว่า มีเด็กและเยาวชนจำนวนไม่น้อยที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และมีโอกาสกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติ โดยไม่มีคดีติดตัวอันจะเป็นการตัดโอกาสบางอย่างให้แก่เด็กในอนาคต หรือสร้างความรู้สึกล้มเหลวในจิตใจแก่เด็กหรือเยาวชนบางราย

นอกจากนั้น ยังพบว่า ในบางพื้นที่ภายหลังการกระทำผิดซ้ำ ศาลอาจให้โอกาสเด็กได้มีโอกาสรื้อฟื้นตัว โดยใช้มาตรา 132 วรรคสองอีกครั้ง เพราะยังอยากที่จะให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้สำนึกผิดและปรับปรุงตัวอีก แต่บางกรณีศาลอาจมีคำพิพากษาให้ไปฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรมเลย เพื่อให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่เด็กและเยาวชนคนอื่น ๆ ที่ใช้มาตรการตามมาตราดังกล่าวนี้นี้ เห็นโทษของการกระทำผิดซ้ำ และไม่เอาเยี่ยงอย่างตัวแบบที่ไม่เหมาะสมเหล่านี้

2.1.3 สถานการณ์ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี

เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัย ส่วนใหญ่จะรับทราบข้อมูลที่เป็นสิทธิประโยชน์ของตนเอง โดยเฉพาะการได้ยุติคดีโดยไม่มีคดีติดตัว และเข้าใจแนวทางที่ตนเองต้องประพฤติปฏิบัติขณะถูกควบคุมตัวตามมาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งบางรายจะเข้าใจว่าที่ต้องประพฤติปฏิบัติเช่นนี้เป็นการให้โอกาสแก่ตนเองในการกลับเนื้อกลับตัว และมีประโยชน์ต่อชีวิตในอนาคตของตนเอง แต่บางรายเพียงแต่เข้าใจขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดหรือปฏิบัติไปตามกฎระเบียบของสถานควบคุม ซึ่งอาจไม่มีผลต่อการสำนึกผิดหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างมั่นคงถาวร ข้อสังเกตสำคัญจากการศึกษาวิจัยคือ การให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ทั้งที่สถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ มักจะเป็นการจูงใจให้เด็กประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบและเงื่อนไขของศาล โดยชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่ตัวเด็กเองจะได้รับ เช่น การไม่มีคดีติดตัว หรือถ้าประพฤติดีอาจได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนด เป็นต้น

ความเข้าใจของพ่อแม่หรือผู้ปกครองเกี่ยวกับการใช้มาตรา 132 วรรคสองนี้ ผลการศึกษาวิจัย พบประเด็นที่แตกต่างกันออกไป โดยพบว่า บางครอบครัวยังขาดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับมาตรการตามมาตราดังกล่าวนี้นี้ เพราะไม่ได้รับข้อมูลที่เพียงพอ ในขณะที่บางครอบครัวพอที่จะรับทราบและเข้าใจหลักการสำคัญของการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีนี้บ้าง จากการให้ข้อมูลโดยศาลและเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับจากการใช้มาตรานี้ซึ่งแตกต่างไปจากการถูกพิพากษาคดี โดยเข้าใจได้ว่า เด็กจะได้รับโอกาสในการปรับปรุงพฤติกรรม รวมถึงได้รับการบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสม โดยเมื่อได้รับการปล่อยตัวไปแล้วจะไม่มีประวัติคดีติดตัว และอาจได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนดได้ หากขณะถูกควบคุมตัวเด็กประพฤติปฏิบัติดี โดยผู้ปกครองส่วนใหญ่คาดหวังว่า มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ น่าจะช่วยให้เด็กและเยาวชนได้สำนึกผิด และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองบางรายมองว่า แม้มาตรการเช่นนี้จะเหมาะสมเพียงใดก็ตาม แต่หากเด็กต้องกลับออกไปสู่สภาพแวดล้อมที่สุ่มเสี่ยง ก็อาจกระทำผิดซ้ำได้อีก ในแง่นี้ การดำเนินการก่อนปล่อยตัวจึงจำเป็นต้องมีการพูดคุยหารือกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่กับครอบครัวของเด็กและเยาวชน และร่วมกันเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว เพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงอันจะนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนได้อีก

2.2 ปัญหาอุปสรรคในการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ปัญหาอุปสรรคด้านการแก้ไข บำบัด พื้นฟูเด็กและเยาวชน ที่กระทำความผิด และ 2) ปัญหาอุปสรรคด้านการบริหารจัดการตามมาตรา 132 วรรคสอง โดยจะสรุปเปรียบเทียบให้เห็นถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และปัญหาอุปสรรคที่เกิดกับศูนย์ฝึกและอบรม รวมถึงปัญหาอุปสรรคในภาพรวมของการบริหารจัดการตามมาตรา 132 วรรคสอง ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 61

เปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคในการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ของสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรม

สถานพินิจฯ	ศูนย์ฝึกและอบรม
1. ด้านการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู	
(1) โปรแกรมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่เพียงพอ หากศาลมีคำสั่งให้ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนไว้นาน	(1) การดูแลเด็กอาจไม่ใกล้ชิดเท่าสถานพินิจฯ เนื่องจากต้องดูแลเด็กเป็นจำนวนมาก และเน้นการฝึกอบรมหรือฝึกอาชีพ จึงอาจมีข้อจำกัดด้านการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเป็นรายบุคคล
(2) การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจพร่องประสิทธิภาพ กรณีมีเด็กและเยาวชนเข้ามาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีปัญหาทางพฤติกรรมและสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน	(2) การดูแลเด็กปะปนกับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ศาลพิพากษาคดีแล้ว ซึ่งอาจมีการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หรือเกิดการรวมกลุ่มแก๊งที่มีพฤติกรรมเสี่ยง
(3) ปัญหาประสิทธิภาพในการฝึกทักษะอาชีพ เนื่องจากเป็นหลักสูตรระยะสั้น และมีจำนวนไม่มาก รวมถึงมีข้อจำกัดในการต่อยอดเพื่อการประกอบอาชีพในอนาคต	(3) การฝึกทักษะอาชีพยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชน แม้จะมีหลักสูตรหลากหลาย แต่รับเด็กจำนวนมากจากหลายหลายพื้นที่ที่มีบริบทแตกต่างในการใช้ชีวิตและประกอบอาชีพ
(4) หลักสูตรอาชีพไม่ครอบคลุมความต้องการและความถนัดของเด็กและเยาวชน เนื่องจากหลักสูตรอาชีพมีไม่มาก เน้นที่การแก้ไขบำบัดพฤติกรรมมากกว่าการฝึกอาชีพ	(4) การฝึกทักษะอาชีพ ยังมีข้อจำกัดในการต่อยอดเพื่อประกอบอาชีพในตลาดแรงงาน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการฝึกทักษะอาชีพเบื้องต้น แต่ยังมีข้อจำกัดในการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือชุมชน เพื่อให้เกิดการต่อยอดในการประกอบอาชีพภายหลังปล่อยตัว
(5) ระยะเวลาในการควบคุมตัวไม่นาน ทำให้การฝึกอาชีพไม่ครบถ้วนตามหลักสูตร เนื่องจากเป็นหลักสูตรระยะสั้น และบางหลักสูตรต้องใช้ระยะเวลาในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก	
(6) มีข้อจำกัดในการสมัครเรียน กศน. และความ	

สถานพินิจฯ	ศูนย์ฝึกและอบรม
ต่อเนื่องในการเรียน กรณีควบคุมตัวระยะสั้น และเข้ามาควบคุมตัวในช่วงระหว่างภาคการศึกษา ทำให้สมัครเรียนไม่ได้	
(7) ปัญหาการปรับตัวของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาล เด็กบางรายปรับตัวไม่ได้ เมื่อต้องถูกควบคุมตัว ในขณะที่บางรายอาจขาดความพร้อมหรือไม่ยินดีที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไข	
2. ด้านการบริหารจัดการ	

ปัญหาการบริหารจัดการในภาพรวม

- (1) ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ในการใช้มาตรา 132 วรรคสอง โดยเด็กที่ศาลมีคำสั่งพิพากษา ได้รับสิทธิประโยชน์ตามมาตรา 59 แห่ง พรบ.ศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. 2553 ได้แก่ การเลื่อนชั้น การลาเยี่ยมบ้าน การลดวันฝึกอบรม และพักการฝึกอบรม ในขณะที่เด็กตามมาตรา 132 วรรคสอง ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ตามมาตรา 59
- (2) ยังมีการกระทำผิดซ้ำจากการใช้มาตรา 132 วรรคสอง
- (3) ระบบและกลไกการกำกับติดตาม และดูแลช่วยเหลือต่อเนื่องภายหลังปล่อยตัว ยังขาดความชัดเจน

สถานพินิจฯ	ศูนย์ฝึกและอบรม
(1) ความแออัดของสถานที่ เนื่องจากสถานพินิจฯ ส่วนใหญ่มีพื้นที่จำกัด อาจไม่เพียงพอต่อการรับเด็กทั้งในส่วนแรกรับ และเด็กตามมาตรา 132 วรรคสอง	(1) เกิดการเปรียบเทียบสิทธิประโยชน์ระหว่างเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองกับเด็กที่ถูกพิพากษาคดี เนื่องจากให้การดูแลเด็กและเยาวชนทั้ง 2 กลุ่มปะปนกัน ทำให้เกิดการเปรียบเทียบ
(2) อัตราค่าเลี้ยงดูไม่เพียงพอสำหรับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการนี้	(2) ข้อจำกัดในการฝึกทักษะอาชีพในสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ต้องหยุดชะงักการฝึกอบรมอาชีพบางประเภท โดยเฉพาะการฝึกทักษะอาชีพที่ต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก
(3) งบประมาณไม่เพียงพอต่อการหาหลักสูตรฝึกอาชีพเสริม ให้เพียงพอต่อเงื่อนไขที่ศาลสั่งให้มีการฝึกอาชีพ	(3) การขาดระบบกลไกในการกำกับติดตามภายหลังการปล่อยตัวที่ชัดเจน
(4) ปัญหาการส่งต่อข้อมูลปัญหาหรือการประสานทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานพินิจฯ และศาล ทำให้ศาลอาจไม่ทราบข้อจำกัดหรือสภาพปัญหาของสถานพินิจฯ ดังนั้นเงื่อนไขที่ศาลสั่งให้ดำเนินการกับเด็ก อาจไม่สอดคล้องกับความพร้อมของสถานพินิจฯ	
(5) ปัญหาการติดตามผลภายหลังเด็กและเยาวชนได้รับการปล่อยตัวยังขาดความชัดเจนในการปฏิบัติ	

สถานพินิจฯ	ศูนย์ฝึกและอบรม
(6) อุปกรณ์ไม่พร้อมรับกับสถานการณ์แพร่ระบาด โควิด-19 ทั้งอุปกรณ์ในการป้องกันการแพร่ระบาด และอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนการสอน หรือการฝึกอาชีพออนไลน์ ทำให้การบำบัดฟื้นฟูขาด ความต่อเนื่อง	

1) ปัญหาอุปสรรคด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างสถานพินิจฯ กับศูนย์ฝึกและอบรม จะเห็นว่า ปัญหาของสถานพินิจฯ จะเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟู เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด เช่น โปรแกรมบำบัดฟื้นฟูที่ไม่ เพียงพอ หลักสูตรอาชีวพระยะสั้นที่มีจำนวนไม่มาก ปัญหาในการศึกษาต่อเนื่องภายใต้ระยะเวลาที่ จำกัด หรือปัญหาการปรับตัวของเด็กและเยาวชน เป็นต้น ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงกับ ปัญหาการบริหารจัดการของสถานพินิจฯ ที่มีข้อจำกัดในการรองรับการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสอง และเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจของศาลในการมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตาม เงื่อนไขต่าง ๆ โดยอาจไม่สอดคล้องกับศักยภาพหรือความพร้อมของสถานพินิจฯ ในการรองรับการ ปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่กรมพินิจฯ ควรพิจารณาให้การสนับสนุนเพื่อช่วยลดข้อจำกัด และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ประกอบกับการสนับสนุนของเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กและเยาวชนของสถานพินิจฯ ตามมาตรการนี้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมถึงการทำให้ ความเข้าใจร่วมกันระหว่างศาลและสถานพินิจฯ เพื่อให้การกำหนดเงื่อนไขในการบำบัดฟื้นฟู สอดคล้องกับสภาพบริบทและศักยภาพของสถานพินิจฯ แต่ละแห่ง

ส่วนปัญหาของศูนย์ฝึกและอบรม จะเป็นเรื่องของการดูแลที่อาจไม่สามารถดูแลเด็กและ เยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองได้อย่างใกล้ชิด เมื่อเทียบกับการดูแลของสถานพินิจฯ เนื่องจาก สถานที่ที่กว้างขวางกว่าและมีเด็กเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ การดูแลเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ปะปนกับเด็กที่ถูกพิพากษาแล้วให้ฝึกอบรม อาจทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ ไม่เหมาะสม หรือเข้าไปอยู่ในกลุ่มแก๊งที่สุ่มเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งต้องอาศัยการควบคุมดูแลที่ ใกล้ชิด ในขณะที่เด็กมีจำนวนมาก จึงกลายเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข ส่วนปัญหาอุปสรรคของศูนย์ฝึก และอบรมที่ดูจะคล้ายคลึงกับสถานพินิจฯ คือข้อจำกัดในการฝึกวิชาชีพที่ไม่ตอบสนองความต้องการ ของเด็กและเยาวชน ซึ่งแม้ศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีหลักสูตรวิชาชีพที่หลากหลายกว่าสถานพินิจฯ แต่ อาจยังไม่ตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนทุกคนได้ เนื่องจากเด็กมีจำนวนมาก และมา จากหลากหลายพื้นที่ที่มีบริบทด้านอาชีพแตกต่างกัน จึงอาจต้องมีการพัฒนาขยายหลักสูตรวิชาชีพ ของศูนย์ฝึกและอบรมฯ ให้มากขึ้น หรืออาจแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่จะช่วย

สนับสนุนการฝึกทักษะอาชีพ นอกจากนั้น ในสภาพข้อจำกัดดังกล่าว ควรต้องมีการทำความเข้าใจกับศาล เพื่อให้การใช้ดุลยพินิจในการสั่งการให้เด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองได้รับการฝึกวิชาชีพ ไม่สร้างข้อจำกัดให้กับศูนย์ฝึกและอบรมฯ มากจนเกินไป หรืออาจกำหนดเงื่อนไขอื่น ๆ ในการบำบัด ฟื้นฟู ทดแทน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนมากที่สุด นอกจากนี้ ประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษาวิจัยคือ แม้จะมีการฝึกหลักสูตรอาชีพที่เป็นรูปธรรม แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการฝึกอาชีพขั้นพื้นฐาน และมีข้อจำกัดในการต่อยอดการฝึกวิชาชีพไปสู่การประกอบอาชีพในตลาดแรงงาน ภายหลังการปล่อยตัว ซึ่งควรต้องแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ตลอดจนตลาดแรงงานที่มีอยู่ในชุมชน เป็นต้น

2) ปัญหาอุปสรรคด้านการบริหารจัดการ ถ้าพิจารณาในภาพรวมของการใช้มาตรา 132 วรรคสอง พบว่า ปัญหาที่กล่าวถึงกันมากคือเรื่องสิทธิประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองควรได้รับ เมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนที่ถูกพิพากษาคดีแล้ว ซึ่งแม้การดำเนินการตามมาตรานี้ เด็กและเยาวชนจะได้ประโยชน์จากการไม่มีประวัติคดีติดตัวภายหลังยุติคดีก็ตาม แต่เด็กบางคนกลับมองว่า กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ควบคุมตัวเป็นระยะเวลานาน การถูกพิพากษาให้เข้ารับการฝึกอบรมโดยไม่ต้องเข้าสู่การเปี่ยงเบนคดีตามมาตรานี้ น่าจะได้รับสิทธิประโยชน์มากกว่า ประเด็นปัญหานี้ พิจารณาจากพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 (2553) ในหมวด 5 การฝึกอบรม ตามมาตรา 59 กำหนดถึงสิทธิประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ฝึกอบรมจะได้รับ ได้แก่ 1) เลื่อนชั้น 2) ลาเยี่ยมบ้าน 3) ลดวันฝึกอบรม และ 4) พักการฝึกอบรม ซึ่งเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่มาตรา 132 วรรคสอง ไม่ได้รับสิทธิตามมาตรานี้ สิทธิที่แตกต่างกันในแง่หนึ่ง เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาทบทวนกฎหมาย หรือวางแผนทางเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของเด็กเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองต่อไป

ส่วนอีกปัญหาที่สำคัญที่เป็นปัญหาในภาพรวมที่พบทั้งกับสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรม คือ การจัดระบบและกลไกในการกำกับติดตามภายหลังการปล่อยตัวที่ยังขาดความชัดเจน ซึ่งทำให้การติดตามช่วยเหลือภายหลังปล่อยตัวอาจยังไม่มีความเป็นรูปธรรม หรือไม่มีการดำเนินการในบางพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนภายหลังยุติคดีตามมาตรานี้ ซึ่งการกำกับติดตามภายหลังการปล่อยตัวนี้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดระบบและกลไกที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561 (2561) ตามมาตรา 56 ที่กำหนดให้สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรม ต้องจัดให้มีการติดตามผลการปฏิบัติตัวของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาคือข้อขัดข้องในการกลับไปดำรงชีวิตในสังคม และการให้คำแนะนำหรือประสานกับหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบให้การช่วยเหลือต่อไป ซึ่งนอกจากแนวทางตามมาตราดังกล่าวนี้แล้ว การกำกับติดตามภายหลังปล่อยตัวเด็กตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ ควรมีการประสานความร่วมมือกับศาลในการพัฒนาระบบและกลไกติดตามผลร่วมกัน

เพื่อให้ทราบหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลปัญหา และพิจารณาหาแนวทางพัฒนาหรือปรับปรุงการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสองให้ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด

ปัญหาอุปสรรคในส่วนของสถานพินิจฯ จะเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้านบุคลากรงบประมาณ และสถานที่รวมทั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน รวมไปถึงปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการทำงานตั้งแต่แรกเริ่ม ที่สถานพินิจฯ และศาลควรมีการส่งต่อข้อมูลและประสานทำความเข้าใจร่วมกัน เพื่อที่จะมีคำสั่งในการกำหนดเงื่อนไขการปฏิบัติแก่เด็กและเยาวชนที่สอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของสถานพินิจฯ รวมไปถึงกระบวนการในการติดตามผลภายหลังการปล่อยตัวที่ยังขาดระบบและกลไกที่ชัดเจนซึ่งสอดคล้องกับประเด็นปัญหาอุปสรรคในภาพรวม

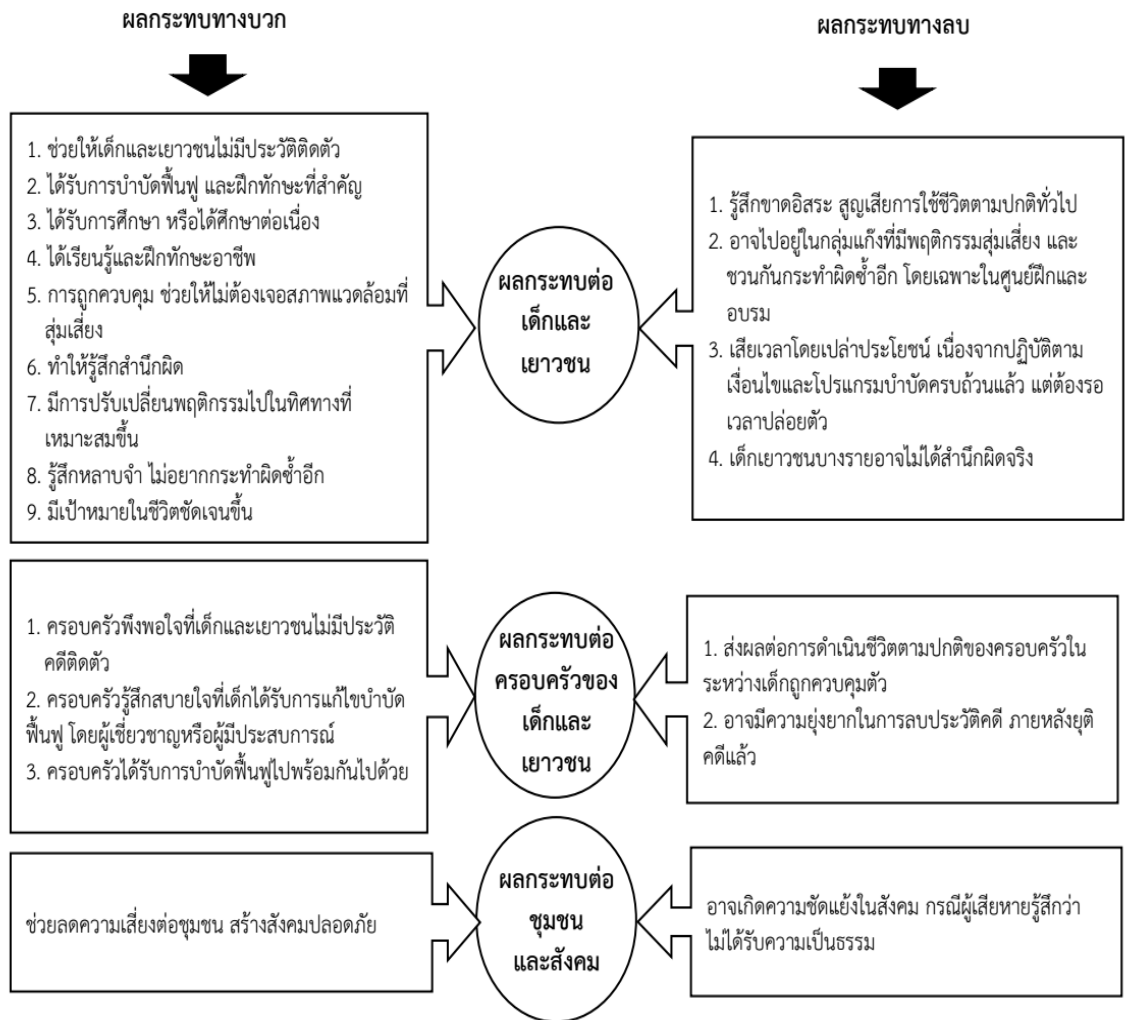
ส่วนปัญหาและอุปสรรคของศูนย์ฝึกและอบรม ในการบริหารจัดการตามมาตรา 132 วรรคสองนี้ ข้อแตกต่างที่เป็นข้อจำกัดเฉพาะของศูนย์ฝึกและอบรมคือ การดูแลเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ปะปนกับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งพิพากษา ทำให้เกิดข้อเปรียบเทียบที่ชัดเจนเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ตามมาตรา 59 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งสร้างความคับข้องใจให้กับเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฝึกและอบรม ต้องพยายามทำความเข้าใจกับเด็กและเยาวชนเหล่านี้ และอาจดำเนินการรายงานศาลให้พิจารณาปล่อยตัวเด็กก่อนกำหนด กรณีที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขครบถ้วนแล้ว ซึ่งจะทำให้เด็กกลุ่มนี้มองเห็นถึงสิทธิประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับบ้าง ปัญหาและอุปสรรคอื่น ๆ จะเป็นเรื่องของข้อจำกัดในการฝึกทักษะอาชีพ ทั้งในสถานการณ์ปกติและสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 และการขาดระบบกลไกการกำกับ ติดตามช่วยเหลือ เด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัวที่ชัดเจน ซึ่งปัญหาอุปสรรค 2 ประเด็นหลังนี้สอดคล้องปัญหาอุปสรรคที่สถานพินิจฯ ประสบอยู่เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการขาดระบบกลไกกำกับ ติดตามและช่วยเหลือ เด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัว ซึ่งเป็นปัญหาในภาพรวมที่สำคัญ ที่ควรต้องรีบดำเนินการให้มีความชัดเจนขึ้น

2.3 ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

ข้อค้นพบเกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสองจากการศึกษาวิจัย พบว่ามีผลกระทบเกิดขึ้นในผู้เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด 2) ผลกระทบต่อครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และ 3) ผลกระทบต่อชุมชนหรือสังคมที่เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดอาศัยอยู่ โดยสรุปได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 10

ภาพแสดงผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

1) **ผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน**จากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง มีทั้งผลกระทบในทางบวก และผลกระทบทางลบ ในส่วนผลกระทบที่เป็นประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนนั้น พบว่า ประโยชน์จากการใช้มาตรา 132 วรรคสองต่อเด็กและเยาวชนที่เห็นชัดเป็นรูปธรรมคือ เด็กและเยาวชนไม่ต้องมีประวัติคดีติดตัวเมื่อปล่อยตัวแล้ว ทำให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตตามปกติได้โดยที่ไม่รู้สึกว่ามีมลทินติดตัว และมีความมั่นใจที่จะใช้ชีวิตเหมือนกับเด็กปกติทั่วไปได้ นอกจากนี้ การได้รับการดูแล และบำบัดฟื้นฟู ช่วยให้เด็กได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม ได้ฝึกทักษะที่จำเป็นสำหรับชีวิต ได้ฝึกวิชาชีพ รวมถึงได้รับการศึกษาต่อเนื่อง นอกจากนี้ การควบคุมตัวเด็กและเยาวชนไว้ ยังช่วยแยกตัวเด็กออกจากสภาพสังคมที่มีความ

ล่อแหลมและสุมเสี่ยงต่อการกระทำผิด สิ่งที่เด็กปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้นจากการใช้มาตรการตามมาตรา 132 วรรคสอง พบว่า เด็กและเยาวชนจำนวนหนึ่ง รู้สึกสำนึกผิดกับสิ่งที่กระทำลงไป และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจนในทางที่พึงประสงค์ รวมทั้งรู้สึกหลาบจำจนไม่อยากกระทำผิดซ้ำอีก

สำหรับผลกระทบในทางลบที่เด็กและเยาวชนได้รับจากการใช้มาตรา 132 วรรคสอง พบว่าเด็กและเยาวชนรู้สึกขาดอิสระ และรู้สึกว่าตนเองสูญเสียการใช้ชีวิตตามปกติอย่างที่เคยเป็น ต้องห่างจากคนที่รักและเป็นห่วง เด็กบางคนอาจเข้าไปปะปนกับกลุ่มแก๊งที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด เนื่องจากใช้ชีวิตในช่วงที่ถูกควบคุมปะปนกับเด็กที่มีพฤติกรรมที่มีปัญหามาก โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องอยู่ที่ศูนย์ฝึกและอบรมซึ่งต้องปะปนกับเด็กหรือเยาวชนที่ต้องโทษในอัตราสูง มีพฤติกรรมที่ยากจะแก้ไข ทำให้อาจเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นอีกประเด็นคือ เด็กและเยาวชนบางรายที่ศาลมีคำสั่งให้ควบคุมเป็นระยะเวลานาน ซึ่งอยู่ประยะหนึ่งได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาลครบถ้วนแล้ว หรือปฏิบัติตามโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูตามที่ศาลสั่งครบทุกขั้นตอน เนื่องจากโปรแกรมที่ใช้เป็นโปรแกรมในระยะสั้น ไม่สอดคล้องกับระยะเวลาที่ศาลสั่ง ทำให้เด็กต้องรอเวลาในการปล่อยตัว โดยในระหว่างนั้นไม่ได้รับการบำบัดฟื้นฟูเพิ่มเติม ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์

ผลกระทบทางลบประการสุดท้ายซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญคือ เด็กและเยาวชนบางรายที่ศาลสั่งให้ประพฤติดุปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ อาจไม่ได้รู้สึกสำนึกผิดจริง หรืออาจไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแบบคงทนถาวร เนื่องจากใช้ระยะเวลาสั้นๆ ในการปรับเปลี่ยน ทำให้เมื่อเด็กถูกปล่อยตัวออกไปเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่สุมเสี่ยงภายนอก อาจไม่สามารถทนทานกับสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นให้กระทำผิดซ้ำได้ ผลในประเด็นนี้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ อบรมัส อัมเบรท และกอร์ดอน (Abrams, Umbreit, & Gordon, 2006) ซึ่งพบว่า มีเหตุผลหลายประการที่ผู้กระทำผิดตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยผู้กระทำผิดบางรายเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพราะเชื่อว่า จะช่วยประสานสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้ ในกรณีที่คู่กรณีรู้จักกัน แต่บางรายได้รับแรงกดดันจากศาลให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บางรายเข้าร่วมเนื่องจากต้องการให้ศาลเห็นว่าตนเองมีความรับผิดชอบต่อความผิดที่เกิดขึ้นและยินดีร่วมประสานสัมพันธ์ภาพ บางรายเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยไม่มีเหตุผลใดเลย นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้กระทำผิดประสงค์ให้คดีจบลงด้วยดี และได้รับโทษน้อยที่สุด จะเห็นว่า หากขั้นตอนในกระบวนการคัดกรองหรือสืบเสาะหาประสิทธิภาพ หรือการชี้แจงให้เด็กหรือเยาวชนเข้าใจเจตนารมณ์ที่แท้จริงของมาตรการนี้ยังขาดความชัดเจน อาจทำให้เด็กหรือเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการตามมาตรการนี้ ไม่มีความพร้อมหรือไม่ตั้งใจจริงที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง

2) ผลกระทบต่อครอบครัวของเด็กและเยาวชน ในส่วนของผลกระทบทางบวกนั้นพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ค่อนข้างพึงพอใจที่เด็กหรือเยาวชนในปกครองของตนเอง หรือบุตรหลานของตนเอง ไม่ต้องมีประวัติคดีติดตัว สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติมากที่สุด นอกจากนั้น พ่อแม่หรือผู้ปกครองยังรู้สึกสบายใจที่เด็กและเยาวชนได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของเด็กให้เหมาะสมขึ้น ซึ่งพ่อแม่เองอาจไม่มีความรู้ความเข้าใจว่าจะต้องใช้วิธีปรับพฤติกรรมกับเด็กอย่างไร รวมไปถึงครอบครัวเอง ที่อาจขาดความพร้อมในการดูแลเด็กหรือครอบครัวอาจมีสภาพปัญหาที่กระทบต่อการดูแลเด็ก ซึ่งอาจต้องได้รับการบำบัดฟื้นฟูไปพร้อมๆ กันด้วย อันจะช่วยให้ครอบครัวกับสถานพินิจฯ ได้ทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาลูกหลาน รวมถึงได้ช่วยเหลือให้ครอบครัวปรับเปลี่ยนทัศนคติและมีแนวทางที่เหมาะสมขึ้นในการดูแลเด็กหรือเยาวชน เป็นการเสริมสร้างให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งขึ้น

ส่วนผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรา 132 วรรคสอง พบว่า บางครอบครัวอาจมีความยากลำบากมากขึ้นในการใช้ชีวิตตามปกติ เนื่องจากต้องเสียเวลาไปมาระหว่างบ้านและสถานที่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนเพื่อเยี่ยมเยียนและจัดการเรื่องต่างๆ รวมไปถึงอาจมีภาระเพิ่มมากขึ้นในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของครอบครัว หากเด็กหรือเยาวชนของครอบครัวนั้น เคยเป็นกำลังสำคัญในการดูแลช่วยเหลือกิจการและงานบางอย่างของครอบครัว แต่ต้องมาถูกควบคุมตัวไว้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง นอกจากนั้น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ไม่ได้ดำเนินการลบประวัติคดีเด็กหรือเยาวชนออกจากสารบบให้ อาจต้องให้ผู้ปกครองดำเนินการติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อลบประวัติคดีเอง ภายหลังยุติคดีแล้ว ซึ่งเป็นความยุ่งยากในการดำเนินการหากผู้ปกครองขาดความรู้หรือไม่ค่อยมีเวลาในการจัดการ ซึ่งหากไม่สามารถดำเนินการดังกล่าวได้อย่างรวดเร็ว เด็กจะยังคงมีประวัติคดีค้างอยู่ ซึ่งอาจมีผลต่อการดำรงชีวิตหรือประกอบอาชีพต่อไป

3) ผลกระทบต่อชุมชนและสังคม พบว่า ผลกระทบที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในสังคมคือการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไว้ โดยเฉพาะกรณีที่สร้างความเสียหายหรืออันตรายให้กับสังคม เป็นการช่วยสร้างความปลอดภัยให้กับคนในสังคม และลดความเสี่ยงในชุมชนจากการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนกว่าจะปล่อยตัวเด็กและเยาวชนออกมาเมื่อได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแล้ว รวมถึงการมีแนวทางในการให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นเครือข่ายร่วมกันในการปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมเด็กและเยาวชน ยังช่วยผลักดันให้สังคมเกิดความเข้มแข็งและพร้อมที่จะรองรับเด็กหรือเยาวชนที่ได้รับการขัดเกลาแล้วกลับสู่สังคม ส่วนผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นได้ คือการเกิดความขัดแย้งในสังคม ในกรณีที่ผู้เสียหายอาจรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมที่ศาลมีคำสั่งให้เด็กใช้มาตรการดังกล่าวนี้ ซึ่งอาจมองว่าโทษที่เด็กหรือเยาวชนได้รับ ไม่สามารถทดแทนกับสิ่งที่ผู้เสียหายสูญเสียไปได้ แม้เด็กและเยาวชนจะได้รับการขัดเกลาให้กลับเป็นคนดีแล้วก็ตาม จึงอาจนำมาซึ่งการตามแก้แค้นเอาคืน เกิดความวุ่นวายในสังคมไม่จบสิ้น ซึ่ง

กรณีเช่นนี้พบได้ไม่มาก เนื่องจากการใช้มาตรการดังกล่าว ศาลต้องถามถึงความยินยอมของผู้เสียหายก่อน ซึ่งหากมีการดำเนินการจนแน่ใจว่าผู้เสียหายยินยอมอย่างแท้จริงแล้ว ผลกระทบในลักษณะนี้ก็ไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกมลชนก คงเจริญ (2556) ที่ศึกษาถึงการยอมรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการจัดการความขัดแย้งของชุมชน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยผลการศึกษเกี่ยวกับความสงบสุขภายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการ การปรับความสัมพันธ์ให้กลับมาดีดังเดิมแม้เป็นสิ่งที่ทำได้ยากแต่ก็สามารถเป็นไปได้ ในกรณีที่เกิดจากความยินยอมของคู่กรณี และได้รับประโยชน์ร่วมกัน

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง

ข้อเสนอเชิงนโยบายในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ มุ่งเน้นทั้งการพัฒนาแนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ควบคู่ไปกับการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการเพื่อให้การดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสองเกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยการเพิ่มประสิทธิภาพดังกล่าว กรมพินิจฯ ควรดำเนินการร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปเป็นข้อเสนอดังภาพที่ 11

ภาพแสดงข้อเสนอในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง

การพัฒนาแนวทางแก้ไข บำบัด พ้นฟู

ยกระดับมาตรฐานการแก้ไข บำบัด พ้นฟู เด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล

- (1) พัฒนาเครื่องมือ/โปรแกรมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ที่หลากหลาย และมีประสิทธิภาพ ทั้งการปรับกระบวนการคิดและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน
- (2) การพัฒนาเครื่องมือในการคัดกรอง และเครื่องมือในการประเมินผลเพื่อวัดผลสำเร็จจากการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- (3) พัฒนาเจ้าหน้าที่ให้มีทักษะความเชี่ยวชาญที่เพียงพอในการใช้เครื่องมือเพื่อการคัดกรอง การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และการประเมินผล
- (4) จัดสรรกำลังพลให้สอดคล้องกับจำนวนเด็กและเยาวชนที่ต้องดูแล ตั้งแต่ขั้นเตรียมความพร้อม ไปจนถึงการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- (5) พัฒนาระบบการบูรณาการการทำงานร่วมกันแบบสหวิชาชีพ ระหว่างสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน เพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พัฒนาระบบการฝึกวิชาชีพ

- (1) จัดหาหรือพัฒนาให้มีหลักสูตรวิชาชีพที่หลากหลายขึ้น ครอบคลุมความถนัดและความต้องการของเด็กและเยาวชน
- (2) ส่งเสริมหลักสูตรอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
- (3) จัดหาวิทยากรด้านอาชีพให้เพียงพอกับบริบทของแต่ละพื้นที่
- (4) ใช้เครือข่ายความร่วมมือจากชุมชนหรือหน่วยงานภายนอกในการฝึกวิชาชีพ
- (5) ส่งเสริมให้มีการฝึกอาชีพในหน่วยงานภายนอกหรือในชุมชน
- (6) ส่งเสริมให้สามารถนำความรู้ความเชี่ยวชาญจากการฝึกอาชีพไปใช้ประกอบอาชีพได้ทันทีภายหลังปล่อยตัว

จัดตั้งศูนย์บำบัด ฟื้นฟู สำหรับเด็กและเยาวชน ตามมาตรา 132 วรรคสองโดยเฉพาะ

- (1) รัฐเป็นผู้จัดตั้ง โดยปรับปรุงสถานที่ที่มีอยู่ของรัฐ หรือจัดตั้งใหม่ โดยทบทวนกฎหมาย/ระเบียบข้อบังคับให้สามารถเป็นสถานที่ที่ถูกต้องตามกฎหมาย
- (2) สนับสนุนให้เอกชนจัดตั้งศูนย์บำบัดฟื้นฟู ภายใต้การควบคุมมาตรฐานของรัฐหรือกรมพินิจฯ โดยทบทวนกฎหมาย/ระเบียบข้อบังคับให้สามารถเป็นสถานที่ที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยอาจดำเนินการในลักษณะถาวร หรือแบบไปเช้าเย็นกลับ หรือการเช่าค่ายอบรมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

การพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสอง

ประสานความร่วมมือระหว่างกรมพินิจฯ กับศาลา

- (1) ประสานความร่วมมือทั้งในระดับประเทศและระดับพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้าใจและแก้ปัญหาร่วมกัน
- (2) ประสานความเข้าใจเกี่ยวกับระยะเวลาที่เหมาะสมในการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับโปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟู
- (3) ประสานความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งตัวเด็กและเยาวชนไปที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกฯ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพบริบทในการดูแล
- (4) ประสานสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกฯ ใช้อยู่ในปัจจุบัน
- (5) เสนอข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนอย่างครบถ้วนและรอบด้าน เพื่อให้ศาลาใช้ดุลยพินิจในการกำหนดเงื่อนไขปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง
- (6) ส่งเสริมด้านสิทธิประโยชน์ของเด็ก โดยรายงานผลต่อศาลเมื่อเด็กหรือเยาวชนมีความประพฤติเหมาะสม และปฏิบัติตามเงื่อนไขครบถ้วน เพื่อเสนอให้ศาลพิจารณาปรับเปลี่ยนคำสั่งให้ปล่อยตัวก่อนกำหนด
- (7) ร่วมทบทวนแนวทางและระเบียบปฏิบัติ เพื่อให้เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ได้รับสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม โดยอาจกำหนดเรื่องสิทธิประโยชน์ไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- (8) ร่วมกันพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกใช้อำตรา 132 วรรคหนึ่งแทนการใช้วรรคสอง โดยพัฒนาระบบการคัดกรองและกำกับติดตามให้มีประสิทธิภาพ

จัดให้มีพื้นที่และวิธีการเฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง

- (1) ขยายหรือปรับปรุงพื้นที่ ให้มีพื้นที่เฉพาะในสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกฯ สำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง
- (2) พิจารณากำหนดโปรแกรมบำบัดฟื้นฟู ที่เฉพาะเจาะจงสำหรับเด็กมาตรา 132 วรรคสอง

พัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว

- (1) จัดทำแนวทางการเตรียมความพร้อมที่ชัดเจนก่อนปล่อยตัว โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน
- (2) ร่วมกับครอบครัว เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับเด็กและเยาวชนกลับปดูล และกำกับพฤติกรรม
- (3) บูรณาการความร่วมมือกับชุมชนและภาคส่วนต่างๆ เพื่อลดความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน และการสงเคราะห์ดูแลต่อเนื่อง
- (4) ประเมินภูมิทัศน์ด้านจิตใจของเด็กและเยาวชน และให้คำแนะนำก่อนปล่อยตัว
- (5) ปรับปรุงระบบการลงประวัติคดีภายหลังปล่อยตัวให้มีความสะดวก รวดเร็ว

นำแนวคิดบ้านกึ่งวิถี (Halfway House) มาใช้กับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง

เป็นเสมือนที่พักพิงชั่วคราว เพื่อเตรียมความพร้อมเด็กและเยาวชนก่อนกลับคืนสู่สังคม เน้นการอบรม ศีลธรรมจริยธรรม ส่งเสริมอาชีพ และสร้างความคุ้นเคยกับชีวิตปกติภายนอก

พัฒนาระบบการกำกับติดตามภายหลังการปล่อยตัว

- (1) จัดทำแผนในการกำกับติดตามที่ชัดเจน โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
- (2) จัดสรรกำลังพลในระบบกำกับติดตามให้เพียงพอ และเน้นระบบเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน
- (3) กำกับติดตามผลภายหลังปล่อยตัวในลักษณะการจัดการรายกรณี (Case Management) ต่อเนื่องจากการบำบัดฟื้นฟู
- (4) ประสานส่งต่อข้อมูล/ผลการทำงานกับติดตามต่อศาลเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนาการดำเนินงาน
- (5) บูรณาการการกำกับติดตาม กับแนวคิดการดำเนินการของกรมพินิจฯ ในลักษณะ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ให้ได้อย่างจริงจัง

เตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีให้รองรับสถานการณ์วิกฤติหรือฉุกเฉิน

เพื่อให้เด็กและเยาวชนในการศึกษาทางไกล และการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่แบบทางไกล

3.1 ข้อเสนอในการพัฒนาแนวทางแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้ มาตรา 132 วรรคสอง มีข้อเสนอที่สำคัญ 3 ประเด็นหลัก คือ

1) การยกระดับมาตรฐานการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล เนื่องจากเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้เป็นเด็กที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ซึ่งเกิดจากสาเหตุหลากหลาย ประการที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจและให้การดูแลเป็นรายบุคคลภายในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม จึงจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือในการบำบัดที่มีมาตรฐานครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการคัดกรอง บำบัดฟื้นฟู ไปจนถึงการประเมินผลสำเร็จในการบำบัดฟื้นฟูเพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนา ซึ่งการพัฒนาเครื่องมือเหล่านี้ จำเป็นต้องพัฒนาให้ผู้ใช้เครื่องมือให้มีทักษะ ความเชี่ยวชาญ รวมถึงพิจารณาให้มีจำนวนที่เพียงพอที่สามารถจะใช้เครื่องมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอนี้ สอดคล้องกับเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 (2556) ที่กำหนดว่า มาตรการต่าง ๆ ของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหา และปัจจัยแวดล้อมเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชน และครอบครัว ดังนั้น การได้มาซึ่งสภาพปัญหาและปัจจัยแวดล้อมเช่นนี้ จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือในการประเมินหรือคัดกรองที่มีประสิทธิภาพ ประกอบกับบุคลากรที่มีทักษะในการใช้เครื่องมือด้วย

ส่วนการยกระดับมาตรฐานการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอีกแนวทางหนึ่ง คือการพัฒนากระบวนการบูรณาการการทำงานร่วมกันแบบสหวิชาชีพระหว่างสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ซึ่งแม้ในปัจจุบัน ทั้งสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีการทำงานโดยใช้สหวิชาชีพเพื่อแก้ไขบำบัด และฟื้นฟูเด็กและเยาวชนอยู่แล้ว แต่ส่วนใหญ่สถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีการทำงานแบบแยกส่วนกัน และในกรณีส่งต่อเด็กตามมาตรา 132 วรรคสอง จากส่วนแรกรับของสถานพินิจฯ ไปควบคุมตัวต่อที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ มักเป็นการส่งต่อข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน หรือใช้เอกสารข้อมูลร่วมกันเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ควรมีการพัฒนากระบวนการบูรณาการการทำงานของสหวิชาชีพระหว่างสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือพื้นที่ใกล้เคียง ให้มีการใช้ข้อมูลร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้มีพื้นที่หรือเวทีในการพูดคุยหารือ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีปฏิบัติ และร่วมหาแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล ให้เหมาะสมกับการดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสอง

2) การพัฒนากระบวนการฝึกวิชาชีพ โดยควรจัดหาหรือพัฒนาให้มีหลักสูตรวิชาชีพให้มีความหลากหลายขึ้น เพื่อให้ครอบคลุมความถนัดและความต้องการของเด็กและเยาวชน รวมถึงคำนึงถึงความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่ปล่อยตัวแล้ว สามารถออกไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นของตนเองได้ง่ายขึ้น ซึ่งต้องพิจารณาลดข้อจำกัดด้านปริมาณที่ไม่เพียงพอของผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีพ โดยการจัดหานักวิชาการด้านอาชีพให้เพียงพอกับบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะในสถานพินิจฯ ที่ต้องการกำลังคนในส่วนนี้ค่อนข้างมาก หรืออาจใช้

เครือข่ายความร่วมมือในการฝึกวิชาชีพ โดยอาจสนับสนุนทั้งในรูปแบบหลักสูตรระยะสั้น หรือ สนับสนุนครูหรือผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งส่งเสริมวิชาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังควรมีการ ทบทวนระเบียบ เพื่อให้สามารถส่งเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ไปฝึกประสบการณ์อาชีพภายนอก หรือได้มี โอกาสฝึกทักษะอาชีพในหน่วยงานของท้องถิ่นหรือในชุมชน เพื่อให้เด็กได้สัมผัสกับการฝึกอาชีพใน สภาพการณ์จริง และสิ่งที่ควรต้องมีการดำเนินการให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมคือการส่งเสริมให้เด็ก และเยาวชนที่ได้รับการฝึกฝนอาชีพ สามารถนำความรู้ความเชี่ยวชาญจากการฝึกอาชีพไปใช้ประกอบ อาชีพได้ทันทีภายหลังปล่อยตัว หรือดูแลช่วยเหลือให้มีอาชีพรองรับภายหลังการปล่อยตัว

แนวทางตามข้อเสนอนี้ มุ่งเน้นให้เด็กหรือเยาวชนมีความพร้อมในการประกอบอาชีพ ภายหลังปล่อยตัวตามความถนัดและความต้องการของเด็กหรือเยาวชน เนื่องจากเด็กและเยาวชน จำนวนไม่น้อยที่มีเป้าหมายในการออกไปประกอบอาชีพสุจริต สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐพล แก้ว เกิด และคณะ (2563) ที่ศึกษาความต้องการอาชีพของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและ เยาวชนชาย โดยพบว่า เด็กและเยาวชนมีความต้องการอาชีพอยู่ในระดับสูง โดยเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มองว่า อาชีพเป็นสิ่งจำเป็นในอนาคต และหลักสูตรวิชาชีพสามารถทำให้ผู้กระทำผิดใช้ทักษะ ความรู้ที่เรียนมาไปใช้ประโยชน์ในอนาคตได้ สำหรับแนวทางในการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพคือ จัดทำหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพให้ตรงกับความต้องการและความสนใจของเด็กและเยาวชน โดยอาศัย เครือข่ายความร่วมมือ เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) หรือสำนักงานการอาชีวศึกษา เป็นต้น

3) การพิจารณาจัดตั้งศูนย์บำบัดฟื้นฟู สำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองโดยเฉพาะ ซึ่งอาจดำเนินการโดยรัฐ หรือเปิดโอกาสให้เอกชนจัดตั้งภายใต้การควบคุม มาตรฐานของรัฐ เพื่อให้มีสถานที่เฉพาะสำหรับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ ที่ควร แยกต่างหาก ไม่ปะปนกับเด็กในสถานแรกรับ โดยเฉพาะการดูแลปะปนกับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำ พิพากษาคดีให้ฝึกอบรมแล้ว ซึ่งอาจเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมไม่เหมาะสม จากเด็กหรือ เยาวชนในกลุ่มดังกล่าวที่ค่อนข้างมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่ซับซ้อนมากกว่า ซึ่งการดำเนินการตาม ข้อเสนอนี้สอดคล้องกับเนื้อหาตามมาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและ ครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 (2553) ที่เปิดกว้างให้ศาลส่งตัวเด็ก ตามมาตรา 132 วรรคสอง ไปควบคุมตัวในสถานพินิจ หรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและ ตามที่ศาลเห็นสมควรที่ยินยอมรับตัวเด็กไว้ดูแลชั่วคราว ดังนั้น ควรต้องมีการทบทวนกฎหมายและ ระเบียบข้อบังคับให้มีสถานที่ที่จะจัดตั้งเป็นการเฉพาะนี้ เป็นสถานที่ที่สามารถรองรับเด็กและเยาวชน กลุ่มนี้ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ตามพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561 (2561) กำหนดเกี่ยวกับสถานที่ควบคุมไว้ค่อนข้างแคบ กล่าวคือ หมายถึง “สถานที่ควบคุมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และศูนย์ฝึกและ

อบรมเด็กและเยาวชน” จึงต้องมีการพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ นี้ เพื่อดำเนินการให้เกิดประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้ได้มากที่สุด

3.2 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารจัดการการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสอง มีข้อเสนอที่สำคัญ 6 ประเด็นหลัก เพื่อให้การบริหารจัดการรองรับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนี้

1) การประสานความร่วมมือระหว่างกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กับศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้การบริหารจัดการตามมาตรา 132 วรรคสองมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชน แนวทางที่เป็นข้อเสนอคือ การประสานความร่วมมือทั้งในระดับประเทศระหว่างกรมพินิจและคุ้มครองเด็กกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาร่วมกันในภาพรวมของทั้งประเทศ และการประสานความร่วมมือในระดับพื้นที่ ระหว่างสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ในแต่ละพื้นที่กับศาลเยาวชนและครอบครัวในพื้นที่ เพื่อส่งต่อข้อมูลปัญหาอุปสรรค และสร้างความเข้าใจร่วมกัน ควรมีการประสานความร่วมมือเกี่ยวกับความเหมาะสมระหว่างระยะเวลาในการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนกับโปรแกรมในการบำบัด ฟื้นฟู โดยสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีการประสานความเข้าใจเกี่ยวกับดุลยพินิจในการส่งตัวเด็กและเยาวชนไปที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ รวมทั้งประสานสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูที่สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ศาลได้ใช้ดุลยพินิจอย่างเหมาะสมในการกำหนดระยะเวลาและเงื่อนไขในการปฏิบัติของเด็กและเยาวชน นอกจากนี้สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ ควรเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนอย่างครบถ้วนและรอบด้าน เพื่อให้ศาลใช้ดุลยพินิจในการกำหนดเงื่อนไขปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง และควรรายงานความก้าวหน้าต่อศาลเป็นระยะ เกี่ยวกับผลการปฏิบัติและความประพฤติของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นข้อมูลให้ศาลพิจารณาปรับเปลี่ยนคำสั่งระยะเวลาในการควบคุมตัวก่อนยุติคดี รวมถึงร่วมทบทวนระเบียบปฏิบัติ เพื่อให้เด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง ได้รับสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม

แนวทางในภาพรวมที่เน้นการประสานความร่วมมือระหว่างกรมพินิจฯ กับศาลเยาวชนและครอบครัวทั้งในระดับประเทศและในระดับพื้นที่ในลักษณะต่าง ๆ ตามที่กล่าวไปแล้วนั้น สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ นันทน์ภัส ศิริชวลวงศ์ ศิวะ จงจิตต์ และ อัจฉรวรรณ อิสโร (2559) ที่ศึกษาและวิเคราะห์วัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกล่าวถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้เกิดผลนั้น ต้องอาศัยความเข้าใจของบุคลากรทุกฝ่าย และส่วนที่ควรปรับปรุงได้แก่ ตัวบุคลากร และระบบราชการที่จะเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่บุคลากรทุกฝ่ายอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง และการส่งเสริมการทำงานเชิงรุกเพื่อ

ป้องกันปัญหาแทนที่จะแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้นแล้ว ในแง่นี้ หากการทำงานของศาลเยาวชนและครอบครัวและกรมพินิจฯ มีการสื่อสารทำความเข้าใจกัน และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง เน้นการทำงานในเชิงรุกและทำความเข้าใจข้อมูลในเชิงลึก จะทำให้การดำเนินการตามมาตรการนี้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แนวทางที่สำคัญประการสุดท้ายตามข้อเสนอนี้คือการร่วมกันพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่งแทนการใช้วรรคสอง โดยพัฒนากระบวนการคัดกรองและกำกับติดตามให้มีประสิทธิภาพ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาจำนวนเด็กที่ถูกควบคุมตัวตามวรรคสองที่อัดแน่นมากเกินไป จนไม่สามารถแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การพิจารณาให้ใช้มาตรา 132 วรรคหนึ่งนั้น จำเป็นต้องคัดกรองให้แน่ใจว่า เด็กหรือเยาวชนสามารถที่จะกลับไปดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยใช้ชีวิตตามปกติในสภาพบริบทของตนเองได้โดยไม่เกิดภาวะสับสนเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ รวมถึงต้องมีการกำกับติดตามที่สามารถดูแลช่วยเหลือตามสภาพปัญหาและความจำเป็น และป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำได้

2) การพัฒนาให้มีพื้นที่ที่เป็นสัดส่วนในการดูแลเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง เพื่อไม่ให้ปะปนกับเด็กและเยาวชนกลุ่มอื่น โดยเฉพาะกลุ่มที่ศาลมีคำสั่งพิพากษาคดีแล้ว รวมถึงพัฒนารูปแบบในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูที่เฉพาะเจาะจงสำหรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ ซึ่งต้องอาศัยกำลังพลที่มีทักษะความเชี่ยวชาญ และเครื่องมือที่ได้มาตรฐาน ซึ่งข้อเสนอในประเด็นนี้ ควรดำเนินการในระดับนโยบาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยในส่วนของการพัฒนาเครื่องมือในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ควรมีการพัฒนาโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูที่มีความเฉพาะเจาะจงสำหรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ และแยกการบำบัดฟื้นฟู ไม่ปะปนกับเด็กกลุ่มที่ศาลได้พิพากษาคดีแล้ว เพื่อที่จะได้แก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้อย่างเฉพาะเจาะจงกับสภาพปัญหาของเด็ก รวมทั้งสามารถประเมินการดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสองได้ชัดเจนขึ้น ในส่วนของการแยกพื้นที่ในการดูแลเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสองให้เป็นสัดส่วนนั้น ควรมีการทบทวนกฎหมายและระเบียบหรือข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินการสอดคล้องกับแนวทางตามกฎหมาย ซึ่งตามพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561 (2561) ได้กำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานสถานที่ควบคุมเด็กและเยาวชนไว้ในหมวดที่ 3 ซึ่งตามมาตรา 20 ของหมวดนี้ ได้กำหนดเกี่ยวกับการควบคุมดูแลแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและฝึกอบรมพัฒนา พฤตินิสัยเด็กและเยาวชน โดยให้อธิบดีประกาศกำหนดให้จัดแบ่งอาณาเขตภายในสถานที่ควบคุมออกเป็นส่วน ๆ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผลการจำแนกเด็กและเยาวชนแต่ละประเภทได้

3) การพัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว โดยควรจัดทำแนวทางการเตรียมความพร้อมที่ชัดเจนก่อนปล่อยตัว โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และควรทำงานร่วมกับครอบครัวเพื่อให้มีความพร้อมในการรับเด็กหรือเยาวชนกลับไปดูแล มีการบูรณาการความร่วมมือกับ

ภาคส่วนต่างๆ เพื่อลดความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน และให้การสงเคราะห์ดูแลช่วยเหลือเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการประเมินความเข้มแข็งหรือภูมิคุ้มกันทางจิตใจของเด็กและเยาวชนก่อนปล่อยตัว เพื่อให้มั่นใจได้แน่ชัดว่าเด็กพร้อมที่จะกลับสู่สังคมปกติ และไม่หันกลับไปกระทำผิดซ้ำ ตลอดจนให้คำแนะนำและข้อมูลที่จำเป็นแก่เด็กและเยาวชนเพื่อให้มีความพร้อมในการออกไปดำเนินชีวิตภายนอก นอกจากนั้น เพื่อให้การดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสอง ครบถ้วนสมบูรณ์ ควรมีการจัดระบบเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ครอบครัวในการลปประวัติคดีเด็กหรือเยาวชนภายหลังยุติคดีแล้วด้วย

ข้อเสนอในประเด็นนี้ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561 (2561) ที่มีการกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวไว้ค่อนข้างชัดเจน โดยตามมาตรา 50 กำหนดให้สถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมจัดให้มีแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยเริ่มเตรียมการตั้งแต่รับตัวเด็กและเยาวชนไว้ในสถานที่ควบคุม โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชนแต่ละคน เพื่อให้กลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขทั้งด้านส่วนตัว เศรษฐกิจ สังคม และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน โดยในส่วนของการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนนั้น เป็นไปตามแนวทางตามมาตรา 51 ซึ่งกำหนดไว้ว่า การจัดทำแนวทางในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ให้เด็กและเยาวชน และบิดามารดา หรือผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรหรือชุมชนที่เด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย มีส่วนร่วมพิจารณาการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตัวของเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อย รวมถึงการกำกับควบคุม ดูแล และประคับประคอง ไม่ให้เด็กหรือเยาวชนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก นอกจากนั้น ตามมาตรา 52 ยังกำหนดให้หน่วยงาน หรือเครือข่ายความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน

4) การนำแนวคิดบ้านกึ่งวิถีมาใช้กับเด็กและเยาวชนมาตรา 132 วรรคสอง ซึ่งบ้านกึ่งวิถี (Halfway house) เป็นอีกหนึ่งแนวทางในการเตรียมความพร้อมเด็กและเยาวชนให้กลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ โดยบ้านกึ่งวิถี มีลักษณะเป็นที่พักพิงชั่วคราวให้ผู้กระทำผิดซึ่งใกล้จะครบกำหนดโทษปลดปล่อย ผู้พ้นโทษใหม่ ๆ หรือผู้ที่อยู่ในระหว่างพักโทษ และมีความจำเป็นในเรื่องที่อยู่อาศัย วัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อเป็นที่พักอาศัยชั่วคราวในช่วงระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional) โดยส่วนใหญ่จะเป็นการมุ่งอบรมศีลธรรม ส่งเสริมการฝึกอาชีพ หรือให้มีงานทำชั่วคราวระหว่างออกจากเรือนจำกลับคืนสู่สังคม และเพื่อให้มีความคุ้นเคยกับชีวิตปกติภายนอก โดยเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ ซึ่งเรือนจำในต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ แคนาดา อังกฤษ เยอรมนี ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ แอฟริกา ฯลฯ ต่างใช้โปรแกรมบ้านกึ่งวิถีกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะสิงคโปร์ที่ใช้จัดการปัญหาผู้พ้นโทษได้อย่างเป็นระเบียบและประสบความสำเร็จมากที่สุดประเทศหนึ่ง ส่วนประเทศแคนาดา การใช้บ้านกึ่งวิถี ช่วยให้นักโทษมีรายได้จากการทำงานเก็บไว้ใช้สอยเมื่อ

กลับคืนสู่สังคม นักโทษที่ได้ออกไปทำงานรับจ้างส่วนหนึ่งได้ทำงานต่อจากบริษัทนายจ้างภายหลังพ้นโทษ และสามารถลดการกระทำผิดซ้ำได้อย่างมีนัยสำคัญ (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, มปป.)

แนวคิดนี้ ค่อนข้างเหมาะสมที่จะเอามาใช้กับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง เนื่องจากเด็กหรือเยาวชนที่เข้าสู่มาตรา 132 วรรคสองแทนที่จะใช้วรรคหนึ่ง ส่วนหนึ่งเพราะศาลเห็นว่าครอบครัวหรือสภาพแวดล้อมไม่พร้อมที่จะกำกับดูแลเด็ก ดังนั้น เด็กและเยาวชนในกลุ่มนี้จำนวนไม่น้อย ที่มีความจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยหรือที่พักพิงชั่วคราวเพื่อให้ครอบครัวได้มีโอกาสเตรียมความพร้อมมากขึ้น นอกจากนี้ ข้อเสนอนี้ยังสอดคล้องกับมาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561 (2561) ที่กำหนดให้มีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้แก่เด็กและเยาวชนที่ประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัย หรือไม่สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลในครอบครัว หรือไม่มีความปลอดภัยเมื่อกลับไปอยู่ในชุมชน หรืออยู่ในระหว่างการทดลองใช้ชีวิตในชุมชน หรืออยู่ในระหว่างการจัดหางานเพื่อประกอบอาชีพหรือมีความจำเป็นอื่น ๆ

5) การพัฒนาระบบการกำกับติดตามภายหลังการปล่อยตัว โดยเริ่มจากการจัดทำแผนในการกำกับติดตามที่ชัดเจนด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เน้นระบบเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนในการกำกับติดตามตามระบบการแบ่งแยกระดับความเสี่ยงที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งต้องมีการจัดสรรกำลังพลในการดำเนินการอย่างเพียงพอเพื่อให้การดำเนินการตามระบบดังกล่าวมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอให้มีการกำกับติดตามในลักษณะ Case management เพื่อกำกับและประเมินผลเด็กเป็นรายบุคคลต่อเนื่องจากการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู มีการประสานส่งต่อข้อมูลต่อศาลเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนาการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสองในส่วนการใช้ดุลยพินิจของศาลให้สอดคล้องกับสภาพบริบท รวมทั้งการบูรณาการการกำกับติดตาม กับแนวคิดการดำเนินการของกรมพินิจฯ ในลักษณะ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ให้ได้อย่างจริงจัง

ข้อเสนอนี้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ นันทน์ภัส ศิริชชาวลวงค์ ศิวะ จงจิตต์ และ อัจฉรวรรณ อัสโร (2559) ที่กล่าวถึงส่วนที่ควรปรับปรุงในการใช้มาตรา 132 โดยควรมีการพัฒนาบบติดตามเด็กและเยาวชนหลังผ่านมาตรการแทนการพิพากษา และการกำหนดบทลงโทษกรณีกลับไปกระทำผิดซ้ำ จะสามารถลดจำนวนหรือป้องกันไม่ให้เกิดเด็กและเยาวชนหวนกลับไปกระทำผิดความผิดทางอาญาซ้ำได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวทางตามพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561 (2561) เกี่ยวกับการติดตามผลการปฏิบัติตัวของเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยตัว โดยมาตรา 56 กำหนดให้สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมต้องจัดให้มีการติดตามผลการปฏิบัติตัวของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาคัดข้องในการกลับไปดำรงชีวิตในสังคม และให้คำแนะนำหรือประสานกับหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบให้การช่วยเหลือต่อไป ซึ่งการจัดทำแนวทางการติดตามภายหลังปล่อยนี้ มาตรา 57 กำหนดให้สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรม ทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน

เขตพื้นที่ และพนักงานคุ้มครองเด็กในพื้นที่ รวมทั้งชุมชนหรือบุคคลที่เห็นสมควร รวมถึงมาตรา 59 ที่กำหนดให้กรมพินิจฯ จัดให้มีระบบสงเคราะห์ช่วยเหลือ และติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อย โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์การพัฒนาเอกชน รวมทั้งชุมชนหรือบุคคลที่เห็นสมควร เพื่อให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือ และติดตามเด็กและเยาวชนให้ได้รับสวัสดิการและการคุ้มครองสวัสดิภาพที่เหมาะสม ตรงตามสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชน

6) การเตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีให้รองรับสถานการณ์วิกฤติและฉุกเฉิน เป็นข้อเสนอเพื่อให้เกิดความพร้อมที่ทุกสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์โควิด-19 หรือสถานการณ์อื่น ๆ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอนและการฝึกวิชาชีพของเด็กและเยาวชน หรือการดำเนินงานของหน่วยงานไม่หยุดชะงัก หรือสะดุดรวดเร็วขึ้น การส่งเสริมให้มีอุปกรณ์และเทคโนโลยีออนไลน์โดยจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอให้กับสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมในทุกพื้นที่ นอกจากจะมีประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนในการศึกษาทางไกลแล้ว ยังสามารถใช้สำหรับเจ้าหน้าที่ในการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ได้อย่างสะดวกแม้ในสถานการณ์ปกติ

2. ข้อเสนอแนะ

ประกอบด้วยข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในภาพรวมจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้โดยแยกระหว่างการนำไปใช้ในการดำเนินงานตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 และการนำไปใช้ในการดำเนินงานตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง และท้ายสุดคือข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การดำเนินงานตามมาตรการทางเลือกตามมาตรา 86 และมาตรา 132 วรรคสองจากการศึกษาวิจัยนี้ เป็นประโยชน์ทั้งต่อเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด และผู้เสียหาย รวมไปถึงชุมชนและสังคม หน่วยงานระดับนโยบาย ได้แก่ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตลอดจนศาลเยาวชนและครอบครัวควรกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการตามข้อเสนอที่ได้จากการศึกษาวิจัย

2) การเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรการทั้ง 2 มาตรการจากการศึกษาวิจัยนี้ จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารและสร้างความเข้าใจระหว่างหน่วยงานระดับนโยบายและหน่วยงานในระดับพื้นที่ และระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ด้วยตนเอง จึงควรวางระบบและกลไกในการส่งต่อนโยบายให้กับภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อให้รับทราบกันอย่างทั่วถึง และการส่งต่อข้อมูลย้อนกลับจากพื้นที่สู่

ส่วนกลาง รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานขับเคลื่อนนโยบายและการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3) ข้อเสนอหลายประการจากการศึกษาวิจัย เกี่ยวข้องกับการทบทวนข้อจำกัดของระเบียบข้อบังคับ รวมถึงแนวปฏิบัติที่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น สิทธิประโยชน์ของเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง การจัดตั้งสถานที่ควบคุมสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง การจัดตั้งบ้านกึ่งวิถี เป็นต้น ดังนั้น หน่วยงานในระดับนโยบายควรขับเคลื่อนการทบทวน แก้ไข หรือตีความกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติให้แก่หน่วยงานในสังกัด และหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง

2.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.2.1 ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86

1) จากการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนโดยภาพรวม พบปัจจัยด้านการศึกษา ภูมิสำเนา และลักษณะคดี ที่แตกต่างกัน มีผลต่อความรู้ความเข้าใจของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับมาตรการพิเศษฯ ดังนั้น ในการดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ของผู้เกี่ยวข้อง จึงควรพิจารณาถึงลักษณะทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมาเป็นเงื่อนไขในการดำเนินการด้วย เช่น การให้คำปรึกษา แนะนำหรือการกำหนดมาตรการต่างๆ ควรมีความเหมาะสมกับพื้นฐานทางด้านการศึกษาของเด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่ม เป็นต้น

2) จากผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่พบว่า เด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจทั้งโดยภาพรวมและรายด้านทั้งหมดอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นถึงทัศนคติในเชิงบวกของเด็กและเยาวชนต่อมาตรการพิเศษฯ ที่ตนเองเคยเข้าร่วม จึงควรขยายผลทัศนคติเชิงบวกดังกล่าวในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อการหันเหคดีตามมาตรการพิเศษฯ ให้กับเด็กและเยาวชนที่จะเข้าร่วมในอนาคต และเพื่อภาพลักษณ์ที่ดีของหน่วยงาน ในเรื่องการทำงานได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ จนเกิดความพึงพอใจจากผู้เกี่ยวข้องโดยตรง

3) จากการเปรียบเทียบความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนโดยภาพรวม พบปัจจัยด้านการศึกษาที่แตกต่างกัน มีผลต่อความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับมาตรการพิเศษฯ ดังนั้น ในการดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ของผู้เกี่ยวข้อง จึงควรพิจารณาถึงลักษณะพื้นฐานด้านการศึกษาของเด็กและ

เยาวชนที่กระทำผิดมาประกอบด้วย และควรปรับปรุงวิธีการปฏิบัติหรือวิธีการสื่อสารต่างๆ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 6 และ ปวช. เป็นพิเศษ

4) จากผลการศึกษาระดับความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่พบว่า เด็กและเยาวชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองได้รับจากกระบวนการใช้มาตรการพิเศษฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และพบว่ามีประเด็นรายชื่อที่เด็กและเยาวชนมีความเห็นว่าสอดคล้องกับตนเองในระดับมากที่สุด เช่น การเกิดความสำนึกในการกระทำ ความผิด การช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี การช่วยให้มีความตั้งใจว่าจะไม่กระทำผิดอีก การช่วยให้ตนเองได้รับโอกาสได้แก้ไขสิ่งที่ตนเองกระทำ การช่วยให้ตนเองได้เรียนรู้ความรับผิดชอบจากผลการกระทำของตนเอง เป็นต้น ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงประสิทธิผลของกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ว่าสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดให้เกิดการสำนึกผิดและกลับตัวเป็นคนดีของสังคมได้ จึงควรขยายผลดังกล่าวในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อการหันเหคดีตามมาตราพิเศษฯ ให้กับเด็กและเยาวชนที่จะเข้าร่วมในอนาคต และเพื่อภาพลักษณ์ที่ดีของหน่วยงาน ในเรื่องการทำงานได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ จนสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้เหมาะสมขึ้นได้

5) จากผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 ในด้านต่าง ๆ สถานพินิจฯ แต่ละแห่ง ควรทบทวนในประเด็นที่สอดคล้องกับบริบทของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับจุดดีและจุดด้อยในการดำเนินงานตามที่เป็นอยู่จริง รวมทั้ง อาจทำการถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่สถานพินิจฯ อื่น ๆ

6) ข้อเสนอในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานพินิจฯ ตามมาตรา 86 จากการศึกษาวิจัย ได้มาจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นทั้งข้อมูลในเชิงกว้างและเชิงลึก โดยการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์มาจากการดำเนินการตามสภาพจริงและปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจริง ตั้งแต่กระบวนการประเมินและคัดกรองเพื่อเข้าสู่มาตรการพิเศษฯ ไปจนถึงการติดตามประเมินผลภายหลังผ่านกระบวนการแล้ว ดังนั้นจึงควรนำข้อเสนอไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับบริบทของสถานพินิจฯ ในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะการตระหนักถึงการดำเนินการที่อาจยังไม่บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 อย่างแท้จริง เช่น การประเมินการสำนึกผิดของเด็กและเยาวชน การจัดทำแผนที่เน้นการมีส่วนร่วม

ของผู้เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง การเยียวยาผู้เสียหายอย่างเหมาะสม และการสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิของเด็กและเยาวชนและสิทธิของผู้เสียหาย หรือการติดตามและประเมินผลที่มีระบบและกลไกที่ชัดเจน เป็นต้น

7) จากผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรา 86 ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยต้องดำเนินการร่วมกันอย่างเป็นระบบและอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการสร้างระบบเครือข่ายที่ต้องเชื่อมโยงการทำงานกันอย่างเป็นระบบที่ต่อเนื่องนี้ เป็นงานที่ค่อนข้างท้าทาย ซึ่งสถานพินิจฯ แต่ละแห่งควรค้นหากลยุทธ์ที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น เพื่อให้การสร้างระบบเครือข่ายมีประสิทธิภาพสูงสุด

2.2.1 ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง

1) จากข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ที่พบว่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ และความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ แสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนมีการกระทำความผิดตามฐานความผิดดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และมีปริมาณมากเมื่อเปรียบเทียบกับฐานความผิดอื่นๆ ดังนั้น ในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จึงควรออกแบบกระบวนการหรือสามารถวางแผนระยะยาวเพื่อรับมือกับฐานความผิดดังกล่าวของเด็กและเยาวชนที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

2) จากข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ในช่วงปี 2558-2563 ที่พบระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนสูงในด้านชุมชนและสภาพแวดล้อม และระดับความจำเป็นของเด็กและเยาวชนสูงในด้านชุมชนและสภาพแวดล้อมเช่นเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่าชุมชนและสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อพฤติกรรมหรือการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ดังนั้น ควรให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านชุมชนและสภาพแวดล้อมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด รวมทั้งสร้างกลไกเพื่อป้องกันปัญหาในระดับชุมชน เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงและเพิ่มปัจจัยป้องกัน อันจะส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีการกระทำความผิดลดลงจากสาเหตุของชุมชนและสภาพแวดล้อมได้

3) จากผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสอง ทั้งด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และด้านการบริหารจัดการ สถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมแต่ละแห่ง ควรทบทวนในประเด็นที่สอดคล้องกับบริบทของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานตามที่เป็นอยู่จริง โดยการดำเนินการ

เพิ่มประสิทธิภาพควรดำเนินการทั้งในด้านการพัฒนาการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ควบคู่ไปกับการพัฒนาการบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด และอาจมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพระหว่างสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กและเยาวชนและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมในพื้นที่นั้น ๆ

4) สถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมในพื้นที่ ควรพิจารณาถึงข้อเสนอในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรา 132 วรรคสองที่ได้จากการศึกษาวิจัย โดยนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และควรให้ข้อมูลป้อนกลับกับหน่วยงานในระดับนโยบายเกี่ยวกับการดำเนินการตามข้อเสนอดังกล่าว เพื่อเป็นข้อมูลให้หน่วยงานระดับนโยบายได้แสวงหาแนวทางในการสนับสนุนและช่วยเหลือในกรณีที่มีข้อติดขัดในการดำเนินงาน

5) ผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า การประสานความร่วมมือและสร้างความเข้าใจระหว่างศาลเยาวชนและครอบครัวกับสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมในพื้นที่ เป็นเรื่องที่มีความจำเป็น จึงควรมีเวทีในการหารือหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างระบบเครือข่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามมาตรานี้ เช่น การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย หรือการติดตามประเมินผลภายหลังปล่อยตัว เป็นต้น โดยคำนึงถึงการใช้กลยุทธ์หรือวิธีการที่เหมาะสมกับแต่ละบริบทพื้นที่ และควรมีการถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการสร้างระบบเครือข่ายเพื่อเป็นฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์หรือต้นแบบแก่สถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมอื่น ๆ

2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเชิงประเมินผล เกี่ยวกับการดำเนินการตามกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และผลของกระบวนการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง เพิ่มเติม โดยเฉพาะการติดตามผลเด็กและเยาวชนภายหลังเข้าร่วมมาตรการฯ เพื่อทราบถึงประสิทธิผลที่ต่อเนื่อง และแนวทางการปรับปรุงแก้ไข

2) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสองมาตรการพิเศษของไทยกับของต่างประเทศที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

3) ควรมีการวิจัยเชิงพัฒนา โดยนำผลการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ และพัฒนาเป็นรูปแบบการดำเนินการเกี่ยวกับการใช้มาตรการฯ ที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. (2550). โครงการนำร่องการใช้กระบวนการครอบครัวสมานฉันท์ เพื่อแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเชิงบูรณาการ (Restorative Justice for Domestic Violence Project).
- กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. (2551). รายงานผลการดำเนินงานตามโครงการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการคุมประพฤติประจำปีงบประมาณ 2550. (เอกสารหมายเลข 2/2551)
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2559). รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ 2562. กรุงเทพฯ : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2560). รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ 2562. กรุงเทพฯ : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2561). รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ 2562. กรุงเทพฯ : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2562). รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ 2562. กรุงเทพฯ : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2563). คู่มือการปฏิบัติงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ฉบับปรับปรุงแก้ไข (ครั้งที่ 2) พ.ศ. 2563. กรุงเทพฯ : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (มปป.). พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2-5) (รวมกฎกระทรวง ข้อบังคับ ข้อกำหนด ประกาศ ระเบียบ). กรุงเทพฯ : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- กมลชนก คงเจริญ. (2556). การยอมรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่นำ มาจัดการความขัดแย้งของชุมชน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ สาขา มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์. 5 (2), หน้า 17 – 44.
- เกษราภรณ์ กุณรักษ์. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความยุติธรรมขององค์กร การมอบอำนาจในงานเชิงจิตวิทยา และพฤติกรรมกรรมการเป็นสมาชิกที่ดี ขององค์กรของข้าราชการในหน่วยงานราชการแห่งหนึ่ง. *Journal of intelligence*. 13 (2), หน้า 34 – 54.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556. (2556, 26 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 130 ตอนที่ 67 ก. หน้า 12-
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2547). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งทางอาญาสำหรับสังคมไทย. *นิตยสารสำนักงานศาลยุติธรรม ดุลพาห*. 2(51). หน้า 112-142.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2547). รวมบทความสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ประจำปี 2547. ใน *การทำงานบริการสังคม : วิธีการเชิงสมานฉันท์ที่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักนำมาใช้*, สุนนทิพย์ ใจเหล็ก, บก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เชวง ชูศิริ, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, และ อุดลย์ ชันทอง (2563). กระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญา ที่เด็กและเยาวชนกระทำผิดโดยพุทธสันติวิธี. *Journal of MCU Peace Studies*. 8 (4), หน้า 254-268.
- ณัฐพล แก้วเกิด, วรณดี สุทธิวรกร, และ อุทุมพร อินทจักร. (2563). พฤติกรรมแห่งความผิดพลาดและความต้องการในอาชีพของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชาย. *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*. 15(1), 223-235.
- ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. (2554). ทฤษฎีอาชญาวิทยา. ใน *เอกสารประกอบการสอนชุดกฎหมายและอาชญาวิทยาชั้นสูง หน่วยที่ 5. นนทบุรี, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2561, จาก <http://law.stou.ac.th/dynfiles/Ex.41716-5.pdf>.
- ณัฐสา ฉัตรไพฑูรย์. (2550). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอัยการสูงสุด.
- เต็มศักดิ์ คทวนิช. (2553). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, สุดจิต เจนนพกาญจน์, และ สุนน ธนอมเกียรติ. (2551). รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนกับการชดใช้ ทดแทน ฟื้นฟูความเสียหายให้กับผู้เสียหาย”. กรุงเทพฯ: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม
- นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ. (2562). ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การจัดการความขัดแย้ง เพื่อสร้างคามยุติธรรมของชุมชนพหุวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช. *Journal of Social Development*. 20 (1), หน้า 1 – 16.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- นันทน์ภัส ศิริชัชวาลวงศ์ ศิวะ จงจิตต์ และ อัจฉรวรรณ อีสโร. (2559). การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีอาญาในกรณีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะเด็กและเยาวชนในเขตอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา พ.ศ.2557–2559. ใน *การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 7*. (322-334). สงขลา: มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่.
- นิศรา รัตนเกียรติกานต์. (2558). *มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา: ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้อง*. ปริญญาโทนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- บรรหาร กำลา และ ศศิพรรณ พวงพันธ์. (2548). การปฏิรูประบบลงโทษทางอาญาในประเทศไทย. *เอกสารจากการประชุมสัมมนาเรื่อง “การปฏิรูประบบโทษทางอาญาในประเทศไทย”* โดยสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม วันที่ 16 กรกฎาคม 2548 ณ ห้องแกรนด์บอลรูม โรงแรมรามารการ์เด็นท์ กรุงเทพมหานคร.
- ประทักษ์ชัย ธนฉายสวัสดิ์. (2555). การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ. สืบค้นจาก <http://www.library.coj.go.th/Info/43234?c=39507527>.
- บุญยวัจน์ ไตรจุฑาทากาญจน์. (2562). มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 45 (2), หน้า 52 – 79.
- พชรวรรณ ขำตุ้ม. (2560). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน. *วารสารนิติ รัฐกิจและสังคมศาสตร์*. หน้า 29-44.
- พรชัย ชันดี. (2553). *ทฤษฎีอาชญาวิทยา: หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสุเนตรฟิล์ม.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2556). *ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561. (2561, 2 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 12 ก. หน้า 32-49.
- พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553. (2553, 22 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 127 ตอนที่ 72 ก. หน้า 12-73.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- พวงรัตน์ ทวีรัตน์.(2543). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ:สำนักทดสอบทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เพลินตา ต้นรังสรรค์. (2553). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน. *จุลนิติ*. พฤษภาคม - มิถุนายน 2553. หน้า 54-62.
- ไพฑูรย์ อัยมาก (2555). *การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา และกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 : ศึกษากรณีของศาลเยาวชน และครอบครัวจังหวัดตาก*. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ภูวน อุ่นจันทร์; สมิตร์ สุวรรณ; และ สันติ ศรีสวนแดง (2561). กระบวนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมชุมชน : ข้อเสนอจากประเด็นวิพากษ์และกรณีศึกษาเชิงประจักษ์. *Journal of Social Work*. 26 (1), หน้า 227 – 260.
- ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา และพรประภา แก้วกล้า. (2553). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง “ประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีต่อผู้เสียหายและผู้กระทำผิด. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมคุมประพฤติ.
- โยธิน แสงวดี. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาและฝึกอบรมการวิจัย.
- วรารพ เจริญสมบูรณ์นิติ. (2558). *การศึกษาอิทธิพลของการรับรู้ความยุติธรรมในองค์กร การรับรู้บรรยากาศขององค์กร และพฤติการณ์การเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร โดยมีคุณภาพชีวิตการทำงานเป็นตัวแปรสื่อ*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ
- วัฒนศักดิ์ ผิวขาว. (2558). *ศึกษาบทบาทและสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของนักจิตวิทยาของศาลเยาวชนและครอบครัว*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- วารุณี ภูวสกุล. (2552). การเจริญเติบโต พัฒนาการ และวุฒิภาวะ. ใน จิราภา เต็งไตรรัตน์ และคณะ. *จิตวิทยาทั่วไป*. (พิมพ์ครั้งที่ 6, หน้า 97-120). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์. (มปป.). *บ้านกึ่งวิถี (Halfway House)*. GotoKnow. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/597600>
- วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร. (2549). *พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- วุฒิสักดิ์ เอมะสุวรรณ. (2555). *คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา: ศึกษาการช่วยเหลือผู้เสียหายและเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. กรุงเทพฯ
- ศรัณยา เลิศศาสตรวัฒนา. (2560). *กระบวนการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัว*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรุดา สมพอง, วชิรินทร์ อินทพรหม, ชนพัฒน์ สมพอง, ธัญญรัตน์ มุสิก, และอนันต์ สุขสวัสดิ์. (2551). *รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง “การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนในชั้นศาล”*. กรุงเทพฯ: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดชัยภูมิ. (มปป). *ศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำและประสานการประชุมเพื่อแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็ก เยาวชน และครอบครัว*. สืบค้นจาก <https://cypjc.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/3788/iid/53009>.
- ศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ. (2553). *การระงับข้อพิพาททางเลือกในกระบวนการยุติธรรมอาญา*. สืบค้นจาก <https://www.bloggang.com/mainblog.php?id=jurisprudence&month=14-05-2005&group=23&gblog=12>.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2561). *ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน จำกัด.
- ศูนย์ข้อมูลกฎหมายกลาง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2547). *200 ปี กฎหมายตราสามดวง*. สืบค้นจาก http://www.thailaws.com/download/thaidownload/200year_3duanglaw.pdf.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2558). *จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดี จำแนกตามกลุ่มอายุ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2558*. สืบค้นจาก <http://www.djop.go.th/stat/statbetween2008-2011/item/308-จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดี-จำแนกตามกลุ่มอายุ>.
- สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2563). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ระยะที่ 3 : การเพิ่มประสิทธิภาพประสิทธิผล*. กรุงเทพฯ : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2560). รายงานสรุปโครงการ การเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพฯ : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2561). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมระยะที่ 2. กรุงเทพฯ : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2553). กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมชัย ชินะตระกูล. 2553. วารสารคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีชั้นสูง. ฉบับที่ 11 ตุลาคม 2553, หน้า 16 – 23.
- สมพงศ์ เกษมสิน. (2525). ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สิทธิโชค ลางกุลานนท์, อรรถพจน์ บัวงาม และณลินา ไชยะ. (2563). การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ภายใต้แนวคิดยุติธรรมชุมชน : กรณีศึกษาเครือข่ายยุติธรรมชุมชน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารการเมืองการปกครอง. 10 (1), หน้า 52 – 73.
- ส่วนส่งเสริมและวิชาการ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. (2560). พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 (แก้ไขปรับปรุงตาม ฉบับที่ 2 ฉบับที่ 3 พ.ศ.2558 ฉบับที่ 4 และ ฉบับที่ 5 พ.ศ.2559) พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ.2550. สืบค้นวันที่ 2 ตุลาคม 2561 จาก http://www.jvnc.coj.go.th/doc/data/jvnc/jvnc_1528861497.pdf.
- เสกสัน เครือคำ. (2558). อาชญากรรม อาชญาวินัย และงานยุติธรรมทางอาญา. นครปฐม : เกษมการพิมพ์.
- เสรีณ ปุณณะหิตานนท์. (2558). การกระทำผิดในสังคม สังคมวิทยาอาชญากรรมและพฤติกรรมเบี่ยงเบน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกานดา กิจหารักษ์. (2556). ผลการนำหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น. การค้นคว้าแบบอิสระ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2549). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- สิริกัญญา พัฒนภูทอง. (2546). *การศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยขอนแก่น*. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อังคณา บุญสิทธิ์. (2548). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในงานคุมประพฤติ*. สืบค้นจาก http://elib.coj.go.th/Article/d52_3_12.pdf.
- เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2563). *การวิเคราะห์และนำเสนอผลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ*. สืบค้นจาก <http://www.edu.tsu.ac.th/major/eva/files/journal/DataAnalysis.pdf>
- Abrams, L., Umbreit, M., and Gordon, A. (2006). Young Offenders Speak About Meeting Their Victims: Implications for Future Programs. *Contemporary Justice Review*. 9(3), 243- 256
- Anderson, L. W. (1988). "Likert Scales" *Education Research Methodology and Measurement: An International Handbook*. John, D. Keesee, eds, Victoria : Pergamon, P. 427-428
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Becker, H. (1963). *Outsiders*. New York: Free Press.
- Becroft, A. (2015). It's All Relative: The Absolute Importance of the Family in Youth Justice (A New Zealand Perspective). Retrieved form <http://www.youthcourt.govt.nz/assets/Documents/Publications/Youth-Court-its-all-relative-importance-of-family-youth-justice.pdf>.
- Boriboonthana, Y. (2006). *The Effect of Restorative Justice Practices on Crime Victims: A Meta-analysis*. A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy Department of Law. The University of Sheffield. Retrieved from <http://etheses.whiterose.ac.uk/3582/1/427216.pdf>.
- Braithwalte, J. (1988). "Restorative Justice" *The Handbook of Crime & Punishment*. Michael Tonry (Editor). Oxford: Oxford University Press.
- Bureau of Justice Statistics Reports. (1978). *Restitution to Victims of Personal and Household Crimes*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- Coates, R., and Gehm, J. (1989). *An Empirical Assessment*. in M.Wright and B. Galaway (eds), *Mediation and Criminal Justice: Victims, Offenders, and Community*. London: Sage.
- Cohen, A. K. (1955). *Delinquent boys: The culture of the gang*. Glencoe, Ill: Free Press.
- Colquitt, Jason A., Jeffery A. LePine, and Michael J. Wesson. (2011). *Organizational Behavior*. New York : McGraw-Hill.
- Coon, D. & Mitterer, J.O. (2008). *Introduction to Psychology: Gateways to Mind and Behavior*. (4th ed.). Belmont, CA: Wasdworth.
- Costa, P.T., Jr & McCrae, R.R. (1994). "Set like plaster"? Evidence for the stability of adult personality. In T. Healtherton J. Weinberger (Eds.), *Can personality change?* (pp.21-40). American Psychological Association, Washington, DC.
- Craig, A. A. (2012). *The Influence of Media Violence on Youth*. *Psychological Science in the Public Interest* December 2003 vol. 4 no. 381-110.
- David, W. J. (2008). *Understanding Criminal Behavior*. Devon: Willan Publishing.
- Davis, R. (1980). *Mediation and Arbitration as Alternative to Persecution of Felony Arrest Cases: An Evaluation of the Brooklyn Dispute Resolution Center*. New York: VERA Institute of Justice.
- Davies, M., Croall, H. & Tyrer, J. (2005). *Criminal Justice: An Introduction to The Criminal Justice System In England And Wales*. 3rd ed. Essex: Addison-Wesley Longman Ltd.
- Davis, S. F.; & Palladino, J. J. (2002). *Psychology*. (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Erez, E., Roeger, L., and Morgan, F. (1994). *Victim Impact Statements in South Australia*, in *International Victimology*. Retrieved from <http://www.aic.gov.au/publications/proceedings/27>. (accessed on 20 March 2010)

บรรณานุกรม(ต่อ)

- Evje, A., and Cushman, R. (2000). *A Summary of the Evaluations of Six California Victim Offender Reconciliation Programs*. San Francisco: Judicial Council of California, Administrative Office of the Courts.
- Folger, R., & Cropanzano, R. (1998). *Organizational Justice and Human Resource Management*. California : Sage.
- Fortinash, K. M. & Patricia, A. H. (2008). *Psychiatric Mental Health Nursing*. Canada: Mosby.
- Gracyalny, M. (2011). *Assessing the Role of Remorse in Interpersonal Forgiveness*. Retrieved from https://repository.asu.edu/attachments/57014/content/Gracyalny_asu_0010E_10985.pdf.
- Good, Carter V. (1973). *Dictionary of Education*. New York: McGraw-Hill.
- Hagan, F. E. (2005). *Research Methods in Criminal Justice and Criminology*. (7th ed.). New York: Allyn & Bacon.
- Henslin, J. M. (2013). *Essentials of Sociology: A Down to Earth approach*. (10th edition. Retrieved from <https://www.pearson.com/us/higher-education/product/Henslin-Essentials-of-Sociology-A-Down-to-Earth-Approach-10thEdition/9780205898473.html?tab=resources>.
- Kaye McLaren (2011). *Alternative Action that Work: A Review of the Research on the Police Warnings and Alternative Action with Children and Young People*. Retrieved from <http://www.police.govt.nz>
- Lauren Margaret Iona Lacey. (2012). *Youth Justice in England and Wales : Exploring Young Offenders' Perception of Restorative and Procedural Justice in the Referral Order Process*. (Economics and Political Science Thesis). London School of Economics.
- LaPiere. (1954). *A Theory of Social Control*. New York: McGraw-Hill.
- Lemert, E. M. (1951). *Social Pathology*. New York: McGraw-Hill.
- Marshall, T. (1999). *Restorative Justice: An Overview. A report for the Home Office*. London: Research development and Statistics Directorate.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- Maxwell, G., and Morris, A. (1993). *Family, Victims, and Culture: Youth Justice in New Zealand. Wellington. New Zealand: Victoria University of Wellington, Social Policy Agency and Institute of Criminology.*
- McCold, P. (2003). An Experiment in Police-Based Restorative Justice: The Bethlehem (PA) Project. *Police Practice and Research*. 4(4), 379-390.
- McCold, P., and Wachtel, B. (1998). *Restorative Policing Experiment: the Bethlehem Pennsylvania, Police Family Group Conferencing Project*. Pipersville, PA: Community Service Foundation.
- McCold, P. and Wachtel, B. (2002). *Restorative Justice Theory Validation*, in E.G.M. Weitekamp and H.J. Kerner (eds), *Restorative Justice: Theoretical Foundations*. Cullompton: Willand.
- Monica Gracyalny. (2011). *Assessing the Role of Remorse in Interpersonal Forgiveness*. Arizona : Arizona State University.
- Morris, A., Maxwell, G., & Robertson, J. (1993). Giving Victims a Voice: A New Zealand Experiment. *Howard Journal of Criminal Justice*. 32(4), 304-321. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2311.1993.tb00785.x>
- Oliver, R.L. (1997). *Satisfaction A Behavioral Perspective on the Consumer*. New York: McGraw-Hill.
- Palmer, J. E. (2003). *Offending Behaviour: Moral Reasoning, Criminal Conduct and the Rehabilitation of offenders*. Portland, Oregon: Willan Publishing.
- Pepinsky, H. & Quinney, R. (1991). *Criminology as Peacemaking*. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.
- Reid, S. T. (1997). *Crime and Criminology*. (8th ed.). New York : Brown & Benchmark Publishers.
- Rocksheng Zhong. (2013). *So You're Sorry? The Role of Remorse in Criminal Law*. (Thesis of the Degree of Doctor of Medicine). Yale University.
- Russell, S. T. & Wood, S. (1998). Juvenile Diversion. *Agricultural Research Division News& Annual Reports*. Retrieved from <http://digitalcommons.unl.edu/ardnews/328>.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- Schaefer, R. T. & Lamn, R. P. (1998). *Sociology: Instructor's Manual*. (pp. 96-97). New York: The McGraw-Hill Companies. Inc.
- Shapland, J., Atkinson, A., Atkinson, H., Chapman, B., Dignan, J., Howes, M., Johnstone, J., Robenson, G., and Sorsby, A. (2007). Restorative Justice: the views of victims and offenders. Ministry of Justice Research Series 3/07.
- Shepard, J. M. (1987). *Sociology*. New York: West Publishing Company.
- Sheppard, B. H., Lewicki, R. J., & Minton, J. W. (1992). *Issues in Organization and Management Series. Organizational Justice : The Search for Fairness in the Workplace*. Macmillan : Lexington Books.
- Sherman, L.W., Strang, H. and Woods, D.J. (2000). Recidivism Patterns in the Canberra Reintegrative Shaming Experiments (RISE) (Final Report). Canberra: Center for Restorative Justice, Australian National University. Retrieved from <http://www.justiciarestaurativa.org/www.restorativejustice.org/articlesdb/articles/405>.
- Strang, H. (2002). *Repair or Revenge: Victims and Restorative Justice*. Oxford: Clarendon Press.
- Strang, H., and Sherman, L. W. (2003). Repairing the Harm: Victims and Restorative Justice. *UTAH LAW REVIEW*. 14-42.
- Strode, E. (1997). *Victims of Property Crime Meeting their Juvenile Offenders: Victim Participants' Evaluation of the Dakota County (MN) Community Corrections Victim Offender Meeting Program*. Master's thesis, Smith College School of Social Work, Northampton, MN.
- Susan A. Bandes. (2013). *Remorse and Criminal Justice*. *Emotion Review*. 8 (1), P.14-19.
- Trankle, S. (2007). In the Shadow of Penal Law Victim–Offender Mediation in Germany and France. *Punishment & Society*. 9(4), 395-415.
<https://doi.org/10.1177/1462474507080475>.
- Tuckman, B. W. (1972). *Conducting Educational Research*. New York: Harcourt Brace.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- Umbreit, M. S. (1995). Holding Juvenile Offenders Accountable: A Restorative Justice Perspective. *Juvenile & Family Court Journal*. 46 (2), 31-42. <https://doi.org/10.1111/j.1755-6988.1995.tb00815.x>
- Umbreit, M. S., Coates, R. B., and Vos, B. (2001). The Impact of Victim-Offender Mediation: Two Decades of Research. *Federal Probation Journal*. 65(3), 29-33.
- UNODC. (2005). *Handbooks of Restorative Justice Programmes*. Criminal Justice Handbook Series. New York: United Nations Publication.
- Venables, M., (2000). *Restoration versus Alienation: Family Group Conferencing from the Perspective of Victims*. Unpublished BA thesis, Griffith University. Retrieved from <http://restorativejustice.org/rj-library/restoration-versus-alienation-family-group-conferencing-from-the-perspective-of-victims-/414/#sthash.ud3Bq5Pudpbs>.
- Vroom, H Victor. (1964). *Work and Motivation*. Now York: Wiley and Sons.
- Weber, M. (1966). *The Theory of Social and Economic Organization*. New York: The Free Press.
- Wright, M. (2009). *Restorative Justice: Victims' Needs and Rights; Experience of Building Up Mediation Services in the UK*. Retrieved from <https://martinwright.eu/2013/06/10/restorative-justice-victims-needs-and-rights-experience-of-building-up-mediation-services-in-the-uk-2/>.
- Zimbardo, P. G., & Ebbesen, E. B. (1970). Experimental modification of the relationship between effort, attitude, and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16(2), 207-213.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

โครงการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา
ในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชน ที่มีต่อการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชน ที่มีต่อการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงมาตรการพิเศษให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ตลอดจนชุมชนและสังคม โดยข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจะถูกปกปิดเป็นความลับ และนำเสนอข้อมูลเฉพาะผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น ซึ่งแบบสอบถามมีทั้งหมด 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : ทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง ☐ หน้าข้อความที่เป็นคำตอบของท่าน

1. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

2. วุฒิการศึกษาสูงสุด

☐ ไม่มีวุฒิการศึกษา ☐ ประถมศึกษา
☐ มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
☐ อนุปริญญา/ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)

3. อายุปัจจุบัน (ระบุ)..... ปี

4. ภูมิลำเนา

☐ ภาคเหนือ ☐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
☐ ภาคตะวันตก ☐ ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล)
☐ ภาคตะวันออก ☐ ภาคใต้
☐ กรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล

5. ถูกจับกุมในคดี

- ☐ คดีเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกาย ☐ คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน
☐ คดีเกี่ยวกับเพศ ☐ คดีเกี่ยวกับยาเสพติด (เสพ/ครอบครอง)
☐ คดีเกี่ยวกับอาวุธปืน/ระเบิด ☐ คดีอื่นๆ (ระบุ)

6. คดีที่ถูกจับกุมมีผู้เสียหาย

- ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่

ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

คำชี้แจง : แบบสอบถามต่อไปนี้ ถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจต่อการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาใน ชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ของเด็กและเยาวชน ให้ผู้ตอบเลือกข้อที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

ข้อความ	ระดับความเป็นจริง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านเป้าหมายของมาตรการพิเศษ					
1. ท่านทราบว่าเป้าหมายการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 คือมุ่งแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องคดี					
2. ท่านทราบว่าเป้าหมายของมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 คือเด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำของตนเองและได้แสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน					
3. ท่านทราบว่ามาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู แทนการฟ้องร้องดำเนินคดีผู้กระทำความผิด					
4. ท่านทราบว่ามาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เป็นการสร้างความปรองดองหรือจัดความขัดแย้งระหว่างเด็กและเยาวชนกับผู้เสียหายและชุมชน					
ด้านหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมาตรการพิเศษ					
5. ท่านทราบว่าผู้มีสิทธิเสนอใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด เช่น เป็นคดีที่มีอัตราโทษไม่เกิน 5 ปี					

ข้อความ	ระดับความเป็นจริง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
6. ท่านทราบว่า การใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 เด็กและเยาวชนจะต้องให้ความยินยอมที่จะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู					
7. ท่านทราบว่า เด็กและเยาวชนที่จะใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุก ยกเว้นคดีกระทำโดยประมาทหรือลหุโทษ					
8. ท่านทราบว่า เด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำของตน ก่อนได้ใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86					
9. ท่านทราบว่า ผู้เสียหายในคดี จะต้องให้การยินยอมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแก่เด็กและเยาวชน					
ด้านขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน					
10. ท่านทราบว่า ผู้เข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 จะต้องได้รับคัดกรองร่วมกันจากพนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์					
11. ท่านทราบว่า การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 จะไม่สำเร็จ หากไม่ได้รับคำยินยอมจากเด็กและเยาวชน และผู้เสียหาย (ถ้ามี)					
12. ท่านทราบว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ต้องมีระยะเวลาปฏิบัติตามแผนไม่เกินหนึ่งปี					
13. ท่านทราบว่า การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 อาจจะต้องมีการรายงานตัว ทำงานบริการสังคม และกำกับติดตามจากเจ้าหน้าที่					
14. ท่านทราบว่า หากท่านไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของมาตรการพิเศษ/มาตรา 86 ได้ ท่านจะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย					

**ตอนที่ 3 ความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง
ตามมาตรา 86**

คำชี้แจง : แบบสอบถามต่อไปนี้ ถามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาใน ชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ของเด็กและเยาวชน ให้ผู้ตอบเลือกข้อที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ หมายถึง การชี้แจงทำความเข้าใจของเจ้าหน้าที่กับผู้กระทำผิดเกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ					
1. การชี้แจงทำความเข้าใจของเจ้าหน้าที่กับท่านเกี่ยวกับกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86					
2. การอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการติดต่อประสานงานของเจ้าหน้าที่ให้กับท่าน ในการเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา 86					
3. การให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติตัวของท่าน เกี่ยวกับกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86					
4. การให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสิทธิของท่าน ในการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86					
5. การรักษาความลับของข้อมูลท่าน ในการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86					
ด้านการประเมินและคัดกรอง หมายถึง กระบวนการประเมินและคัดกรองผู้กระทำผิดเข้าร่วมมาตรการพิเศษ					
6. ความถูกต้องชัดเจนของการประเมินและคัดกรองท่าน ในการใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86					
7. การให้ความเป็นธรรมในการพิจารณานำคดีของท่านเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู					
8. ความเหมาะสมในการพิจารณาของพนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ ในการคัดกรองท่าน เพื่อใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา 86					
9. ความรวดเร็วในการพิจารณานำคดีของท่านเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู					

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการจัดทำแผนและปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมมาตรการพิเศษและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนการแก้ไขฟื้นฟู					
10. การเตรียมความพร้อมให้กับท่านของเจ้าหน้าที่ก่อนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู					
11. การมีส่วนร่วมของท่านและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู					
12. บรรยากาศของการพูดคุยระหว่างการประชุมระหว่างท่านกับบุคคลอื่นๆ					
13. ผู้ประสานการประชุมมีความเป็นกลาง และสามารถดำเนินการประชุมได้อย่างราบรื่น					
14. ความเหมาะสมในเงื่อนไขของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกับความผิดในคดีของท่าน					
15. ความเหมาะสมของกิจกรรมและเงื่อนไขตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามมาตรการพิเศษที่จัดทำขึ้น					
16. ความเหมาะสมของระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ					
17. ความสอดคล้องของกิจกรรมตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกับความผิดในคดีของท่าน					
18. การช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้ท่านปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ					
19. ท่านได้รับการดูแลที่ต่อเนื่องระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ					
20. ท่านปฏิบัติตามเงื่อนไขของแผนฯ ได้สำเร็จครบถ้วน					

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านกำกับ ติดตาม และประเมินผล หมายถึง กระบวนการรายงานตัวเพื่อติดตามผล เงื่อนไขของการประเมินผล คำแนะนำในการปฏิบัติตามแผนการการแก้ไขฟื้นฟูให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์					
21. ความสะดวกในการรายงานตัวตามระยะเวลาที่กำหนดในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ					
22. การให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่ ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามมาตรการพิเศษให้บรรลุผลสำเร็จ					
23. การช่วยแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ					
24. การติดตาม พบปะ พูดคุย เยี่ยมเยียน ของเจ้าหน้าที่กับท่าน ระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู					

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

คำชี้แจง : แบบสอบถามต่อไปนี้ ถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาใน ชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ของเด็กและเยาวชน ให้ผู้ตอบเลือกข้อที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่านเกิดความสำนึกในการกระทำความผิด					
2. การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่านตระหนักว่าสิ่งที่ทำเป็นการละเมิดสิทธิ์หรือไม่สมควรทำ					
3. การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่านเห็นว่า การกระทำผิดของท่านก่อให้เกิดผลเสียต่อคนอื่น					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4. การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่านรู้สึก อยากแก้ไข เยียวยา ชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจาก การกระทำของท่าน					
5. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่าน สามารถชดเชยเยียวยาให้กับผู้เสียหายและสังคม					
6. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่านมี การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี					
7. การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ทำให้ท่านมี ความตั้งใจว่าจะไม่กระทำความผิดอีก					
8. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา86 เป็นการให้ โอกาสท่านได้แก้ไขสิ่งที่ตนเองกระทำ					
9. การมีมาตรการพิเศษ/มาตรา86 เปิดโอกาสให้หลายฝ่าย ในสังคมช่วยกันแก้ไขปัญหให้กับท่านที่มีโทษไม่รุนแรง					
10. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ช่วยให้คุณ ได้เรียนรู้ทักษะชีวิตเพื่อปรับใช้ในชีวิตประจำวัน					
11. การเข้าร่วมในมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ช่วยให้คุณ ได้เรียนรู้การตั้งเป้าหมายในชีวิต					
12. การเข้าร่วมมาตรการพิเศษ/มาตรา86 ช่วยให้คุณ เรียนรู้ความรับผิดชอบจากผลการกระทำของตนเอง					
13. การใช้มาตรการพิเศษ/มาตรา86 เป็นการหยิบยื่น โอกาสจากสังคมให้ท่านกลับตัวเป็นคนดี					

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview guidelines)

สำหรับการศึกษาการใช้มาตราพิเศษ ตามมาตรา 86

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview guidelines) สำหรับการศึกษาการใช้มาตราพิเศษ ตามมาตรา 86

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตาม มาตรา 86

1.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) น้องถูกแจ้งข้อกล่าวหาการกระทำผิดในเรื่องอะไร
- 2) ตอนที่น้องกระทำผิดตามข้อกล่าวหา นั้น มีอายุเท่าไร กำลังศึกษาอยู่หรือไม่ ชั้น
อะไร
- 3) คดีของน้องมีผู้เสียหายหรือไม่ (ถ้ามี) น้องรู้จักกับผู้เสียหายมาก่อนหรือไม่ อย่างไร
(ถ้าไม่มี) น้องคิดว่ามีคนได้รับผลกระทบหรือไม่ ใครที่ได้รับผลกระทบ อย่างไร
- 4) น้องอาศัยอยู่กับใครบ้าง มีพี่น้องกี่คน พ่อแม่หรือผู้ปกครองประกอบอาชีพอะไร
- 5) ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวเป็นอย่างไรบ้าง
- 6) คิดว่าเรื่องภายในครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของน้องหรือไม่ อย่างไร
- 7) คิดว่าเพื่อนมีส่วนทำให้น้องกระทำผิดหรือไม่ อย่างไร
- 8) คิดว่าชุมชนหรือสภาพแวดล้อมที่น้องอาศัยอยู่ มีส่วนทำให้น้องกระทำผิดหรือไม่
อย่างไร (เช่น มีแหล่งมั่วสุม มีกลุ่มแก๊งอันตราย ฯลฯ)
- 9) สาเหตุอื่น ๆ ที่มีส่วนกระตุ้นให้น้องกระทำผิดมีหรือไม่ มีอะไรบ้าง

1.2 กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ก่อนที่จะถูกจับกุมและเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษ น้องเคยรับรู้ข้อมูล
เกี่ยวกับกระบวนการนี้หรือไม่ อย่างไร และจากที่ไหน
- 2) น้องทราบหรือไม่ว่ากระบวนการตามมาตรการพิเศษแตกต่างจากการดำเนินคดีปกติ
อย่างไร
- 3) เพราะอะไรน้องจึงยินยอมใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 นี้
- 4) น้องได้รับข้อมูลจากสถานพินิจฯ เกี่ยวกับการดำเนินการตามมาตรการพิเศษอย่างไร
บ้าง ใครเป็นผู้ให้ข้อมูล และพึงพอใจต่อวิธีการให้ข้อมูลมากน้อยอย่างไร
- 5) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการตามมาตรการพิเศษ ช่วยให้น้องเข้าใจเกี่ยวกับ
ขั้นตอนและการปฏิบัติตัวตามมาตรการพิเศษมากน้อยเพียงใด (ทั้งในประเด็นบทบาท
หน้าที่ สิ่งที่ต้องปฏิบัติ ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ สิทธิที่พึงมี รวมถึงกำหนดวันเวลา
สถานที่ และค่าใช้จ่ายในการร่วมประชุมจัดทำแผนฯ)
- 6) ขั้นตอนก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู สถานพินิจฯ มีการดำเนินการอย่างไรกับน้อง
และครอบครัวบ้าง น้องพึงพอใจการกับดำเนินการมากน้อยอย่างไร

1.3 กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) น้องทราบมาก่อนหรือไม่ว่า การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีใครเข้าร่วมบ้าง
- 2) น้องมีความกังวลในการที่จะต้องเข้าร่วมประชุมหรือไม่ เพราะอะไร
- 3) น้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างไรบ้าง (ครอบคลุมทั้ง ขั้นตอน วิธีการ รวมถึงผลของการใช้มาตรการพิเศษ)
- 4) สถานพินิจฯ มีการประสานเพื่อเตรียมการในการจัดประชุมเพื่อจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟู ใดบ้างกับน้องบ้าง (การกำหนดนัดวันและสถานที่ในการประชุมจัดทำแผน การชี้แจง วัตถุประสงค์ วิธีการ ขั้นตอน และกติการายาทในการประชุม รวมทั้งข้อตกลง) และ น้องพึงพอใจกับการดำเนินการมากน้อยอย่างไร
- 5) น้องพึงพอใจกับขั้นตอนและบรรยากาศในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากน้อยอย่างไร
- 6) น้องมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของตนเองอย่างไรบ้าง มีการเปิดโอกาสให้น้องมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ มากน้อยเพียงใด
- 7) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีรายละเอียดและข้อกำหนดอะไรให้น้องปฏิบัติบ้าง
- 8) น้องคิดว่าเงื่อนไขของแผน หรือกิจกรรมการบริการสังคม เหมาะสมกับความผิดที่ได้กระทำหรือไม่ เพราะอะไร
- 9) น้องคิดว่าในการจัดประชุม ยังมีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง มีข้อเสนอแนะอย่างไร

1.4 กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือไม่สำเร็จในการปฏิบัติตามแผนฯ

- 1) สถานพินิจฯ มีการกำกับติดตามให้น้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ครบถ้วน สำเร็จตามแผนหรือไม่ กำกับติดตามอย่างไรบ้าง
- 2) พ่อแม่ หรือผู้ปกครองมีส่วนช่วยเหลือ หรือผลักดันให้น้องได้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือไม่ และช่วยเหลืออย่างไรบ้าง

กรณีที่ปฏิบัติสำเร็จ

- 3) น้องคิดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ช่วยให้น้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ (ทั้ง ปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปัจจัยทางสังคม)
- 4) มีปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดอะไรบ้างระหว่างที่น้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีการปรับเปลี่ยนแผนหรือไม่ อย่างไรบ้าง

กรณีที่ปฏิบัติไม่สำเร็จ

- 3) น้องคิดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ช่วยให้น้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ (ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปัจจัยทางสังคม)
- 4) มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างที่ทำให้น้องไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จตามที่กำหนด

1.5 กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- 1) สถานพินิจฯ ได้มีการติดตามผลภายหลังอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องหรือไม่ อย่างไร น้องอยากให้มีการดำเนินการในขั้นตอนนี้อย่างไร
- 2) น้องพึงพอใจกับขั้นตอนหรือวิธีการในการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ มากน้อยอย่างไร
- 3) น้องอยากให้มีหน่วยงานหรือใครเข้ามาร่วมในการติดตาม ดูแล ช่วยเหลือน้องและครอบครัว ภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษอย่างไรบ้าง
- 4) หลังจากอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้ว หากทางสถานพินิจกำหนดให้มีเครือข่าย ชุมชน เข้าไปติดตามเพื่อให้การช่วยเหลือหรือสงเคราะห์เด็กหรือเยาวชนและป้องกันการกระทำผิดซ้ำในระยะเวลายาวนาน ๆ น้องมีความคิดเห็นอย่างไร (ดีหรือไม่ดี) ระยะในการติดตามควรมีระยะเวลาเท่าไร (เช่น 3 เดือน หรือ 6 เดือน เป็นต้น)

1.6 ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- 1) ก่อนที่จะเข้าสู่มาตรการพิเศษ น้องรู้สึกสำนึกกับความผิดพลาดที่ตนเองเคยทำไปอย่างไรบ้าง
- 2) น้องคิดว่า ตนเองได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการดำเนินการตามมาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญา
- 3) กิจกรรมที่น้องได้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ช่วยให้น้องปรับเปลี่ยนความคิดทัศนคติ และพฤติกรรมของตนเองหรือไม่ อย่างไร
- 4) น้องคิดเห็นและรู้สึกอย่างไรบ้างกับชดเชย เยียวยา ผู้เสียหาย มองว่าเหมาะสมหรือไม่ เพราะอะไร
- 5) น้องมองว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้ ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ เพราะอะไร
- 6) น้องมองว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการที่น้องได้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทำให้เกิดผลอย่างไรบ้างกับครอบครัว ผู้เสียหาย ชุมชน และสังคม

1.7 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับกลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86

2.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) น้องถูกแจ้งข้อกล่าวหาการกระทำผิดในเรื่องอะไร
- 2) ตอนที่น้องกระทำผิดตามข้อกล่าวหา นั้น มีอายุเท่าไร กำลังศึกษาอยู่หรือไม่ ชั้นอะไร และเคยถูกจับดำเนินคดีมาก่อนหรือไม่
- 3) คดีของน้องมีผู้เสียหายหรือไม่ (ถ้ามี) น้องรู้จักกับผู้เสียหายมาก่อนหรือไม่ อย่างไร (ถ้าไม่มี) น้องคิดว่ามีคนได้รับผลกระทบหรือไม่ ใครที่ได้รับผลกระทบ อย่างไร
- 4) น้องอาศัยอยู่กับใครบ้าง มีพี่น้องกี่คน พ่อแม่หรือผู้ปกครองประกอบอาชีพอะไร
- 5) น้องมีความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวเป็นอย่างไรบ้าง
- 6) คิดว่าเรื่องภายในครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของน้องหรือไม่ อย่างไร
- 7) คิดว่าเพื่อนมีส่วนทำให้น้องกระทำผิดหรือไม่ อย่างไร
- 8) คิดว่าชุมชนหรือสภาพแวดล้อมที่น้องอาศัยอยู่ มีส่วนทำให้น้องกระทำผิดหรือไม่ อย่างไร (เช่น มีแหล่งมั่วสุม มีกลุ่มแก๊งอันตราย ฯลฯ)
- 9) สาเหตุอื่น ๆ ที่มีส่วนกระตุ้นให้น้องกระทำผิดมีหรือไม่ มีอะไรบ้าง

2.2 กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ก่อนที่น้องจะถูกจับกุมและเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษ ท่านเคยรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการนี้หรือไม่ อย่างไร และจากที่ไหน
- 2) ท่านทราบหรือไม่ว่ากระบวนการตามมาตรการพิเศษแตกต่างจากการดำเนินคดีปกติอย่างไร
- 3) เพราะอะไรท่านจึงยินยอมให้น้องเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 นี้
- 4) ท่านได้รับข้อมูลจากสถานพินิจฯ เกี่ยวกับการดำเนินการตามมาตรการพิเศษอย่างไรบ้าง ใครเป็นผู้ให้ข้อมูล และพึงพอใจต่อวิธีการให้ข้อมูลมากน้อยอย่างไร
- 5) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการตามมาตรการพิเศษ ช่วยให้ท่านเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนและการปฏิบัติตัวตามมาตรการพิเศษมากน้อยอย่างไร (ทั้งในประเด็นบทบาทหน้าที่ สิ่งที่ต้องปฏิบัติ ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ สิทธิที่พึงมี รวมถึงกำหนดวันเวลา สถานที่ และค่าใช้จ่ายในการร่วมประชุมจัดทำแผนฯ)
- 6) ท่านคิดว่าน้องรับรู้และเข้าใจหรือไม่เกี่ยวกับกระบวนการตามมาตรการพิเศษนี้ เพราะอะไร
- 7) ขั้นตอนก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู สถานพินิจฯ มีการดำเนินการอย่างไรกับน้อง และประสานงานกับท่านอย่างไรบ้าง ท่านพึงพอใจการกับดำเนินการมากน้อยอย่างไร

2.3 กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านทราบมาก่อนหรือไม่ว่า การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีใครเข้าร่วมบ้าง

- 2) ท่านมีความกังวลในการที่จะต้องเข้าร่วมประชุมหรือไม่ เพราะอะไร
- 3) ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ อย่างไร
- 4) ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างไรบ้าง
- 5) สถานพินิจฯ มีการประสานเพื่อเตรียมการในการจัดประชุมเพื่อจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูอย่างไรกับท่านบ้าง ท่านพึงพอใจกับการดำเนินการมากน้อยอย่างไร
- 6) ท่านพึงพอใจกับขั้นตอนและบรรยากาศในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากน้อยอย่างไร
- 7) ในการประชุมจัดทำแผนได้มีการเปิดโอกาสให้ท่านมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด ท่านมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง และได้เสนอแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือไม่ อย่างไร
- 8) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีรายละเอียดและข้อกำหนดอะไรให้น้องปฏิบัติบ้าง
- 9) ท่านคิดว่าเงื่อนไขของแผน หรือกิจกรรมการบริการสังคม เหมาะสมกับความผิดที่

น้องได้กระทำหรือไม่ เพราะอะไร

- 10) ท่านคิดว่าในการจัดประชุม ยังมีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง มีข้อเสนอแนะอย่างไร

2.4 กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือไม่ สำเร็จในการปฏิบัติตามแผนฯ

- 1) สถานพินิจฯ มีการกำกับติดตามในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ครบถ้วนสำเร็จตามแผนหรือไม่ กำกับติดตามอย่างไรบ้าง
- 2) ท่านมีส่วนช่วยเหลือ หรือผลักดันให้น้องได้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือไม่ และช่วยเหลืออย่างไรบ้าง

กรณีที่ปฏิบัติสำเร็จ

- 3) ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ช่วยให้น้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ (ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปัจจัยทางสังคม)
- 4) มีปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดอะไรบ้างระหว่างที่น้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีการปรับเปลี่ยนแผนหรือไม่ อย่างไรบ้าง

กรณีที่ปฏิบัติไม่สำเร็จ

- 3) ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่จะช่วยให้น้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ (ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปัจจัยทางสังคม)
- 4) มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างที่ทำให้น้องไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จตามที่กำหนด

2.5 กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- 1) สถานพินิจฯ ได้มีการติดตามผลภายหลังการมีคำสั่งไม่ฟ้องหรือไม่ อย่างไร ท่านอยากให้มีการดำเนินการในขั้นตอนนี้หรือไม่ อย่างไร

- 2) ท่านพึงพอใจกับขั้นตอนหรือวิธีการในการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการตามมาตรการพิเศษ มากน้อยอย่างไร
- 3) ท่านอยากให้มีหน่วยงานหรือใครเข้ามาร่วมในการติดตาม ดูแล ช่วยเหลือน้องและครอบครัว ภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษอย่างไรบ้าง

2.6 ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- 1) ท่านคิดว่า ครอบครัวได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการดำเนินการตามมาตรการพิเศษ ตามมาตรา 86
- 2) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามขั้นตอนต่าง ๆ นี้ มีส่วนช่วยให้้องรู้สึกสำนึกเกี่ยวกับความผิดพลาดที่ทำไปมากน้อยอย่างไร
- 3) ท่านคิดว่า กิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ช่วยให้น้องปรับเปลี่ยนความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมหรือไม่ ปรับเปลี่ยนอย่างไรบ้าง
- 4) ท่านมีส่วนในการชดเชย เยียวยา ผู้เสียหายอย่างไรบ้าง คิดว่าเหมาะสมหรือไม่ เพราะอะไร
- 5) ท่านมองว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้ ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ เพราะอะไร
- 6) ท่านมีค่าใช้จ่ายอะไรบ้างในการดำเนินการตั้งแต่กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู กระบวนการจัดประชุมจัดทำแผนฯ และกระบวนการปฏิบัติตามแผนฯ จนสำเร็จ และได้รับความช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายจากสถานพินิจฯ อย่างไรบ้าง
- 7) ท่านมองว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการที่น้องได้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทำให้เกิดผลกระทบอย่างไรบ้างกับครอบครัวท่าน ผู้เสียหาย ชุมชน และสังคม
- 8) หากท่านมีโอกาสที่จะให้โอกาสเด็กและเยาวชนคนอื่น ๆ ในการใช้มาตรการพิเศษ ท่านจะให้โอกาสนั้นหรือไม่ เพราะอะไร

2.7 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

3. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับกลุ่มผู้เสียหาย หรือบิดามารดา/ผู้ปกครองของ ผู้เสียหายที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86

3.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) ท่านอายุเท่าไร ประกอบอาชีพอะไร
- 2) ท่านถูกทำให้เสียหายจากผู้กระทำผิดในคดีอะไร
- 3) ท่านได้รับผลกระทบอะไรบ้างจากการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในคดีนี้
- 4) มีใครอีกที่ได้รับผลกระทบหรือความเสียหายจากคดีนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นคืออะไรบ้าง
- 5) ท่านเคยตกเป็นผู้เสียหายในคดีอื่นก่อนหน้านี้หรือไม่ คดีอะไร

3.2 กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษ ท่านเคยได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับ
มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา และกระบวนการประชุมจัดทำแผนแก้ไข
บำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 หรือไม่ อย่างไร และจากช่องทางไหน
- 2) ท่านได้รับข้อมูลจากสถานพินิจฯ เกี่ยวกับการดำเนินการตามมาตรการพิเศษอย่างไร
บ้าง ใครเป็นผู้ให้ข้อมูล และพึงพอใจต่อวิธีการให้ข้อมูลมากน้อยอย่างไร
- 3) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการตามมาตรการพิเศษ ช่วยให้ท่านเข้าใจเกี่ยวกับ
ขั้นตอนตามมาตรการพิเศษมากน้อยอย่างไร
- 4) ขั้นตอนก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู สถานพินิจฯ มีการประสานงานกับท่าน
อย่างไรบ้าง ท่านพึงพอใจการกับดำเนินการมากน้อยอย่างไร

3.3 กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านทราบมาก่อนหรือไม่ว่า การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีใครเข้าร่วมบ้าง
- 2) ท่านมีความกังวลในการที่จะต้องเข้าร่วมประชุมหรือไม่ เพราะอะไร
- 3) ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ อย่างไร
- 4) ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างไรบ้าง
- 5) สถานพินิจฯ มีการประสานเพื่อเตรียมการในการจัดประชุมเพื่อจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟู
อย่างไรกับท่านบ้าง ท่านพึงพอใจกับการดำเนินการมากน้อยอย่างไร
- 6) ท่านพึงพอใจกับขั้นตอนและบรรยากาศในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาก
น้อยอย่างไร
- 7) ท่านมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างไรบ้าง มีการเปิด
โอกาสให้ท่านมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด
- 8) ท่านทราบรายละเอียดเกี่ยวกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด
อย่างไรบ้าง
- 9) ท่านคิดว่าเงื่อนไขของแผน หรือกิจกรรมการบริการสังคม เหมาะสมกับการกระทำ
ของเด็กหรือเยาวชนหรือไม่ เพราะอะไร

- 10) ท่านคิดว่าการประชุมจัดทำแผน ช่วยลดเขยี่ยเวลาให้ท่านได้มากน้อยเพียงใด
- 11) ท่านคิดว่าการจัดประชุม ยังมีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง มีข้อเสนอแนะอย่างไร

3.4 กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านเห็นว่าการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจนสำเร็จ

3.5 กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- 1) ท่านเห็นว่า สถานพินิจฯ ควรมีกำกับติดตามผู้กระทำผิดภายหลังที่ผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษหรือไม่ และมีข้อเสนอแนะอะไรบ้างในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 2) สถานพินิจฯ มีการแจ้งผล หรือรายงานการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชนให้ท่านทราบหรือไม่ (หากไม่มีการรายงาน ท่านต้องการให้มีการรายงานหรือไม่ อย่างไร)

3.6 ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- 1) ท่านได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86
- 2) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีส่วนช่วยให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกผิดหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้มากน้อยเพียงใด
- 3) ท่านได้รับการชดเชย เยียวยาอย่างไรบ้าง คิดว่าเหมาะสมหรือไม่ เพราะอะไร
- 4) ท่านมองว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้ ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ เพราะอะไร
- 5) ท่านมีค่าใช้จ่ายอะไรบ้างในการร่วมดำเนินการตั้งแต่กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ไปจนถึงกระบวนการสิ้นสุด และได้รับการสนับสนุนอะไรบ้างจากสถานพินิจฯ

3.7 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

4. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับผู้แทนชุมชนที่เคยเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86

4.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) ท่านประกอบอาชีพอะไร มีตำแหน่ง/บทบาทอะไรในชุมชน
- 2) ท่านรู้จักเด็กหรือเยาวชน ผู้ปกครอง หรือผู้เสียหาย ที่มาร่วมประชุมมาก่อนหรือไม่ อย่างไร
- 3) เพราะอะไรท่านถึงได้รับเลือกให้เข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษนี้
- 4) ชุมชนของท่านได้รับผลกระทบอะไรบ้างจากการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน

4.2 กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการพิเศษ ท่านเคยมีข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการนี้หรือไม่ อย่างไร และจากที่ไหน
- 2) ท่านได้รับข้อมูลจากสถานพินิจฯ เกี่ยวกับการดำเนินการตามมาตรการพิเศษอย่างไรบ้าง ใครเป็นผู้ให้ข้อมูล และพึงพอใจต่อวิธีการให้ข้อมูลมากน้อยอย่างไร
- 3) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการตามมาตรการพิเศษ ช่วยให้ท่านเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนตามมาตรการพิเศษมากน้อยอย่างไร
- 4) ขั้นตอนก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู สถานพินิจฯ มีการประสานงานและเตรียมความพร้อมให้กับท่านอย่างไรบ้าง ท่านพึงพอใจการกับดำเนินการมากน้อยอย่างไร

4.3 กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างไรบ้าง
- 2) สถานพินิจฯ มีการประสานเพื่อเตรียมการในการจัดประชุมเพื่อจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูอย่างไรกับท่านบ้าง ท่านพึงพอใจกับการดำเนินการมากน้อยอย่างไร
- 3) ท่านพึงพอใจกับขั้นตอนและบรรยากาศในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากน้อยอย่างไร
- 4) ท่านมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอย่างไรบ้าง มีการเปิดโอกาสให้ท่านมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด
- 5) ท่านคิดว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ที่เหมาะสม เป็นธรรม และคำนึงถึงสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดควรเป็นอย่างไร

4.4 กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านทราบเกี่ยวกับข้อปฏิบัติหรือกิจกรรมที่ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากน้อยเพียงใด และท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับข้อปฏิบัติหรือกิจกรรมต่าง ๆ นี้

- 2) ท่านคิดว่าชุมชนควรมีส่วนช่วยหรือสนับสนุนอย่างไร ให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- 3) ท่านเคยได้รับการประสานให้ติดตามเด็กหรือเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือไม่ อย่างไรบ้าง และท่านมีวิธีการอย่างไรในการติดตาม
- 4) เจ้าหน้าที่ได้ให้แนวทาง หรือวิธีการในการติดตามเด็กหรือเยาวชนหรือไม่ อย่างไร

4.5 กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- 1) ท่านเห็นว่า สถานพินิจฯ ควรมีกำกับติดตามผู้กระทำผิดภายหลังที่ผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษหรือไม่ และมีข้อเสนออะไรบ้างในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 2) ท่านคิดอย่างไรหากให้ชุมชนเป็นผู้ติดตามช่วยเหลือเด็กหรือเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

4.6 ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- 1) ชุมชนของท่านได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86
- 2) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีส่วนช่วยให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกผิดหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้มากน้อยเพียงใด
- 3) ท่านเห็นว่าการชดเชย เยียวยา ผู้เสียหาย เหมาะสมหรือไม่ เพราะอะไร
- 4) ท่านมองว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้ ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ เพราะอะไร
- 5) ท่านมีค่าใช้จ่ายอะไรบ้างในการร่วมดำเนินการตั้งแต่กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ไปจนถึงกระบวนการสิ้นสุด และได้รับการสนับสนุนอะไรบ้างจากสถานพินิจฯ

4.7 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

5. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับพนักงานสอบสวนที่เคยเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86

5.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) ท่านเคยทำคดีเด็กและเยาวชนมานาน้อยแค่ไหน และท่านทราบถึงมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องมาก่อนหรือไม่ อย่างไร
- 2) ท่านเคยเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาก่อนหรือไม่ มากน้อยแค่ไหน
- 3) หน่วยงานของท่านมีนโยบายเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนและนโยบายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนอย่างไรบ้าง

5.2 กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ขั้นตอนก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู สถานพินิจฯ มีการประสานงานกับท่านอย่างไรบ้าง ท่านพึงพอใจการกับดำเนินการมากน้อยอย่างไร
- 2) ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรในการเตรียมการก่อนประชุม หรือการประสานงานของสถานพินิจฯ

5.3 กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) สถานพินิจฯ มีการประสานเพื่อเตรียมการในการจัดประชุมเพื่อจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูอย่างไรกับท่านบ้าง ท่านพึงพอใจกับการดำเนินการมากน้อยอย่างไร
- 2) ท่านพึงพอใจกับขั้นตอนและบรรยากาศในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากน้อยอย่างไร
- 3) ท่านมีส่วนร่วม และบทบาทอย่างไร ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด มีการเปิดโอกาสให้ท่านมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด
- 4) ท่านคิดว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ที่เหมาะสม เป็นธรรม และคำนึงถึงสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดควรเป็นอย่างไร

5.4 กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านมองว่ากิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดเหมาะสมเพียงพอที่จะให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามหรือไม่ อย่างไร
- 2) ท่านคิดว่าควรมีการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจนสำเร็จ

5.5 กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- 1) ท่านเห็นว่า สถานพินิจฯ ควรมีกำกับติดตามผู้กระทำผิดภายหลังที่ผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษหรือไม่ และมีข้อเสนอแนะบ้างในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5.6 ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- 1) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีส่วนช่วยให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกผิดหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้มากน้อยเพียงใด
- 2) ท่านเห็นว่าการชดเชย เยียวยา ผู้เสียหาย เหมาะสมหรือไม่ เพราะอะไร
- 3) ท่านมองว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้ ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ เพราะอะไร
- 4) ท่านมีค่าใช้จ่ายอะไรบ้างในการร่วมดำเนินการตั้งแต่กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ไปจนถึงกระบวนการสิ้นสุด และได้รับการสนับสนุนอะไรบ้างจากสถานพินิจฯ

5.7 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

6. แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างสำหรับพนักงานอัยการ

6.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) ท่านเคยปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับสถานพินิจฯ ในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน มากน้อยแค่ไหน
- 2) หน่วยงานของท่านมีนโยบายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน อย่างไรบ้าง

6.2 กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ที่ผ่านมากกระบวนการคัดกรองและเสนอใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 มีข้อจำกัดหรือปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง
- 2) ควรมีการบริหารจัดการอย่างไรในกระบวนการคัดกรองและเสนอใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ให้มีประสิทธิภาพ

6.3 กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านมองว่า การประสานเพื่อประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรดำเนินการอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
- 2) พนักงานอัยการควรมีบทบาทอย่างไรในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด
- 3) ท่านมองว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ มากน้อยเพียงใด
- 4) ท่านคิดว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ที่เหมาะสม เป็นธรรม และคำนึงถึงสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดควรเป็นอย่างไร

- 5) กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ให้ประสบความสำเร็จและได้รับการเห็นชอบควรมีหลักการและการดำเนินการอย่างไร
- 6) ที่ผ่านมา แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ที่ไม่ได้รับการเห็นชอบ มีข้อปัญหาอุปสรรค หรือข้อที่ควรแก้ไขอย่างไร

6.4 กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านเห็นว่าควรมีการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจนสำเร็จ

6.5 กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- 1) ท่านเห็นว่า สถานพินิจฯ ควรมีกำกับติดตามผู้กระทำผิดภายหลังที่ผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษหรือไม่ และมีข้อเสนออะไรบ้างในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6.6 ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- 1) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีส่วนช่วยให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกผิดหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้มากน้อยเพียงใด
- 2) ท่านเห็นว่าควรมีแนวทางในการชดเชย เยียวยาผู้เสียหายอย่างไร เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากที่สุด
- 3) ท่านมองว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้ ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ เพราะอะไร
- 4) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ส่งผลกระทบต่อตัวเด็กหรือเยาวชน ครอบครัว ผู้เสียหาย ชุมชน หรือสังคม อย่างไรบ้าง

6.7 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

7. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับผู้บริหารและผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว

7.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) ท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน

7.2 กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านเห็นว่าควรมีการบริหารจัดการอย่างไรในกระบวนการคัดกรองและเสนอใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ให้มีประสิทธิภาพ

7.3 กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านคิดว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ที่เหมาะสม เป็นธรรมชาติ และคำนึงถึงสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดควรเป็นอย่างไร
- 2) กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ให้ประสบความสำเร็จและได้รับการเห็นชอบควรมีหลักการและการดำเนินการอย่างไร
- 3) ที่ผ่านมา แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ที่ไม่ได้รับการเห็นชอบ มีข้อปัญหาอุปสรรค หรือข้อที่ควรแก้ไขอย่างไร

7.4 กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านเห็นว่าควรมีการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจนสำเร็จ

7.5 กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- 1) ท่านเห็นว่า สถานพินิจฯ ควรมีกำกับติดตามผู้กระทำผิดภายหลังที่ผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษหรือไม่ และมีข้อเสนออะไรบ้างในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

7.6 ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- 1) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีส่วนช่วยให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกผิดหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้มากน้อยเพียงใด
- 2) ท่านเห็นว่าควรมีแนวทางในการชดเชย เยียวยาผู้เสียหายอย่างไร เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากที่สุด
- 3) ท่านมองว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้ ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ เพราะอะไร
- 4) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ส่งผลกระทบอย่างไรกับตัวเด็กหรือเยาวชน ครอบครัว ผู้เสียหาย ชุมชน หรือสังคม

7.7 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

8. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับกลุ่มผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู/ผู้กำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนฯ ตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86

กรณีเป็นทั้งผู้ประสานการประชุมฯ และกำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชนด้วย

8.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) ท่านมีประสบการณ์ในการประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตาม มาตรการพิเศษ มาตรา 86 มากน้อยเพียงใด
- 2) ท่านเคยได้รับการอบรมการเป็นผู้ประสานการประชุมหรือไม่

8.2 กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านดำเนินการประสานกับเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างไรบ้าง
- 2) การประสานงานที่ผ่านมามีข้อจำกัด หรือปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอในการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

8.3 กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านมีหน้าที่อย่างไรบ้างในการประชุม
- 2) ท่านคิดว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ที่เหมาะสม เป็นธรรม และคำนึงถึงสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดควรเป็นอย่างไร
- 3) ท่านมีวิธีการหรือเทคนิคอย่างไร ให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและให้มีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง
- 4) ท่านมีวิธีการสร้างบรรยากาศในการประชุมอย่างไร ให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ผู้เข้าร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 5) ปัญหาอุปสรรคที่พบในกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีอะไรบ้าง มีแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร
- 6) มีกรณีตัวอย่างในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ที่มีปัญหาเกี่ยวกับการไม่ได้รับการยินยอมจากผู้เสียหาย หรือเด็กและเยาวชนหรือไม่ ช่วยอธิบาย
- 7) ท่านคิดว่าสาเหตุหรือเงื่อนไขอะไรบ้างที่ทำให้การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จ

8.4 กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือไม่สำเร็จในการปฏิบัติตามแผนฯ

- 1) ท่านมีการดำเนินการอย่างไรในการดูแลเด็กและเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- 2) ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ช่วยให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ (ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปัจจัยทางสังคม)

- 3) พบปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดอะไรบ้างระหว่างที่เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีการปรับเปลี่ยนแผนหรือไม่ อย่างไรบ้าง
- 4) ที่ผ่านมา กรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ เกิดจากสาเหตุอะไรบ้าง และมีการดำเนินการต่ออย่างไร

8.5 กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- 1) สถานพินิจฯ ได้มีการติดตามผลภายหลังที่เด็กหรือเยาวชนผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษหรือไม่ อย่างไร ท่านอยากให้มีการดำเนินการในขั้นตอนนี้อย่างไร
- 2) ท่านอยากให้มีหน่วยงานหรือใครเข้ามาร่วมในการติดตาม ดูแล ช่วยเหลือเด็กและเยาวชน รวมทั้งครอบครัว ภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษอย่างไรบ้าง

8.6 ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- 1) ท่านคิดว่าเกิดประโยชน์และผลกระทบอะไรบ้างจากการดำเนินการตามมาตรการพิเศษ ตามมาตรา 86
- 2) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามขั้นตอนต่าง ๆ นี้ มีส่วนช่วยให้เด็กหรือเยาวชนสำนึกเกี่ยวกับความผิดพลาดที่ทำไปมากน้อยอย่างไร
- 3) ท่านคิดว่า กิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ช่วยให้เด็กหรือเยาวชนปรับเปลี่ยนความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมหรือไม่ ปรับเปลี่ยนอย่างไรบ้าง
- 4) ท่านมองว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้ ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ เพราะอะไร

8.7 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

กรณีเป็นผู้กำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชน

8.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) ท่านมีประสบการณ์ในการกำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามของเด็กและเยาวชน ตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 มากน้อยเพียงใด

8.2 กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านคิดว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ที่เหมาะสม เป็นธรรม และคำนึงถึงสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดควรเป็นอย่างไร

8.3 กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือไม่สำเร็จในการปฏิบัติตามแผนฯ

- 1) ท่านมีการดำเนินการอย่างไรในการดูแลเด็กและเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 2) ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ช่วยให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ (ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปัจจัยทางสังคม)
- 3) พบปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดอะไรบ้างระหว่างที่เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีการปรับเปลี่ยนแผนหรือไม่ อย่างไรบ้าง
- 4) ที่ผ่านมา กรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ เกิดจากสาเหตุอะไรบ้าง และมีการดำเนินการต่ออย่างไร

8.4 กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- 1) สถานพินิจฯ ได้มีการติดตามผลภายหลังที่เด็กหรือเยาวชนผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษหรือไม่ อย่างไร ท่านอยากให้มีการดำเนินการในขั้นตอนนี้อย่างไร
- 2) ท่านอยากให้มีหน่วยงานหรือใครเข้ามาร่วมในการติดตาม ดูแล ช่วยเหลือเด็กและเยาวชน รวมทั้งครอบครัว ภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษอย่างไรบ้าง

8.5 ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- 1) ท่านคิดว่าเกิดประโยชน์และผลกระทบอะไรบ้างจากการดำเนินการตามมาตรการพิเศษ ตามมาตรา 86
- 2) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามขั้นตอนต่าง ๆ นี้ มีส่วนช่วยให้เด็กหรือเยาวชนสำนึกเกี่ยวกับความผิดพลาดที่ทำไปมากน้อยอย่างไร
- 3) ท่านคิดว่า กิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ช่วยให้เด็กหรือเยาวชนปรับเปลี่ยนความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมหรือไม่ ปรับเปลี่ยนอย่างไรบ้าง
- 4) ท่านมองว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้ ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ เพราะอะไร

8.6 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

9. แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างสำหรับพนักงานคุมประพฤติ

9.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) ท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86

9.2 กระบวนการก่อนจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านเห็นว่าควรมีการบริหารจัดการอย่างไรในกระบวนการคัดกรองและเสนอใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ให้มีประสิทธิภาพ

9.3 กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านคิดว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษ มาตรา 86 ที่เหมาะสม เป็นธรรม และคำนึงถึงสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดควรเป็น

อย่างไร

9.4 กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- 1) ท่านเห็นว่าควรมีการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจนสำเร็จ

9.5 กระบวนการติดตามภายหลังผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษ

- 1) ท่านเห็นว่า สถานพินิจฯ ควรมีกำกับติดตามผู้กระทำผิดภายหลังที่ผ่านกระบวนการทั้งหมดตามมาตรการพิเศษหรือไม่ และมีข้อเสนออะไรบ้างในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

9.6 ผลกระทบจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

- 1) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีส่วนช่วยให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกผิดหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้มากน้อยเพียงใด
- 2) ท่านเห็นว่าควรมีแนวทางในการชดเชย เยียวยาผู้เสียหายอย่างไร เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากที่สุด
- 3) ท่านมองว่าการใช้มาตรการพิเศษนี้ ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ เพราะอะไร
- 4) ท่านคิดว่าการใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ส่งผลกระทบอย่างไรกับตัวเด็กหรือเยาวชน ครอบครัว ผู้เสียหาย ชุมชน หรือสังคม

9.7 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษตามมาตรา 86

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview guidelines)

สำหรับการศึกษาการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview guidelines)
สำหรับการศึกษาการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี
ตามมาตรา 132 วรรคสอง

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

1.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) น้องถูกแจ้งข้อกล่าวหาการกระทำผิดในเรื่องอะไร
- 2) ตอนที่น้องเริ่มกระทำผิดตามข้อกล่าวหา นั้น มีอายุเท่าไร ศึกษาอยู่หรือไม่ ชั้นอะไร
- 3) น้องเคยถูกจับดำเนินคดีมาก่อนหรือไม่ คดีอะไร
- 4) น้องอาศัยอยู่กับใครบ้าง มีพี่น้องกี่คน พ่อแม่หรือผู้ปกครองประกอบอาชีพอะไร
- 5) ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวเป็นอย่างไรบ้าง
- 6) คิดว่าเรื่องภายในครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของน้องหรือไม่ อย่างไร
- 7) คิดว่าเพื่อนมีส่วนทำให้น้องกระทำผิดหรือไม่ อย่างไร
- 8) คิดว่าชุมชนหรือสภาพแวดล้อมที่น้องอาศัยอยู่ มีส่วนทำให้น้องกระทำผิดหรือไม่ อย่างไร (เช่น มีแหล่งมั่วสุม มีกลุ่มแก๊งอันธพาล ฯลฯ)
- 9) สาเหตุอื่น ๆ ที่มีส่วนกระตุ้นให้น้องกระทำผิดมีหรือไม่ มีอะไรบ้าง
- 10) ช่วยเล่าให้ฟังหน่อยว่า ศาลมีคำสั่งว่าอะไรถึงมาอยู่ที่นี่ แล้วทราบหรือไม่ว่ามาตรการนี้ยังไม่ใช่การพิจารณาคดี

1.2 สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) ก่อนที่จะถูกจับกุมและเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง น้องเคยรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการนี้หรือไม่ อย่างไร และจากที่ไหน
- 2) น้องได้รับข้อมูลจากสถานพินิจฯ เกี่ยวกับการดำเนินการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง อย่างไรบ้าง ใครเป็นผู้ให้ข้อมูล ควรมีข้อปรับปรุงในเรื่องใด
- 3) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ช่วยให้น้องเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนและการปฏิบัติตัวตามมาตรการนี้มากน้อยอย่างไร
- 4) น้องได้รับการดูแลและการบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองอย่างไรบ้าง คิดว่าเหมาะสม หรือเพียงพอหรือไม่ อย่างไร

- 5) จากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง น้องเห็นว่า มีข้อจำกัดหรือปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง มีข้อเสนอแนะอย่างไร

1.3 ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) การได้รับการดูแลและบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ช่วยให้น้องรู้สึกสำนึกถึงความผิดพลาดที่ผ่านมา หรือทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมของตนเองหรือไม่ อย่างไร
- 2) น้องเห็นว่าการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ทำให้เกิดผลกระทบอะไรบ้าง ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนหรือสังคม
- 3) น้องมีการวางแผนหลังจากออกจากสถานพินิจฯ อย่างไรบ้าง

1.4 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

2. แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างสำหรับกลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

2.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) น้องถูกแจ้งข้อกล่าวหาการกระทำผิดในเรื่องอะไร
- 2) ตอนที่น้องกระทำผิดตามข้อกล่าวหา นั้น มีอายุเท่าไร กำลังศึกษาอยู่หรือไม่ ชั้นอะไร
- 3) น้องเคยถูกจับดำเนินคดีมาก่อนหรือไม่ คดีอะไร
- 4) น้องอาศัยอยู่กับใครบ้าง มีพี่น้องกี่คน พ่อแม่หรือผู้ปกครองประกอบอาชีพอะไร
- 5) น้องมีความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวเป็นอย่างไรบ้าง
- 6) คิดว่าเรื่องภายในครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของน้องหรือไม่ อย่างไร
- 7) คิดว่าเพื่อนมีส่วนทำให้น้องกระทำผิดหรือไม่ อย่างไร
- 8) คิดว่าชุมชนหรือสภาพแวดล้อมที่น้องอาศัยอยู่ มีส่วนทำให้น้องกระทำผิดหรือไม่ อย่างไร (เช่น มีแหล่งมั่วสุม มีกลุ่มแก๊งอันธพาล ฯลฯ)
- 9) สาเหตุอื่น ๆ ที่มีส่วนกระตุ้นทำให้น้องกระทำผิดมีหรือไม่ มีอะไรบ้าง

2.2 สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) ก่อนที่น้องจะถูกจับกุมและเข้าสู่กระบวนการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ท่านเคยรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการนี้หรือไม่ อย่างไร และจากที่ไหน
- 2) ท่านได้รับข้อมูลจากสถานพินิจฯ เกี่ยวกับการดำเนินการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง อย่างไรบ้าง ใครเป็นผู้ให้ข้อมูล ควรมีข้อ

ปรับปรุงในเรื่องใด

- 3) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ช่วยให้คุณเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนและการปฏิบัติตัวตามมาตรการนี้ มากน้อยอย่างไร
- 4) ท่านเห็นว่า น้องได้รับการดูแลและการบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง เหมาะสม หรือเพียงพอหรือไม่ อย่างไร
- 5) จากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ท่านเห็นว่า มี ข้อจำกัดหรือปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง มีข้อเสนอแนะอย่างไร
- 6) ท่านทราบหรือไม่ว่ามาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง แตกต่างอย่างไรกับการดำเนินคดีปกติ

2.3 ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) ท่านคิดว่า การได้รับการดูแลและบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี ช่วย ให้น้องสำนึกถึงความผิดพลาดที่ผ่านมา หรือทำให้ปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรม หรือไม่ อย่างไร
- 2) ท่านเห็นว่าการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ทำให้ เกิดผลกระทบอะไรบ้าง ทั้งต่อน้อง ครอบครัว และชุมชนหรือสังคม

2.4 มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในการดำเนินการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีตาม มาตรา 132 วรรคสอง

3. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ในสถานพินิจฯ

3.1 สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) สถานการณ์การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนของสถานพินิจฯ เป็นอย่างไรบ้าง และแนวโน้มที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง เป็นอย่างไร
- 2) ท่านมองว่าการเสนอให้ศาลพิจารณาใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จะช่วยให้เกิดประโยชน์อะไรบ้าง
- 3) ท่านเห็นว่า การดูแลหรือแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง มีข้อจำกัด หรือปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง เป็นเพราะอะไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง
- 4) จากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ท่านเห็นว่า มีข้อจำกัดหรือปัญหาอุปสรรคอะไรอีกบ้าง (เช่น ในขั้นตอนการเสนอใช้มาตรการฯ การบริหารจัดการทรัพยากรในกรณีเด็กและเยาวชนมีจำนวนมากขึ้น ฯลฯ) และมีข้อเสนอแนะอย่างไร
- 5) ท่านมองว่าสถานพินิจฯ มีความพร้อมมากน้อยเพียงไร ในการรองรับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งตามมาตรา 132 วรรคสอง

3.2 ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) ท่านคิดว่า การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ช่วยให้เด็กและเยาวชนสำนึกผิด หรือทำให้ปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมหรือไม่ อย่างไร
- 2) ท่านเห็นว่าการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ทำให้เกิดผลกระทบอะไรบ้าง ทั้งต่อเด็กหรือเยาวชน ครอบครัว และชุมชนหรือสังคม

3.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเหมาะสมของระยะเวลาในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไว้ในสถานพินิจฯ
- 2) ข้อเสนอแนะในการเตรียมหรือจัดหาสถานที่ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง
- 3) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

4. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง

4.1 สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) สถานการณ์การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นอย่างไรบ้าง และแนวโน้มที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองเป็นอย่างไร
- 2) หน่วยงานของท่านมีนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนอย่างไรบ้าง
- 3) ดุลยพินิจของท่านในการพิจารณาคดี ดูจากอัตราโทษ หรือดูจากพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมของเด็กและเยาวชน
- 4) ท่านมองว่าการพิจารณาให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จะช่วยให้เกิดประโยชน์อะไรบ้าง (ทั้งต่อเด็กและเยาวชน ครอบครัว และสังคม)
- 5) ท่านเคยใช้มาตรา 132 วรรคสอง กับเด็กและเยาวชนในระยะเวลาดำสุดกี่เดือน และยาวนานที่สุดกี่เดือน พิจารณาจากอะไรบ้าง และคิดว่าเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
- 6) ท่านมีหลักเกณฑ์และแนวทางอย่างไร ตั้งแต่คดีเข้าสู่การพิจารณา ไปจนถึงมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 (ทั้งในกรณีที่ศาลใช้ดุลยพินิจเอง และในกรณีที่สถานพินิจฯ เสนอให้ศาลพิจารณา)
- 7) ท่านมีหลักเกณฑ์อย่างไรในการเลือกระหว่างการมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 ตามวรรคหนึ่งกับการมีคำสั่งให้ใช้ตามวรรคสอง
- 8) ภายหลังที่ท่านมีดุลยพินิจให้ใช้มาตรการแทนคำพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสองแล้ว ท่านมีหลักเกณฑ์อย่างไรในการพิจารณาสั่งให้เด็กและเยาวชนไปที่ศูนย์ฝึกหรือสถานพินิจ
- 9) ท่านเห็นว่าการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง มีข้อจำกัด หรือปัญหาอุปสรรคในขั้นตอนใดบ้าง และมีข้อเสนอแนะอย่างไร
- 10) ท่านทราบหรือไม่ว่า สถานพินิจฯ มีแนวทางหรือโปรแกรมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามมาตรา 132 วรรคสอง อย่างไรบ้าง มองว่ามีความเหมาะสม หรือมีข้อจำกัดอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะอย่างไร

4.2 ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) ท่านคิดว่า การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ช่วยให้เด็กและเยาวชนสำนึกผิด หรือทำให้ปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมหรือไม่ อย่างไร

- 2) ท่านเห็นว่าการที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีโดยใช้วิธีการกำจัดอิสรภาพ และส่งตัวเด็กหรือเยาวชนเข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในสถานพินิจ/ศูนย์ฝึกและอบรม ตามมาตรา 132 วรรคสอง ทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินงานของสถานพินิจ/ศูนย์ฝึกฯ หรือไม่ อย่างไร
- 3) ท่านเห็นว่าการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ทำให้เกิดผลอย่างไรบ้าง ทั้งต่อเด็กหรือเยาวชน ครอบครัว และชุมชนหรือสังคม

4.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเหมาะสมของระยะเวลาในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไว้ในสถานพินิจฯ
- 2) ข้อเสนอแนะในการเตรียมหรือจัดหาสถานที่ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง
- 3) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

5. แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างสำหรับผู้บริหารกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

5.1 สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) สถานการณ์การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นอย่างไรบ้าง และแนวโน้มที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองเป็นอย่างไร
- 2) ท่านมองว่าการเสนอให้ศาลพิจารณาใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง จะช่วยให้เกิดประโยชน์อะไรบ้าง (ทั้งต่อเด็กและเยาวชน ครอบครัว และสังคม)
- 3) ท่านมองว่าควรมีหลักเกณฑ์หรือแนวทางอย่างไรในการเสนอให้ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรา 132 วรรคสอง
- 4) ท่านเห็นว่า การดูแลหรือแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง มีข้อจำกัด หรือปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง เป็นเพราะอะไร
- 5) จากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ท่านเห็นว่า มีข้อจำกัดหรือปัญหาอุปสรรคอะไรอีกบ้าง และมีข้อเสนอแนะอย่างไร

5.2 ผลกระทบจากการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) ท่านคิดว่า การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ช่วยให้เด็กและเยาวชนสำนึกผิด หรือทำให้ปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมหรือไม่ อย่างไร

- 2) ท่านเห็นว่าการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง ทำให้เกิดผลกระทบอะไรบ้าง ทั้งต่อเด็กหรือเยาวชน ครอบครัว และชุมชนหรือสังคม
- 3) ท่านเห็นว่าการที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีโดยใช้วิธีการกำจัดอิสรภาพ โดยส่งตัวเด็กหรือเยาวชนเข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในสถานพินิจ/ศูนย์ฝึกและอบรม ตามมาตรา 132 วรรคสอง ทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินงานของหน่วยงานหรือไม่ อย่างไร

5.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง

- 1) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเหมาะสมของระยะเวลาในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไว้ในสถานพินิจฯ
- 2) ข้อเสนอแนะในการเตรียมหรือจัดหาสถานที่ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสอง
- 3) ท่านมีความเห็นอย่างไร หากกรมพินิจฯ เสนอให้ศาลสั่งให้ใช้มาตรการตามมาตรา 132 วรรคหนึ่งให้มากขึ้น แทนการใช้วรรคสอง เพื่อลดข้อจำกัดในการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน
- 4) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ภาคผนวก ง

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย

โครงการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา

ในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย

ข้าพเจ้า.....อายุ.....ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่.....
 ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....
 จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์

ขอแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย เรื่อง “การศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทน
 การดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม”

โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยรายละเอียด
 ขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการวิจัยและความเสี่ยงที่
 อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขหากเกิดอันตรายขึ้น โดยได้อ่าน
 ข้อความที่มีรายละเอียดอยู่ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด อีกทั้งยังได้รับคำอธิบายและตอบข้อ
 สงสัยจากผู้วิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในการวิจัยนี้

หากข้าพเจ้ามีข้อข้องใจเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัย หรือหากเกิดผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์จาก
 การวิจัยขึ้นกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะสามารถติดต่อกับ รศ.พ.ต.อ.หญิง ดร. กัญญ์ฐิตา ศรีภา ได้ที่เบอร์โทรศัพท์
 081 640 1051 ได้ตลอด 24 ชั่วโมง

หากข้าพเจ้าได้รับการปฏิบัติไม่ตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย ข้าพเจ้าจะ
 สามารถติดต่อได้ที่คณะนิติ คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ เบอร์โทรศัพท์ 034 311 109

ข้าพเจ้าได้ทราบถึงสิทธิที่ข้าพเจ้าจะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมทั้งทางด้านประโยชน์และโทษจากการ
 เข้าร่วมการวิจัย และสามารถถอนตัวหรืองดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ และยินยอมให้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลส่วนตัว
 ของข้าพเจ้าที่ได้รับจากการวิจัย แต่จะไม่เผยแพร่ต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล โดยจะนำเสนอเป็นข้อมูล
 โดยรวมจากการวิจัยเท่านั้น

ข้าพเจ้าได้เข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย และหนังสือแสดงเจตนายินยอมนี้
 โดยตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ.....ผู้เข้าร่วมการวิจัย

(.....)

วันที่.....

ลงชื่อ พ.ต.อ.หญิง.....ผู้ให้ข้อมูลและขอความยินยอม/ผู้วิจัย

(รศ. กัญญ์ฐิตา ศรีภา)

วันที่.....

ภาคผนวก จ

เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

(Information sheet for research participant)

โครงการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา

ในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย
(Information sheet for research participant)

ชื่อโครงการวิจัย “การศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม”

ผู้สนับสนุนการวิจัย องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UNICEF) และ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

หัวหน้าโครงการ รศ.พ.ต.อ.หญิง ดร. กัญญ์จุฑา ศรีภา คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
โทรศัพท์ : 034 311109, 081-6401051

- นักวิจัย**
1. รศ.พ.ต.อ.ดร. สหพัฒน์ หอมจันทร์ คณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
โทรศัพท์ : 095-9328374
 2. ดร. จิราภรณ์ ชมบูรณ์ กรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI)
โทรศัพท์ : 089-6774646
 3. ดร.สาลิณี ขจรไพร่ บริษัท พีเอเอส คอนซัลแทนท์ แออร์ด รีเซิร์ช จำกัด
โทรศัพท์ : 089-8334753
 4. นายชินพงษ์ ไกรสิงห์สม บริษัท พีเอเอส คอนซัลแทนท์ แออร์ด รีเซิร์ช จำกัด
โทรศัพท์ : 086-6297941
 5. นายธีระ สุชนิยม บริษัท พีเอเอส คอนซัลแทนท์ แออร์ด รีเซิร์ช จำกัด
โทรศัพท์ : 098-9254945

เรียน ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทุกท่าน

ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่จะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย และเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการร่วมให้ความเห็นเกี่ยวกับการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจเข้าร่วมในการศึกษาวิจัยดังกล่าว ขอให้ท่านอ่านเอกสารฉบับนี้อย่างถี่ถ้วน เพื่อให้ท่านได้ทราบถึงเหตุผลและรายละเอียดของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ หากท่านมีข้อสงสัยใดๆ เพิ่มเติม กรุณาซักถามจากทีมงานของผู้วิจัย หรือผู้ร่วมทำวิจัยซึ่งจะเป็นผู้สามารถตอบคำถามและให้ความกระจ่างแก่ท่านได้

ท่านมีเวลาอย่างเพียงพอในการตัดสินใจโดยอิสระ ถ้าท่านตัดสินใจแล้วว่า จะเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ขอให้ท่านลงนามในเอกสารแสดงความยินยอมของโครงการวิจัยนี้

เหตุผลความเป็นมา

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรม ที่มีภารกิจในการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ให้มีความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกและมาตรการอื่น ๆ แทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน โดยได้มีการ ดำเนินโครงการ “การเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม” อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ระยะที่ 1 จนถึงระยะที่ 3 เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอาญาได้รับการหันเหคดีเพิ่มมากขึ้น โดยใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จึงเห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนและผู้เสียหาย ต่อการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในการหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องคดี ตลอดจนการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 เพื่อจะได้นำผลการศึกษามาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนากระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนยังตระหนักถึงการกำหนดมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนก่อนมีคำพิพากษา โดยการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี โดยใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นมาตรการที่ศาลนำมาใช้แทนการพิพากษาคดีเด็กและเยาวชน กรณีที่ศาลเห็นว่าเด็กและเยาวชนมีพฤติการณ์ในการกระทำความผิดไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร และมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งหากเด็กและเยาวชนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขมาตรการและระยะเวลาที่ศาลกำหนดครบถ้วนแล้ว ศาลจะสั่งยุติคดีโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ซึ่งทำให้เด็กและเยาวชนไม่มีประวัติติดตัว สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ ทั้งนี้ จากสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวพิจารณาใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 วรรคสองเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยส่งตัวเด็กและเยาวชนให้มาอยู่ในความควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีระยะเวลาควบคุมดูแลเกินกว่า 1 ปีซึ่งพบว่าสถานแรกรับของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อม หรือไม่มีหลักสูตรที่จะรองรับสำหรับการดูแลเด็กและเยาวชนในระยะที่ยาวกว่า 6 เดือน ซึ่งอาจเป็นการลิดรอนสิทธิประโยชน์ของเด็กและเยาวชน ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของเด็กและเยาวชน จึงมีความจำเป็นต้องมีการศึกษาสถานการณ์ปัญหาและอุปสรรคในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง ที่มีผลต่อการดูแลแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่จะใช้เป็นแนวทางในการ

ปรับปรุงและพัฒนาโปรแกรมการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู และเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้แก่ เด็กและเยาวชน บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนผู้เสียหาย บิดามารดาหรือผู้ปกครองของผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน ผู้แทนชุมชน พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

3. เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหาและอุปสรรคและให้ข้อเสนอแนะ ในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ. 2553

วิธีการในการศึกษาวิจัยและข้อปฏิบัติสำหรับผู้เข้าร่วมวิจัย การศึกษาวิจัยแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 สัมภาษณ์ความคิดเห็นและความพึงพอใจของเด็กและเยาวชนต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

ส่วนที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึก เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 บิดา/มารดา หรือผู้ปกครอง ผู้เสียหายหรือบิดามารดา ผู้แทนชุมชน พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บริหาร และผู้พิพากษาและผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของเด็กและเยาวชน ในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ส่วนที่ 3 สัมภาษณ์เชิงลึก เด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง บิดา/มารดาหรือผู้ปกครอง ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ หรือผู้แทน พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา/นักสังคมสงเคราะห์ นักวิชาการอบรมและฝึกอาชีพ ผู้พิพากษา ผู้อำนวยการกองพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชนหรือผู้แทน ผู้บริหารกรมพินิจฯ หรือผู้แทน เกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค ผลกระทบ และข้อเสนอแนะ ในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดี มาตรา 132 วรรคสอง

โดยการสัมภาษณ์จะใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง

ความเสี่ยงที่อาจได้รับ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ อาจเสี่ยงต่อความไม่สบายใจในการให้ข้อมูลในบางประเด็นคำถาม หรืออาจต้องเสียเวลาในการให้ข้อมูลในแต่ละครั้ง ซึ่งผู้วิจัยและคณะจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดผลกระทบนี้ให้มากที่สุด

ประโยชน์ที่อาจได้รับ การศึกษาวิจัยนี้คาดหวังให้ได้ข้อมูลสำหรับกรมพินิจฯ ในการพัฒนาแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชน และแนวทางในการชดเชยเยียวยาความเสียหายต่อผู้เสียหาย รวมถึงได้แนวทางหรือโปรแกรมการบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งใช้มาตรการแทน การพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณา คดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่สอดคล้องกับสภาพบริบทและสถานการณ์ในปัจจุบัน

ความรับผิดชอบของผู้ทำวิจัย ในกรณีที่ท่านได้รับผลกระทบในทางเสียหาย หรือต้องการข้อมูลเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย ท่านสามารถติดต่อกับผู้ทำวิจัยคือ รศ.พ.ต.อ.หญิง ดร. กัญญ์ฐิตา ศรีภา ได้ตลอด 24 ชั่วโมง

ค่าตอบแทนสำหรับผู้เข้าร่วมวิจัย ท่านจะไม่ได้รับเงินค่าตอบแทนจากการเข้าร่วมในการวิจัย แต่ท่านจะได้รับค่าเดินทางและเงินชดเชยการสูญเสียรายได้ หรือความไม่สะดวกในการมาพบผู้วิจัย ครั้งละ..300-500...บาท รวมทั้งหมด....1...ครั้ง

การเข้าร่วมและการสิ้นสุดการเข้าร่วมโครงการวิจัย การเข้าร่วมในโครงการวิจัยครั้งนี้เป็นไปโดยความสมัครใจ หากท่านไม่สมัครใจจะเข้าร่วมการศึกษาแล้ว ท่านสามารถถอนตัวได้ตลอดเวลา

การปกป้องรักษาข้อมูลความลับของอาสาสมัคร ข้อมูลที่อาจนำไปสู่การเปิดเผยตัวท่าน จะได้รับการปกปิดและจะไม่เปิดเผยแก่สาธารณชน ในกรณีที่ผลการวิจัยได้รับการตีพิมพ์ ชื่อและที่อยู่ของท่านจะต้องได้รับการปกปิดอยู่เสมอ

สิทธิของผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย ในฐานะที่ท่านเป็นผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย ท่านจะมีสิทธิดังต่อไปนี้

1. ท่านจะได้รับทราบถึงลักษณะและวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้
2. ท่านจะได้รับการอธิบายเกี่ยวกับระเบียบวิธีการของการวิจัยครั้งนี้
3. ท่านจะได้รับการอธิบายถึงความเสี่ยงและความไม่สบายที่จะได้รับจากการวิจัย
4. ท่านจะได้รับการอธิบายถึงประโยชน์ที่ท่านอาจจะได้รับจากการวิจัย
5. ท่านจะมีโอกาสได้ซักถามเกี่ยวกับงานวิจัยหรือขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
6. ท่านจะได้รับทราบว่าการยินยอมเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ท่านสามารถขอถอนตัวจากโครงการเมื่อไรก็ได้ โดยผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยสามารถขอถอนตัวจากโครงการโดยไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้น
7. ท่านจะได้รับเอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยและสำเนาเอกสารใบยินยอมที่มีทั้งลายเซ็นและวันที่
8. ท่านมีสิทธิในการตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมในโครงการวิจัยหรือไม่ก็ได้ โดยปราศจากการใช้อิทธิพลบังคับข่มขู่ หรือการหลอกลวง

หากท่านไม่ได้รับการปฏิบัติตามที่ปรากฏในเอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมในการวิจัย ท่านสามารถร้องเรียนได้ที่ สำนักงานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ 90 หมู่ 7 ตำบลสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73110 โทร 034-311-109 ในเวลาราชการ

ขอขอบคุณในการร่วมมือของท่านมา ณ ที่นี้

.....

ภาคผนวก จ

ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่การดำเนินงาน

โครงการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา

ในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

สัมภาษณ์ท่านอธิบดี
กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

สัมภาษณ์ท่านผู้อำนวยการฯ
กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

สัมภาษณ์ท่านผู้อำนวยการฯ
สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
จังหวัดลำปาง

สัมภาษณ์ท่านผู้อำนวยการฯ
ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านบึง
จังหวัดชลบุรี

สัมภาษณ์ท่านผู้อำนวยการฯ
สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
จังหวัดสมุทรปราการ

สัมภาษณ์ท่านผู้อำนวยการฯ
ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เขต 5
จังหวัดอุบลราชธานี

สัมภาษณ์ผู้ปกครอง

สัมภาษณ์ผู้ปกครอง

สัมภาษณ์ผู้ปกครอง

สัมภาษณ์ผู้ปกครอง

สัมภาษณ์ผู้ปกครอง

สัมภาษณ์พนักงานสอบสวน

สัมภาษณ์ผู้แทนชุมชน

ภาคผนวก ข

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (IRB)

โครงการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา
ในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
90 หมู่ 7 ตำบลสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73110 โทร 034-311-109

เอกสารรับรองโครงการวิจัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ดำเนินการให้การรับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ได้แก่ Declaration of Helsinki, The Belmont Report, CIOMS Guideline และ International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice หรือ ICH-GCP

ชื่อโครงการวิจัย : การศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

รหัสโครงการวิจัย : SSRPCA-REC 016/2563

ผู้วิจัยหลัก : รศ.พ.ต.อ.หญิง ดร.กัญญ์วิธิตา ศรีภา

สังกัดหน่วยงาน : คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

วิธีทบทวน : แบบเต็มชุด (Full board)

รายงานความก้าวหน้า : ส่งรายงานความก้าวหน้าอย่างน้อย 1 ครั้ง/ปี หรือส่งรายงานฉบับสมบูรณ์หากดำเนินโครงการเสร็จสิ้นก่อน 1 ปี

เอกสารรับรอง : 1. แบบเสนอโครงการวิจัย เวอร์ชัน 1 ฉบับลงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2563
2. โครงการวิจัยฉบับเต็ม เวอร์ชัน ฉบับลงวันที่
3. เอกสารชี้แจงอาสาสมัครผู้รับการวิจัย เวอร์ชัน 1 ฉบับลงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2563
4. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย เวอร์ชัน 1 ฉบับลงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2563
5. เครื่องมือเก็บข้อมูล เวอร์ชัน 1 ฉบับลงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2563
6. ประวัติผู้วิจัย

พ.ต.อ.หญิง

(รศ.สมหวัง โอซารส)

ประธานกรรมการ

วันที่รับรอง : 23 ธันวาคม 2563

วันหมดอายุ : 23 ธันวาคม 2564

ภาคผนวก ซ

แบบประเมินความพึงพอใจผู้เสียหายตามมาตรา 86

แบบประเมินความพึงพอใจผู้เสียหายตามมาตรา 86

แบบประเมินความพึงพอใจผู้เสียหายตามมาตรา 86 เป็นการประเมินความพึงพอใจในกระบวนการดำเนินการการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงมาตรการพิเศษฯ ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ตลอดจนชุมชนและสังคม

คำชี้แจง : แบบประเมินต่อไปนี้ ถ้ามุ่งเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาใน ชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ของเด็กและเยาวชน โดยผู้ตอบ ทำเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

ข้อความ	ระดับความเป็นจริง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ท่านได้รับความสะดวกต่อการติดต่อประสานงาน วัน/เวลานัดหมายเพียงใด					
2. ท่านได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการตามมาตราพิเศษ/มาตรา 86 จากเจ้าหน้าที่ที่มาน้อยเพียงใด					
3. ท่านพึงพอใจต่อบรรยากาศการประชุมมากน้อยเพียงใด					
4. ท่านพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการประชุมกำหนดแผนบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมากน้อยเพียงใด					
5. ท่านคิดว่าแผนบำบัดฟื้นฟูมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

ภาคผนวก ณ

รายงานการประชุมวิพากษ์ผลการศึกษา

รายงานการประชุมวิพากษ์
ผลการศึกษาโครงการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและ
เยาวชน

ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

วันศุกร์ ที่ 11 มิถุนายน 2564 เวลา 09.00 – 12.00 น.

การประชุม Video Conference ผ่านระบบ Zoom Meeting

ผู้เข้าร่วมประชุม

คณะกรรมการโครงการฯ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

1. นายโกมล พรหมเพ็ญ	รองอธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
2. นางสาวดวงพร อุกฤษณ์	ผู้อำนวยการกองพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและ
เยาวชน	
3. นางสุภาภรณ์ ชมชัย	ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
จังหวัด	

นครนายก รักษาการในตำแหน่ง

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนา

ระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน

4. นางสาวโรจนา วิโรจน์กุล	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา
5. นายสิทธิชัย สว่างแก้ว	หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบงานการศึกษาและฝึกวิชาชีพ
6. นางสาวฉัตรทิพย์ ศิลากุล	หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบงานสังคมสงเคราะห์
7. นางสาวทัศนวรรณ สุมาลัย	หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบงานคดี
8. นายอาทิตย์ เสตะจันทร์	พนักงานคุมประพฤติชำนาญการ
9. นางสาวอัญชลี อรามบุญ	นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพชำนาญการ
10. นายโยธิน จารุจุฑารัตน์	นักจิตวิทยาคลินิกชำนาญการ
11. นายชัยสิริ สุธาประดิษฐ์	พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติการ
12. นายสุชาครีย์ คุ่มปลี	นักจิตวิทยาปฏิบัติการ
13. นางสาวณัฐฐานิษฐ์ ไชยศิริ	นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ
14. นางสาวจิรนนท์ บานแย้ม	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

ทีมที่ปรึกษาโครงการฯ

1. พตท.หญิง.รศ.ดร. กัญญ์ฐิตา ศรีภา	หัวหน้าโครงการ
2. ดร.สาลิณี ขจรไพร	นักวิจัย

เริ่มประชุมเวลา 09.00 น.

ระเบียบวาระที่ 1 เรื่องที่ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ

- ไม่มี

ระเบียบวาระที่ 2 รับรองรายงานการประชุม

- ไม่มี

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องเพื่อทราบ

- นำเสนอผลการศึกษาคิดเห็นและความพึงพอใจต่อกระบวนการใช้มาตรการพิเศษ แทนการ
ดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 ของเด็กและเยาวชน บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็ก
และเยาวชน
ผู้เสียหาย บิดามารดาหรือผู้ปกครองของผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กและเยาวชน ผู้แทน
ชุมชน พนักงาน
สอบสวน พนักงานอัยการและผู้พิพากษา รวมถึงปัจจัยการปฏิบัติตามแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จ
และไม่
สำเร็จของเด็กและเยาวชน และเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบายและทางปฏิบัติการใช้มาตรการพิเศษ
แทนการ
ดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตามมาตรา 86 ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นเด็กและ
เยาวชน
และแนวทางในการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย
- นำเสนอผลการศึกษาสถานการณ์ ปัญหาและอุปสรรคการดูแลเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งใช้
มาตรการ
แทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 วรรคสอง ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเด็กหรือเยาวชน บิดา
มารดาหรือ
ผู้ปกครองเด็กและเยาวชน ผู้บริหารกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เจ้าหน้าที่และผู้พิพากษา
พร้อม
เสนอแนะแนวทางเชิงนโยบาย

ระเบียบวาระที่ 4 เรื่องเพื่อพิจารณา

- วิพากษ์ผลการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและ
เยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

มาตรา 86

- ต้องการให้นำผลการศึกษาเชื่อมโยงกับ พระราชบัญญัติการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและ
เยาวชนที่กระทำ

ผิด พ.ศ. 2561 เพื่อดูขอบเขตการทำงานของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนตาม พรบ
ดังกล่าวเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง ในด้านการกำกับติดตามดูแลเด็กที่เข้าตามมาตรา 86 ในปัจจัยด้านต่าง

ๆ ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด รวมถึงการทำงานผ่านเครือข่ายการทำงานที่เกี่ยวข้องในการติดตามดูแลเด็กตามสาระสำคัญของพระราชบัญญัติดังกล่าว

- มีข้อสังเกตของสาเหตุการปฏิบัติตามมาตรา 86 เนื่องจากผู้เสียหายไม่ให้ความร่วมมือเป็นส่วนมาก

อยากให้มีความรู้แนวทางการศึกษาให้ผู้เสียหายมีความตระหนักในเรื่องดังกล่าวที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนให้มากขึ้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ควรเพิ่มทักษะสร้างสรรค์ของผู้ประสานแผนที่มีมากขึ้น และควรมีการรายงานผลการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่เข้าสู่แผนดังกล่าวแก่ผู้เสียหายให้รับทราบ เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการทำให้เด็กกลับคืนสู่สังคมว่าเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างแท้จริง

- ในส่วนของบทบาทหน้าที่พนักงาน/ตำรวจชุมชนสัมพันธ์สอบสวนคิดว่าควรมีส่วนร่วมในการกำกับ

ติดตาม แนะนำให้ความช่วยเหลือเด็กที่ปฏิบัติตามแผนมาตรา 86 จะทำให้มีประโยชน์มากขึ้น

- มีข้อสังเกตสำหรับกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ที่สำคัญคือการให้ความสำคัญกับผู้เสียหายใน

กระบวนการยุติธรรม แต่ในความเป็นจริงในปัจจุบันของกระบวนการคือขอเพียงความยินยอมจากผู้เสียหายเท่านั้นแล้วจบกระบวนการ เสนอแนะว่าควรมีการให้เด็กมีการติดต่อผู้เสียหายเป็นระยะเพื่อรายงานตัว

- ในประเด็นผลการศึกษาเรื่อง “การศึกษามีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจ” เป็นประเด็นที่

น่าสนใจและมีความสอดคล้องกับวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก รวมถึงมีข้อเสนอแนะในต่างประเทศที่น่าสนใจคือมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปปรับใช้ภายในโรงเรียน ให้เด็กมีทักษะในการจัดการดังกล่าว เพื่อเป็นการป้องกันก่อนการกระทำผิดกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งทางกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเคยนำกระบวนการดังกล่าวไปใช้กับโรงเรียนในปี 2563 บางส่วนและมีการอบรมรวมถึงจัดทำคู่มือการดำเนินการดังกล่าวด้วย

มาตรา 132 วรรคสอง

- มีข้อเสนอแนะ แผนบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดนั้นควรให้ครอบครัว พ่อแม่ ผู้ปกครอง มี

ส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนฯ ด้วย ซึ่งในข้อกำหนดตามกฎหมายได้มีการกำหนดไว้ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมได้ด้วยแต่ในทางปฏิบัติไม่ได้การดำเนินการดังกล่าวเลย ในขณะที่สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ อาทิเช่น การลากลับบ้านเพื่อปรับตัวการคืนสู่สังคม เป็นต้น ควรระบุไปในแผนฯ ดังกล่าวได้เลย โดยควรทำการศึกษาประเด็นดังกล่าวเพิ่มเติม

- เสนอให้ทำการศึกษการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างมาตรา 132 วรรคสองในศูนย์ฝึกกับสถานแรกรับ

เพื่อให้เห็นถึงข้อจำกัดข้อเสียอย่างไรที่อยู่ในศูนย์ฝึก เพื่อนำไปเสนอต่อศาลได้ในด้านสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ

- ในประเด็นเรื่องการจัดสถานฝึกอบรมเอกชนที่ควรจัดตั้งขึ้น มีความเห็นด้วยกับประเด็นดังกล่าว

สำหรับมาตรา 132 วรรคสอง โดยผ่านการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชนอื่น ๆ ในการดำเนินการ

- เสนอแนะให้มีการทำการศึกษาวิจัยเรื่องโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน เพื่อวิเคราะห์สภาพ

ปัญหา ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

- อยากให้มีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคจากการใช้มาตรการดังกล่าวในเชิงระบบที่มากขึ้น เพื่อให้

ข้อเสนอแนะมีทิศทางการพัฒนาในเชิงระบบที่แหลมคมมากขึ้น

- มีปัญหาในการดำเนินการจริงและข้อกำหนดทางกฎหมาย เนื่องจากสถานพินิจฯ ในบทบาทหน้าที่ที่

แท้จริงคือการควบคุมตัว มีความเห็นว่าสำหรับเด็กที่ถูกเข้ามาตรา 132 วรรคสองจะถูกดำเนินการเข้ามาในสถานพินิจฯ ซึ่งตามทฤษฎีแล้วต้องเป็นโทษหนักถึงจะเข้าสู่สถานพินิจดังกล่าว แต่ในบางกรณีที่มีโทษต่ำก็ถูกนำมาคุมขังร่วมกับเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึก ซึ่งในความเป็นจริงไม่ควรเป็นแบบนั้น

- ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือระยะเวลาในการดูแลฟื้นฟูเด็กในมาตรา 132 วรรคสองจะอยู่ที่

ประมาณ 3 เดือน ซึ่งเมื่อศาลมีคำสั่งที่เกินกว่านี้ทำให้สถานพินิจฯ ไม่มีความพร้อมในการดูแล จึงนำมาสู่การส่งไปยังศูนย์ฝึกฯ ซึ่งสิทธิประโยชน์ตามระเบียบที่แตกต่างกัน ควรมีการศึกษาทบทวนในเรื่องระยะเวลาที่เหมาะสมมากขึ้น โดยมีข้อสังเกตที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติมในด้านการพัฒนาทักษะบุคลากรที่ฝึกอาชีพในสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึก จากกรณีศึกษาที่ดีในพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาในอนาคตต่อไปได้ในประเด็นทักษะที่ต้องการได้รับการพัฒนา

- ต้องการให้มีการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของเด็กมาตรา 132 วรรคสองระหว่างการ

บรรจุไว้ในข้อบังคับประธานศาลฎีกาหรือใช้เป็นคำแนะนำของอธิบดีศาลฯ หรือการกำหนดไว้ในแผนเพื่อให้ศาลพิจารณาควรศึกษาว่าส่วนไหนจะมีประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากกว่ากัน

- ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือทัศนคติของศาลในการตัดสินคดี 132 วรรคสองดังกล่าวส่วนมาก

จะตัดสินระยะเวลา 6 เดือน ถึง 1 ปี ซึ่งไม่เหมาะสมกับการบำบัดฟื้นฟู และประเด็นสำคัญอีกประการคือเครื่องมือในการประเมิน มีการใช้เครื่องมือการประเมินเข้าและประเมินออกคนละรูปแบบกัน ทำให้เกิดช่องว่างในการตอบโจทยถึงประสิทธิภาพการบำบัดฟื้นฟูระหว่างกลางได้ ซึ่งสถานพินิจฯ ในแต่ละที่ควรมีการทำความเข้าใจกับศาลให้ใกล้ชิดมากขึ้น

- ควรมีการนำเสนอตารางในเรื่องสิทธิประโยชน์ของเด็กตามมาตรา 86 และ 132 วรรคสอง เพื่อให้

ภาพความแตกต่างกัน และแสดงปัญหาข้อจำกัดอันเกี่ยวเนื่องกับห้วงระยะเวลาการควบคุมตัว รวมถึงความพร้อมและข้อจำกัดของแต่ละสถานพินิจฯ ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาการส่งตัวเด็กในบางพื้นที่ไปยังศูนย์ฝึก เป็นต้น นอกจากนี้ควรศึกษาข้อจำกัดของกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางการดำเนินงานของกรมพินิจฯ ได้

ระเบียบวาระที่ 5 เรื่องอื่น ๆ

- ไม่มี

ปิดการประชุมเวลา 12.00 น.